

LETOPIS SLOVENSKE MATICE

ZA LETO 1898.

UREDIL
ANTON BARTEL.

ZALOŽILA IN IZDALA
SLOVENSKA MATICA.

V LJUBLJANI 1898
NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

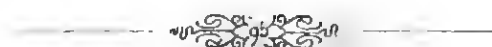
LETOPIS SLOVENSKE MATICE

ZA LETO 1898.

UREDIL

ANTON BARTEL.

ZALOŽILA IN IZDALA

SLOVENSKA MATICA.

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1898.

Vsebina.

Meščanski špital.

(Doneski h kulturni zgodovini ljubljanskega mesta.)

(Spisal Ivan Vrhovec.)

Uvod.

stavbinskem oziru se v Ljubljani že dolgo časa ni izvršilo toliko in tako temeljitih izpremememb, kakor se vrše ravno zdaj, oziroma se jih je mnogo že izvršilo. Tekom dveh ali treh let je dobila Ljubljana skoraj da kar popolnoma novo lice, ali pa ga dobi, kjer ga še do zdaj ni.

Podobni taki, ne manj temeljiti izpremembi sta se vršili v minulih stoletjih že dvakrat; v naše čase spadajoča izprememba je tretja taka, lahko rečemo epohalna doba.

Prva spada v XV. stoletje. Pričela se je z letom 1416., ko je ukazal vojvoda Ernest železni, da se Ljubljana obzidaj in utrdi s stolpi in okopi. Popolnoma dovršila pa so se ta fortifikatorična dela šele proti sredi XVI. stoletja.

Isto tako se je Ljubljana v živo predrugačila in se popolnoma prelevila in pomladila kakih 300 let pozneje. Proti koncu minulega stoletja je izdajal Jožef II. povelje za poveljem, da naj se mestom, ograjenim z grdimi, starimi in večinoma že tudi na pol posutimi zidovi, podre ta grdoba, ter da naj se odpirajo svetlobi in svežemu zraku, ker mestno obzidje nima itak nobenega pomena več. Odkar se je vojskovanje popolnoma predrugačilo in se za streljanje namenjeno orožje tako silno popolnilo, od tedaj tudi najmočnejše mestno obzidje ne more sovražnika zadržati in mu ne zabraniti, da ne bi osvojil mesta, če ga le hoče. Ljubljančani so z

veseljem pozdravljali take cesarske ukrepe. Njih predniki so sezidali vse te zgradbe zato, da se v prvi vrsti ubranijo Turka. A proti koncu minulega stoletja so bile razmere povsem drugačne. Kdo se je takrat še bal Turka! Kaj pak da! Saj so že takrat kovali načrte, kako bi ga izgnali iz Evrope, njegove dežele pa razdelili. Čemu torej še mestnih zidov? Proč ž njimi, kolikor hitreje, toliko bolje.

Zavoljo tega so v Ljubljani v silno kratkem času, v treh ali štirih letih, izginile vse one velikanske naprave, ki so si jih naši predniki izumeli v svojo varnost, katere so si sezidali s tolikim trudom in za katere so potrosili ogromne svote s krvavimi žulji prisluženih svojih novcev. V čudovito kratkem času je bil podrt, razbit in posut kameniti pas, ki je do tedaj tesnil in zaviral Ljubljano v nje razvitku. Starega zidovja Ljubljančani kar kamena niso hoteli več pustiti na kamenu. Razdirali so in posipali, kakor bi jih bil obsedel neki prav poseben duh uničevanja in razdiranja.

In ko so se razrušili in v prah posuli stari stolpi, bastijoni in zidovi, ko so se zametali grdi, s smrdljivo vodo napolnjeni jarki in okopi, pomlajene Ljubljane skoraj več poznal nisi; videti je bila kakor brhka nevesta, ki se je oblekla in nališpala na najbolj slovesno pot svojega življenja. Če le katerikrat, zaslužila je Ljubljana vsaj takrat svoj priimek »bela Ljubljana«.

Ob enem se je povečala tudi za več ko polovico, zakaj potegnila je náse tudi predmestja, ki so bila dotlej zavoljo ozidja kot od trupla odsekani udje.

Tretjo dobo, kateri je bilo usojeno prestvariti Ljubljano morebiti še bolj živo, kakor ob prejšnjih dveh prilikah, doživeli smo mi sami. Tudi mi smo videli, kako se je pred tremi leti na podrtinah ljubljanskih gibalo sto in sto rok; podirale so, razkopavale, odvažale šuto, pospravljale v stran stara okna, stara vrata, staro tramovje in drugo tako ropotijo. A tistega veselja, kakor pred sto leti pri tem delu nisi videl. Kaj pak da ne! In tudi nič čuda! Pred sto leti so se našim prednikom le kar obrazi žarili od veselja, ko so videli, kako pada stolp za stolpom, bastijon za bastijonom, jeden grši od druzega, ko so videli, kako se mestu polagoma odpira pogled v prelepo bližjo in daljšo okolico, in kako od vseh strani vreta v mesto zrak in svetloba. Toda nam je potisnil krampe in lopate v roko nesrečni velikonočni potres. Vendar prestanemo tudi to in s ponosom se bomo ozirali po naši novi lepi Ljubljani, ko se nam hude potresne rane zacelijo vsaj nekoliko, zakaj število poslopij, katerim so se ob potresu iztekle ure, je bilo res ogromno.

Seveda posebno hudo nismo žalovali morebiti niti za jedno o potresu razmekaščenih zgradeb. Ne bi rekel, da vse, a večinoma so bile kakor zrele hruške na starikavi veji. Škoda ni bilo niti jedne! Gradivo, iz katerega so bile narejene, ni bilo prav za nobeno rabo, delo pa večinoma tudi tako šušmarsko, kakor bi ga bili dali iz rok sami evangeljski najemniki.

Da pa ne bo prevelike zamere, zato izrecimo rajši kar precej, da tako moremo govoriti samo taki in tisti, ki smo bili ono usodepolno potresno noč tako srečni, da smo mirnega srca lahko vzdihnili: »Čast Bogu, da nismo hišni gospodarji!« Gotovo res! Ono nesrečno noč smo Vas, hišne gospodarje, pomilovali prav odkritosrčno, zakaj škoda, ki jo je potres napravil je bila vendarle res velikanska. In če prav je bilo kako poslopje morebiti res že staro in grdo, s stališča gospodarjevega ga je bilo vendarle škoda, zelo škoda!

Jedna takih starih zgradeb, o kateri se je človek po pravici čudil, da je sploh še streho nosila, je bil tudi »meščanski špital« v Špitalski ulici.

To zavoljo svoje starosti pač častitljivo poslopje je v zgodovini ljubljanskega mesta tako zanimiva zgradba, da se utegne marsikomu ustreči, če čuje kaj več o njem in o tem, kar je bilo nekdaj ž njim v zvezi.

Kaj pak je bil meščanski špital? Kakšnim namenom je služil?

Na mestu podrtega meščanskega špitala je ob gradbi zdanje palače stala pač velika deska z dosti razločnim napisom, kateri je menda imel namen mimogredočim oznanjati, kaj se zida tu. Ker pa napisu niso pridejali komentara, razumel ga ni živ krst. Kdo pa naj razodene in odgrne tudi skrivnosti, ki so se skrivale za napisom, napravljenem v tej-le prekrasni slovenščini iz zadnjih let devetnajstega stoletja:

ZGRADBA POSLOPJA
ZAKLADA MEŠČANSKE
IMOVINE.

Načrt za novo poslopje je napravil arhitekt in profesor L. Theyer iz Gradca, in nehote se je človeku vsiljevala misel, da je bil tudi napis na deski umotvor nemškega profesorja iz nemškega Gradca.

Kaj je bil torej meščanski špital?

Tudi naši časopisi so te pustili na cedilu, ako si hotel iz njih izvedeti, kakšnim namenom je služil. Napravili so ga bili namreč za bolnico, kar pa nikoli ni bil, ampak vedno le zavod, v katerega so sprejemali stare, betežne in brez svoje krivde obubožane ljubljanske meščane. V meščanski špital sprejeti ubožci so bili preskrbljeni z vsem vsaj najpotrebnejšim, bati se jim zadnje trenotke življenja vsaj lakote ni bilo treba. Da je bilo pa med njimi več bolnih kakor zdravih, je menda stvar, o kateri se pameten človek ne bo pričkal, saj je starost že sama na sebi bolezen, toda bolnica meščanski špital ni bil nikoli. Že z večjo pravico bi ga imenoval človek sirotiščnico (sirotišče), ker so razen starih ljudi sprejemali vanj tudi otroke, katerim sta odmrla oče in mati, ali pa take usmiljenja vredne črvičke, ki so jih brezvestne matere popustile kje za kakim voglom v mestu. Kdor se izpodtika nad tujo, iz latinskega »hospitala« nastalo besedo »špital« ter jo hoče imeti vsekako po slovensko prikrojeno, imenuj nekdanji meščanski špital »hišo za uboge meščane«, »siromaščnico« ali kakorkoli drugače, nikakor pa ne »bolnico«. Jaz ostanem pri starem »špitalu« in častitljivi stari »Špitalski ulici«, katera nosi po špitalu svoje ime že nad pol tisočletja.

I. Ustanovitev meščanskega špitala.

Zanimiv je že pričetek ljubljanskega meščanskega špitala. Ustanovili ga namreč niso Ljubljančani, marveč mu je položila temelj neka imenitna tuja gospa, — ogrska kraljica Elizabeta, hči poljskega kralja Vladislava I. in soproga tedanjega ogrskega kralja Karola Roberta. Karol Robert ni bil Oger, ampak Italijan iz kraljevega rodu neapolitanskega, vendar je postal kralj na Ogrskem, ko je l. 1301. izumrla ondi kraljeva rodbina; po svoji stari materi je bil namreč Karol Robert v sorodu z njo. Vladal je od l. 1301.—1342. Leta 1320. se je poročil s poljsko princesinjo Elizabeto. Ko je leta 1342. umrl, bil mu je naslednik na ogrskem prestolu njegov sin Ludovik I. Veliki, jeden najslavnejših ogrskih kraljev. A tudi njegovemu mlajšemu sinu Andreju se je obetala kraljeva krona. Skoraj isti čas (l. 1343.) je umrl

namreč tudi tedanji neapolitanski kralj, stric Robertov. Zapustil je kraljestvo svoji vnukinji Ivanki, ki se je poročila z Andrejem. A kakor so se Ogri branili nekdaj Italijana Karola Roberta, ravno tako in še hujše so se upirali Italijani zdaj Ogru Andreju. Robertova vdova in mati Andrejeva, ki je preljubemu svojemu sinu vsekako želela, da diči njegovo glavo krona neapolitanska, je bila zavoljo tega v velikih skrbeh.

Neustrašna in jako podjetna žena je sklenila napeti vse sile, da mu pripomore do nje. Dobro vedoč, da zlat kov in lepa beseda premoreta vse, se je napotila z velikanskimi denarnimi vsotami dobro preskrbljena l. 1345. v Italijo. V Italijo pa je tiste čase vodila z Ogrskega najpriličnejša pot ravno preko Kranjskega.

Tako je ogrska kraljica Elizabeta prišla v Ljubljano. Spremljala jo je velika družba najimenitnejše ogrske, pa tudi italijanske gospode. Koliko časa se je tu mudila, ne vemo, vemo pa, da je ob tej priliki ustanovila meščanski špital, hišo za reveže, v kateri je dala napraviti tudi kapelo ali malo cerkvico ter jo posvetila sv. Elizabeti, svoji patroni.

Škoda le, da se nam ni ohranilo ustanovno pismo meščanskega špitala. Iz njega bi morebiti lahko posneli, kaki tehtni vzroki so napotili tujo, samo skozi Ljubljano potujočo, sicer pa Ljubljančanom popolnoma neznano kraljico, da jim je izkazala tako veliko milost.

Novo ustanovljeni špital gotovo ni bil Bog si ga vedi kako velikanska zgradba. Leta 1345. špital gotovo ni pokrival onega ogromnega prostora, kakor ga je pokrival do potresa, ali katerega pokriva celo zdanja nova palača, jedno največjih poslopij v Ljubljani, — o tem pričkati se bi bila pač dosti nepotrebna stvar. Prvotni meščanski špital je bil skromen, neznaten in le za malo ubogih meščanov zadostujoč zavod. To je odgovarjalo že značaju in razmeram tedanjega časa, ki pri zgradbah ni poznal zdanje potratnosti v razteznosti, širjavi in višavi poslopij. Saj so bile v srednjem veku še celo hiše najbogatejših meščanov tako neznatne, neprilične in uborne zgradbe, da si dandanes niti vsak preprost človek ne bi želel stanovati tako.

Ali če uvažujemo tudi vse to in če tudi pritrdimo, da je bil špital zasnovan v najskromnejših merah, reči moramo vendarle, da je bil dobrodelna naprava, ki je zahtevala velikih gmotnih žrtev in velike darežljivosti od strani svoje ustanoviteljice. Sicer si pa tudi kapele v meščanskem špitalu ni treba misliti celo preskromne, zakaj že v najstarejših listinah se vedno in dosledno imenuje le cerkev, in sicer že v onem času, ko se šenklavška cerkev

nazivlje samo »kapela«, kakor se je zgodilo to na pr. ob jako važni priliki v pismu, s katerim je papež Pij II. pri Šenklavžu ustanovil ljubljansko škofijo, torej še leta 1462.

Iz vsega tega sledi, da je bila ustanova meščanskega špitala res dejstvo prav kraljeve darežljivosti. Da pak kraljica Elizabeta od Ljubljančanov za to svojo milost ni pričakovala kake odsluge, o tem menda pač ne dvomi nihče. Kar je storila, storila je iz najboljših namenov, storila je v korist trpečega človeštva in zgolj v čast Božjo. Saj se je pobožna žena nahajala na jako važnem in usodepolnem potu, čigar končni namen je bil, da pridobi neapolitansko krono ljubljenemu sinu Andreju. Da bi je nebesa pri tem težavnem delu ne zapustila, ampak ji naklonila vso svojo milost, odločila se je, preden stopi na italijanska tla, za veliko delo krščanskega usmiljenja. Na poti v Italijo pa je bila Ljubljana zadnje imenitno mesto, in temu slučaju je pripisovati, da je kraljica Elizabeta ustanovila meščanski špital ravno v Ljubljani.

Sicer se utegne zasledovanje vzrokov, ki so kraljico Elizabeto napotili k ustanovi meščanskega špitala, zdeti temu ali onemu stvar, ki takega truda in take pozornosti nikakor ne zasluži. Toda, kdor ve, kolikega pomena da je za Ljubljano bil meščanski špital v socijalnem in mestnogospodarskem oziru, temu se vidi tudi najmanjši podatek, ki se tiče njegove zgodovine, važen in zanimiv dovolj. Zavoljo tega obžalujmo še jedenkrat, da se ustanovno pismo ni ohranilo niti v prepisu. Iz njega bi zvedeli morebiti vsaj to, kateri čas, kateri mesec se je pobožna kraljica mudila v Ljubljani. Morebiti jo je že tu dosegla grozovita novica, da so Neapolitanci 28. avgusta l. 1345. umorili preljubljenega ji sina Andreja ter prekrižali s tem vse njene naklepe. Morebiti ji je ravno ta nesreča vdihnila misel na ustanovitev meščanskega špitala.

II. Najstarejši špitalu naklonjeni darovi.

O njega nadaljnjem razvoju so poročila za srednji vek jako skromna in pomanjkljiva, kakor so skromna in pomanjkljiva za razmere in dogodke srednjega veka sploh. Ohranjena so nam jedino le v pismih, s katerimi so milosrčni ljudje naklanjali špitalu najrazličnejše darove v denarjih in v blagu, v premičnem in nepremičnem. Podarjali so mu hiše, njive, vrtove, desetine in tudi cele kmetije. Za srednji vek je število takih pisem majhno, zavoljo tega pa ne mislite, da je bilo tudi število dobrot in darov majhno.

Število je majhno le zavoljo tega, ker so se pisma ali pogubila, ali pa jih je uničila ta ali ona neprilika. Nekaj obilnejša prihajajo v XVI. stoletju, s početkom novega veka.

A že malo število ohranjenih nam darovalnih pisem kaže jasno dovolj, kako imenitna se je videla tedanjikom ta ustanova, in kako zelo so se za špital zanimali Ljubljančani in drugi; vidi se, da so špitalu prihajali dobrotniki in prijatelji iz vseh stanov; z bogatimi darovi so se ga spominjali meščani in plemenitaši, moški in ženske, in skoraj nepotrebno se nam zdi še posebej naglašati, da so mu naklanjali svojo milost tudi kralji in cesarji, in gotovo ni samo slučaj, da je ravno najstarejši dar, za katerega sploh vemo, prišel meščanskemu špitalu iz cesarskih rok, iz rok Friderika IV., največjega dobrotnika in prijatelja kranjske dežele. Leta 1444. je ukazal svoji vicedomski gosposki, da izplačuj špitalu vsako leto po šest funtov dunajskih vinarjev.

Že 40 let po ustanovitvi (l. 1386.) je zadela špital velika nesreča. Pogorel je s cerkvico vred, a Ljubljančani so ga sezidali najbrž kar precej zopet. To smemo morebiti sklepati ravno iz daru cesarja Friderika IV. Oni funtje dunajskih vinarjev so bili namreč namenjeni kot plačilo in priboljšek za obhajila, katera je opravljal špitalski kaplan pri bolnikih po mestu. Leta 1444. sta bila torej špital in cerkvica v njem vsekako že popravljena in pozidana, najbrž pa že poprej.

Naslednja, deloma še v srednji vek segajoča darovalna pisma, naj nam pokažejo, kako različni da so bili špitalu prihajajoči darovi.

Leta 1465. je prepustil neki plemenitaš Lainitz meščanskemu špitalu desetino od 14 v Dragomelu in pri sv. Pavlu v mengiški fari ležečih kmetij.

Leta 1507. je podaril neki Blaž Lazarin, deželni davkar za Istro in Kras, pet kmetij proti temu, da se v špitalski cerkvi opravi zanj vsako leto toliko sv. maš, kolikor ima funt vinarjev, na dan sv. Elizabete pa še slovesna obletnica (aniverzarij). Ta dan naj dobi tudi deset špitalskih revežev vsak po jedno suknjo.

Ravno isto leto je špitalu podarila bratovščina sv. Boštjana svoj travnik na Rožniku. Vsako leto se je iz njegovih dohodkov imelo o božiču kupiti za špital (za večno luč v cerkvi) po 26 funtov olja.

Ravno tak je bil dar Jerneja Perkena, ki je l. 1515. daroval špitalu tretji del desetine od svojih v Iški vasi ležečih kmetij. Izgovoril si je zato vsako leto po jedno sv. mašo in da gori pred oltarjem sv. Katarine v špitalski cerkvi večna luč.

Leta 1518. je prepustil Jernej Slavanč (Slawantsch), kaplan bratovščine rožnega venca, 100 funtov črnih vinarjev, jedno njivo in jeden travnik za to, da se poje v špitalski cerkvi vsako soboto, vsak Marijin praznik, v postu pa vsak dan »Salve regina«. Tudi si je izgovoril, da se opravi vsako leto po šest sv. maš, katerih jedna se poj.

Leta 1533. je volil ljubljanski meščan Jakob Nožar štirim špitalskim revežem za vsak kvatrni petek jedno merico vina.

Ravno isto leto je daroval Mihael Ostergar 100 ogrskih goldinarjev v ta namen, da se opravi na oltarju sv. Katarine vsak petek jedna sv. maša.

Leta 1549. je ukazal cesar Ferdinand I., da plačuj njegova vicedomska gosposka špitalu vsako leto po 40 gld. za nakup žita in poboljšek špitalske hrane. Teh 40 gld. pa onih 6 funtov dunajskih vinarjev, vsega skupaj 58 gld. našega denarja se je meščanskemu špitalu izplačevalo iz cesarske blagajnice še leta 1854.[1])

Leta 1555. je neka Jera Frank prepustila špitalu svojo njivo in svoj travnik v mestnem jarku.

Menda isto leto je pripisal ljubljanski prošt Rupert Kuplenik špitalu desetino od 26 v šentpetrski fari pri Zalogu ležečih kmetij, in sicer tudi kot donesek za boljšo hrano špitalskih revežev. Izgovoril si je tudi, da se opravi vsako leto po jedna slovesna sv. maša ter dobi ta dan vsak špitalski ubožec merico vina.

Leta 1558. je podarila neka Elizabeta Hribarica špitalu svojo hišo v mestu, vrhu tega pa še 200 cekinov v zlatu.

Leta 1567. je odstopila krojaška bratovščina špitalu deset podložnih ji kmetov.[2])

Leta 1637. je podaril Marko Wütz iz Glinc špitalu 500 gld. ter določil, da se za to opravita vsak kvatrni torek po dve sv. maši. Ob teh prilikah naj se razdeli tudi vselej po 100 hlebov kruha in 100 meric vina med ubožce v špitalu; ko bi jih ne bilo toliko, da bi mogli to použiti, dobe naj, kar ostane, drugi ubogi v mestu. Le ko bi se prigodilo, da bi se prej ali slej sprejel kdo iz Wützovega sorodstva v špital, tedaj naj se kruh in vino ne razdeljuje, ampak pusti vse dotičniku. Med opravilom naj se mašnik od oltarja obrne k revežem ter jih v slovenskem jeziku pozove, da molijo za žive in za mrtve člene Wützove rodbine.[3])

---

[1]) Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr. 1854. p. 26.

[2]) Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr. 1854. p. 25. in 26.

[3]) Koliko veljavo je imel takrat denar! Z obrestmi 500 gld. (naloženi so bili pri deželski gosposki po 6%), s 30 gld. se je opravilo vse to. Urbarium des bürgerlichen Spittals zu Laybach. De Anno 1725, 1726, 1727, 1728 et 1729 — v mestnem arhivu ljubljanskem.

Leta 1669. je volil Jurij Scharfeneck 400 gld. za zboljšanje hrane v špitalu in za to, da dobé špitalski reveži ob priliki tudi vina.[1])

Ti slučaji naj zadostujejo! Navedli jih nismo zato, da pokažemo ž njimi, kako obilni, ampak kako različni da so bili špitalu prihajajoči darovi, od kako različnih strani da so mu dohajali in kako različnim namenom da so jih določali milosrčni dobrotniki.

Kdor pa bi hotel iz navedenih darovalnih pisem sešteti in zračunati imetje meščanskega špitala ljubljanskega, zavozil bi jo zelo pod pot. Špitalsko imetje je bilo v istini mnogo večje. Za neki čas, za prvo polovico XVIII. stoletja moremo povedati celo prav natančno, kako veliko je bilo. V mestnem arhivu ljubljanskem je ohranjenih več knjig, tako zvanih urbarijev, v katerih so natančno zabeleženi meščanskemu špitalu prihajajoči dohodki.

III. Dohodki meščanskega špitala v početku XVIII. stoletja.

Sezimo po jednem teh urbarijev. Najmlajša, iz l. 1716. in oni iz l. 1725.—29., nam bosta služila še najbolje, in sicer zato, ker je špital dobil po tem času le malo novih, vsekako pa nič velikih in izdatnih darov, zakaj ljudje XVIII. stoletja niso imeli več tako radodarnih rok, kakor njih predniki v XVII. in XVI. stoletju.

Že precej površnji pogled v urbarije nas pouči, da so najobilnejši dohodki prihajali špitalu iz podložnih mu kmetij.

1.) Špitalski dohodki iz podložnih kmetij.

Podložne kmetije so bile v prejšnjih časih ono imetje, po katerih se je sploh cenila vrednost grajščin, samostanov, farnih cerkvá in raznih drugih gosposk (Obrigkeiten u. Herrschaften). Tako namreč so v prejšnjih časih zvali vse velike posestnike. Kmetije, na katerih so kmetje živeli in jih obdelavali, niso bile njih prava lastnina, ampak so bile grajščinske; »gosposke« so jih prepuščale kmetom le v nekak užitek. Vendar so imeli kmetje do njih vsaj toliko zagotovljenih pravic, da jih gosposka ni mogla pregnati z njih kmetij, kakor bi se bilo nji zljubilo, in jim jih ni smela odvzeti, dokler so plačevali določene davke, dokler so oddajali desetino, dokler so opravljali tlako in izpolnjevali druge take teže, ki so se držale kmetij.

[1]) Mittheil. ibid.

a) Šoitalske kmetije. Sicer se v tej razpravi ne bom spuščal v nadrobni opis gospodarskih razmer naših kmetov v prejšnjih stoletjih, omeniti pa moram vsaj to, kar je za razumevanje neizogibno potrebno. Razen prav majhnega števila »Freisaßov« pač ni imel noben kmet v resnici »svoje kmetije«, nje pravi lastnik je bila naposled vedno in vselej vendarle ona gosposka, ki mu jo je prepustila v užitek. Toda razloček mej posameznimi kmetijami je bil vendar jako velik.

V obče sta razločevati dve vrsti kmetij: kupljene, »Kaufrechtshuben« in najete, »Miethuben«. — »Kupiti« v današnjem pomenu besede se kmetija v minulih stoletjih pač ni mogla. — Še jedenkat naglašam, da je bila nje prava lastnica vedno dotična grajščina, a do kupljene kmetije je imel kmet skoraj take pravice, kakor jih ima dandanes do svoje res prave lastnine. Na smrtni postelji je s kupljeno kmetijo razpolagal lahko prav tako kakor dandanes; zapustil jo je svojim otrokom, razdelil jo je celo lahko v več kosov, — to pak seveda vse le z dovoljenjem svoje grajščinske gosposke. Seveda je bilo dedičem plačati določeno pristojbino, ki je znašala desetino tega, kar je bila kmetija vredna, — sicer se pa godi to tudi dandanes pri vsaki imovinski izpremembi nepremičnega blaga. Kupljeno kmetijo je mogel kmet, če se mu je zdelo, zamenjati za kako drugo boljšo ali slabšo, celo odprodati je smel kaj od nje. Tako je storil l. 1807. na pr. špitalu podložni kmet Gregor Bizjak iz Razorov pri Dobrovi; prodal je svojo kmetijo (polgrunta) Jakobu Kušarju, pridržal pa si je jedno njivo, jeden travnik in kos zemlje, kjer si je sezidal svojo hišico. Od tega je moral Kušarju dajati kot donesek k njegovemu davku po 2 gld. na leto, špitalski gosposki pa po 34 kr. Vrhu tega je moral opravljati Kušarju še tudi nekaj tlake.

Tudi dolgove so kmetje delali na svoje kmetije. L. 1735. je bil Anžé Košak, kmet na Blatu pri Sv. Martinu, tako zadolžen, da so mu kmetijo prodali. Špitalska gosposka jo je dala ceniti na 170 gld. in jo je prepustila Josipu Franklu. Plačati mu jo je bilo v štirih letih. Prebitek čez dolgove, 11 gld. 33 kr., je dobil s kmetije pregnani Košak. — Takih in jednakih slučajev navedli bi lahko še mnogo.

Mnogo manjše pravice pa so imeli kmetje »najetih« kmetij. Zamenjati, prodati, razdeliti v posamezne kose takih kmetij niso smeli, celo otrokom se take kmetije niso mogle zapuščati, razen če je bilo to nalašč in posebej izgovorjeno. Toda »čez dva življenja« se v obče taka pravica ni raztezala, podedovala sta jo še sin in vnuk, potem pa je pripadla

zopet grajščini, če prav je imel zadnji gospodar bližnje sorodnike in pravne naslednike.

Dohodke pa je dobivala grajščina od obeh, od najetih še boljše kakor od kupljenih. Podložne kmetije so bile grajščinam sploh najboljši. skoraj da jedini viri bogastva in blagostanja.

Ob žetvi je grajščaku pristojal vsak deseti snop žita na kmetovi njivi, ob trgatvi vsako deseto vedro vina v vinogradu, ob mlačvi vsak deseti mernik fižola, graha, boba itd. V urbarijih je bilo natančno zabeleženo, koliko prinašaj kmet svoji gosposki n. pr. kurjih jajc, koliko kokoši in piščet, kopunov itd. Natančno je bil tudi čas zabeležen, kdaj da se to zgodi, zató, da grajščine niso imele kak čas takega blaga preveč, kak čas pa še za potrebo ne. Dalje so nekateri kmetje dajali tudi desetino od svoje prireje: teleta, mlade prasce, kozličke, panje medu itd. Ni ga bilo pridelka in ni je bilo prireje, ki je ne nahajaš vknjižene v tem ali onem grajščinskem urbariju. Na Krasu in na Gorjancih so nekatere grajščine pobirale od svojih kmetov celo polhe in veverice, sicer jim ni bilo dovoljeno loviti te živali. Kjer je rodil pravi kostanj, prinašali so kmetje tudi tega pridelka določeno mero, sicer ga nabirati niso smeli.

Takim pótem je vrelo v grajščinske shrambe leto za letom silno veliko žita, vina in drugih poljskih pridelkov. O tem pričajo še dandanes tu pa tam zraven gradov stoječe žitnice, ki so dostikrat večje in prostornejše kakor gradovi sami, le da so danes prazne in da imajo velikanski sodi po vinskih hramih žalostne, votle in zamolkle glasove.

Ravno toliko ali še več je bila vredna kmetiška tlaka. Delavnih moči, ki so jih grajščine potrebovale za najrazličnejša svoja dela, za obdelavanje grajščinskega polja in grajščinskih vinogradov, za popravljanje cest in potov, za stavbe in zgradbe se ni zmanjkalo nikoli. Vsak kmet je bil zavezan po toliko in toliko dni v tednu prihajati na grajščinsko tlako, bodisi samotež, bodisi z živino, vpreženo v vozove ali pluge, kakršno zaprego je grajščina dotični čas ravno potrebovala.

Podložni kmetje so bili živi kapital prejšnjih časov. Bogataši so ravnali in razpolagali ž njimi tako, kakor razpolagajo dandanes s svojimi tisočaki, ki jih plodonosno nalagajo in vtikajo zdaj v to, zdaj v ono podjetje, kakor jim bolj kaže.

S kmeti so grajščaki prejšnjih časov plačevali na pr. tudi svoje dolgove. Zadolžen grajščak je prepustil sitnemu upniku, ki ga je pritiskal za dolg, toliko in toliko podložnih

kmetov; dal si jih je odpisati od svoje grajščine ter se je tako odkrižal upnika.

Za podložne kmete, ki so jih grajščaki podarjali cerkvam ali samostanom, so se po njih smrti brale večne sv. maše zanje in za njih rodbine.

Tudi dobrote so delili na tak način. Tem pótem je dobil meščanski špital tekom nekaterih stoletij celo vrsto kmetij in podložnih kmetov. Leta 1707. jih je imel 165 raztrošenih daleč po ljubljanski okolici po 42 vaseh. Kmetije so bile že takrat precej razkosane. Celih kmetov je bilo med špitalskimi podložniki samo 55, največ pa polgruntarjev (69) in maseljčarjev (20).[1]) Njih kmetije so se nahajale v naslednjih vaseh:

v vasi	kmetije		
	cele	pol	četrt
v Belkah pri Vrhniki	—	1	6
na Blatu pri sv. Martinu	2	4	—
na Dobrovi	1	—	—
v Dobrunji	3	2	—
v Dravljah	1	—	—
v Gameljnah	4	—	—
na Glincah	1	—	—
v Notranjih in Vnanjih Goricah	—	3	1
v Gunclah	—	2	—
v Jami v Šiški	—	2	—
na Ježici	1	—	—
na Igu	2	—	—
v Kašlju pod Ljubljano	—	1	2
v Klečah	1	—	—
v Kosezih pri Šiški	—	2	—
v Mali vasi	1	—	—
v Mednem	2	8	—
v Moravški fari (na Vačah, v Kosezih in Galeneku)	1	2	3
v Mostah pod Ljubljano	1	—	—
na Panci pri Lipoglavu	1	—	—
na Pešati v ihanski fari	1	2	—
v Podbrezju ob Savi	—	—	—
v Podgori	1	—	—
Pod Smreko pri Dobrovi	1	3	2
v Polhovem Gradcu	1	2	—
na Mali Račni	1	—	—
v Razorih pri Dobrovi	—	2	—

[1]) Maseljčarji = četrtgruntarji. Jaz bi rabil še skoraj rajši izraz „grunt“ nego „kmetija“, ko bi se ne bal naših prevestnih slovničarjev. Sicer se pa brez zamere itak ne izmotam. Kmetija mi bo spodbijala pri njih noge zavoljo svoje razvpite končnice „ija“, grunt pa me utegne s svojim pregermanskim licem omrziti še celo do dobra.

v vasi	kmetije		
	cele	pol	četrt
na Slapah pri Zalogu	1	—	—
v Sneberjah	4	5	2
v Sori	1	—	—
v Sostru	—	2	—
v Stanežičah	1	—	—
v Stepanji vasi.	—	2	—
v Stranski vasi	—	2	—
v Šiški.	—	3	2
v Tomačevem	11	8	—
na Topolu in „pod Zvezdo" pri sv. Katarini	3	3	2
v Trošinjah	2	2	—
na Vinah.	1	—	—
v Vižmarjih	1	6	—
v Zarskem pri Igu	2	—	—

Razen teh so se nahajali tudi še kmetje, ki so imeli po dve ali pa še samo jedno tretjino grunta. Najbolj je bilo kmetiško posestvo razkosano v Goricah in v Podbrezju. V teh dveh vaseh je bilo po šest kmetov, katerih vsak je imel le po jedno šestino kmetije.

Vsega skupaj je špital leta 1707. štel $99\,^1/_4$ celih podložnih kmetij, jeden mlin na Pešati in dva travnika v Višnji gori. Na Kranjskem je bilo mnogo grajščin, ki niso imele daleč ne pol toliko podložnih kmetov. Špital je bil torej res prava grajščinska gosposka (Obrigkeit), ki se v svojih imovinskih razmerah ni kar nič ločila od drugih gosposk po deželi. Nji darovani kmetje so ji morali dajati vse tisto, kakor svoji prejšnji gospodi, katera jih je prepustila špitalu.

Samo desetine špital ni pobiral, ali vsaj mnogo ne, to pa ne morebiti zavoljo tega, ker so bili špitalski kmetje desetine oproščeni. Nikakor ne! Desetino je moral dajati vsak. Toda špitalska gosposka se ni hotela ukvarjati z nje pobiranjem. Nalašč za pobiranje desetine bi bil špital moral vzdrževati živino, vozove, posle itd.; ker pa mu to nikakor ni kazalo, zato je desetino od podložnih svojih kmetij, tudi če se mu je darovala, rajši prodal ali pa jo dajal v najem. Pobiral jo je samo od štirih kmetij v Goricah, od jednajstih pri Kamniku, od štirih v Kladi pri Igu in od jedne v Smerjenah.

Desetinske razmere so bile časih jako zamotane. V imenovanih vaseh je špital pobiral vso desetino, to se pravi

vsak deseti snop. Od 26 kmetij v Šentpetru pri Komendi in od 22 kmetij pri Igu in od jedne kmetije v Dolah pri Moravčah pa mu je pristojala samo tretjina cele desetine. V Šentpetru jo je delil z ondotnim komendatorjem in nekim Jernejem Jurajem, pri Igu z grofom Engelshausom in ižanskim župnikom, v Dolah pa z baronom Valvazorjem in nekim Anžetom Zupančičem. Tako se je prigodilo, da so se kakemu kmetu ob setvi pripodili po trije desetinarji s svojimi vozmi na njivo.

Ali kakor smo že rekli, špital te svoje desetine ni pobiral sam, ampak jo je dajal v najem, zato, da mu ni bilo treba vzdržavati živine in poslov. Nekaj živine pa je imel vedarle, toda samo za domačo potrebo, a ne več nego dva konja; vrhu tega je redil na špitalski pristavi na Celovški cesti — zdanje posestvo »Neue Welt« je bilo nekdaj »špitalska gilta« — tudi nekaj prašičev in nekaj krav, ker je potreboval mleka za reveže v špitalu.

b) Davki špitalskih kmetov. Koliko pa so špitalu nosile naštevane kmetije?

Nosile so jako mnogo, iz njih so špitalu pritekali sploh najboljši dohodki. V prvi vrsti so bili to davki, katerih se tudi tiste čase ni manjkalo. Vsaka kmetija je bila obložena in obtežena z najmanj trojnim ali četvernim davkom, ki se je plačeval v denarjih; vrhu tega pa je imela vsaka tudi še davke v blagu; tak davek je bila na pr. desetina.

Seveda ni ostal ves pri podložnih kmetih nabrani davek v špitalski blagajnici. Mnogo se ga v rokah špitalske gospode niti pogrelo ni, ampak je iz kmetiških žepov romal kar naravnost v deželno blagajnico.

S kmetiškimi žulji je špital plačeval kot gosposka od podložnih kmetij dvojni davek, cesarski in deželni.

1.) Cesarski davek ali kontribucija je bil najvišji kmetiški davek sploh in za vse (cele) kmetije jednako velik, naj so bile dobre ali slabe, »kupljene« ali pa samo »najete«. Kontribucija je bil davek, ki ga je država zahtevala od dežele, da so se pokrivale ž njim državne potrebščine.[1] Za-

[1] Dunajska vlada je določila vsako leto sproti, koliko ji dežela pošlji za dotično leto davka na Dunaj. V XVII. in v početku XVIII. stoletja so se te svote za Kranjsko deželo gibale med 60.000 in 100.000 gld A deželni zbor je imel pravico sklepati o tem, se li dovoli res vsa zahtevana vsota, ves „postulat“, ali se odščipni kaj od nje, — imel je torej tisto pravico, kakor jo ima v budgetnih stvareh dandanes državni zbor. V prvi polovici XVIII. stoletja je dunajska vlada časih res zadovolela z vsoto, ki jo je deželni zbor sklenil in bil pripravljen poslati jo na Dunaj. Polagoma pa se je vedno odločneje upirala vsakemu prikrajšanju A deželni zbor je krčevito branil svoje pravice; pogajanja in dopisovanja so prihajala sem in tja, dokler se niso pogodili. — Toda sča-

htevano vsoto je deželni zbor razdelil na posamezne kmetije, katerih so na Kranjskem do l. 1726. šteli 22.000.[1])

Kontribucije deželna gosposka seveda ni iskala pri kmetih, dajalo bi ji bilo to preveč posla, ampak pri grajščakih, o katerih je bilo v deželni knjigi (Landtafel) natanko zabeleženo, koliko podložnih kmetij ima vsakateri med njimi. Deželni zbor je natanko določeval, do kdaj se je moral ta davek plačati. Kdor je obrok zamudil, zapal je 10 % globi. Skrb grajščakov ali gosposk pa je bila, izterjati davek od kmetov, kar jim je napravljalo seveda mnogo posla, še več pa sitnosti, kajti kmetu je predla v prejšnjih časih za denar še mnogo hujša, nego dandanes, — seveda pa je zavoljo tega tudi denar takrat mnogo, mnogo več zalegel.[2])

2.) Drugi davek kmetov se je zval »hišni goldinar in nova naklada«, »der Hausgulden und neue Anlage«. Tudi ta davek je bil za vse kmetije jednak = 1 gld. 45 kr. »Novo naklado« so plačevali naši kmetje šele od l. 1608. dalje. Tudi ta davek je bil cesarski davek ter je odtekal ves v cesarske blagajnice na Dunaju.

3.) Tretji kmetiški davek je bil odmenjen za pokrivanje obilih in včasih res skoraj neznosnih deželnih potroškov. Nemški se je zval »Steuer«, kmetje so napravili iz te besede »štibro«. To je bil pravi deželski davek. Bil je jako različen, toda kako velik je bil, natanko ne morem povedati.[3])

soma deželnemu zboru ni zaleglo nobeno upiranje več; dunajska vlada je odločno ostajala pri svojih zahtevah. V deželnem zboru so se vršile sicer dolgotrajne debate, naposled pa se je gospoda morala vendarle ukloniti ter dovoliti vse, kolikor se je zahtevalo od nje.

[1]) Da se na Kranjskem nahaja toliko kmetij, izpovedali so „ansagen“ plemenitaši v XVI. stoletju sami. Premeril ni dežele seveda še nikoli nihče. Zavoljo tega tudi dunajska vlada ni mogla dognati, je-li to število istinito ali ne. Verjela je le, da je tako. A l. 1726. se je našel človek, ki je ovadil plemenitaše da so mnogo kmetij zamolčali. Pod izmišljenim imenom „Franciscus Mittau, iuris consultus in Krain“ je poslal na dunajsko glavno pošto pismo ter je na zavitku poštnega vodjo pozval, naj skrbi za to, da pismo dospe prav gotovo cesarju v roke, kar se je tudi res zgodilo. Stvar se je začela preiskavati; naposled se je dognalo, da šteje Kranjska 27.000, ne pa 22.000 kmetij.

L. 1707. je znašala kontribucija, ki jo imenujemo torej lahko pravi cesarski davek, po 2½ gld. za kmetijo. Od tedaj pa je naraščala vedno bolj, čim bolj so se množile državne potrebščine. L. 1725 je moral deželni zbor obtežiti vsako kmetijo s 4 gld. 10 kr., naslednje leto jo je znižal za 10 kr., l. 1727. celo na 3½ gld., toda l. 1728. je bil prisiljen povišati jo na celih 5 goldinarjev.

[2]) L. 1718. je deželni zbor obdavčil vsako kmetijo s 4 gld. 45 kr. Špital je imel takrat 99½ podložnih kmetij pa jeden podložen mlin. Kontribucija njegovih kmetov je znašala torej za to leto 477 gld. 23 kr. 2 vin. nemške veljave

[3]) Iz urbarijev je posneti le toliko, da je bil od „kupljenih kmetij“ mnogo nižji, kakor od „najetih“. Od „kupljenih“ je znašal okoli 2 gld., od nekaterih nekaj več, od drugih nekaj manj. V obče je bil od „na-

Od teh treh kmetiških davkov ni mogel špital spraviti niti krajcarja. Ves pa mu je ostal.

4.) Četrti kmetiški davek, nemški »Grundzins« imenovan, zemljiški davek, ki so ga kmetje špitalu plačevali od špitalskih in v užitek prepuščenih jim kmetij.[1])

Posebno visok zemljiški davek se je pobiral od mlinov. Boštjan Logaja na Pešati v ihanski fari je plačeval od svojega mlina 3 gld. 7 kr. tega davka, deželskega pa 4 gld. 19 kr. Primeroma visoka je bila tudi njegova robotovina = 6 gld.

5.) Peti kmetiški davek je bila robotovina »Robothgeld«, odkupnina od tlake. Tlako je moral opravljati vsak kmet, oproščen je ni bil nihče, toda odkupil se je od nje lahko vsak, in to je tudi storil, kdor se je le mogel, če prav je bila odkupnina primeroma jako visoka in se je denar zaslužil v prejšnjih časih mnogo teže nego dandanes, posebno po kmetih. Vendar so se kmetje odkupovali od tlake zato, ker jim je bila silno pristujena, bolj kakor vse druge teže in bolj kakor vsi davki. Zato pa odkupnina tudi ni bila tako majhna. Mera za njo pa ni bila za vse kmetije

---

jetih" kmetij skoraj za polovico večji in skoraj tolik kakor cesarski davek (kontribucija), dà, od nekaterih celo še večji. L. 1725. je plačeval na pr. Matija Češnovar iz Notranjih Goric pri Vrhniki — jaz navajam samo špitalu podložne kmete — od pol kmetije 4 gld. 6 kr. „štibre" ali deželskega davka; od cele bi bil mož plačal v tej meri 8 gld. 12 kr. Sploh je bil ta davek tem višji, čim bolj so bile v kaki vasi kmetije zdrobljene. V ravno tistih Notranjih Goricah so plačevali štirje kmetje od cele, toda v štiri četrtine razdeljene kmetije 9 gld. 20 kr. — vsak po 2 gld. 20 kr. Sicer pa v obče tudi drugi maseljčarji niso bili dosti na boljšem; v primeri s celimi gruntarji so bili celo še jako visoko obdavčeni. Vidi se torej tudi tukaj tista stara resnica: čim večji revež si, tembolj te pritiskajo in dero!

Že ti slučaji dokazujejo, da se je deželski davek ravnal po dogovoru in pogojih, pod katerimi so kmetje prevzemali kmetije od svojih gosposk. Dalje pa sledi iz tega tudi, da te vrste davka ni bilo treba vsega oddajati v deželsko blagajnico, ampak da ga je nekaj ostalo tudi v špitalu.

L. 1718. je špital pri svojih kmetih nabral 750 gld. 51 kr. 2 vin. tega davka, v deželsko blagajno pa ga mu je bilo treba plačati samo 428 gld. 22 kr.

[1]) Tudi zemljiški davek je bil jako različen in se je menda ravnal prav po tistih razmerah kakor prejšnji, deželski davek, le da je bil nekoliko manjši od „štibre". Od „kupljenih" kmetij so celi gruntarji v obče plačevali po 1 gld. 20 kr. do 1 gld. 50 kr. tega davka; zakaj pa sta na pr. Matija Žagar in Andrej Jesih, cela gruntarja na Gameljnah, plačevala samo — jeden po 44, drugi po 54 kr. zemljiščnega davka, ne morem povedati. Vsekako pa sta bili nju kmetiji „kupljeni". Zelo pa so bile z zemljiškim davkom obremenjene „najete" kmetije. L. 1707. sta med vsemi špitalskimi kmeti plačevala najvišji davek dva Ižanca, neki Jurij Sattler in neki Adam Čič, vsak po 4 gld. 16 kr., in ravno tako visok je bil od teh dveh kmetij tudi deželski davek, od vsake 5 gld. 45 kr.

jednaka. Največ kmetov je plačevalo po 5 gld. robotovine. V Mednem, na Sori, v Podgorici, na Pešati, v Sostrem in Kašlju je špitalska gosposka zahtevala po 6 gld.; najvišjo robotovino pa so plačevali v Polhovem Gradcu in v Gameljnih, po 8 gld. od kmetije.[1])

Vsak kmet se pa najbrž vendarle ni mogel odkupiti. Štepanci, Dobrujnci, Moščani, Šiškarji, Vižmarci in sploh kmetje v bližnji ljubljanski okolici so morali tlako res opravljati, — jaz menim, da zavoljo tega, ker jih je špital potreboval za obdelovanje svojih njiv in vrtov, ob košnji na travnikih in za razna opravila na špitalski pristavi in za domače vožnje v Ljubljani sami.

L. 1716. je prinašala robotovina špitalu 373 gld. 26 kr. Ta davek mu je ostal ves.

To so bili dohodki, ki so od podložnih kmetij prihajali špitalu v denarjih. Dobival pa je tudi nekaj poljskih pridelkov, vendar teh dohodkov ni bilo mnogo, zato ker so bile s tako imenovano »malo desetino« (Kleinrechten) obremenjene le nekatere kmetije, pa še teh ni bilo mnogo. Še največje je bilo število onih kmetij, ki so morale vsako leto in o določenih časih prinašati v špital nekaj kuretine, kokoši, rac ali kopunov (v obče po štiri od cele kmetije), nekaj jajc (po 20 do 30) itd. Od dveh kmetov v Trošinjah je zahteval špital na pr. vsako leto po jednega kozlička. Prinesti ga jima je bilo v špital vselej o sv. Juriju. Isto tako dolžnost je imelo onih šest maseljčarjev v Podbrezju, ki so dajali vsak po jedno četrt kozlička, vrhu tega pa tudi še vsake kvatre določeno število rib (»ein Essen Fische«) ali pa mesto njih 15 rakov.

Po urbariju iz l. 1725. je dobival špital takim pótem po 1034 jajc, 213 kokoši, 22 parov piščet, 10 rac ali kopunov, 4 kozličke, 6 prašičkov (Frischling) in 24 porcij rib ali rakov.

Tudi od male desetine so se kmetje lahko odkupili, če so se hoteli; špital jim je zaračunal navadno kokoš po 4 kr. (pustno pa, ki je morala biti najbrž pitana, po 7 kr.), raco ali kopuna po 10 kr., celega kozlička po 24 kr., prašička po 5 kr., »ein Essen Fische« ali namesto njih 15 rakov pa celih 14 kr. Kaj ne da, čudno razmerje v cenah. Dvajset jajc je imelo po špitalskem računu tisto ceno (4 kr.) kakor kokoš. Mali prašiček je bil le za jeden krajcar dražji in torej toliko vreden kakor 25 jajc. Skoraj za tisti denar, kakor se je računil kozliček (24 kr.), bi bil po tej meri kupil lahko 5 malih prašičkov! Celo dragi pa so bili raki.

[1]) Robotovina je bila torej najvišji vseh davkov, višja celo od cesarskega davka.

Tudi nekaj žita je špital pod naslovom male desetine nabral vsako leto pri svojih kmetih, a ne mnogo, komaj vredno, da govorimo o tem.

Pobiranje davkov in »male desetine« je bila stvar, ki je dajala mnogo mnogo dela. Izročena je bila ta skrb domačemu valptu (dem heimischen Amtmann). Dokler je bilo število špitalskih kmetov majhno, mu ta opravek ni delal posebnih preglavic, sčasoma pa ga nikakor ni mogel več zmagovati. Kdo bi se čudil temu! Pomislimo le, kako daleč narazen sta imela svoji kmetiji najbolj oddaljena si kmeta, na pr. Anže Koščak v Mali Račni, pa Miha Rahné v Kosezih pri Moravčah! A z jedenkratnim pobiranjem ni bilo opravljeno, zakaj brž ko je bil valpet s pobiranjem kontribucije gotov (kar se je zgodilo po navadi meseca septembra ali oktobra, precej ko je bil deželni zbor končan), čakal ga je že nov davkarski posel; do sv. Martina, do 11. novembra, je moral biti pobran zemljiški davek, do sv. Jurija pa pobrana robotovina. Jaz nočem trditi, da je hodil valpet od hiše do hiše, od vasi do vasi; brezdvomno mi je, da so morali kmetje prihajati sami v Ljubljano in davek sami prinašati v špital. Časih pa se je moral vendarle prav gotovo napraviti od doma ter poterjati in podrezati tega ali onega mečkavega plačnika, zakaj z navdušenjem kmetje tudi v prejšnjih časih niso plačevali davkov.

Špital je moral valptu zavoljo tega delo po mogočnosti olajšati. Storil je to s tem, da je odbral nekaj najbolj oddaljenih vasi ter valptov posel v njih izročil najbolj imovitemu in najbolj spoštovanemu kmetu v tamošnjem kraju. L. 1716. sta mu pomagala pri tem dva moža, jeden je bil Tomaž Vidic, cel kmet v Trošinjah, drugi pa Marko Žlebnik, tudi cel kmet v Podgori. Tomaž Vidic je pobiral davek v Trošinji, na Blatu pri sv. Martinu, na Vinah, v Mali Račni, v Višnji gori in na Pancu pri Lipoglavu; Marko Žlebnik pa v Podgori, v Gunclah, na Stanežičih, na Sori, v Topolu in Pod Zvezdo pri sv. Katarini, v Mednem, v Vižmarjih in v Polhovem Gradcu.

Ta dva moža sta se zvala »župana«. Za svoj trud sta bila tlake oproščena, dokler sta opravljala županski posel. Marku Žlebniku so vrhu tega odpisali še štiri goldinarje davka.

Razen doslej naštetih rednih dohodkov pa je špital prejemal od podložnih mu kmetov tudi nekaj izrednih. Tudi teh je bilo več vrst. V špitalski pisarni so se izdelovala namreč tudi vsa taka pisma, ki jih kmetom dandanes pišejo notarji, kakor na pr. dolžna, kupna in ženitvanska pisma. Ker pak je pristojbino od njih spravljal špitalski oskrbnik

kot odškodnino za svoj trud, zavoljo tega ne smemo šteti tega denarja med špitalske dohodke, pač pa je med nje vštevati tako zvani »laudemium«, pristojbina, ki jo je bilo kmetom plačevati pri vsaki izpremembi v posestvu. To je današnja prepisnina (Procentualgebür). Znašala je 10 %.

Primeroma precejšnja pristojbina je pristojala špitalu tudi od takih ljudi, ki jih je špital izpustil iz svoje podložčine. Sodi vsak sam! L. 1717. na pr. je prosil neki reven kmet, naj izpusti špital njegovega sina iz svoje podložčine. Plačal je za to 8 gld. navzlic svoji ubožnosti, — pristojbina je bila torej višja kakor cesarski davek od cele kmetije.[1])

Ali take odkupnine so se prigajale le jako redkokrat. Kam pak idi tak odkupljenec, posebno če je bil ubog! Če si je izbral kako drugo gosposko in prevzel tam kako malo posestvo, prebral si je le gosposko. K večjemu je šel, če je bil še mlad, v mesto h kakemu mojstru se učit rokodelstva, kjer je ostal potem, če ni imel svojega denarja, večni rokodelski pomagač. Prihraniti si pa ob skromnih zaslužkih tedanjega časa ni mogel mnogo, — torej tudi ni mogel postati samostojen mojster, razen če je bil tako srečen, da se je oženil s kako mojstrovo vdovo ali hčerjo, zakaj prvi pogoj za samostalnost je bil, da se je dotičnik izkazal, da ima svojo hišo in vsaj nekoliko kapitala na razpolaganje. A še pri tem so mu drugi mojstri stavili skoro neverjetne zapreke, predno so ga sprejeli med-se.

2.) Špitalski dohodki iz meščanskih in plemenitaških zemljišč.

Druge vrste dohodki so bili oni, ki so jih špitalu prinašali davki od meščanskih ali plemenitaških vrtov in njiv, spadajočih pod špitalsko gosposko. Celo nekaj hiš je bilo takih. Tudi to so bili darovi milosrčnih ljudi. Sicer pa je bilo s kmetijami primerjeno njih število majhno. Največ je bilo vrtov ali bolje rečeno vrtičev, vseh skupaj 55. Največ se jih je nahajalo v Prulah, devetindvajset. Trinajst jih je bilo zadaj za kapucinskim samostanom, zdanje Sovanovo,

---

[1]) Tako pismo se je glasilo: Abzug-Brief. Das Primoss Gregoritsch zu Unter Smerek gebürtig, dem Bürgerspital zu Laibach angehöriger Erbhold vor mich (sc. Oberspitalmeister) erschienen und in Gehorsam gebeten, ich geruhte ihn von der Erbholdschaft zu entlassen, dessen Bitt ich dann angenommen und will ihn hirmit gegen denen mir erlegte 12 fl. L. W. seiner Erbholdschaft entlassen, also dass er fürhin sein Glück ohne meiner und meiner Nachkomen am Amt Hindernis nach Belieben unter anderen Obrigkeiten suchen kann und mag. Urkund dessen meine Fertigung.

Laibach den 6. August 1722.

Koslerjevo in Maličevo posestvo. Devet se jih je nahajalo pred špitalskimi vrati (v zdanjem kolodvorskem mestnem okraju in ob Dunajski cesti), jeden pa pri sv. Janezu v Blatni vasi. Prinašali pa niso veliko, večinoma le po 40 kr. do 1 gld. 20 kr. Velik je bil samo Erbergov vrt zraven uršulinskega samostana; Erberg je plačeval od njega po 4 gld. 40 kr. davka na leto. Njiv je imel špital 14, travnike pa 4.

Pod špitalsko gosposko je spadalo tudi nekaj hiš v predmestjih, namreč petnajst. Palače to niso bile; večinoma so prinašale po 20 do 30 kr. na leto, jedna v Blatni vasi celo še samo 15 kr.

Zato tudi dohodki od vseh teh zemljišč in poslopij niso bili Bog si ga vedi koliki, leta 1725. ne večji kakor samo 187 gld. 41 kr.

Za domačo živino, katero je špital redil na svoji pristavi pred špitalskimi vrati, je krmo deloma kupoval, deloma pa jo je sam prideloval, to pa ali na najetih ali pa na domačih njivah. Ta pristava »Spitalmayerhof« se je nahajala na mestu zdanjega posestva »Neue Welt« na Celovški ali zdaj Marije Terezije cesti. Te nje lege dolgo časa nisem mogel dognati, zato ker so mi jo istočasni viri določali le jako površno in netočno. Največkrat je čitati »der Bürgerspital-Mayerhof vor dem Spitalthor gelegen«. Špitalska vrata so stala v početku Špitalskih ulic pred špitalskim mostom. Zato sem špitalsko pristavo iskal pred špitalskim mostom, a je nisem mogel najti ne na šentpetrskem, ne kje v kapucinskem predmestju, ne v obližju zdanje frančiškanske cerkve, ne v Slonovih ulicah itd. — Neka druga opazka: »bei dem jungfräulichen Clarissinenkloster gelegen« me je zvodila na Dunajsko cesto, kjer se je zdanjemu hotelu »Slonu« in lekarni »Picolli« nasproti nahajal ta samostan. Menil sem, da stoje zdanje Fröhlichove hiše na mestu nekdanje špitalske pristave. A uveril sem se, da tudi to ne velja. Kar me navede celo tje na Celovško cesto neka tožba, ki jo je imel v letih 1775.—1785. Jurij pl. Födransberg z ljubljanskim magistratom zavoljo nekega prav majhnega kosa zemlje (»ein Zipfel Grund«), ki je segal v Födransbergovo posestvo »Neue Welt«. Iz dolgotrajne te pravde sem mogel dognati, da je Födransberg leta 1771. na javni dražbi kupil vsled višjega povelja prodano »špitalsko gilto«, h kateri je spadala tudi špitalska pristava, ter to svoje posestvo imenoval »Neue Welt«. — Zakaj pa mu je prišlo ravno to ime na um, ne vem povedati, a ne rekel bi dvakrat, da ime ni v zvezi s tedanjimi dogodki, ko so reforme Marije Terezije in cesarja Jožefa II. dajale Avstriji res od leta do leta bolj lice popolnoma novega sveta.

K špitalski pristavi je spadalo tudi precej zemljišč, jaz menim, da so se nahajala ob obeh straneh Marije Terezije ceste, in da stoje Tavčarjeva, gospe Zhubrove in Treotova hiša na jedni, pa Druškovičeva, Smoletova (zdaj Knezova) pa Staretova hiša in protestantska cerkev na drugi strani te ceste vse na zemljišču nekdanje špitalske pristave[1]). To je tisti svet, o katerem je rečeno, da je špital imel svojih njiv l. 1727. sedem; tri v Šiški, jedno na Friškovcu, jedno *„gegen der Linden an der Ochsenstrasse“*, jedno na Dunajski cesti *„vom Kreuz gegen St Christoph bis auf das landeshauptmannische Baufeld“*, jedno pa za šentpetrsko vojaščnico. To je bil špitalu podaril ljubljanski magistrat, ki je bil l. 1612. kupil zraven šentpetrske cerkve ležeče Dienerjevo posestvo, velik sadni vrt in veliko njivo. Na vrtu je sezidal lazaret (bolnico) na mestu zdanje šentpetrske vojaščnice, njivo pa je prepustil špitalu.[2])

Travnikov pa špital ni imel mnogo, samo dva, jednega v Prulah »in der inwendigen Prühl«, jednega pa v »turški jami« za sv. Krištofom. Ker s tu pridelano krmo ni mogel izhajati, najetih je imel še drugih sedem njiv, tri šentpetrske in pa štiri druge, ki so bile lastnina šentpetrske podružnice pri sv. Krištofu.[3]) Plačeval je od njih po 7 gld. 3 kr. najemščine na leto.

Leta 1707. je imel špital tudi še nekaj svojih hiš, ki so bile res prava njegova lastnina in ne samo z davki mu podložne. Največja je bila Briguoli-jeva hiša na Velikem trgu, katero pa je l. 1724., ne vem iz katerega vzroka, prodal za 2151 gld. 33 kr., če prav mu je nosila 116 gld. stanarine. Ravno isto leto je prodal tudi hišo Petra Zupančiča na šentpetrskem predmestju za 1100 gld.

Obdržal pa je še nadalje Strenerjevo hišo v Nemški ulici, ki mu je nosila 60 gld. najemnine.

Stanovanja so se oddajala tudi v špitalskem poslopju samem, zakaj vseh prostorov v obširnem tem poslopju niso mogli porabiti za mestne reveže. L. 1727. nahajamo na pr. v špitalu stanujočega nekega peka, ki je plačeval po 40 gld.,

---

[1]) Mestni arhiv, fasc. 44—51. Magistratsakten.

[2]) Gerichtsprot. a. 1612. v mestnem arhivu ljubljanskem.

[3]) Na več krajih se v urbarijih nahaja izraz, s katerim ne vem, kaj bi počel. Pri sv. Kristofu ležeče njive se na več krajih zovejo *„in der Haidenschaft gelegen“* ali „Bezahle der St. Christoph-Kürchen den Zins *„von der Haidenschaft“*. Kaj je ta *„Haidenschaft“*? Ali so na teh njivah tako redno pridelovali samo ajdo, da so jih imenovali le kar „ajdove njive“, ali pa je to še v XVIII. stoletju ohranjen spomin na nekdanje rimsko pokopališče ob Dunajski cesti? *„Haidenschaft“* mi je za okolico sv. Krištofa sicer neznano zaznamovanje. — Ali more kdo to pojasniti?

razen njega pa tudi še tedanjega šenklavškega učitelja Ivana Zorna, ki je plačeval po 20 gld. stanarine na leto.[1])

Leta 1723. so od špitala prodali 18 kmetij, in sicer za 4000 gld. Ta vsota nam bodi neka mera za vrednost vseh kmetij, katerih je imel špital do tega leta, kakor vemo, 99½. Če vzamemo to ceno kmetijam za mero tudi drugim, tedaj se nam pokaže, da so podložni kmetje bili za špital vredni 22.120 gld.

3.) Špitalski dohodki od kapitalov.

Za kmetije in hiše iztrženi denar je špital nalagal pri deželski gosposki, kjer je imel naloženega nekaj denarja že iz prejšnjih časov, in sicer je

	Naloženi kapitali	odstotki	o b r e s t i
1) l. 1637. za vse večne čase posodil deželski gosposki 2000 gl. kranj. velj. ali	1687 gl. 30 kr. nem. v.	5½%	92 gl. 48 kr. 2 v.
2) Isto tako ji je l. 1684. posodil še . . .	500 „ — „ — „	5½%	27 „ 30 „ — „
Odnos . . .	2187 gl. 30 kr. nem. v.		120 gl. 18 kr. 2 v.

[1]) Ali so stanovali tedanji učitelji tako gosposko, zakaj za 20 gld. si najel takrat že jako lepo in prostorno stanovanje? Torej se je učiteljstvu kdaj vendar tudi dobro godilo, in so stari Ljubljančani umevali ceniti ta važni stan! Kar naletim slučajno na neko beležko v špitalskih računih: „Anno 1659. bezahlt Baltasar Kummer den Zins wegen der **Schul im Spital** mit jährlich 20 fl.“, leta 1679: „Georg Hagenprunner, Schulmeister im Spital bezahlt seinen Zins mit 20 fl.“ l. 1681. pa: „von Ausweissung der **spitalerischen Schul** und an denen Gängen gegeben 18 kr.“ Učitelj torej ni stanoval v špitalu, ampak je tistih 20 gld. plačeval od šolskih prostorov, ki jih je imel v špitalu najete. Razen javnih ljudskih šol pri Šenklavžu se je v Ljubljani nahajala torej tiste čase tudi zasebna šola. Za pravico, da sme tako šolo imeti, se je bilo dotičniku oglasiti pri ljubljanskem magistratu. To dovoljenje je Jurij Hagenprunner dobil l. 1663. V mestnih svetovavskih protokolih čitamo namreč zanimivo vest: „Anno 1683. Georg Hagenprunner als ein armer, verlassener auch schadhafter Jüngling bittet ihm zu desto leichterer Eroberung seiner Lebensmittel eine öffentliche Schule zu halten, den gnädigen Consens zu ertheilen“. — Rathschlag: „Damit der Supplicant eines ehrsamen Magistrats gegen ihn tragende Neigung verspüre und dahingegen zu seinem gefassten Proposito in Unterweisung der ihm inskünftig etwa anvertrauenden Jugend um desto viel eifriger nachzusetzen Ursache nehmen möge, als will ihm gedachten ein ehrs. Magistrat diese besondere Gnad gethan und eine öffentliche Schule allhier in der Stadt zu halten verwilligt haben, darnach er sich zu richten“.

	Naloženi kapitali	odstotki	o b r e s t i
Prenos . . .	2187 gl. 30 kr. nem. v.	—	120 gl. 18 kr. 2 v.
3.) L. 1630. je neki Anže Fischer naložil za špital 1800 gld., a se je od te vsote odpisalo 1000 gld. — zabeleženo je v urbariju iz l. 1725. — 1729., — tako da je naposled ostalo le	800 „ — „ — „	?	37 „ 7 „ 2 „
4.) L. 1678 je Gregor Waz pl. Wazenberg volil špitalu	1000 „ — „ — „	5½	55 „ — „ — „
5.) Isto tako je l. 1675. Marko Wütz z Glinc. špitalu zapustil	50 „ — „ — „	5½	2 „ 45 „ — „
6.) L. 1724. se je za Zupančičevo hišo v Blatni vasi (1100 gld.) in Briguolijevo na Velikem trgu (2151 gld.) iztržena kupnina plodonosno po 5 odstotkov naložila pri deželski gosposki	3251 „ 33 „ 2 „	5	162 „ 34 „ 2 „
7.) Ravno tako je tudi l. 1723. špitalski oskrknik Anton Raab naložil	650 „ — „ — „	5	32 „ 30 „ — „
8.) Onih 18 kmetij je kupil Franc Žiga grof Engelshaus. Kupnina	4000 „ — „ — „	6	240 gld. — „ — „
9.) Tudi je imel špital še jedno obligacijo za	505 „ — „ — „	5	27 „ 45 „ — „
Leta 1725. je znašalo torej v obligacijah in drugod naloženo imetje meščanskega špitala	12369 gl. 33 kr. nem. v.	—	678 gl. 2 kr. 2 v.

Zavoljo popolnosti dodajmo tem dohodkom še tistih 6 funtov vinarjev, katere je l. 1444. cesar Friderik IV.,[1] in tistih 50 gld., katere je l. 1549. cesar Ferdinand I. pripisal

[1]) So gibt man aus dem Vicedombambt allda, so Friedrich hochseligster Gedächnuss zu der Schneiderbruderschaft gegeben, mit Verwilligung Ihrer fürstl. Durchlaucht zum Spital gezogen worden. Urbarium des bürg. Spital zu Laibach anno 1707.

špitalu, o katerem denarju sta ta dva cesarja ukazala, da se vsako leto izplačuj iz nju vicedomske, to je cesarske blagajnice v Ljubljani. Ta dva darova, preračunjena na 58 gld., so špitalu izplačevali iz c. kr. kameralne blagajnice v Ljubljani še leta 1854,[1]) pred nekaj leti pa so ju kapitalizirali in oddali »špitalski imovini«.

IV. Špitalska gosposka (Spitals-Obrigkeit).

Že iz doslej navedenega sledi, da je bil ljubljanski meščanski špital veliko gospodarstvo, res prava grajščinska gosposka, — vsaj po številu podložnih kmetij je prekašal marsikatero kranjsko grajščino Že pobiranje tako različnih davkov in vodstvo računov je napravljalo mnogo posla in skrbi. A nič še nismo govorili o najimenitnejši stvari, o gospodarstvu v špitalu samem, nič še ne o oskrbi ubožcev v špitalu in zunaj špitala in nič ne o najdenčkih in drugih obilih sirotah, za katere je špitalska gosposka skrbela.

Takoj se vsiljuje vprašanje, kdo pa je bila ta čestokrat navedena špitalska gosposka? Kdo je vodil vse to ne malo gospodarstvo, kakšnim možem je bila izročena usoda podložnih kmetov, komu naložena skrb za ubožce in sirote meščanskega špitala?

Ta gosposka je bil ljubljanski magistrat, vplivni, mogočni in zavoljo tega pri meščanih tudi zelo spoštovani mestni zbor, zakaj z magistratom je imel vsak meščan vsak čas kaj opraviti. Magistratov delokrog je bil v prejšnjih časih mnogo širši kakor dandanašnji. Izročena mu ni bila samo uprava (die Verwaltung) mesta in ž njo združena skrb za javno varnost, marveč je bil magistrat za vse meščane tudi prva in jedina sodska gosposka v obeh delih, v kriminalnih in, kar je bilo še važnejše, v civilnih stvareh. Sestavljal se je iz 36 svetovavcev (Rathsherrn), župan, glava magistratova, je bil sedemintrideseti med njimi in prvi izmed vseh meščanov (der Vorgeher der Bürgerschaft). Po številu svojih členov je bil nekdanji magistrat podoben sicer današnjemu, ločil pa se je od njega v tem, da ni imelo vseh 36 svetovavcev iste veljave in istega dostojanstva, marveč je tičala glavna moč in skoraj vsa sila v rokah prvih dvanajstih svetovavcev, katere so zvali notranji svet »der innere Rath, die innern Rathsverwandten,« ali pa na kratko tudi »die Zwölfer«, »dvanajščaki«, ostalih 24 pa zunanje svetovavce »die äusseren Rathsverwandten« oder die »Vierundzwanziger«, štiriindvajsetaki.

---

[1]) Mittheil d. h. Ver. f. Kr. 1854. 26. lit. 1.

Imenitni opravki v mestni upravi — in teh je bilo jako mnogo — so se zaupavali jedino le notranjim svetovavcem, med katerimi je bil mestni sodnik (der Stadtrichter) po svojem dostojanstvu in tudi po imenitnosti svojega delokroga prvi za županom; dokler Ljubljana ni dobila svojega župana, kar se je zgodilo l. 1514., bil je celo še prva glava v mestu sploh. Vodil je vse sodniške seje, izrekal v magistratovem imenu sodbe ter bil varih in zaščitnik javne varnosti. V tem oziru je bil meščanom odgovoren za vse, kar se je v mestu zgodilo nepriličnega, ter je imel sveto dolžnost braniti njih pravice pred nasilstvom plemenitašev in njih gosposke, deželnega glavarstva (die Landeshauptmannschaft). Deželna gosposka je le kar prežala na vsako priliko, kako pricvrkne in pristriže meščanom kaj njih obilih pravic, ki so bile plemenitašem hud trn v peti.

Iz števila notranjih svetovavcev so volili tudi vsakokratnega mestnega blagajnika (der Stadtkammerer).

Obče zaželjeno je bilo tudi dostojanstvo mestnega stotnika (Stadthauptmann), voditelja meščanov, kadar so le-ti o slovesnih prilikah nastopali v orožju in vojaškem redu. Tudi mestni stotnik je mogel postati jedino le notranji svetovavec, in sicer se je naklonila ta čast vselej jednemu najodličnejših in najbolj spoštovanih med njimi. Za mestne stotnike so navadno volili bivše župane in sodnike.

Isto tako so se tudi vsa druga dostojanstva in ž njimi združena opravila oddajala le notranjim svetovavcem. Zato pa je težil tudi ves napor vsakega časti in slave hlepnega ljubljanskega meščana na to, da se popne do notranjega svetovavca, zakaj le tak je mogel računati na to, da se mu poveri kak posebno važen delokrog, kakršnega je imel na pr. mestni sodnik, mestni blagajničar, stotnik ali celo oskrbnik meščanskega špitala (der Spitalmeister).

To mesto je bilo celo zaželjeno, ker je razen časti obetalo tudi gmotnih koristi. Špitalski oskrbnik je bil tretja najimenitnejša glava v mestu, po svojem dostojanstvu prvi za županom in mestnim sodnikom. Nič čuda! Saj je bil dosti mogočen gospod, uklanjalo se mu je mnogo kmetov, da vsakemu grajščaku na Kranjskem ne toliko. Vrhu tega je bilo največkrat od njegovega migljaja, od njegove dobre ali slabe volje zavisno, dobi li na pr. po očetovi smrti zapuščeno najeto kmetijo (eine Miethube) sin ali kdo drugi, in kakšno pristojbino ta plačaj, ko prevzame kmetijo. Špitalski oskrbnik je sprejemal v službo ali pa odpuščal iz nje špitalske valpte in posle, oddajal rokodelcem najraznovrstnejša dela pri špitalskem gospodarstvu itd. — skratka, bil je mogočen gospod, kar so posebno čutili kmetje. Le čujmo

ga, kako imenitnega gospoda se je čutil! Špitalu podložni kmetje v Sneberjah pod Ljubljano so se že dalj časa prepirali in pričkali med seboj in s svojimi sosedi v tej vasi, ki pa niso bili špitalu, ampak neki drugi gosposki podložni. Delali so jim škodo, ko so gonili živino na pašo. Da stori prepiru konec, napotil se je špitalski oskrbnik Mihael Vodopivec z znanim svetovavcem Lenartem Budino in mestnim pisarjem Primožem Strussingerjem v Sneberje, poravnal tam na mestu prepir ter izdal naslednjo pismeno izjavo:

Vertrag vnnd Vergleichung

der Nachperschafft zu Seneberie von wegen ires Viechtriebs vnnd widet halben.

Ich Mihael Wodapiuetz Raths Burger und Oberverordneter Spittalmaister des Burger Spittall alhie zu Laibach ... Bekhenne vnd thue khundt gegen menigklich: Nachdem sich ain zeither etliche Irrungen vnd Strittigkhait zwischen der Nachperschafft vnd Vnndterthannen im Dorf zw Seneberie dem obgemelten Spittall gehörig von wegen aines Viechtriebs Auch etlicher vngeburlichen ainer dem anndern zuegemeßnen wort vnnd antastenden Rede halben, gehalten vnd zugetragen haben .... Darauf habe Ich beschaw gehalten, die obangezaigte Nachperschafft des Dorffs an heut für mich erfordert, die sein semendtlich vor mein erschinen, die Ich in beysein vnnd gegenwart der Edlen vnd wolgelerten Liennhardten Budina Rathsburger alhie vnd Vincenzen Primussen Strußinger Statschreiber daselbs zu allen thailen gegen einander gehört vnd Notturftig vernomen. Darüber Sy in die Straff erkhendt vnd verordnet, darauß nicht zu khommen Allain Sy haben sich aller Irer Irrung vnd strittigkhait Mitainander verglichen veraindt Auch die zuegemessnen antastungen ainer dem anndern abgebetten vnd verzigen haben. Als Sy sollichen gehorsamblichen gelebt, damit warde aller unwillen zwischen Inen aufgehöbt, Sy zw guetten Freundten gesprochen und gännzlichen geaindt, Also das nun hinfüro ainer dem anndern Als gethreuen Nachpern geburt, lieb vnd guets thuen erzaigen Auch solliches nicht weiter gegeneinander äußern noch aufhöben sollen.

Und des Viechtriebs halben Ist es nachuolgunder gestalt vermitlt und vertragen worden: Nämlichen das nun hinfüro zw Ewigen Zeiten die angezaigt Nachperschaft vnd Vndterthannen sammendtlich aus dem Dorf Seneberie Iren Viechtrieb herrauß unndter den Ackhern neben den Zaun beim weg oder Straßen vnnz an des Martin Bleyez Agkhern vnd Grundt vnd von dannen gleich neben des Jetzgemelten Bleyez Agkhern hinauff Ins Veldt vnd Gemain onne Irrung ond weitere Eintrag haben sollen vnd mugen. Auch

denselben Viechtrieb Jederzeit vnd albegen mit ainen geburunden guetten Graben Notturfftig woll verwart vnd furgesehen halten sollen, damit dardurch den Nachpern On vnd in Iren Agkhern von sollichen Viechtrieb khain nachtl noch schaden zuegefuegt werde. Wellicher obermelter Vnndterthan ainer oder mer aber hinwider was hanndlt vnd solliches nicht als offts die Notturfft eruordert an sollichem Graben vnd Verwaren mit Volzug die gebur gehorsamblichen laisten wurde, der solle als offt darumben von ainem Spitallmaister notturfftig gestrafft vnd darzue solliches zuuolziehen Auch diese Vergleichung hinfüro zu Ewigen Zeiten gannz wahr, vesst und stät gehalten werden.

Des zu Vrkhundt auch zu guetter gedachtnuss und verhüetung khunfftiger Irrung sein diser Vergleichung zwo gleichlauttundt verpriessung vnndter mein obgemeltes Spitallmaisters vnnd der Zwayen erbettenen Herrn hierunndter geschriben Hanndtschrifften vnnd aufgedrugkhten Pedtschafften verfertigt, die Aine bey des Spitals hannden behalten, vnd die anndere den obgemelten Vnndterthannen zuegestellt worden.

Beschechen zw Laibach am Sonntag den Achten Juny Im Fünffzehenhundert Sibenundsechsigsten Jare.

L. S. L. S. L. S.

Michael Wodapinetz
hanndtgschrifft.

Leonhart Budina
manu ppria ss.

V. P. St. Statsschreiber
deselben manuppria.

Odličnost oskrbnikovega dostojanstva se je kazala že v slovesni njegovi izvolitvi. Špitalske oskrbnike so volili prav na tak način kakor župane in sodnike. Za izvolitev teh treh veljakov so bili določeni trije veliki prazniki. Župana so volili v petek pred sv. Marjeto, sodnika sv. Jakoba, špitalskega oskrbnika pa novega leta dan.

Volitve so se vršile jako slovesno. Na dotični dan se je k slovesnemu cerkvenemu opravilu v šenklavški cerkvi zbral ves mestni zbor, notranji in zunanji svetovavci, in vrhu tega še občinski odbor (die Gemain), korporacija štiriinšestdesetih mož, iz katerih so popolnjevali notranji in zunanji svet, če je odmrl kdo iz teh dveh zborov ali se odpovedal ali odšel iz mesta ali se je iz kakega drugega vzroka izpraznilo njegovo mesto. K cerkvenemu opravilu so se zbi-

rali mestni očetje zgodaj zjutraj, po leti že ob petih, po zimi pa ob sedmih. Streljanje na Gradu in zvonjenje po vseh cerkvah je Ljubljančanom oznanjalo, da se bodo vršile danes imenitne stvari.

Po cerkvenem opravilu se je ves mestni zbor odpotil v mestni dom (Rathhaus), kjer se je sešel k slovesni seji. Od tam je odposlal dva najodličnejša notranja svetovavca na županov, sodnikov ali špitalskega oskrbnika dom, da privedeta dotičnika, ki je bil po končanem cerkvenem opravilu odšel domov, zopet med nje, oblečenega v praznično obleko, kakršno so smeli nositi jedino le svetovavci. Storila sta to v slovesnem sprevodu; sodnik je ob tej priliki in na nenavadnem tem potu nesel sodsko žezlo v roki.

V mestni dom pripeljan je odložil dotičnik (župan, sodnik ali špitalski oskrbnik) leto dni poprej poverjeno mu dostojanstvo, zahvalil se za izkazano mu zaupanje in naklonjeno mu čast ter prosil, naj se mu ne zameri, če je storil kaj, s čimer se ni vsakemu prikupil, ali če je opustil, kar bi bila sicer njegova dolžnost. Če je kaj takega pregrešil, gotovo ni tega storil iz hudomušnosti ali iz lenobe ali iz kakega slabega namena, marveč so ga vodili pri vsem tem jedino le oziri na mestni občni blagor.

Po tem nagovoru (nach einer zierlichen Red) je odstopil ter sedel na oni sedež, na katerem je sedel pred svojo izvolitvijo pred letom dni.

Mestni zbor se je pripravil za tem k volitvi ter je ali iz nova izvolil ravno kar odstopivšega zopet za naslednje leto ali ga nadomestil s katerim drugim.

Na tak slovesen način se je vršila županova in sodnikova in tudi špitalskega oskrbnika volitev, kar je dokaz, kaka važnost se je pripisovala oskrbovanju meščanskega špitala in v kakih čislih je bilo to dostojanstvo.

Da pa uvidimo tudi mi to važnost, stopimo za novoizvoljenim špitalskim oskrbnikom iz mestnega doma v špital ter ga opazujmo pri njegovih obilih opravkih in njegovem poslovanju.

Dostaviti pa moramo prej še, da je mestni zbor pridal oskrbniku za pomoč jednega mestnih svetovavcev, katerega pa niso izvolili iz notranjega, ampak iz zunanjega sveta. Svojemu predstojniku »Oberspitalmeister« nasproti se je ta pomočnik zval »Unterspitalmeister«. Jaz ga bom nazival špitalski pristav. Bil je brez vsake veljave in peto kolo pri vozu.

Špitalskemu oskrbniku je bila izročena dvojna skrb: 1.) skrb za špitalsko cerkev in 2.) špitalsko gospodarstvo.

1.) Oskrbovanje špitalske cerkve.

L. 1345. zidana špitalska cerkev je bila jedna najstarejših v Ljubljani. V tem so jo presegale samo tri, nemška, šenklavška in ne daleč od te stoječa mala frančiškanska cerkvica, katero je dal zidati neki ljubljanski meščan že l. 1073.[1])

Ko je dala ogrska kraljica Elizabeta l. 1345. sezidati špitalsko cerkev, dobila je Ljubljana svojo četrto cerkev, vse druge so nastale šele pozneje.

Kako velika da je bila iz prva, tega sicer ne vemo, posebno zato ne, ker ni zabeleženo, je li bila že l. 1345. tolika kakor pozneje. V prvotni svoji obliki pa je ostala špitalska cerkev primeroma prav kratek čas. Že kakih štirideset let potem, ko je bila zidana, jo je uničil l. 1382. ali pa 1386.[1]) namreč hud požar, ki je upepelil in pokončal ves ta del mesta, kjer je stala. Tudi šenklavška cerkev je ob tej priliki pogorela. Najbrž je bilo mesto do tedaj vse leseno, leseni sta bili najbrž tudi obe imenovani cerkvici. Ko so kopali temelj za zdanjo palačo »špitalske imovine«, razkrili so stari pepel in deloma še nesegnite ogorke tega hudega požara. Zemlja je bila od njih črna kakor oglje.

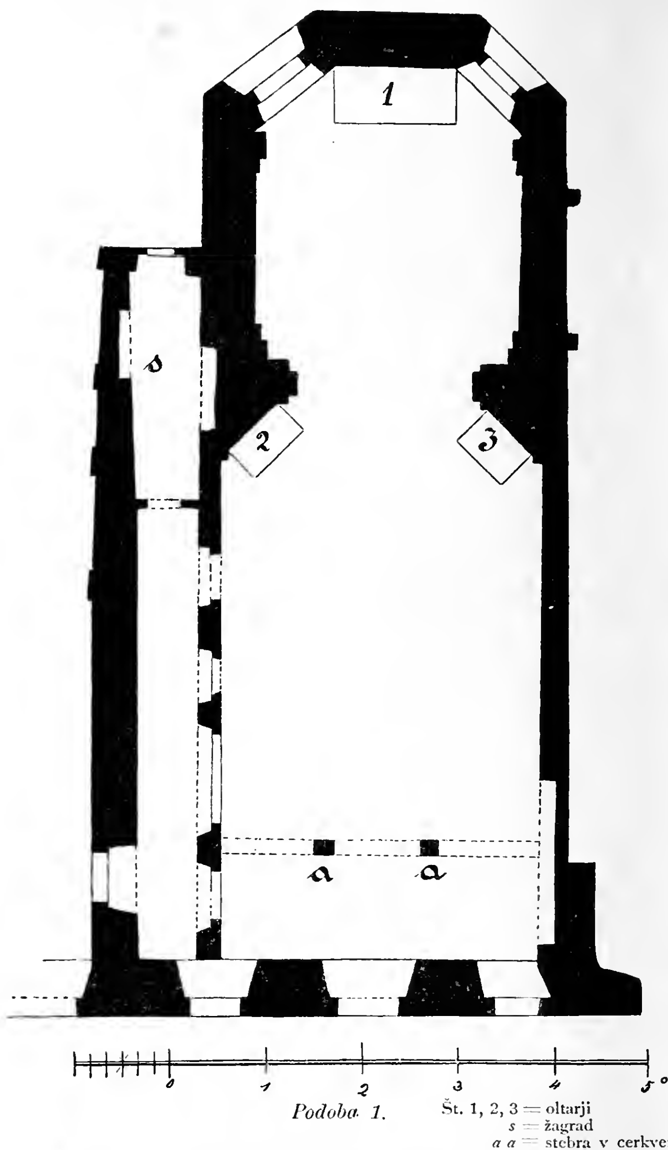
Kdaj so Ljubljančani pogorelo cerkev zopet sezidali, ni povedano, najbrž pa se je zgodilo to ne dolgo po požaru, kar smeš sklepati po tem, da se je v naslednjem XV. stoletju, ob času cesarja Friderika IV., v špitalski cerkvi opravljala že redna služba božja; sicer bi Friderik IV. l. 1444. ne bil ukazal, da se iz njegove vicedomske blagajnice izplačuj meščanskemu špitalu po šest funtov dunajskih vinarjev na leto, katere dobivaj kaplan špitalske cerkve kot priboljšek k svoji plači za pota, ki so mu jih napravljala obila obhajila po mestu.[2]) O redni službi božji v špitalski cerkvi pričajo tudi druga darila, bodisi za razsvetljavo v nji, bodisi za sv. maše in druge take pobožne namene. — Sicer pa vemo tudi, da je neki ljubljanski meščan Widok l. 1468. dal v špitalski cerkvi napraviti kapelico. Ob tej priliki sta

[1]) Ker bom v naslednjem o tej nekdanji frančiškanski cerkvici govoril še večkrat, menda ni odveč, če opomnim, da se ne sme zamenjavati z zdanjo, čisto na drugem kraju stoječo frančiškansko cerkvijo pred špitalskim mostom. Nekdanja frančiškanska cerkev, katere dandanes ni več, je stala na zdanjem Vodnikovem trgu nasproti Fabijanove hiše in ž njo vštric ter se je tiščala gimnazije, ki pa je bila do l. 1784 frančiškanski samostan. Raztezala se je od glavnega vhoda v gimnazijo na desno nekako blizu do Mahrove hiše, katere pa takrat seveda tudi še ni bilo. Ko je dal cesar Jožef II. l. 1784. frančiškanski samostan zapreti ter ga je namenil za šolo, so cerkev podrli, frančiškane pa preselili v zdanjo cerkev.

[2]) Valvasor XI. 710.

se mu stolni prošt in kapitelj s posebnim pismom zavezala, da se bo v nji vedno opravljala redna služba božja [1])

Po požaru l. 1386. je zadobila špitalska, ne več lesena, ampak zidana cerkev tisto obliko, katero je imela do l. 1831., ko so jo podrli ter jo spremenili v prodajalnico.[2])

Podoba 1. Št. 1, 2, 3 = oltarji
s = žagrad
a a = stebra v cerkveni veži.

[1]) Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr. 1854. p. 25.

[2]) Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr. 1863. p. 88. Urkunden — Regesten zur Gesch. Krains, nr. 19.

Načrt te cerkve je še shranjen v mapnem arhivu mestnega stavbinskega urada in v mestnem arhivu med »Kreisamtsakten fasc. XXVI«. Cerkev je bila 20 *m* dolga, 10·43 *m* široka in 18 *m* visoka. Prezbiterij je bil primeroma velik, bil je čez 7·5 *m* dolg, morda ker je bil namenjen zlasti za celo onemogle reveže in bolnike. Na levi (severni) strani je stal mal zvonik, potem žagrad in nad njim kor.[1])

Iz vseh, če prav ne obilih poročil se vidi dosti jasno, da so se ljubljanski meščani za špitalsko cerkev vedno in vsak čas jako zanimali in da so zahajali radi vanjo, rajši morebiti nego v katerokoli drugo. Že obili darovi, ki jih je cerkev prejemala, in slovesna opravila, ki so se vršila v nji večkrat v letu, so dokaz temu. Novomašniki, sinovi ljubljanskih meščanov, so prvo sv. mašo opravljali kaj radi v tej cerkvi ter vabili k temu sv. opravilu mestne očete, ki so se povabilu največkrat tudi res odzvali ter priredili novomašniku obed; posebno veliko čast so mu skazali, če so mu ga priredili v mestnem domu. Brez zahvale pa takega povabila tudi tedaj niso odklonili, ako jim razmere niso dovoljevale, skupno in korporativno se udeležiti sv. opravila. V takem slučaju so se za izkazano jim čast zahvalili na kak drug način. Ko jih je na pr. l. 1666. neki Adam Weiss, ljubljanskega meščana sin, povabil[2]) v špitalsko cerkev na novo mašo, odgovorili so mu: »Ein ehrsamer Magistrat hat sich gegen den Primizianten der ihm beschehenen Einladung u. dabei thuenden offerti schönstens zu bedanken, will auch seine Wohlmeinug inanderweg zu ersehen gedacht sein«.

Že precej od početka je imela špitalska cerkev svojega posebnega duhovnika, kaplana, da je opravljal v nji službo božjo, v prvi vrsti pač za ubožce v špitalu, toda pritiskali so k nji tudi drugi meščani v jako obilnem številu.

Službo špitalskega kaplana je oddajal mestni magistrat sam, ker je bil patron cerkve. Videla se mu je prevažna, da bi prepuščal to pravico špitalskemu oskrbniku, kateremu pa sicer pri njegovem poslovanju ni rad vezal rok. Več slučajev kaže na to, da je bila kaplanska služba v špitalski cerkvi obče zaželjena, in da so se potegovali odlični duhov-

[1]) Izvestja muz. dr. za Kr. 1895., str. 195.

[2]) Gerichtsprot. gemainer Stadt Laybach anno 1666 „Adam Weiss, Priester ladet einen ehrsamen Magistrat auf dessen Primiz. welche er am 20. Januar in der allhiesigen Elisabethkirche einem ehrsamen Magistrat zu schuldigem Gehorsam, Ehre und zu dessen mehreren Aufnehmen (sic!) Gott dem almächtigen aufzuopfern determiniert, verhoffend, ein ehrs. Magistrat wird solch ein Wohlmeinen nicht allein mit guter Gewogenheit annehmen, sondern sich bei selbem actu und hl. sacrificio unverweigert einfinden lassen“.

niki zanjo. L. 1479. je podelil ljubljanski škof Žiga pl. Lamberg to službo od magistrata predlaganemu Juriju Memingerju z izrecnim dostavkom, da mu jo podeli z ozirom na njegovo izredno učenost.[1])

Za to kaplanovo mesto so se potegovali nasledniki, ko je službujoči kaplan še živel, in magistrat je imel navado, oddajati to službo dostikrat mnogo let naprej. Delil je tako zvane »ekspektance«, to se pravi, zagotavljal je dotičnim prosivcem službo, ko je špitalski kaplan še živel.

Še drugačne reči so se dogajale. L. 1666. je bil magistrat obljubil kaplanovo službo, kadar bo izpraznjena, nekemu Matevžu Sajovicu ter mu je to obljubo tudi pismeno zagotovil. A Sajovic službe ni nastopil, morebiti je kje dobil boljšo ali pa je umrl ali ga je oviralo kaj druzega. A z njegovo pismeno obljubo se je pri magistratu oglasil neki Lorenc Breskvar. Obljubo je dobil od Sajovica, jaz ne vem na kak način (morebiti jo je celo kupil), ter je prosil, naslanjajoč se nanjo, da mu magistrat podeli zaželjeno kaplansko službo. Priložil je tej svoji prošnji še priporočilo tedanjega generalnega vikarja Filipa Trpina.

V prvem trenutku je bil magistrat nekako iznenadjen nad tako čudno zahtevo, ki je bila skoraj nekakemu mešetovanju, nekaki simoniji podobna. Naposled je pa Breskvarju, obotavljajoč se sicer nekoliko, vendarle podelil službo.[2])

Ta dogodek priča menda jasno dovolj in bolj kakor marsikateri drugi, da špitalskega kaplana služba ni bila torej kar si bodi.

V istem razmerju pa je bila ljubljanskim meščanom tudi špitalska cerkev v čislih. Pred ustanovitvijo ljubljanske škofije l. 1462. je bila najmanj toliko obiskovana kakor šenklavška, ki je bila takrat še šentpetrska podružnica. A še tudi pozneje, po ustanovitvi ljubljanske škofije, je špitalska cerkev obdržala svojo veljavo, o čemer dosti jasno priča veliko število večnih sv. maš. Teh se je bilo nabralo sčasoma toliko, da jih špitalski kaplan sam ni mogel vseh več opravljati, ampak so prihajali v špital mašèvat menihi iz

[1]) Na pergament pisani original se nahaja v ljubljanskem mestnem arhivu.

[2]) Gerichtsprot. ao. 1666. Fol. 29. „Obzwar ein ehrs. Magistrat den Hr. Supplicanten auf die durch ihn reproducierte ungereimte Cession viel mehrer Ursach hätte, von dessen Begehren abzuweisen, als auf ainicherlei Weise darein zu willigen, nichts destoweniger aber und in Ansehung der für ihn daneben von ihro Hochwürden Herrn Generalvikar eingelaufenen Interession (priporočilo) will demselben gedacht ein ehrs. Magistrat auf das gebetene Beneficium (to se pr.: kaplanija), sofern damit einige Mutation fürgehen möchte, (ko bo prilika za to), inhalt des vorigen dem Sajoviz in Sachen gegebenen Decrets hiemit vertröstet haben“.

vseh ljubljanskih samostanov: frančiškani, kapucini, avguštinci in diskalceati, obuti in bosopeti avguštinski menihi.

a) Špitalska cerkev v protestantski dobi. Nikakor ni samo slučaj, da se je prva luterska pridiga na Kranjskem glasila ravno z lece v špitalski cerkvi. Značilno je, da se prvemu kranjskemu protestantu, da se Primožu Trubarju, ni videla nobena cerkev v deželi za oznanjevanje Lutrove vere tako ugoden prostor, kakor ravno špitalska. Uverjen je bil, in v tem se ni motil, da je za protestantstvo pričakovati najboljših uspehov, ako se z njega oznanjevanjem zastavi pri meščanstvu, in sicer najbolje, če v Ljubljani, v srcu dežele. Zato je začel prve krive nauke trositi z lece v stolni, škofijski cerkvi, kamor ga je bil zavoljo njegove izredne govorniške nadarjenosti poklical tedanji ljubljanski škof Krištof Ravbar l. 1531. Bila je res skrajna predrznost, v stolni cerkvi in takorekoč škofu v ušesa oznanjevati novo, katoliški duhovščini tako silno pristujeno vero. Kaj pak da mu je škof nadaljnje tako pridigovanje v šenklavški cerkvi prepovedal. A Trubar se ni dolgo pomišljal! Izbral si je za svoje delovanje špitalsko cerkev, ki mu je bila nadomestilo za šenklavško, če ne še celó več, zakaj bila je res meščanska cerkev v pravem pomenu besede, — bila je v meščanski oskrbi, meščani, oziroma njih zastop, magistrat, so bili njen patron, meščan je moral biti nje beneficijat ali kaplan, meščanska so bila tla, in meščansko je bilo poslopje, v katerem se je nahajala, in večinoma le meščan je zahajal vanjo opravljat svojo pobožnost. Vrhu tega je bila razen šenklavške tudi največja v mestu. Z jedno samo drugo bi se bilo protestantom morebiti še bolj ustreglo, če bi jo bili mogli dobiti v svojo oblast, to je bila šentpetrska cerkev, toda samo iz dveh ozirov, prvič, ker je bila večja, drugič pa, ker jo je obdajal sijaj častitljive starodavnosti. Toda v vsakem drugem pogledu je bila zánje manj ugodna, posebno ker se je nahajala zunaj mesta in ker so jo obiskovali samo kmetje, ki se tisti čas posebno v šentpetrski fari kar nikakor niso še vnemali za novo vero. Vrhu tega pa so protestantje tudi vedeli, da bo s šentpetrsko duhovščino hud boj za to cerkev in da v tem boju mnogo zamudé za svojo stvar. Kakó gladko pak so se stvari snovale pri špitalski cerkvi! Magistrat jo je prepustil protestantom kar brez vsakega obotavljanja.

Sicer je škof grof Kacijanar odpravil Trubarja iz Ljubljane ter ga poslal na štajersko faro v Loki pri Zidanem mostu, toda ne precej, ampak še le čez devet let, — za Trubarja prilike dovolj, da je pogladil Lutrovi veri pot zlasti v rodovine ljubljanskih meščanov. Služiti mu je moralo

vsako sredstvo. Zato se je pridigovalo v špitalski cerkvi v vseh tedaj v Ljubljani govorjenih jezikih, in zato se je l. 1547. prav odločno pritožil — ne magistrat, ampak meščanski odbor (die Gemeinde), zastop mâse, grude ljubljanskega meščanstva, zastop rokodelcev in obrtnikov, zakaj so se v špitalski cerkvi slovenske pridige opustile in se pridiguje nekaj časa sem samo nemški in italijanski. Nižji sloji in masa ljubljanskega meščanstva je bila vedno in v vseh časih le slovenska. Zastop je zahteval, skoraj ukazal: Gospod župan si izberi še jednega gospodov svetovavcev pa pojdita h generalnemu vikarju Lenartu Mertlicu ter ga prosita, da se v špitalski cerkvi pridiguje zopet slovenski kakor poprej. To se oznani za tem tudi gospodu vicedomu.[1]) — Generalni škofov vikar Lenart Mertlic je bil takrat že davno protestant z dušo in telom. Meščanski zastop je dobro vedel, da tu ne zadene ob nobene zapreke.

Ljuljka, ki jo je Trubar zasejal, se je ukoreninila tako, da je več nego petdeset let nobena sila ni mogla več zatreti. Ob vsaki priliki skrajno predrzni in siloviti protestantje so se l. 1564. polastili špitalske cerkve popolnoma, imenovali so jo le kar »našo cerkev« (unsere Bürgerspitalkirche). Porabili so ugodno priliko, ko je po Ljubljani razsajala huda kuga, pred katero je bežal iz mesta, kdor je le mogel. V splošni tej zbeganosti in tem splošnem strahu so luteranci osvojili špitalsko cerkev ter je skoraj petdeset let niso več dali nazaj. Prepustil jim jo je bil magistrat, ki je bil do tedaj že ves luterski. Tedanji špitalski kaplan Andrej Latomus je menda največ pripomogel k temu.

Odslej so postopali protestantje še celo silovito. Z nečuveno strastjo so z lece v špitalski cerkvi njih pridigarji (predikantje) napadali vse, kar je bilo katoliškega, ter z blatom ometali častitljive navade, obrede in svetinje katoliške cerkve.

Kaj pak so v škofiji dejali k vsemu temu? Kaj li? Saj so bili brez vse moči! Ljubljanska duhovščina si pred protestanti niti svojega življenja ni bila več v svesti. Takrat je poročal škof cesarju Ferdinandu in ga prosil, naj ukrene vendar kaj: »also damit mein Person, auch kein Geistlicher, die wir ohnedies nit Fried haben, ja verfeindt seind von mäniglich, dazu unseres Leibs nicht sicher sind . . . .[2])

O gotovih časih se katoličani v Ljubljani niti na cesto niso upali.[3]) V Ljubljani je imel blizu petdeset let protestant

[1]) Gerichtsprot. ao. 1547.

[2]) Mittheil d. h. V. f. Kr. 1864. p. 51.

[3]) Mittheil. 1867. p. 95.

prvo besedo. Seveda je zapihala takoj druga sapa, ko je l. 1598. postal neustrašeni Tomaž Hren škof ljubljanski in ko je skoraj istočasno prevzel vladarstvo kranjske dežele mladi a do skrajnosti odločni nadvojvoda Ferdinand. Kako pak je bilo poprej? »O pričetku mojega škofovanja«, poročal je Tomaž Hren rimskemu papežu l. 1621. »je ostal komaj še dvajseti del kranjskih prebivavcev katoliški cerkvi zvest«.[1]) Pred šenklavškim pragom je menda trava rasla, dočim se je v špitalski cerkvi ljudstva le kar trlo. Luterskih predikantov, in sicer ravno najgorečnejših med njimi se je nahajalo v Ljubljani vedno najmanj po pet do šest. Iz protestantske mrtvaške knjige je razvidno, da so na pr. l. 1583. v špitalski cerkvi opravljali lutersko službo božjo razen superintendenta Spindlerja tudi še: Trubarjev sin Felicijan, Gašper Kumberg, Anže Tulčak, Jurij Dalmatin, Tomaž Faschang in Ivan Schweiger. Nič čuda, da se je ob takem obilnem številu predikantov največkrat vršilo cerkveno opravilo po dvakrat na dan, zjutraj in zvečer (Vesper). V špitalski cerkvi so krstili, obhajali in poročali. Tu so blagoslavljali tudi mrliče, preden so jih pokopali ali v špitalski cerkvi sami, ali pa jih odnesli k sv. Petru, kjer se je nahajalo takrat javno pokopališče ljubljansko. Vsiljevali pa so jih tudi frančiškanom; tudi pri teh so pokopavali, če se je dalo, najrajši v cerkvi sami, če pa tega niso mogli dognati, so jih zagrebli vsaj na ondotnem malem pokopališču. Frančiškani so se protestantom upirali sicer na vso moč, a največkrat niso opravili nič. Naposled so se večnega boja s protestanti naveličali, popuščati so jeli samostan ter so naposled ubežali do zadnjega iz Ljubljane. Primoralo jih je k temu tudi pomanjkanje. Frančiškanski red je po svojih pravilih navezan jedino le na usmiljenje drugih ljudi ter živi od radodarnosti pobožnih prijateljev in dobrotnikov svojih. Ko se je Ljubljana skoraj do malega vsa izneverila katoliški veri, je izginila frančiškanom vsaka podpora. Zato se je praznil frančiškanski samostan od leta do leta bolj; proti koncu XVI. stoletja že menda ni bilo nobenega frančiškana več v Ljubljani.[2]) Siloviti protestantje so dobili tako tudi frančiškanski samostan v svojo oblast.

Celo pri sv. Petru se jih niso mogli vselej ubraniti. V protestantski mrtvaški knjigi je vpisan marsikateri v šentpetrski cerkvi pokopani protestant, in tudi še dandanes ohranjeni spomeniki pričajo o tem. Človek si skoraj ne more razmer drugače predstavljati, kakor da je ob protestantskih pogrebih prišlo dostikrat do prepirov, morebiti celo

[1]) Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1854.
[2]) Valvasor XI. 692

še do pretepa in boja med pogrebci in šentpetrskimi farani, katere je ondotna duhovščina o takih prilikah poklicala na pomoč. L. 1582. na pr je v mrtvaško knjigo zapisal protestantski superintendent Krištof Spindler sam, kako se mu je zgodilo, ko so protestantje prinesli k sv. Petru nekega otroka ter mu je Spindler hotel v šentpetrski cerkvi peti nagrobne pesmi. Na cerkveni prag se je ustopil ondotni kaplan ter nikakor ni pustil protestantov v cerkev. Misliti si moramo, da neustrašeni mož ni bil sam, ampak da mu je bilo na razpolaganje tudi zadostno število krepkih šentpetrskih pesti, sicer bi protestantje gotovo ne bili odjenjali.[1])

Nekaj jednakega je doživel dve leti pozneje tudi Trubarjev sin, Felicijan Trubar. »Den 2. August 1584 hat Trubar die Leichpredigt halten wollen, aber man hat die Kirch bei St. Peter nit aufsperren wollen«.[2])

Ker je pa v šentpetrski cerkvi pokopanih vendarle precej protestantov, smemo iz tega sklepati, da časih tudi najhujše upiranje ni izdalo nič.

Saj se protestantske sile škof niti v svoji stolnici ni mogel ubraniti. L. 1580. so protestantje pripeljali neko v Gorici umrlo Elizabeto Rašaverico v Ljubljano ter jo hoteli v šenklavški cerkvi pokopati, česar jim pa škof Tavčar in njegova duhovščina kratko malo niso dovolili. Toda kaj store protestantje? Na pomoč pokličejo mestni magistrat. Prišli so župan, mestni sodnik in vsi mestni očetje, privedli so ključalničarja s seboj, cerkev so siloma odprli ter Rašaverico v nji pokopali.[3])

Kaj pak da so protestantje pokopavali tudi v »svoji«, v špitalski cerkvi ter so dotični mrliči tudi zabeleženi v oni mrtvaški knjigi (»Evangelisches Matrikenbuch«), katero je vodil in spisaval superintendent Krištof Spindler. V njo je o vsakem umrlem protestantu zapisal, kdaj in kje so ga pokopali, ali na javnem pokopališču pri sv. Petru, ali v šentpetrski, ali v frančiškanski, šenklavški, šentjakobski ali pa špitalski cerkvi. Če prav so se protestantje odločno obračali od vsega, kar je bilo katoliškega, glede na to pa, kje bodo počivale njih kosti in čakale vstajenja, so želeli isto tako iskreno kakor katoličani, pokopani biti v kaki cerkvi ali pa vsaj v najbližji nje bližini, v žagradu, pod samostanskimi hodniki (Kreuzgänge) itd. Iz tega vzroka so pa tudi njih predikantje postopali pri pogrebih tako silovito ter so ob vsaki

[1]) Evangel. Matrikenbuch v Rudolfinu.
[2]) ibid.
[3]) ibid. in Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1864. p. 53.

priliki vse sile napeli, da pokopljejo svojega mrliča v kaki cerkvi. Najrajši bi bil seveda pač vsak pokopan v protestantski, špitalski cerkvi, a za to je bila premajhna. Ta želja se je mogla izpolniti le najodličnejšim med njimi. To pa so bili vsekakor plemenitaši ne le z ozirom na rod in imetje, ampak tudi z ozirom na to, da so bili predikantom in novi veri sploh največja zaslomba in najkoristnejša oporica v boju proti katoličanstvu. Pa še za vse umrle plemenitaše ni bilo prostora v mali cerkvici. V omenjeni mrtvaški knjigi jih je mnogo vpisanih, katere so pokopali kje drugje, celo dva Turjačana sta med njimi, dne 9. oktobra 1580. † Anže in dne 7. avgusta 1581. † Vajkard Turjaški. Iz tega se sme morebiti sklepati, da so v špitalski cerkvi pokopavali samo člene onih rodovin, ki so si za protestantstvo pridobile prav posebno zasluge. Za to nahajamo v mrtvaški knjigi Spindlerjevi za dobo od l. 1580.—1587. zabeleženih samo devet v špitalski cerkvi pokopanih protestantov, — brez izjeme vsi so plemenitaši, dva moška, štiri ženske in trije otroci.

Vendar jih je bilo v istini tu več pokopanih. Thalnitscher navaja v svojem »Cypressus Labacensis« še šest v protestantski dobi umrlih plemenitašev, kojih nagrobni spomeniki so se še o njegovem času nahajali v špitalski cerkvi. Spindlerjeva mrtvaška knjiga namreč ni popolna, brez dvoma je mnogo umrlih izpuščenih, toda kaj je sicer jako vestnega in natančnega superintendenta zaviralo, da na pr. l. 1584. ali 1586. ni zabeležel vseh v Ljubljani umrlih protestantov, je dandanes pač težko povedati.[1])

Ko je nadvojvoda Ferdinand izvolil Tomaža Hrena za ljubljanskega škofa, odklenkalo je protestantom kar najedenkrat. Že nekaj tednov potem, ko je bil v škofa posvečeni Tomaž Hren prišel v Ljubljano, je nadvojvoda Ferdinand vsled njegovega prizadevanja izdal 30. oktobra 1599. oni ostri ukaz, ki je velel predikantom in protestantskim učiteljem, da jim je še tisti dan in še pred solnčnim zahodom zapustiti Ljubljano, najpozneje v treh dneh pa se odpraviti iz dežele sploh.[2])

Največ vsled škofovega prizadevanja je Ferdinand dve leti pozneje, l. 1601., osnoval protireformacijsko, iz štirih

---

[1]) Toda prof. Alfonsu Müllnerju je še teh devet preveč, in sicer zato, ker so mu delali pri jedni njegovih sesvedranih in zveriženih kombinacij prav neprijetno napotje. A ker se mi ne zdi primerno, o Müllnerjevi, v „Argo“ priobčeni razpravi govoriti več na tem mestu, naj ostane to za ugodnejšo priliko.

[2]) Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1867.

odličnih članov (med njimi je bil tudi Tomaž Hren) sestavljeno komisijo, katera je imela nalogo, iztrebiti zadnjo protestantsko sled iz dežele.

Prvo, kar se je Hrenu zdelo najnujnejše, je bilo to, da prežene protestante tudi iz špitalske cerkve ter jim tako izpodmakne najimenitnejšo, ob enem pa tudi zadnjo versko oporico. Mi, ki vemo, kako so se stvari razvijale in kako se nazadnje končale, sodimo danes seveda drugače, nego so sodili tedanjiki ali kakor so sodili celo še protestantje sami. Da jim je na Kranjskem odklenkalo že l. 1600. za vselej, si niso mislili niti od daleč. Kdo bi pa bil verjel tudi kaj takega! Saj v strastnem boju proti katoličanstvu kranjski protestantje niso bili sami! Več kot polovica Evrope, tako so lahko ugibali, stala je za njimi! Imeli so za seboj milijone verskih bratov in sobojevnikov!

A ravno zavoljo tega je bila škofu Hrenu prva skrb, da jih prežene iz špitalske cerkve. Tu je bilo njih versko središče. Tu sem so se ravno tedaj zatekali preplašeni in vsled žilavega postopanja škofovega vsi zbegani protestantje, tu so iskali v strastnih pridigah svojih duhovnikov tolažbe ter se poživljali in krepili z upanji na boljšo prihodnost, ki ne more izostati dolgo.

Škof Hren jim je moral izpodbiti tudi to vero. Zato se je že prot koncu l. 1600. v slovesnem sprevodu napotil z vso svojo duhovščino v špitalsko cerkev, razbil protestantski krstni kamen, ko je stopil vanjo, lastnoročno raztrgal protestantske knjige ter cerkvico razglasil zopet za lastnino katoliško.[1])

Slovesno posvečenje blizu petdeset let oskrunjene cerkve pa je določil na tretji velikonočni praznik, na velikonočni torek. Vse meščanstvo naj bi se udeležilo te slovesnosti, v prvi vrsti pa mestni magistrat, ki je bil še pred par leti kar do malega ves protestantski. Že novega leta dan l. 1601. so se mestni očetje posvetovali o tem, kako se naj dovolj dostojno udeleže slovesnega opravila. V jedni naslednjih sej so sklenili, obhajati nenavadni dogodek s sijajnim obedom, ki naj se po končani službi božji priredi v mestnem domu. Ker so povabili nanj tudi škofa, vso odlično duhovščino šenklavško, deželnega glavarja, cesarjevega namestnika vicedoma in mnogo druge visoke gospode, zato niso gledali na krajcarje, ampak so mestnemu blagajniku naročili, naj priredi ta obed kar le najsijajneje mogoče. Najbrž so želeli s tem dokazati, da je ves magistrat že z dušo in telesom katoliški in da ga le hudobni jeziki natolcujejo, češ, da po

[1]) Mittheil. d. h. V. f. Kr. 1854.

malem še vedno pomežkuje s protestanti, kar je bilo deloma tudi res.[1])

Kdor bi bil še dvomil o veliki važnosti, ki so jo špitalski cerkvi pripisovali luteranci in katoličani, prepričati ga morajo o tem vsaj velike slovesnosti, s katerimi se je obhajala zopetna pridobitev te cerkve. Obhajala pa se je od cerkvene in posvetne strani. Tako sijajnih obedov, kakor je bil ta, je uprizoril magistrat malo, in nikoli se ni še poprej sešla v mestnem domu tako obila in odlična družba, kakor velikonočni torek l. 1601. Iz tega smemo sklepati, da se je zdela zopetna pridobitev špitalske cerkve ljubljanskim me-

[1]) Mestni blagajničar se je točno ravnal po magistratovem ukazu Njegov natančni, magistratu predloženi račun nam daje priliko, sestaviti majhno kulturno-zgodovinsko sliko iz prvih let XVII. stoletja. Sicer res ni lepo, če pri jedi gledamo ljudem na usta in jim štejemo žlice, ali ta nauk velja menda samo o privatnih osebah, ne pa tudi o taki javni korporaciji, kakor je bil magistrat, ki je kot tak obedoval takorekoč na cesti. Zato mu smemo menda tudi mi pogledati v sklede in na krožnike, kaj in koliko vsake reči je postavil pred svoje goste. Ta pravica nam pristoja že zavoljo tega, ker se je sijajni obed plačal z groši mestnih davkoplačevavcev. Sicer se nam zdi, da bodo naše gospodinje v predloženem računu pogrešale potrošek za marsikatero stvar, brez katere si dandanes že najnavadnejšega obeda ne moremo misliti, kaj pak še le takega, h kateremu je bila povabljena tako odlična gospoda. Mogoče pa, da je trgovec za špecerijsko blago položil še poseben račun, ki pa se nam je izgubil. Nasprotno pa bodo naše gospodinje imele svoje prav posebno veselje nad cenami tedanjih časov, in to me morda tudi opravičuje in izgovarja, da silim med take velevažne dogodke tudi tako malenkostne reči, kakor so naslednje.

Ker je bila družba velika, saj je bilo že samih mestnih očetov, če so prišli vsi, sedemintrideset, — zato je bilo treba velikih priprav in mnogo blaga. In res je blagajnik kupil precej mesnine: 67 funtov govedine, 2 pljučni pečenki po 6 funtov težki in 2 volovska jezika; dal je zaklati štiri teleta in pet kozličkov, 3 pare golobov, 7 parov kopunov in 5 puranov. Največ pa je prišlo na mizo svinine; blagajničar je izdal zanjo 7 gld. 6 kr. V njegovem računu ni povedano, je li bila to prekajena ali sveža svinina, torej pečenka; tudi ni zabeleženo, koliko je tehtala in počem jo je plačal. Iz drugih virov pa nam je znano, da se je prašičja pečenka plačevala takrat po 3 kr. funt; za 7 gld. 6 kr. je je blagajničar dobil torej 1 cent in 42 funtov. A najbrž je bila to prekajena svinina. Recimo, da je bila za polovico dražja od sveže, — navzlic temu se kaže, da se je prinesla precejšnja obilica svinjskih plečet in gnati na mizo: 71 funtov.

Največja delikatesa tega obeda pa so bile ribe, morske in tudi nekaj malega domačih. Morskih rib in rakov (Meergeschmalz) se je tiste čase na Kranjskem použilo jako veliko. Dandanes si privoščimo te naslade le o največjem prazniku, pa še takrat se podajamo v nevarnost, da nam utegnejo očitati potratnost. Tisti čas in tudi pozneje še pa je bila morska riba jed, brez katere v imoviti meščanski hiši ni minul niti navaden obed To delikateso je bil blagajničar naročil iz Trsta. A po ceni ni bila, stala je 15 gld., z vožnjo iz Trsta celo 17 gld $13^1/_3$ kr., to se pravi, stala je več nego vsa govedina s pljučno pečenko vred, več nego vsa štiri teleta in vseh pet kozličev skupaj, za kar se za vse skupaj ni izdalo več nego 13 gld. $24^2/_3$ kr. Domača mesnina je

ščanom tako važen in pomenljiv dogodek, kakršnih so še malo doživeli.

Važen pa se je zdel tudi škofu Tomažu Hrenu samemu, zakaj omenjal je ta dogodek o vsaki priliki, ki se mu je ponudila. Vselej se ga je spominjal rad in z nekako posebno radostjo in nekakim zadoščenjem je govoril vselej o njem. Celo v onem velevažnem pismu, v katerem je 22. julija l. 1616. poročal rimskemu papežu o razmerah ljubljanske škofije,[1]) je opozoril papeža na to, da je iz špitalske cerkve pregnal protestante ter da je to iz nova posvetil za katoliško službo božjo. In komaj mesec dni potem, 25. avgusta istega leta, si škof Hren ni mogel kaj, da ni iz nova omenil te cerkve. . . . »Kirche der hl. Elisabeth, welche die luterischen Prediger durch 50 Jahre bezetzt hielten und welche ich, nachdem dieselben a. 1599. vertrieben wurden, wieder eingeweiht habe.« Škof Hren s tem gotovo ni na-

bila torej jako po ceni, govedina ne dražja nego po 2 kr. funt; od telet je plačal blagajničar jedno (najcenejše) z 1 gld. 26 kr., jedno (najdražje) pa z 1 gld. 56 kr.; kozlički so bili po 26 kr. Višja v ceni pa je bila perutnina: par golobov je stalo 12 kr., torej skoraj toliko, kakor pol kozlička; kopune in purane pa celo lahko imenujemo drage, zakaj purani so stali po 1 gld. 2 kr. do 1 gld. 40 kr., kopuni pa po 56 kr. par, torej sta si bila kopun in kozliček v ceni kar jednaka.

Z mastjo niso kar do malcga nič štedili, kajti porabili so 23 funtov čiste masti, funt po 10 kr., in četrt boha (40 funtov prekajene slanine), po 8 kr. funt.

Tem manj pa so marali za prikuho. Ker je bil to domač pridelek, je imel gotovo jako nizko ceno, navzlic temu pa smemo iz blagajničarjevega računa sklepati, da je ni bilo preveč na mizi, kajti potrosil je: za čebulo 2 kr., za kislo zelje 10 kr, za zelenjavo pa 9 kr. Ta zelenjava je bila najbrž kake vrste salata, kajti v računu se nahajajo 4 funti olja, funt po dva „osmaka“ (skupaj $42^2/_3$ kr.) in 3 bokali najfinejšega jesiha, bokal po 8 kr.

Obed se je končal z močnato jedjo, in sicer s torto, za katero se je porabilo za 7 gld. 2 kr. pšenične moke. Kar je bilo slaščine zanjo treba, so jo kupili v lekarni (Confect aus der Apoteke.) za 1 gld. 57 kr. Ker kave takrat še niso pili, služila so kot pomizek (Nachtisch) jabelka in sir.

Za dobro voljo gostov je blagajničar poskrbel z izbornim vipavskim vinom in kraškim teranom. Dolenjski cviček takrat še ni bil priznan kot meščanska ali celo ne kot salonska pijača. Ta slovesni dan blagajničar niti pred posle ni postavil dolenjskega vina, ampak je kupil tudi zanje vipavca, in sicer ravno tiste vrste, kakor za gospodo v obednici. Za gospodo je naročil dve vedri (po 40 bokalov) belega terana in jedno vedro vipavca. Vipavec je bil tiste čase najbolj čislano vino na Kranjskem ter skoraj za polovico dražji od terana; dve vedri terana (bokal po 8 kr.) sta stali le nekaj malega več (10 gld. 20 kr.), kakor vedro vipavca (8 gld. $53^1/_3$ kr.). Kako na slabem glasu pak je bilo takrat domače dolenjsko vino, posnemi iz tega, da je stal bokal takrat 3, in če je bil drag, 4 kr., kar vemo iz istočasnih virov. (Empfang und Ausgabenbuch der landesfürstl. Hauptstadt Laibach anno 1601, Mestni arhiv.)

[1]) Mittheil. 1854. p. 63.

meraval naglašati svojih zaslug za katoliško stvar. Tega mu pač ni bilo treba, ker so v Rimu vedeli zanje ravno tako dobro, kakor na nadvojvodovem dvorcu v Gradcu. Znano jim je bilo tudi v Rimu, da je v prvi vrsti šla škofu Hrenu hvala za to, da so protestantje izginili s Kranjskega, kakor mine slana, ko posije solnce nanjo. Zato lahko rečemo: če je škof Hren omenil v tem svojem poročilu tudi špitalsko cerkev, kazal je le skoro nehote, kako važno se mu je videlo, da se je v špitalsko cerkev uvedla zopet katoliška služba božja.

In da se ta imenitni dogodek ne pozabi, dokler bo špitalska cerkev stala, zato je ukazal, da se obletnica tega novega posvečenja praznuj odslej vsak velikonočni torek s kolikor mogoče velikim cerkvenim sijajem. To se je tudi res godilo ves čas, dokler se je v špitalski cerkvi opravljala služba božja. Vrhu tega je hodila odslej tudi vsako tretjo nedeljo po veliki noči iz Šenklavža v špital procesija, pri kateri se je ljudstva kar trlo.

Škof Hren je rešil in pridobil katoličanom zopet špitalsko cerkev, a rešiti in pridobiti pa jim več ni mogel nekdanjih njenih dohodkov, ali vsaj vseh ne.

Siloviti protestantje so osvojili namreč tudi vse tekom dveh stoletij deloma cerkvi, deloma špitalu darovano premično in nepremično imetje, če so le mogli do njega. Porabili so ga za svoje namene. Podložnih kmetij špitalu sicer niso mogli ugrabiti, pač pa so zapravili mnogo onih kapitalov, ki so jih pobožni predniki namenili na pr. za večne sv. maše, za vzdrževanje špitalskega kaplana in raznovrstne cerkvene potrebe. Večinoma je bil ta denar naložen v magistratovi blagajni. Ker pa je bil magistrat patron špitalske cerkve in so protestantje potisnili naposled zadnjega katoliškega svetovavca iz mestnega doma, razpolagali in gospodarili so luterski pridigarji s špitalskim imetjem, kakor se jim je ljubilo.

Pri tem pa ni trpela škode samo cerkev, ampak so bili škodovani tudi v špitalu preskrbljevani reveži, zato ker skoraj ni bilo mogoče ločiti cerkvenih dohodkov od špitalskih. Saj smo videli, da so darovatelji odmenjali po navadi nekaj dohodkov za sv. maše, torej cerkvi, nekaj pa za špitalske reveže. Protestantje se seveda za take določbe in za take razločke niso menili; pograbili so vse. kar jim je bilo dosežno.

Posledica tega je bila, da za špitalske reveže ni ostalo naposled nič. Zato je l. 1599., torej zadnje leto luterskega gospodarstva v Ljubljani, oznanil protestantski špitalski oskrbnik zbranemu magistratu, ki je bil takrat še ves pro-

testantski, da so se špitalski dohodki tako skrčili, da ne more več izhajati in več ne gospodariti. Njegovi skrbi priporočeni ubožci v špitalu stradajo že zdaj in bodo še bolj. Pomagati drugače ni mogoče, kakor če se špitalska desetina dá za 300 gld. v najem.

Zgodilo se je to nekaj mesecev poprej, preden je škof Hren prišel v Ljubljano in prevzel škofovsko pastirjevanje v ljubljanski škofiji.

Magistrat je špitalskemu oskrbniku obljubil, da bo dal stvar preiskati ter bo ukrenil, kar se mu bo zdelo umestno.

Ker pak so bili špitalski dohodki takrat že vsi zapravljeni, je bilo v tej stvari težko kaj ukreniti. Zavoljo tega sta sredi meseca junija l. 1599. odložila špitalski oskrbnik in njega pristav svoji službi. Magistratu je bila nju odpoved jako neprijetna, posebno ker sta se odpovedala o tako neugodnem času, o kresu, ko je bilo najteže sklicati dovoljno število svetovavcev na posvete. Pozabiti ne smemo, da so bili mestni svetovavci jedino le trgovci in obrtniki, ki so ugodni poletni čas porabljali za svoje opravke ter se iz Ljubljane razhajali po sejmih, ne le po Kranjskem, ampak tudi v sosednje dežele. Mnogi so odhajali tudi na popotovanje, da so se v Gradcu, Lincu, na Dunaju ali celo v Norimbergu in v Benetkah o tem za popotovanja ugodnem času preskrbeli s trgovskim blagom, ki ga v Ljubljani niso umeli izdelovati. Ljubljanski trgovci so imeli tiste čase daleč po svetu razpre̜žene trgovske zveze, o čemer nas dosti jasno poučujejo v sodskih protokolih ljubljanskih oglašene in obravnavane tožbe italijanskih in nemških trgovcev.

Zato je spravila odpoved špitalskih oskrbnikov mestne očete, kar jih je bilo v Ljubljani, v prav veliko zadrego. Tej težavi se je pridružila še neka druga. Kakor pri vsakem drugem gospodarstvu je bilo kaj pak da tudi pri špitalu ravno takrat največ dela. Kdo naj nadzoruje tlačane? Zavoljo tega je magistrat oskrbnika pozval, naj potrpita vsaj še kakih 14 dni, vsaj še do županove volitve, ki se ima vršiti že v prvi polovici meseca julija. Ostaneta naj le vsaj še ta kratki čas v svojih službah, zato da špital ne bo imel še večje škode.

Toda oskrbnika se nista dala pregovoriti. Magistrat si je izvolil dva druga, ki pak sta se tudi izgovarjala.[1]) Kaj pak da, kako naj gospodarita, če nimata s čim!

Na kak način si je magistrat naposled pomagal iz te zagate, mi ni znano, a da ga je njegovo gospodarstvo v špi-

[1]) Gerichtsprot. ao. 1599.

talu spravilo v hude škripce, dokazuje njegov sklep iz naslednjega 1600. leta. Sklenil je bil, naj se iz špitala odpuste vsi, ki so toliko krepki, da si svoj kruh še sami lahko služijo, potem vsi trmoglavci in taki, ki so oskrbniku iz tega ali onega vzroka nadležni.[1])

To je bila menda dosti silovita rešitev socijalnega vprašanja!

b) Špitalska cerkev po protestantski dobi. Ko je škof Hren špitalsko cerkev zopet posvetil, se je lotil tudi nje gospodarstvene strani. Najpoprej je morala dobiti cerkev zopet svojega kaplana. Magistrat je seveda vprašal, s katerimi sredstvi se vzdržuj, ko so vendar protestantje vse zagospodarili. Toda škof se za take pomiselke ni menil. Špitalske dohodke je magistrat zapravil, torej naj tudi magistrat skrbi za to, kako bo vzdrževal špitalskega kaplana.

Magistrat je v svoji sredi štel še precej na skrivnem z vso dušo protestantski veri vdanih svetovavcev, pač bi bil rad ugovarjal, toda odločnemu možu nasproti se ni upal. Ker je bil nekdaj tako bogati špital kar do dobra brez vseh dohodkov, je sklenil magistrat, da bo vzdrževati špitalskega kaplana z dohodki, ki so jih prinašale razne sejmske pristojbine. A za prvi čas se mu je določila jako skromna plača, češ, da se pri najboljši volji zanj ne more utrpeti več, nego k večjemu 20—24 gld. na leto. Toliko je bil magistrat pripravljen dajati, toda le pod pogojem, če mu ostane patronska pravica, kakor jo je užival v prejšnjih, — protestantskih časih, to se pravi le pod tem pogojem, da špitalskega kaplana predlaga on, magistrat, škof ga pak potrdi.[2])

Ravno isto pravico si je izgovoril tudi glede na sprejemanje špitalskih cerkovnikov v službo.

Med protestantskimi homatijami se je špitalu odtujilo celo mnogo zemljišč, vrtov, njiv in travnikov. Protestantski mestni očetje so jih svojim verskim bratom ali prodali, ali pa jih morebiti celo kar razdali brezplačno. Dné 9. marcija leta 1601. je takozvana reformacijska komisija prijavila magistratu, da so neveljavna vsa v protestantski dobi od ljubljanskega mestnega magistrata izdana kupna pisma, s katerimi so se prodala cerkvena zemljišča. Ta skrajno neprijetni odlok je provzročil seveda škof Hren, duša reformacijske komisije. Pri tem so mu bila v prvi vrsti na mislih tista cerkvena zemljišča, ki jih je prejšnji protestantski magistrat prodal od šentpetrske, ljubljanskemu škofu v priboljšek dane fare. Najbrž je bila med njimi tudi tista velika

[1]) ibid.
[2]) Gerichtsprot. ao. 1601.

njiva, katero so protestantje ogradili in napravili iz nje protestantsko pokopališče. Nahajala se je tam nekje, kjer se zdanja Marije Terezije cesta odcepi od Dunajske ter se zavije na Gorenjsko.[1])

Reformacijska komisija je odredila, da se vsa na take načine cerkvam odtujena zemljišča tedanjim posestnikom vzemó ter se brez odškodnine vrnejo zopet cerkvam, ki so njih prave lastnice, v prvi vrsti šentpetrski, zato ker so nji vzeli protestantje največ svetá.

Za mestne očete je bil ta odlok jako neprijeten, — in skoraj da uganemo zakaj. V čigavih rokah pak so se nahajala ta zemljišča? Morebiti ne zavozimo močno pod pot, če rečemo, da v rokah tedanjih mestnih očetov ali pa vsaj njih najbližjih sorodnikov, zakaj imenitne mestne službe so bile v oblasti le nekaterih najveljavnejših rodbin, kakor bi jih bile vzele v zakup. Po ženitvah so bile te med seboj v najbližjem sorodstvu. Veliko jih ni bilo, zato pa so se zvezale in oklenile tem tesneje druga druge ter z vso odločnostjo zabranjevale, da se niso vrivali kaki nepoklicanci ali kak zoprn jim nepridiprav v imenitne, sicer le častne, vendar pa jako mastne dohodke prinašajoče mestne službe.

Ko je škof gospode svetovavce pozval: »Vrnite in dajte nazaj, kar ste si po krivici prilastili ali Vi sami ali pa Vaši predniki v mestnih službah!« jim je bilo seveda težko reči, da tega ne storé. Zato so se zvijali in izgovarjali na vsakojake načine ter iskali zvitih potov, kakó bi se škofu izvili iz pesti. Zato so mu razlagali, da sklenjenih kupnih pogodeb razveljaviti ne kaže nikakor ne. Kaj pa poreko meščani k temu? In kako škodo bo trpel ugled mestne gosposke, ako se bo tako postopalo!

Toda škof se za take ugovore ni menil. Mestni očetje so se morali vdati.

Ali če že niso mogli nič rešiti za-se in za svojce, skušali so pridobiti vsaj špitalu nekdanja, v protestantski dobi odtujena mu zemljišča. Seveda, ko jih je škof pozval, naj mu povedo, katera so špitalska in katera ne, mu gospodje tega niso mogli povedati, zakaj mestno gospodarstvo je bilo v protestantskem času vse zavoženo, mestni zapiski pa vsi v največjem neredu. A da škof meščanom pokaže, da ni mestu sovražnik in da mu ne želi škode, zato je obljubil

[1]) ibid. „Acker beim Kreuz gegen Lack, welchen die Lutheraner für ihren Gottesacker od. Begräbniss gebrauchten". A pred Tavčarjevo hišo („Kavarna Evropa") stoječe znamenje sv. Trojice ni nekdanji „Kreuz gegen Lack". To znamenje so postavili šele leta 1693. na mestu neke preveč glasne gostilne. Vsekako pa se „križ proti Loki" ni nahajal daleč od tam in vsekako na križišču teh cest. (Glej A. Koblar, Izvestja itd. 1895. str. 164.)

in bil pripravljen, vrniti špitalu vsako njivo, vsak vrt, — sploh vsako zemljišče, o katerem mu magistrat prej ali slej dokaže, da je bilo kdaj špitalsko. V protestantsko pokopališče izpremenjeno veliko njivo na celovški cesti pa je reformacijska komisija brez daljšega preiskavanja pripisala kar takoj špitalu, če tudi ne prav brez vsake odškodnine. Magistrat se je moral zavezati, da bo iz špitalskih dohodkov plačeval v blagajno cerkve pri sv. Krištofu, šentpetrske podružnice, vsako leto po 4 gld. najemnine.[1]) S »špitalsko gilto« je l. 1771. kupil pl. Födransberg seveda tudi to njivo. Bil bi res zanimiv tek usode, če stoji današnja protestantska cerkev na nekdanjem protestantskem pokopališču!

Tako se je špitalsko gospodarstvo vsaj za silo zopet uravnalo. A bilo je zelo na slabem. Sicer dandanes ne moremo več dognati, kako škodo sta trpela špital in cerkev, toliko pa je gotovo, da so jim protestantske homatije požrle najboljše dohodke. Razen podložnih kmetij jima najbrž ni ostalo nič.

A sčasoma so se vsled radodarnosti imovitih Ljubljančanov dohodki meščanskega špitala vendarle toliko pomnožili, da se je v špitalski cerkvi mogla opravljati zopet redna služba božja in se je moglo v špital sprejemati vedno večje število podpore potrebnih revežev.

Izprva se je brala sv. maša samo trikrat na teden, poročal je Hrenov naslednik, škof Scarlichi l. 1633. papežu v Rim,[2]) a polagoma so se dohodki tako povzdignili, da je špitalski kaplan, kateremu magistrat petdeset let poprej ni mogel obljubiti več plače nego k večjemu 20—24 gld. na leto, sredi XVII. stoletja dobival že po 160 gld. na leto. Razen njega pa so v špitalski cerkvi opravljali sv. maše še tudi drugi duhovniki. Računi špitalskega oskrbnika o cerkvenih potroških za l. 1659. — 1662. spričujejo, da je dobival za sv. maše redno letno plačo po 36 gld. na leto tudi neki Gregor Robida, neki Jernej Černe itd. Redno je dalje prejemal tudi šenklavški zakristan Andrej Kregar svoj vsake kvatre pristujoči mu goldinar.

Še več! — Že sredi XVII. stoletja, torej komaj petdeset let po tem, ko se je zatrlo protestantstvo, se je v špitalski cerkvi vršila služba božja o velikih praznikih zopet tako slovesno kakor nekdaj. Prisotstvovali so pri njej in pomagali menihi vseh ljubljanskih samostanov, avgustinci, frančiškani in kapucinci. Diskalceatov (bosopetih menihov) l. 1659. ni bilo še v Ljubljani; bivali so še v Šiški, v Jami,

[1]) Gerichtsprot. ao. 1601 na raznih krajih fol. 60, 90, 212, 214, 219 etc.

[2]) Mittheil. 1854. p. 80.

zidali pa so takrat že svoj samostan na Dunajski cesti.[1]) Nekaj let pozneje pa nahajamo tudi že diskalceate med onimi, ki so v špitalski cerkvi brali sv. maše.

Vsak teh redov je prejemal po 24 gld. na leto. Kapucine pa, ki so bili kot izborni pridigarji na posebno dobrem glasu, je špitalska cerkev odškodovala za njih pridigovanje še posebej.

Špitalski cerkveni računi za l. 1678. — 1680. kažejo, da se je dajalo kapucinskemu pridigarju za vsako pridigo redno par malih oddojkov (ein Paar Spanferkel) in po tri bokale takrat najbolj čislanega vina s Proseka. L. 1707. nahajamo mesto tega 4 bokale italijanskega vina (wälischer Wein) in 2 pogači. (Denen Capucinern wegen gethaner Predigt am hl. Elisabethtage 4 Viertel wälischen Wein u. 2 Pogatschen.[2])

Orglanje je v špitalski cerkvi oskrbljeval vedno jeden šenklavških učiteljev (Schulhalter, Schulmeister). Za ta posel je dobival po 8 gld. za vse leto. Učiteljsko delo in učiteljski trud so tudi že takrat merili z najskromnejšo mero. O posebno velikih praznikih — to pa moramo pač priznati, — so pak celo učitelje odškodovali res prav po gosposko. Za špitalsko cerkev posebno imenitni so bili trije prazniki; praznovali so se z največjim sijajem. Ti so bili: 1.) praznik sv. Elizabete, cerkvene patronice, 2.) veliki torek, ko se je obhajala, kakor smo zgoraj razmotrivali, obletnica po škofu Hrenu iz nova blagoslovljene in posvečene cerkve, 3.) pa praznik sv. Fabijana in Sebastijana, ki sta bila najbrž patrona ljubljanskih krojačev in njih bratovščine. Bogate nje dohodke je špitalu pripisal in podaril že cesar Friderik IV.; takrat je tudi najbrž ukazal, da se praznik teh dveh svetnikov praznuj tako sijajno, kakor ga je poprej navadno slovesno praznovala krojaška bratovščina.

---

[1]) To je bil tisti samostan, katerega je cesar Fran Jožef II. l. 1784. dal zapreti ter ga dve leti pozneje izročil iz Trsta poklicanim usmiljenim bratom s poveljem, da priredé v tem poslopju bolniščnico. To so tudi res storili. Kakor znano, je služil nekdanji diskalceatski samostan temu namenu do zadnjega potresa.

[2]) L. 1707. kapucinci tudi svojega na 24 gld. določenega plačila za sv. maše v špitalski cerkvi niso dobivali več v denarjih, ampak v blagu, in sicer so se dogovorili — ne vem katero leto — naj jim namesto onih 24 gld. špital daje rajši vsak teden po 12 funtov govedine, vsakih 14 dni pa vrhu tega še tudi po jeden volovski jezik, seveda samo one tedne, ko so jim njih redovna pravila dovoljevala uživanje mesa. L. 1707. je bilo vse leto samo 34 takih tednov; špitalski oskrbnik je to leto poslal v kapucinski samostan 408 funtov mesa (à 2 kr.), pa 16 volovskih jezikov (à 12 kr.). V postnem času (6 tednov), v adventu, štiri kvatrne in še nekatere druge tedne redovniki niso smeli uživati mesa. Namesto mesa so take tedne dobivali po dva funta olja, (Spitalraitung ao. 1707. v mestnem arhivu ljubljanskem.)

Za cerkvena opravila ob imenitnih teh treh praznikih je špitalsko oskrbništvo najemalo duhovniško azistenco iz Šenklavža. Prva leta po protestantski dobi so morali biti zadovoljni pač samo z dvema levitoma. Toda čim bolj so se cerkveni dohodki množili, tem slovesneje so se obhajali ti trije prazniki. L. 1678. nahajamo v špitalskih računih nov, primeroma ne majhen potrošek. Slovesnega cerkvenega opravila sv. Elizabete dan ni to leto več opravljal špitalski kaplan, ampak že škofov generalni vikar, katerega je špitalska cerkev plačevala odslej po 5 gld. 32 kr. za vsako tako opravilo. Vrhu tega pa je prejemal tudi še vsako četrt leta po 9 gld., toda ne vem, za kakšna opravila in pod kakšnim naslovom. Zato, da je l. 1678. umestil špitalskega kaplana, je dobil veliki cekin »einen Doppelducaten«, duhovnika pa, ki sta mu pri tem azistirala, vsak po 8 librov, skupaj 9 gld. 46 kr. 2 vin.

Da se je slovesnost še posebno povzdignila, špitalsko oskrbništvo odslej tudi ni bilo več zadovoljno samo s svojimi domačimi orglami, ampak je najemalo tudi še mestne godce, »Die Stadtthurner«.[1]) Po končanem opravilu je priredilo njim in duhovščini bogat obed v špitalski obednici. Tak dan so tudi šenklavškega učitelja odškodovali za njegovo orglanje res prav po gosposko, — dajali so mu »für die musikalische Verrichtung« po 2 gld. 32 kr. Sijajna plača!

V povzdigo teh svečanosti so služili tudi mlaji, ki so jih postavljali pred cerkvijo, in sicer ne v majhnem številu. L. 1707. jih je stalo v že sicer silno tesni Špitalski ulici petnajst. Recimo, da niso bili visoki, vendar so bili v taki ozki ulici gotovo veliko napotje.

Za vse take in dostikrat še bolj malenkostne stvari moral se je brigati špitalski oskrbnik sam. Bil je za vse odgovoren. Brigati se je moral celo za reči, o katerih bi človek mislil, da jih preskrbita ali cerkovnik ali pa špitalski kaplan. Veliki teden na pr. so napravljali tudi v tej cerkvi božji grob. Za razsvetljavo se je moral oskrbnik sam brigati, kar vemo od tod, da so mu pregledovavci in odobrovatelji njegovih računov očitali, češ, da je zaračunil prvič preveč olja (18 funtov), drugič pa tudi predrago, po 12 kr. funt.

[1]) To je bil tisti veseli kvartet, ki je na mestne stroško kratkočasil Ljubljančane. Godil jim je po leti vsak dan, časih pa tudi po zimi ob jednajstih dopoludne, in sicer z visokega stolpa na gradu. „Dieser (sc. Pfeiferthurm) ist auf der Höhe mit einem Gange versehen, auf welchem um eilf Uhr zu Mittagg . . . die Stadtthürner in ihrer grünen Stadt-Lieberey mit dreyen Pauken und einer Zinken oder Cornet sich hören lassen, auch von der Stadt als gute Instrumental-Musikanten besoldet werden.“ Valvasor, XI. 669. — To je bila prva ljubljanska mestna godba.

Iz računov za sveče, ki so se potrebovale pri službi božji, se nam javi zanimiva vest, da sredi XVII. stoletja špitalski oskrbnik sveč ni kupoval že narejenih, ampak vosek, bel ali pa rumen, ter je dajal sveče liti. Svečar mu je zaračunal za svoje delo po 4 kr. od funta.[1]

Celo obredne knjige je moral oskrbnik izbirati in naročati, kar je pač veliko bolj pristojalo beneficijatu kakor pa njemu. Zato se tudi ni čuditi, da mu je l. 1709. na pr. vsilil bukvovez (knjigarjev takrat še ni bilo) jako drag brevir, ki je stal 5 gld. 17 kr. Pri odobravanju računov so se pregledovavci močno izpodtikali nad to celo previsoko ceno. A oskrbnik jih je zavrnil ter jim dejal, da je stvar pač taka; brevir je stal res toliko, prepričajo se sami lahko, prašajo naj le beneficijata, saj živi še!

Sicer bi omenili lahko še jedno ali drugo gospodarsko malenkost, ki je bila v zvezi z oskrbovanjem špitalske cerkve, a navedeni slučaji naj zadostujejo.

Mnogo več skrbi in mnogo več posla pa je špitalskemu oskrbniku napravljalo

2.) Gospodarstvo v špitalu.

Špital je bil dobrodelen zavod, ki je svoje dobrote in podpore naklanjal v prvi vrsti samo pravim meščanom. Še jedenkrat naglašam tu, da špital ni bil nikdar in nikoli to, kar so dandanes bolnice. A da se je med starimi špitalarji nahajalo več bolnih nego zdravih, kdo bi temu oporekal? Toda samo zaradi bolezni niso sprejemali v meščanski špital nikogar.

Kje pak se je nahajala torej bolnica, ako ne v špitalu, in kje so zdravili bolnike?

Imoviti meščani so se zdravili doma in na svoje stroške, (zakaj zdravnikov in celo glasovitih zdravnikov se v Ljubljani ni manjkalo nikoli), uboge meščane pa so oddajali v mestno bolnico, lazaret zvano. Ta je bila v zdanji šentpetrski vojaščnici. Zidal jo je magistrat proti koncu XVI. stoletja (l. 1586.),[2] in sicer iz prva samo za take, ki so oboleli za kugo. Iz početka le majhni lazaret je postajal vsled vednega prizidavanja zmerom večji in večji; leta 1730. je pokrival že ves tisti prostor, ki ga pokriva današnja šentpetrska vojaščnica, le prvega nadstropja ni še imel, ampak samo pritličje.[3]

[1]) 1659. den 21. May 42½ ℔ gelbe Kerzen machen lassen. 14. december dits (sc. istega leta) 15 ℔ gelbes Wax erkauft à 30 kr., Macherlon davon bezahlt 1 fl. — Spitalraitung.

[2]) Valvasor. XI. 696.

[3]) Mestni arhiv, fasc. 7.

To je bila prva ljubljanska bolnica, ne pa špital.

V špitalu neke vrste bolnikov niti več obdržati niso smeli, ako so oboleli; to so bili tisti, katere je napadla kuga; morali so jih takoj oddati v lazaret. To je notranja avstrijska vlada izrecno velela s postavo, katero je izdala leta 1625. (Infectionsordnung). V nji je učila, kako se je ravnati o kugi, katera je v malih prestankih razsajala po naših deželah že nad petdeset let. Ukazovala je špitalskim oskrbnikom, kjer koli se nahaja kak špital — torej ne samo v Ljubljani — da za kugo obolelega človeka nemudoma odpravijo iz špitala ter ga oddajo v lazaret.[1] — Celo tak torej, ki je v špitalu obolel, je moral iti v takem slučaju ven iz njega.

Ali je treba še točnejšega dokaza za to, da špital ni bila bolnica?

a) Stroški za zdravnike in zdravila.

Komur je tega dokaza premalo, naj uvažuje, da v špitalskih računih, katerih se nam je ohranilo precejšnje število in iz različnih časov,[2] ne nahajamo niti najmanjših potroškov za zdravila. Da bi bili špitalski oskrbniki pozabili nanje, niti misliti ni; v zaračunanju stroškov so bili pač skrajno natančni, veliko bolj, kakor v zabeleževanju dohodkov. Ali pa hoče morebiti kdo zagovarjati bolnico, ki ni rabila zdravil?

Seveda se nam vidi čudno in nam je skoro nedoumno, da za stare in betežne ljudi, kjer je bilo bolnikov vedno dosti, ne nahajamo nikakih stroškov za zdravila, posebno ko nam računi kažejo, da so imeli v špitalu stalnega zdravnika, časih celo še po dva, tako na pr. l. 1660. A nju zaslužek je bil jako uboren, tudi za tedanje čase jako uboren.

L. 1659., 1660. in 1661. je služil zdravnik Damijan Črne po 2 kroni na leto, za tri leta je potegnil 12 gld. 48 kr. plače. Padarja Adama Frohnerja pa so za vsak slučaj sproti plačevali. A mož ni imel sreče; zaslužil je v vseh treh letih samo 1 gld. 20 kr. »wegen Heilung eines armen Menschen«.

Pozneje je imel špital po dva stalna zdravnika. A tudi nju plača je bila uborna, služila sta vsak samo po 7 gld. na leto. Najbrž pa moža v špitalu tudi nista imela mnogo opravila. Vsa njuna zdravniška umetnost je menda tičala v tem, da sta špitalski starini puščala in ji stavila rožičke.

[1] Radics. Geschichte des landschaftl. Civilspitals.

[2] Za vso nadaljnjo razpravo so mi ti računi „Spitalraitungen“ in urbarij, „Urbarium des bürgerl. Spitals in Laibach“ viri, — a jih ne bom navajal za vsako beležko sproti. Shranjeni so v ljubljanskem mestnem arhivu.

Kaj več najbrž umetnika tudi razumela nista. Zato tudi nista špitalu napravljala za zdravila nobenih stroškov — kar je bila najbrž sreča za oba, za špitalsko blagajnico, še večja pa za špitalarje same.

b) Pogrebni stroški.

Toda neke vrste stroški bi nam skoraj lahko izpodbili našo trditev, da špital ni bila bolnica v današnjem pomenu besede. Na mislih so mi namreč pogrebni stroški. Špitalski računi pripovedujejo, da se je na špitalske stroške pokopalo na pr.

v letih 1659.—1662. = 21 mrličev
leta 1678. = 4 »
» 1679. = 32 »
» 1680. = 25 »

Te številke so nekatera leta jako visoke! Dvaintrideset mrličev tekom jednega leta samo v špitalu je pač tako veliko število, da dela na človeka skoraj vtis, kakor bi bila v špital sprejetim bolnikom ob enem že tudi smrt gotova. Toda stvar se pokaže čisto drugačna, ako ji stopimo nekoliko bliže. Imenovani mrliči namreč niso pomrli vsi v špitalu, ravno narobe, umrlo jih je tu najmanj, l. 1679. na pr. od 32 ne več kakor samo štirje, dva moška pa dva otroka. Vsi drugi so umrli zunaj špitala, na svojih domih, in sicer so med temi dvaintridesetimi tri ženske, ki so dobivale iz špitala neko malo podporo v novcih, 25 pa je bilo revežev, za katerih pokop bi se sicer ne bila zmenila živa duša, ako bi špital ne bil storil tega. Take od vsega sveta zapuščene ubožce so na špitalske stroške pokopavali tako zvani »Bettelrichter«.[1]) To niso bili poznejši »Bettelvögte«, ampak možje, katere je magistrat za vsako leto sproti izbiral iz meščanov ter jim naročal skrbeti za to, da se v mesto ne pritepe preveč tujih beračev; dalje pa jim je nalagal tudi skrb za one mestne ubožce, katerih iz enega ali drugega vzroka niso mogli sprejeti v špital. Skrbe naj zanje, kolikor bo v njih moči. Zakaj tudi v Ljubljani je bilo zraven velikega bogastva mnogo bede. Leta 1679. na pr. so dali »revni očetje« pokopati nekega moža, ki so ga mrtvega našli na cesti pred vicedomskimi vrati, »für Begräbniss eines armen bei dem Vicedomthor gelegenen Mannes«. O neki drugi priliki so našli mrtva neko beračico in nje

[1]) Sicer se „Bettelrichter“ in „Bettelvogt“ najrajše sloveni z „beraški strah“. Dobra beseda, v vseh slučajih pa vendar ne pove prav tega, kar „Bettelrichter“, katerim ni bila samo naloga berače uganjati, ampak jim tudi kolikor le mogoče pomagati v njih bedi.

otroka, in l. 1680. se čita: »Von Martij bis September seindt auf den Gässen und Häusern 5 Armbe gestorben u. begraben«.

Sicer so računi špitalskih oskrbnikov jako redkobesedni, vendar pa vidimo iz njih popolnoma jasno, kateri na špitalske stroške pokopani ubožci so bivali v špitalu ali prejemali vsaj od njega tedenske in mesečne podpore, kateri pa ne. Za take siromake namreč, kateri so se s smrtjo srečali tako rekoč na cesti, za reve, za katere se ni brigala živa duša na svetu, tudi o priliki ne, ko so zatisnili svoje trudne oči za vselej, za take je moral magistrat kot odgovorna zdravstvena gosposka skrbeti, da jih spravi pod zemljo. Nalagal je ta posel špitalskemu oskrbništvu, ki je pri tem skopuharilo in štedilo do skrajne varčnosti. Ves pogreb takih ubožcev ni stal več kakor po 8 kr. za osebo; jaz ne vem, je li določil špitalskemu oskrbniku to svotico magistrat, ali pa je oskrbnik sam gledal na to, da je siromake pokopaval s kolikor mogoče majhnimi stroški. V špitalskih računih se nahaja na pr. za vso drugo polovico XVII. stoletja že kar stalna oblika: »Von Begrabung eines Armen denen Petlrichtern von jedweden gegeben = 8 kr.« Človek res ne ve, kaj so plačali s temi osmimi krajcarji, ali grobokopa za jamo, ali može, ki so mrliča nesli na pokopališče k sv. Petru, ali se je plačala krsta ali kaj. Z nekakim notranjim zadoščenjem pa čita človek v špitalskih računih, da so privoščili takim revežem vsaj še krsto ter jih ob najskrajnejši varčnosti ne zagrebli kakor neumno živino: »Bis 16. Martij dits 1680 seint gestorben armbe Leuth 21, zu jeder Tottentrugen verbraucht 5 Pretter, also 105 Pretter à per 2 soldi = 2 fl. 48 kr.«

Dostojneje pa so pokopavali one, ki so umrli v špitalu ali pa dobivali vsaj od njega podpore. Pri teh so bili pogrebni stroški mnogo višji, a ne za vse jednaki. L. 1660. je imel špital za neko Nežo Vipavko 44 kr. pogrebnih stroškov, toda ravno isto leto čitamo v računih: »Den 18. Aprilis ist zu der Mekozin Begräbniss aufgegangen in allem = 2 fl. 1 kr. ingleichenweis die Lisel Maurerin bestattet u. bezahlte Unkosten mit 2 fl. 17 kr.« L. 1679. je umrl v špitalu najdenček po tri tedne trajajoči bolezni; njegov pogreb je stal 24 kr., pogreb nekega druzega fantička pa, ki je ležal v špitalu $^3/_4$ leta bolan, 37 kr. 2 vin.

Iz tega je razvidno, da so se pri pokopih delali veliki, človek bi skoraj rekel, preveliki razločki. In niso li razločki v istini veliki? Pogreb Lize Maurerice na pr. je stal 2 gld. 17 kr., to se pravi toliko kakor 17 pogrebov tistih revežev, katere so mrtve pobirali po cestah.

Da v špitalu niso merili vseh siromakov z jednako mero, kaže tudi še neki drugi potrošek, o katerem se mi zdi le-to čudno, da ga nahajamo v računih tako redkokrat. L. 1679. je po nekem v špitalu umrlem revežu zaračunil špitalski oskrbnik 36 kr. za sveče »wegen des verstorbenen Matthias Vajka per Kerzen = 36 kr.« Da špitalski reveži za navadno potrebo niso žgali takrat primeroma zelo dragih sveč, ampak olje, je pač samo po sebi umljivo; marveč so te sveče gorele pri mrtvaškem odru. O tem govori popolnoma jasno račun iz l. 1678: »für einen frembden Pilgramb (sc. Pilger), welcher 3 Wochen im Spital krank gelegen und allda gestorben, gab ich (sc. Spitalmeister) per Kerzen per Tag und Nacht = 4 kr. 2 pf. Ta »per Tag und Nacht« dokazuje, da so gorele pri mrtvaškem odru. Čudno pa se vidi človeku prvi hip, da je za jednega siromaka zgorelo sveč za 4 kr. in 2 vin., za druzega pa za 36 kr., to je osemkrat toliko. Toda stvar se pojasni sama. Jeden je bil domač, špitalski ubožec, drugi pa »ein frembder Pilgramb« — tuj, popoten revež.

Romarjev in popotnih revežev — oboje zaznamuje beseda Pilgramb — so v špital sprejeli vsak čas katerega, kaj pa da, saj so bili špitali iz prva gostišča ter so se šele pozneje polagoma prestvarili v zavode za siromake.

c) Na špitalske stroške preskrbljevani siromaki.

Iz doslej navedenega sledi, da nam je razločevati več vrst siromakov, za katere je špital skrbel, in sicer so spadali:

V prvo vrsto v špitalu bivajoči in stalno preskrbljevani meščanski ubožci. O teh bomo govorili nazadnje.

V drugo vrsto so spadali zunaj špitala bivajoči reveži, ki so dobivali iz špitala le redne podpore v denarjih. V XVIII. stoletju se je napravil zanje izraz »Pfründner«. Večinoma so bile to ženske, katerih, kakor vse kaže, vsaj v XVII. stoletju niso še sprejemali v špital, ampak jedino le moške. Dobivale so na pr. v drugi polovici XVII. stoletja po 20 kr. na teden podpore, nekatere tudi po 30 kr. Tudi s kako obleko ali obutalom so se časih usmilili katere, tako na pr. sta l. 1670. dobili dve vsaka jeden par čevljev. (Stali so po 40 kr. par.)

Tudi moškim so se delile podpore, ki pa po navadi niso bile stalne, ampak se jim je dala miloščina samo po enkrat, bila pa je zato tem večja; časih je dobil kateri revež celo do pet goldinarjev miloščine.

Tretje vrste siromaki so bili na Tranči zaprti grešniki, zločinci, „*Malefizpersonen*“, ki so na ta ali oni način

prišli s postavami navzkriž. Magistrat jih je dal zgrabiti in jih je zaprl na Tranćo. Sicer tega ni storil rad, zato ker so mu prizadevali mnogo stroškov in sitnosti, a je moral to storiti, zato ker je bil ob enem tudi sodnijska gosposka, katera je mogla obsojati celo k smrti. S to za meščane neprecenljivo pravico pa so bili združeni tudi jako obilni stroški, katere so provzročevale preiskave in do konca gnane obravnave; zato se je vsak čas čulo, da jo je s Tranče popihal zdaj ta zdaj oni zločinec, ker so straže premalo ostro pazile nanje. Magistrat stražnikov zavoljo tega sicer res ni ravno pohvalil, slišal pa je vendar rad kaj takega, zakaj z ubeglim zločincem so zbežali tudi stroški, ki bi jih bilo mesto imelo sicer ž njim, ako bi bil dotičnik ostal še dalje v ječi, ali če bi ga bilo celo treba peljati na morišče[1]).

Jetnikom na Tranči je moral hrano dajati kaj pak da magistrat. A to mu ni delalo mnogo preglavic, zakaj prejšnji časi so bili jetnikom nasproti mnogo bolj trdosrčni kakor današnji, ko oblastništva, skoraj bi človek rekel, postopajo s potepuhi, tatovi in cigani prerahločutno. V XVII. stoletju so imeli zločince zaprte ob samem kruhu in vodi, tudi če so mesece in mesece tičali v ječi. Sicer pak se po navadi to ni zgodilo, marveč so se dotične gosposke zločincev rade iznebile kakor mogoče hitro, že zavoljo tega, da jih vzdržavati ni bilo treba.

Kruh za jetnike na Tranči, med katerimi so se l. 1660. nahajali tudi ujeti Turki,[2]) se je dajal iz meščanskega špitala. Da pa ravno iz špitala, je prihajalo najbrž odtod, ker so jetnike imenovali takrat »arme Sünder« ter jih spričo tega nazivanja šteli med siromake. Torej jim je tudi hrana pri-

---

[1]) Zavoljo takih razmer so nastale tiste še dandanes po vsej osrednji Evropi pripovedovane smešnice, kako so se v tem ali onem mestu branili tujih zločincev, kako so se sklicevali na to, da imajo vislice samo zase in svoje otroke, da imajo svojih zločincev dovolj in in da jim tujih ni treba itd. Dotičnik jih zasluži morebiti res in je zrel zanje, a svojih mu ne privoščijo, izbere naj si katere druge; nič ne bodo imeli proti temu, še veselilo jih bo, tudi če najde kake boljše. In da jim je šel prej s poti, dali so mu še kaj za popotnico. — To niso do cela prazne izmišljave. Nekako blizu tako se je res zgodilo marsikje, le da je hudomušni humor pridejal in priteknil kaj, zato da se je smešnica lepše pripovedovala

[2]) Spitalraitung von vier Jahren als von ao 1659, 1660. 1661 u. 1662: „Anno 1660 den 17. October auf Befehl eines ehrs. Magistrats denen Gefangenen auf der Trantschen proth per 4 fl. 4 kr. Ingleichen für die Türken proth per 3 fl. 28 kr.“ Da se je v Ljubljani nahajalo vsak čas kaj ujetih Turkov, ni nič čudnega. Valvasor pripoveduje o njih, da so l. 1416. pomagali celo pri gradbi ljubljanskega ozidja; ne vem pa si razlagati, zakaj da je magistratu bilo naloženo, da jih je moral imeti v svoji ječi zaprte in jim dajati hrano. Sicer je bila to dolžnost deželske gosposke (Landschaft).

stojala iz špitala, iz zavoda, katerega prva naloga je bila skrb za ubožce. In jedino le izrazu »arme Sünder« je menda tudi pripisovati, da je bila špitalu naloga, v posebnem, nalašč za to narejenem vozu odvažati zločince na morišče. Pod streho je stal ta voz v špitalski pristavi na Celovški cesti. L. 1635. ga je magistrat že imel, kar sledi iz jednega njegovih sklepov: »Der armen Sünder wegen ist beschlossen worden, einen solchen Wagen u. Kasten machen zu lassen, damit die Malefizpersonen und die Geistlichen sammt dem Nachrichter (to je bil rabelj) daraufsitzen und also zu der Richstätte geführt werden sollen, als derselben Kasten soll so oft im Spital aufbehalten sein«.[1])

Četrte vrste ubožci so bili najdenčki (Findelkinder). Od kdaj je špital začel skrbeti tudi za te črvičke, ne vem. Do srede XVII. stoletja jih v računih ni najti, pač pa nahajamo proti koncu tega stoletja zabeležene stroške zanje. Iz njih je posneti, da so nekatere hranili in izrejali v špitalu samem, nekatere pa so oddajali v rejo na kmete. L. 1680. na pr. je dal špitalski oskrbnik za dva od njih prenarediti obleko »für Übermachung von zwei Kinderkleidern im Spital«. Od tistih, ki so jih oddajali na kmete, so plačevali njih dojkam po 8 do 12 gld. na leto.[2]) Če bi bili računi špitalskih oskrbnikov XVII. stoletja natančni, kar pa niso nikakor in v nobenem oziru, rekli bi lahko, da je bilo število najdenčkov jako majhno. Natančnejši postajajo računi šele v drugi polovici XVIII. stoletja. O teh bomo govorili o drugi priliki.

Najbolj pa pogrešamo natančnih računov o izdatkih za one, za katere je bil špital v prvi vrsti odmenjen, za stare, onemogle, za delo ne več sposobne meščane, za »špitalarje«. Zato se nam bo vsiljevalo marsikatero vprašanje, pri katerem nas bodo pustili špitalski računi popolnoma na cedilu. Seči bodemo morali zdaj pa zdaj po drugih virih.

[1]) Gerichtsprot. ao. 1635. Zločince so vozili na morišče špitalski konji zato, ker ga pač v vsem mestu ne bi bilo dobiti človeka, ki bi bil dal svojo živino za ta žalostni posel, če prav bi se mu bil obljubil še tako dober zaslužek, zakaj vse, kar je bilo z usmrčenjem zločincev v kakršnikoli dotiki, je bilo po nazorih tedanjega časa do skrajnosti razvpito in „nepošteno“. Rablja in njegovih hlapcev niso trpeli v nobeni „pošteni družbi“. Rabljeva hiša je stala na samem, daleč proč od stanovanj drugih ljudi, na Gradu, vrh Rebrj, blizu zdanjega „Sonnwendhof-a“, nekdanjega stolpa za smodnik. Če Reber še dandanes ni na najboljšem glasu, je to prav gotovo še nekak ostanek iz prejšnjih časov. Stvari, ki so rablju in njegovim hlapcem služile za vsakdanjo rabo, bi se v ravno tisto svrho noben drug človek ne bil doteknil za nobeno ceno.

[2]) So hat Herr Fröhlich (sc. Spitalmeister) für das Findelkind Marica, von einem Jahr der Spela Tomanin per die geraichten Prüst oder per das Saugen bezahlt zusammen 8 fl.

Špitalske ubožce so sprejemali v špital v popolni seji zbrani mestni očetje. Kaj pak da je bila pri tem špitalskega oskrbnika beseda najveljavnejša, ker je bil on ne le o špitalskih razmerah najbolje poučen, ampak je tudi najbolje vedel za imovinsko stanje dotičnega prosivca.

V obče se je na stare svoje dni podpore potrebni meščan sprejel v špital za ves čas svojega življenja, vendar se je dostikrat prigodilo, da so koga iz špitala odslovili. Vzroki za to so bili različni; jednega smo se bili že mimogrede doteknili. Rogoviležem in s špitalskimi odnošaji in razmerami nezadovoljnim revežem se v špitalu niso dolgo izogibali. Kdor je delal sitnosti, se pričkal in prepiral rad s svojimi ubožnimi tovariši ali še celo s špitalskim oskrbnikom samim, potisnili so ga o prvi priliki čez špitalski prag na ulico; kaj takega se je prigodilo prav pogostokrat.

Da ti meščanski ubožci niso bili vselej najprijetnejši gostje pod špitalsko streho, kdo bi se čudil temu! Pomislimo le, da so bili to večinoma ljudje, katerim se je nekdaj godilo morebiti prav dobro, a so jih te in one nesreče spravile na beraško palico. Že spomini na nekdanje lepše dni so jih napravljali čemerne in same s seboj nezadovoljne. Temu se je pridružila še starost, bolehavost, betežnost in — kar jim je hodilo morebiti še najbolj navzkriž — udajati so se morali hišnemu redu špitalskemu ter se pokoriti gospodu oskrbniku, ki jim je bil včasih morebiti že iz prejšnjih, boljših časov pristujena oseba. Vrhu tega pa se kaj pak da v špitalu ni delal med preskrbljevanimi ubožci niti najmanjši razloček, in nikogar niso vprašali, kaj in kdo je bil poprej. Zdaj so si bili vsi jednaki. Kdor pak pozna človeško naravo količkaj, posebno pa še naravo starih, nekdaj recimo da imovitih ljudi, ta umeje pač lahko, da se je v špitalu vnel med starci vsak čas kak prepir.

A tudi iz kakega drugega vzroka se je zdaj pa zdaj iz špitala umeknil kak preskrbljevanec ter napravil prostor svojemu nasledniku. Prigodilo se je včasih, da je kdo »špitalarjev«, kakor so tudi skratka imenovali špitalske reveže, podedoval kaj po tem ali onem svojih sorodnikov; takega so seveda odslovili iz špitala, če tega dotičnik ni sam storil, kar se je pač zgodilo najrajše.

Prostovoljno so špitalarji odhajali iz špitala tudi iz drugih vzrokov, bodi si, da jih je bolehnost popustila in so se jim nekdanje moči zopet povrnile, bodi si, da se jim je ponudila kje kaka prilika za lahek zaslužek itd.

Po koliko špitalarjev pa so preskrbljevali v obče v špitalu?

Do početka XVIII. stoletja nam špitalski računi na to vprašanje ne dado zanesljivega odgovora, pač pa izvemo iz drugih virov, tako na pr. iz nekega vicedomskega poročila, da so l. 1638. preskrbljevali v špitalu po 22—27 oseb.[1]) S tem se ujema tudi, kar je o tej stvari poročal rimskemu papežu l. 1633. ljubljanski škof Scarlichi, Hrenov naslednik, da so namreč o njegovem času preskrbljevali v cesarskem špitalu po kakih 24 revežev, v meščanskem pa vedno vsaj najmanj toliko, rajši pa še več.[2])

d) Cesarski špital, »Hofspital«, »kaiserliches Spital«.

Doslej sem se izogibal vpletati v zgodovino meščanskega špitala tudi zgodovino cesarskega. Odslej pa hočem to storiti ob vsaki priliki, in sicer iz dveh vzrokov: prvič je bil cesarski špital zasnovan do malega tako kakor meščanski; drugič pa se njega v zgodovini meščanskega špitala že zavoljo tega ne morem ogniti, ker se je pozneje, v drugi polovici XVIII. stoletja za nekaj časa združil še celo z meščanskim. Njegova meščanskemu špitalu do malega slična osnova nam bo v marsičem prav dobro služila. Slučajno so se namreč za cesarski špital ohranile listine, kakršnih za meščanski špital nimamo — pogubile so se. — Tako nam je z listinami cesarskega špitala na marsikaterem kraju mogoče popolniti zgodovino meščanskega.

Cesarski špital je ustanovil cesar Ferdinand I. l. 1553. za stare, onemogle idrijske rudokope; pozneje pa so sprejemali vanj tudi doslužene, v bojih za cesarja in dom ohromele vojake. Za ta špital si je cesar Ferdinand I. izbral avguštinski samostan pri sv. Jakobu ter ga s takrat še jako skromno cerkvico vred kupil od njih. Tudi je prevzel od njih dohodke, ki so jih avguštinci dobivali iz nekaterih jim podložnih kmetij, ter jih je odškodoval za to v Istri, v zdanji Opatiji (Abbazia), kamor so avguštinci odšli iz Ljubljane.

Za vzdržavanje svojega špitala je cesar odmenil od avguštincev prevzeto gilto, ki je imela $33\frac{1}{2}$ podložnih kmetij, vrhu tega pa je tudi ukazal, da vicedomska gosposka v Ljubljani plačuj špitalu v priboljšek po 1000 gld. iz kameralnih dohodkov.

A dolgo časa cesarski špital ni ostal pri sv. Jakobu. Umeknil se je že l. 1597., še preden je torej minulo petdeset let — in sicer se je umeknil oo. jezuitom, katere je bil

[1]) Viced. arh. I. 106 a.
[2]) Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1854. p. 80.

poklical nadvojvoda Ferdinand, poznejši cesar Ferdinand II. (1619. — 1637.), takrat v Ljubljano. Najprej jim je odkazal opuščeni frančiškanski samostan na mestu zdanje višje gimnazije na Vodnikovem trgu, iz katerega so bili med protestantskimi homatijami polagoma pobegli vsi frančiškani. A za jezuite je bil frančiškanski samostan premajhen. Bivali so le nekaj mesecev v njem, potem pa so se preselili v cesarski hospital pri sv. Jakobu. Seveda jim tudi ta ni zadostoval, saj je bil celo še manjši in bolj zanemarjen, nego frančiškanski samostan. A jezuiti tudi niso nameravali bivati v takem, kakršen je bil. Podrli so ga s cerkvico vred do tal ter na njega mestu zgradili zdanjo prelepo šentjakobsko cerkev in celo vrsto poslopij, katerih pa dandanes ne stoji ne jedno več.

Menjali so, sem dejal. Jezuiti so šli k sv. Jakobu, cesarski špital pa so premestili na nasprotni konec mesta, v zapuščeni frančiškanski samostan.[1])

A tudi cesarski špital ni ostal dolgo pri frančiškanih, še toliko časa ne kakor pri sv. Jakobu. Ko je bil namreč škof Hren pregnal iz Ljubljane in s Kranjske protestante, prizadel si je na vso moč, da privabi nazaj v Ljubljano zopet vse nekdanje meniške redove, ki so se bili umeknili protestantom. Ko so se frančiškani l. 1612. res zopet vrnili, izročili so jim 15. februarja istega leta njih nekdanji samostan.

Kam pak s cesarskim špitalom zdaj? Vlada je bila sklenila združiti ga z meščanskim špitalom. Zavoljo tega je nadvojvoda Ferdinand vicedomu že ukazal, naj se pogodi o tej stvari z ljubljanskim magistratom, da doslej v cesarskem špitalu preskrbljevane reveže sprejme v svoj špital. Zato pa naj se mu prepuste vse tedaj cesarskemu špitalu podložne kmetije, vsa desetina in špitalska pristava (Spitalmayerhof), in tudi od tistih 1000 gld., katere je cesarska blagajnica špitalu izplačevala še vsako leto, naj dobi magistrat, oziroma njegov meščanski špital po 400 gld. na leto. Cesarski špitalski oskrbnik (»Der kaiserliche Oberspitalmeister«) ostani pač še dalje v službi, a računov o dohodkih, ki jih bode nosila imovina cesarskega špitala, ne polagaj magistratu, ampak dolenje-avstrijski vladi na Dunaju.

Toda magistratu ni godila ta namera kar do malega nič, in sicer iz več vzrokov. Zato je sklenil upreti se ji: »Es ist beschlossen worden, einen schriftlichen Bericht an den Landesfürsten zu thun und die Ungelegenheit mit mehrerer Ausführung in solchen Bericht einzuverleiben.[2])

[1]) Valvasor XI. 692.
[2]) Gerichtsprot. ao. 1612. fol. 25.

Magistratovi ugovori so tudi res obveljali. Zato je poiskala vlada za svoj špital drug primeren kraj ter je na zdanjem Vodnikovem trgu, tedanjemu frančiškanskemu samostanu in frančiškanski cerkvi nasproti zgradila zanj novo poslopje. To je tista precej prostorna hiša, Vodnikov trg št. 5., v kateri se je še nedavno nahajal urad za tobak (k. k. Tabak-Administration), in v kateri ima zdaj c. kr. okrajno glavarstvo za okolico ljubljansko svoje pisarne.

Rekel sem bil že, da je bil cesarski špital do cela tako uravnan kakor meščanski. Imel je isto tako svojega oskrbnika, le s tem razločkom, da seveda ni bil v mestni, ampak v cesarski službi ter za svoje gospodarstvo, kakor sem že tudi rekel, ni bil odgovoren magistratu, ampak cesarski vladi. Imel je isti hišni red, celo natanko isto število poslov ter je na isti način preskrbljeval priporočene mu ubožce. Le svoje kapele ni imel, ampak so morali cesarski špitalarji k službi božji hoditi v bližnjo, špitalu nasproti ležečo frančiškansko cerkvico. Hodili so tje vsak dan po dvakrat, zjutraj od 10.—11. k sv. maši, popoludne pa med 4. in 5. uro k litanijam; pri obeh opravilih so bili zavezani moliti za habsburško rodovino. Za ta cerkvena opravila so od l. 1613. dalje dobivali frančiškani od cesarja po 52 gld. na leto.[1])

e) Dohodki in imovina cesarskega špitala.

Kakor meščanski je imel tudi cesarski špital, kakor smo že povedali, več podložnih kmetij, vrtov, njiv, travnikov, itd. Precej pa je imel tudi svojega posestva: razen špitalskega poslopja in pristave tudi še njivo in vrt zraven pristave, njivo pri sv. Krištofu »gegen das Hochgericht gelegen«, njivo zadaj za pristavo v Jami (v Šiški) in dva travnika, jednega Pod Pečjo na močvirju, drugega pa v Mednem.

Nekdanja avguštinska gilta je štela 33 $^1/_2$ podložnih kmetij, nekaj njiv, vrtov, travnikov, nekaj podložnih kajžarjev in jeden mlin, in sicer v naslednjih vaseh:

Vasi	kmetije	vrtovi	njive	travniki	kajžarji	mlini
Beričevo. . .	1	—	—	—	—	—
Bizovik . . .	1	—	—	—	—	—
Dravlje . . .	1	—	—	—	1	-
Dvor	1	—	—	—	—	—
Goričica . . .	$^1/_2$	—	—	—	—	—
Iška vas. . .	1	—	—	—	—	—
Odnos .	$5^1/_2$	—	—	—	1	—

[1]) Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1857. p. 14—16.

Vasi	kmetije	vrtovi	njive	travniki	kajžarji	mlini
Prenos .	5½	—	—	—	1	—
Jama	3½	—	2	—	1	—
Jarše	½	—	—	—	—	—
Kašelj	½	—	—	—	—	—
Kot	2	—	—	—	—	—
Medno . . .	4	—	—	1	—	—
Pance	2½	—	—	—	—	1
Pavlov vrh .	1	—	—	—	—	—
Podgorica . .	4	—	—	—	2	—
Savlje	1	—	—	—	1	—
Strahomèr . .	3	1	—	1	—	—
Stuli (?) . . .	1	—	—	—	—	—
Studenec (Ig)	½	—	—	—	—	—
Šiška	1	—	1	—	—	—
Vase (?) . . .	1	—	—	—	—	—
Vič	2	—	—	—	—	—
Vižmarji . .	½	—	—	—	—	—
Skupaj .	33½	1	3	2	5	1

Tudi je imel cesarski špital še svoj vinograd na Vipavskem, ki je povprečno nosil po 10 veder 10 bokalov vina na leto, in nekaj podložnih vinogradnikov na Vipavskem in Dolenjskem (pri Kostanjevici). Posebno mnogo pa ti vinogradi niso prinašali niti tu niti tam. Na Dolenjskem so računali o dobrih letinah k večjemu na 10 veder. Iz prijaznosti je to gorščino (Bergrecht) pobiral kostanjeviški opat ter jo pošiljal v Ljubljano; za to vožnjo mu je cesarski špital plačeval po 30 kr. od vedra.[1])

Tudi gospodarstvo je bilo v cesarskem špitalu v vsem uravnano prav tako kakor v meščanskem, a da ne bom že znanih stvari ponavljal, zato naj omenim le mimogrede ter dostavim le, da je bil na pr. Anže Vodnik iz Dravelj (morebiti kak prednik našega Vodnika) za svoje županovanje prost vsega davka, tako kakor sta ga bila prosta in sta imela še druge priboljške tudi župana meščanskega špitala, Vidic v Trošinjah pa Žlebnik v Podgori (glej str. 18).

A po tem precejšnjem ovinku se vrnimo zopet k meščanskemu špitalu.

f) Kako se je v XVII. in XVIII. stoletju godilo ubožcem v špitalu.

Rekel sem bil, da so računi meščanskega špitala do početka XVIII. stoletja jako nepopolni, površni in tako zmedeni, da jih dandanes človek ne more več razbrati. Najbrž

[1]) Vicedomski arhiv. I. 21.

pa jih ni razumel niti magistrat, kateremu so jih špitalski oskrbniki polagali v pregled in odobrenje. Natančnega pogleda v špitalsko gospodarstvo za XVII. stoletje torej nimamo — zračunjeno je vse kar na debelo — pač pa izvemo iz njih marsikaj zanimivega.

V špitalu bivajoči ubožči so bili preskrbljeni z vsem, kar treba, ali bi vsaj morali biti: s stanovanjem, hrano in obleko. Toda iz prva, to se pravi brž potem, ko se je protestantom vzelo špitalsko gospodarstvo in so bili le-ti pregnani iz dežele, špital morebiti tega ni mogel vsega vzdrževati, ampak šele potem, ko se je s svojimi dohodki nekoliko opomogel. L. 1635. je prosil namreč neki Miklavž Klein, naj ga sprejmo v špital, toda dostavil je, ne samo v stanovanje, ampak v vso oskrbo.[1]) Iz tega sledi, da so iz prva jemali ubožce, ali vsaj nekatere med njimi, v špital samo pod streho, za hrano pa so morali skrbeti nekateri sami. Pozneje pa je to prenehalo, ter so bili v špitalu bivajoči preskrbljevani z vsem potrebnim.

Vendar pa ne morem povedati, kaj se jim je nosilo na mizo. Meso so dobili vsako nedeljo in vsak praznik, to je pač gotovo. Praznikov pa je bilo takrat dokaj več nego dandanes. Razen zdanjih so bili v XVII. stoletju zapovedani prazniki tudi še: torek po veliki noči in binkoštni torek, sv. Janez Krstnik, sv. Marjeta, sv. Jakob, sv. Ana, sv. Lorenc, sv. Jernej, sv. Mihael, sv. Simon in sv. Juda, sv. Martin, sv. Elizabeta, sv. Katarina, sv. Andrej, sv. Miklavž, sv Tomaž, sv. Janez evangelist, dan nedolžnih otročičev, sv. Silvester, sv. Matija, sv. Filip in sv. Jakob, sv. Matevž, sv. Fabijan in sv. Sebastijan, sv. Pavla spreobrnjenje, sv. Jurij, sv. Fortunat in mestni patron sv. Ahacij.[2])

Ob delavnikih so špitalarji dobivali meso samo dvakrat na leto, pustni ponedeljek in pustni torek, ta dan pa celo še zvečer. Toda koliko mesa jim je pristojalo vselej, ne vem. Špitalski oskrbnik je na pr. v svojih računih za l. 1679. le zabeležil, da je kupil za špital tekom štirih let za 174 gld. 36 kr. mesa, vsako leto povprek torej za 43 gld. 39 kr. A razen tega so porabili tudi mnogo mesa doma prirejene živine, doma pobitih volov, krav in doma zaklanih prašičev. Špitalski oskrbnik Josip Bosio je dal l. 1661. pobiti jednega vola in zaklati šest prašičev, l. 1663. pa 3 vole in 7 prašičev, toda koliko je to meso tehtalo, v njegovih računih ni po-

[1]) Gerichtsprot. ao. 1635. „Niclas Klein bittet ihm nicht nur die Herberge, sondern auch die gebührliche Nothdurft verschaffen zu lassen."

[2]) Spitalraitung ao. 1707.

vedano. Njegovi nasledniki pa v svojih računih niti toliko ne povedó. Ko ne bi bili slučajno zabeleženi mesarski zaslužki in zabeleženo vino, ki so ga pri klanju popijali, bi sploh ne vedeli, da so v špitalu imeli navado, pobiti in zaklati vsako leto nekaj doma prirejene živine. Ravno tako ni niti v jednem obilo nam ohranjenih računov ne duha ne sluha o tistem lepem številu desetinskih jajc, kokoši, rac in kopunov, kozličkov itd., ki so jih prinašale špitalu podložne kmetije, in katerih smo bili o priliki, ko smo govorili o špitalskih dohodkih, našteli na stotine. Kam je izginila ta perutnina? Da ji niso špitalarji pozavili vratov, menda ne bo nihče dvomil. Sploh so špitalski računi druge polovice XVII. stoletja zagaljeni v neko mistično temo, in zastonj poizvedujemo iz njih, koliko se je te ali one jestvine kupilo, koliko se je doma pridelalo, koliko se je porabilo in kako. Jaz špitalskih oskrbnikov kar nikakor nočem sumiti, toda sodba o njih zavoljo tega ne postane dosti manj ostra. Gospodje so menda kar brez vsakega zapisovanja sprejemali, kolikor in kar se jim je prinašalo, in najbrž ravno tako so tudi brez zapisovanja jemali in porabljali žito iz predalov, mast in meso iz shramb, vino iz kleti itd., dokler je bilo kaj. Ko pa je zmanjkalo takih reči, so jih pa menda kupovali zopet ravno tako tudi brez vsakega zapisovanja.

Čuditi se je le magistratu, da je kaj takega trpel ter take in jednake, do cela nedostatne račune odobraval.

Že nekoliko več nego iz srede XVII. stoletja nam poročajo špitalski računi iz konca tega stoletja, tako na pr. računi Anžeta Frölicha, ki je oskrboval špital od l. 1678.—1681., torej tri leta. Mimogrede naj omenim, da se možu niti vredno ni zdelo sestaviti račune o triletnem svojem oskrbovanju špitala. Sestavili so ga (najbrž vsled magistratovega pritiska) šele njegovi pravni dediči. Frölichovi računi, pravim, so pač nekolikó popolnejši, toda o mesu ne izvemo tudi iz njih še nič natančnejšega, k večjemu to, da je l. 1679. plačal mesarju za meso 79 gld. 24 kr., leta 1680. 82 gld. 15 kr., leta 1681. pa 99 gld. 6 kr.; dalje, da se je v špitalski kuhinji porabil tisti cent masti, katero je nosila kamniška desetina, da pa je vrhu tega prikupil še 115 funtov zabele in da je dal špitalarjem dvakrat v letu tele speči, pustni torek in torek po veliki noči. A koliko je dal doma prirejene živine pobiti in zaklati ali koliko je tehtalo nje meso, nam tudi njegovi računi ne povedó.

Pač pa izvemo vsaj to, da se je v špitalu jedel sam ajdov, z ržjo mešan kruh, za katerega so popekli vsak teden po 11 mernikov ajde, vse leto pa 143 starjev ali 572 mer-

nikov ajde (1 star so bili štirje merniki), rži pa 52 starjev. Žgance so kuhali sicer tudi iz ajdove, toda luskove moke; pokuhali so jo po jeden mernik na teden.

Ob nedeljah in praznikih so imeli špitalarji vkuhano juho pa morebiti še kako močnato jed, zakaj porabili so 5 mernikov pšenične moke »per die Suppen und Nudl«, o velikiht reh praznikih, o božiču, o veliki noči in o binkoštih, pa so vrhu tega popekli in pokuhali še vsak pot po 8 mernikov pšenice. Tudi v postu se jim je hrana nekaj priboljšala. Bosio jim je dal ta sveti čas 9 mernikov pšenice »per die Strukl, Platlein und Nudeln«.

Žito so pridelali deloma doma, deloma pa so ga prinašale podložne kmetije kot davek ali pa kot desetino. Doma so pridelali največ ajde, za ajdo pa rži in pšenice, te pa primeroma vendar le malo. Tudi druzega žita se ni dosti sejalo. Naslednja tabela nas poući o tej stvari natančneje:

Pridelali so mernikov	l. 1679.	l. 1680.	l. 1681.	posejali pa	l. 1679.	l. 1680.	l. 1681.
ajde	432	372	480	ajde	74	59	69
rži	104	56	120	rži	26	34	40
pšenice . .	96	38	88	pšenice . .	20	18	22
ječmena . .	20	18	12	ječmena . .	—	4	—
prosá . . .	32	48	40	prosá . . .	1½	4½	—
boba. . . .	—	14	10	boba . . .	—	3½	—
leče		10	14	leče	—	-	1
čičerke . .	—	6	2½	čičerke . .	—	—	—
cizare ali italijansk. graha . .	—	12	½	cizare ali italijansk. graha . .	—	1	—
Skupaj .	684	574	767	Skupaj .	121½	124	132

Sicer nikakor nočem trditi, da so te številke matematično natančne, za pridelke brez dvoma niso previsoke, rajše prenizke, zato ker smemo biti prepričani, da špitalski oskrbnik pač ni v svojo škodo zaračunjal več žita, nego ga je v istini pridelal. Navzlic temu pa moramo reči, da je bilo špitalsko kmetijsko gospodarstvo veliko gospodarstvo, zakaj kjer posejejo okoli 130 mernikov raznega semena ter namlatijo do sedemsto mernikov žita, časih še celo več, tam imajo pač veliko razvlako, precej zemljišč pa veliko živine in veliko poslov, da vzmorejo vse to delo.

No, kar se tiče živine in poslov, teh v špitalu niso imeli mnogo, živine za delo ne več kakor samo dva konja, od katerih pa je bil vedno kateri »tebich«, to se pravi:

nadušljiv,[1]) poslov pa ne več kakor: valpeta (der Ambtmann), hlapca, cerkovnika, kravarja, svinjarja, kuharico in deklo, ki ji je pomagala v kuhinji.[2]) A ti posli niso bili za delo na polju, ampak so imeli, kakor kažejo že njih imena, dovolj opravil pri živini v špitalski pristavi in v špitalski kuhinji; s čim pak se je pečal cerkovnik, pové že njegovo ime. Da so redili vole, krave in prašiče, vemo pač, a koliko vsake te živine, nam zmedeni računi ne izdadó. V cesarskem špitalu so na pr. istočasno imeli 2 konja, 7 krav, 4 telice, 1 bika, 6 velikih in 12 malih prašičev. Najbrž nekako toliko, rajši pa še nekaj več so redili živine tudi v meščanskem špitalu. L. 1680. so priredili na pr. devet telet. Od teh je štiri kupil špitalski oskrbnik sam za svojo domačo porabo, in sicer si jih je zaračunil po jeden goldinar komad, zato ker je kožo pustil špitalu ter jo dal v stroj, pet pa jih je dal za špital zaklati in jih bolnim špitalarjem speči, jedno o sv. Mihelu, jedno o božiču, jedno o predpustnih treh dneh (pustno nedeljo, pustni pondeljek in pustni torek), jedno o veliki noči, jedno pa o binkoštih. To je bila gotovo domača prireja, zakaj v Frölichovem računu teh telet ne nahajamo med kupljenimi rečmi, torej je bila to brez dvoma domača prireja, k večjemu da se je morebiti to ali ono prevzelo od kakega podložnega kmeta namesto davka v denarjih, kar pak v računih ni zabeleženo, ali pa je oskrbnik jedno ali drugo tele kupil s kravo vred.

Z domačo živino in z domačimi posli torej obilega špitalskega polja niso mogli obdelati. Bilo pa je skrbljeno za to s tlako, in sicer je bilo določenih za to 32 podložnih kmetij v najbližji okolici ljubljanski. Ravno iz tega vzroka se ti kmetje, kakor smo že prej rekli, tudi niso mogli odkupiti od tako silno jim pristujene tlake, kakor so to lahko storili po vaseh, ki so bile od Ljubljane nekaj bolj oddaljene.

Razen doma pridelanega žita in sočivja je te dve vrste pridelke špital prevzemal tudi od kmetov namesto davka v denarjih, nekaj pa ga je dobival kot desetino, kar je prinašalo povprečno tudi po 150 do 200 mernikov na leto.

---

[1]) Plače so dobivali ti posli deloma v denarjih, deloma v blagu; v denarjih sta služila valpet in hlapec po 12 gld. na leto, kravar, cerkovnik, kuharica in dekla po 6, svinjar pa po 4 gld. Več pa nego plačilo je bilo seveda vredno to, kar je bilo vsakemu posebej izgovorjeno v blagu: toliko in toliko parov novih in podelanih čevljev na leto, toliko vatlov sukna za delavno in praznično obleko, toliko in toliko lahti platna za srajce, pražnjega in hodnika itd.

[2]) Urbarij l. 1701.

Navzlic tej obilici zrna Frölich s temi pridelki ni mogel izhajati ter je na pr. l. 1681. prikupil še 144 mernikov ajde, 56 prosa in 36 pšenice.

Človek bi menil, da se je ubogim špitalarjem godilo kakor angelcem v nebesih, zakaj Frölichovi pravni nasledniki so bili zračunili, da se je ona tri leta, ko je on gospodaril v špitalu, porabilo za špitalarje in špitalske posle vsako leto po 990 mernikov raznega žita, ki se ni, kakor že vemo, popeklo samo za kruh, ampak se je porabilo tudi »per die Suppen, die Strukhel, Platlein und Nudlein«.

In kako prikuho so dobivali špitalarji k mesu? Tudi tega iz računov ne moremo izvedeti, razen da so narezali vsake leto po nekaj kadi kislega zelja. Vsekako pa so špitalarji uživali tudi salato, bodisi že kakršnokoli, zakaj l. 1679. je Frölich kupil 115, l. 1680. 48, l. 1681. pa 43 bokalov jesiha in 68, 63 in $81^1/_2$ ℔ laškega olja. In da se o dobrem življenju špitalarjev še bolje prepričamo, dodajmo še Frölichove račune za vino. L. 1679. je nakupil 853 bokalov, l. 1680. = $663^1/_2$, l. 1681. pa 811 bokalov dobrega, starega dolenjskega vina. Toda po kolikokrat na teden se je špitalarjem dajalo in koliko meric vselej, Frölichovi računi ne kažejo. Zato tudi ne moremo reči, so ga li použili špitalarji, ali pa jim je morebiti pri tem tudi kdo drugi pomagal.

Ko je Frölich l. 1861. odstopil, prepustil je svojemu nasledniku 203 mernike raznega žita, $8^1/_2$ mernikov boba, prosene in ječmenove kaše 128 funtov (? Zenderlein) prekajenega mesa, 88 klobas, 5 celih bohov slanine in $95^1/_2$ lahti platna.

Od sile zmedeni in nepopolni računi delajo na človeka vtis, kakor da bi ta zmeda ne bi bila slučajna, ampak napravljena nalašč in z namenom, in res čuditi se je, kako je mogla mestna gosposka predložene ji take račune odobravati. Tako pa se tiste čase ni godilo samo v špitalskih računih, ampak v vseh, posebno v najimenitnejših, v računih mestnih blagajničarjev (Oberstadtkammerer).

Kako je bilo vendar to mogoče? Ali pregledovavci teh računov niso kar precej na prvi pogled videli nedostatkov, ki celo nas, ki živimo vendar toliko pozneje, ko so nam tedanje mestne razmere znane le površnó, prav čutno zbadajo v oči?

Če bi hotel na to vprašanje temeljito odgovoriti, moral bi se spustiti v obširno razpravo o sestavi in organizaciji tedanjega mestnega zbora. Ker se mi pa to na tem kraju ne zdi umestno, zato odgovarjam le z znanima prislovicama, da »roka roko umiva« in da »vrana vrani ne izkljuje oči«.

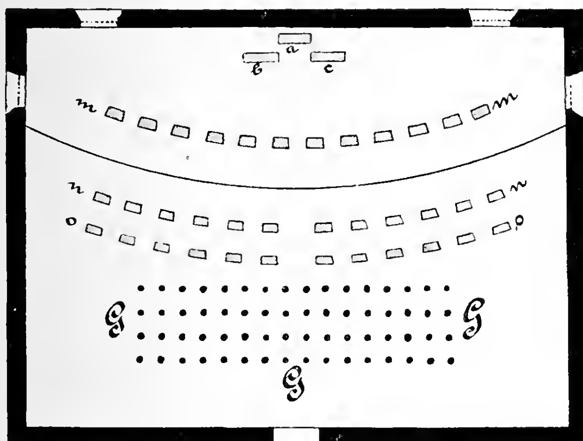
Da se pa bomo vendarle lože umeli, dotekniti se hočem sestave ljubljanskega mestnega zbora konec XVII. stoletja

vsaj mimogrede. Skušal bom s podobo kolikor mogoče kratko izreči to, za kar bi moral potratiti sicer mnogo besedi; pri tèm je opozoriti še na to, kar se je reklo o mestnem zboru na str. 24. in 25.

V. Boj med ljubljanskim patricijatom in demokratsko (ljudsko) stranko.

Mislimo si v mestnem domu slovesno sejo, pri kateri je zbran ves mestni zbor, sestavljen iz treh delov, skoraj bi človek rekel iz treh (med seboj jako različnih) korporacij: 1.) iz notranjega sveta (der innere Rath), 2.) iz zunanjega sveta (der äußere Rath) in 3.) iz meščanskega odbora ali občine (die Gemein).

a) Veljaki notranjega sveta ali „dvanajščaki". Glava vsemu zboru je bil župan. Posadimo ga na pristujoče mu odlično mesto *a*. Na njega levi in desni sta sedela mestni sodnik in

Podoba 2.

špitalski oskrbnik, *b* in *c*, nasproti pa notranji svetovavci »dvanajščaki«, »die Herren Zwölfer«.[1]) To so bili veljavni gospodje, cvet meščanstva, sami trgovci (Kauf und Handelsherren), meščanski bogataši in mogotci, ki so imeli vse mesto v svoji oblasti. »Wohledle, ehrenfeste, fürnembe, ehrsame, fürsichtige und wohlweise meine lieben Freunde«, nazivljale in ogo-

[1]) Trinajst sedežev šteješ v notranjem svetu zato, ker so se župan, sodnik in špitalski oskrbnik po preteku svoje službe vrnili zopet na svoje sedeže. Med tem so bili nezasedeni.

varjale so jih višje gosposke v doposlanih jim uradnih pismih, in celo deželni knezi so jih odlikovali z ogovorom: »Ehrsame, Weise, Getreue, Liebe!« Kaj pak šele someščani o prilikah, ko so se obračali s prošnjami do njih! Kako so jim kadili šele ti!

Celo mestni pisar, ki je bil vendar tudi sam člen notranjega sveta, torej notranjih svetovavcev tovariš, zabeleževal je v mestne zapisnike njih sklepe v jako spoštljivi obliki: »Meine hochmögenden, gebietenden Herren haben beschlossen, dass etc.« Seveda je bil mož zadnji med njimi, zato ker je bil za svoje delo plačevan, vsi drugi pa so služili samo za čast. Valvasor pripoveduje, da so se ljubljanski mestni očetje še ne dolgo pred njegovim časom oblačili v škrlat, kakor tačasni mogočni benečanski plemenitaši.[1])

V rokah in oblasti teh mož so bile vse le količkaj vplivne in veljavne mestne službe. V vseh mestnih stvareh so oni imeli jedino odločilno besedo ter so skoraj z neomejeno oblastjo gospodovali vsej Ljubljani. Bili so pravi pravcati patricijat ljubljanski, z vsemi onimi dobrimi pa tudi z vsemi onimi slabimi lastnostmi, katere so bile znak meščanskega patricijata tudi drugod po svetu. Seveda je marsikateri teh mogotcev priromal v Ljubljano s praznim žepom, a srcem polnim nad. Priromal je kot trgovski ali rokodelski pomočnik. Popotna palica in skromna torbica na plečih sta bili vse njegovo imetje. A kdor je imel srečo, si je v tedanji, v trgovskem pogledu nenavadno živahni Ljubljani pridobil v kratkem času tako imetje, da so po njegovih hčerah popraševali in jih snubili celo ošabni plemenitaši. Da, marsikaterega — ne vsakega, vendar pa večino njih — je gnal napuh celo tako daleč, da so se odpovedali meščanskemu stanu, ki je bil vendar vir njih sreče, ter se vkupili med plemenitaše,[2]) ali pa če tega niso storili, so se vsaj radi pajdašili ž njimi

[1]) Valv. XI. p. 699.

[2]) Za našo kulturno zgodovino je to silno velikega pomena. Zavoljo tega nimamo bogatega srednjega stanu. Obogatelega meščana je skoraj vsakega potegnilo plemstvo nase ter ga odtujilo težnjam meščanskega stanu V narodnem oziru velika izguba! Oplemeničeni meščani so svoja imena prelagali na nemški jezik ter te prestave privzemali kot plemenitaške predikate. Prof. A. Müllner navaja v „Argo" za l. 1897. p. 48 celo vrsto takih slučajev. Oplemeničeni Dolničar se je zval v. Thalnitscher, Vlah — v. Flach, Nemec — v. Nemitzhoffen, Bukovec — v. Buchbaum, Vertič — v. Werthenfeld, Kačnik — v. Schlangenberg, Germek — v. Ehrenleben, Papež — v. Pappelberg, Naglost — v. Nagelheim, Počivavnik — v. Rastern. Zajc — v. Saitzenberg, Salogar — v. Sallenstein, Rakovec — v. Reigersfeld, Kovačič — v. Schmidthofen, Oblak — v. Wolkensperg, Skrinar — v. Trügler, Gladič — v. Degenfeld, Voglar — v. Wiesenegg, Jelovšek — v. Fichtenau itd.

ter si v čast šteli, če so plemenitaši prihajali k njim v vas in goste.[1])

Sicer pa so ustrezali svoji častiljubnosti in svoji slavohlepnosti tudi z upravljanjem imenitnih mestnih služeb, katere so s časoma dobili vse v svojo oblast. Da si jih zagotove za vselej, sklepale so se rodbine notranjih svetovavcev tesno druga z drugo, možili in ženili so se le v teh rodbinah ter odrivali od mestnih služeb vse, ki niso bili njih vrste. Tesno med seboj zvezani so delali nekak krog, katerega ni bilo moči lahko prodreti. Le-ta je postajal tem trdnejši, čim bolj so se tekom XVII. stoletja vsled tridesetletne vojske, posebno pa vsled turških bojev začele trgovinske in socijalne razmere obračati v Ljubljani vedno bolj na slabše. Že Valvasor je čutil, da je v trgovskem pogledu poprej tako cvetoča Ljubljana jela v njegovem času po malem pešati. O priliki, ko pripoveduje, da so se

[1]) Naštel bi lahko kar celo dolgo vrsto takih srečnih ljudi, toda imenovati hočem le najbolj znana imena. V prvi polovici XVI. stoletja je zaslovel zaradi svojega v Ljubljani pridobljenega bogastva Vit Khisel, katerega so njegovi someščani posadili zavoljo tega tudi devetkrat na županski stol; ta si je od deželske gosposke (Landschaft) kupil plemstvo. Umrl je kot župan l. 1546 Njegov sin Anže Khisel se je čislan in negovan od kranjskih plemenitašev pospenjal že od jedne imenitne službe do druge; postal je deželnega glavarja namestnik (Landesverweser), naposled pa celo predsednik cesarske komore (Hofkammerpraesident) ter je bil zavoljo svojih zaslug povzdignjen v baronski stan. Jeden njegovih potomcev je pridobil Khislovi rodovini celo grofovsko plemstvo.

Skoro potem se je do največje veljave v Ljubljani pospela rodovina Hrenova. Lenart Hren in njegov starejši sin Andrej sta bila več let župana ljubljanska, mlajši sin Tomaž, sloveči škof ljubljanski, pa je postal celo knez.

S Hreni je istočasno tekmoval glasoviti Anže Sonce, ki si je bil nakupil na Kranjskem več grajščin ter si kajpakda tudi kupil plemstvo.

Iz skromnih početkov sta se povzdignili tudi rodbini Schönlöblova (tako se je prvotno pisala) in Dolničarjeva (poplemeničena Thalnitscher v. Thalberg),

Oče Friderika Hillerja, tistega, ki je l. 1632. ustanovil na mestu zdanje vojaške oskrbovalnice (Verpflegsmagazin) in vojaške bolnice bogati klarisinski samostan, je bil preprost bukvovez. „Hanns Hiller, seiner Profession ein Buchbinder, hernach der vornehmste Kaufmann und Wechsler, behielt aber in der Gemein (to se pravi med preprostimi someščani) allezeit den Namen des Buchbinders“ („Annales das hillerischen Jungfreulichen Closters za Laybach“ — v Rudolfinu).

S praznimi rokami in praznim žepom je okoli l. 1650. kot 20letni mladenič iz Beljaka v Ljubljano priromal Gabrijel Eder, pozneje poplemeničen pl. Edinburg. L. 1653. se je poročil tu z bogato Ljubljančanko Lukrecijo Hörner (Gerichtsprot. ao. 1653. fol. 65.) ter v kratkem času silno obogatel. Bil je sedemkrat mestni sodnik in devetkrat župan ljubljanski. Njegov spomin je vidno ohranjen do današnjega dne v stolpu florijanske cerkve, katerega je dal sezidati na svoje stroške, kar oznanja vanj vdelana spominska plošča.

v poprejšnjih časih košatili ljubljanski notranji svetovavci v škrlatastih oblekah in so bili »die Laybachischen Ratsherrn noch in grossem Ansehen«, zatrjuje že ob enem tudi, da ob njegovem času ni bilo več tako. »Warum aber dieser Habit unterlassen worden, kann man nicht wissen, vermuthlich ist derselbe mit dem Ansehen der Stadt dahingefallen«.[1])

Pač hvali Valvasor in slavi še ljubljansko trgovino svojega časa na vso moč, vendar pa mu uhajajo tudi že tožbe o vidnem pešanju. Velika škoda se je po njegovem prepričanju zgodila Ljubljani, ko je Turek zmogel Kandijo, kamor so ljubljanski trgovci dotlej trgovali jako živahno, posebno klobučarji, ki so z ljubljanskimi pokrivali preskrbljevali ves otok, »als welche mit Hüten, Barethen, Kappen und dergleichen fast das ganze Königreich haben versehen.«[2])

Še hujši udarec za Ljubljano pa je bila izguba Kaniže na Ogrskem. »So hat auch der räuberische Türk durch Bezwingung Canischa der Laybachischen Handelsschaft nach Ungarn einen ungemeinen Schaden zugefügt«.[3])

O žalostnih posledicah, ki so jih rodile te neprilike, govorili bomo takoj.

b) Zunanji svet ali „štiriindvajsetaki". Drugi del mestnega sveta se je sestavljal iz takozvanega zunanjega sveta (der äußere Rath), ki je štel 24 mož. Imenovali so jih zavoljo tega tudi »die Herren Vierundzwanziger«, štiriindvajsetaki. Tu so bili zastopani večinoma rokodelci in obrtniki. Seveda je sedel med njimi marsikateri mladi trgovec, toda ne dolgo. Bil je samo na preži. O prvi priliki, ko se je izpraznil kak stol notranjega sveta, poklicali so ga njegovi prijatelji in tovariši, gospodje dvanajščaki, v svojo sredo in ga posadili na izpraznjeno mesto, zapuščeni njegov sedež pa so štiriindvajsetaki nadomestili z možem, ki so ga poklicali iz tretje korporacije mestnega zbora, iz meščanskega odbora ali občine (die Gemeinde).

Še večjo srečo je imel istočasno znani Schell pl. Schellenburg, ustanovitelj uršulinskega samostana in zgraditelj prelepe cerkve zraven njega. Brez krajcarja v žepu je iz Tirol priromal v Ljubljano, kjer je umrl kot večkratni milijonar.

Trgovina z denarjem je povzdignila iz Italije s praznimi rokami semkaj došlega bankirja Codelli-ja v baronovski stan s pridevkom pl. Fahnenfeld.

In k sklepu naj še omenim najodličnejšo, najbogatejšo in za zgodovino kranjske dežele najimenitnejšo rodbino, namreč rodovino Zois-ov, ki so istotako kakor drugi pred njimi pridobili v Ljubljani s trgovino z železom na Italijansko ogromno imetje.

[1]) Valv. XI. 699.

[2]) Valv. XI. 706.

[3]) ibid.

Dasi tudi je bilo gospodov zunanjih svetovavcev še jedenkrat toliko kakor notranjih, so bili vendar skoraj brez vse veljave in brez vsega vpliva. Imenitnih mestnih služeb se jim ni poverila niti jedna, k večjemu, da sta bila po dva od njih kakor nekaka pristava prideljena najimenitnejšima poslovnikoma v notranjem svetu, jeden špitalskemu oskrbniku, drugi pa blagajničarju. Zato sta se tudi imenovala jeden »der Unterspitalmeister«, drugi »der Unterstadtkammer«. A bila sta le senci mogočnih svojih predstojnikov. Manj ko sta se vtikala v njiju delokrog in manj ko sta jima gledala na prste, tem pametneje sta ravnala, sicer sta se podala v nevarnost, da se zamerita njima, s tem pa tudi vsem drugim mogotcem v notranjem svetu. Če se je to zgodilo, čakala sta lahko leta in leta, preden so ju dvanajščaki poklicali médse, čeprav se je v tem času izpraznilo še toliko sedežev v notranjem svetu.

Špitalski oskrbnik in blagajničar sta svojima pristavoma prepuščala samo neprijetne in take posle, katerih sama nista marala opravljati. Isto tako so se tudi drugim štiriindvajsetakom nalagale same sitnosti, na pr. izterjevanje davkov, nadzorovanje odredeb in naprav glede na varnost proti ognju in mnogo drugih takih opravkov, s katerimi se je človek, če je bil natančen, jako lahko zameril svojim someščanòm. Zato se je vsak zunanji svetovavec potrudil, da se je kar najhitreje takim neprilikam umeknil ter skušal priti v notranji svet.

c) Občina. Tretja korporacija mestnega zbora, občina »Die Gemeinde«, »die Gemein«, je štela 64 mož. V nji izpraznjena mesta so se popolnjevala na ta način, da so štiriindvajsetaki iz števila vseh meščanov predlagali gospodom notranjega sveta za izpraznjeno mesto v »gmajni« po dva kandidata, od katerih so le-ti jednega od nju izbrali ter ga uvrstili v občino. Iz občine so se potem, kakor smo že rekli, jemali zunanji svetovavci, iz zunanjih pa notranji.

»Občina« je bila nekaj takega, kar v starem Rimu »plebs«, masa meščanstva, ki je v svoji ničevnosti s strastnim sovraštvom zavidala srečnejšim svojim someščanom vso njih srečo, čast in bogastvo. Čim bolj oholo so se ljubljanski mogotci vedli, čim bolj so nosili glavé po koncu, tem bolj jih je mrzila »gmajna«.[1]) Z bogastvom združena mogočnost ljubljanskih patricijev in njih odločevanje v vseh količkaj važnih mestnih stvaréh, odrivanje vseh onih, ki niso bili njih stanu in njih vrste, od častnih mestnih služeb in druge take reči so napojile »občino« s strastnim sovraštvom

[1]) Od tod je tudi izraz v slovenski pesmi kmetiških upornikov: „Le vkup, le vkup, uboga gmajna“.

do patricijev, s sovraštvom, ki se sicer še ni upalo z vso svojo elementarno silo na dan, a je bilo vedno na preži, kdaj se ponudi ta ugodna prilika. Takrat pa izbruhne ter da svoji togoti duška, kakor hudournik po zeleni rebri.

Občina je imela več pravic, s katerimi se pa tu ne moremo pečati, pač pa naj omenimo jedno, ki je z našo razpravo v najtesnejši zvezi. Notranji svet je bil stalen. Kdor se je pririnil do sedeža v notranjem svetu, je ostal na njem ves čas svojega življenja, ali pa dokler se mu je ljubilo. Druga pa je bila z zunanjim svetom. Tu je moralo vsako leto biti po osem svetovavcev pripravljenih, da se umaknejo s svojih sedežev, toda ne po kakšnem stalnem redu, ampak je zadelo to lahko vsakega od njih. Do l. 1692. je imela namreč občina čudno pravico, da je smela vsako leto iz zunanjega sveta potegniti nase po osem svetovavcev, in sicer prav tako, kakor se je nji ljubilo. To pravico je občina cenila više, nego vse druge, kar jih je imela. Pač nič čuda, zakaj z njo je pritiskala na štiriindvajsetake, da so ji bili poslužni v vseh njenih zadevah ter jo podpirali v bojih proti mogotcem v notranjem zboru. Takih bojev pa se ni zmanjkalo nikoli. Gorje štiriindvajsetaku, ako ni vlekel ž njo, ampak jo je v teh bojih puščal na cedilu. Občina ga je potegnila o prvi priliki nase ter mu vzela s tem upanje, da dospe tisto leto v notranji svet. Zato se je kajpakda vsak štiriindvajsetak trudil na vso moč, da se občini prikupi in da ga ta osodepolni volitveni dan ne premakne z njegovega sedeža. Iz tega vzroka se je vsako leto že več tednov pred volitvijo gostovalo in popivalo po domih štiriindvajsetakov, da so se mize šibile in je vino v potokih teklo od njih. Kdor ni hotel v ta namen nič šteti, omajal se je njegov sedež jako hitro.

L. 1692. pa se je občini prigodilo nekaj nepričakovanega. Tedanji mestni pisar je namreč že dalj časa nabiral podatke za opis takih gostovanj in popivanj ter nabrano gradivo naposled poslal kar naravnost cesarski vladi na Dunaj, češ, da naj napravi tej silno škodljivi in nemoralni razvadi konec. Pričele so se dolgotrajne preiskave, katerih izid je bil ta, da se je občini vzela starodavna in tako čislana pravica.

Zavoljo tega je nastala med rokodelci in obrtniki silna razburjenost. Občina je poskusila vse, kar se ji je zdelo pripravno za to, da si pridobi zopet odvzeto ji dragoceno pravico. Toda zastonj — izgubljena je bila za vselej.

Ko je videla, da ne opravi nič, prevzela jo je silna ogorčenost. Sklenila je hudo povrniti s hudim ter je pričela proti notranjemu in tudi zunanjemu svetu več let trajajoč boj, ki je imel za ljubljanske mogotce grozne posledice.

Že prej se je občina večkrat spodtikala nad samovoljnim gospodarstvom mogotcev v notranjem svetu. Izvedela je, da se pri mestnem gospodarstvu marsikaj ne godi, kakor bi se moralo goditi, in da notranji mogotci nimajo več tistih čistih rok, kakor so jih imeli njih predniki v prejšnjih, boljših časih. Velikim škodam, ki so jih povzročile nesrečne turške vojske, izguba Kaniže in polagoma ji sledeči propad ljubljanske trgovine na Ogrsko, so se pridružile še vedno večje žrtve, ki jih je od meščanstva zahtevala domovina, posebno pa še država. Zaslužki so se vedno bolj krčili, davki pa od leta do leta naraščali. Ne dolgo, pa so se jele kazati prav žalostne posledice teh razmer. Ljubljanski mogotci se za mestne službe sčasoma niso poganjali več samo zato, da so ustrezali ž njimi svoji častihlepnosti, marveč so se jeli vedno očitneje mešati vmes tudi manj čisti nagoni. Mestne službe naj bi jim bile ob enem tudi studenci njih vedno bolj pojemajočih dohodkov. In res! Mestni računi so prihajali od dne do dne bolj nepopolni in zmedeni, naposled jih že nihče več umel ni. Mestni dolgovi so se pri deželni gosposki množili od leta do leta, zakaj mestni blagajničarji in špitalski oskrbniki so davke pač pobirali, a jih ne oddajali, kamor bi jih morali. Niti računov niso pokladali več, ali pa tako zmedene, da joj! Dostikrat je kak mestni oče svojo službo kot blagajničar ali špitalski oskrbnik ali kak drug poslovnik že davno odložil, a še leta in leta potem je občina zastonj drezala vanj, naj predloži svoje račune, a največkrat brez uspeha. Tako se je prigodilo, da je marsikdo umrl, ne da bi bil sestavil svoje račune. Dostikrat so jih predložili šele njegovi otroci in pravni nasledniki, kakor smo videli to pri Antonu Frölichu. Tovariši teh poslovnikov, mogotci v notranjem svetu, zvezani ž njimi po sorodstvu, svaščini in jednakosti interesov, so bili za drezanja in opomine meščanskega odbora ali občine popolnoma gluhi. Če se pa naposled občine že nikakor več niso mogli odkrižati in ji ne zamašiti ust, določili so dva ali tri mestne očete kot pregledovavce predloženih računov. A po navadi se je med njimi nahajal tudi mestni pisar, ki je dotičnikom največkrat — seveda proti plačilu — sam spisal in sestavil račune.

Do l. 1692. se je občina s svojimi zahtevami glede na predlaganje računov dala še odrivati, ko pa se ji je to leto vzela ona starodavna pravica, je kakor zbesnela. Popolnoma uverjena, da ji je cesarska vlada vzela to pravico le po prizadevanju mogotcev v notranjem zboru, zbirala je grehe svojih sovražnikov ter jih na dolgo in široko opisane pošiljala najpoprej vicedomu v Ljubljani, potem pa kar naravnost cesarski vladi na Dunaj. Odjenjala ni poprej, dokler ji

niso l. 1697. poslali z Dunaja komisije, ki je razdrapano mestno gospodarstvo preiskala temeljito. Preiskava je trajala več let. Vodila sta jo z Dunaja poslani grof Filip Inzaghi in Makso Žiga grof Herberstein, katerima je vlada pridružila še tedanjega vicedoma grofa Blagaya in njegovega namestnika barona Stroblhofa. Spravila je gorostasne nedostatke v vseh strokah mestnega gospodarstva na dan. Ker nas zanimajo samo razmere v meščanskem špitalu, zato pustimo vse druge nedostatke na strani ter se pečajmo le s tem, kar se je razkrilo glede na gospodarstvo v špitalu.

Komisija je na pr. izvedela, da je marsikateri špitalski oskrbnik porabljal špitalske dododke zase. Neki Musak na pr. je ostal špitalu 209 gld. na dolgu, česar tudi ni tajil, toda ni mu prihajalo niti od daleč na misel, da bi jih vrnil. Ko so ga vsled pritiska občine poklicali naposled vendarle v mestno svetovalnico na odgovor, se mu ni zdelo vredno priti tjekaj.[1])

Če je kdo dejal, da naj se dene tak človek pod ključ, reklo se mu je, da bi bila to največja sramota za mesto. Špitalskega oskrbnika, tako imenitnega gospoda, pa zapreti!

Neki mestni blagajničar je ostal mestni blagajnici 6000 gld. na dolgu, a ni bilo najmanjšega upanja, da dobi mesto kdaj le jeden krajcar od njega.

Preiskovalna komisija je izvedela, da se je nedavno prodala neka špitalska hiša, in sicer jako ugodno. Za iztrženi denar so se kupile obligacije ter se izročile špitalskemu oskrbniku Jakobu Herndlerju, da jih shrani. A ta jih je zastavil. Naposled jih je moral špital rešiti sam s svojim denarjem, in vendar so ne dolgo za tem izvolili ravno tega Herndlerja za župana.[2])

Kako se je godilo v početku XVIII. stoletja ubožcem v špitalu.

Preiskovalna komisija pa se je zanimala tudi za to, kako se je godilo v špitalu bivajočim ubožcem in kako so bili preskrbljevani.

Toda škoda, da se nam dotični preiskovalni zapisniki niso ohranili; pač pa so se nam ohranili taki zapiski o nedostatkih v cesarskem špitalu, ki je bil, kakor že vemo, osnovan na isti podlagi kakor meščanski, in kjer se je gospodarilo na ravno isti nečuveni način.

Komisija je poklicala k izjavi ne le v špitalu živeče preskrbovance, ampak tudi vse podložne kmete in vse špi-

[1]) Viced. arh. I. 105.
[2]) ibid.

talske posle. Izvedela je, da je cesarski špital povprečno preskrbljeval po 10—12 ubožcev, torej toliko, kakor tiste čase meščanski. Ubožci so se po vrsti pritoževali, da se jim daje mesa in kruha mnogo manj, nego ga jim pristaje in ga imajo pisanega. Kruha so dobivali poprej vsak po 14 funtov na teden, nekaj časa sem pa ga dobivajo komaj po 8 do 10 funtov, pa še ta je največkrat plesniv, zato ker se peče le po jedenkrat na teden. Mesa dobe le malokdaj, pa še takrat po navadi samo priklado, kaka jetra, pljuča, noge itd. Jeden je izpovedal, da je dobil tekom jednega leta samo dvakrat mesa. Juha že skoraj ne vedo, kakšna je — tako redko se jim prinaša na mizo. Kuha se zanje skupno s posli, kateri pa dobe kosilo vedno poprej nego špitalarji, ki morajo torej zadovoleti tako rekoč z ostanki. Zvečer nimajo drugega kakor čisti sok, če prav jim je tudi kruh pisan, da ga podrobe vanj.

Tudi vino jim pristuje, a že več let ne dobivajo polnih meric. O izrednih slučajih, o velikih praznikih pristajajočega vina ne dobivajo sploh nič več. Ce se kdo zavoljo tega kdaj pritoži, obeta se mu šiba.

Ruhe se dostikrat po več ko pol leta ne opero. Kdor hoče ležati na snažnem, si jih mora naposled oprati sam.

Jeden je tožil, da že več let celo postelje nima, ne odeje, ne ruh razen tistih, ki jih je sam prinesel s seboj v špital. Dvakrat mu je špitalski oskrbnik za kazen odtegnil kruh za cel teden.

Za to, kako se v špitalu kuha, se oskrbnik ne meni do malega nič.

Pritoževali so se, da jih oskrbnik sili k delu, celo gnoj morajo kidati.

V špitalu živi že štiri leta blazen fantič, ki nima ne postelje ne obleke.

Ob vstopu v špital mora vsakdo špitalskemu oskrbniku odšteti 6 goldinarjev, sicer je v nevarnosti, da ga potisne pod to ali ono pretvezo ven iz špitala. Temu nasproti pa je neki drug špitalar izpovedal, da se od njega ni zahtevalo nič, a pobil ga je z njegovo trditvijo tretji, ki je dejal, da je dobil pač dovoljenje za vstop v špital, da pa ga je oskrbnik sprejel šele potem vanj, ko mu je plačal tistih 6 gld.

Ugodneje za oskrbnika so se izražali špitalski posli. Tako na pr. je bil valpet z vsem zadovoljen. Poprej je dovažal osem let drva v špital, ko pa je ohromel, sprejeli so ga vanj kot špitalarja. Le to mu ni bilo po godu, da ni imel špitalske suknje z rumenimi našivi kakor drugi in nobenega plačila. Le če nese kakemu kmetu kako pisanje, dobi

vselej po 7 kr. Izjavil je, da se tudi nad tem ne spodtika, da obeduje s špitalarji vred. Kadar nadzoruje tlačane pri njih delu, prinaša se mu kosilo ven na polje ali travnik.

Isto tako so bili z vsem zadovoljni tudi drugi špitalski posli, hlapec, kravar, svinjar in obe dekli.

Toda celo hudo so pri izpraševanju napadali oskrbnika podložni kmetje. Na tlaki jim je pristajala pri nekaterih delih, posebno o košnji in mlačvi vsa hrana. Toda mesa že več let niso videli, k večjemu se jim pošlje na travnik kaka klobasa (von Fleisch außer einer Bratwurst nichts); kruha, katerega gre vsakemu koscu po jeden funt na dan, se jim daje toliko, kakor bi vrabiče pitali, vina pa celo skromna merica.

Nekaj let sem mora vsaka kmetija napresti po 12 funtov preje. Tudi les morajo kmetje v špital dovažati, česar vsega poprej ni bilo.

Ko se je neki kmet branil priti na tlako, zato ker se je bil odkupil od nje in je redno plačeval robotovino, dal ga je oskrbnik vkleniti ter zapreti v ječo, kjer je tičal osem dni; ko je bil izpuščen, moral je plačati osem goldinarjev kazni. Vrhu tega mu je pa še po krivem pridržal konja, ki ga je tlačan kupil za 4 gld.

Špitalski župan se je pritoževal, da v urbariju še zdaj ni zabeležen kot župan; plačevati je moral vedno še vse davke kakor poprej, čeprav je županoval že več let in je takrat, ko ga je oskrbnik napravil za župana, plačal dvanajst goldinarjev za to.

Zopet drugi so se pritoževali, da se desetina od žita pobira z zvrhano mero, po pravici pa bi se imela jemati le podrzana.

Pritoževali so se dalje, da morajo kuretino pošiljati oskrbniku ne o dogovorjenem in v pismih natanko določenem času, ampak takrat, kadar se oskrbniku poljubi. Seveda, kaj pak naj mož počne s kokošmi, piščanci, racami in kopuni, če se mu prineso ti kljuni vsi na jedenkrat!

Celo hudo so se kmetje v oskrbnika zaganjali zavoljo pretiranih raznovrstnih pristojbin, ki jih je zahteval od njih pri premembi posestva ali pri odkupovanju od špitalske podloščine. Tako na pr. je neki kmet moral plačati za svojega sina, da ga je oskrbnik izpustil iz podloščine, celih 24 gld., ogromno svoto, dvakrat več, kakor je od svoje kmetije plačeval vsega davka, cesarskega, deželskega, zemljiškega in robotovine. Bili pa so tudi taki, ki so za odkup iz podloščine morali plačati celo po 30 gld.[1])

[1]) Viced. arh. I. 24.

Tako se je godilo v cesarskem špitalu, v meščanskem pa rajše še huje, o čemer se brž uverimo.

Podobne nedostatke je preiskovalna komisija dognala v vsem mestnem gospodarstvu ter razkrila vse grehe ljubljanskih mogotcev, katerih veljava je bila zavoljo tega odslej tako omajana, da se od teh udarcev niso opomogli nikoli več. V boju s patricijatom je demokratizem sijajno zmagal na vsej črti. Občina je poskakovala od veselja. Znosila se je nad mogotci grozovito.

Začasno je preiskovalna komisija odredila, kar se ji je zdelo za mestno gospodarstvo najnujnejše in neobhodno potrebno, ob enem pa je magistratu naročila tudi, naj izdela za vse mestne poslovnike natančne instrukcije ter jih predloži vladi v potrjenje. Po teh instrukcijah se bo poslovnikom odslej ravnati najvestneje.

A birokratski stroj tedanjega časa je deloval jako počasno. Če prav je občina na dan sodnikove volitve leto za letom pritiskala na to, da se naj že vendar sestavijo zahtevane instrukcije, odrivali so jih mestni očetje vendarle od leta do leta. Še najpoprej so izšle one za župana in sodnika (l. 1703.), one za mestnega pisarja in mestnega blagajničarja pa šele l. 1714., a še takrat najbrž proti volji ljubljanskih patricijev, katerim kar nikakor ni prijalo, ravnati se pri svojem poslovanju po strogih predpisih. Instrukcije jim je najbrž vsilila vlada sama, videč, da se ljubljanski gospodje te reči nikakor nočejo lotiti.

Preustrojeno špitalsko gospodarstvo l. 1718.

Zadnja instrukcija se je izdelala za špitalskega oskrbnika (Ober-Spitalmeister) in njegovega pristava (Unter-Spitalmeister)[1]) dosti pozno, šele leta 1718. S to instrukcijo šele se nam odpre jasen pogled v gospodarstvo v meščanskem špitalu, ob enem pa se oglašajo iz nje dosti umevno tudi še spomini na nekdanje kričeče nedostatke.

Najimenitnejše nje določbe so:

Cerkvene reči. V špitalu bivaj vedno po jeden beneficijat, ki navajaj špitalarje k pobožnemu življenju, tako da bodo vsaj vsako nedeljo in vsak praznik pri sv. maši in pridigi. K spovedi in k sv. obhajilu naj hodijo po večkrat

[1]) Za kulturno zgodovino zanimive te instrukcije se nahajajo v ljubljanskem mestnem arhivu fasc. 102 in fasc. 234, le onih za špitalskega oskrbnika ni med njimi, pač pa se nahaja jeden izvod v Rudolfinu v vicedomskem arhivu fasc. I. 106. „Amtsinstruction des bürgerlichen Spitals allda“.

v letu, posebno pa o veliki noči. Zato naj se od njih pridno zahtevajo spovedni listki.

Ob nedeljah in praznikih se mora opustiti vsako poljsko in drugo nepotrebno delo.

Velikonočni torek — to je bila obletnica onega znamenitega dogodka, ko je škof Hren več kot sto let poprej iz nova posvetil špitalsko cerkev — so pripravili godcem, ki so svirali pri tem sv. opravilu, v špitalu vselej obed. Iz štedljivosti bi bila preiskovalna komisija to spominsko slovesnost pač rada odpravila, a se je vendar premislila, pač pa je omejila potroške za godčevski obed na 12 gld. Če izda oskrbnik več, šlo bo to na njegov račun.

Gospodarske reči, tičoče se špitalske pristave in domačih zemljišč.

Špitalski oskrbnik in njega pristav sta zavezana vzdržati špitalsko pristavo, hleve in druga špitalska poslopja v dobrem stanju, toda brez magistratove vednosti jima je prepovedano vsako popravilo. Vsak potrošek čez goldinar mora podpisati tudi oskrbnikov pristav. Oskrbnik je odgovoren za vsako škodo, ki se pripeti vsled ognja; zavoljo tega mu je skrbeti, da se dimniki pridno ometajo.

Oskrbnik in njega pristav naj skrbita za to, da so špitalske njive in špitalski travniki vedno v najboljšem stanu, da se pridno in pravočasno obdelujejo, da se o pravem času izorje praha ter se o pravem času poseje žito, in sicer tiste vrste, ki uspeva najbolje itd. Ob setvi in žetvi naj zdaj ta zdaj drugi nadzoruje ljudi pri delu ter se ne zanaša preveč na valpta.

Na špitalski pristavi naj se redi kar največ živine: junci, telice in molzne krave. Stare krave, ki nimajo več mleka, naj spečata dobro v denar, ali pa jih dasta pobiti ter jih z najboljšim pridom porabita za špitalske potrebe. Z mlekom naj varčujeta na vso moč, posebno pa naj pazita na to, da posli ne izmaknejo kaj masla, niti ko je živina doma, niti ko je v gorah na paši (»wenn sie sich auf der Alpen befindet«).

Poslom je treba pazno na prste gledati, kaj počenjajo, gledati na to, da krav ne pomolzejo samo na pol, pozneje pa zadržano mleko na skrivnem porabljajo zase in v svoj prid. Posebno ostro je pri tem paziti na hlapce.

Sadni vrt naj se drži v dobrem stanju, sadje naj se pridno pobira in po mernikih zaračunja.

Posebno je gledati na to, da špital zavoljo malomarnosti ne izgubi kakega zemljišča ali kaj svojih pravic, nasprotno pa je oskrbniku ravno tako prepovedano, izvijati pravde iz trte.

Mnogo je do tega, kako se spravlja seno in otava pod streho. Pri tem je gledati na to, da se ne razstilja. Preden se začne veliko delo na polju, morajo tlačani travnike otrebiti in krtine pograbiti.

Žito naj se proda, kadar je najdražje; o tem pa se mora poprej magistrat obvestiti. Ta tudi vselej določi ceno. Če pa se primeri, da med tem cena poskoči, zaračunjaj oskrbnik ta dobiček špitalu, a nikakor ga ne sme spravljati v svoj mošnjiček (sic!).

Desetina na Goričici pri Kamniku, pri sv. Petru pri Komendi, na Igu, v Kladah in v Dolah pri Moravčah se je bila iz sebičnosti oskrbnikov dajala skoraj zastonj v zakup — v veliko škodo za špital. Zakupna doba poteče o sv. Juriju. Tedaj se oddaj sicer zopet v najem, toda le z vednostjo magistratovo in onemu, kdor obljubi največjo zakupnino. Konec novembra plačaj oskrbnik deželni blagajnici (Generaleinnehmer-Amt) kontribucijo, konec marcija pa deželski davek, zato, da ubožnemu špitalu ne bo treba plačevati desetodstotne zamude, sicer se bo magistrat zaradi škode držal oskrbnika samega.

Odredbe o podložnih kmetih. Špital ima zdaj 100 podložnih kmetij in jeden mlin (Kaufrechtsmühle).

S sosedi špitalskih kmetov izhajaj oskrbnik kolikor mogoče brez prepirov.

S kmeti ravnaj dobro, varuj jih pred nasilstvi tujih gosposk ter brani njih stare pravice in dobre navade. Drži pa jih tudi v pokorščini, kakor to mora biti.

Kmete zaslišavata lahko oba, oskrbnik in pristav njegov, to pa naj delata natančno ter ne kratita pravic niti tožniku niti tožencu. Kmetje so preprosti in slaboumni ljudje, poslušati jih je treba z največjo potrpežljivostjo. V vsakem le količkaj važnem slučaju prisotstvuj tudi mestni pisar,[1]) ki mora vse prepire v civilnih stvareh beležiti v poseben zapisnik. Prepire je poravnati, če le mogoče, zlepa in brez stroškov za kmete, važne dogodke pa mora oskrbnik vselej naznaniti magistratu, sicer bo trpel škodo s pristavom vred.

Tlačanom nasproti bodi oskrbnik pravičen ter tlako določuj jednakomerno vsem. Kdor na tlako ne pride, ko je na vrsti, ga oskrbnik kaznuj z ječo, če bi se pa to ponavljalo, sme oskrbnik premožnejše kmete obsoditi celo tudi v denarno kazen. — Denarna kazen se je torej tiste čase videla hujša kakor ječa!

Oskrbnik ne sme brez magistratove vednosti izpustiti iz špitalske podloščine nikogar, ampak ga pošlji k magistratu, da se tam odkupi.

[1]) Mestni pisar je moral biti jurist.

Podložnike je vsako leto jedenkrat razgledati in preiskati. Če se pri tem vidi, da so njih hiše in strehe popravila potrebne, se jim to zaukaži. Gleda naj se tudi na to, da zasajajo kmetje raznovrstno sadno drevje, če drugače nočejo, silijo naj se k temu s kaznimi.

Ob času žetve skrbi oskrbnik za to, da se žito spravi o pravem času pod streho. Pri mlačvi bodi valpet vedno navzoč ter glej na to, da se žito omlati do čistega. Omlačeno žito se zmeri vsak dan sproti, in sicer ob navzočnosti oskrbnikovega pristava; potem pa se spravi v veliko kaščo, ki bodi vedno skrbno zaprta. Nje ključe shranjuj zmeraj oskrbnik sam. O namlačenem žitu imejta oba, oskrbnik in pristav, vsak svoje zapiske v posebni knjižici. Med mlačvijo dobivaj valpet vsak dan polič vina in pol funta mesa.

Žito, ki so ga kmetje špitalu dolžni (Zinsgetreide), morajo pripeljati v špital o pravem času; imeti mora pravo mero, biti čisto in lepega zrna in v lepem vremenu pripeljano. Nekateri kmetje so dolžni oddajati to žito z zvrhano mero, a doslej so imeli oskrbniki navado zaračunjati ga špitalu s podrzano mero, kar odslej ni več dovoljeno. Prebitka magistrat odslej nobenkrat več ne pripozna.

Ko prevzame novi oskrbnik upravo meščanskega špitala, zahtevaj od svojega prednika, da izterja od kmetov vse zaostale davke, sicer se bo zaostanek zahteval od njega.[1]) Kmetje naj plačujejo o pravem času; robotovino in malo desetino (Kleinrechten) o sv. Juriju, kontribucijo o sv. Mihelu, deželski davek (»štibro«) pa o sv. Martinu. Mečkavim plačnikom sme oskrbnik zarubiti živino, žito in tudi druge reči, a pri tem ne odiraj kmetov. Kmetje naj imajo vsak svoje bukvice v rokah, iz katerih bodo videli, koliko so že plačali, koliko pa so še na dolgu.

Zapuščinske obravnave naj se razpravljajo po stari navadi. Pri spremembah v posestvu oskrbnik nima pravice zahtevati od kmetov kaj za vino (likof, Leihkauf).

Sicer pa nikakor ni mogoče dejati pod paragrafe vsega, kar se pri špitalu lahko vsak dan prigodi, zato se oskrbniku priporoča v prvi vrsti poštenje.

Odredbe o preskrbljevanju špitalskih ljudi. V špitalu je brez najdenčkov in sirot preskrbljevati zdaj 17 oseb, 12 špitalarjev in 5 poslov: valpet, hlapec, cerkovnik, kuharica pa dekla.

[1]) Da so kmetje zaostajali na dolgu, je bilo v prejšnjih časih pač skoraj samo po sebi umljivo. Špitalskemu oskrbniku Josipu Bosio je v štirih letih njegovega oskrbovanja ostalo 73 kmetov 602 gld 23 kr. za davke na dolgu.

Brez magistratove vednosti oskrbnik ne sme v špital sprejeti nikogar; niti pod streho ga ne sme vzeti.

Glede na preskrbljevanje špitalarjev in špitalskih poslov se je oskrbniku držati točno tehle predpisov:

Hrana je za vse jednaka, za špitalarje in posle ista. Ob nedeljah in praznikih dobi vsak špitalar opoludne juho, pol funta mesa, za prikuho pa zelja ali repe po sprevidnosti in vesti oskrbnikovi, sploh pa toliko, kolikor človek potrebuje. Zabele se naj za 17 oseb vzame vselej in vsak dan, bodi si delavnik ali praznik, po pol funta.[1]) Kruha, črnega (ajdovega, mešanega z ržjo), gre vsakemu špitalarju po 8 funtov na teden, vsako nedeljo in vsak praznik pa še jeden funt belega, soržičnega po vrhu. Tudi dobi take dni vsaka oseba maseljc vina, katerega pa oskrbnik kupuj na debelo, a ne pri branjevcih, najmanj jeden polovnjak na jedenkrat. Vinske račune mora zavoljo cene podpisovati tudi špitalski pristav. Zvečer se naj skuha za vsako osebo soka iz poliča soržične moke, zabeli pa se s pol funta masti.

Za druge dni velja pravilo:

V ponedeljek opoludne je hrana taka kakor v nedeljo, le da se v ponedeljek ne daje ne belega kruha ne vina. Za večerjo se v ponedeljek skuha za vsako osebo pol maseljca kaše, mešane s pol funtom moke.

V torek opoludne se kuha tako kakor v ponedeljek, zvečer pa sok kakor v nedeljo.

V sredo opoludne naj se skuha za vsako osebo maselje sočivja (to se pravi boba, fižola, graha, leče, čičerke in cizare) zelja ali repe po sprevidnosti, zvečer pa tako kakor v torek.

V četrtek opoludne se kuha kakor v ponedeljek, zvečer pa za vsako osebo maselje kaše, a brez moke.

V petek opoludne naj se skuha za vsacega jeden maselje sočivja, poldrugi maselje ajdove moke za žgance, zabeli pa se s $3^3/_4$ ℔ masla. Ob petkih dobi vsaka oseba tudi po jeden maseljc vina; zvečer naj se kuha sok iz pol maseljca moke za vsako osebo, zabele pa naj se za vse vzame $^1/_4$ funta.

V soboto opoludne se skuha za vsacega maselje sočivja in maselje pšenične moke za bel močnik (Waitzenkoch oder Muss), zvečer pa tako kakor v ponedeljek zvečer. Če se da katerikrat suho sadje, krhlji ali suhe hruške, tedaj se pa sok prihrani.

O postu se v špitalu tudi v nedeljo ali praznik ni kuhalo meso niti za špitalarje niti za posle, ampak so dobivali samo štruklje iz bele moke — teh pa veliko. Za vsako

[1]) „Zum Verweissen" (zabela!) „das Verhackt" (zaseka!)

osebo je bilo odmerjenih pet maseljcev moke! Vina pa jim tudi o pustu niso odtegnili niti v nedeljo niti na praznik niti v petek.

O velikih praznikih je bila že prej navada, da so dajali špitalskim ljudem nekaj priboljšano hrano. Instrukcije so oskrbniku priporočale, naj špitalske ljudi oveseli take dni z domá prirejenim, prekajenim mesom, in sicer po svoji sprevidnosti. Če utegne prekajene svinjine preostajati, naj jo daje namesto govedine. Binkoštno nedeljo, sveti dan, sv. Martina in sv. Elizabete dan mora vsak špitalar dobiti pečenko — pol funta teletine — ravno tako tudi novega leta dan, o sv. treh kraljih in pustni torek, ta dan pa na vse po vrhu tudi še vsak najmanj pol funta prekajene svinjine in zelja, repe pa ječmenove kaše.

O vseh svetih so dobivali špitalarji po stari navadi stručice (die altgebräuchlichen Heiligenstrützel) iz dveh funtov bele moke.

Hrana je bila v špitalu torej obila, dobra in zdrava.

Končno se je rešilo tudi še vprašanje, kakšno plačilo in odškodovanje dobi špitalski oskrbnik za svoj — kakor kaže posnetek njegove instrukcije — res ne mali trud. Dotlej so upravljali oskrbniki to imenitno službo brezplačno; bila je častna služba. A preiskovalna komisija je bila vendar toliko razumna, da je upoznala, češ, iz častilakomnosti stori človek in si naloži na svoje rame pač marsikaj, a kar so imeli oskrbniki truda, skrbi in sitnosti do tedaj, se pak od človeka vendar ne more zahtevati zastonj. Nič čuda, da so se zavoljo tega odškodovali sami ter bili tako rekoč prisiljeni, da so si mazali roke. Zavoljo tega so določile instrukcije za oskrbnika stalno letno plačo po sto goldinarjev, dva starja (osem mernikov) pšenice, ravno toliko rži in ajde pa jeden star prosa. Če pa bo hotel kak oskrbnik, kakor se je to godilo doslej, revežem na ljubo v špitalu gospodariti zastonj, ustreženo bo seveda še tem bolj.

Te obširne instrukcije so zvezale špitalskemu oskrbniku roke kar do dobra; seveda pa moramo dostaviti, da le v tem slučaju, če se je magistrat res brigal za to, kaj oskrbniki počenjajo. Ako magistrat tega ni hotel, so oskrbniki vsem instrukcijam navzlic gospodarili tudi še odslej dalje lahko tako kakor poprej. Za nas pa so te instrukcije vsekako podučne, zato ker nam šele one prvikrat odtegnejo zastor, ki nam je zakrival življenje špitalarjev in gospodarstvene razmere v špitalu.

Ali navzlic njih obširnosti pogrešamo v teh instrukcijah vendarle še marsikaj. Prvič ne izvemo iz njih, so li dobivali od špitala kako podporo tudi taki reveži, ki niso bivali

v špitalu; a najbrž je bilo tako. Dalje tudi ne izvemo ničesar o najdenčkih in sirotah v špitalu, pač pa nam poročajo o tem drugi viri ter pripovedujejo, da so oddajali najdenčke na kmete v rejo. Zastonj poprašujemo dalje tudi, kdo je špitalarjem dajal obleko. V prejšnjih časih so špitalsko obleko oskrbniki dajali delati vso iz domačega blaga pri raznih ljubljanskih rokodelcih. Toda ker so ubožci v cesarskem špitalu dobivali tisti čas, l. 1718., obleko iz špitala, smemo menda sklepati, da se je godilo tako tudi v jednako osnovanem meščanskem špitalu.

Tako je dobil špital l. 1718. novo uredbo in zdravo novo podlago.

Cesarska vlada ga je priporočila magistratovemu nadzorovanju ter zabičila že v instrukcijah, ki so se bile izdale l. 1703. za ljubljanske župane, da se mora špital vsako leto najmanj štirikrat pregledati (vizitirati)[1]; leta 1718. se je ta ukaz ponovil. Na jedni takih vizitacij so bili l. 1721. navzoči: knezoškof Viljem grof de Leslie in njegov generalni vikar Ivan Jakob Schilling, župan Florijan Grafhaiden, mestni sodnik Matija Kristan, mestni blagajničar Franc Anton Obreza, špitalski oskrbnik Matija Warnus, njegov pristav Andrej Kozel in mestni pisar Ludwig pl. Raditsch. Ob tej priliki so se vsled želje škofove tudi dogovorili, da naj odslej dobivajo generalni vikar in njegova levita za cerkveno opravilo na velikonočni torek tri goldinarje odškodnine, da jih pa zato ni treba več vabiti na obed. Tudi mestnim godcem naj se plačuje rajše po 3 gld. za njih sviranje.[2]

VI. Nadaljnja zgodovina meščanskega špitala in naprav za ubožce sploh.

Z XVIII. stoletjem stopimo glede naprav za ubožce v novo dobo. Za ubožce so se dotlej brigali le po trgih in mestih, pa še tukaj samo za svoje reveže, tuje pa so kolikor mogoče pridno odganjali. Imeli so za to posebne beraške strahove, »Bettelrichter«, katerim so delali tuji berači prav mnogo sitnosti. Zato je na pr. l. 1601. ljubljanski mestni blagajničar v svojih računih prav veselega srca vzkliknil: »Ausgaben auf die armen Leut: Dieses Jahr seind keine Bettler gewesen, Gottlob«.[3]

---

[1]) f. 264. mestni arhiv.

[2]) Urbarium de anno 1721.

[3]) „Empfang und Ausgabenbuch der Stadt Laibach ao. 1601.“, mestni arhiv.

Sicer je bilo vratarjem pri mestnih vratih zabičeno, naj ostro pazijo na to, da se ne bodo pritepali tuji berači v mesto, toda vratarji so to svojo dolžnost radi zanemarjali; morali so iz magistratovih ust zato požreti marsikatero grenko. Časih je magistrat celo odstavil katerega zavoljo tega. — A dostikrat je bilo berače težko ločiti od kmetov, katerim je bil vedno dovoljen vstop v mesto, zato ker so prinašali svoje pridelke na trg.

Domačim beračem beračenje po mestu ni bilo zabranjeno, vendar jih je v XVII. stoletju imel magistrat v nekaki razvidnosti ter je na pr. l. 1651. sklenil: »Morgen soll eine Visitation und Musterung der Bettler vorgenommen und ihnen blecherne Zeichen gegeben werden«.[1])

Kako pa je bilo beračem na kmetih?

Če se niso kmetje zanje menili, prepuščeni so bili ti reveži svoji usodi. Gospoda je bila prevzvišena in pretrdosrčna, da bi videla dostikrat res veliko bedo svojih podložnikov.

S početkom XVIII. stoletja pa se je to obrnilo zelo na bolje. Vsled cesarskega povelja z dne 19. julija 1727. leta se je tudi na Kranjskem, kakor po drugih deželah, osnovala posebna komisija za ubožce, »Armencommission« ali pa tudi »Landsicherheitscommission« zvana. Sestavljala se je iz devetih členov najimenitnejše deželske gosposke; tudi škof in vicedom sta sedela v nji. Predsednik ji je bil deželni glavar.

a) Komisija za reveže.

Že precej prvo leto svojega delovanja je ta komisija sklenila mnogo dobrih ukrepov. Nameravala je sezidati po vsej deželi ubožne hiše. Vedela pa je, da jo čakajo pri tem velike težave, zavoljo tega si tudi ni domišljala, da ji bo kar z jednim mahom mogoče odpraviti vse uboštvo iz dežele. Zato je izjavila: »O slabih letinah, če pridelki pozebejo, ali če pobije toča, če je mnogo požarov in drugih takih nesreč, obubožajo ljudje pač, a zato jih še ne kaže sprejemati v ubožne zavode«. Tudi beračenja kapucinov in frančiškanov ji ni hodilo na mar odpraviti, posebno če so se ti menihi mogli izkazati s kakim pisanjem svoje duhovske gosposke, da jih je res ta poslala na béro.

Za res podpore potrebne reveže, priporočala je ubožna komisija, naj skrbe fare; posebno se to lahko godi v Ljubljani, kjer se daje največ miloščine »wo das meiste Almosen einfällt«. A tisti ubožci, ki morejo še delati, naj se ne puščajo brez posla; odkaži se jim le njih močem primerno delo.

---

[1]) Gerichtsprot. ao. 1651.

Seveda je bilo najimenitnejše vprašanje to, kje dobiti potrebni denar. Komisija je pričakovala, da ga dobi po teh-le potih:

1.) Vsak mesec se bo pobiralo po vseh farah od hiše do hiše. Župniki bodo denar sprejemali od nabiravcev, katere pooblasti za nabiranje ubožna komisija, ter ga bodo konec meseca pošiljali glavni ubožni blagajni v Ljubljani. Ta bo zaprta s tremi ključi; jednega bo imel deželni glavar, drugega škof, tretjega pa vicedom.

2.) Po cerkvah se bodo porazobesile železne pušice z napisom: »Za reveže«.

3.) V ubožno blagajno naj se bo deval rajši tudi tisti denar, ki so ga umrli rajniki zapustili, da se pri pogrebih, ob osmini, ali kadar se bero zanje bile, razdeljuje med ubožce.

4.) Odslej naj se v svoji oporoki spomni vsakdo revežev ter daruje kak majhen dar ubožni blagajni. Če bi tega ne storil, imeli bi imenovani trije gospodje določiti, koliko ji gre.

5.) Vsak, kdor uživa o postu meso, naj bi dajal v ubožno blagajno po jeden krajcar od funta.

6.) Ker so začeli rokodelci in obrtniki živeti vedno bolj potratno, kazalo bi obdavčiti jih za njih kočije in nepotrebno drago obleko.

Da pa bodo ljudje rajši dajali, spodbuja naj jih duhovščina z lece in v spovednici.

Komisija se je posvetovala tudi o ubožni hiši ter sklenila cesarja naprositi, da združi oba špitala, cesarskega in meščanskega, ter veli uvesti v njih boljše gospodarstvo. Tako bi bilo v Ljubljani. Ubožne hiše pa bi se zgradile polagoma lahko tudi po kmetih, če tudi iz prva samo lesene — v vsaki fari vsaj jedna. Predno pa bi se to zgodilo, oddajale naj bi grajščinske gosposke ubožce po vrsti v kmetiške hiše. Ubožci bi bili seveda zavezani, kmetom pomagati pri njih delu vsak po svoji moči.

Ko bi bilo žito omlačeno, bi se po kmetih napravila v vsakem kraju lahko béra. Ključe do ubožne blagajne naj bi tu imela: jednega župnik, drugega ta ali ona grajščinska gosposka, tretjega pa cerkveni ključar.

Blagajne po kmetih, mestih in deželna blagajna v Ljubljani naj bi bile med seboj v najtesnejši zvezi. Če bi jedni primanjkovalo, priskočila bi ji na pomoč tista, kateri bi preostajalo.

Duhovščino in grajščake bi bilo pozvati, da svojim podložnikom prigovarjajo, naj speljejo skupaj, kar je gradiva treba za ubožno hišo, ubožci pa bi morali vsak za svojo

faro predivo presti, platno tkati, črevlje delati itd. Romarje in druge popotne ljudi, ki beračijo daleč proč od svoje poti, je prijeti in na njih pot zavrniti. Župniki pa tudi ne smejo dati nikomur pravice, da bi beračil pred cerkvami kod drugod, nego v svoji fari.

Končno je komisija še izrekla: Kadar dobe ti sklepi postavno veljavo, se bo kaznoval vsak, ki bo kakemu beraču kaj dal.[1])

Kdaj so dobili ti sklepi res postavno veljavo in so jo li dobili vsi, ne vem. Nekateri pa so jo dobili, tako na pr. je moral res vsak, kdor je plačal beračem kak dar, plačati jeden goldinar globe; tudi se je po vseh avstrijskih deželah za postni čas obdavčil vsak funt mesa s tremi vinarji. Leta 1785. na pr. so dobili od tega davka ljubljanski ubožni zavodi 1359 gld.[2])

Leta 1736. je prevzela ubožna komisija tudi nadzorstvo in vizitacije obeh ljubljanskih špitalov, meščanskega in cesarskega.

S tem je bil storjen prvi korak na tisti poti, po kateri hodeč je vlada vzela naposled magistratu meščanski špital popolnoma iz rok. Toda iz prva se komisija v gospodarstvo meščanskega špitala ni vtikala dosti več, kakor da je časih prišla ter pogledala, kako ravnajo gospodje in če se res drže predpisov iz l. 1718. Tem bolj pa se je zanimala za cesarski špital ter se trudila napraviti iz njega pravi vzor ubožnega zavoda. Najvažnejši pojav tega prizadevanja je bil l. 1743. do krajcarja natančno sestavljeni račun, koliko stane na leto vsak cesarski špitalar in kaj mu gre v jedi, pijači in obleki.[3]) Pri tem je ostalo do l. 1771., ko je cesarica Marija Terezija izdala dne 6. aprila t. l. za zgodovino vseh ubožnih zavodov, ustanov in naprav velevažen ukaz, da se morajo združiti v jeden sam zavod.

---

[1]) Viced. arhiv. I. 24.

[2]) Kreisamtsacten f. IV., mestni arhiv.

[3]) Viced. arh. I. 24. Komisija je zračunila, da stane hrana za vsako osebo 48 gld. 16 kr. 2½ vinarja na leto. Vrhu tega pa dobi vsak špitalar še vsako leto par nogovic (51 kr.), par vojaških črevljev (1 gld. 18 kr.), dve srajci iz hodnega platna (57½ kr. za blago, 14 kr. delo), na vsaka tri leta pa novo obleko iz sivega sukna z rumenimi našivi. Sukna se je porabilo zanjo po pet (à 1 gld. 15 kr.), podšiva pa po šest vatlov (à 36 kr.). S klobukom (à 51 kr.) je moral špitalar izhajati celih šest let. Dalje se mu je na vsaka tri leta napravila nova postelja: slamnica, blazina, dva para ruh in jedna odeja. Da špitalarji niso hodili raztrgani okoli, dajalo se jim je po 3 kr. na mesec za krpanje, kar so morali pak seveda sami storiti. Po povprečnem računu je stala vsa obleka s posteljo vred 9 gld. 53 kr. 3½ vin. na leto; torej so znašali stroški za vsakega špitalarja s hrano vred 58 gld. 10 kr. 2 vin. na leto. S tem je bil špitalar z vsem potrebnim preskrbljen.

Koliko ubožnih zavodov pa je bilo takrat že na Kranjskem?

b) Ubožni zavodi v drugi polovici XVIII. stoletja.

Teh je bilo v Ljubljani tisti čas več. Nekateri so bili spravljeni v svojih lastnih hišah, kakor na pr. cesarski in meščanski špital, drugi pa so le iz dohodkov naloženih kapitalov preskrbljevali dotične reveže. kakor na pr. ubožni zaklad (Armenfonds), ubožni zavod (Armeninstitut), ubožna hiša (Armenhaus), Lambergova ustanova. Sicer je tudi zgodovina teh naprav zanimiva, toda jaz se ne bom spuščal vanjo več nego samo toliko, kolikor je v zvezi z meščanskim špitalom.

1.) Cesarski špital pred šolami, kjer so v pritličju in v prvem nadstropju bivali špitalarji, v drugem pa otroci sirote. Razen poslopja samega, ki so ga sezidali okoli srede XVIII. stoletja, je imel ta zavod tudi 15.532 gld. gotovine, ki se je iztržila l. 1747. za prodane podložne špitalske kmetije. 14.000 gld. je prevzela Marija Terezija proti 4 % obligacijam, ostalih 1532 gld. pa se je plodonosno naložilo pri deželni vladi.[1]) Tudi je ta špital dobival še vedno tistih 1000 gld. podpore iz cesarske blagajne.[2])

2.) Zavod za sirote »Waisenhausfonds«.

Najstarejše poročilo o preskrbljevanju sirot otrok, katerim sta odmrla oče in mati, sega v prav prve čase ljubljanske zgodovine. Prvo sirotiščnico je po Valvasorjevem poročilu[3]) dal v Ljubljani zidati l. 1041. bogati trgovec Peter Berlach (Berlog?). Ker je bil brez otrok, posvetil je vse svoje veliko imetje tej dobrosrčni napravi. Ko so tu vzgojevani otroci toliko odrasli, da so bili godni za poduk, učili so jih kakega rokodelstva, kakršno je ravno otroka veselilo.

A pozneje se ta sirotiščnica ne omenja več. Kako in kam je izginila, ni znano. Za sirote in najdenčke je v srednjem in v novem veku skrbel, kakor vemo, v Ljubljani magistrat, bodi si da jih je jemal v meščanski špital, bodi si da jih je oddajal na kmete v rejo.

L. 1702. pa je zapustil neki Josip Mugerle 1000 gld. kot prvi donesek za ustanovo sirotiščnice. To zapuščino so prevzele nune klarisinke. Iz obresti so na pr. l. 1752. preskrbljevale štiri deklice z obleko, posteljnim perilom in drugimi potrebščinami.

---

[1]) Mittheil. d. h. Ver. f. Kr. 1857, p. 14—16

[2]) ibid.

[3]) Valvasor XI 709.

Dne 27. avgusta 1761. leta so sestavili pravila za sirotiščnico po graškem vzgledu. Po teh pravilih so sprejemali sirote od 6. do 16. leta ter jih učili tkanja in drugih ročnih del. Da bi se dohodki pomnožili, ukazala je vlada dve leti pozneje (l. 1763.), da naj se skozi deset let po štirikrat na leto pobirajo po vseh cerkvah prostovoljni darovi. A ta ukaz se je v kratkem pozabil tako do dobra, da ga je morala vlada l. 1768. ponoviti ter žugati o tej priliki celo s kaznimi.

Vsled različnih, nalašč za sirotinski zavod uvedenih davkov in pristojbin, bogatih zapuščin in drugih darov je do l. 1788. narasla imovina sirotniškega zavoda na 64.000 gld.[1]) A svojega poslopja zavod še ni imel. Zato so preskrbljevali sirotinske otroke v drugem nadstropju cesarskega špitala.

3.) Hiša za reveže, Armenhaus, v kateri je l. 1767. bivalo 25 žensk.[2])

4.) Četrta ubožna naprava je bila ustanova grofa Lamberga pri šenklavški cerkvi. Imela je 20.000 gld. gotovine in pa 7500 gld. raznih drugih manjših ustanov. Pravico, iz obresti tega zaklada deliti podpore, je imela grofovska rodovina Lambergov.

5.) Nekaj revežev je podpiral tudi nemški red z obrestmi od 2000 gld.

6.) Med ubožne zavode so šteli tudi predilnico in posilno delavnico (Spinn- und Arbeitshaus) v Hrenovih ulicah, pa menda ne po pravici, posebno iz prva ne, ko res ni bila druzega nego kaznilnica — ne ravno za velike grešnike, ampak za več ali manj zanikarne moške potepuhe in lene, popačene ženske.[3])

To posilno delavnico je ustanovil ljubljanski magistrat l. 1754. Vzdrževal jo je z različnimi majhnimi pristojbinami od gledaliških predstav, koncertov, od biljardov po kavarnah, od kegljišč po gostilniških vrtih itd. Nekaj malega so prispevali tudi razni, skozi Ljubljano prihajajoči glumači, ki so se skazovali s svojimi raznovrstnimi »umetnostmi«. Tudi je dal magistrat za posilno delavnico pobirati po dvakrat na teden miloščino po hišah ter je pošiljal vrhu tega še vsak dan po dva kaznjenca, da sta prinašala hrano svojim vrstnikom danes iz tega, jutri iz onega samostana, katerih je bilo v Ljubljani takrat veliko.

A vsi ti dohodki niso zadostovali. Zato so osnovali l. 1765. v posilni delavnici na Žabjaku predilnico. Uravnal

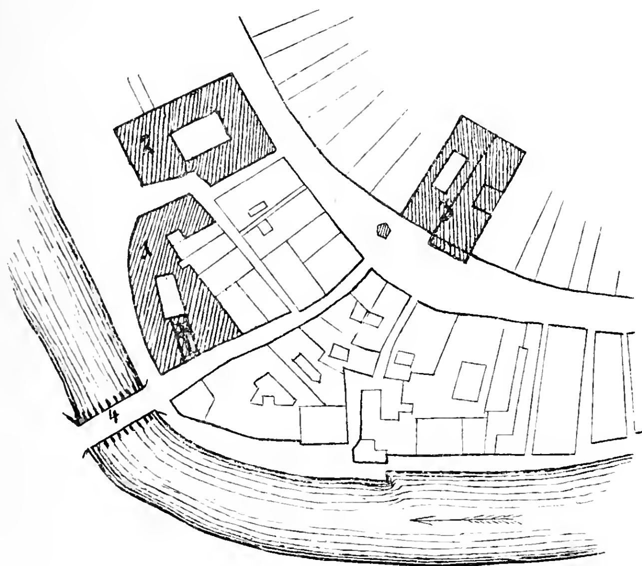
[1]) Mittheil. 1864. p. 88.

[2]) ibid. 1865. p. 111.

[3]) Natančneje o njej glej v moji knjigi: „Die wohllöbl Hauptstadt Laibach“ p. 41—45.

jo je bogati suknar Desselbrunner, ki je imel na Selu, »na Fabriki« (kjer bivajo dandanes karmelitke), veliko suknarno. Pod vodstvom in nadzorstvom Desselbrunnerjevega poslovodja (Spinnmeister) so se s prejo ukvarjali deloma kaznjenci, deloma berači, katere so vsled cesarskega ukaza pošiljali iz vse dežele semkaj. A tudi revni ljubljanski otroci so zaslužili lahko nekaj malega, toda res le nekaj malega, plačevali so jih po 2 kr. na dan. No, s tega stališča se predilnica in posilna delavnica pač more šteti tudi med naprave za preskrbljevanje ubožcev.

Ko so se l. 1771. vsi ubožni zavodi združili v jednega samega, se je predilnica in posilna delavnica na Žabjaku izdatno povečala,[1]) in sicer potem, ko jo je od magistrata prevzela vlada v svojo oskrbo.

1 : 2880 (m).

Podoba 3.

1 meščanski špital, 2 škofija, 3 mestni dom (rotovž), 4 Špitalska ulica in špitalski most.

7.) Največji in najimenitnejši zavod med vsemi pa je bil meščanski špital. Kako je poslopje polagoma naraščalo in se vekšalo, o tem sicer nimamo točnih poročil, a že iz samega črteža se vidi popolnoma jasno, kako se je poslopje razširjalo. (Glej pod. 3.) Cerkvica je stala v Špitalski ulici,

[1]) Mestni arhiv, fasc. 208—109.

proti severu ji je bil prizidan špital, ki se je nahajal deloma v Špitalski ulici, s svojo širšo stranjo pa ob Ljubljanici. Tu je bilo njegovo lice, fasada. Do l. 1786. so se njegovega ogla tiščala grda špitalska vrata, močna, dve nadstropji visoka zgradba, ki je s stolpi in okopi dobro utrjena branila z mostu dohod v ozko in temno, zavoljo tega vedno vlažno in blatno Špitalsko ulico. Sredi XVIII. stoletja pa so bile te utrdbe že tako zanemarjene in v tako slabem stanu, da bi se bile same podrle, da ni magistrat l. 1786. tega sam storil vsled višjega povelja. Zidovje v špitalskih vratih je na nekaterih krajih zijalo tako, da si lahko pest skozi pomolil.

Od teh vrat se je ob Ljubljanici doli vštric z meščanskim poslopjem razširjal mestni zid, čez katerega se je iz špitala videlo čez Ljubljanico v šentpetrsko predmestje k večjemu z II. nadstropja. Vrhu tega se je pa še med zidom in špitalom nahajala že v srednjem veku (pa do l. 1806.) cela dolga vrsta mesnic, pravih mesnic ali klalnic, v katerih niso samo prodajali mesa, ampak so tudi živino klali in pobijali. Zato je bilo tukaj vedno dosti nesnage in smradu, o tržnih dneh pa še gneče in vpitja ravno pod špitalskimi okni. Za stare bolehave ljudi je bil špital pač dosti malo ugoden kraj.

Tekom časa se je skromno prvotno špitalsko poslopje polagoma razširjalo in vekšalo ob Ljubljanici doli proti škofiji. Hiše, iz katerih je špital naraščal ter že do srede XVIII. stoletja dorastel do tiste velikosti, v kateri smo ga videli pred potresom, so bile večinoma darovane hiše, jedno ali drugo pa je prikupil tudi še magistrat s špitalskim denarjem, zadnjo menda leta 1757. — Nepotreben se mi vidi dostavek, da so bile te hiše »patidenki«. To so bile razen Hrenovih in Rožnih ulic vse hiše.

Ker je bilo v obilih teh hišah dovolj prostora tudi za otroke in ubožce cesarskega špitala, velela je leta 1771. cesarica Marija Terezija, da se ubožci in otroci o prvi priliki, ko bo to kazalo, iz cesarskega špitala preselijo v meščanskega, cesarski špital sam pa se prodaj na javni dražbi. Dražba se je razpisala sicer trikrat: v prvič dne 30. avgusta l. 1771., v drugič dne 7., 8. in 9. januarja l. 1772., v tretjič pa avgusta meseca l. 1774., toda prikazal se ni niti jeden kupec, če prav je bilo poslopje novo, zidano šele nekaj let poprej; dobilo je najbrž že tedaj tisto obliko, katero kaže še dandanes.

V meščanski špital so se reveži in otroci sirote preselili dne 1. majnika 1773. leta. Kar precej l. 1771. se niso mogli, zato ker je bilo treba meščanski špital poprej še prezidati in za nove namene pripraviti. Denarja za to je

bilo dovolj na razpolaganje, zakaj leta 1771. so prodali meščanskemu špitalu podložne kmetije in tudi vsa zemljišča, ki mu niso bila samo podložna, ampak res njegova prava lastnina, s špitalsko pristavo na Celovški cesti vred — vse skupaj za 51.250 gld.; 44.000 se je plodonosno naložilo, 7250 gld. pa so odbrali ter plačali ž njimi špitalske dolgove. Prezidave je bil meščanski špital zelo potreben, zato ker med obilico hiš, iz katerih se je sestavljal, ni bilo prav nobene zveze, celo pa zunanja stran ni kazala prav nič, da je ves ta skupek hiš lastnina jednega samega zavoda. Stroški za prezidanje in regulacijo meščanskega špitala so znašali 19.479 gld. 13 kr., h katerim je cesarica Marija Terezija iz svojega prispevala 2000 gld.[1]) Končana so bila ta dela l. 1773.

Ob tej priliki so prezidali tudi staro špitalsko cerkev, toda posebno v živo se to prezidanje ni zvršilo. Zidovja v cerkvi niso podrli nobenega. Najbrž so jo le od znotraj dostojno očedili in prebelili. S tem delom so se bavili do l. 1778., kakor dokazuje to neka beležka v »Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr.« 1848. p. 87.: »1776. Ist das Pillichgrazische Haus zum Spital erkauft[2]) mit samt dem Spital und St. Elisabetha-Kirche neu aufgebaut worden«. Blagoslovil je novo prezidano cerkev in špital škof Herberstein belo nedeljo l. 1778.

Da pa cesarski špital, za katerega se na treh dražbah ni moglo dobiti kupca, ni ostal prazen, prepustili so ga za dve leti, od 1. majnika 1773 do l. 1775., škofu Herbersteinu v najem. Ta je napravil v njem nekako šolo za cerkveno petje ter dal podučevati tu jeden del špitalskih otrok sirot.

Ker se za cesarski špital tudi pozneje kar nikakor ni hotel oglasiti noben kupec, prevzel ga je naposled l. 1775. c. kr. tobačni urad (k. k. Tabak-Gefälls-Administration) za 8500 gld.[3]) Ta urad je ostal tu, kakor se vsi še dobro spominjamo, prav do zadnjih časov, ko se je umeknil c. kr. finančnemu ravnateljstvu.

Tako so se vsi gori našteti zavodi za ubožce (razen predilnice in posilne delavnice) spravili na ta način v me-

[1]) Klun Diplomatarium p. 15.

[2]) Sicer pa se je ta hiša prikupila k špitalu že poprej, že l. 1757., le da se je šele ob tej priliki sklenila in združila z vsem drugim poslopjem. Prof. Müllner trdi („Argo“ 1897. p. 51.) „Um das gedachte Jahr (sc. 1787) wurde das Gebäude (n. meščanski špital) zu kaufmännischen Zwecken umgebaut, bei welcher Gelegenheit auch die Kapelle in den Umbau einbezogen und ihres kirchlichen Characters entkleidet wurde“, kar pa ni res. To se je zgodilo še le leta 1831. — sicer pak prof. Müllner sam to trdi, ko pravi na str. 99.: „So viel steht somit fest, dass die Lutheraner die Capelle schon so vorfanden, wie sie bis zum Umbau im Jahre 1831 noch bestand.“ Prof. Müllner je na str. 99 pozabil, kaj je na str. 51 pisal.

[3]) Mittheil. 1857. p. 16.

ščanskem špitalu pod jedno streho. A njih imovina se je upravljala in oskrbovala vendarle vsaka za-se in posebej, ter se je v ta namen osnovala posebna špitalska administracija, katero je višja gosposka izročila nekemu Josipu Piju Kralju. Zadnji špitalski oskrbnik po starem kopitu in instrukcijah, izdelanih leta 1718., je bil mestni svetovavec Anton Andrej Skrinar, ki je dal zadnji svoj račun iz roke 28. februarija 1772. leta. Iz njega se vidi, da se je v meščanskem špitalu celo do tega časa gospodarilo natanko tako, kakor v nekdanjih boljših časih, ko ni bilo še tistega nesrečnega boja med ljubljanskim patricijatom in demokratskim življem in ne še uradnih instrukcij za posamezne mestne poslovnike. Kakor nekdaj opravljali so tudi l. 1771. še menihi vseh ljubljanskih samostanov v meščanskem špitalu razna cerkvena opravila ter dobivali še vedno svojo plačo in natura. Tudi šenklavški učitelj je še vedno orglal pri špitalski službi božji, le godci se v računih ne prikažejo več. In tudi za hrano špitalarjev se je skrbelo na drugačen način. Dajal jim jo je trakter Tomaž Junker, ki je bival v meščanskem špitalu. Plačali so ga vsako četrt leta, in sicer je potegnil za revežem dajano hrano l. 1771. za prvo četrtletje 228 gld., za drugo 230 gld. 32 kr., za tretje 232 gld. 16 kr., za četrto pa 233 gld. 4 kr.[1])

Meščanski špital je tudi še skrbel za najdenčke, in sicer jih je oddajal na kmete ter plačeval za vsacega po 12 gld. na leto. Leta 1771. so ga stali — bilo jih je 29 — 323 gld.

Ko je višja gosposka izročila združeno gospodarstvo vseh ubožnih zavodov prej omenjenemu Jos. Kralju, predrugačilo se je v špitalu marsikaj.

Najimenitnejša izpremememba je bila ta, da odslej dalje magistrat ni imel pri meščanskem špitalu nobene besede več, če prav je bil stoletja in stoletja njegova prva in jedino prava gosposka. Ziniti ni smel besede. Ubožce je po nasvetu administratorja Kralja sprejemal odslej okrožni urad, kresija (Kreisamt). Celo cerkovnika ni smel več magistrat nameščati, kar ga je zelo peklo. Ko je l. 1786. oddal to službo nekemu J. Mačku, oporekal je špitalski administrator Kralj ter samooblastno sprejel v službo nekega druzega človeka. Ob tej priliki pak magistrat vendarle ni mogel molčati, češ, da mu pač ne morejo vzeti že stoletja starih pravic kar meni nič tebi nič. Cerkovnika, in sicer vedno le od magistrata v službo vzetega, je imela špitalska cerkev, odkar stoji. Plačevala ga je ubogim špitalarjem v prid. In zakaj naj bi ne ostal od magistrata sprejeti cerkovnik v službi, ali ni

[1]) Spitalraitung de anno 1771. v mestnem arhivu.

ubog in vrhu tega še bolan, ali ne uživa špitalske miloščine (Spitalportion)? Torej spada pač med špitalarje! In res je moral administrator Kralj odjenjati. Magistrat je prodrl s svojimi pravicami.

Špitalskega kaplana pa magistrat sploh ni več sprejemal v službo, zato ker so to službo odpravili l. 1771., ko so se združili vsi ubožni zavodi. Službo božjo so v špitalski, l. 1776. prezidani cerkvi opravljali oo. frančiškani. H krščanskemu nauku, ki so ga frančiškani učili v slovenskem jeziku, so razen špitalarjev prihajali do l. 1787. tudi otroci sirote, ki so se l. 1773. preselili iz cesarskega špitala semkaj. Z njimi se je preselil tudi njih varih (Waisenvater), Jože Vehovec, star, čmerikov človek, ki se je na svojem novem mestu, v meščanskem špitalu, v jednomer bodel z administratorjem Kraljem; poprej je bil več let vodja v posilni predilnici (Spinnmeister).

V slovenskem jeziku so krščanski nauk oo. frančiškani učili dobrih deset let, do l. 1787. To leto pa jim je, kajpakda ustrezajoč željam in poveljem cesarja Jožefa II., škof Herberstein ukazal, da naj hodijo otroci odslej k nemškemu krščanskemu nauku, in sicer v stolno cerkev, ki niti 100 korakov ni od špitala oddaljena. Oo. frančiškani se škofu niso uprli, uprl pa se mu je starina Vehovec, in sicer popolnoma odločno. »Otroci ostanejo v špitalu in bodo zahajali, kakor doslej že deset let, v špitalsko cerkev in k slovenskemu krščanskemu nauku« — odločil je oče Vehovec. Zato ga je pozval škof po jednem svojih duhovnikov še jedenkrat, naj pripelje otroke v šenklavško cerkev. Vehovec je zdaj vendarle vprašal administratorja, kaj mu je storiti. Ta mu je svetoval, naj izpolni gospodu škofu željo ter naj vsaj večje in zdrave otroke vodi v Šenklavž, mali in bolehni pa naj ostajajo doma ter hodijo v špitalsko cerkev k slovenskemu krščanskemu nauku. Toda resolutni Vehovec je odgovoril: »Kjer so mali in bolehni, tam naj bodo tudi večji in zdravi. Doma je za učenje več prilike,« modroval je stari mož, »zakaj z večkratnim vpraševanjem in večkratno vajo se nauči človek naj več!« Ob enem pa se je pritožil tudi pri kresiji, ji naznanil vso stvar ter prosil pomoči (8. marcija 1787). [1])

c) Ustanovitev „glavnega ubožnega zaklada“.

Preden pa se je ta stvar rešila, izšel je nov, imeniten ukaz, o katerem po vsej pravici lahko rečemo, da pomenja konec meščanskega špitala.

---

[1]) Kreisamtsacten fasc. IV. v mestnem arhivu.

Kakor so l. 1771. spravili vse ubožne zavode pod jedno streho, tako je velela vlada dne 31. marcija 1787, da se združi ves za podporo revežev kakorkoli in kjerkoli si bodi naloženi denar — torej ne samo v Ljubljani, ampak po vsej deželi — v jedno samo, veliko blagajnico, »glavni ubožni zaklad« (Hauptarmenfonds) zvano. Iz tega zaklada se bodo odslej delile vse podpore. Zato pa prenehaj doslej navadno preskrbljevanje ubožcev po špitalih, in sicer ne samo v ljubljanskem, ampak tudi v drugih po deželi. Svoje špitale so imeli razen Ljubljane tudi še Kranj, Metlika in Novo mesto. Namesto tega naj bodo ubožci dobivali odslej podpore v denarjih, tako zvane »Handportionen«.

To preustrojitev v oskrbi revežev so pripravljale višje gosposke že dalj časa. Že dve leti poprej se je dalo namreč špitalarjem na voljo, če hočejo izstopiti iz špitala; v tem slučaju dobe stalno podporo v denarjih, tako zvane »špitalske porcije«. Če obolé, sprejmó se zopet nazaj v špital. Ker pa je bila obljubljena podpora jako majhna, po 4—6 kr. na dan, jih je leta 1785. izstopilo samo osem, a tudi ti šele potem, ko so jim primeknili še 1 ali 2 krajcarja miloščine na dan. Drugi so ostali rajši v špitalu.

Ob tej priliki je višja gosposka tudi vprašala, koliko ubožcev vzdržujejo posamezni, zdaj v »glavni ubožni zaklad« združeni ubožni zavodi, in koliko bi jih utegnili vzdrževati še. Izvedela je, da je vzdrževal s svojimi dohodki

1.) cesarski špital 31 revežev, in sicer jih je živelo od teh 19 v špitalu (meščanskem), 12 pa zunaj špitala; več pa jih ta ustanova ne more vzdrževati, dostavil je poročevavec, administrator Kralj. Oddana so vsa mesta. Prednost za sprejem imajo v prvi vrsti onemogli idrijski rudokopi, za njimi pa taki, ki so se pohabili in izželi svoje moči pri železarskem delu, bodi si kjerkoli že, ali v Bohinjski Bistrici, na Starih Fužinah, v Kropi, Kamni gorici itd. Le če teh prosivcev ni, se sme podeliti izpraznjeno mesto v ubožnici kakemu drugemu siromaku, kar pa se ne zgodi nikoli.

2.) Lambergova ustanova. Ustanovil je to ubožno napravo grof Lamberg za 15 siromakov, a zdaj preskrbuje ta ustanova 56 ubožcev, in sicer 43 v špitalu, 13 pa zunaj špitala ter ima take dohodke, da podpira lahko še 2 ali 3.

3.) Sirotiščnica (Waisenhaus), ustanovljena za 24 otrok, jih hrani 43. Dokler se bo naklanjala temu zavodu »naklada za reveže« (Armenleutaufschlag), iz katere so dobili l. 1785. ljubljanski ubožni zavodi 1350 gld.,[1]) hranilo se bo lahko po 50 otrok; zdaj se jih sprejme lahko še sedem.

[1]) To je bila tista že omenjena naklada na meso o postu.

4.) Meščanski špital, ki ni bil ustanovljen za določeno število ubožcev, vzdržuje zdaj 17 siromakov, ki bivajo vsi v špitalu, in 17 najdenčkov. Ti pa so vsi na kmetih v reji.

Vsled ukaza z dne 21. marcija l. 1787. je morala oskrba v špitalu prenehati. Zato se je revežem določil prav kratek čas, do kdaj se jim je izseliti iz špitala. Dne 1. avgusta 1787. leta ne sme biti nobenega več v njem; namesto dozdanje popolne oskrbe bodo dobivali odslej po 6 in 7 kr. na dan.

Seveda so siromaki ugovarjali, da jim s tem ne bo mogoče živeti. Kaj naj pa počno s 6 ali 7 kr. na dan, dočim so bili doslej v špitalu preskrbljeni z vsem potrebnim? Toda če že res drugače ne more biti, primakne naj se jim vsaj še jeden krajcar. Toda višja gosposka jim je odgovorila, da tega ne more nikakor. Ravno nasprotno! Nekaterim, in sicer tistim, katerim se je l. 1785. vsled prošnje dovolilo 8 kr., nameravajo miloščino celo še pristriči, katerim se pa dokaže, da si, če tudi s težka, a vendarle še utegnejo služiti sami svoj kruhek, jo ustavijo celo popolnoma. Zakaj namerava se število ubožnih podpor pomnožiti vsaj še za 30. — In res so tekom leta ustavili miloščino 14 ubožcem ter ob enem odredili, naj se prevzame tistih 150 kranjskih najdenčkov, za katere je, seveda na stroške kranjskega ubožnega zaklada, skrbela takrat tržaška najdeniščnica.

Kaj pak naj se zgodi z onimi 43 otroki sirotami, ki so jih hranili takrat iz dohodkov sirotničnega zaklada (Waisenhaus) in so bivali še v špitalu? Tudi ti so se morali umekniti iz njega. Oddali so jih tako kakor najdenčke proti določenemu plačilu na kmete v rejo, »kajti špital, s katerim imajo zdaj čisto drugačne namene nego doslej, se mora izprazniti vsekako«.

Zato so z ukazom dne 14. marcija 1787 odpovedali službo vsem, ki so se v špitalu pečali dotlej z rejo in vzgojo otrok sirot, torej so odpustili vse posle in tudi otročjega variha, 63 let starega, čmerikavega Jožeta Vehovca in njegovo ženo.

Dne 1. avgusta res ni bilo nobenega ubožca več v špitalu. Poteknili so se s svojo skromno odmerjeno miloščino, kamor se je kdo mogel.

Teže pa je bilo iznebiti se otrok sirot, in sicer iz dveh vzrokov: prvič je primanjkovalo za njih oskrbo zunaj špitala denarnih sredstev, drugič pa je oviral izvršitev tudi pomislek, kaže li doslej po mestno vzgojevane otroke (mnogo jih je bilo že nad 10 let starih) dati kmetom v oskrbo? Ker pa tedanji absolutizem ni poznal nobenih ugovorov, prekobacali so se v nekaterih mesecih tudi čez te dve težavi.

Konec meseca marcija l. 1788. so odpravili zadnjega otroka iz špitala.[1])

S tem je zgodovina meščanskega špitala končana. Ustanovljen in sezidan zato, da prežive v njem onemogli, ubogi ljubljanski meščani vsaj z najpotrebnejšim preskrbljeni zadnje dni svojega bridkega življenja brez skrbi in brez strahu pred lakoto in revo, odtujen je bil špital z zadnjimi temi ukrepi prvotnemu svojemu namenu.

Kar nam preostaja še povedati, to moremo k večjemu imenovati »zgodovino špitalske imovine«.[2])

VII. Imovina meščanskega špitala.

Zgodovina meščanskega špitala je končana z onim dnem, ko so odslovili zadnjega špitalarja in zadnjega otroka siroto iz njega.

Kakšne namene pa je imela višja gosposka z meščanskim špitalom, da ga je tako hitela prazniti?

Tega menda sama ni vedela. Najprž je bila o razmerah preslabo poučena.

a) Reševanje vprašanja, kaj se zgodi zdaj z meščanskim špitalom.

Višja gosposka za Kranjsko, c. kr. notranje-avstrijski gubernij za Štajersko, Koroško in Kranjsko, je imela namreč tisti čas svoj sedež ne v Ljubljani, ampak v Gradcu. Zato so bili gospodje pri guberniju o kranjskih razmerah v največ slučajih prav slabo podučeni, največkrat so jim bile te popolnoma neznane. Zavoljo tega so zahtevali za vsak slučaj sproti, preden so se odločili za kako stvar, natančnih poročil od podrejenega okrožnega urada, Kreisamt, ki ga je ljudstvo zvalo »kresija«.

Če se je stvar tikala mestnih stvari, poslala je kresija podoben tak ukaz za natančno poročilo o dotični stvari magistratu.

Do skrajnosti poslužen je ta napenjal vse žile, da je ustrezal svoji ostri in dostikrat kaj na kratko navezani go-

[1]) Kreisamtsacten f. XXVI.

[2]) Mimogrede naj opomnim, da se imovina meščanskega špitala (der Bürgerspitalfonds) po navadi in zavoljo kratkoče menda imenuje „meščanska imovina", kar pa ni pravilno. „Meščanske imovine" Ljubljana nima in je ni imela nikoli, kakor jo ima na pr. Kamnik v svojih meščanskih gozdih. Do „imovine meščanskega špitala" imajo pravico samo ubogi ljubljanski meščani, do „meščanske imovine" pa bi ta pravica pristojala vsem ljubljanskim meščanom brez razločka, bogatim in revnim.

sposki. Navzlic temu pa mu je kresija ob vsaki priliki doposlala kak ukor ter mu obesila kak »nos«.

Takim načinom so naslednja tri ali štiri leta razpravljali gubernij, kresija in magistrat vprašanje: kaj se zgodi z meščanskim špitalom? Ko ga je gubernij dal l. 1787. izprazniti, mu to vprašanje menda ni hodilo še do malega nič na pamet — človek vsaj iz vsega njegovega ravnanja ne more dobiti drugačnega vtisa in prepričanja. Magistrat — poročaj! Z nasveti ta ni bil v zadregi. Nasvetoval je, naj se osnuje v prostornem in ravnokar na novo predelanem poslopju prostovoljna delavnica (freiwilliges Arbeitshaus), porodniščnica (Gebärhaus), najdeniščnica (Findelhaus in hiralnica (Siechenhaus).

Za napravo prostovoljne delavnice je bil magistrat celo že nekaj storil. To naj bi bila nekaka fabrika, v kateri bi si reveži s predenjem in tkanjem prostovoljno služili svoj vsakdanji kruhek. Dogovoril se je bil že s suknarjem Desselbrunnerjem, da bo dajal proti plačilu volno presti, ter je določil že tudi ž njim, koliko bo Desselbrunner plačeval od funta. Toda graški gubernij tega predloga ni sprejel, najbrž zato ne, ker za graški in celovški špital ni predlagal nihče kaj takega.

Ravno tako je zavrnil predlog glede hiralnice, in sicer zavoljo tega, ker so snovali takrat veliko hiralnico v Gradcu za vse tri dežele, za Štajersko, Koroško in Kranjsko. Dovolil je le, da se v ljubljanski meščanski špital samo v največji sili sprejmi ta ali oni hirajoči bolnik. Kadar bo občna hiralnica dozidana, naj se pošljejo te reve vanjo.

No, in kaj je bila posledica tega? — To, da so se v ravnokar izpraznjeni špital jeli polagoma vračati zopet ubožci, iz prva samo hirajoči, sčasoma pa tudi drugi, ki pa so morali od svojih skromnih »dnevnih porcij« plačevati po 2 kr. za stanovanje na dan. Hraniti so se morali sami.

Tretjega predloga, naprave porodniščnice in najdeniščnice, pa graški gubernij ni zavrgel kar a limine. Osnujeta naj se pač, toda ne v meščanskem špitalu. Poišče naj se za ta dva zavoda rajši kak drug pripraven prostor, pač blizu civilne bolnice na Dunajski cesti, ki se je ravno takrat prirejala z velikim naporom.[1]) A priličnega prostora

[1]) P. v. Radics. Gesch. des landschaftl. Civilspitals in Laibach. Civilna bolnica, katero je tudi porušil zadnji potres, je bila poprej samostan. Do 14. aprila 1786. leta so bivali v njem bosopeti oo. avguštinci, diskalceati, katere je cesar Jožef II. izgnal, njih samostan pa odmenil za civilno bolnico; prevzeti so jo imeli iz Trsta semkaj poklicani usmiljeni bratje. Dne 7. decembra l. 1786. so se bili le-ti že preselili vanjo.

za porodniščnico in najdeniščnico ni bilo lahko dobiti, ker ni bilo sredstev za to. Tako je minulo l. 1788., ne da bi se bili odločili vsaj toliko, ali naj se za porodniščnico in najdeniščnico kaka hiša najame, ali naj se kupi, ali pa naj se zida kar z nova.

Naposled je graški gubernij po nasvetu magistratovem, kateremu je pritrdil tudi protomedicus dr. Ivan Novak, v početku l. 1789. odredil, naj se porodniščnica (za štiri ženske) in najdeniščnica (za 6 otrok) osnujeta vendarle v meščanskem špitalu.

Tako se je porodniščnica otvorila dne 16. februarija 1789. leta ter sta se v službo vzeli babica Uršula Layerica in nje strežnica Alenka Lukan; prvi se je razen prostega stanovanja, proste kurjave in svečave obljubilo 100 gld., drugi pa 50 gld. letne plače. Za zdravnika sta bila imenovana dr. Fandl pa ranocelnik Makovec. Iz prva so nameravali vzeti v službo tudi dve dojki in jedno pestunjo, ker pa se do 17. avgusta l. 1789. ni oglasilo več otročnic nego samo pet, se je to opustilo; zato so se premislili tudi glede najdeniščnice. Oddajali so najdenčke zopet na kmete, kakor v prejšnjih časih, ko se v špitalske stvari ni še vtikala kresijska in gubernijska modrost.

Kresija pa s to naredbo ni bila zadovoljna, ampak je nasvetovala — a ne vem, jo je li gubernij pozval k temu ali ne — naj se meščanski špital proda, dasiravno je magistrat izjavil, da sta porodniščnica in najdeniščnica prav dobro spravljeni; želeti bi le bilo, da se iz drugega nadstropja preselita v prvo in se sprejemajo tudi plačujoče otročnice; kar pak preostaja še sicer prostora v špitalu, naj se razen vratarjevega in administratorjevega stanovanja dá v najem.

Toda kresija je odgovorila: Boljše je, če se špital proda, kar bo glavnemu ubožnemu zakladu — torej tudi ubožcem v veliko korist. Navedla je zato več vzrokov. Prvič je špital nepotreben. Odkar se je oskrba revežev »in natura« odpravila, je špital že itak izgubil svoj prvotni namen. Drugič je ubožnemu zakladu v škodo, da se zavoljo štirih otročnic in malega števila najdenčkov, ki se itak oddajajo na kmete v rejo, vzdržuje tako veliko poslopje, v katerega največjem in najlepšem delu biva jedino le špitalski administrator Josip Kralj. Nadalje je poslopje v najbolj obljudeni in najživahnejši ulici, med mesnicami in škofijo; torej je premalo osamljeno, da bi se dala združiti ž njim tista previdnost, katere je treba pri otročnicah in najdenčkih. Slednjič bi se obojnemu zakladu v korist poslopje brez skrbi l a h k o i z p e č a l o z a n a j m a n j 10—12.000 gld., za porodniščnico

pa bi se s polovico tega denarja prav lahko kupila dosti velika hiša v kakem bolj samotnem kraju.

V Gradcu pa tega nasveta niso sprejeli. Pečali so se namreč že zopet z nekim novim projektom: v meščanskem špitalu naj se osnuje tudi še blaznica.

Za svet vprašani cesarski inženir Schemerl je izjavil, da špital za kaj takega ni do malega nič ugoden. Kateri prostori pa naj se odkažejo blaznikom? Pritlični, proti Ljubljanici ležeči nikakor ne. Tu so mesnice in je vedna gneča, ker se v tržnih dneh kmetiškega ljudstva le kar tare. Tu bi bilo vedno dosti zijalov pri oknih, manjših oken pa nikakor ne kaže napravljati, ker bi se blaznikom s tem zaprl prosti dohod zraka. Vrhu tega je pritličje tudi jako vlažno. — V drugo nadstropje nastaniti jih tudi ne kaže, zato ker se nahaja tu porodniščnica in so blazniki po navadi tudi nesnažni ljudje. Vrhu tega imata v tem nadstropju, in sicer v njega najlepšem delu tudi špitalski administrator Kralj in njegov kontrolor Polak svoji stanovanji. V prvem nadstropju pa ni nobenega prostora več za blaznike; v treh sobah bivajo hirajoči bolniki in nekaj onemoglih revežev, druge pa so se dale večinoma že vse v najem; nosile so takrat 217 gld. stanarine.[1])

V Gradcu pak so vsekako želeli, spraviti blaznike v meščanskem špitalu pod streho. Zavoljo tega so Schemerlu naročili, naj le navzlic temu napravi načrt, po katerem bi se štirje veliki prostori v pritličju dali z lesenimi stenami predeliti v 12 predalov ali kamric, za vsakega blaznika jedno. Tudi bi se dobilo tu prostora za čuvaja blaznikom.

Schemerl je to storil. K sreči za bolnike pa je tedanji protomedicus dr. Haymon zaradi le prevelike vlažnosti teh prostorov odsvetoval to napravo z največjo odločnostjo. Počaka naj se malo! Saj se pripravlja že v Škofji loki hiralnica in blaznica za nesrečnike te vrste iz vse dežele. Dotlej naj se izbero za blaznike rajši kaki pripravni prostori v civilni bolnici.[2])

L. 1792. se je dotedanja uprava meščanskega špitala izpremenila zopet z nova. Odpravila se je dotedanja »admi-

[1]) V pritličju na oglu Špitalske ulice in Šolskega drevoreda, tam kjer je bila naposled Mayerjeva menjalnica, je stanoval takrat hišni vratar, in sicer brezplačno. V I. nadstropju je imel prejšnji špitalski traktér Martin Krobat 3 sobe, od katerih je plačeval 60 gld. na leto. Druga stanovanja so bili oddali tako-le: 2 sobi in jedno shrambo (Kammer) za 50 gld.; 1 sobo (najel jo je tiskar Ignacij pl. Kleinmayr) za 20 gld.; 1 sobo za 15 in jedno drugo za 12 gld; 5 sob pa ni bilo še oddanih, spravljeno je bilo v njih nekaj stare ropotije. V II. nadstropju sta bili 2 sobi oddani za 25 gld., jedna soba in jeden kabinet pa (profesorju Wilde-ju) tudi za 25 gld.

[2]) Kreisamtsacten f. XXVI.

nistracija« ter se nadomestila z »ravnateljstvom« (Spitals-Direction), katero se je z odlokom dne 26. septembra 1792. poverilo kresijskemu glavarju; ob enem se je preselila v meščanski špital tudi kresija.[1]) Od tega časa je ljudstvo jelo tudi nekdanje špitalsko poslopje nazivati »kresija«. Staro ime, meščanski špital, se je v jako kratkem času pozabilo do dobra. Nič čudnega, saj je bil špital svojemu prvotnemu namenu odtujen že davno. Ime se je pri ljudstvu tako ukoreninilo, da je zvalo to poslopje kresijo, ko tega urada že davno več ni bilo v njem. Celo zdanjo novo zgradbo čujem kmete še zdaj imenovati »kresija«, katero ime pa se kajpakda izgubi zdaj v kratkem.

Po odpravljenem špitalu se je kranjskim gosposkam, posebno pa ubožcem tožilo še dolgo časa potem. In res so se precej po smrti cesarja Jožefa II. oglasili oboji, gosposke in siromaki, naj se uvede v meščanskem špitalu zopet nekdanji red. Najprej so to storili deželni stanovi, kateri so bili uverjeni, da so se jim z naredbami umrlega cesarja Jožefa II. delale velike krivice. Že pol leta po njegovi smrti so sestavili deželni stanovi na poziv Leopolda II. v jako obširni spomenici svoje pritožbe.[2]) Med neštevilnimi drugimi neprilikami so grajali tudi vse nove ubožne naprave. 1.) S tem, da se je oskrba v špitalih izpremenila v tako zvane »dnevne porcije«, so se ubožci zelo zelo oškodovali, ker s 4—8 kr. na dan ne morejo živeti. Zato je beračev od dne več. 2.) Otroke so izgnali iz sirotiščnice, jih z nezadostnimi sredstvi (Handstipendien) prepustili svoji usodi ter jih odtegnili javnemu nadzorovanju. Zato rastejo zdaj brez vzgoje ter bodo državi najbrž še kdaj v kvar. 3.) Ubožna naprava (Armeninstitut) se ni obnesla in ne zasluži svojega imena, zato ker manjka zavoda, v katerem bi se ljudem dajalo dela in bi se kaznovali hudomušni berači.

Nekaj mesecev pozneje (dne 3. novembra 1790. l.) so prosili tudi ljubljanski siromaki sami, naj se oživi zopet poprejšnji meščanski špital. Toda uspeha niso imele ne ta prošnja, ne pritožbe deželnih stanov.

Dve leti pozneje (29. oktobra l. 1793.) se je za obnovitev meščanskega špitala zavzel celo meščanski odbor ter je prav za gotovo pričakoval ugodne rešitve svoje prošnje. Kazal je na Gradec, kjer so bili ondotni meščanski špital zopet obnovili in siromake preskrbljevali zopet »in natura« kakor v prejšnjih časih, ko ni bilo še »glavnega ubožnega zaklada«. »Zakaj bi se to ne zgodilo v Ljubljani?« vprašal je meščanski odbor.

[1]) Fasc. 93—95. stare registrature v mestnem arhivu.
[2]) Mittheil. d. h. V. f. Kr. 1859. p. 29 etc.

Toda gubernij je odgovoril, da so v Gradcu razmere celo drugačne nego v Ljubljani. Ko se je osnoval l. 1778. glavni ubožni zaklad in so se združile vse ubožne naprave, se je graški mestni špital res popolnoma izpraznil, zato ker je v Gradcu imel vsak združenih zavodov res svoje poslopje, kamor so se dotični preskrbovanci oddali. V Ljubljani pa to ni tako. Meščanski špital se ni izpraznil popolnoma, ampak bivajo v njem hirajoči bolniki in tudi ne malo drugih ubožcev s svojimi dnevnimi porcijami. Meščanski odbor naj se le pomiri ter bodi prepričan, da je tudi guberniju blagor revežev tako zelo na mari, kakor njemu samemu. Če bo le količkaj mogoče, se število podpor izdatno povekša.

Ob enem je dal gubernij meščanskemu odboru tudi pravico, da se sme prepričavati, kako se porabljajo dohodki »špitalske imovine«; iz tega vzroka odbor lahko zahteva, da se mu pokažejo dotični računi.[1])

Ker pak so kmalu potem nastali s francoskim prevratom burni vojskni časi, ki so obrnili pozornost vseh oblastev na čisto druge strani, ostalo je v meščanskem špitalu do l. 1811. vse pri starem. To leto pa so premestili tudi porodniščnico, najdeniščnico in hiralnico iz meščanskega špitala v civilno bolnico na Dunajski cesti.[2])

Izpraznjene prostore v meščanskem špitalu so dali Francozi potem v najem.

Po njih odhodu je dala avstrijska vlada meščanski špital nekoliko prezidati ter je napravila iz prostorov, v katerih so se nahajale poprej porodniščnica, najdeniščnica in hiralnica, več novih stanovanj, pritlične prostore pa je velela prirediti za prodajalnice.

Oddajanje stanovanj in prodajalnic, razdeljevanje iz najema pritekajočih dohodkov med reveže, vzdrževanje poslopja in skrb za potrebne poprave — to je vsebina vse zgodovine meščanskega špitala v naslednjih letih, od francoskih časov do današnjega dne.

b) Oddajanje stanovanj. Oddajanje stanovanj sicer strogo vzeto res ne spada v zgodovino meščanskega špitala, a skoraj si ne morem kaj, da se ne bi doteknil tudi te stvari, ker je prezanimiva in ker kaže, kako silno so se tekom tega stoletja v Ljubljani stanovanja podražila.

Prva stanovanja so v meščanskem špitalu oddali l. 1792., torej tri leta potem, ko ga je višja gosposka dala izprazniti.

Prvi gostač je bil, če ne štejemo vratarja, ki je bil zdaj ob enem tudi cerkovnik, Martin Krobat, poprejšnji špitalski traktér. Ko so bivali še siromaki v špitalu, preskrb-

[1]) Kreisamtsacten f. XXVI.
[2]) Radics l. c. p. 59.

ljeval jim je proti določeni letni plači hrano. A mož je imel nesrečo. Ravno oni čas, ko je prevzel kuho, nastala je zavoljo slabih letin velika draginja, ki je trajala čez tri leta, a baš je ponehala, in mož bi si bil morebiti opomogel, ko so reveže izpodili iz špitala. Z ozirom na te njegove neprilike mu je gosposka one prostore, ki jih je užival dotlej brezplačno, prepustila v najem za 60 gld. na leto. Bili sta to dve pritlični sobi in kuhinja na desni strani glavnega vhoda, pa še jedna soba v I. nadstropju. V pritličju je imel Krobat odslej gostilno, v I. nadstropju je pa stanoval.

L. 1792. je višja gosposka sklenila, da se oddadó na javni dražbi v najem tudi še drugi prostori, kar jih je bilo takrat še neporabljenih.

Spečala jih je tako-le:

a) v pritličju:

1.) Martin Krobat je prevzel po dražbi svoje dozdanje štiri prostore za 62 gld., a moral je gostilno opustiti.

Dalje so oddali:

2.) 1 sobo in 1 kuhinjo na levi strani glavnega vhoda za 50 gld. 20 kr.

3.) 1 sobo na vodo za 20 gld.

4.) 2 sobi » » » 28 »

5.) 1 sobo » » » 24 gld. 40 kr.

b) V I. nadstropju:

1.) 3 sobe s kuhinjo, kletjo in drvarnico za 60 gld.

Najel jih je trgovec Alborghetti, a ponudil je 155 gld., ako mu postavijo peč tudi v tretjo sobo zraven cerkve ter mu dado tudi še jedno sobo na hodniku.

2.) 2 sobi za 57 gld.

3.) 1 sobo na oglu za 25 gld.

Te tri sobe je najel tiskar Ignacij pl. Kleinmayer.

4.) 1 sobo (prof. Tretter) za 31 gld.

Če mu napravijo iz tamošnje preddvorane tudi sobo, obljubil je plačevati po 40 gld.

5.) 6 sob z vsemi pritiklinami in 1 hlevom je najel grof Guicciardi za 252 gld., zahteval pa je, da mu jedno steno prebijejo ter dotično sobo zvežejo s cerkvenim korom.

6.) 1 sobo za vodo za 16 gld. je prevzel Ign. pl. Kleinmayr, ki je vrhu tega ponudil še 15 gld. za hlev, če mu ga priredé iz kakega pritličnega prostora. Sicer pa je pl. Kleinmayr nameraval nastaniti se v meščanskem špitalu za stalno ter napraviti tukaj tiskarno. Zavoljo tega je po končani dražbi ponudil za vse prostore v I. nadstropju 473 gld.

Toda gosposka ni sprejela ne njegove ne Guicciardijeve ponudbe, te zato ne, ker bi se bila tem potem cerkev spačila in bi se drugim gostačem v špitalu zaprla pot na

cerkveni kor, za pl. Kleinmayerja pak bi bilo le preveč prezidav treba.

V II. nadstropju se ni moglo nič oddati, ker je bila tu porodniščnica in so bivali hirajoči in drugi ubožci tu.

Oddal se je v najem tudi travnik na Ilovici na barju; to jedino zemljišče je špital takrat še imel. — A kako da ga l. 1771. niso prodali ob enem z gilto, z drugimi špitalskimi zemljišči vred? — Zato, ker ga špital takrat še ni imel; dobil ga je šele nekaj let pozneje, menda l. 1783., o priliki, ko so razdelili dotični del barja. Travnik je meril okoli polpeto oral; dali so ga v najem za 21½ gld.

Z uspehom dražbe je bila višja gosposka jako zadovoljna; izpečala je vsak prostorček mnogo boljše, nego je pričakovala. Zato je sklenila prirediti še tudi druge prostore, bodisi za stanovanja, bodisi za magazine in prodajalnice.

To je bil vzrok, da se je moral hišni vratar preseliti. Doslej je bival v prostorih, za katere so se trgovci v enomer oglašali s prav ugodnimi ponudbami; zakaj vratarjevo stanovanje se je nahajalo na oglu pritličja, tam kjer je imel do potresa J. C. Mayer svojo menjalnico. A prvega ponudnika je gosposka navzlic njegovi ugodni ponudbi odklonila, češ, da taka hiša, kakor je meščanski špital, ne more biti brez vratarja, a o tem se kresijski gospodi ni nič zabliskalo, da stanuje vratar lahko tudi kje drugje, ne pa v najdražjih prostorih. A ko so videli ugodni uspeh licitacije, so jeli pak vendarle pomišljevati, mora li vratar bivati res ravno tik vrat, cerkovnik ravno tik cerkve. Iz tega pomiselka so mu naslednje (1793.) leto odkazali dve drugi (seveda kot špitalskemu poslovniku) brezplačni sobi, a v najzadnjem koncu velike zgradbe, v Lingerjevi ulici. Toda mož se je bil prejšnjega svojega stanovanja tako privadil, da je na javni dražbi posekal s svojimi ponudbami vse druge.

Ker svojega najbrž slabejšega, vsekako pa bolj neprilićnega naturalnega stanovanja zdaj ni več potreboval, oddal ga je v najem nekemu sodskemu slugi Kuterniku za 30 gld. Ko je špitalsko ravnateljstvo to izvedelo, spogledalo se je prav resno ž njim ter ga je vprašalo, odkod si je vzel to pravico. Za kazen za to ga je prisililo, da je moral menjati s Kuternikom.

Kako so se v meščanskem špitalu oddajala stanovanja naslednja leta, ne vemo. A brž po odhodu Francozov se nam stanarinski zapiski odpro z nova, že l. 1814. Špital je bil takrat ves prazen, zakaj l. 1811. se je bila izselila v deželno bolnico tudi porodniščnica, najdeniščnica in hiralnica. Izpraznjene prostore je francoska vlada dajala za tem v najem, in tako je storila zdaj tudi avstrijska. Nekaj tednov

pred sv. Jurijem l. 1814. je pooblastila tedanjega upravitelja Frančiška Pollacka, naslednika Piju Kralju, da naj sklene s takrat in že med francosko okupacijo v špitalu stanujočimi gostači nove stanarinske pogodbe, ker le-ti tako želé, toda ne za dalj nego za jedno leto. Bilo je sedem takih strank, med njimi tudi kanonik Jakob Učan, ki je imel že ob času Francozov v Špitalski ulici v najemu menda največje stanovanje v I. nadstropju; sestavljalo se je iz šestih sob, kuhinje, shrambe za jestvine, dveh kleti in še male kamrice pod streho. Ponudil je zanje 150 gld.; upravitelj Pollack je to ponudbo priporočal, kar se je gosposki (intendanci) prav čudno zdelo, češ, kako more biti za tako ponudbo, ko so vendar zapriseženi in nepristranski cenilni možje cenili to stanovanje na 250 gld. in je vojaški erar za svoje častnike tudi res toliko plačeval.

Ker je kanonik Učan čutil, da za ponujano stanarino morebiti stanovanja vendarle ne utegne dobiti, obljubil je prostovoljno, da bo opravljal v špitalski cerkvi brezplačno tudi še vsak dan po jedno sv. mašo ter da bo celo stroške za hostije, vino in mašno perilo trpel sam. Dokler se je v špitalski cerkvi opravljala služba božja še na špitalske stroške, je bilo za te reči preračunjenih 46 gld. 14 kr. Z ozirom na to je intendanca upravitelja pooblastila, da naj torej le sklene z Učanom pogodbo, glasečo se na 200 gld. Ravno tako naj sklene pogodbe tudi z ostalimi šestimi ponudniki, druga stanovanja pa se oddado na javni dražbi, kar se je v početku meseca aprila l. 1814. tudi res zgodilo. Oddali so jih tako-le:

		sobe	kuhinje	shrambe za jestvine	kleti	drvarnice	sobe pod streho	hlevi	gld.	kr.
št. 1	Stanovanje v I. nadstr. v Špitalski ulici	6	1	1	2	1	1	—	200	—
» 2	» » » » na vodo	2	—	—	—	1	—	—	30	—
» 3	» » » » » »	2	1	1	1	—	—	—	49	30
» 4	» » » » proti škofiji	2	1	—	1	—	—	—	77	—
» 5	» » » » » »	2	—	—	—	—	—	—	37	14
» 6	» » » » » »	3	1	1	1	—	—	—	88	40
» 7	» » » » na hodniku	1	—	1	—	—	—	—	59	—
» 8	» » II. » v Špitalski ulici	9	1	1	2	1	1	1	200	—
» 9	» » » » » » »	1	—	—	—	—	—	—	22	—
» 10	» » » » » » »	1	—	—	—	—	—	—	22	—
» 11	» » » » » » »	1	—	—	—	—	—	—	22	—
» 12	» » » » » » »	1	1	1	—	—	—	—	33	—
» 13	» » » » na vodo	4	1	—	1	1	—	—	66	—
» 14	» » » » proti škofiji	1	—	—	—	—	—	—	22	—
» 15	» » » » » «	3	1	1	1	—	—	—	82	30
» 16	» » » » » »	1	—	—	1	—	—	—	20	—
	Skupaj . . .	40	8	7	10	4	2	1	1030	14

Iztržili bi bili morebiti za stanovanja kaj več, ko bi jih bila intendanca hotela dati za dalj časa nego samo za jedno leto v najem, do česar pa je ni bilo pripraviti. Pač pa je morala to storiti z magazini in prodajalnicami v pritličju. S temi najemniki, ki so imeli svoje prodajalnice že l. 1812., so sklenili pogodbo do l. 1820. Da vidimo, kako silno je do danes poskočila tudi najemnina za prodajalnice, navedimo še te.

V špitalski ulici so imeli prodajalnice, oziroma magazine ti-le trgovci:

1.) Martin Kamenič za 70 gld. 3 kr. 2.) Frančišek Galle za 98 gld. 3.) Anton Primic za 129 gld. 44 kr. Ta je imel to prodajalnico celo že leta 1800. v najemu.

Na vodo so se nahajale tudi samo tri prodajalnice. Od jedne je neki Marini plačeval 56 gld. 30 kr., od druge neki Ivan Bučar 70 gld. 30 kr., od tretje pa isti Anton Primic tudi 70 gld.

Proti škofiji takrat še ni bilo nobene prodajalnice, ampak le majhno stanovanje (1 soba, 1 kuhinja, 1 shramba za jestvine in 1 klet), katero se je neki Heleni Pakesch prepustilo za 27 gld. 1 kr. Če je bila ta Helena Pakesch sorodnica poznejšega Pakiža, trgovca »s suho robo«, tedaj je bila ta firma najstarejši trgovski najemnik v meščanskem špitalu.

Še večji nedostatek nego prekratka najemna doba je bil ta, da je bilo mnogo stanovanj brez vseh pritiklin. Posebno so se pogrešale kuhinje in drvarnice. Ker je moralo zavoljo tega po več gostačev kuhati v jedni kuhinji, nastali so prepiri; celo pretepali so se, poročal je upravitelj Pollack.

Zavoljo tega so tekom leta mnogo stanovanj prezidali, dodali jim potrebne pritikline ter jih spomladi l. 1815. oddajali zopet na javni dražbi v najem; le s kanonikom Učanom se je napravila nadaljnja pogodba še pred dražbo.

A posebno trgali se na dražbi za stanovanja niso; najbrž so oplašili ljudi minulo leto nastali prepiri. Za veliko stanovanje z devetimi sobami in vsemi potrebnimi pritiklinami se še nihče oglasil ni, najbrž zato, ker so ga izklicali za 20 gld. draže, nego je bilo doslej. Tedanjega najemnika pl. Kallichberga so šele po končani dražbi pregovorili, da je primeknil še tistih 20 gld., toda izgovoril si je, da se vse poprave izvrše na stroške špitalske imovine.

Izid dražbe ni bil posebno povoljen, vendar so se stanovanja oddala za nekaj goldinarjev draže (za 1091 gld. 40 kr.) nego leto poprej.[1]) Tudi pozneje je stanarina silila sicer polagoma, a vendar dosledno kvišku.

---

[1]) Kreisamtsacten fasc. IV.

Toda ljubljanski ubožci niso imeli od tega dosti koristi. Velik del špitalskih dohodkov se je porabljal za namene, za katere bi se ne bil smel. Špitalske miloščine oddajati je smel sicer jedino le magistrat, toda za to pravico se pri guberniju niso menili. Razpolagali so s špitalskimi dohodki prav po svoji poljubnosti.

Ljubljanskim siromakom je bilo posebno na kvar to, da so se cesarskim uradom oddajali prostori v pisarniške namene za prenizke cene. Tako je na pr. plačevala kresija za 3 sobe, če prav tam zadaj na hodniku, samo 59 gld. Seveda! Saj drugače skoraj biti ni moglo. Kdo pak je bil špitalski ravnatelj? Kresijski glavar sam, ki je za svoj urad nastavil kolikor mogoče nizke cene, da se prikupi s tem svoji višji gosposki.

Še največji nedostatek pa je bil, da so ostajali ravno najemniki najdražjih stanovanj stanarino za več let na dolgu, tako na pr. l. 1834. kresijski glavar Fluck pl. Leidenkron sam 480 gld. Celo cesarski uradi so bili mečkavi plačniki. Kaj pak da se po tem takem zasebnim najemnikom s plačevanjem še celo ni nič mudilo. Magistrat se je zavoljo tega bridko pritoževal ter za l. 1835. na pr. zračunil 2105 gld. 16 kr. take zaostaline.

Pritoževal se je tudi zavoljo preobilih in predragih poprav v špitalu, katere je špitalsko ravnateljstvo velevalo brez magistratove vednosti. Posebno veliko se je za popravo in prezidavo potrošilo l. 1831., ko so dve nadstropji visoko špitalsko cerkev izpremenili v pritličju v prodajalnico, v I. in II. nadstropju pa v stanovanja. V prezidano prodajalnico se je l. 1834. preselil trgovec J. C. Mayer, ki je ostal tu do potresa ter ima tudi v novi zdanji zgradbi največ prostorov v najemu. Zavoljo obilih zaostankov v najemninah in dragih poprav in prezidav ni preostajalo za meščanske reveže naposled kar nič.

Zato je l. 1835. tedanji ljubljanski župan Ivan Hradecky odločno zahteval, da se magistratu vrni pravica, ki mu gre pri špitalskem gospodarstvu. Število ubožcev se v Ljubljani množi od leta do leta, dohodkov pa je magistratu za njih oskrbo vedno manj na razpolago.

Koliko so Hradeckyjeve zahteve izdale, ne vem. Temeljitih prememb pa do l. 1849. vsekako nobenih ni opaziti. Šele to leto se je zgodilo, kar je magistrat že toliko časa želel; z odlokom dne 4. marcija 1849. je z nova dobil špitalsko gospodarstvo v svojo oblast.

V tem so se stanarinske razmere v Ljubljani zelo izpremenile. Posebno ugodna je bila za dohodke meščanskega špitala zgradba kamenitega špitalskega mostu l. 1842. Vred-

nost špitalskega poslopja in stanovanj, posebno pa prodajalnic v njem je močno poskočila ter rastla potem od leta do leta jako hitro. Prodajalnice za vodo so se l. 1818. oddajale povprečno po 70 gld. na leto, 40 let pozneje (l. 1858.) sta za jedno ravno teh prodajalnic plačevala trgovca Komatz & Sonz 250 gld. najemnine, 1862. l. 283 gld. 30 kr., in ko sta ta dva opustila trgovino, ponudil je trgovec Wetsch 320 gld. L 1821. je kresija plačevala od osmih sob v I. nadstropju 460 gld. stanarine. Ko so l. 1849. kresijo razpustili, je ravno te prostore najel finančni erar ter nastanil v njih davčne urade. L. 1865. se je glavni davčni urad (Hauptsteueramt) preselil na Breg v Zois-ovo hišo, nižji davčni urad (Steueramt) pa je ostal še v meščanskem špitalu, pa ne v vseh, ampak samo v 4 sobah. Toda za te 4 sobe in malo stanovanje davkarskega sluge (sobo, kuhinjo, drvarnico in klet) je plačeval finančni erar 600 gld. najemščine, več torej, nego nekaj let poprej za 8 sob.

Podoba 4.
Špitalski most, Špitalska ulica in porušeni stari meščanski špital (na levi).

Dve leti pozneje (l. 1867.) so meščanski špital od zunaj lepo očedili ter mu dali lice, kakršno je kazal do potresa, kar je zopet pomnožilo dohodke imovine meščanskega špitala tako, da so se na pr. ravno tisti prostori, ki so l. 1818. nesli 1310 gld., l. 1868., torej petdeset let pozneje, oddali za 6292 gld., travnik pa se je dal v najem za 83 gld. 30 kr. (l. 1818. pa samo za $21^1/_2$ gld.).

Isto tako je rastla stanarina tudi naslednja leta dosledno ter je znašala pred potresom že blizu 9000 gld.

c) Zdanja uprava in nova palača špitalske imovine. Dejali smo, da je l. 1849. gospodarstvo in upravo »špitalske imovine« dobil zopet v svoje roke ljubljanski magistrat,[1]) oziroma občinski svet, ki deli od tega leta dalje ubogim meščanom zopet podpore kakor v prejšnjih časih.

Glede na meščanstvo (Bürgerrecht) in iz njega izvirajočih pravic je med zdanjim meščanstvom in meščanstvom prejšnjih časov precej razlike. Danes je vsak občan (Gemeindemitglied) skoraj da tudi že meščan (Bürger). V prejšnjih časih pa si je vsakdo pridobil z meščanstvom šele sploh pravico, da si je na pošten način mogel služiti svoj vsakdanji kruhek. Dandanes se sme in se more s trgovino ali obrtom pečati vsak za to usposobljen državljan, nekdaj pa je imel to pravico samo pravi meščan in — kajpak da samo v svojem mestu. Ako se je preselil v kako drugo, prositi je moral tam z nova meščanstvo, plačati z nova prisojeno mu pristojbino ter se z nova s prisego zavezati, da bo nosil vse mestne teže takó, kakor jih nosijo drugi njegovi someščani. Gorjé nemeščanu (Pfuscher, Störzer), če so ga zasačili, ko je izvrševal trgovino ali obrt ali kako drugo rokodelstvo; pobrali so mu blago in orodje ter ga vrhu tega še posebej kaznovali, če so ga le mogli. Zavoljo tega se tudi s trgovino ni smel ukvarjati noben plemenitaš. Celo svojega, v domačih vinogradih pridelanega vina ni smel v mestu točiti na drobno. Prodajati ga je smel, toda samo na debelo. Dandanes je drugače.

Kar se tiče javnih pravic in seveda tudi javnih dolžnosti, med občanom in pravim meščanom dandanes ni prav nobene razlike, napravljajo jih jedino le nekatere zasebne pravice, katere si pridobi občan šele potem, ko se da sprejeti med meščane. Oglasiti pa se mora nalašč za to pri mestnem zboru, ki mu v popolno zbranem svetu zaželjeno ali prošeno meščansko pravico podeli, ali pa mu jo odbije. Novemu meščanu je za tem storiti meščansko obljubo ter odšteti pristojbino (Bürgerrechtstaxe), katero določa menda mestni zbor za vsak slučaj sproti.

S tem si pridobi novi meščan mnogo pravic in dobrot, kakršnih samo občan ne more biti deležen. Te dobrote so prvič pravica do preskrbljenja v slučaju popolnega uboštva, drugič pa pravica do raznih ustanov. Teh so tri vrste: *a)* ustanove za uboge vdove po umrlih meščanih, *b)* ustanove za neveste iz meščanskih rodbin (Heiratsaustattungsstipendien) in *c)* dijaške ustanove za sinove meščanskih starišev. Do teh dobrot imajo jedino le pravi meščani pravico.

[1]) Morebiti ni odveč, če omenim, da je „magistrat“ od l. 1848. dalje nekaj druzega, nego je bil poprej. V prejšnjih stoletjih se je „magistrat“ zval ves mestni zbor, dandanes pa je magistrat le izvrševalni odbor njegov ter v tem oziru deželnemu odboru podobna korporacija.

V postavnih oblikah in mejah izrazila pa se je zdanja meščanska pravica šele l. 1862. Zgodilo se je to po prizadevanju tedanjega župana Mihaela Ambroža, ki je 21. novembra tistega leta predložil mestnemu zboru »meščanska pravila«, navod in pouk, kako se v Ljubljani dobi meščanska pravica in kako se upravljaj »meščanska imovina«.[1])

Po teh pravilih je podeljeval in podeljuje meščansko pravico mestni zbor, bodisi sam iz svojega nagiba, ali pa se občani oglašajo zanjo. Komur jo zbor nakloni, ta je dolžan storiti obljubo (pod prisego) in plačati pristojbino. L. 1862. se je ta pristojbina določila na 25—50 gld. sprejemščine in 100 gld. prave meščanske pristojbine (Bürgerrechtstaxe), katera se oddaja imovini meščanskega špitala. Pozneje, menim da leta 1887., pa se je tudi sprejemščina povišala na 100 gld., tako da stane meščanska pravica ljubljanska dandanes 200 gld., vendar jo mestni zbor, če se mu zdi, popusti in spregleda lahko vso.

Z novimi »meščanskimi pravili« je mestni zbor l. 1862. vsaj deloma, če tudi ne popolnoma dal upravo in gospodarstvo »meščanske imovine« iz rok ter izročil to skrb posebnemu »meščanskemu odboru«, sestavljenemu iz šestih na šest let voljenih členov. Po preteku treh let jih polovica izstopi, in sicer določi to žreb. Izpraznjena mesta popolni mestni zbor, bodi si da voli ravnokar izstopivše z nova, ali pa voli mesto njih tri druge, toda nobenega mestnega svetovavca. V meščanski odbor voljeni mestni svetovavec bi moral izstopiti iz mestnega zbora. Zdanji meščanski odbor se sestavlja iz naslednjih gospodov: načelnik mu je g. prof. Iv. Gnjezda, odborniki pa so gg. Josip Kušar, Jakob Kobilica, Jernej Žitnik, Srečko Nolli in Josip Lenček.

Le-ti predlagajo, komu naj se podeli kaka meščanska ustanova ali podpora ali »dnevna porcija« iz »imovine meščanskega špitala«; njim pristuje tudi pravica, prosivca za meščansko pravico mestnemu zboru ali priporočiti ali pa njegov sprejem med meščane odsvetovati.

Velikonočni potres leta 1895. je tudi »meščansko imovino«, s tem pa v prvi vrsti uboge meščane močno oškodoval. Meščanski odbor je stal pred resnim in težavnim vprašanjem, kaj početi zdaj z razmekaščenim meščanskim špitalom? Če ga proda, utegne iztržiti zanj pač kakih 50.000 gld., ker je njega lega kot stavbišče jako ugodna, toda s tem bi bili dohodki

---

[1]) V tem pomenu se „meščanska imovina“ sestavlja iz raznovrstnih, ravnokar omenjenih ustanov in iz „imovine meščanskega špitala“, in v tem pomenu nam bo ta beseda služila odslej; vendar bomo še nadalje točno razločevali med njo in „imovino meščanskega špitala“, ki je le jeden del „meščanske imovine“, o kateri pa ne pozabimo, kar smo rekli na str. 94, op. 2.

»imovine meščanskega špitala« jako škodovani, zakaj teh 50.000 gld. bi v najboljšem slučaju (po 4%) nosilo šele 2000 gld., dočim so bili zadnjih trideset let dohodki taki-le:

Dohodki	l. 1868.		l. 1878.		l. 1888.	
	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
1.) Prebitek iz prejšnjega (1867) leta	3865	1½	1438	58½	979	60½
2.) Obresti obligacij . . .	1624	65	2096	90	2091	60
3.) Donesek politične uprave (loterija) . . .	60	90	60	90	20	30
4.) Stanarina	6292	—	8304	25	8983	75
5.) Najemnina za travnik[1])	83	30	?	—	?	—
6.) Pristojbine za meščansko pravico . . .	30	—	275	—	600	—
7.) Razni dohodki. . . .	189	96	117	31	174	50
Skupaj . . .	12145	82½	12292	94½	12849	75½

Tem dohodkom so stali ti-le stroški nasproti:

Stroški	l. 1868.		l. 1878.		l. 1888.	
	gld.	kr	gld.	kr.	gld.	kr.
1.) Podpore meščanom:						
a) po 20 kr na dan .	1919	70[2])	3229	80	7341	10
b) po 30 kr na dan .	2626	05	3619	20	—	—
2.) Hišni davek	1942	42½	2493	76½	3073	86½
3.) Poprave in vzdrževanje poslopja, zavarovalnina itd..	4481	39[3])	454	69	183	35
4.) Razni stroški (dimnikar, vratar, koleki itd.)	93	43	60	—	200	24
5.) Mestna doklada . . .	—	—	182	24½	—	—
6.) Boratova ustanova. .	—	—	5	90	5	90
7.) Pristojbinski ekvivalent	—	—	432	88½	433	24½
Skupaj . . .	11062	99½	10478	48½	11237	70

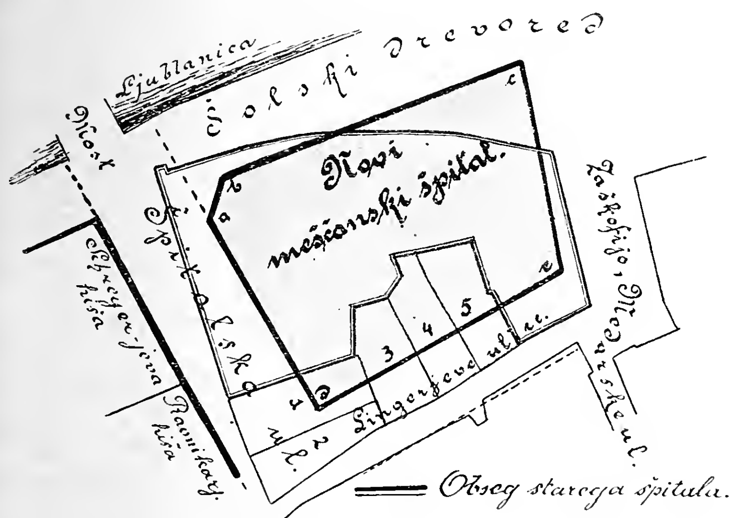
Iz teh računov uvidiš, da so na pr. tekom leta 1888. meščanski reveži prejeli iz imovine meščanskega zaklada podpor 7341 gld. 10 kr. Leto pred potresom (l. 1894.) pa celo

[1]) Med letom 1868. in 1878. so špitalski travnik najbrž prodali.

[2]) L. 1868. je dobivalo 20 ubožcev po 25 in 26 kr. podpore na dan, 41 pa po 17½ kr.

[3]) Leta 1867. so špital namreč temeljito popravili od znotraj in zunaj, glej str. 105.

čez 8000 gld. A v jutru po nesrečnem potresu je bilo poslopje, iz čigar dohodkov so se meščanskim ubožcem delile dotlej podpore — kaj bi drugače rekel — razvalina in niti ne groša vredno. Kar pa je bilo druzega imetja, bilo je to primeroma majhno, ne večje nego kakih 50.000 gld.; to so bili namreč tisti v obligacijah naloženi tisočaki, ki so jih l. 1771. iztržili za špitalske kmete in špitalsko gilto. Obresti so znašale k večjemu 2000 gld. Meščanski odbor bi bil mogel torej, če bi bil razvalino prodal, odslej namesto po 8000 gld. razdeljevati samo po 4000 gld. na leto — torej za polovico manj kakor doslej. Zavoljo tega bi se bile morale vsakdanje podpore ali za polovico pristriči, ali pa bi se bila morala najmanj polovici doslej podpiranih ubožcev podpora sploh ustaviti, ustaviti v času, ko so je bili najbolj potrebni!

Podoba 5.

Kaj torej storiti, da meščanski ubožci ne trpe prevelike škode? Za meščanski odbor pač jako težavno vprašanje! A tolažil se je z upanjem, da nesrečni Ljubljani priskoči država na pomoč. In ko se je to tudi res zgodilo in je meščanski odbor pričakoval, da dobi nekaj državne podpore gotovo tudi imovina meščanskega špitala, sklenil je, da špitalske razvaline ne proda, ampak sezida na nje mestu novo in zdanjim zahtevam primerno veliko zgradbo. In res je dobil 50.000 gld. v dar, 100.000 gld. pa brezobrestnega posojila. Razpolagal je torej s svoto nad 200.000 gld.

A stavbni mojstri so preračunili, da bode zgradba, kakor se je nameravala, stala še jedenkrat toliko, blizu 400.000 gld., natančno 398.979 gld. 72 kr. Vzeti bode treba torej še najmanj 200.000 gld. na posodo. Toda kje jih dobiti? — Meščanski odbor pa si ni dalje belil glave s to skrbjo, ampak je razpisal razna pri zgradbi potrebna dela ter se takoj lotil zidanja. Zanašal se je na ono znano resnico, da kjer je sila največja, tam je pomoč božja najbližja.

A vsa na 398.979 gld. 72 kr. preračunjena vsota ni bila namenjena samo za zidanje, ampak se je iz nje kupilo tudi onih pet hiš (dve v Špitalski, tri pa v Lingerjevi ulici), ki so bile novi zgradbi na poti in katere je bilo treba vsekako prikupiti. Iz črteža pod. 5 je razvidno, da so posebno tri teh hiš (št. 3., št. 4. in št. 5.) v Lingerjevi ulici segale daleč noter v stari meščanski špital. Dokler bi te hiše stale, bi bilo nemogoče dati novi zgradbi primerno in dostojno lice. Drugič pa se je moralo po zdanjih stavbnih predpisih umekniti novo poslopje tudi daleč nazaj od prejšnje svoje stavbne črte, in sicer v obeh ulicah, v Špitalski in Lingerjevi. Stavbni prostor bi se bil tem potem tako skrčil, da bi bila zgradba nameravanega novega poslopja do dobra nemogoča. Torej ni kazalo druzega, kakor te hiše odkupiti ter jih podreti.

A so bile jako drage V Špitalski ulici sta se nahajali dve: Weber-jeva in Wetsch-eva, v Lingerjevi pa tri: Ullmann-ova, Föderl-ova in Košir-jeva. Naslednja tabela kaže, kolik je bil prostor, ki ga je zavzemala vsaka teh hiš, kolika je bila cena, koliko se je dotičnega prostora porabilo za zgradbo špitalske imovine, koliko pa se ga je moralo odstopiti in prepustiti za razširjenje Špitalske in Lingerjeve ulice:

Hiša	Nje velikost	Cena	Cena 1 m^2	Za zgradbo se je porabilo	Za ulico odstopilo
Št. 1. Weber-jeva .	209 m^2	14.500 gld.	69·38 gld.	90	119
Št. 2. Wetsch-eva .	216 m^2	28.000 „	129 63 „	0	216
Št. 3. Ullmann-ova	248 m^2	12.500 „	50·40 „	121	127
Št. 4. Föderl-ova .	147 m^2	20.000 „	136 05 „	104	43
Št. 5. Košir-jeva .	158 m^2	7.432 01 „	47 03 „	123	35
Skupaj . . .	978 m^2	82.432·01 gld.		438 m^2	540 m^2

Iz tega je razvidno, da je bil najdražji stavbni prostor oni, ki se je pridobil s Föderlovo hišo in kojega je 1 m^2 stal 136·05 gld., ali po stari meri 245 gld. 82 kr. seženj.

Najcenejša je bila Ullmanova hiša v Lingerjevi ulici, katere 1 m^2 je stal samo 50 gld. 40 kr.

Ves s kupljenimi hišami pridobljeni prostor je meril 978 m^2, od katerih pa so morali za ceste odstopiti 540 m^2, torej več nego polovico. Špitalska imovina je imela pri tem nad 53.000 gld. izgube. Prostora Wetscheve hiše niso mogli zazidati niti za jeden meter, prepustiti se je moral ves za razširjenje Špitalske in Lingerjeve ulice; istotako se tudi niti polovica stavbnega prostora Weberjeve in Ullmannove hiše ni mogla porabiti novemu špitalskemu poslopju v prid. Preostajalo je za novo zgradbo torej samo še 438 m^2. Ta prostor je stal 82.432 gld. 01 kr. Bil je jako drag svet! Povprek je veljal vsak za zidanje preostali m^2 188 gld. 20 kr.

Velika izguba na stavbnem prostoru se je špitalski imovini poravnala nekoliko s tem, da se je na dolenjem oglu proti Ljubljanici v šolskem drevoredu pridobilo za novo stavbo 208·31 m^2 javnega prostora.

Novo špitalsko poslopje pokriva zdaj 1970 m^2, dočim je prostor starega meščanskega špitala meril 1730 m^2. Nova zgradba je torej za 240 m^2 večja od stare.

Vračanje res ne majhnega posojila in poravnavanje dolgov pa meščanskemu odboru ni delalo prevelikih preglavic, zato ker je bil prepričan, da se bodo stanovanja in prodajalnice v novi zgradbi oddajale brez težave in za visoke cene. In res se ni motil v tem! Zdaj, ko to-le pišemo, je meščanski špital sicer že pod streho, a od znotraj še marsikaj ni dodelano, vendar so vse prodajalnice in so vsa stanovanja že zdavnaj oddana. Mnogo ponudnikov je moral meščanski odbor celo odkloniti, ker so se oglasili prepozno.

In tako smo po velikih ovinkih dospeli zopet do vprašanja, s katerim smo se že bavili, kako silno je namreč tekom tega stoletja v Ljubljani poskočila stanarina.

Od jeseni l. 1898. dalje plačevali bodo namreč:

1.) J. C. Mayer od prodajalnice v pritličju in od skladišč v mezaninu	12.500	gld.
2.) Eliz. Peterka od prodajalnice . . .	800	»
3.) Jagrovi dediči » » . . .	900	»
4.) Ivana Več » » . . .	800	»
5.) Marija Čemažar » . . .	800	»
6.) Anton Slovša » . . .	800	»
7.) Viktor Rohrmann od prodajalnice .	900	»
8.) Viktor Rohrmann » » .	1200	»
9.) Jakob Klauer » » .	1200	»
Odnos . . .	19.900	gld.

	Prenos . . .	19.900 gld.
10.) Gričar & Mejač	od prodajalnice . .	1200 »
11.) Terezija Eger	» » . .	800 »
12.) Margareta Žargi	» » . .	800 »
Prodajalnice in skladišča dajejo torej .		22.700 gld.
V I. nadstropju je pet stanovanj (po 600, 670, 400, 400 in 1448 gld.) oddanih za . . .		3518 »
v II. nadstropju pa šest (po 540, 450, 360, 450, 540 in 413) oddanih za		2753 »
	Vsa najemnina daje .	28.971 gld.

Leta 1778. pa so računali, da iztržijo v najboljšem slučaju za ves prodani meščanski špital 10—12.000 gld.! Dandanes plačuje J. C. Mayer sam več najemnine, kakor je bil pred sto leti ves špital vreden, in jedna sama prodajalnica (Viktor Rohrmanova) nosi danes več, kakor so l. 1814. nosile vse prodajalnice v pritličju in vsa stanovanja v I. in II. nadstropju.

Ti dohodki se bodo porabljali na dve strani: plačevali se bodo dolgovi in se preskrbljevali meščanski ubožci. Dolgovi se bodo plačali v 50 letih, za kar se bo vsako leto potrebovalo 11.695 gld. 54 kr. Ako se prištejejo temu letnemu vračilu še stroški za vzdržavanje ponosne palače, jedne najlepših zgradeb v mestu, in prišteje tudi še hišni davek — sicer pa bo hiša 25 let davka prosta — vsega skupaj kakih 6000 gld., preostajalo bo za reveže vsako leto še kakih 11.000 gld., več torej nego kdaj poprej.

O novi palači pa želimo, da ji previdnost božja daj učakati tudi najmanj pol tisočletja, kakor jo je učakal stari meščanski špital.

Nekaj o razmerju slovenskih Trubarjevih spisov

k protestantskim hrvatskim knjigam.

Spisal **dr. Fr. Vidic.**

Pokojni dr. V. Oblak je pisal v svoji oceni I. zvezka Glaserjeve slovstvene zgodovine v Jagićevem »Archiv f. slav. Philologie« (XVIII. str. 239): »Bei Trubar und dessen Mitarbeitern sollte auf das Verhältnis der slovenischen Schriften Trubars zu den protestantischen Drucken der Kroaten eingegangen werden; bei einigen der letzteren werden sich sprachliche Einflüsse der slovenischen Werke Trubars nachweisen lassen, vor allem aber hätten die Andeutungen, die die protest. Schrifsteller selbst in den Vorworten ihrer Schriften geben, benützt werden sollen.«

Ta Oblakova opazka in njegovi nasveti v najini korespondenci so me napotili, da sem se lotil raziskavanja, *so li v zvezi slovenski protestantski spisi z istodobnimi hrvatskimi glede jezika, in kaka je ta zveza.*

Da nekako razsvetlim temelj svoji razpravici, hočem najprej v kratkih besedah narisati površno sliko protestantskega literarnega delovanja v Jugoslovanih, Slovencih in Hrvatih sredi in koncem XVI. stoletja.

Ko so se jeli novi, iz Nemčije izvirajoči nauki protestantski ukoreninjevati tudi na Kranjskem, bil je jeden prvih Primož Trubar (1507—1586), ki se je pridružil novemu gibanju in postal veren in navdušen pristaš in pridigar. Od l. 1542. je pridigoval v Ljubljani v stolni in pozneje v špi-

talski cerkvi, in stanovi so se mu začeli pridruževati. Njegovo delovanje pa ni moglo ostati brez nasprotstva, in po raznih neprilikah je moral zapustiti Trubar svojo domovino l. 1548.; prišel je na Nemško, kjer si je razširjeval in utrjeval znanje protestantskih naukov, in l. 1552. je dobil pridigarsko mesto v Kemptenu. Tu se mu je vzbudila ne iz patriotizma, temveč iz verskega fanatizma — to se je v slovenski literaturi vedno premalo poudarjalo — želja, širiti protestantske nauke tudi med prebivavstvom na deželi v domovini. To se ni dalo drugače doseči, nego s protestantskimi knjigami in spisi; zato je sklenil prevajati protestantske spise, ker ljudstvo ni razumelo nemški in ker je doma že pridigoval »in der windischen Sprach«. Slovenci nismo imeli dotlej nič tiskanega ali pisanega, za kar ne vemo nikakega razloga. Prava uganka — kar neverjetno je, da katoliški duhovniki niso čutili že poprej potrebe, da bi spisovali vsaj pridige ali druge v službi in izven službe porabne spise, kar se je godilo pri vseh drugih narodih. Šele reformacija jih je morala vzbuditi iz njih lagotnosti ali pa morebiti nerodnosti.

O tem vprašanju so razmišljali že prvi možje, ki so se zanimali za naše starejše slovstvo. Tako se je zdelo na pr. Dobrovskemu, ki je čital Kopitarjevo slovnico, neumevno, da bi ne imeli pred reformacijo nič pisanega, in obrnil se je do Kopitarja v pismu dne 1. januarja 1810. l.: »Wenn nach S. 403 Truber keine Evangelien (auf Sonnt. und Feste) ausgab, so möge man sich doch hie und da der dalmatinischen bedient haben. Sollte aber in Krain kein Geistlicher zu seinem Gebrauch sich etwas von seinen Predigten aufgeschrieben haben? Die Lausitzer hatten handschriftlich das ganze N. Test., ehe sie die Evangelien druckten. Doch über die Reformation hinaus haben sie auch nichts.«[1]) In Kopitar mu je odgovoril dne 1./5. februarja 1810. l.: »Wie sie es vor Truber mit den Sonntags-Evangelien machten? Sie lasen gar keine vor! (?) In einer M. S. Geschichte des Jesuiten Kollegiums in Laibach, geschrieben von dem jeweiligen Rector von 1590 (circa) bis 1690, die ich in einer Licitation erschnappt, und die höchst aufrichtig und interessant ist, heist es, dass erst die Jesuiten zu *catechisiren*, Beichte zu hören etc. anfiengen.«[2])

Kakor so imeli Hrvatje svoj pravopis, tako je tudi Trubar l. 1550. resno poskusil in se prepričal o možnosti takega načrta. Ustvaril je abecedo in spisal katekizem in abecedarij l. 1550. z nemškimi in l. 1555. z latinskimi črkami.

[1]) Jagić: Источники для истор. слав. филологіи I. str. 79.
[2]) Jagić: l. c. str. 87.

Poskus se je splošno odobraval, in bodrili so ga, naj izda še druge knjige.

Novo življenje in gibanje je prinesel Pavel Vergerij, nekdanji škof koprski. Na njegov opomin je prevedel Trubar l. 1555. Matevžev evangelij; proti jeseni l. 1557. je bil prvi del novega zakona dotiskan.

Zdaj so začeli prevajati tudi v hrvaščino; naslanjali so se na slovenski prevod, zakaj Trubar piše v dedikaciji: ».... da bereits ein Priester Stephan Consul es übernommen hat die 4 Evangelien für die Apostelgeschichte, und andere Büchlein *aus der windischen Sprache in die Crobatische zu übersetzen.*«[1])

Ko je dal Trubar l. 1561. tiskati »Register« in sumarično vsebino svojih del, je dejal v predgovoru med drugim: ».. eine andere Ursach sei nicht allein darin vorhanden, *dass seine bisher nur windisch ausgegebenen Bücher auch crobatisch mit den beiden Schriften Glagolla und Cyruliza gedruckt werden sollen,* weiter bekannt zu machen, sondern auch mehr Milde Beisteuern zu erwerben.«[2])

Ta mali zvezčič je bil torej javno naznanilo velikega podjetja, tiskanja knjig tudi »in crobatischer (d. i. glagolischer) und in Cyrulischer Schrift».[3])

Štefan Consul (* 1531) je živel na Nemškem. Trubarjevo delovanje ga je spodbujalo, in poskusil je prevesti njegove prevode v hrvatski pravopis in jezik, ker je bil ta mnogo bolj razširjen. Načrt se je posrečil, in baron Ungnad je poslal Consula l. 1560. v Nürnberg, kjer se je pod njegovim vodstvom delala »crobatische d. i. glagolitische Druckschrift«; dne 20. avgusta je že oddal Consul svoj rokopis tiskarni.

Tudi Anton Dalmata je prišel za hrvatskega tolmača na Nemško in je bival v Tübingi. In zdaj so začeli priprave tudi za cirilski pravopis. V Urachu so izdelali po navodilih Consula in Dalmate v treh mesecih cirilske črke in so uredili tiskarno. Trubarja ni bilo takrat več v Kemptenu. Prišel je najprej v Urach, dasi so ga klicali domov; zakaj potrebovali so ga na Nemškem pri izdaji novih knjig. Dobil je torej župnijo v Urachu, a v l. 1561. bil je v Ljubljani, od koder pa je kmalu zopet nazaj šel ter pripeljal seboj dva pomočnika, Popoviča in Maleševca, ki naj bi preskrbela prevod novega zakona v cirilskem pravopisu.

V začetku poletja l. 1562. je potoval Trubar zopet na Kranjsko, a ostal je še vedno v zvezi z zavodom v Urachu.

[1]) Schnurrer: „Slavischer Bücherdruck" str. 29.
[2]) Schnurrer: „Slavischer Bücherdruck" str. 47—48.
[3]) Schnurrer: l. c. str. 49.

Jasno je, da so v takih razmerah vplivali prelagatelji drug na drugega, in *ker so bile slovenske knjige vedno poprej gotove, je umevno, da so služile hrvatskim prelagateljem in da se najdejo v njih glede jezika sledovi take porabe.*

Primerjal sem Trubarjeve »Artikule« iz leta 1562., hrvatski prevod v cirilskem in glagolskem pravopisu iz istega leta, kakor tudi nemško in latinsko predlogo.

O tem delu je pisal že Schnurrer v omenjeni knjigi str. 102.: »Nach der von Herrn Stiftsprediger Weber angestellten Untersuchung ist es außer Zweifel, dass die eine Ausgabe von der andern (v mislih je imel cirilsko in glagolsko izdajo) nur allein in der Schrift verschieden, und *dass in beiden nichts anderes, als jene von Trubern in Creinischer Mundart ausgegebene Confession und zwar in einer wörtlichen Übersetzung in die crobatische Mundart enthalten ist«.*

Da je trdil pravo, je jasno že iz naslovov; slovenski se glasi: »Articuli oli deili, te praue ſtare vere Kerszhanſke is. s. pyſma po redu poſtauleni inu kratku ſaſtopnu islosheni. Kateri ſo tudi taku, u tim 1530. leitu nashimu Nermiloſtivishimu Goſpudi ceſſaryu Carolu tiga imena Petimu, ranicimu, Inu potle u tim 1552. leitu, timu Concilyu v Trienti, od enih velikih Nembshkih Vyudou, Meiſt inu Pridigarieu naprei polosheni inu dani, sdai *peruizh is Latinskiga inu Nembshkiga jeſyka u ta Slouenski ſveiſtu iſtolmazheni.* Od ſpreda u ti Slouenski Predguuori ſe praui, katera Vera ie, od ſ. Troyce poſtaulena, ta nerprauishi inu nerſtarishi; skuſi Primosha Truberia Crainza.« V nemškem naslovu stoji nazadnje: »Auß Latein und Teütsch in diß Windisch Buch zusamengezogen.«

Jednako se glasi hrvatski naslov: »Articuli ili deli prave stare krstianske vere, iz svetoga Pisma redom postavleni na kratko razumno složeni i stumačeni: koi jesu Gospodinu Cesaru Karolu petoga imena, Bogoljubna spomenutja. I potle va... godištu koncilju ili zborištu va Trentu od jednih velikih Hrcegov i Voivod, Varoši, Gradov i Prodikači očito izručeni i dani, *sada vnove iz Latinskoga, Nemškoga i Krainskoga jazika va Hrvacki verno stlmačeni.* Po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrianu.«

Posebno je treba opozoriti, da stoji tu izrečno *„i Krainskoga“*, torej iz slovenskega, in da stoji razen tega tudi *„vnove“*, to je *zopet,* napram slovenskemu *„peruič“*; najbrž se je rabila pri hrvatskem prevodu v prvi vrsti slovenska, zraven pa tudi latinska ali nemška predloga — zadnja menda redko! V nemškem naslovu hrvatske izdaje, ki se sicer ne ujema s slovenskim, pa stoji *„Auß dem Latein* vnd *Teütsch* in die Crobatische Sprach verdolmetscht vnd mit Glagolischen (oziroma v drugi izdaji) mit Cirulischen Buch-

staben getruckt«. V nemškem naslovu se torej raba slovenskega prevoda niti ne omenja, najbrž po vplivu nemškega naslova v Trubarjevi izdaji.

Že iz naslovov se torej vidi, da je služila hrvatskemu prevodu vsaj deloma slovenska izdaja v podlago. To se sklepa lahko tudi iz predgovorov. V vsaki knjigi je namreč najprej nemški predgovor, ki pa je v vsaki povsem različen; v hrvatskih izdajah so na koncu predgovora imena vseh treh prelagavcev, Dalmate, Consula in Trubarja, iz česar se sme najbrž sklepati, da je *smatrati v prvi vrsti Trubarja za avtorja nemških predgovorov, ker je v slovenski izdaji podpisano samo Trubarjevo ime* v znak, da mu ni nikdo pomagal. Datirana je slovenska izdaja z dne 1. maja 1562., hrvatski izdaji pa obe z dne 20. oktobra 1562. l.

Trubar pravi v svojem predgovoru slovenske izdaje: Različni vzroki so ga napotili, »dass ich jetz und in der eil neben anderen meinen Geschäfften, dolmetschen und Predigen auch die Augspurgische Confession in die Windische Sprach hab gebracht vund mit lateinischen Buchstaben trucken lassen« in dostavlja v oklepaju: *(„wie sie dann auch bald mit Crobatischen und Cyrulischen Buchstaben getruckt werden soll“)*. In isto izjavlja v splošnem slovenskem predgovoru (list 17 *b*). »Do ſehmal smo mi neruezh ſavolo tih nashih dobrih preproſtih Slouencou inu Crouatou *(ſakai lete Buquice bodo skorai tudi ſteim Croashkim Piſmom inu Jesykom drukane“)* itd. itd.

Na tem mestu je Trubar hrvatsko izdajo naravnost naznanil, iz naslednjega pa lahko sklepamo njeno popolno odvisnost od slovenske. Trubar namreč piše v predgovoru: »Vnd nachdem in der Augsburgischen Confession der Titel ettlich Sententz und Artickel mit wenig vnd kurtzen lateinischen und teutschen Worten werden angezeigt vnd außgesprochen, die ich also mit derogleichen vnd wenigen Worten, das es die einfeltigen in der h. Geschrift vnbelesnen Windischen vnd Crobaten gründlich versteen möchten, nicht hab mögen verdolmetschen. *Derhalben hab ich den Titel ettlich Artickel vnd Sententz in der obgemelten Augsburgischen Confession mit anderen vnd mehreren Worten, Sprüchen, Zeugnussen vnd Exempel auß jrer Apologia, auß E. F. G. vnd der Sächsischen Theologen Confessionen Paraphrasiert, außgefürt vnd außgelegt.* Ich hab aber damit keinen Artickel oder Sententz was benommen, auch dieselben in jren meinungen vnd verstandt nicht verendert«.

Ker torej Trubar *ni ustvaril mehaničnega prevoda,* temveč je v resnici *vse tri krščanske konfesije,* namreč augsburško, würtemberško in saksonsko *spojil,* deloma skrčil, deloma

sam razširil, *tako da se ne da najti popolna predloga*, niti nemška niti latinska, in *ker imajo hrvatske izdaje isto vsebino kakor slovenska*, tedaj bi bilo že iz tega jasno, *da je služila zlasti slovenska izdaja hrvatskim* za predlogo, dasi priznavam, da je hrvatskim prelagateljem rabila tam pa tam tudi latinska predloga, kar bodem na dotičnih mestih omenjal, nemškega pa menda itak niso dobro razumeli.

V hrvatskih izdajah stoji za nemškim predgovorom doslovni hrvatski prevod, dočim ga v Trubarjevi izdaji ni.

Nato sledi uvod k artikulom samim, posvetilo cesarju Karolu V. Ta uvod je v slovenski in v hrvatski izdaji na nekaterih mestih različen. Vidi se, da se je hrvatska izdaja pri eventualnih razlikah naslanjala tesneje na latinsko predlogo, dočim se ujema slovenski tekst na dotičnih mestih z nemško predlogo. V dokaz navajam jeden del tega uvoda:

Slovenski tekst.	Nemška predloga.
Tih enih nemshkih vyodov inu meist savolo nih vere inu articulou, pruti nashimu Gofpudi ranicimu Ceffaryu Carolu. Predgovor.	*Confessio odder Bekanntnus des Glaubens etlicher Fürsten und Stedte, oberantwort keiserlicher Maiestät; zu Augsburg. Apologie der Confessio.*
Nerfuitleshi, Premogozhi Cesfar, Nermiloftiuishi Gofpud. Po tehmal ie ta vasha Ceffarieua Maiefteta vmuuizh enu gmain vkupe fbrane inu hoyene vfiga Rayha, vletu Meiftu Aushpurg, milostiuu vunkai piffala inu fapouedala. De fe tukai ima vkupe fvetouati, koku bi fe timu Turku, timu grofouitimu ftarimu fouurashniku tiga Kerszhanskiga Imena inu te nashe Vere, fano mozhno voisko, dosti leit inu veden moglu fuperftati, inu pred nim tu Kerfzhanftvu obraniti. Per tim, de fe tudi fuetnie inu rouna, od te neufglihe, refdelene inu drashbe, v ti nashi sueti kerfzhanski Veri. De fe te Vere obuye Partiye, obeyu Deila ludi shnih maningo, faftopom inu reslotkom, vmei febo, v lubefni, v tihoti inu krotkuti vpryzho faslishio, faftopio, te ifte pregledaio inu prerataio. Inu ka-	*Aller durchlauchtigster, Grosmechtigster, Unüberwintlichster Keiser, Allergnedigster Herr. Als ewer Keiserliche Maiestät kurtz verschiedener Zeit einen gemeinen Reichstag alhie gen Augsburg gnediglichen ausgeschrieben mit ernstem beger von sachen unsern und des Christlichen namens erbfeind den Türken betreffend und wie demselben mit beharlicher hilff statlichen widerstanden. Auch wie der Zwiespalden halben inn den heiligen Glauben und der Christlichen Religion gehandelt möge werden, zu rathschlagen und vleis anzukeren alle einsiglichen gutbedüncken opinion und meinung zwischen uns selbst inn lieb und gütigkeit zu hören, zu ersehen und zu erwegen und dieselben zu einer einigen Christlichen wahrheit zu bringen und zu vergleichen alles so zu beiden theilen nicht recht*

terih maninga, ſaſtop inu reslotik ſe ſteim Pyſmom ne ſgliha, oli prou tiga Pyſma ne ſaſtopio, De ſe tih iſtih ſaſtop inu maninga prozh dei inu popraui. Inu de ſe te Vere vſe rizhi, h ti praui Kerſzhanski Riſnici ſpet perprauio inu ſglihaio, De vshe naprei od naſ vſeh, ſe bota ena praua zhiſta Vera zheſtyla, dershala inu ohranila.

De koker my vſi ſmo pod enim Criſtuſom inu pod nim voiskuiemo, De tudi taku vkupe, ſmyrom ſcelo ſprauo, v ti Kerſzhanſtui Cerqui bomo shiueli. Inu ſmo my, oſdolai ſapiſſani, Curfürst inu Vyudi, ſ drugimi kir ſo k nom ſ to Vero perdrusheni, tudi koker ty drugi Curfürshti, Vyudi inu Stanuui tiga celiga Rayha, k letimu vkupe Sbranu inu hoyenu, poklyzani, ſu tiga volo, de ſe my tei Ceſſarski ſapuuidi pokorni iskashemo, ſmo my, pres huale gouorezh, ſemkai V Aushpurg, ty perui prishli.

ausgeleget oder gehandelt were, abzuthun und durch uns alle ein einige und ware Religion anzunemen und zu halten.

Und wie wir alle unter einem Christo sind und streitten, also auch alle inn einer gemeinschafft Kirchen und einigkeit zu leben und wir die unten benant Churfürst und Fürsten sampt unseren verwanten gleich anderen Curfürsten, Fürsten und Stenden dazu erfordert, so haben wir uns darauff dermassen erhaben, das wir sonder ruhm mit den ersten hieher kommen.

Glagolski in cirilski tekst.

Predeslovije cesaru Karolu petomu.

Prezmožni voiniče, cesaru ploditelь, Gospodine premilostivi. Buduć vaša Cesarova prezmožnost zapovedala spravišće orsaga u Avgusti, da bi se svetovalo i odlučilo cića pomoći suprotь Turku, ljutomu Baštinskomu i staromu Krьstianskoga imena i Božiega slova neprijatelu, kako bi se moglo njegovomu isteku i zlu hotinju, neprestanomu i večnomu boju tere njega pripravi protiviti ili suprot stati. Potomь i odь neskladnosti va uzroku božjega slova i Kьr-

Latinska predloga.

Praefatio ad Caesarem Carolum quintum.

Invictissime imperator, Caeſar Auguſte, Domine clemenentissime. Cum V. C. M. indixerit conuentum Imperii Augustae, ut deliberetur de auxiliis contra Turcam, atrocissimum, hereditarium atque ueterem Christiani nominis ac religionis hostem, quomodo illius scilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu resisti possit. Deinde & de diffensionibus in causa nostrae sanctae religionis & Christianae fidei & ut in hac causa religionis partium

stianske Vere, i da bi se va tomь dugovanju božje službe, mnanie ednoga dela i drugoga sudbe mei sobom va ljubave, krotkosti i v jednoi tihosti slišale spreda ili očito razumile, zmerile i pročinile, i da bi odvrgši što godije na obeju strani u pismih drugako pročinjeno i razumeno, tere popravivši ona dugovanja v ednoi priprostoi istini i krstjanskomu jedinstvu skupila i povratila, da se od sih dob pri nas jedna prava i istina bogoljubnost časti i drži, da bi kakono pod jednim Kristusem jesmo tere bojujemo, tako i va jednoi Crikvi Krstianskoi, jedino kupno živiti mogli.

opiniones ac sententiae inter sese in charitate lenitate & mansuetudine mutua audiantur coram, intelligantur & ponderentur ut illis, quae utrimque in scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illae ad unam simplicem veritatem & Christianam concordiam componantur & reducantur, ut de cetero a nobis una, sincera atque vera religio colatur & servetur, ut quemadmodum sub uno Christo sumus & militamus: ita in una etiam Ecclesia Christiana, in unitate et concordia vivere possimus.

I kad smo mi podpisani Izberiteli i poglavnici z drugimi koi su se k nam pridružili kako i drugi Izberiteli i Poglavnici i Redi na imenovano spravišće zazvani, da bismo Cesarovoi zapovedi poslušno naslidovali, rano smo došli u Augustu i neka bez gizde rečemo, meju najprvimi došli jesmo.

Cumque nos infra scripti Elector & Principes, cum· Aliis nobis coniuncti sunt, perinde ut alii Electores & Principes et Status ad praefata Comicia evocati simus ut Caesareo mandato obedienter obsequeremur, mature venimus Augustam, & quod citra iactantiam dictum volumus inter primos affuimus.

Kakor je videti iz tega, je hrvatski tekst potekel natančno, skoro do besede iz latinske predloge in se nekoliko razlikuje od slovenskega besedila; zadnji stavek tega odstavka pa, katerega ni v latinski izdaji, se ujema zopet dobesedno s slovenskim tekstom.

Inu le tu ie tu nashe inu tih nashih v ti Veri ozhitu ſpoſnane, koker tukai od eniga Articula do drugiga po redu stoy ſapiſſanu. Vaſhe Ceſſarieue Maieſtete ſueſti inu Pokorni.

J ovo je to naše i ovih naših va toi veri očito spoznanje i spoved, kakono ovde ot ednoga artikula do drugoga po redu stoi zapisano. Vaše cesarove prezmožnosti Verni i Podložni.

Že iz tega je razvidno, da so pisatelji tam, kjer so se naslanjali na slovensko izdajo, prevajali povsem doslovno, kar se da pojasniti še z mnogimi drugimi dokazi. Poprej pa hočem navesti še par primerov, v katerih se hrvatski tekst razlikuje od slovenskega in se tesno drži latinske predloge.

Vezh ſe vuzhi, veruie inu ſa Riſnizo dershi, v tih nashih Cerquah, de ſa tim Adamouim Patzom inu Grehom vſi ludie, kir ſo po naturski shegi royeni, ſo v grehih pozheti inu royeni. De ſo vſi od materniga teleſſa, polni vſeh hudih shelij in lushtou, de ſo perkloneni inu volni ku uſimu hudimu, inu de v nih nei obeniga praviga Boshyga ſpoſnane, ne Vere, ne ſtraha, ne lubeſni pruti Bogu inu ludem.

Veće se uči, veruje i za istinu drži v naših crikvah, da se esu po padcu Adamovom svi liudi naturalnim načinom, razplodili, rodeći se, da imaiu porodni ili istočni grih. A mi razumimo, da jest porodni grih, koga sveti otci i svi pravoverni i bogoljubni učenici u crekvi tako imenuju poimani dlg ili krivicu s koim rojeni radi Adamova padca dostoini jesu srda Božjega i smrti vikovične i skvarene človičaske nature.

Item docent, quod post lapsum Adae homines naturali modo propagati nascentes habeant peccatum originis. Intelligimus autem peccatum originis, quod sic vocant sancti patres et omnes orthodoxi et pie eruditi in ecclesia, uidolicet reatum, quo nascentes propter Adae lapsum, rei sunt irae Dei & mortis aeternae & ipsam corruptionem humanae naturae.

Ko pa neha latinska predloga, ujemata se slovenski in hrvatski tekst popolnoma:

Inu tak Erboui Greh nei inu ne bo obenimu Zhloueku odpuſzhen, samuzh on bo skuſi tu kerſt, skuſi ſ. duha . . . druguzh royen.

I takov porodni i didinski grih ni, i neće biti niiednomu človiku odpušćen listo ako ne bude krštenjem po duhu . . . opet rojen.

(II. člen I. odstavek.)

Jednako mesto je v XVII. členu:

kir prauio, de tih ſludieu inu hudih Nevernih ludi ferdamene inu terplene ne bo vekoma terpelu temuzh bo konez imeilu.

ki jesu zmislili diavlom i prokletim konac muk biti.

qui finxerunt Diabolis & damnatis finem poenarum futurum esse.

Čudno je neko mesto v IX. členu, kjer se slovenski tekst povsem ujema z latinsko predlogo, hrvatski pa je samovoljno skrajšan:

Inu de ty Otroci ſe imaio kerstiti, inu

Et quod infantes sint baptizandi et quod

I da mala dica se imaju krstiti, da

de ty Otroci, kir ſo skuſi ta kerſt Bogu porozheni, ſo vſeti v to Gnado . . .	*infantes per baptismum Deo commendati recipiantur in gratiam Dei . . .*	*jesu prieti v milost Božju . . .*

Razen teh par slučajev sta slovenski in hrvatski tekst povsem jednaka, tako da se celo red besedi doslovno posnema; v dokaz nekaj primerov iz predgovora k »artikulom«:

Te kriue, norſke, babſke, iſpazhene od Buga prepouedane Boshie ſlushbe.	*Ove krive, smamne, babske ispačene, od Boga prepovedane božje službe.*
. . . nu lete ſtare inu noue rizhi kir ſo ſe per tim starim ſueitu . . . godile . .	*. . . nu ove stare i nove riči koje su se pri tom starom svitu . . . godile . . .*
. . . v tim sazhetku naprei inu pred vuzhi poſtauiti inu poueidati, de bote snali inu veideli.	*. . . v ovom začetku napred i pred oči postaviti i povedati, da budete znali i videli.*
. . . vmei vami mi oli ty drugi, kir so nam ſubper . . . inu one nove boshie ſlusbe gori perprauiti inu narediti . . .	*. . . mei vami mi ali ti drugi koi su nam suprot . . . i neke nove božie službe gore nastaviti, zvišati i narediti . . .*
. . . ſo ene boge ouzhice . . . Kaku grosouitu so oni ſteim Boga bili reſerdili inu kaku ſu satu bili skuſi Moisesa shtraiſani inu pomorieni od tiga vi piſanu naidete.	*. . . jesu jedne uboge ovčice . . . Koliko grozovito jesu z ovim Boga bili resrdili, tere kako su zato bili skrozi Moisea kaštigani i pobieni od toga pisano naidete.*
H puſlednimu ie na voiſki hud konec vsel, ſe ie ſam prebol berite.	*Napokon jest u voiski poginul, sam se je probol čtite.*
Taki pridigari, kir te ludi ne vuzhe is boshje beſſede temuzh is nih norſke pameti ti iſti ſami ſebe inu kir nih pridigom veruio inu ſlushaio, v to iamo, v tu vezhnu pogublene pelaio . . .	*Takovi prodikači, koi ljudi ne uče iz božjega slova nego iz njih manene pameti, ti isti sami sebe i koi njih prodikam veruju i poslušaju v jamu, v večno pogublene vode . . .*
Ob tu vſi ty, kir nas dolshe, od nas gouore inu nas resnaſhaio, de ieſt s muimi touariſhi inu buquami hozhmo eno nouo kriuo vero v tih ſlouenſkih deshelah narediti inu gori perprauiti, ti riſnice ne gouore.	*Zato svi ovi, koi nas potvaraju, od nas govore i nas raznašaiu, da mi z našimi tovariši pismom i knjigami hoćemo ednu novu krivu veru va slovenskih zemlah narediti i gore postaviti, ti istinu ne govore.*

»va slovenskih zemlah« je hrvatskim prelagavcem menda ušlo iz slovenske predloge; zakaj na drugem mestu,

kjer piše Trubar: »Usi hozhmo eno nouo kriuo vero v slovenſki desheli narediti«, ima hrvatski tekst izpremenjeno: »da hoćemo jednu novu krivu veru va ovih zemljah i stranah narediti i načiniti«. Da so hrvatski prelagavci za svoje razmere tu pa tam kaj izpremenili, kaže naslednje mesto: za Trubarjev: »Inu de vi, mui Slouenci« je tam: »i da vi, naši predragi Hrvati«.

Vse te primere sem vzel iz dolgega predgovora. Ista jednakost je tudi v »Artikulih« samih, iz katerih hočem navesti par drastičnih primerov: »Art.« I.

Natu inu ob tu Mi Veruiemo inu spoſnamo, de ie ſam dini praui vezhni nedoshefni preſmerni Bug, Vſigamogozh inu Stuarnik vſeh rizhi videzhih inu neuidezhih Inu de v tim anim dinim vezhnim Boshym Stanu inu Vbogaſtui ſo try reslozhene ſamoſtoyezhe laſtine oli Perſone, Tu ie Ozha Syn inu S Duh (List 18 a).

Nato i zato mi verujemo spoznamo i spovedamo, da jest listo jedan sam jedini, pravi, večni, nedosežni bezmerni Bog vsemogući stvoritel svih riči videćih i nevidećih. I da va tom edinom, večnom Božiem Stanu i Božastvu jesu tri razlučene samustoieće lastine ili sobstva, to iest: Otac, sin i duh sveti.

„Art.“ V.

Taku ſtuprou ſpoſnaio prou, To myloſt Boshyo, To Boshyo Ozhino miſſal inu Volo pruti nom . . .

Tako stoprv pravo spoznaju ovu milost Božiu, ovu Božiu Otčinu misal i voliu suprot nam.

Inu te Malykouske Curbe inu Lotrice, kir prauio de ſe nim Diuiza Marya, oli kaki drugi Suetniki perkaſuio, shnimi gouore inu vele ſdai na tei, ſdai na drugi Gorri, nim Cerque ſydati, Mashouati k nim ſ cryshi hoditi inu nim offrouati. (List 33 b.)

J ove dijavle bludnice i Lotrice, koie govore, da im se deva Maria ili koi drugi svetci prikazuju, ž njimi govore i vele sada na ovoj, sada na drugoj gorê njim crikve zidati, Mise služiti, k njim skriži hoditi i dare njim ofrati.

„Art.“ VI.

V nashih Cerquah ſe tudi vuzhi, de kadar ſmo skuſi to Vero V criſtuſa ſ bogom ſmyrieni inu ſprauleni . . . (List 34 b.)

V naših crikvah se takaiše uči, kad smo po Veri va J. H. z bogom smireni i spravleni . . .

„Od vere“.

Ena taka pridiga Zhloueka prou obeſſeli . . . (List 48 a.)

Edna takova prodika človeka pravo obeseli . . .

Goſpud hozhes li ti te nashe hudube inu kriuine ſamerkati . . .

Gospodine ako nam hoćeš naše hudobe i krivinje zameriti . . .

Ob tu ie nom dan inu darouan od Buga ta Spraulauez, Smyrnik inu Oduetnik Criſtus Jeſus, Inu ta nega zhaſt inu Oblaſt ſe nema na ta nasha della preloshiti ne preſtauiti (*List 49 a.*)	*Toga radi nam ie dan i darovan od Boga ov spravitel, smiritel i odvetnik J. C. i njegova čast i oblast nima se na ova naša dela preložiti ni prestaviti.*
Ne bodo nishter neshli ne ſamerkali de . . . (*List 60 a.*)	*da ne hote ništar naiti ni zamerkati . . .*
„Od closhterskih Salub oli Oblub" (L. 80.)	
Od te druge menishke Oblube, od tiga Bushtua ti nashi Prigarij tudi cilu nishter ne dershe. Sakai taciga Bushtua kir eden tu. ſuie ſdobro volo pres ſyle ſapuſti, bodi blagu, sheno oli otroke inu gre ven Closhter oli petlati, Bug nei poſtavil ne ſapouedal. (*L. 87 b.*)	*Od ovoga drugoga fratarskoga zaveta, od uboštva ovi naši pripovidavci takoie savsima ništar ne drže, zašto takovo uboštvo, kad človik svoie imenie ili blago, volno bez sile ostavi, ili ženu ili decu i grede v kloštar ili petlati, Bog ni postavil ni zapovidal.*

Takih primerov bi se dalo navesti brez števila; vsi so jasen dokaz za neposredno uporabo Trubarjevih spisov pri spisovanju hrvatskih protestantskih knjig.

Za vpliv slovenske predloge smatram tudi rabo duala v hrvatskih izdajah; te imajo namreč: »Abraam jest svet, dobar i pravadan pred Bogom postal, *pravita* i *pišeta* Moises i Paulus« po slovenski predlogi: »Abraam ie ſuet, brumen inu prauizhin poſtal pred Bugom, *prauita* inu *pisheta* Moises inu Paulus«; ali na drugem mestu: »Kakono od toga Eremia prorok i Paval *govorita*« odgovarja slovenskemu: »Koker od tiga Jeremias inu S. Paul *gouorita*«. Zopet na drugem mestu pa stoji v hrvatski izdaji že plural: »Tako sveti Jakov i sveti Paval ž njih Pismom od ove vere *nisu* neskladni« nasproti slovenskemu: »Taku S. Jakob inu S. Paul shniu piſmu od te vere *ſi neſta* ſubper«.

Kakor je znano, rabi v Trubarjevih spisih med drugimi germanizmi dosledno člen oziroma demonstrativni pronomen. Hrvatski prevodi se te napake kolikor toliko izogibljejo, vendar se od slovenske predloge — na neposredni vpliv nemškega teksta v tem oziru menda ni misliti — niso mogli povsem iznebiti; najde se torej tudi v njih mnogo mest, kjer se rabi člen: »prem tako se jest i *tim* drugim apostolom... godilo« — »jesu *te* prave verne« — »*tu* staru veru« — »nove božje službe i *te* stare« itd.

sve in *vse*, *svi* in *vsi*, *svim* in *vsim* itd. rabi izmenoma v hrvatskih tekstih.

Mnogo germanizmov imajo vse tri izdaje skupno; razen že omenjenih v celotnih citatih se nahaja na pr.: »naprei poſtauil — naprid postavil«, »dišputiral«, »lotrija«, »offrouati — ofrati«, »ſamerka — zameri (merken)« itd. Za slovenski »zheſtu« rabijo hrv. izdaje različne izraze: mnogokrat, čestokrat, često, većekrat.

Deležnik preteklega časa se končuje na — l: hotel, pregovaral itd.; zanimiv je slovenski: zavrgal, prišal.

Za slovenski izraz »ofar« ima hrvatski tekst navadno »žrtev«; enkrat pa ima po slovenski izdaji: »Inu ie on en ofer inu plazhilu ratal« — »i on jest ofar i plaća«.

Germanizem v slovenski izdaji »sastopiti« se prevaja vedno z »razumeti«; na nekem mestu stoji v slovenski izdaji: »resoumel inu sastopil«, in tam ima hrvatski tekst: »razumeti i znati.«

Za slovenski izraz »beſſeda« ima hrvatski tekst enkrat »beseda«, enkrat »slovo«; natančnejša preiskava je pokazala, da tam, kjer stoji »beseda«, odgovarja gradnja celega stavka popolnoma slovenski:

„Inu druge zhloueshke Bogu inu nega beſſedi subper gori naredili inu poſtauili.“	*„i druge človičaske (sc. službe) Bogu i njega besedi suprot gori naredili i postavili.“*

Za »prauizhni« ima hrvatski tekst navadno »pravadan« in za »isuelizhane« — »spasenje«; vendar je tudi tam parkrat »izveličanje« in »pravični«; za »bogaboiezhi« — »bogoljubni«, enkrat tudi »bogabojeći«.

Jednaki so tudi izrazi »periasen« in »periazan« = Freundschaft; »mei« za meju = zwischen; »natu« — »nato«; »sabſton« — »zaostunj«: »poleg« — »polak« in še več drugih izrazov.

Jasno je, da je na teh izrazih težko določiti, kaj je direktni vpliv slovenščine in kaj je bilo tudi v hrvatskih narečjih domačega; težko je to radi tega, ker nimamo slovarja iz tiste dobe, po katerem bi se dalo to prigledati. V obče pa je razvidno, da so hrvatski prelagatelji imeli slovenski tekst vedno pred seboj ter ga doslovno prepisavali, samo da so delali hrvatske oblike in nadomeščali svoje izraze.

Doslej sta se v vseh slučajih cirilska in glagolska izdaja povsem ujemali, jedina razlika je abeceda, kakor je spoznal že »Stiftsprediger Weber«. Tu in tam pa se dobi mesto, kjer se te dve izdaji ne strinjata dobesedno, temveč je kaka beseda v obeh različno izražena. Gledal sem torej, katera izdaja ima v tem oziru že bolj hrvatski značaj. In našel sem, da je cirilski tekst na teh mestih izvrgel slo-

venski vpliv in se je najbrž bolj naslanjal na dalmatinsko narečje nasproti primorsko-glagolskemu; v dokaz nekaj primerov!

Slov.	Cir.	Glag.
Art. IV.		
Inu kir bi naſ reshilu od te vezhne smerti . . .	*I ka bi nas odkupila od večne smrti.*	*I ka bi nas rešila od večne smrti.*
Vsi Verni bodo Prauizhni ſturieni ſabſton skuſi nega Gnado skuſi tu Odreshituu.	*Vsi verni hote biti pravadni stvoreni zaostunj iz milosti po odkupleniju.*	*Vsi verni hote biti pravadni stvoreni zaostunj po milosti skrozi odrišenie.*
Le tu ie od Buga poſtaulenu inu odlozhenu, De kateri Veruie Vieſuſa Chriſtuſa, taiſti ie Isuelyzhan . . .	*Ovo jest od Boga postavleno i odlučeno, da kot va I. Kr. veruje, ta isti jest spasen*	. . . . *izveličan . . .*
Sakai, ſatu ie Chriſtus na ſueit pryshal.	*Zašto, Kristus je zato na svit prišal.*	*Zašto, zato ie Kristus na svit prišal.*
Art. V.		
. . . inu bodo reshena od ſtraha inu shaloſti.	*. . . jesu izbavlena od straha i žalosti.*	*. . . jesu rešena od straha itd.*
Art. VI.		
Kadar vi vſe ſturite, taku recite, vi ſte vnuzni hlapci, kar ſmo dolshni bili, tu ſmo ſturili.	*Kad vsaka učiniti, tada recite, jesmo sluge neprudni, što jesmo bili dužni, stvorili jesmo.*	*Kad vsaka učinite, tada recite, vi jeste sluge neprudni, što jesmo bili dužni itd.*
Art. VII.		
Ta praua Cerkou Chriſtuſoua inu kerſzhanska pag ie leta, ie tu duhousku prauu ſbrane inu ſglihane . . .	*Prava crikva Isukrstova i Krstianska paki jest ova, to jest duhovno, pravo zborišće i skladnost.*	*Prava crikva Isukrstova i Krstianska paki jest ova, jest to duhovno pravo zborišće i skladnost.*
Inu nei potreba, de bi ſe glih pouſod, te vunane Boshye slushbe inu Ceremonie od ludi gori nareiene inu poſtaulene dershale.	*I ni od potribe da bi se ednako posvuda ovi zvanjski Crikveni čini od ljudi narejeni i gori postavleni držali.*	*I ni od potribe, da bi se ednako posvuda ove zvanske Božie službe i Ceremonije, od ljudi narejene i gori postavlene držale.*

Art. XII.		
Sa teim inu na tu imaio tudi ſdaici ty dobry ſaduui te praue Pokure na tim zhloueku, se iskaſati.	*Potom i nato imaju takaiše tudje dobre plode od prave pokore na človeku izkazati se.*	. . . . *sadi* . . . .
Art. XV.		
Super tak kriu ſaſtop inu vuk od Ceremonieu nashi Vuzheniki mozhnu gouore inu ſubper pisheio.	*Suprot takovomu krivomu razuminju i nauku od crikvenih čini naši učenici močno govore i suprot pišu.*	. . . . *od ceremoni* . . . .
Art. XX.		
Ty farij inu Menihi ſo le od Praſnikou od offrou, od Mash od Rymskih odpuſtkou . . . . vuzhili inu pridigali (L. 44b.)	*Jere popi i fratri jesu listo od praznikov od ofrov, od mis, od Rimskoga prošćenja . . . . učili i pripovidali.*	. . . . *od Rimskih odpustkov* . . . .
Od tiga ſam Criſtus goſtu inu zheſtu . . . gouori. (L. 48 a.)	*Od toga sam Kristus gusto i mnogokrat . . . govori.*	. . . . *gusto i često* . . . .
Inu de ta Vera v takih teshkih Iſkushnauah obſtoy. (L. 48 b)	*Tere da vera ova v takovih teških skušnjah obstoi.*	. . . . *skušnjavah* . . . .
. . . Kir tiga Neuernika ſturi Prauizhniga, Tu ie Is hudiga neuerniga ſturi Prauizhniga. (L. 50b.)	*. . . Kir nevernega čini pravadna, to jest iz zaloga, nevernoga stvori pravadna.*	. . . . *pravadna* . . . . *pravična* . . . .
. . . de on odreshi, ne kar ti. Sakai ti ne mores odreshiti, tebi ie potreba odreshenika. (L. 54 b.)	*. . . da on sam odkupi, a ne ti, zašto Ti ne moreš odkupiti, tebi jest potribno odkupitela.*	. . . . *odriši* . . . *odrišiti* . . . . *odrišitela* . . .
. . . de Goſpud Bug ie vſem ludem, ki deio pokuro, Grehou ſe iſbauo. (L. 56 a.)	*. . . da Bog jest svim ljudem, ki pokoru čine, grihov se čuvaju.*	. . . . *izbavlaju* . . .
. . . de ſuami vekoma oſtane. (L. 56 b.)	*. . . da svami va veki ostane.*	. . . *vekoma* . . . .

Oli kadar ty praui	*Ali kada pravi*	. . . .
Verni na tim ſueitu	*verni na ovom svitu*	. . . .
moraio timu Crishu.	*imaio muki.*	. . . *križu* . . .
(L. 57 b.)		

Art. XXI.

. . . *Kateri ie ſam*	. . . *Koi jest sam*	. . . .
ſebe ſa vſe dal k	*sebe za vsih dal na*	. . . .
enimu odreshituu. (L.	*odkuplenie.* .	. . *na odrišenie* . .
58 b.)		
. . *Inu de ſe tu*	. . . *I da se Telo*	. . . .
tellu Criſtuſeuu ſteim	*Isukrstovo v kruhu i*	. . . *s kruhom* . . .
kruhom inu ta nega	*krv njegova u vinu*	. . . *z vinom* . . .
kry ſteim Vinom deili	*deli i priimle* . . .	. . . .
inu iemle . . . (L. 61 b.)		

Nenavadno je mesto, da se ujemata slovenski in cirilski tekst, glagolski pa ima drug izraz na pr.

. . . *Inu de slishio*	*i da sliše njih*	. . . .
nih shenina ſamiga	*ženiha samoga I. Kr.*	. . . *Nevěstaca* . . .
Criſtuſa (L. 50 h.)		

Kar se tiče jezikovne strani, še par splošnih opazk. S početka sem nameraval primerjati tudi katekizme, namreč Trubarjev »Catechismus in der windischen Sprach« iz l. 1550. in glagolskega in cirilskega iz l. 1561. in nazadnje sem hotel porabiti še — če tudi samo na kratko — evangeljske tekste novega testamenta, ker sem upal, da dokažem, da se hrvatski glagolski protestantski prevodi evangelijev naslanjajo na stare hrvatske cerkveno-slovanske prevode. Ker bi pri današnjem stanju znanstvenih del v tej smeri tako preiskavanje ne imelo mnogo uspeha, pa bi ugrabilo silno veliko časa, sem za zdaj opustil svojo namero. Samo na nekaj bi opozoril!

Vondrák smatra v svojem spisu »Die Spuren der altkirchen-slavischen Evangelienübersetzungen in der altböhmischen Litteratur«, da je izraz »na kříži rozpat« izposojen iz cerkveno-slovanske literature, za kar imajo vsi ohranjeni evangeljski teksti, ki so mu bili pristopni, »ukřižovan«; sicer pa se nahaja v drugih staročeških spomenikih pogosto »na kříži rozpat«. Pri tem omenja Vondrák: »Bezüglich des Slovenischen will ich hier nur bemerken, dass gewisse Ausdrücke darin auch nur am einfachsten aus dem Kirchenslavischen erklärt werden können, so finde ich in einem slovenischen Credo »na criſ ie raſpet« (V. Oblak »Doneski« str. 34.)« V »Artikulih« našel sem na nekem mestu — če

se ne motim, bil je prav citat iz svetega pisma — sicer v slovenski izdaji „*Chryshan*“, obe hrvatski izdaji pa imata „*na križu propet*“, kar bi bil dokaz, da sta se naslanjali tudi na cerkveno-slovanske evangeljske tekste.

Glede grafike se ujemata obe hrvatski izdaji vsaj v večini; za Hrvate delo itak ni bilo tako težko, ker so se lahko naslanjali na staro cerkveno književnost, dočim si je moral Trubar osnovati književni jezik in pravopis. V cirilski in glagolski izdaji se *n* in *l* navadno mehčata, in jotacija se izraža z valovito črtico (circumfleksom) nad soglasnikom ali pa z akutom na samoglasniku: ńegovomu, ńega itd.

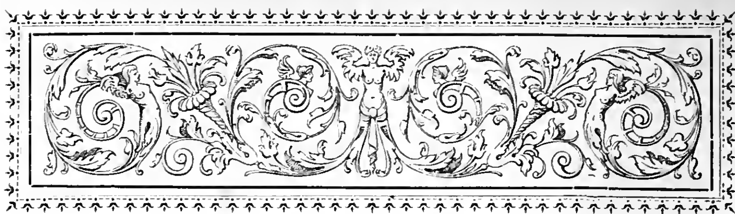
r̥ in l̥ sonans sta skoro povsem ohranjena: krstianske, odvrgši, drži, pomrsiti, srčen, mrtvih, trg itd.; nad *r* je navadno znamenje, ki izpade v glagolskem izdanju, če nastopi kaka ligatura. l̥ sonans ni tako dosledno izveden; najde se pln, naplno, pltnemu; pa ist*l*mačiti in st*u*mačiti, d*l*go in d*u*go, d*l*žni in d*u*žni vedno jednako v obeh izdajah. Le tu in tam se razlikujeta, in v teh slučajih je v glagolski najbrž vplivala slovenska grafika: na strani 53 *a* ima cirilska izdaja „внутрнихь“ z r̥, glagolska pa »vnu*ter*nih« po slovenskem »no*ter*nih«; ali na isti strani cirilska „трпленіе“, glagolska pa „*terplenie*“ po slovenskem „*terplene*“.

Za grafični vpliv slovenske izdaje se lahko tudi smatra to, da piše glagolica večkrat *ž* za *š*, na pr. v »žibkost«, »žibkim«, »hiža«; povod temu je menda to, da stoji v slovenski izdaji »shibkota«, »shibkim«, »hisha«, pri Trubarju pa pomenja *sh* poleg *š* tudi *ž*.

Včasih se razločujeta glagolska in cirilska izdaja tudi v tem, da stoji v glagolski *s* in v cirilski *š*: »tovaristvo — tovarištvo«, »kastiga — kaštiga«, »biskupi — biškupi« itd. V tem pa ne vidim nikakega vpliva slovenske predloge in tudi ne vem vzroka za razliko.

Moja razprava ni in z ozirom na dozdanje preiskave protestantske literature ne more biti popolna, vendar naj bode začetek delovanja v tej smeri.

Ivan Turjaški, krajiški zapovednik.

(?—1580.)

Spisal **Ivan Steklasa.**

Ivan Turjaški je bil sin Vuka Engelberta, ki je s svojim bratom Jurijem iz betve šumberške povečal že na početku 16. veka znamenito moč turjaške rodovine. Tako je dobil grajščino Smlednik leta 1538., na kateri je bilo še dolga 12.000 gld. Tisto leto sta oba brata kupila tudi grajščino Žužemberk na Dolenjskem, za katero je bil že nju oče Ivan IV. posodil lepo svoto denarja cesarju Maksimilijanu I. Imela pa sta brata plačati še na prvo posojilo 2800 gld. Ta denar sta izročila kralju Ferdinandu I., ki je na to zapovedal, da se njima izroči nemudoma kupni list za žužemberško grajščino. Kralj Ferdinand I. je ta denar porabil za obrambo mej proti Turkom. Da sta bila oba brata takrat že posebno premožna, dokaz nam je tudi dolžno pismo, po katerem sta posodila Ivanu Kacijanarju za vojsko proti Turkom 100.000 gld.[1]) Leta 1547. je Vuk Engelbert popolnoma odkupil grajščino Smlednik, ali leta 1550. nahajamo na posesti nove hipoteke njegovega sina Ivana.

Kdaj je bil Ivan rojen, ni nam znano, tudi ne vemo nič izvestnega o njegovi prvi mladosti. Najverjetnejše je, da se je še mlad posvetil vojaškemu stanu, saj je to bilo takrat glavno zanimanje plemstva. Prvikrat nahajamo Ivana v javnem življenju o priliki kronanja Ferdinandovega sina Maksimilijana II. za ogrskega in hrvaškega kralja leta 1563. Zastopnike kranjskega plemstva je vodil k tej svečanosti

[1]) V mojem spisu „Herbard VIII. Turjaški“ (Letopis Slov. Matice za l. 1889., str. 90.) stoji pogrešno, da sta posodila Kacijanarju omenjeno svoto Vuk in Engelbert, mesto Vuk Engelbert in Jurij.

Vuk baron Turn. Bili so pa v spremstvu Baltazar baron Lambergar, Ivan Jurij baron Lambergar, Vajkard baron Turjaški, brat Herbardov, Ivan baron Turjaški, Moric Dietrichsteinski ter Jurij Haller. Vsak je vodil s seboj pet konj, le Haller je imel štiri.[1]) Na hrvaški Krajini je deloval Ivan od leta 1566. pa do svoje smrti leta 1580.

Ko je zapretil l. 1566. sultan Soliman Sigetu, sklical je Herbard Turjaški, takrat najpogumnejši branitelj hrvaških in slovenskih dežel, najodličnejše može svoje dobe v vojaški tabor na posvetovanje. Nemudoma prihité na meje hrvaške dva njegova brata Ditrich in Vajkard, potem naš Ivan, bratranec njegov, Jošt Josip Turn ter Ivan Kisel. Herbard jim obljubi, da prevzame rad sam obrambo dežele, samo naj mu oni zberó vojsko, utrdé po deželi mesta ter poskrbé za hrano. Kadar vse to opravijo, naj se napotijo na mejo proti sovražniku, kar se je tudi kmalu zgodilo na poziv Herbardov. Treba je bilo namreč zaustaviti na poti Usraim-bega bosenskega iz Hlivna, ki je hitel s svojo vojsko v pomoč sultanu Solimanu pod Siget. Pri Novem v Bosni ga napade Herbard z Ivanom ter ga premaga popolnoma. Beg sam je bil ujet. Ivan ga odpelje kot ujetnika v Ljubljano; tukaj je živel kot gost Herbardov. Kesneje ga osvobodi Herbard za 30.000 cenikov. Siget je med tem padel, če tudi je Nikola Zrinjski žrtvoval sebe in vso svojo četo, da ga obrani. O tej slavni obrambi Sigeta je bil objavljen spis v hrvaškem jeziku, ki je prišel kmalu na svetlo tudi v latinskem in nemškem prevodu po posredovanju samega Ivana Turjaškega.

Po bitki pri Novem se povrne Ivan Turjaški, kakor smo že omenili, najprej v Ljubljano in potem na svoje posestvo v Šumberk na Temenici. Tukaj je živel takrat učenjak Samuel Budina, rodom Ljubljančan, kot odgojitelj in luteranski grajski duhovnik. Znano je namreč, da se je kranjsko plemstvo prav hitro oklenilo nove Lutrove vere, in da med vsemi plemiči Turjaški niso bili zadnji v tem pogledu. Na svojih grajščinah v Turjaku in v Šumberku so imeli svoje luteranske duhovnike precej v začetku reformacije ter so jih skrivali tudi še dolgo za protireformacije. Samuel Budina je bil dolgo časa učitelj luteranske šole v Ljubljani. To je bila latinska šola, neke vrste gimnazija, urejena po tedanjih nazorih. Učili so se vsi predmeti v humanističnem smislu v zvezi z vero luteransko. Leta 1563. je dobil Samuel Budina, ki je bil že star, za pomočnika Sebastijana Krelja, ki je vodil do smrti svoje tudi cerkveno upravo ljubljanskih

[1]) Valvasor X. 341.

protestantov. Bržkone da je Samuel Budina bival stalno v Šumberku že ob času, ko se je Ivan Turjaški vrnil z omenjenega pohoda proti Turkom.

In ravno takrat se je proslavljal po vsem krščanskem svetu Nikolaj Zrinjski, a posebno še med plemstvom kranjskim, ki je složno s hrvaškimi plemiči odbijalo skupnega sovražnika od svojih mej. Zgoraj omenjeni spis o sijajni obrambi Sigeta je ta slavni dogodek še posebno poveličeval, če tudi ga niso vsi razumeli. Bilo je tedaj potrebno, da se je prevedel na latinski in nemški jezik, kar je izvršil Samuel Budina po nagovoru Ivana Kisla Fužinskega, kateremu je tudi prevod posvečen, ter po posredovanju Ivana Turjaškega. Budina pripoveduje, da je ves dogodek natanko opisal neki prav verodostojen mož izmed bližnjih služabnikov slavljenega junaka. Njega so ujeli ob tej priložnosti Turki ter ga odpeljali s seboj kot sužnika; vendar pa se je kmalu odkupil in povrnil na Hrvaško. Morda je spis prinesel na Kranjsko Ivan Kisel ali pa Ivan Turjaški. Oba prevoda, latinski in nemški, sta se hitro razširila med kranjskim plemstvom; a prepisov je bilo premalo, toliko se jih je zahtevalo. Zategadelj sta se izročila oba prevoda v tisk ter sta prišla na svetlo leta 1568.[1]) Latinski prevod je bil tiskan na Dunaju pri Gašparju Stainhoferu; Budina trdi izrecno, da je on sam spis prevedel s hrvaškega jezika na latinski (ex Croatico sermone in latinum conversa). Hrvaški izvirnik pa ni bil bržkone nobedenkrat tiskan, pa se tudi ni ohranil.[2]) Vsebina spisa je pa ta-le: Spredaj je kratek predgovor za bravca, potem sledi že omenjeno posvetilo na 9 straneh velike četverke, dano v Žužemberku 31. sušca leta 1568. Povest sama obsega 55 strani. Izza nje sledi grobni napis Nikolaja Zrinjskega v Čakovcu in drugi veliki grobni napis v latinskem jeziku, potem žalospev za Zrinjskim od matematikarja in profesorja na Dunaju Pavla Fabricija in temu sličen spev od magistra Gašparja Žitnika, tudi profesorja na Dunaju. Spis se završuje s sklepno elegijo za bravca od Ivana Gebharda, Ljubljančana.[3])

Ko je prebival Ivan Turjaški v Žužemberku, dogodil se je čuden napad na žužemberški grad. Leta 1559. pride

[1]) Nahaja se v delu: Rerum Hungaricarum Scriptores varii. Historici, Geographici F. M. D. C. Ponatis frankfurtski v c. kr. dvorski knjižnici. Navadno se rabi izdava Schwandtnerjeva (1766—1768).

Budina je glavni vir za zgodovino obleganja Sigeta.

[2]) Prva tiskana knjiga v hrvaškem jeziku o junaški borbi pri Sigetu je: Vazetje Sigeta grada, pisan (pesem) na četiri dila razdiljena od Bernarda Karnarutića. Prvo izdanje v Benetkah v 12-ti pri Rugieru d' Albe 1584.

[3]) P. Radics, Herbard VIII. str. 55—56.

namreč Jurij, nezakonski sin Jurija Turjaškega, ki je bil med tem pa že umrl, z 18 Neapolitanci v Žužemberk obiskat svojega očeta ter zahtevat od njega dedščino svojo. Jurij je bil rojen na Švicarskem. Ko je odrastel, se je posvetil vojaškemu stanu ter je po tedanji navadi švicarskih prebivavcev služil kot vojaški najemnik v raznih deželah, največ v španski in angleški vojski. Proslavil se je večkrat v boju. Slednjič se je pa premislil ter izstopil iz vojske. Po dolgem potovanju pride v Žužemberk na svečnico, ko je bil tam semenj. Še tisti večer se popne s svojimi tovariši na grajščinsko ozidje ter osvoji grad. Oskrbnik se še o pravem času spusti po vrvi čez zid ter skliče svoje kmete na boj. Po drugi govorici pa se je nekaj časa boril z napadači, potem pa hipoma odprl skrivna vrata, skoz katera so mu prišli na pomoč njegovi kmetje. Valvasor (XI. 520—521) trdi, da je prihitel na pomoč tudi Herbard Turjaški, a bržkone je sodeloval v borbi tudi naš Ivan. Grad zopet hitro osvoje. Osem Lahov vržejo čez zid na sulice zdolaj stoječih kmetov, druge pa pobijejo v gradu, med njimi tudi samega Jurija. Mrtvih je bilo po Valvasorju 36, namreč 18 Lahov in Jurij ter 17 kmetov turjaških. Borba je bila tedaj prav huda. Lahov niso niti pokopali, nego so jih zavlekli čez Krko v šumo, kjer jih je požrla zverina. Zares žalostna osoda sicer hrabrega Jurija.[1])

Od leta 1566. nahajamo Ivana Turjaškega v društvu z bratrancem Herbardom na hrvaški Krajini, kjer se složno borita proti Turkom. V nekem listu zovejo Ivana že takrat imenitnega in uglednega moža zaradi osebnih kreposti in cesarske milosti (»kayserlicher gnad vnnd aigener Thugenden wegen berümbt vnnd ansichtig«). Leta 1568. je opravljal službo stotnika kranjske deželne obrambe. Istega leta ga je poslal deželni knez nadvojvoda Karol po nekem poslu v Monakovo, zato ni mogel prisotstvovati v Ljubljani ob posvetovanju glede vojaških vaj, kakor tudi Herbard ne, ki se je ravno takrat podal z Ahacijem Turnom, tedanjim deželnim upraviteljem, in Maksimilijanom Lambergarjem na Dunaj, da na carskem dvoru razpravljajo o novem preustrojstvu vojske in o prinosu vojaških stroškov od posameznih dežel.

[1]) Ta dogodek je opisal Ivan Faetan iz Regija v obliki male junaške pesmi pod naslovom: Seisenbergensis tumultus ad Reverendissimum patrem D. D. Wolfgangum Naevium monasterii Siticensis Abbatem amplissimum. Joanne Faetano Regiensi Viennae Austriae. Excudebat Michael Zimmermann. Anno MDLX. Vuk Nevi, kateremu je posvetil Ivan Faetan ta spis, je bil opat v Stični od l. 1550.—1566. (P. Radics. Herbard VIII. str. 56—57.)

Ko je leta 1571. nadvojvoda Karol naznanil kranjskim stanovom, da se je zaročil z Marijo Bavarsko, zbrali so se le-ti v Ljubljani, da se posvetujejo o svatbenem daru. Ker je bil prav takrat odsoten Vuk baron Turn, pozdravi zbrane stanove kot predsednik Ivan Turjaški, ki je bil ob enem tudi dedni maršal kranjski. V razpravi o tem predlogu sta največ sodelovala Herbard in Ivan; skupščina je slednjič odločila primeren dar (8000 goldinarjev). Herbard Turjaški pa je bil izvoljen, da odnese kot deželni glavar o priliki ženitbe svatbeni dar v Gradec. Svatba nadvojvode Karola z Marijo Bavarsko se je obavila na Dunaju dne 28. velikega srpana. Pri svatbi je bil navzočen Vajkard Turjaški, brat Herbardov, kot dvorski maršal. V Gradec sta prispela mlada poročenca dne 10. kimovca; že prvi dan so se njima izročili svatbeni darovi. Kranjsko plemstvo so zastopali o tej priložnosti Herbard Turjaški kot deželni glavar, Ivan Kisel Fužinski, Jernej baron Podpeški, Ivan Turjaški, Ahacij baron Turn, Adam baron Podpeški, Jurij Turjaški, Josip baron Turn, Moric Dietrichsteinski, Vuk baron Turn, Kozma Ravbar s Kravjaka ter Jurij Haller iz Planine in Jablanice. V spremstvu teh velikašev je pozdravil Herbard Turjaški nadvojvodo in nadvojvodinjo ter njima izročil dragoceni dar v imenu kranjske dežele.

Ali komaj so v Gradcu minule omenjene slavnosti, moralo se je zopet misliti na borbo proti Turkom in na neke prepire v Istri, ki so se dogodili v Pazinski okolici. V Istri se je takrat narod vzdignil radi hudih davščin. Zbralo se je do 2000 kmetiških upornikov, in ker se je takrat sploh po Slovenskem pripravljalo na večji upor, bilo je prav nevarno, da se s temi nezadovoljneži zedinijo sosedje s Kranjskega, ki so se protivili plačati kupnino od svojih posestev. Že v Gradcu se je sklenilo, da se postavi v pazinski grad 100 strelcev ter zbere še najmanj 3000 mož pod svojim zapovednikom. Ob enem se ta sklep razglasi po vsej deželi ter se tako pozovejo uporniki zopet na pokorščino. Oprosti naj se samo onim, ki se umirijo ter prisežejo pokorščino iznovič. A da se uporniki ne bi zaprli v trdnjavice, katere bi bilo treba kesneje oblegati, morala je biti vojska prav oprezna. Celo na Benetke se je moralo misliti pri tem posvetovanju, kajti kot bližnji sosedje so se mogli zaplesti v te neprilike. Sklenili so poslati v Benetke poslanca s poročilom, da je odpravila avstrijska vlada svojo vojsko v Pazin le zato, da zaduši v tem kraju upor. Ker bi mogli uporniki bežati tudi na Benečansko, moral je skleniti avstrijski poslanec z benečansko vlado pogodbo, kako bi se izročevali taki begunci med obema državama. Ko se je

Herbard posvetoval še tudi s stotnikoma iz Trsta in Gorice, ter z nekimi velikaši iz teh krajev, izdelala se je v bojnem svetu osnova za napad. Bojne stroške so seveda zvrnili na premagane upornike. Zapovedništvo nad zbrano vojsko se je izročilo Vajkardu Turjaškemu, ki je nadvladal v kratkem času ves upor ter to neugodno stvar rešil na zadovoljstvo deželnih stanov.

Vajkard Turjaški, brat Herbardov, je bil odgojen na vojvodskem dvoru v Cleve na Nemškem ter je bil radi tega kesneje tudi jako goreč protestant. Tistega leta, ko je prevzel zapovedništvo nad vojsko proti pazinskim upornikom, je bil imenovan za vojaškega svetovavca, dočim je že prej bil člen bojnega sveta in upravitelj dvorskih konjušnikov. Sam nadvojvoda Karol je sporočil Herbardu o imenovanju Vajkardovem za vojaškega svetovavca ter izjavil, da bodo s tem imenovanjem zadovoljne gotovo vse stranke. Ob enem je dobil Vajkard zapovedništvo nad konjiško četo, ki je štela sto konjikov. Da je bil Vajkard vreden tega odlikovanja, pokazal je v pazinskem poslu. Pa tudi še poprej je služil v vojaških poslanstvih. Leta 1565. je bil poslan s Pavlom Vilhemom Zelkingom v vojaški tabor na Ogrsko, leta 1566. pa k vajam peterih krdel nemških vojakov v Tuln, kamor jih je sklical cesar za vojsko na Ogrskem, potem leta 1577., ko je bil že deželni glavar kranjski (1575—1580),[1]) kot poslanec dežele Kranjske najprej v Gradec k posvetovanju glede utrditve graške trdnjave in kmalu potem na Dunaj v zbor, kjer se je razpravljalo o obrambi na hrvaški Krajini. Bil je vse svoje življenje goreč protestant ter se je oženil tudi z gorečo protestantinjo, Dorotejo, posestnico Lomnice in Mezeriča na Moravskem. V Škocjanu pri Turjaku je imel za pastorja Maksa Ksilandra. Kesneje je bil imenovan tudi za zapovednika na Krajini, kakor bomo videli.

Po srečno dokončanih svatbenih svečanostih v Gradcu odide Herbard Turjaški zopet na Krajino, kjer je z Ivanom snoval nove odredbe glede obrambe. Trda je seveda bila za velike stroške za vojsko in trdnjave. Herbard je vsak čas pošiljal nadvojvodi Karlu žalostna poročila iz Krajine ter ga prosil zdatne pomoči, da ne ostane brez vsakih sredstev v največji sili. Prošnja Herbardova je bila uslišana. Sam cesar Maksimilijan II. je zapovedal, da se izda vsako leto 15.000 goldinarjev za vzdrževanje trdnjav, 10.000 goldinarjev pa za obrambo. Tako je storil tudi nadvojvoda Karol.

[1]) Valvasor (XII. 52) uvrščuje tudi Ivana, katerega napačno imenuje sina Herbardovega, med kranjske deželne glavarje, kar pa ni bil nikdar.

Ta pomoč je bila za tedanji čas prav zdatna; stanovi kranjski, koroški in štajerski so odgovorili zahvalno, da bodo oni skrbeli vkup z zapovedniki na Krajini, v kakšne svrhe naj se obrne omenjeni denar. Da bode vojska za vsak slučaj pripravna, sklenejo kranjski stanovi, naj se na sv. Jurija dan pregleda stanovsko konjištvo. Za presojevavce so bili izvoljeni tedanji deželni glavar, deželni upravitelj in deželni odborniki. To stanovsko konjištvo pa ravno takrat ni imelo stotnika. Deželni glavar ponudi to častno mesto najprej Joštu Josipu Turnu, a ko ga lé-ta ni hotel sprejeti, Maksimilijanu Lambergarju; ali ko se tudi ta zahvali, prevzame zapovedništvo naš Ivan. Vendar pa po dokončanih vajah odstopi tudi on, češ, da so zanj nastopile take okolnosti, da ne more dalje te službe opravljati. Zbrani deželni stanovi so mu izrazili pismeno svojo zahvalnost za njegovo požrtvovalnost.

Prav hudi časi so zdaj nastopili za hrvaške in slovenske dežele. Odkar je padel Siget, ni bilo pred Turki miru nobeno leto. Temu zunanjemu sovražniku se pridruži pa še domači, kmetiški upor, ki je zapretil ugonobiti ono blagostanje, kolikor ga je še bilo po slovenskih deželah. Herbard Turjaški je imel kot deželni glavar kranjski prav težavno nalogo, da obrani slovensko zemljo vseh nesreč. Volja za to je bila brez dvoma čvrsta, le sredstev je manjkalo vedno. Ni tedaj čudno, da je v teh hudih časih potoval prav pogostoma radi denarnih stvari na Dunaj in v Gradec. Za odsotnosti njegove ga je nadomeščal v službi Ivan. Tako je predsedoval deželnim stanovom l. 1573. ter je dne 13. grudna odgovarjal na predlog Jošta Josipa Turna, naj se izplača stotniku senjskemu in vojvodi mesečna plača; rekel je, da ni za to sploh denarja in da je deželni glavar odpotoval. Zapovednik v Senju naj počaka in potolaži vojsko, dokler se povrne deželni glavar; sicer pa stanovi sami nimajo v Krajini v vojaških rečeh nič opraviti, nego se imajo le na določbe glavarjeve ozirati. Zapovedniku Joštu Josipu Turnu, takrat žumberškemu stotniku in zapovedniku proti upornikom, je nesel Ivan sam iz Ljubljane od deželnih stanov poslanih 1000 goldinarjev v Novo mesto, kjer so se zbirale čete Turnove, da udarijo potem proti Krškemu.[1])

Ivana Turjaškega nahajamo tudi na stanovskem zboru v Gradcu, kjer se je razpravljalo leta 1574. o stroških za vojsko na Krajini. Iz Gradca so odšli isti poslanci, med njimi tudi Ivan, na Dunaj k cesarju Maksimilijanu II., da ustanove poslednje odredbe glede obrambe pomejnih trdnjav. Bil je pa tudi že skrajni čas, kajti primirje med Turki in

[1]) Radics, Herbard VIII. str. 204.

Avstrijo je že poteklo in morala bi se skleniti nova pogodba. To se je sicer zgodilo, ali miru za to vendarle ni bilo na mejah, marveč so začeli zdaj Turki še najhuje napadati hrvaške in slovenske zemlje. Herbard Turjaški je imel kot glavni zapovednik vojske v Krajini le odveč skrbi ter se je zdaj zadržaval večjidel na meji, kjer mu je bil glavni pomočnik Ivan. Hudo so besneli Turki leta 1575. Vodil jih je glasoviti Ferhad-paša. Že 7. prosinca istega leta se strne Ivan Turjaški ž njimi pri Budačkem. Po hudi borbi je izgubil bitko, bil sam ranjen in zajet, vendar pa se je rešil iz turškega tabora. Turki pa se povrnejo slavodobitno z velikim plenom v Bosno. Ivana Turjaškega so doma obdolžili, da je prezrl vojaške zapovedi, češ, da ni bil pripravljen za boj, ali pa da je bil celo sporazumljen s Turki. Taki ogovori so bili takrat navadni proti vsakemu vojaškemu zapovedniku, ki je izgubil bitko in se je moral radi neuspehov zagovarjati pri pristojni oblasti. Tako se je moral tudi Ivan Turjaški že 22. prosinca braniti pred komisarji, ki so po zapovedi nadvojvode Karla ravno takrat pregledavali Krajino. Ti komisarji so bili: Ljudevit Ungnad, Jernej Khevenhüller ter Oto Radoljiški in Kamniški. Ivan se je pred njimi tako sijajno opravičil, da ni bilo na njem najti nobene sumnje zaradi nemarnosti, a še manj radi kakšnega izdajstva.[1])

Ivan Turjaški je zastopal tudi še dalje glavnega zapovednika Herbarda, ki je imel s komisarji dosta opraviti, pregledujoč Krajino skoz celo leto do 7. velikega srpana. Tedaj se je Herbard podal na zbor v Bruck, od koder je zopet prihitel vsled žalostnih glasov nazaj na mejo. Pravijo, da je slutil svojo žalostno osodo, ki ga je tudi zares zadela pri Budačkem že dne 21. kimovca istega leta.[2]) Je li sodeloval tudi Ivan v tej bitki, ni izrecno povedano, bržkone pa je vodil krajiško vojsko, ki se je imela združiti s Herbardovo, ali je prišla prekasno na bojišče. Tudi ta vojska je bila razbita, in zdaj je bila Turkom odprta pot čez Kolpo na Kranjsko, dokler ni bil Karlovec sezidan.

Znano je, da je dal Ferhad-paša odsekati Herbardovo glavo, katero si je pridržal za svojega gospodarja v Carigradu, dočim je truplo povrnil sorodnikom, ki so ga pokopali v Podbrezju. V ime vdove pokojnika se je obrnil Ivan do Ferhad-paše po dveh poslancih, ki sta ga imela prositi

[1]) Spisa „des Herrn Hans Freiherrn v. Auersperg Verantwortung der ungegründeten Zucht halber, 4 cart“, ki se je nahajal v knjižnici knežjega dvorca, ni več na dotičnem mestu, kakor trdi Radics. (Herbard VIII. str. 70.)

[2]) Letopis Slov. Matice za leto 1889., str. 115–116.

za glavo Herbardovo ter ga ob enem podučiti o nestalnosti ljudske sreče; zato naj bi blaže ravnal z ujetim Vukom Engelbertom, sinom Herbardovim, kakor so pred nekaj leti Turjaški lepo ravnali z ujetim Usraim-begom na svojem dvorcu v Ljubljani. Glavo Herbardovo so sicer dobili za veliko odkupnino, ali odrto, ker je dal paša kožo nagatiti ter jo poslati sultanu v Carigrad, da zadobi tako večjo milost gospodarja svojega. Tudi Vuka Engelberta so odkupili po posredovanju Ivana Turjaškega za veliko vsoto denarja. Po posredovanju cesarskega poslanca Ungnada je bila povrnjena iz Carigrada tudi nagačena glava Herbardova, ki se še dandanes čuva na Turjaškem gradu v omarici iz cipresnih deščic.

Po smrti Herbardovi je bil imenovan za zapovednika na Krajini Ivan Turjaški. On je bil samostalen zapovednik v činu podpolkovnika. Težak je bil njegov položaj v vsakem pogledu. Na celem prostoru med Uno in Kolpo ni bilo takrat nobene jake trdnjave, katera bi bila mogla braniti Turkom prelaz skoz te kraje v slovenske dežele. Bilo jo je tedaj treba osnovati. Ne daleč od današnjega Karlovca je takrat stal med Kolpo in Petrovo goro starodavni grad Steničnjak, ki je bil prav pripraven za večjo trdnjavo. Ravno mimo Steničnjaka so Turki najrajši zahajali v pokolpske kraje ter so jih tudi popolnoma pokončali. Gospodarji tega grada, grofje Nadaždi, niso mogli mirno uživati svojega posestva, kajti Turki so se ga lotili tolikokrat, da so ga slednjič popolnoma opustošili. Grozen je bil napad v te kraje že leta 1541. na dan sv. Magdalene, ko je prihrulo do 10.000 turških konjikov pod Marat-begom ter pokončalo ves kraj do Kolpe. O tej priložnosti je bilo zasužnjenih okoli 3000 prebivavcev. Leta 1548. pokonča iznovič zloglasni Malkoč-beg vso okolico grada Steničnjaka, posebno Topusko in Perno. Novi napadi so se dogodili zopet l. 1565. in 1574. Sklepalo se je radi tega večkrat, da bi bilo najbolje, Steničnjak jako učvrstiti ter ga izročiti glavnemu zapovedniku hrvaške Krajine za njegovo stalno prebivališče. Zategadelj se je začel dogovarjati in pogajati že leta 1574. general Herbard Turjaški s posestnikom Steničnjaka, grofom Nadaždom, o prodaji grada. Tudi ban hrvaški Jurij Drašković se je trudil na vso moč, da dobi Steničnjak za nadvojvodo Karla. Ali Nadažd ni hotel prodati svojega posestva za denar, nego je zahteval, da se mu zameni za drugo prikladno posestvo. Vsled tega so se razgovori razbili, a naslednik Herbardov, Ivan, je prevzel grad Steničnjak v najem ter se je tudi v njem nastanil. V veliko trdnjavo pa Steničnjaka vendarle niso izpremenili, če tudi so ga Turki napa-

dali še nadalje, ampak so za to izbrali z dovoljenjem nadvojvode Karla kraj med Kolpo in Korano ter tukaj sezidali Karlovec leta 1579.[1]) Odkar je bil Steničjak v oblasti Turjaških, napadali so ga Turki z vso silo, in Ivan je imel dosti skrbi in stroškov, da ga je obranil. Tako je leta 1576. odbil napad bosenskega Kapidži-paše in vojvode Rustana s Kostajnice. Tudi leta 1577. so napadali Turki Steničnjak ter odpeljali s seboj v sužnost mnogo naroda. Ob tej nezgodi so Turki porušili kastel Knejo pri Zlatu, a da se v njem ne ugnezdijo sovražniki, zahteval je Ivan, da se podere do temelja. Posebno hud napad je bil leta 1578., vendar pa se je posrečilo krajiški vojski, da je pregnala turške roparje ter osvobodila vse ujetnike. Leta 1580. je Vajkard Turjaški slednjič razbil Turke med Ostrožinom in Steničnjakom.[2]) Ves kraj okoli Steničnjaka je bil vsled teh neprestanih napadov poplenjen in pokončan. Kolikor je ostalo še naroda, živel je prav siromašno in v vednem strahu pred sovražnikom ter se je zategadelj počasi razselil v kraje med Savo in Dravo, ali celo tje na Ogrsko. L. 1584. so se preselili tudi prebivavci Steničnjaka v Karlovec, a frančiškani so zapustili svoj samostan leta 1585. ter odšli na Trsat kraj Reke. Tako je to starodavno mesto popolnoma opustelo. Ivan Turjaški je vzel Steničnjak v najem do leta 1586., ali ker je on pred tem letom umrl, prevzel je posestvo pod tistimi pogoji Andrej Turjaški. Če tudi so mu ponujali poslanci Frančiška Nadažda 3000 goldinarjev, da odstopi grad, vendarle ni hotel tega storiti, nego ga je pridržal do leta 1588. Turjaški niso mnogo skrbeli za grad; bil je precej zapuščen, zatorej je nadvojvoda Karol opomnil naslednika Ivana, da ga popravijo. Dokler so imeli Turjaški Steničnjak v najemu, prisvojili so si sami in pa ostali vojni častniki mnogo delov obširnega grajščinskega posestva. Ivan Turjaški je vzel po sili posestvo Goljak in vas Udbino pri Rakovcu kraj Karlovca. Kar so Turjaški morali odstopiti od grajščinskega posestva Turkom, in kar so vzeli grajščini karlovški vojaki, to so si nadomestili oni s posestvi manjših vlastelinov okoli Kolpe. Radi tega so se le-ti potožili leta 1577. v hrvaškem zboru na Turjaške.[3])

Tudi pavlinski samostan v Kamenskem blizu Karlovca, na desnem bregu Kolpe, je dobil Ivan Turjaški leta 1576. v najem od generala istega reda Štefana Trnovskega. Ta samostan je bil leta 1530. popravljen in deloma učvrščen za obrambo proti Turkom. Ves ta kraj je spadal pod sodnijsko

[1]) Letopis Slov. Matice za l. 1892. str. 187—188.
[2]) Lopašić, Oko Kupe i Korane. Zagreb, 1895, str. 287—288.
[3]) Lopašić, Oko Kupe i Korane, str. 289.

okrožje grajščine Steničnjaka, a ker se le-ta ni mogel sam krepko braniti nasilja turškega, bil je tudi samostan v Kamenskem prepuščen svoji osodi. Pavlini so zapustili samostan že leta 1570.—1573., ker so Turki prodirali že tudi v to okolico, pa se je bilo bati vsak čas še hujših napadov. Da Turki ne osvoje samostana, sklenil je omenjeni general reda pavlinskega pogodbo z Ivanom Turjaškim, ki je prevzel samostan v najem za letnih 50 goldinarjev.[1]) Ob enem je moral Ivan Turjaški generalu reda obljubiti, da bode varoval cerkev in samostan propasti, vzdržaval jednega duhovnika ter s kmeti ravnal po pravici in milosti. Teh kmetov je seveda že takrat bilo malo, vendar jih je ostalo še nekaj pod okriljem samega samostana. Pavlini so si po pogodbi pridržali pravico, da morejo lahko vsak čas zahtevati Kamensko zase, ter so za ta slučaj obljubili povrniti vse stroške, katere bi izdali najemniki za kakršnekoli popravke. In čeravno je tej pogodbi ugovarjal tedanji posestnik Steničnjaka Tomaž Nadažd pri kapiteljnu zagrebškem po svojem oskrbniku Gašparju Kupčincu, ostali so karlovški generali še na dalje najemniki samostana. Najemnina pa je zdaj znašala le 15 goldinarjev na leto, ker so med tem zemlje izgubile skoraj vsako vrednost radi neprestane nevarnosti pred Turki. V Kamenskem so umestili radi tega karlovški generali stalno stražo. Po navadi je bilo v tej trdnjavici do 20 vojakov. Tako je bilo Kamensko s Tovunjsko pečjo glavna predstraža trdnjave karlovške. Toda krajiški generali se niso držali podpisane pogodbe. Ko se je zidala trdnjava karlovška, podrli so jeden del samostana ter upotrebili gradivo za trdnjavo; tako so sezidana od tega gradiva turška vrata, skoz katera se je prihajalo v trdnjavo iz Kamenskega. Nič bolje niso ravnali nasledniki Turjaških s tem samostanom; večji del poslopja so podrli, le jedna stran se je vzdržala cela, in tukaj ima še dandanes kamenski župnik svoj stan.[2])

Že poprej smo omenili, da je bil Ivan Turjaški imenovan po smrti nesrečnega Herbarda za glavnega zapovednika na hrvaški Krajini, kjer je že prej opravljal službo vojaškega svetovavca. Da je imel ob tem poslu mnogo opravka, videli smo že iz navedenih dogodkov, a razen tega se more sklepati o njegovem delovanju tudi po dopisovanju s tedanjimi višjimi vojaškimi oblastmi. Tako mu

---

[1]) Tako se je ohranila v hrvaškem jeziku pobotnica, katera kaže, da je izplačal služabnik Ivana Turjaškega, Jurij Jurinić v Zagrebu, leta 1580. dne 4. velikega travna najemnino za samostan pavlinski v Kamenskem. (Lopašić, Spomenici hrv. Krajine I. 98.)

[2]) Lopašić, Oko Kupe i Korane, str. 136—137.

odgovarja nadvojvoda Ernest z Dunaja (20. velikega travna leta 1577.), da je prejel njegovo pismo, v katerem zahteva, da se imenuje stotnik za Hrastovico, kjer ni nobenega zapovednika, pa tudi za Bihač, kjer je stotniku Sebastijanu Lambergarju pretekel čas njegove službe. Nadvojvoda je v pismu očital Ivanu Turjaškemu glede Hrastovice, Peči in Klinagore, zakaj ni na njegovo zahtevo precej sporočil o dohodkih teh gradov in o užitkih tamošnjega stotnika. Ti dohodki so se računali do tega časa po podatkih bivšega bana in škofa zagrebškega Jurija Draškovića, ali proti odmerjenemu znesku sta se potožila že stotnika iz Hrastovice, Julij od Zadra (Jurišić) in Nikolaj Splečanin (Spalatin), zatrjujoč, da nimata toliko dohodkov, kolikor bi bilo dovoljno za potrebno število vojakov. Zatorej zahteva nadvojvoda natančno in verno poročilo o teh dohodkih. Kar se pa tiče stotnika v Bihaču, dogovoriti se hoče nadvojvoda Ernest sam z nadvojvodom Karlom.[1]

Naseljevanje Vlahov na Hrvaškem je bilo takrat prav pereče vprašanje. Vedno več jih je dohajalo iz sosednjih turških dežel v prazne kraje kraljevine hrvaške. Stanovi hrvaški in kranjski so se protivili temu doseljevanju, ker so mislili, da je ta novi živelj nevaren za ostale kraje. Zapovedniki na Krajini so pa radi sprejemali te doseljence, češ, da se dado dobro uporabiti za obrambo mej. Le s pomočjo teh vojaških zapovednikov se je moglo toliko Vlahov naseliti na hrvaško ozemlje. Tudi Ivan Turjaški jim bržkone ni bil protiven, kar se vidi iz zapovedi nadvojvode Ernesta, da se preženo Vlahi iz Like, kamor so jih Turki naselili na 20 krajih. Nadvojvoda Ernest prijavi kralju Rudolfu II., da se je to zgodilo le vsled nemarnosti Ivana Turjaškega, češ, da ni storil svoje dolžnosti, ker ni sam niti besedice poročil o teh Vlahih, ampak sam stotnik Rab je opozoril višjo vojaško oblast o tem dogodku. Ivan Turjaški je omenil le jedenkrat nekaj malega o tem naseljevanju, ali se ni za stvar dalje zanimal. Ta nemarnost, pravi nadvojvoda Ernest, bi mogla pa vrlo mnogo škoditi, posebno sosednji Kranjski. In zares so se radi tega kranjski stanovi pritožili na merodajnem mestu. Nadvojvoda Ernest prav dobro vé, da ne bi čisto nič koristilo, ko bi se radi tega začeli dogovarjati s Porto ali pa z bosenskim pašo, marveč je treba udariti na Turke s krajiško vojsko ter s kranjskimi konjiki in strelci. Zatorej prosi Ernest po svojem poslancu pomoči pri cesarju, kajti vojska se ne da tako lahko zbrati radi slabe plače. Gotovo je, da store svojo

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 28.

dolžnost nadvojvoda Karol, stanovi njegovih dežel ter zapovednik na Krajini. Cesar pa mora braniti svoje dežele, ko mu jih hočejo sovražniki vzeti; saj to ni nikakšno mirolomstvo, in vojska se da čisto lahko izpričati. »Če Vaše Veličanstvo odobri to osnovo«, pravi Ernest, »potem jo hitro predložim Ivanu Turjaškemu in stotniku Rabu ter jima zapovem, da jo izvršita s pomočjo nadvojvode Karla ter kranjskih in furlanskih velikašev.«[1])

Že čez štiri dni odgovarja cesar iz Vratislave, da je odobril osnove nadvojvode Ernesta in da je ob enem zapovedal dvorski komori, da poskrbi za stroške tega podjetja.[2]) Zdaj pozove nadvojvoda Ernest tudi deželnega glavarja kranjskega Vajkarda Turjaškega in kranjske stanove, da brez odlašanja, in sicer brez graje in vike zbero hrano in čete za napad na liške Turke. Pa tudi Ivan Turjaški je dobil ob istem času kot krajiški zapovednik zapoved, da pripravi vse za napad. Zato naj upotrebi stotnika Raba in druge sposobne častnike, da mu vojsko izurijo. Za stroške poskrbi dvorska komora, nekaj pa bode moralo dati vojvodstvo Kranjsko.[3]) Graški bojni svet je pridobil za to podjetje tudi brata Jurija in Frančiška Barbo, Adama Raunaha in Ivana Nikoliča, stotnika na Reki in v Trstu ter upravitelja v Pazinu in Istri.[4]) O tej stvari javi Vajkard Turjaški nadvojvodi Karlu v Gradec že dne 26. rženega cveta, da je sklical dne 1. srpana odbor na dogovor v Ljubljano največ radi stroškov za to podjetje. Poklical je na posvetovanje tudi Ivana iz Krajine; ali ker on ni mogel priti, pošlje k njemu v kratkem tri pooblaščence, kajti radi vojske se morata poprašati za svet tudi stotnik senjski Gašpar Rab in grof Zrinjski (als das eine dissfals guete erspriessliche hilff zu ross vnd fuess erzeigen khan.)[5]) »Trda bo za denar« pravi Vajkard, »kajti Kranjska je že mnogo dolžna ter ima plačati za celi dve četrti leta zaostalo plačo krajiški vojski. Na Krasu bode vojski najhuje napredovati. Treba bi bilo tudi zvedeti, ker se mora udariti na Turka po suhem in na morju, dovolijo li Benečani prelaz na morju, ali se bodo temu protivili. Danes je prispel glas od krajiškega zapovednika iz Senja, da se zbirajo Turki, pešci in konjiki, v velikem številu in da mislijo udariti na Hrvaško. V Liko je že prišel beg hlivanski (von Hlaina) z mnogobrojno četo

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 28. Spomenica je pisana na Dunaju 3. rženega cveta 1577.

[2]) Ibid. str. 30. Spomenica od 7. rženega cveta 1577.

[3]) Ibid. str. 31. Spomenica od 17. rženega cveta 1577.

[4]) Ibid. Spomenica od 21. rženega cveta 1577.

[5]) Ibid.

pešcev in konjikov ter namerava prodreti na Kranjsko. Turki se na ta način pripravljajo na napad, mi pa le z dogovori tratimo čas, naj li tiramo Vlahe iz Like ali ne.«

Ivan Turjaški ni mogel zapustiti Krajine ter se podati na dogovore v Ljubljano, ampak je odgovoril že dne 2. srpana iz Steničnjaka kranjskim stanovom, da stori za obrambo Krajine vse, kar se da, sicer se pa že dogovarja s stotnikom Rabom v tem oziru. Osobito pa opozarja stanove, da je treba za tako podjetje poglavitno dveh stvari, namreč: denarja in hrane.[1]) Da se Turki ne ugnezdijo v Steni (Bijela Stijena blizu Une), katero so bili osvojili že leta 1575., pisal je Ivan nadvojvodi Ernestu za pomoč, da se trdnjavica osvoji in potem podre. Nadvojvoda se radi tega obrne na svojega brata Karla, da posreduje v tej stvari, ki bi se morala hitro rešiti. Ali Ivan Turjaški je po mnenju nadvojvode prepočasen, kajti na pismo od 4. rženega cveta je odgovoril šele 2. malega srpana. Tudi so odveč njegove tožbe glede zaostatka v plači, katero bi morala vojska redno dobivati, da se ne ozlovolji in ne razide v tem nevarnem času. Saj po mnenju nadvojvode tudi po drugih krajih ne dobiva vojska svoje plače redovito, pa vendar ni od nikoder toliko tožeb, kolikor iz hrvaške Krajine. Ker bi bilo ravno za Kranjsko posebno važno in koristno, da se podre Stena in Vlahi preženo iz Like, pozval je nadvojvoda Karol kranjske stanove, da žrtvujejo v to svrho čim več denarja in hrane.[2]) Ali stanovi kranjski odgovore na ta poziv, da je za to zdaj že prekasno, ko je Stena padla Turkom v oblast, sicer pa so pripravni storiti, kar zahteva korist domovine.[3])

Tudi glede Hrastovice so tekle razprave med nadvojvodo Ernestom in Ivanom Turjaškim, a da je bil poslednji zares počasen v poslovanju, vidi se po tem, da je nadvojvoda na svoje pismo od 20. velikega travna čakal na odgovor še 12. malega srpana ter moral slednjič sam odrediti dohodke stotniku v Hrastovici, ker je bil že skrajni čas za to. Ker je zanimivo, kakšne dohodke in stroške so imeli tedanji zapovedniki te trdnjave, omenimo naj jih v kratkem obsegu. Stotnik dobiva razen mesečnih 40 goldinarjev vse dohodke obeh gradov v Hrastovici ter od gradov Peći in Klinagore. Od teh gradov ima na leto dohodkov do 1000 veder vina, 200 bednov (bržkone vaganov, nemški Kübel) pšenice, 200 bednov prosa in ovsa, 16 veder medu. Od tega dohodka je dolžan stotnik vzdrževati gradnika v gornjem gradu

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 32.
[2]) Ibid.
[3]) Ibid. str. 31.

hrastoviškem, 5 sprevodnikov in 2 stražarja, a v trgu hrastoviškem razen vojakov, ki jih je vzdrževal nadvojvoda sam, še 14 haramij. V kastelu na Klinagori pa je moral skrbeti stotnik za 10, v Peći za 15, v Sv. Križu za 5 in v Zdenčici pri Kolpi radi tamošnjega prevoza za 5 haramij. Nadvojvoda je strogo zapovedal, da mora stotnik hrastoviški te vojake hraniti, opravljati in jim plačo dajati vedno točno, da bodo sposobni za vsako krajiško službo kakor drugi krajiški vojaki.[1])

Navzlic vsem dogovorom med zapovednikom krajiškim in merodajnimi vojaškimi oblastmi vendarle ni bilo zdatne pomoči za krajiške trdnjave in vojake. Turki pa so vedno huje napadali pomejne kraje. Že kesnó v jeseni leta 1577. prihrume pod Ostrožac ter ga osvoje z naskokom. Tudi grad Izačić pade. Druge gradove na Krajini, kakor: Podvizd, Kladušo, Sturlić, Peći osvojili so Turki brez vsake sile; gradniki in vojaki so jih zapustili brez boja, ker niso mogli dobiti od nikoder niti plače niti hrane, premda so radi tega poslali nekolikokrat glasnike v Ljubljano. Ferhat-beg in Kapidži-paša sta gospodarila prav samovlastno po krajih okoli Une. Slednjič naredi beg most pri Novem, podere dvorec Knejo pri Steničnjaku ter osvoji grad Bojno, ki je imel tudi majhno in gladno posadko. Meseca vinotoka istega leta osvoje Turki tudi znamenit grad in trg opatije Topuske, Sračico, a v istem času je udaril Kapidži-paša na levem turškem krilu z veliko vojsko na grad in župo Smrčković (izmed Vojnića, Klokoča in Veljuna), zaplenivši vrlo mnogo živine, dočim se je ljudstvo rešilo še o pravem času v grad. Kapidži-paša opustoši s 5000 vojaki vse kraje do Korane, odžene vso živino, narod pa je bil pobegnil v šume, gore in gradove. Turška vojska se slednjič utabori pri Hresni z nakano, da udari na Metliko. Vzeta mesta si Turki zavarujejo z osvojenjem čvrstega grada Gvozdanskega. Grad so branili Zrinjskega stražarji in rudarji (kopala se je tukaj srebrna ruda) Turkov in njih zaveznikov Vlahov tri tedne, a ko je Kapidži-paša prihitel iz Steničnjaške okolice, katero je popolnoma pokončal, z 2000 konjiki pod Gvozdansko, osvoje ga Turki 15. prosinca leta 1578. Na Hrvaškem je takrat radi napredovanja turškega gospodstva nastala taka stiska, da je Ivan Turjaški kot glavni zapovednik kar zdvajal v svojih poročilih stanovom kranjskim, češ, da morajo Turki v kratkem osvojiti vso Hrvaško, ker si on ne more nič pomoči s svojimi 600 konjiki zoper turško vojsko, ki šteje 6000 vojakov. »Prava sramota je« pravi Ivan Turjaški,

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 32.

»kako se hrvaške trdnjave prepuščajo Turkom. Ta nemarnost se osveti grozno prej ali slej avstrijskim zemljam«.[1])

Takšna žalostna poročila glavnega zapovednika na Krajini so slednjič vendarle genila merodajne kroge; sklenili so, da store nekaj odločnega za obrambo pomejnih krajev. Ker so Turki pokončali skoraj že ves kraj med Uno in Kolpo ter se je bilo bati hudih napadov v kraje tostran Kolpe, sklenili so stanovi kranjski, koroški in štajerski na zboru v Brucku leta 1578., da se osnuje pri Kolpi jaka trdnjava. Nekaj časa se je mislilo na Steničnjak ter so bili za to osnovo zavzeti posebno Turjaški kot zapovedniki na Krajini in najemniki tega grada. Tudi Ivan Turjaški je branil to osnovo, ali brezuspešno, kajti višji vojaški krogi so si izvolili drugo mesto bliže Kolpe. Da se uredi ta nova trdnjava po vseh vojaških zahtevah, pošlje v to svrho nadvojvoda Karol na Krajino prav izurjenega in izkušenega vojskovodjo, Ivana Ferenbergerja, ter ga imenuje za namestnika Ivana Turjaškega dne 8. prosinca leta 1578., a že 21. istega meseca je prišel ta v Ljubljano, odkoder je prosil nadvojvodo, da mu izplača 6000 goldinarjev, katere mu je bil obljubil bojni svèt, in da za to odgovarjajo Ivan Friderik Hofman, Vajkard Turjaški in Frančišek Poppendorf.[2]) Ferenberger se je vojskoval po vseh evropskih bojiščih ter je bil v vseh vojaških stvareh prav izveden. Vodil je tudi mesto Ivana Turjaškega obrambo Krajine. Posebno se je izkazal v borbi pri Drežniku dne 22. velikega travna 1578., ko je premagal 5000 Turkov, od katerih jih je padlo do 900. Tako poroča Ferenberger sam iz Črnomlja štajerskim stanovom. Le-ti so hrabrega vojskovodjo nagradili za to zmago z dragoceno zlato verižico, radi katere pa je pisal štajerskim stanovom dvakrat, da mu jo čim prej pošljejo, in sicer dne 29. malega srpana iz Podbrezja na Kolpi, drugikrat pa dne 18. kimovca iz Novega mesta.[3])

Preden se je mogla začeti zidati karlovška trdnjava, morali so kristjani Turka pregnati nazaj čez Uno. Posebno je bilo treba očistiti Liko teh hudih gostov. Za tak pohod je zbiral že Ivan Turjaški vojsko in denar, kakor smo videli, ali brezuspešno. Zdaj je bil pa že skrajni čas, podjetje

[1]) R. Lopašić, Bihač i bihaćka Krajina, str. 21--23 Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka. Starine. Knjiga XIX. Pisma Ivana Turjaškega iz Podbrezja od 22. kimovca ter iz Steničnjaka od 3., 6. in 8. vinotoka leta 1577. Prvo pismo je pisano Krištofu Turjaškemu, deželnemu upravitelju, a ne glavarju, kakor misli R. Lopašić.

[2]) Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka. Starine. Knjiga XIX. str. 42.

[3]) R. Lopašić, Poviest grada Karlovca, str. 176—177; Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka. Starine. Knjiga XIX. str. 42.

se ni smelo nič več odlašati. Težka naloga je bila izročena posebnemu zapovedniku, Juriju baronu Khevenhüllerju, deželnemu glavarju koroškemu. Da bode vodstvo vojske jedinstveno, izročila se je vsa moč temu novemu zapovedniku, tudi Ivan Turjaški in Ferenberger sta mu bila na tem pohodu v vojaških stvareh podvržena. Ali le-to podjetje se je radi nesposobnosti Khevenhüllerjeve žalostno izvršilo. Kriva je bila seveda tudi mnogo slaba oskrba vojske in neugodno deževno vreme. Za hrano je bilo skrbeti Ivanu Turjaškemu; po nalogu graškega bojnega sveta je bilo glavno skladišče za njo v Steničnjaku. Zaradi pomanjkanja sredstev, nekaj pa tudi spričo neprijaznosti bližnjih hrvaških vlastelinov, ki niso hoteli prodajati žita, se ni moglo zbrati dosti hrane za precej številno vojsko. Brez vsakega uspeha se je morala povrniti Khevenhüllerjeva vojska v svojo domovino. Bihač se je vendar še takrat rešil, ker ga je oskrbel Ferenberger še o pravem času z obilno hrano.[1]) Kraj okoli Kolpe pa je bil vsled tega žalostnega dogodka še v večji nevarnosti. Zategadelj se ni moglo nič več odlašati z zidanjem nove trdnjave. Pod nadzorom Ivana Ferenbergerja in s sodelovanjem Ivana Turjaškega se je to delo začelo in tudi srečno dovršilo. Čete krajiške so celi čas, kar se je zidala trdnjava, pazile na Turke, da se ne približajo in dela ne zaustavijo. Tako je bil tedaj Karlovec utemeljen z orožjem v roki.

Za velike zasluge ob zidanju nove trdnjave je bil Ivan Ferenberger imenovan prvim generalom karlovškim, a Ivan Turjaški je ostal na Krajini kot vojaški svetovavec vse do svoje smrti. Ferenberger vendar ni dolgo ostal na svojem mestu (1578—1579). Ker je bil doslej vedno srečen v vojski, se je malo prevzel, pa je zahteval, da njegova vlast na Krajini postane neomejena. Ta želja se mu ni izpolnila. Še celo spomlad je poročal nadvojvodi Karlu o velikih vojaških pripravah v Carigradu in po večjih mestih Bosne, odkoder so nameravali Turki udariti na Bihač. Bival je ta čas po navadi v Karlovcu, ali tudi v Črnomlju in Podbrezju, kar potrjujejo omenjena poročila. Dne 23. velikega travna pa piše Ivan Ferenberger iz tabora pri Dubovcu nadvojvodi, da ga naj odpusti od službe, saj je v največji nevarnosti vršil službo zapovednika do 1. sušca, a v tem času ni bilo izgubljeno nobeno mesto in noben koščck zemlje na Krajini. Vendar mu pa nadvojvoda Karol ni precej uslišal njegove prošnje.[2]) A ko je bil leta 1579. me-

[1]) Ljubljanski Zvon l. 1894. str. 662 sl.
[2]) Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka Starine. Knjiga XIX. str. 44—45.

seca vinotoka imenovan za prvega mestnega zapovednika v Karlovcu Benko Kranjec, potožil se je general radi tega pri bojnem svetu, da se je to zgodilo brez njegovega znanja.[1]) To imenovanje je bilo bržkone tudi povod, da je Ferenberger zapustil tako hitro Karlovec. Dne 4. vinotoka l. 1579. je pisal Ferenberger poslednjikrat bojnemu svetu v Gradec ter sporočil, da se spravlja na Bihač Ferhad-paša. Iz Karlovca se poda Ivan Ferenberger na Dunaj. Tukaj je prevzel vsled prošnje cesarja Rudolfa II. zapovedništvo v mestu. Umrl je leta 1584. od vseh spoštovan in ljubljen.[2])

Po odhodu Ivana Ferenbergerja se je moralo mesto generala v Karlovcu čim prej popolniti. Ivana Turjaškega bržkone niso hoteli imenovati radi njegove prevelike počasnosti. Takrat so imeli pravico predlagati zapovednika na Krajini, ki je bil od zdaj tudi karlovški general, stanovi štajerski. Ti so smatrali, da je to čast prvi zaslužil Jošt Josip Turn. Razen njega so predložili stanovi še Ivana Krištofa Zelkinga, Feliksa Herbersteina, Andreja Turjaškega in Bogomira barona Brennerja. Ali nobeden od teh ni bil

[1]) R. Lopašić, Poviest grada Karlovca, str. 178.

[2]) R. Lopašić, Poviest grada Karlovca, str. 177. Življenjepis generala Ferenbergerja je vrlo zanimiv. Njegovi vrstniki ga slavijo kot posebnega branitelja in bornika med krščanskimi vitezi. Kot krščanski vitez in goreč katolik je bil Ferenberger posebno vdan nemškemu cesarju. Ferenberger se je narodil v vasi Aueru na reki Adiži kot sin siromašnih in preprostih starišev. Po tej vasi se je pisal naš junak Ferenberger von Auer. Oče njegov je služil kot prost vojak za cesarja Maksimilijana I. Ivan postane vojak v svojem 19. letu. Spremljal je cesarja Karla V. v Ahen na kronanje. Kesneje se je vojskoval nekaj časa zoper Francoze na Laškem, potem pa zoper Turke na Ogrskem. Leta 1540. ga ujemo Turki pod Budimom, ali čez štiri mesece se je odkupil iz sužnosti. Precej za tem pohiti na Laško branit Milan proti Francozom. Tukaj se je sprijel z nekim prav imenitnim sovražnikom ter ga slavno premagal. Spričo tega junaštva je bil povišan v časti, a nagradili so ga razen tega tudi z denarjem. V tej vojski ga je ranil neki francoski polkovnik v nogo, ali se mu je nato hudo osvetil, odsekavši mu glavo z ostrim mečem. Leta 1545. obišče Ferenberger državni zbor v Regensburgu; tukaj ga povzdigne cesar za tolika junaštva v plemeniti stan. Potem je služil v cesarski vojski na Nemškem in Laškem, ter se bojeval pod cesarskim admiralom Andrejem Dorijem večjidel proti Francozom. O neki priložnosti napade sovražnik iznenada cesarsko brodovje. Ladja, na kateri je bil Ferenberger, je bila potisnjena na stran, ali on se ne ustraši tako hitro, nego poleti ko strela iznovič na sovražnika ter se tako reši in odpluje do Sicilije.

Za groznega poslednjega napada sultana Solimana na Ogrsko leta 1566., ko je cesar Maksimilijan II. potreboval silno vojsko, pripeljal mu je Ferenberger tri čete s Tirolske in dve s Koroške v tabor. Cesar mu podeli za to stotnijo senjsko. Prevzemši to službo napadal je Turke, rušil njihove kule in vasi, plenil ter jih strašil, kolikor je le mogel. Zategadelj so ga njegovi nevošljivci, posebno Benečani, ki niso trpeli senjskih Uskokov spričo njih sijajnih uspehov, očrnili pri cesarju; moral je iti na Dunaj, da se opere in opravdа.

potrjen, ampak je bil imenovan za to čast Vajkard Turjaški, deželni glavar kranjski. Višjim krogom niso bile neznane velike zasluge Vajkardove za ohranitev vojaške Krajine. Dežela Kranjska je storila v teh časih več za obrambo mej, nego je skoraj mogla, a razen tega je dohajal Vajkard Turjaški sam na Krajino, kjer je s svojim dobrim svetom mnogo koristil krščanski stvari. Kot vojaški svétnik je imel pravico sodelovati pri vseh vojaških podjetjih. Imenovan pa je bil za zapovednika precej po odhodu Ivana Ferenbergerja. Le-tá je odšel iz Karlovca početkom vinotoka, a Vajkard Turjaški javlja iz Ljubljane dne 31. vinotoka nadvojvodi Karlu v Gradec, da je čul o svoji izvolitvi za podpolkovnika in zapovednika na Krajini.[1]) Po tem takem ni mogel biti zapovednik (obrist) že leta 1878., kakor misli Radics.[2]) Po pripovedovanju Radičevem je prihitel na zbor v Bruck na Muri tudi Vajkard Turjaški iz Krajine kot glavni zapovednik, da sodeluje pri razpravah o vojaških stvareh na turških mejah. Ker se je imelo na tem zboru odločiti tudi o mnogih zahtevah kranjskih, koroških in štajerskih protestantov, treba je bilo mnogo dobrih zagovornikov nove vere. Vajkarda Turjaškega so smatrali za najboljšega branitelja luteranstva. Da gane nadvojvodo, pravi Radics, prišel je

Nato se odpove Ferenberger zapovedništvu v Senju ter prestopi v službo k nadvojvodi Karlu. Zato odide na Štajersko, kjer je postal po zaključku štajerskega zbora od 1. velikega srpana l. 1566. zapovednik jednega dela štajerske deželne vojske. V tej službi si je pridobil Ferenberger novih zaslug ter se je tako vsem omilil. Služil pa je tukaj do konca leta 1577. Še dne 30. kimovca istega leta je sporočil štajerskim stanovom iz Judenburga, kako je vojska oskrbljena s strelivom in orožjem. Ferenberger je opravljal ob enem na dvoru nadvojvode Karla službo stotnika dvorske straže. Kako ga je nadvojvoda Karol sploh čislal, vidi se iz tega, da mu je izročil zidanje Karlovca, kjer je postal prvi karlovški general, kakor se pripoveduje zgoraj.

Življenjepisci Ferenbergerjevi pripovedujejo o njem, da je bil človek majhne postave, ali čvrst in jedrnat, domišljav in bistre pameti; menda ni hodil nikdar v šolo ter je prav grdo pisal. Bil je posebno zmeren in trezen, vina ni v celem svojem življenju okusil. Ker so ga pogostoma odlikovali in v službe zvali, se je malo prevzel, pa je zahteval, da se mu storjene obljube izpolnijo prav natančno. L. 1579. je zahteval, da bode njegova moč kot krajiškega zapovednika neomejena, ali ker nadvojvoda Karol na to ni mogel pristati ter je imenoval celo proti volji Ferenbergerjevi novega mestnega zapovednika za trdnjavo karlovško, bil je tako razžaljen, da je precej nato prosil odpusta od službe ter odšel s Hrvaškega.

Podoba Ferenbergerjeva je bila urezana v bakru ter dogotovljena, ko je bil še živ. Predočuje pa nam človeka resnobnega obličja, z brkami in brado in v viteški obleki. (Po R. Lopašiću, Poviest grada Karlovca str. 175—178.)

[1]) R. Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 91. Pismo je pisano v nemškem jeziku.

[2]) Herbart VIII. str. 210.

Vajkard bržkone po dogovoru samih stanov v Bruck ter zahteval hitro pomoč za Krajino, ker drugač Turek osvoji v kratkem vse dežele na jugu Avstrije. Vajkardovo razlaganje o žalostnem položaju na Krajini je zares pomoglo tudi protestantom, kajti nadvojvoda Karol je v marsičem popustil glede nove vere, a stanovi so mu zato obljubili znatno podporo za Krajino. V spomin tega sporazumka so dali stanovi kovati spominščico te-le oblike: Na licu stoji štajerski panter z napisom: Insignia »Provincialium Ducatus Stiriae«, a hrbet ima besede: Gaudet »Patientia Ducis«. Zraven napisa je nad plamtečim srcem odprto sv. evangelije, na desni strani popisano, na levi strani pa križ, a vrhu tega je videti stebelce s tremi ročami.[1]) — Ker se je sešel deželni zbor v Brucku že leta 1578. meseca svečana, mogel je priti Vajkard Turjaški na ta zbor le kot vojaški svetovavec, saj je tudi v tem svojstvu imel pravico govoriti o krajiških stvareh, katere je poznaval iz lastnega izkustva.

Vajkard Turjaški si je bil popolnoma svest težke naloge, katero je prevzel kot glavni zapovednik na Krajini, kjer je po lastnem njegovem sporočilu bilo vse zmedeno, vojska neposlušna, plača jej nedostatna, a hrane in streliva povsod premalo. Navzlic temu pa je vendarle pripraven prevzeti težavno službo iz vdanosti do cesarske rodovine in iz ljubezni do domovine svoje, ki se nahaja v toliki stiski; pa tudi radi tega, da vzdrži častno ime, s katerim so sloveli od nekdaj njegovi predniki. V istem pismu prosi Vajkard nadvojvodo Karla, naj mu da naslov polkovnika (obersten) mesto podpolkovnika, češ, da je on kot zapovednik neodvisen in da ni zdaj nobenega razloga več, da ne bi mogli zapovedniki hrvaške Krajine imeti tega naslova. Za čin in naslov polkovnika govori tudi to, da so taki polkovniki nameščeni na Ogrskem v Sipušu, Šatmaru, Tokaju, v rudniških mestih, v Džuru, Komornu in v Kaniži; potem so cesarski polkovniki v vojski na Laškem in po drugih krajih. Vajkard smatra tudi plačo mesečnih 400 goldinarjev za premajhno ob enem za latinskega, nemškega in hrvaškega pisarja, za bobnarja in trobentarja. Treba bi bilo tudi bolje plačati strelce in konjike. Senj ima premalo posadke; ravno tako je preslaba posadka v Bagu, ki je precej daleč od Senja. Tudi Ledenice se ne morejo oskrbeti s stražarji iz Baga. Trsat je radi obrambe Reke važen, a povrh tega je last nadvojvode, pa bi se moralo vanj postaviti več stražarjev in ne samo dva kakor doslej. V Otočcu je treba dati stotniku 40 goldinarjev mesečne plače, ker je

[1]) Radics, Herbard VIII. str. 210—211.

Otočac v pustem kraju, dočim se more Ogulin v petih urah oskrbeti s potrebnimi stvarmi s Kranjskega. V Modrušu je nameščen gradnik, ali je nepotreben. Bihač, glavno mesto v teh krajih, ima preslabo posadko. Tudi Ripač kot predstraža Bihača moral bi se bolje oskrbeti. Ravno tako se ne sme zbog Bihača in Ripča zapustiti Sokol. Izačić nima žalibože niti vojvode niti gradnika na 50 haramij. Uskokov je zdaj na plači samo 100, tedaj trikrat manj, nego jih je bilo poprej. Vse to bi moglo imeti slabe nasledke. V Cetinu ne bi bilo dovoljno niti 50 stražarjev, a nikakor ne 20, kolikor jih je zdaj v posadki. Zato bi se morala povečati straža v Cetinu za 30 mož. V vsem je število vojakov na Krajini za 500 manjše nego lansko leto. Kar se pa tiče gradov, kateri bi se imeli podreti ali popraviti, omenil je Vajkard v tem poročilu jedino Hrastovico, katero je treba na vsak način vzdržati.[1])

V spretnost in natančnost Vajkardovo je zaupal nadvojvoda Karol ter ga odlikoval že 6. listopada z naslovom polkovnika (oberst in Crabaten vnd den Meergranitzen). Ob enem je odredil, da dobiva mesečne plače 400 goldinarjev in 1000 goldinarjev letnega doplačila. Polkovnik ima stanovati v novi trdnjavi karlovški, kjer mora prebivati tudi vojska, ter se brez dovoljenja ne sme nikamor premestiti. Posadko v Karlovcu pa je treba sploh povečati, da bode več vojske zbrane za vsak slučaj. Zategadelj se postavi v trdnjavo 300 strelcev konjikov (Schüzenfhärdt), 400 huzarjev in četa stotnika Križaniča, ki je štela 100 mož. Ker se premesti tudi hrastoviška nemška četa v Karlovec, določi se v kratkem, kaj se ima zgoditi s Hrastovico. Na vsak način pa se ima vzdržati stolp pod Hrastovico, namreč Zdenčaj, ter postaviti vanj nekoliko stražarjev. Za Senj je dovolil nadvojvoda razen 100 rednih vojakov še 50 izrednih, za Ledine pa 10 vojakov. Plačo stotniku v Ogulinu so povečali na mesečnih 40 goldinarjev, ker je zbor v Brucku sklenil, da se postavi v tej trdnjavi za stotnika kak domačin. Ko se najde tudi za Otočac tak sposoben domačin, poveča se tudi tamkaj plača, za zdaj pa naj ostane še stara. To je bila pač pičla odredba za take čase! Za Bihač ni mogel Vajkard nič doseči, pač pa sta se odstranila gradnika v Izačiću in Modrušu, mesto nju so pa postavili vojvode, kakor je bilo že skoraj po vsej Krajini urejeno. Stotniku uskoškemu se je povečala plača na 50 goldinarjev na mesec, a povrh tega so mu bili izročeni tudi dohodki grajščine žumberške. Uskokov pa se ni moglo vzeti v službo več

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 91. Pismo je pisano v Ljubljani 31. vinotoka 1579.

nego 200, ker jih je toliko dosti za straže po šumah. Čim se uredi Krajina na novo, poskrbi se tudi bolje za Uskoke. V istem pismu poroča nadvojvoda Karol Vajkardu, da naj prevzame čim prej podeljeno mu službo, ker Ferenberger silno zahteva svoj dopust.[1]) Bržkone ga tudi ni dočakal, kajti že koncem vinotoka je zapustil Karlovec, kakor smo že poprej omenili; a Vajkard Turjaški poroča nadvojvodi Karlu v pismu iz Kranja dne 11. listopada, ko ga zahvaljuje za podeljeni naslov polkovnika, da nastopi službo šele 1. sušca prihodnjega leta (1580).[2]) S plačo pa, katero mu je odredil nadvojvoda Karol, ni bil Vajkard zadovoljen, kajti na Krajini se mnogo troši, a njegov brat Herbard je izdal na Krajino vso svojo dedino (patrimonium). Tudi ni privolil na to, da bode vedno prebival v Karlovcu, pač pa je želel, da mu bode v trdnjavi glavni stan in da bode od tamkaj upravljal Krajino. Vojska, katero je namenil nadvojvoda postaviti v novo trdnjavo, bila bi po mnenju Vajkardovem preštevilna. Bolje bi bilo po njegovem svetu storiti kaj več za druge trdnjave. Čudno je, kako sodi Vajkard o Uskokih. »Najbolje je molčati o njih« pravi on, »ali jih ni treba tudi ozlovoljiti, kar se zdaj bržkone zgodi, ker je vzeta na plačo samo tretjina od onega števila, kolikor se jih je prej držalo. Vedno tožijo, da jih je mnogo, a da imajo malo zemlje, kajti ko bi se jih tudi 600 vzelo na plačo, gladovali bi še ostali. Posestvo Šumberk pa ni vredno, da se kdo nanj ozira«.[3])

Ker je stalo nadvojvodi Karlu mnogo do tega, da prevzame Vajkard Turjaški z zadovoljstvom svojo novo službo, podeli mu povrh mesečnih 400 goldinarjev še posebno letno nagrado v iznesku od 1000 goldinarjev. Ob enem je odredil, da polkovnik mora v Karlovcu stanovati, kajti trdnjava je sezidana za rezidenco krajiškega zapovednika ter za izredne čete. Stotnijo šumberško je podelil nadvojvoda Karol Vajkardovemu stričniku, sinu pokojnega Herbarda, Engelbertu Turjaškemu. Tudi Slunj je zapovedal popraviti, kajti od tamkaj je pretila nevarnost za Karlovec.[4])

I s senjskimi Uskoki je imel opraviti Vajkard Turjaški. Znano je, kako so znali ti junaki preganjati Turke ter pleniti njih dežele. Ali kot vešči mornarji niso jim prizanašali niti na morju. Na svojih plovitbah po celem Jadranskem morju prežali so na turške ladje, napadali jih, razbijali in plenili. Kako so bili Uskoki nevarni za Turke, vidi se iz

[1]) R. Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 92.
[2]) Ibid. str. 93.
[3]) Ibid. str. 93.
[4]) Ibid. str. 93.

tega, da se je že leta 1565. sam sultan Soliman potožil nanje, ker so bili z dvema ladjama napadli pri Makarski veliko turško trgovsko karavano ter jo oplenili.[1])

Benečani so bili s početka, dokler so se neprenehoma bojevali s Turki, celo zadovoljni, da so jih Uskoki podpirali v njih borbah; zategadelj so jih puščali tudi brez vsake zapreke zahajati skoz njih zemlje na Turško, kjer so plenili po svoji volji. Ali po dokončani vojski na otoku Cipru (l. 1571.) se je izpremenil ta odnošaj med senjskimi Uskoki in Benečani. Turki so jih namreč obdolžili, češ, da po dogovoru z Uskoki napadajo turške dežele in brodovje. Ob enem se jim zagroze, da pošljejo svoje brodovje v Jadransko morje za obrambo svojega posestva in trgovine, če Benečani sami ne zabranijo Uskokom gusariti po morju. Benečani, lakomni trgovci, se zbojé za svojo trgovino in za svoj položaj na Jadranskem morju, popusté Turkom ter začno zdaj sami preganjati poprejšnje svoje zaveznike proti Turkom. Od tega časa pa do madridskega mira (l. 1617.) je trajala grozna borba med senjskimi Uskoki in Benečani. Le-ti so preganjali in ubijali Uskoke brez vsakega razloga, če tudi se Uskoki s početka še doteknili niso njih imetka in njih podložnikov. Ko so pa Uskokom branili preganjati Turke, smatrali so jih le-ti tudi za svoje očitne sovražnike, pa jim niso prizanašali nikjer, marveč jih gonobili kakor Turke, kjer so le mogli. Ker so bili Senjani veliki junaki, pretrpeli so Benečani marsikateri poraz, če tudi so po vseh morskih ožinah razmestili svoje ladje, da pazijo na Uskoke, samo da jih čim več polové in pokončajo. Avstrijska vlada je bila radi teh zmešnjav na obali Jadranskega morja v veliki zadregi. Ne bi se bila rada zamerila nobeni stranki, ker je potrebovala obe proti Turkom. Ali je slednjič morala popustiti Benečanom; sama je branila Uskokom napadati tuje zemlje. Vendar vse take prepovedi, katere so po navadi izvrševali glavni zapovedniki na Krajini, niso uspele, kajti Uskoki so bili neukrotljivi napadači. Posebno hude so bile borbe v letih 1590., 1591., 1592. in 1595.[2]) Najhuje pa so bili Uskoki razjarjeni na Benečane leta 1596. Tega leta so bili senjski Uskoki pod Klisom premagani vsled izdajstva benečanskega ter grozno izmrcvarjeni. Odslej je zavladalo smrtno sovraštvo med Uskoki in Benečani, ki so gledali ob vsaki priložnosti, da se medsebojno ugonobé, bodisi že na suhem ali na morju.[3])

[1]) Mile Magdić. Topografija i poviest grada Senja. U Senju 1877. str. 107.

[2]) Mile Magdić. Topografija i poviest grada Senja, str. 108.

[3]) Letopis Slovenske Matice za l. 1895, str. 87 in sl.

Omenili smo že, da so se začele borbe med Senjani in Benečani posle leta 1571., pa so morale biti ob času, ko je bil Vajkard Turjaški karlovški general, že prav hude, kajti nadvojvoda Karol mu je zapovedal, da se poda osebno iz Karlovca v Senj radi nemirov, ki so se godili takrat na obali Jadranskega morja. Neki Matija Daničić je s svojo četo nemilosrdno gusaril in preganjal Benečane. Poslanec benečanski se je radi tega pritožil na avstrijskem dvoru ter zahteval zadovoljščino. Nadvojvoda Karol zapove nato Vajkardu Turjaškemu, da Daničića ujame in zapre, a zajeto in zaplenjeno blago povrne Benečanom.[1]) Tri dni potem dobi Vajkard novo zapoved, s katero je imel Senjane prisiliti, da bodo pokorni svojemu stotniku in da mu izkazujejo dolžno čast. Ob enem mu je bilo naloženo, da zapre Matijo Daničića in njegovega brata, češ, da sta prav nevarna gusarja.[2])

Že dne 9. sušca je odgovoril Vajkard Turjaški nadvojvodi Karlu iz Črnomlja, kaj je odredil v Senju, da se Benečanom povrnejo zarobljene stvari. Sicer pa pravi v svojem odgovoru, da je nevarno lotiti se voditeljev senjskih Uskokov, obeh Daničićev in pa Depuntovića, kajti Senjani jih ne bi izročili brez hude borbe. Zapovedi od 5. in 8. sušca se je trudil izvršiti, posebno ono, da se spoštuje stotnik, upotrebivši za to najblažja sredstva, samo da ne bode še hujšega upora. Pisal pa je sam opomine najodličnejšim osebam ter jih miril, dokler on sam ne pride s komisarji v Senj. Tudi je zapovedal stotniku, da preišče vse natanko, kaj so vse zarobili dotični gusarji, da se povrne Benečanom, kar se najde.[3])

Da vse te stroge odredbe senjskega stotnika Gašparja Raba niso mogle ukrotiti Uskokov, potrjuje nam sporočilo samega stotnika nadvojvodi Karlu, kateremu je cesar Rudolf II. naložil v pismu iz Zlate Prage od dne 14. sušca, da vendar že čim prej uredi senjske zadeve.[4]) Izgovor, da se je to vse zgodilo za odsotnosti stotnika samega, ni upravičen, kajti sam stotnik imenuje kot glavna krivca brata Daničića, katerima ne more on čisto nič storiti, ker ima premalo stražarjev, a tudi sami Nemci (vojaki po nemški vojaški obleki tako imenovani) ga nočejo proti njima podpirati.[5])

Je li prišel Vajkard Turjaški v Senj in je li izvedel zapovedi nadvojvode Karla, ni nam znano, ker se za dokaz

[1]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine I. str. 94. Listina je pisana v Gradcu dne 5. svečana leta 1580.

[2]) Ibid. str. 94.

[3]) Ibid. str. 95.

[4]) Ibid. str. 97.

[5]) Ibid. str. 97.

ni ohranila nobena listina. Kakor kažejo kesnejši dogodki v Senju, je pač neverjetno, da bi se bili dali senjski Uskoki na ta način umiriti; marveč je tako ravnanje od avstrijske strani provzročilo še večje nezadovoljstvo, vsled katerega je prišlo kesneje do očitnega upora.

Ozrimo se malo na dozdanje zapovednike na Krajini, da nam bode jasnejša slika o dostojanstvu generala karlovškega kot zapovednika na Krajini. Že za cesarja Maksimilijana I. se je mislilo na obrambo slovenskih dežel proti Turkom, ali šele njegov naslednik Ferdinand I. je deloma uredil to obrambo, ko je bil izvoljen za kralja hrvaškega na zboru v Cetinu (1. prosinca leta 1527.), kjer je obljubil hrvaškim stanovom zdatno pomoč proti Turkom. Prvi vrhovni zapovednik (generalis capitaneus) pomočne vojske na Hrvaškem in v Slavoniji je bil Ivan Kacijanar, ki je vodil vojaško upravo na Krajini že za časa izvolitve Ferdinanda I. za kralja hrvaškega. Leta 1530. pa je bila poverjena Ivanu Kacijanarju vrhovna vojaška uprava na celi Krajini. V tej časti je ostal do nesrečne bitke pri Oseku leta 1537. Njegov naslednik v tej časti je bil glasoviti junak Nikolaj Jurišič, leta 1540. Ivan Ungnad, leta 1546. grof Nikolaj Salm, potem leta 1552. zopet Ivan Ungnad. Leta 1556. je dobil to čast junaški Ivan Lenkovič, a poslednji zapovednik nad vsemi četami v Krajini je bil leta 1567. Luka Sekelj. Ker je bila pa hrvaška Krajina posebno izpostavljena napadom turškim, bil je potreben za njo poseben zapovednik, ki je bil pa sicer podložen glavnemu zapovedniku vojske na Hrvaškem in v Slavoniji. Zvali so se podzapovedniki ali namestniki na Krajini (Verwalter der velthauptmannschaft), ali pa zapovedniki hrvaških trdnjav (Obrist der Krabatischen ortfleckhen). Prvi tak namestnik je bil Ivan Püchler l. 1532., Kacijanarjev naslednik na hrvaški Krajini pa je bil l. 1537. Erazem Turn, ki se je prvi zval zapovednik hrvaških trdnjav. Za tem so se vrstili v tej službi Ivan Gall leta 1545., Ivan Lenkovič, ki je bil tudi komisar hrvaške Krajine ter stotnik šumberški in senjski od leta 1546.—1550., potem Martin Gall leta 1550., Jurij Zavrl (Saurer) leta 1558. in njegov namestnik Maksimilijan Lambergar ter baron Herbard Turjaški leta 1562.

Od leta 1571. so zapovedovali na hrvaški Krajini samostalni vojaški poglavarji v činu podpolkovnika, polkovnika ali generala. Podložni so bili ti zapovedniki neposredno nadvojvodam avstrijskim, in sicer najprej Karlu štajerskemu in njegovim naslednikom. Prvi zapovednik je bil baron Herbard Turjaški leta 1571., a po njegovi smrti Ivan Turjaški leta 1576. Khevenhüller je bil le izredni zapovednik

posebne vojske za nedoločen čas, in sicer leta 1578. Ko je bil Karlovec sezidan, bila je čast zapovednika na Krajini zedinjena s častjo generala karlovškega, ker je po navadi tukaj prebival ta zapovednik. Prvi karlovški general je bil Ivan Ferenberger leta 1578., a njegov naslednik baron Vajkard Turjaški leta 1579.—1581. Vajkard Turjaški je dobil tudi naslov polkovnika, dočim so se poprejšnji pisali le za podpolkovnika. Znano nam je tudi iz dozdanjega pripovedanja, da zapovedniki na Krajini niso imeli pred zgradbo karlovške trdnjave nikjer stalnega prebivališča, nego so dohajali samo nadzorovat vojsko, ali pa ko je bilo treba udariti na Turke in braniti trdnjave. Ti zapovedniki krajiških trdnjav ob Korani in Uni so se zvali že okoli polovice 16. veka hrvaški vojvode (capitaneus regni Croatiae), podpisovali pa so se kesneje tudi za velike generale hrvaške in primorske Krajine (Obrist der Krabatischen und Märgrenzen.[1])

[1]) Cesar Josip II. zedini leta 1786. vse tri hrvaške generalate: karlovški, banski in varaždinski v jedno poveljstvo pod imenom hrvaškega bojnega zapovedništva ter postavi za glavnega zapovednika barona de Vinsa, ki se preseli meseca malega travna leta 1787. v Zagreb, kjer je od tega časa bilo glavno poveljstvo. Po smrti Josipovi je bila izročena banska Krajina zopet banu grofu Ivanu Erdedu, varaždinsko in karlovško pa so zajedno upravljali do leta 1848. neposredno iz Zagreba. Tako je prenehal karlovški generalat.

Karlovški generali so bili razen že dveh omenjenih sledeči:

1581—1589 baron Jošt Josip Turn.
1589—1593 baron Andrej Turjaški.
1593—1601 Jurij Lenkovič.
1601—1609 Vid Kisel.
1613—1614 baron Vuk Eggenberg.
1615—1617 grof Adam Trautmansdorf.
1617—1618 baron Markvard Eck od Hungersbacha.
1618 - 1622 baron Gottfried Stadel.
1622—1626 baron Rudolf Paar.
1626—1652 knez Vuk Frankopan Tržački.
1652—1669 grof Herbard X. Turjaški.
1669 - 1689 grof Ivan Josip Herberstein.
1689—1694 vojvoda Karol Evgen Croy.
1694—1701 grof Karol Turjaški.
1701—1709 knez Hanibal Alfons Emanuel Porzia.
1709—1731 grof Josip Rabata.
1731—1740 grof Franjo Stubenberg.
1740—1744 grof Ivan Jurij Herberstein.
1744—1748 vojvoda Friderik Josip Marija Hildenburghausen Saksonski.
1748—1754 baron Leopold Scherzer.
1754—1763 grof Benvenut Petazio.
1764—1768 baron Filip Levin Beck.
1768—1771 baron Franjo Preis
1771—1777 baron Večeslav Kleefeld od Hnojeka.
1777—1786 grof Samuel Gjulaj.

Le-ti generali so imeli veliko moč in oblast, ki je presegala celo moč tedanjih hrvaških banov. Moč poslednjih se je jako zmanjšala z razširjenjem turškega gospodstva ter z ustrojstvom posebne vojaške uprave na Krajini. Po ustavi kraljevine hrvaške je bil priznan jedini ban za zapovednika hrvaške vojske, zategadelj so se ponavljale na vsakem hrvaškem zboru tožbe proti nasilstvu tujih generalov, ki so hoteli biti več nego bani, ne samo v vojaških stvareh kraljevine hrvaške, ampak tudi v sami upravi, posebno še od onega časa, ko je Krajina postala pod Ferdinandom III. poseben teritorij. Prvi generali karlovški so bili previdni in požrtvovalni možje ter so po navadi složno s hrvaškimi bani branili zemljo hudih turških napadov. Ti generali tudi niso žalili bana glede na njegovo moč, pa tudi Hrvatov niso prezirali. Radi .posestev so se sicer večkrat sprli s plemiči, posebno z onimi okoli Karlovca, sicer so pa složno živeli s Hrvati. Tako so Hrvati spoštovali Herbarda Turjaškega ne samo kot velikega junaka, nego tudi kot domorodca, ki je velik del svojega življenja prebil na Krajini ter se ni razlikoval od svojih drugov, hrvaških velikašev, niti po narodnosti, kajti bil je popolnoma vešč jezika hrvaškega ter je pisal pisma svoja z latinskimi in glagolskimi črkami. Isto se more trditi tudi o Ivanu, Vajkardu in Andreju Turjaškem. V 17. veku so se okolnosti izpremenile ter je nastopila mesto sloge huda borba med zapovedniki na Krajini in bani hrvaškimi.

Služba krajiškega generala je bila vrlo težavna, ali zato je bila plača njegova obilna. Leta 1579., tedaj za časa gradbe Karlovca, je bila za njega in za njegovo spremstvo proračunjena na 400 goldinarjev na mesec, tedaj na leto 4800 goldinarjev. Čuli smo že poprej, da je Vajkard dobil vrhu te velike plače še posebej 1000 goldinarjev na leto kot neko osebno doklado. Leta 1697. pa je dobival karlovški general že 10.812 goldinarjev letne plače. Plačevala je generala karlovškega vojvodina Koroška. Vrhu tega je dobival general za posestvo Goljak, ki si ga je bil prisvojil Ivan Turjaški, na mesec 30 goldinarjev ter dohodke grajščine Dubovca kraj Karlovca. General je dobival tudi večji del sužnjev in plena iz vsake vojske. Posebno so prežali na odlične ujetnike, ker so dobivali po navadi za nje velike odkupnine. Izza upora Zrinjsko-Frankopanskega (leta 1671.) so uživali generali karlovški tudi dohodke od Švarče in Zvečaja; obe posestvi so zvali kuhinjski grajščini (Kuchelgüter). Zbog tedanjih političnih odnošajev, pa tudi glede velikih dohodkov je bila služba karlovškega generala vrlo znamenita; zatorej so jo dobivali večjidel le ljubimci vla-

darjev in člani znamenitih rodovin. Ravno iz političnih razlogov se pri imenovanju niso ozirali na Hrvate; le dva sta uživala to čast, namreč: Jurij Lenkovič (1593—1601) in Vuk Krsto Frankopan Tržački (1626—1652). Po tem takem ni nič čudnega, da se je razvilo kesneje tako veliko sovraštvo med plemstvom hrvaškim in tujimi generali.[1]) Iz rodovine Turjaških so bili karlovški generali: Vajkard (1579—1581), Andrej (1589—1593), Herbard X. (1652—1669) in Karol (1674—1701).

Zadnje junaško delo Vajkarda Turjaškega na Krajini je bila sijajna zmaga nad Turki leta 1580. med Obrovcem in Steničnjakom, kar smo že zgoraj omenili. Od tega časa — bitka se je dogodila 12. malega srpana — nam manjkajo vsaki podatki o njegovem delovanju. Živel je bržkone v Karlovcu pri svoji vojski. Tukaj ga je zadela 7. velikega srpana leta 1581. nagla smrt posle vojaške vežbe. Na sv. Lovrenca dan so ga po večernici odpeljali v Ljubljano, kjer so ga slovesno pokopali. Mrtvaški govor mu je govoril protestantski pastor Spindler.[2]) Po tem takem ne more biti ta Vajkard Turjaški istoven z onim Vajkardom, ki je bil v bitki pri Klisu (leta 1596.) ujet, kakor misli R. Lopašić.[3]) Le-tá je bil sinovec Andreja Turjaškega. P. Radics[4]) pa je navedel krivo letnico njegove smrti, namreč leto 1577, dočim ga na drugem mestu[5]) navaja kot deželnega glavarja kranjskega samo do leta 1580. Bil je pa Vajkard Turjaški do svoje smrti deželni glavar kranjski. Že Valvasor[6]) je zavrnil ogrskega zgodovinarja Jsthuanfija, ki je navedel o Vajkardu Turjaškem, da je umrl že leta 1577., češ, da to ni mogoče, kajti kako bi bil mogel Vajkard leta 1580. premagati Turke, saj vendar mrtev lev ne more daviti in trgati svojih protivnikov. Vendar pa nam ni navedel Valvasor sam niti leta niti dne smrti Vajkardove.

Leto dni prej je umrl Ivan Turjaški. Radi bolehnosti svoje poprosi bojni svet že meseca malega srpana, da ga reši težavne službe, kar se je tudi kmalu potem zgodilo. Na to se poda Ivan v Ljubljano, kjer umre še tisto leto. Andrej Turjaški, ki je bil njegov naslednik na Krajini, je javil o njegovi smrti nadvojvodi Karlu v Gradec. Pokopan je bil v Ljubljani v frančiškanski cerkvi zraven svoje soproge Ane, porojene baronovke Brdske, ki je umrla že

[1]) Lopašić. Poviest grada Karlovca, str. 174—175.
[2]) Protest. Todtenbuch k l. 1581., fol. 302.
[3]) Lopašić, Spomenici hrvatske Krajine III.
[4]) Radics, Herbard VIII., str. 210.
[5]) Ibid. str. 144.
[6]) Valvasor IX., 66.

leta 1575. strašne smrti v Žužemberku. Takrat je bil posestnik Žužemberka Ivan, in njegova soproga je živela v tem gradu. Ko je nekega zimskega dne prišla omenjena gospa v grajsko dvorišče, napadel jo je medved ter hudo ranil, četudi jej je prihitel v pomoč gospod Pelčovar, ki je ravno takrat bival v gradu. Truplo rajnice so prepeljali iz Žužemberka v Ljubljano ter ga tamkaj pokopali 16. grudna.[1]) Ni mi znano, se je li ohranil nad grobom Ivana Turjaškega kak napis, pač pa Lopašić[2]) omenja neke slike, ki se nahaja v zbirki pokojnega Ivana Kukuljevića z napisom »Joannes Waichardus ab Auersperg« ter potem sklepa, da nista na Krajini zapovedovala, ko se je zidal Karlovec, dva različna Turjaška po imenu Ivan in Vajkard, nego da se je ta zapovednik zval Ivan Vajkard. Tako je sklepal Lopašić, ko je pisal zgodovino mesta Karlovca; navedel je med karlovškimi generali zares tudi nekega Ivana Vajkarda, katerega pa v istini ni bilo. Slika z navedenim napisom pa bi mogla po našem mnenju predstavljati glasovitega državnika kneza Ivana Vajkarda Turjaškega († 1677), katerega brat Herbard X. je bil karlovški general ter je to sliko mogel dobiti z Dunaja, kjer mu je bil takrat brat prvi državni minister. Sicer pa smo dokazali iz listin, katere je kesneje zbral R. Lopašić, da Ivan Turjaški sploh ni bil karlovški general, kajti naslednik Ivana Ferenbergerja je bil Vajkard, ki je prvi iz rodovine Turjaških dosegel čast karlovškega generala, dočim je bil Ivan le njegov namestnik kot prvi vojaški svetovavec.

[1]) Valvasor XII. 521.
[2]) Lopašić. Poviest grada Karlovca, str. 179

Slovarski in besedoslovni paberki.

Nabral L. Pintar.

ȁnžōn, a, m. črv v sadju (Polj.) To je iz lastnega imena Anž (Hans) s tujo končnico »on«, kakor na pr. iz Nac Nacón, Blaž Blažón itd. Primeri besedo »tončič« v Letopisu Slov. Matice l. 1880. str. 196., ki je bržčas tudi iz lastnega imena (An)ton. — Primeri nem. Mast*hans* = Fresser, Hans Nimmersatt, zlasti pa Hans Wurm, ki je pravo brbalo in vrtalo (zaprtodurnik bi bil dejal M. Kastelic), no, in črv v jabolku skrit tudi le vrta in gloda.

bóžji stółec ali mavrica. (Polj.) Kadar mavrica razpne svoj lok, pravijo »božji stołec *vodo píje*«. Primeri v latinščini »*bibit* ingens arcus« (Verg. Georg. I. 380.) ali pa (Ov. Met. I. 271:) »*concipit* Iris aquas alimentaque nubibus adfert«. — Nazor preprostega ljudstva je pač ta, da mavrica iz vodá dviga pare, jih dovaja oblakom ter tako provzročuje dež, od tod »imbrifer arcus«. — Imenuje se tudi ‚božji pas' ali ‚Marijin stołček' (Mirna).

brȅšt, bríšta, m. obedni čas, obedovanje, das Mahl (Polj.) Navadno imajo tri bríšte: kosilo, južino, večerjo, v postu pa samo dva: kosilo ob jednajstih ali desetih dopoldne in večérjo. Če otrok malo pred obedom sadja ali kruha prosi, mu velé: »Kdo ti bo zdaj dajal, potem pa pri brištu nič ne ješ; brišta počakaj, vsaj bo kmalu brȅšt.« — Drugič pa pomeni brȅšt tudi vsak določen dan, napovedan rok, sodnji in obračunski termin. — Iz nem. Frist.

brna, e, f. pustna brna je neka maska. Lani smo brali v »Slov. Narodu« v predpustu napoved: »Na letošnji maskeradi bomo imeli zopet enkrat pristno ljubljansko brno, ki se je bila že skoraj pozabila.« — Kaj pristno

ljubljanskega je javaljne na tej kljusasto našemljeni maski. Tako kakor v Ljubljani ‚brno', vodijo pustni torek na Igu ‚kamelo', v celjski okolici pa gonijo ‚košuto' okoli (Pajek, Črtice 196). Karakteristično je, kakor se mi dozdeva, najbolj to, da jo vodijo na *povodcu*, kakor velblodar svojega grbavca ali medvedar svojega kosmatina (N. B. v srbščini se imenuje »brnjica« medvedu skozi nozdrvi pretaknjena klupa, der Nasenring, a »brnja« lisasto kljuse; primeri tudi izraz ‚brenna', Mähre, schlechtes Pferd v romanščini — Diez, 359.). Če pomislimo, da se ono bajeslovno krdelo, takozvana ‚divja truma' (das wütende Heer) zove tudi ‚pustna truma' (Fastnachtheer), če pomislimo, da je bil udeleženec te ‚divje gonje' tudi Dietrich von *Bern* (*Bern*hart imenovan), se nam vsiljuje domneva, da bi morda ne bilo popolnoma napačno misliti na zamembo Dietricha Veronskega z medvedarjem (Grimm Wtb. 3, 1356, Mythol. 781). Kaj če bi tičala v naši besedi Verona-Bern, a v tej pustni maski pomedvejeno lice iz Berhtinega spremstva, der Faschingsbär? (Gl. Letop. 1890. l. str. 65. in 68.)

bržgáda, e, f. neka mešanica, namreč presni jabolčni krhlji med novim fižolom kuhani (Polj.) Beseda je pač, kakor končnica spričuje, tujka iz romanščine, kakor na pr. panada (= kruhovec), limonada, armada (armata manus, oborožena truma), žrnada (= dnina), barikada (zagraja iz nagromadenih omar in zabojev) itd. — tedaj kaka »frascata« ali »frescata« (opresnina)? Primeri it. verzotto, der Wirsing.

cebúrija, e, f. obhajilni *kelih,* v katerem se shranjujejo posvečene hóstije. — Iz srlat. ciborium in to iz grškega κιβώριον oplodje čašaste podobe, potem čaša.

céndĕr, a, m priščilen (bliž, od katerega se koža mehuri, blasenziehendes Pflaster, Vesicator (Podbrezje). Primeri koroške besedo der zèngẹr (Lexer, 265) — cf. cegelje, der Zettel; gnar nam. dnar (denar, das Geld.)

cík, a, m. cikast vol t. j. vol rdeče ali črne barve, ki je samo po hrbtu belo progast. Primeri koroški »zück« (Ochsenname, Lexer 267.)

cíka, e, f. cíkasta krava z belo lísico nad repom ali na križu (Polj.)

cíkniti, nem, vb. pf. kaniti (Polj.) Zdravnik je ciknil en par kapljic nekih zdravil v vodo. Cikniti razcvrte zabele na žgance. Zacikano = zabeljeno (v otročjem govoru).

címperpar, grad ungrad, neka otročja igra, pri kateri gatajo, ali je v stisnjeni šaki sodo ali liho število fižolov, lešnikov, kamenčkov itd. Tisti, ki dá gatati, vpraša: »Cim-

perpar, pod podom pod prstom, pod katerim je kaj?« Uganovavec pokaže na en prst zaprte šake, in oni mora prst stegniti, da pokaže, je li kaj pod prstom; če je kaj pod dotičnim prstom, je uganovavec dobil; če je prazno, mora doložiti, da je potem kaj. — Drugod vprašujejo: »Pod kŭtém (katerim)?« Uganovavec odgovarja: »Pod lĕtém« in pokaže na prst, pod katerim misli da je reč: če ugane, vzame; če ne, mora doložiti. Prav za prav se pa igra tako, da uganovavec pové, ali par ali nepar, če ugane, lešnik dobí, če zgreší, lešnik doloži (Polj.). Da tiči v besedi ‚impar par' ali ‚unpaar paar', o tem ni dvoma, mislim; toda kako naj si razlagamo začetni **c**? Morda je kakor v ‚caker' (zu acker) iz predloga ‚zu', tedaj: ‚zu impar paar' = doloži k neparu par; ali je morda v distributivnem pomenu (po neparu, po paru). Podobna igra je Hansl Pandur (Lexer 133) in »prepelico poditi, prepelico preganjati«. Zastavljavec pravi: »Prepelica v prosu«, na to uganovavec: »Ven jo strosi« itd.

cíncati ali céncati, am, vb. impf. počasno in neodločno postopati, obotavljati se. — Prim. zenz'n (Lexer 265).

črne búkve, črnih bukev, f. pl. nekromantische Bücher, libri nigri; čarovniška knjiga, v kateri so zapisana razna zarotila (eksorcizmi), s katerimi se dá toča narediti, s katerimi je po narodnem babjeverju mogoče priklicati samega ‚bognasvaruj' na križpotju ali pozvati *mrtveca* iz groba. Izrazi *črna* šola, *schwarze* Kunst so narejeni po nerazumljenem ‚nigromantia' (namesto ‚necromantia'), češ, kakor da je podstava ‚niger' (a ne νεκρός); νεκρομαντεῖον je izpovedanje rajnkega, ki ‚pride nazaj', ki ga kdo iz groba pokliče. Primeri grabancijaš = črnošolec.

čučuríčĕk, a, m. die Grille (Metlika). To ime je kakor »čírič« onomatopoetično, die Zirpende.

divják, a, m. trd kremenast peščenec (Mittheilungen I. 237).

drámar'ca, e, f. drat za snaženje pípe in pipne cevi. Če se tobakarju pipa z žlíndro zagati, mora jo s kakim žičnim koncem, s kako bilko ali bibo iztrebiti; takemu trebilu pravijo piparji »dramar'ca« (Gor.). Morda je tudi »dramiti« prav toliko kot z dreganjem in bezganjem buditi, aufstochern. Spomladi otroci murne dramijo t. j. z bilko od mavre bezajo v murnovo luknjico ter kličejo: »Muren, muren, pojdi ven, orát, kopát, pšeníco sejat!«

držáva, e, f. der Halt. Izpodjeden strok nima države, rekše: ne more se držati po koncu, ampak omahne in se posuši.

fèrbézen, zna, m. vojak, ki služi pri vozaštvu, pri trênu. Iz nem. Fuhrwesen (Polj.). Služil je pri ferbeznih, prav tako, kakor: pri dragonarjih, pri kalonirjih itd. Kalonirji so topničarji (Kanonier); v tej besedi je zanimiva disimilacija.

flárast, adj. obtolčen, s podplutimi ranami, z zavišnjelimi udarci obložen (Polj.). Od samostalnika flara, e, f. = maroga, zavišnjela priža. Primeri tirolski flarren m. breiter Schmutzfleck, grosse Narbe (Schöpf 140).

foglàč, a, m. lažniv bahač in širokoustnež (Polj.). ein Aufschneider. — Pofogláti se = zlagáti se. Primeri Goethejev izraz v pesmi o šatrajočem zvonu: Die Mutter hat *gefackelt.*

fogláti, ám, vb. impf., s plamenom goreti, baklati, flackern (Polj.). Svetilnica preveč fogla, privíj jo nazaj, da ne bo tako foglala. Primeri koroški fàgg·ln (Lexer, 87).

fúcati, am, vb. impf., neka igra z denarjem. Pri tej igri najprej igravci »bližajo« ali »ciljajo« t. j. vsak svoj denar vrže od cilja do cilja; kateri vrže najbliže cilja, tisti je prvi, tisti potem prvi »fuca« t. j. pobere denarje vseh soigravcev, jih položi na dlan in vrže kvišku, da se v zraku večkrat zaobrnejo in presučejo; kar denarjev pade tako na tla, da kažejo na tleh »moža« ali »konja«, tiste je dobil, z ostalimi drugi na isti način dalje fuca, za drugim tretji itd.; kar predzadnjemu igravcu še ostane »cifer«, tiste dobi zadnji igravec brez nadaljnjega fucanja, rekše zadnji pobira. — Izraz je menda kakor »huckati« in »ujckati« iz nemškega hutzen ali hotzen = schaukeln, hin und her wiegen. Primeri še drugo podobno igro »parto *tresti*« in *„šekljati“* mesto »šetljati« (schütteln).

góstje, gostjá, f. pl. gostovanjski praznik. V Letopisu l. 1895. str. 11. je bilo rečeno, da ta starinski običaj spominja na starorimske »Saturnalije«. To treba popraviti. Naše »gostje« o sv. Štefanu in Šentjanževem, ko prihajajo sorodniki k sorodnikom, zlasti po službah razkropljeni posli in sploh izven očetne hiše živeči otroci k svojim starišem na dom, — te gostje so bolj podobne starim »Charistijam« ali »Caristijam«. Ta obiteljski praznik v domačem krogu obhajan, »Charistia« imenovan ἀπὸ τῆς χάριτος quod est gratia, quasi gratiosa convivia, praznovali so Rimljani meseca februarja (19., 20. ali 22.), imenovali so ga tudi »cara cognatio« (t. j. god ljubega sorodstva). Ta dan je bil določen samo za gostovanje, zaradi tega so ga imenovali tudi »praznik gostovanja« ali »praznik pojedin«, kakor pravi neki komentator

(dies ergo ille totus deditus conviviis; hinc eundem *„festum epularum“* dixerunt). Valerij Maksim v svoji razpravici »o starih običajih« (II. 1. 8. de institutis antiquis) o tem godu piše sledeče: Convivium etiam sollemne maiores instituerunt idque caristia appellaverunt, cui praeter cognatos et adfines nemo interponebatur, ut, si qua inter necessarias personas querella esset orta, apud sacra mensae et inter hilaritatem animorum et fautoribus concordiae adhibitis tolleretur, t. j. Naši pradedje so tudi ustanovili godovno gostovanje z imenom »ljubeznica« (Liebesmahl), katerega se je imelo udeleževati samo sorodništvo in svaštvo, češ, če bi bi bili nastali med sobližnjimi osebami kaki nesporazumi, da se ti poleg nekaljene svetosti gostovanja, med splošno dobrovoljnostjo in s posredovanjem slogoljubov poravnajo. (Primeri i Ovidove faste II. 617. nasl.) Tudi Brinckmeier (glossar. diplom. 468) nam razlaga »caristia« z opisom »dies festus inter cognatos« in s »comestio caritativa«. — »Comestiones caritativae« so se imenovali tudi slovesni obedi po samostanih in svečane gostije, kakršne so o dupleksih t. j. vélikih (dvojnih) praznikih v navadi (na pr. in Nativitate Domini ἀγάπη). Ker smo že pri teh takozvanih »ljubeznicah« (caritates, dilectiones, ἀγάπαι), hočemo še opomniti, da spada k njim tudi popivanje »šentjanževca«. O godu sv. evangelista Janeza (27. decembra), kateremu po legendnem poročilu zastrupljeno vino ni škodovalo, so baje v prejšnjih časih blagoslavljali vino, ki so je potem kot »poculum caritatis« napivali v miroljubnih veselih družbah in pri razhodu ljubih znancev in prijateljev (šentjanževec = sant Johannis minne, sant Johannis segen; napivanje šentjanževca = das Minnetrinken). Naše góstije obhajajo se čudno da baš o Šentjanževem, to gotovo ni golo naključje. Pijači, ki pride pri razhodu na vrsto, pravimo še dandanes »šentjanževec«, in če tudi ni v ta namen posebej blagoslovljena. Najimenitnejši razhod pa je gotovo, ko jemlje ženin od fantovstva slovo, ko se poslavlja od ljubih drugov in tovarišev fantovske prostosti, in kadar pijejo razhodnico, gotovo zapojo tudi staro napitnico šentjanževsko:

Ljubezen večna stvar'la vse,
Ljubezen nas živí,
Po bratovsko ljubiti se,
Svet' Janez nas uči.
Pijmo šentjanževca,
Da bode srečno
Življenje vsacega
Zdaj 'no na večno.

Johanesu se strup je dal,
Da bi vnesrečil ga. —
Da b' nam ne škod'val ta bokal
Napit z zdravíco to:
Píjmo šentjanževca itd.

Toda k stvari! V Letopisu 1892. l. str. 40. beremo, da se imenuje pijača, ki jo ženin fantom plača, *štvanjka,* in poleg tega poročila domnevo, da je to ali *ženitvanjka* ali pa *Stehwein.* Jaz bi ti domnevi nasproti postavil drugo, da je ta razhodna popivka »štivanjka« ali »šentjanževec«. Popolne verjetnosti sicer ta razlaga tudi še nima zase, ali boljša se mi vendar zdi, nego ona iz »Stehwein. Pri Tirolcih zove se našim ‚gostijam' popolnoma slično gostovanje »das Blötermål« (Schöpf Idiot. 46.), in »blötern« ali »plättern« = ein Mahl halten, wozu am *Stephanstage* mehrere Familien zusammenhalten. Ta Tirolska pojedina o Štefanjem pa utegne imeti svoje imé po živahnem pomenkovanju, ki se med gostjavci razvije, ko se jim poleg jela in pila zgovorni jeziki razvežejo. Bladern, blattern, blodern, blaterare = plaudern; der Bloderer, garrulus = Plauderer. In po Grimmu (2. 195.) je ‚eine lustige Blutter' (Blatter?) = ein heiterer Mensch (veseljak, gostobesednež); tedaj Blötermal pojedina v veseli, zgovorni družbi. — V gostje ali sploh ‚v vas' ali ‚po vasi' pa se ne sme pred nego še le na Štefanovo; »Sveti dan« je tako velik praznik, da se ne sme stopiti čez tuji prag, in kdor bi šel sveti dan k sosedu vasovat (podlezek), tistemu bi pečni pokrov na rit navezali ali šilo v rit zabodli, da bi sesti ne mogel (Polj.).

gostúrnica, e, f. glista deževnica, der Regenwurm (Gor.). Menda nastalo prav iz »ostudnica« = deževnica (ostudna glista). Primeri še »ostudnik« = ogrc ali podjed (Plet. 864.) in pa nemški izraz der Piras (t. j. Pier—*Aas*) oder Pierer, glista, ki jo kot mezdrovito vabo natikajo na trnek. Aas, Köder, Luder (stinkende Lockspeise) to vse je bolj ali manj gnusno in ostudno; morda sta si tudi izraza Egel in Ekel (gnus, stud) v sorodu, vsaj prav zapeljivo bi bilo to verjeti. — Gledé začetnega »g« primeri galun (Alaun) iz srvn. alûn (lat. alumen); gosenica (Raupe) iz kor. onsŭ (barba), uprav kosmatinka (Mik. Et. Wtb. 223.); guni = uni(ille); zgon = zvon (Glocke); gož (ož, vož, die Aesculapschlange); goža (voža, ki veže ročnik in cepec) kor. enz. Mik. Et. Wtb. 56. itd. — Glede ‚r' pred ‚n' (iz ‚d') imamo vzporednico v besedi »larnga« mesto »ladnga« (povabljenci), »gorn« (nadstropje) iz »Gaden« (Letop. 1896. l. str. 146.); primeri še koroški:

pe*r*liesken oder peliesken (die Frühlingszeitlose, Lexer, 22.) in slov. po*d*lésěk.

grabíšica, e, f. malinec, der Taumelkäfer, gyrinus. Ta beseda je bila objavljena v Erjavčevi »potni torbi« (Letop. 1883. l. str. 280) v oblíki »grebíšica«, češ, ker ta hrost vesla ali *grebe*. Jaz mislim, da je v tem slučaju besedoslovno razlaganje urejevavca potne torbe zapeljalo, da je narodovo izreko hotel popraviti, vendar je še sreča, da je vsaj v oklepaju dostavil »izrekajo grabíšica«. Po mojem mnenju je besedo devati pod kor. vorbŭ 2. stvn. warba Umdrehung (Mik. Et. Wtb. 394), torej hrošč, ki se vrti, das sich drehende Insect, »vrabíšica« demin. iz vrabiha. — Vrabíšica pa je postala »grabíšica«, kakor imamo poleg **v**rabec (Sperling) tudi **g**rabec. Prav tako mislim tudi, da grapav (rauh, Plet. I. 245) ni iz grampav, nego iz vrapav (runzelig, Plet. II. 792), in besede »grzica« (hölzerne Klammer, Plet. I. 259), oziroma »grízíca« (Klammerholz des Tischlers, Plet. I. 252) nam ni izvajati od gristi (beissen), ampak iz kor. verz. (Mik. Et. Wtb. 386), kakor »vrzilce« (Nestel, Plet. II. 802). Toda grapa (der Waldstromgraben) bode menda iz srvn. grabe, če tudi utegne grapa (die Blatternarbe) stati namesto vrapa (die Runzel). Tudi priímka Erzín in Grzín bode menda kazalo staviti v jedno vrsto, naj si že bo pomen kakršenkoli. Tako se mi tudi ne zdi verjetno, da je »zehek« = nezrel (Letop. 80. l. str. 216) namesto »žolhek«, kar se ponavlja tudi v slovarju (Plet. II. 911); nezrelo sadje tudi ni grenko, nego kislo. — Žolhek devajmo pod koreniko želk (Mik. Et. Wtb. 408), a zehek utegne spadati pod kor. zag. (Mik. Et. Wtb. 399), kar je prezgodnje, je še nezrelo.

hermíčiti, im, vb. impf. hermico plačevati t. j. carino in mitnino, dac in desetino; hermica je bila plačevalnica, kjer so desetino in druge davščine odrajtovali; na hermici so na pr. plačevali od vina (Radenci, vzh. Št.). Po Plet. I. 264 pač ‚harmičiti'.

hkáłěc, a, m. tkalec, der Weber. Hkati = tkati itd. (Polj.).

hudíčevi lasjé = prédeněc ali žida, neki nadležen plevel v detelji in v lanu, Flachsseide, Kleeseide. (Podbrezje.)

izfížiti se (sfiž.), vb. pf. pokvariti se; — morda συκοῦσθαι, in ficum verti, ficosum fieri, ficescere, od besede figa (ficus = marisca, Feigblatter): ne zdravo in čvrsto rasti, ampak pognati kile in gobavine. — ?

kíla, e, f. bunkasti izrastek na zeljnem storžu, ki ga provzroči ličínka nekega rílčkarja (Kohlgallenrüssler). Tudi vrtna koleraba je rada kílava, rekše storž se ji tik

zemlje izvrže v grčasto bunko; — die Kohlgalle, der Kropf (Klünze). M. Et. Wtb. pag. 158 kyla. — (Polj.)

kíla, e, f. napol razvit zarodek v ptičjem jajcu. Zdaj so že kile v jajcih, pa sta se stara skujala, da nečeta več valiti. Kilavo jajce se imenuje ono, ki se je bilo pod valivčevo gorkoto že začelo goditi, ki se je pa izpridilo ali ubílo, preden se je izgodilo, z jedno besedo, v katerem se nahaja kila t. j. že nekoliko razvit spočetek (Polj.).

kljúkati, am, vb. impf. trkati, pochen — v narodni pesmi (Koritko IV. 107) »Grenka smrt na duri kljuka« — je iz nem. klock'n (Lexer 160.)?

kòp (ozir. s koroškim »k« = 'òp) onomatopoetična beseda posnemajoča glas kolcanja in ríganja, der Rülps (Polj.). Ta beseda se je pozamenila s kòp (kùp) der Haufe, kajti poleg »kòp̑ ('òp) se podíra« pravijo tudi »kupček (das Häufchen?) se je podrl« rekše: kolcnilo in zarígalo se mi je. Primeri nemški: *koppen*, köken, kockzen (= rülpsen, grölzen) in quäken. — Glede začetnega glasu v besedi primeri ‚nà'a' in ‚nà'' (Plet. I. 624.)

kopčáti, am, vb. impf. (kopŭčáti) = rastiti, betreten (Polj.). Petelin kuro kopŭčá, je piško pokopòčal (pokòp'čal) der Hahn hat die Henne betreten. — Primeri nem. der köppe = Haushahn (Lexer 164): tako se mu menda pravi, ker ima greben ali rožo, ki je kapun nima; koppezen oder koppizen = koppen, köppeln (die Henne treten). Grimm 5, 1789.

kórda benedíkta, f. neka zdravilna rastlina zelo grenkega okusa. Iz lat. carduus benedictus.

kosmúče, f. pl., saníčice, der Kinderschlitten, die Käsehütsche (Planina nad Jesenicami). Beseda je zloženka iz ‚smuče' ali ‚smuke' in one zaničevalno-pomanjševalne predponke ‚ko' (ozir. ka-), ki jo nahajamo na pr. v besedi kovran ali kavran (Rabe), ali pa v kaluža = luža (Pfütze) itd. Glej Mikl. Etym. Wtb. str. 152. Nemogoča seveda ni še neka druga razlaga, češ, da je beseda pohabljenka iz nem. Käsehutsche (Kashutsche) naslonjena na domači izraz ‚smuče', vendar ni prav verjetna, ker se dotično nemško ime, kolikor sem iz slovnikov posnel, ne nahaja v koroškem ali bavarskem narečju, ampak v oddaljeni saksonščini.

kózji, adj. Ta atribut se nahaja v mnogih rastlinskih imenih, na pr. kozja potica je neka kompava, kozja répica je gomoljica blagodišečih soldatkov (cyclamen), kozja deteljica se imenuje »nègnoj« (cytisus, Schneckenklee). Podobno: volčja jagoda, v. črešnja, medvedova hrúšica,

medvedovo latje itd. Z medvedovim latjem (Spierstaude) prepletajo o kresu oknena okrižja. Medvedove hrušice so nekaterim glogulje in oparnice, drugim zopet srborítke (Hetschepetsch), der Arschkitzel, franc. gratecul (die Frucht des Hagedorns.) — Ime »kozja deteljica« nam bo razumljivo, če se ozremo na Verg. Ecl. II. 64 ‚florentem cytisum sequitur lasciva capella.' (Primeri Ecl. I. 77.) Dostikrat pa ima, kakor je videti, ta atribut pomen »nepravi« (= postranski) na pr. kozji dohtar, der Winkeładvocat (Novice VI. 70.)

kòzuč'k, a, m. Ziegenböcklein (Polj.). Kòzuc iz kozełec, demin. od kozel, a v naši besedi imamo podvojni pomanjševalnik, torej ‚kozełček'. Kozlíče vabijo: »Ná, kòzučk, ná, ná solí!« — Pomanjševalnikov v slovarju sploh še dosti pogrešamo; če smo dali (Plet. I. 420.) prostora ‚kokoški', zakaj bi izobčevali ‚ovcko in kozko'. — Zadnjo besedo bi po izgovoru morali pisati »koska«, in celo »kozełček« se izgovarja »kůsuč·k«.

krlíšče, a, n. prostor, kamor zvažajo in vlačijo kȑlje ali rkljè, der Stapelplatz für Baumklötze; poleg vsake žage se nahaja krlíšče, kjer so žagovci zloženi (Goř.).

krójiti, im, vb. impf., kričati in krokati. Ponočnjaki krójijo. Celo noč ni bilo miru, neki pijanci so krojili po vasi. Tujka iz nem.; primeri stvn. chrâjan, srvn. kraejen t. j. krähen, kreischen.

krížemk, a, m. Taufhemd, Westerhemd (westerwât), Chrisamhemd, dalje tudi Taufpathengeschenk, Eingebinde. Etym. Wtb. 141. — Primeri Valvasorja, Ehre d. H. Krain VI. 282. Bei der Kinds-Tauffe ist etlicher Orten als wie bei Weissenfels, Assling und dort herum unter den Bauers-Leuten der Gebrauch, dass man vier oder fünff, auch wol gar sieben Gevattern gewinnt. Jeglicher Gevatter oder Gevatterin muss ein Stuck Leinwads, so drey oder vier Spannen lang, mit sich in die Kirche bringen und dem Kinde solches darreichen oder presentiren. Solches wird *Chrismanik* genannt. Tako Valvasor. Navada je pač ta, če imajo pri kaki hiši novorojenca, da dá vsak sosed vatel ali vsaj pol vatla platna za ‚křižnik' ali ‚križemk'. Tudi oba botra morata dati platna za križnik, večinoma sta to itak soseda, kajti običaj je, da si sosedje drug drugemu o krstih zaroda med seboj botrujejo in o smrtih pogrebščino oskrbujejo. — ‚Križemk' ali ‚križnik' je košček *belega* platna ali platnen robec, ki ga polože pri krstu na krščenca kot simbol krstne nedolžnosti (innocentia baptismalis) z besedami: »Vzemi belo, neomadeževano oblačilo, ki je imaš pri-

nesti brez madeža pred sodnji stol našega gospoda J. Kr., da dosežeš večno življenje«. Sprva je bila menda križemk ona bela čepica, ki so jo pokladali krščencem na pomaziljeno mesto (Taufkäppchen, capulla, chrismale), a sčasoma so menda pozamenili to ime v zaznamovanje belega krstnega oblačilca sploh. Da pa imenujejo na Gorenjskem z imenom križnik tudi mrtvaški prt (Plet. str. I. 472. pod besedo »križnik« 3.), si lahko razlagamo iz zgoraj navedene formule pri krščevanju. Naličje (sudarium) t. j. ona platnena preproga, s katero pokrijejo mrliča od glave do nog, je spomin na oni pri krstu sprejeti križnik, s katerim se ima vsakdo izkazati sodnji dan, simbol nedolžnosti, »toga candida«, brez katere ne bo dovoljeno vstopiti v sveti raj.

kurja rit. Ko se praznuje žegnanje, ali kakor pravijo, »sejemska nedelja«, imajo pastirji cele vasi staro navado, da med seboj tekmujejo, kateri bo bolj ‚zgoden‘, da se skušajo, kateri da prej prižene svojo živino na pašo. Tisti, ki je zadnji, dobi porogljiv priimek ‚kurja rit‘, in ko zapoznel izganja svojo goved, doni mu z vseh strani od tovarišev nasproti sramotilna popevka: »Lèp, lep, lèp, kurja rèt, če te kaj zebe v r . ., za peč se pejd’ grèt.« (Polj.). Pri Nemcih, in kakor poročata Navratil (Letop. 1888. str. 155.) in Pajek (Črtice 5.), tudi pri nekaterih Slovencih vrši se tako tekmovanje med pastirji binkoštno nedeljo, in tak zapoznelec se na Štajerskem imenuje »Lukman« ali »binkoštna luknja«, (zapoznela pastarica pa »Lukmanca«), Nemci pa imajo imena: Pfingstluken, Pfingstloch, Pfingstlümmel, Pfingstschläfer, po Schöpfu (498) celo Pfingstdreck; tudi Pfingstl ali Wasservogel pravijo takemu zaspancu. — Tudi v pojedinih hišah se skušajo družina semanjo nedeljo, kdo da bo zadnji iz postelje, in kdor solnčni vzhod zaspí, ostane na sramoti. V Slovencu (XXI. 227.) se nam pripoveduje, da po nekod takega zamudnika dražijo s porogljivico: »Polêp pomivnik polizal!« — Za »pomivnik« bi Poljanec tudi rekel »svinjski škaf«, t. j. posoda, v katero zlivajo pomive za svinje. Namesto »polêp« se bo pa bržčas moralo glasiti »polèp«. — Glasi se ta medmet z nekakim poluglasnikom tako nejasno, da bi ravno tako lahko zapisali »lòp« = lъp; a lòp (der Tölpel) je blizu isto kot Lümmel (Plet. I. 531.). Sicer je pa lòp lahko tudi onomatopoetičen izraz loptajočega žlampanja pri lizanju pomivnika. Zadnjo zabavljico bi si utegnili razlagati, češ, za zaspaneta so pomive dobre kakor krop neslan. Naposled sem slučajno naletel v Grimm-ovem

slovniku I. 566 (posneto po Schm. I. 110) v tem pomenu nemško sramotilnico »Arschdarm«. — Tekmovanja so tudi o drugih prilikah v navadi, na pr. o veliki noči se skušajo dekleta, ki neso kolač in gnjat in pírhe k blagoslovu, katera bo prej s svojo košaro zopet domá, in ravno tako tudi dečki cvetno nedeljo s svojimi butarami in presneci. Nemci na zgornjem Avstrijskem imajo za tistega, ki je pri tem cvetnonedeljskem tekmovanju zadnji, ime Palmesel; analognega slovenskega priímka ne poznam.

làtam (lètam) adv., oni dan, pred nedavnim, neulich (= tam le v temporalnem pomenu). Primeri listo = le isto (Letop. 1894. l. str. 23.) le tu = tu le; le ta = ta le itd. — Primeri letenoj (tonoj, onoj) letzthin einmal neulich; menda je letenoj = le tu jednoją (le tu enok).

lenír, rja, m. das Lineal. Primeri tirol. lengier (Schöpf. 386.) lenirati = načrtati.

lopéž, a, m. (izg. lopéjž kakor béjžati fliehen) širokolisti lopúh, der Huflattich (tussilago); tudi lovpéjž (Polj.). Primeri koroški die lôwas (Lexer, 181) in bavarski labassen, *labeschen.* (Schmeller, II. 408.)

Maríjina kápljica, e, f. ljubka planínska cvetka, ki se v Funtkovem prevodu Zlatoroga imenuje »murka«, das Kohlröserl (Planina nad Jesenicami).

menéštra, e, f. gosta jed, če nadrobiš polno kruha v mleko ali v juho; manestra, eine Art dicke Suppe (Lexer 185.) iz ital. mínestra.

mérjevec, vca, m. (iz mérivec; neverjetno, da »mérjavec« iz »merjava«) der Messer, Geometer (Polj.). Izgovori »mérjuc«.

mójškra, e, f. nahaja se v naših slovnikih samo z razlago »šivílja« (die Näherin) navedena, a s to razlago pri čitanju narodnih pesmi ne moremo zadovoleti. V narodnih pesmih naših se »mojškra« pogosto omenja. Ko so Turčini Matjaževo Alenčico uplenili in se je kralj bržnega srca vrnil do svojega belega doma, »hiti naprot mu družina, nar predej grede *mojškrica*«. — V drugi pesmi naroča kraljeva hči svoji *mojškri,* naj ji zbere tri cule zlata, srebra in svilene obleke, da pojde z Jelengarjem na pot; a mojškra jo svarí, naj se z Jelengarjem ne peča. — Ko je lepi španski kraljič zjutraj zgodaj vstajal, mislila je kraljica, da hodi k *mojškram* v vas. — Ko se je kraljóva zbala prežvižgujočega kraljiča, svojega prejšnjega ljubeja, zbežala je v svetlo kamrico in naročila *mojškri,* da naj prvega kraljiča odpravi, češ, da je ni domá, a ko pride drugi

kraljič, nje zaročeni mož, naj mu pové, da so kraljéva v kamri. — Žlahtna gospa je na majerco ljubosumna; ko odide majerca plenice prat, pustivši sinčka v beli pristavici, tedaj pošlje gospa jedno izmed svojih devetero *mojšker* v belo pristavico po majerčinega sinčka. — Povsod je mojškra v družbi imenitne dame (kraljice, kraljične ali žlahtne gospe). Ta mojškra ni samo šivankarica-profesionistinja; tako bi mogli pač razumeti besede, ki jih govori Tolmajnar Suzani rekoč: »Ljuba, ídi, mojškra tebi naj storí novo oblačílo iz žide«, na drugih mestih narodne pesmi pa s samo šivíljo ne izhajamo, nego »mojškra« je gospodičnam plemenitih rodbin učiteljica spodobnega vedenja; njihova nadzornica in rediteljica njih obnašanja (Meisterin, Zuchtmeisterin, — meisterinne, zuhtmuoter, magezoginne); mojškra je častna dvornica (Hofdame, Ehrendame, Edeljungfrau), ona je mladi plemkinji družabnica in zabavnica, ona je prednica vseh plemkinjinih služnic ter imá poučevati plemiško žensko mladino zlasti v *ženskih* delih (na pr. v šivanju in vezenju). Po tem potu si imamo razlagati postanek onega pomena, ki ga ima ta tujka dandanes. Primeri: K. Weinhold, die deutschen Frauen in dem Mittelalter I. 122 — in Dr. Alwin Schultz, das höfische Leben zur Zeit der Minnesänger. — Seveda ni bila *„mojškra“* svoji gojenki vselej vestna odgojevateljica, čuvarica njene kreposti in nedolžnosti, nego dostikrat tudi posredovalka pri raznih njenih ljubimskih spletkah in pustolovščinah — prav tako, kakor Prešeren v svoji romanci »Hčerin svet« poje o híšni rekoč: »Hišna meni davno nosi pisma«...... Da so bile te mojškre tudi podmitne kovarnice, spričuje nam narodna pesem »Kraljeva umorjena«.

molžíšče, a, n. koča na planíni, kjer planšarji molzejo, der Melkplatz, die Sennhütte (Planína nad Jesenicami).

mrlíčica, e, f. zvonček, das Schneeglöckchen (Polj.). Besedo je menda postaviti pod kor. mer-, merl- (blinzeln, schimmern) (Mik. Et. Wtb. 190. 192); tedaj mrlíca, mrlíčica = blesteči, *beli* cvet, die weissschimmernde Blume, imenovana po barvi, kakor galanthus = mlekobojni cvet (Milchblume), — kakor je iz podvojenega korena »marmor« = iskretajoče odseven kamen itd. Če ta razlaga ne bi obveljala, tedaj bi morali misliti na ime ‚Marija‘, ki služi v zaznamovanje raznih belocvetnih cvetlic na pr. marjetica. Primeri die Marge = Lilie, der Marl = das Perlgras; sicer se pa lilija ali limbar prav lahko tudi

razlaga za belosijajen cvet. Marge iz Márja, deminuirano Marg'l, Mar'l, — tedaj marlíčica. —?

nada, e, f. gnada; in to samo v zvezi: solnce gre za božjo nado, die Sonne geht zu Naden (zu Gnaden, zu Kehre) = neigt sich, solnce se je nagnilo; je šlo za božjo nado = je zašlo (Polj.).

námška kóst = morska kost, das Überbein, neka bunkasta podkožna otrdlina, ki se včasih zbere pa tudi lahko zopet razgubí. Podstava pridevniku ‚namški' utegne biti po sklepanju dojetni samostalnik ‚námŭkŭ', češ, ker se ta otrdlina namakne ali z namikanjem ‚*zbere,* kakor pravimo: otók se zbíra, bula se je zbrala itd. Primeri serb. namicati, kleinweise zusammenbringen.

našopráčiti, im, vb. pf., naklestiti, natepsti koga, jemand durchprügeln. — Od »šopraka« = okleščki, Prügelholz. (B. Kr.)

nàtrsk ali nàtrēsk, a, m. die Hauswurz, Sempervivum tectorum, zelo čislana zdravilna rastlina zoper božjastnost pri otrocih. Zdruzgane liste te rastline in nje izžeti sok pokladajo kot hladilno sredstvo na opekline ali na otekline, povzročene po osjem ali čebeljem piku. Hiša, kjer raste na strehi ta debelolistnica, je baje, kakor zatrjuje neko staro praznoverje, zavarovana proti streli, vanjo *ne trešči.* Na to babjeverstvo nanaša se tudi njeno ime »netresk«, Donnerbart, Juppitersbart, Barba Jovis. — Primeri: »neven«, rastlina, ki ne uvene, »nesit« (Pelikan), »nàgnōj« t. j. »negnoj« rastlina, ki ne gníje (cytisus), strsl. »nekov« (demant, ki se ne dá kovati), rus. »nedotyka« (impatiens noli me tangere) in »nezabudka« (Vergissmeinnicht) itd.

natúrěn, rna (ali natórēn?) adj. svojeglav, trmast, eigensinnig, trotzig (Polj.). ‚Otorliv' adj. pust, oduren (Letop. 1883. str. 221.) se ne dá prav priličiti razlagi naše besede, katero bo menda izvajati iz »natura« (Et. Wtb. 211.). Primeri maloruski »naturyty śa« störrig werden. Dolenjski »nástoren« trotzig, ki se Et. Wtb. 321. omenja kot temna beseda, utegnil bi biti »na-vŭzŭ-tvorěn = nasprotovalen (Kor. tvorŭ Et. Wtb. 366). Temu pritrjuje »nastorjevati«, komu baš nasproti delati. (Letop. 1893 str. 22.)

natúrnost, i, f. trmoglavost, Widerspenstigkeit (Polj.). »Naturnost naturna« vele svojeglavcu, »lakomnost lakomna« lakomniku, »sitnost sitna« sitnežu itd. kakor da je v dotičniku ona lastnost poosebljena, kakor da je v njem cvet tiste slabosti zapopaden.

obrájtati se, am se, vb. pf., pri jahanju se ožuliti, z ježo utruditi se, sich wundreiten, sich abreiten. Ta vzgled iz vojaškega žargona nam kaže, po katerem potu da zlasti sili tujščina v naš jezik; vendar mislim, da v tem glagolu nimamo kar gole tujke ‚abreiten', ampak da si moramo misliti to potvaro naslonjeno na domačinke ‚odrgniti se, opraskati se, ožuliti se' itd., tedaj sestavo s predponko ‚ob'.

obrezlína, e, f. obrezki, Abfälle beim Beschneiden (Polj.). Pač po disimilaciji nastalo iz obreznína.

ognívati, am, vb. impf. ad ogníti, ogníjem, anfaulen (Polj.). Jabolka niso še nobeno leto tako pogosto ognivala kot letos.

omél, a, m. lapuh, Huflattich (Rib.). To ime ima rastlina, ker so lapuhovi listi na spodnji strani beli, kakor z moko ali *melom* posuti; iz istega vzroka imenujejo lapuh tudi ‚podbél'.

oprésna preja, t. j. nepreprana, neubeljena, neprežehtana preja; opresno platno = surovo hodníčno platno. (Polj.)

orébati, am, vb. pf., objesti, oglodati, oškrabati, benagen (Polj.). Miš je hleb orébala; skorja je orébana. — Tudi ‚obrebati'.

óstek, óstka, m. osat, Distel (Pírovšica).

ovrátnik, a, m. tkalsko vratilo, kamor tkalec platno navija, der drehbare Zeugbaum beim Webestuhl (Dol.). Ker je ‚obračati' navadnejše od ‚ovračati' bi nam tudi bolj ugajal obratnik, že zato, da se ne motimo z ovratnik (Halsband).

óženk, óženka, m. der Teufelsdreck, assa foetida, znano zdravilo zoper glístavost. Primeri der *åsànk* (asam, asant) Schöpf 20. — Semkaj sodi bržčas tudi beseda »vožnikar« (Letop. 1894. l. str. 54.)

pájsar, rja, m. navor, privzdigovalnik, močan drog, s katerim poprijemaje premikajo ali vzdigujejo težke mase in nenavadne teže (Dol.). Iz nem. der Beißer, eine Art Hebebaum.

pejga, e. f. navad. plur. pejge, z desak zgrajen lok, ki ga pri zidanju zvodov zidarji postavijo, da nad njim zidajo, — die Bogenlehre (Polj.). V Letopisu 1896. l. str. 157 izvaja se ta tujka iz *plurala* besede Bogen, verjetnejše se mi zdi, da je iz *singulára* die Biege oder Beige (Beuge) = das Bogenlehr. Primeri šténge (Polj. štejnge) die Stiegen.

perìč, íča, m. der Wäscher. Za pranje štrén in preje je težko dobíti períča (Polj.).

pizdomérnik, a, m. pednjač, geometra brumata, znana gosenica, ki se pomika na ta način dalje, da se pomikujoč zadek do glave nagrbljava v lok, kakor da meri na malo ped — der Spanner (Polj.).

pojemáti, pojémljem, vb. pf., jemaje znositi, jemaje porabiti, biti z jemanjem pri kraju (Polj.). Bolnik je že vsa zdravíla pojemál. Bodisi da naglašamo ta glagol ‚pojemáti, pojemál' ali ‚pojémat(i), pojémal' v obeh slučajih imej odprti ‚e' kakor prosti ‚jemati'. Nasprotno pa, če primerjamo dovršni ta glagol — imenujmo ga iziterativniški finitivnik — z nedovršnim ‚pòjémati' ‚pòjémljem' (imminui, decrescere), tedaj opazimo, da ima ta zaprti ‚e'. Podobni glagoli so: nadajáti, nadàjăt(i), nadàjăm, vb. pf. genug geben. Nikoli mu ne morem dosti nadàjati, dajaje mu ga zadovoljiti. Toliko sem mu že nadàjāl (nadajáti) ali nadàjăl (nadàjati), da bi moralo enkrat biti konec dajanja. — Ràzdájati, ràzdájam je impf. = razdeljevati. Razdajáti ali razdàjat(i), razdàjam je prf. blizu istega pomena kakor razdáti, razdám, vendar nekoliko različen. Ker je le preveč ràzdájal, je sčasoma vse razdàjā! ali razdàjăl t. j. razdal, da zdaj sam nič nima. Nagoníti, nagónim (auftreiben); nastréljati, nastréljam (zusammenschiessen), pa tudi nastreliti se čuje v podobnem pomenu, ne samo = obstreliti (anschiessen); nametáti, naméčem, vb. prf. (aufwerfen), a nàmétati, nàmétam, vb. impf. (zuwerfen), vendar navadnejši v tem pomenu namétovati, namétujem. — Tako dolgo so zmétali seno na oder, da so ga zmetáli.

postávěn, adj. rastljiv, čvrst, lepo se razvijajoč (Polj.). Postavna je rastlina, ki čvrsto raste, postavna je žival, ki je krepke postave.

poštátati, am, vb. pf., pohvaliti, gutheissen, adprobare. Iz nem. bestatten t. j. bestätten oder bestätigen. V istem pomenu rabi poleg tujke domači izraz »potrditi« (Polj.). Jedni ga zelo hvalijo, jaz ga pa nič ne poštatam. Nekateri so zelo čezenj, jaz ga pa prav potrdim (poštatam).

prekléstiti, im, vb. pf., preglodati, pregristi, na pr. miš je vrečo preklestila in precej žita sklestila, da so zdaj same pleve in zgrizki. Toča je drevje oklestila rekše odrapala in odbila mu je listje in sadje; toča je žito sklestila, t. j. stepla mu klasje in bilje steptala itd. (Polj.).

prelétěn, adj., zastarel, verjährt Razumljivo je, da zamore, če je leten = volljährig, preleten pomeniti überjährig. Primeri premraz, prevročina (allzugroße Kälte, a. Hitze).

pretegnjen, adj., dolg in suh, mager, schmächtig (Polj.).

pretikáłnica, e, f. das Vorsteckloch (Polj.). Pretikałnice so na gredeljnu navrtane luknje, po katerih se *pretika* klinec ali iglíca, da je plug na daljšem ali na krajšem tegu. Plug na kratkem tegu orje bolj plitvo, in tako oranje je za oralno živíno manj težavno. Plug na dolgem vleku reže bolj globoko, in oratev je utrudljivejša. Sanders (II. 551.) pravi, da Nemci razločujejo Herrenlöcher, Lohnlöcher und Frohnlöcher. Naš kmet javaljne pozna tako razločevanje. Po tem takem bi bila prva pretikalnica na koncu gredeljna gospodarjeva, kateremu je na tem, da se orje globoko, srednja bi bila najemniška in zadnja tlačanska, kajti tlačanom je na tem, da njihova živina preveč ne trpi in se ne pretegne.

pretikáłnik, a, m. der Stellnagel, Vorstecknagel (Polj.). Pretikalnik je igla, ki se pretika po pretikalnicah na gredeljnu pri plugu ali na sori pri vozu.

pri sèscu rezati = skopiti žival, dokler še sesa. Tele pri sescu rezano = skopljeno tedaj, ko še ni bilo odstavljeno, der Milchheiler (Polj.).

prskavěc, vca, m. (pŕskuc) prskav kozěł, der brunftige Ziegenbock (Polj.). Pri Pleteršniku str. 356 zabeležen je samo pomen: der Spritzfisch.

púnkavěc, vca, m. pubič, die Unke (Dol.). Onomatopoetična beseda posnemajoča urhovo skomukanje. — Primeri kor. nem. fùngg'n, pedere (Lexer 105.) in pfùngg'n (25.).

púrheljca, e, f. suha krvníca, iz katere se, če jo stisneš, pokadí umazan prah, der Flockenstäubling, Bovist. Imenuje se tudi »pèzdec«, zlasti dokler je góbica še mlada in znotraj nekako zelenkasta. Od todi mislim da izvira neprespodobna primera, ki se rabi o človeku slabe barve ali bledičaste polti, češ »je zélen kot pèzdec«; zlasti o bledoličnih mestnih ljudeh velé, da so »zeléni kot pèzdec«, dočim je zdrav kmetiški človek rjav in ogorel (Polj.). Iz Pulver dobili smo izprevrženo obliko »purfelj«, a iz te »purhelj« (prah).

razdávěn, adj., kdor vse razdá, raztóčěn, razsípěn, radodaren; razdavnik, ein Gebhart.

reženír, rja, m. Ingenieur (Polj.). Po nekaki r-ovalni izpremembi dobili smo iz »ìnženír« obliko »èrženír«, a iz te »rěženír«, kakor iz elcjan lecjan, iz arcnija recnija, iz Eržén Rèžén itd. — V Jurčičevem »klošterskem žolnírju« pa imamo zamembo z ‚žolnír' (der Söldner).

ríža, e, f. peča. Narodna pesem o Ribniški Alenčici poje, da ona »prelepo tŭčè pretanke *riže šlaraste*«. Sicer je o tej besedi nekaj podatkov v »Letop. 1896. l. str. 162. namreč, da je beseda tujka iz srvn. »rîse«, vendar

se mi zdi vredno navesti še to, kar piše o tej stvari K. Weinhold (die deutschen Frauen im Mittelalter II. 329.): »Die Stirnbinde hiess der Wimpel, die Wangen- und Kinnbinde Rîse. Die Rîsen (neuhochd. muss es *Reisen* heißen) konnten, weil es Binden waren, wenn sie breit gelegt wurden, das Gesicht verstecken, da sie fest um Kinn und Wangen lagen. — Kakor je videti, so te tančice in glavne obvezilnice prav podobne gorenjskim pečam, po stari noši (ne na frtavko) zavezanim tako, da se tesno oprijemljejo lic in podbradja. (Primeri Valvasor, E. d. H. Krain VI. 279.) Die Rîse war kein Schleier, sondern eine *fest anliegende Binde,* ein Gebände im engeren Sinne. Tako piše Weinhold in podpira svojo trditev z navajanjem vzgledov iz literature. Ko je hotela Blanscheflur skrivaj obiskati smrtno ranjenega Rivalina, zavezala ji je njena mojškra (Hofmeisterin) lepo obličje *z debelimi rižami.* Ulrih Lichtensteinski, preoblečen za gospo Venero, pokril si je, da bi se napravil nespoznatnega, obraz z rižo tako, da so mu samo oči izpod oglavnice gledale ven med svet. In ko je ponudil med mašo neki grofinji ‚pacem‘, (t. j. spravni poljub, Friedenskuss), moral je za poljub rižo odhomotati in odmekniti, da si je usta oprostil za poljub. Nekoliko drugače piše o tem dr. Alwin Schultz (das höfische Leben zur Zeit der Minnesänger I. 183). — Sem spada tudi beseda »rajželjc«, das Kalbsgekröse, samó da je iz novejše oblike Reise, demin. das Reisel izpeljana; v dokaz temu naj služi izraz *„péčica“*, das Gekröse, mesenterium (Plet. II. 17.). — Riža ali peča je torej starejša, rajželjc ali pečica mlajša beseda med našimi tujkami.

ròvca, e, f. vrvca, Schnur, Spagat (Polj.). Iz vrovca (vrъvca), kakor mròva, mròvca iz mrva, mrv'ca; čuje pa se tudi ‚mrca‘ (das Bisschen).

rúhca, e, f. rútica, die Weinraute (Dol.). Primeri hkati = tkati.

samótnice, f. pl. samotežnice, der Handschlitten (Gor.).

skál'čkati, am, vb. impf., ploščnate skalice ali šíbrice metati tikoma prek vode tako, da ploščica doteknivši se vode odskakuje in frka prek površíne; žabico metati, žabico sekati, schiefern, bämmeln, Jungfern schießen, Bräutli machen itd. Podobni izrazi so: kamenčkati = s kamenčki igrati; klínčkati ali klínčati (nebeškati) = s klínčki igrati. Brúfljati (Letop. 1893. l. str. 3) pa mislim da je = burfljati (worfeln) t. j. metati, hitati. Izvajati nam je glagol ‚skal'čkati‘ od samostalnika ‚skalica‘ das Flach, Flächlein, plattes Steinchen zum Bämmeln.

sléčati, slečím, vb. impf., sleknjeno in prihuljeno sedeti, hocken, kauern; presléčati, ím, vb. pf. = presedeti, hockend zubríngen (Polj.). Kvartopirci preslečé cele nočí pri kvartah Zamišljen slečí, in Gedanken vertieft sitzt er da. — Kor. lenk M. Et. W. pag. 165. — Treba pa razločevati med »slekniti« zusammen-, einbiegen in »zlekniti« oziroma »vzlekniti« aufbiegen, wieder aufrichten, ono je napravljeno s predlogom sъ = σύν, κατά, a to s predlogom vъzъ = ἀνά, torej »sléknjen« zusammengekauert, a »zleknjen« (vzleknjen) ausgestreckt, emporgerichtet. Slekniti in slečati sta si v jednakem razmerju kakor na pr. poklekniti in klečati ali legniti (leči) in ležati ali sedniti (sesti) in sedeti.

sováłnica, e, f. čolníčasto orodje, s katerim tkalec na cev nasukan votek predeva in pretika skozi snutkova pasma; die Handschütze der Weber, die Weberschütze (Polj.) Zaprav suválnica (kor. su- stossen), ker jo tkalec s posebno spretnostjo *suva* in zadegava iz roke v roko skozi osnovo.

srágoda, e, f. der Tropfen (Osilnica). Izvedeno iz sraga, kakor na pr. jagoda (die Beere) iz jaga. — Sragode mu tekó po čelu. Nimam ne sragode olja. — Sragode ali srage na jesihu, na juhi = iskre (die Fettaugen) (Banja Loka).

stávkati se, vb. impf., v stavkih vršiti se (Polj.). Plačevanje dolga se stavka, ako se dolg plačuje v malih obrokih. Slabemu, malobrižnemu plačníku ni posojati, ker se vračevanje posojila le pomaloma stavka.

strpéno síten, strpensko síten, unausstehlich sättig, fade. — Danes je strpensko mraz, kar primeš, vse je kakor bi bilo strpeno (strupeno ‚giftig'). Jaz bi sodil, da imamo tu izprevrženo obliko iz prstén, prsténski t. j. pristûjén, pristûjénski (fastidiosus, frigidus).

suhoróbar, rja, m. prodajavec leseníne ali suhe robe (Dol.).

svoj pot, adv., in einem fort. Svoj pot govorí, kdor se ne zmeni, kaj drugi pravijo, ki ne pusti nikogar vmes (do besede). Svoj pot le svojo goni, svojo trdi, rekše: gluh je za vse ugovore in protidokaze. Primeri kor. nem. alle pout, alle Augenblicke, das eine über andere Mal (Lexer 37).

šèft, šífta, m. odstavek dela pri rudokopih, die Schicht; šifti so ali podnevni ali ponočni (Tag- und Nacht-schicht). Tujka iz nem.

šét, í, f. cvet solnčne rože (Polj.). Uprav »ščet«, ker je ta cvet podoben cvetu kompave ali ‚bodeče neže' ali zidarskemu čopiču, ki služi za beljenje zidov.

škríc, a, m. zaničljiv priimek gosposki oblečenemu človeku s *preklano suknjo* (Polj.). Kaj pa misli da je, ta škric (gosposki postopač). Še ne pogleda ne nobenega, odkar nosi suknjo na škríce. Škricasta suknja je suknja z razporkom zadaj. Iz nem. Schritz, razporek (Lexer, 339).

šlósar'ca, e, f. pomeni nam dandanes toliko kot »ključalničarica, ključalničarjeva žena, die Schlossersfrau. V narodni pesmi (Štrekljeva zbirka str. 391) pomeni pa »ključarico ali gospodinjo« (Schließerin, Schaffnerin, Wirtschaftsaufseherin), ki ima ključe od kašč in kleti in drugih shramb v hiši. — Razlagati nam bo pa besedo menda iz oblike Schleußerin (Grimm Wtb. IX. 708).

šmíc, a, m. (tudi šmís) vrvica na koncu biča, ki poka, pokača, die Knalle, der Peitschenschweif (Polj.). Iz nem. die Schmitze. Pri tej priliki naj omenim, da se mi prevajanje nemškega izraza Fliegenschützen z »mušji strelci« ne zdi ravno srečno izbrano (Izvestja muz. dr. IV. 253). Sanders pravi: Fleugenschützen oder Fliegenschützen, in Österreich spöttisch Frachtfuhrmann — brez kake daljše razlage. Soditi bi se dalo, da v prvem delu te besede tiči morda Flegel t. j. lat. flagellum, bič, in da je Fliegenschütz (Flegelschütz?) tisti, ki z bičem strelja t. j. poka, tedaj pokavec ali pokač. Z ubranim pokanjem so se menda vozniki in tovorniki dokaj ponašali, nekateri je znal pokati celo vižo.

špévta, e, f. polovica po dolgem razklanega drevesa, s kakršnimi grade na sohah oprte plotove in ograje okrog njiv (Polj.). — Iz nem. die Spelte = das Spaltstück (Lexer 236).

špíčiti, im, vb. impf., z zbadljivimi besedami grajati, z očitljivimi opombami zbadati (Polj.). Primeri koroški »spétz'n«, tadeln, herabsetzen, verachten. To spominja tudi na »špičast, špičastih besed, zbadljív«. — Na pr. Kaj me vedno špíčiš zaradi tega = kaj mi delaš vedno očítke? — V istem pomenu se rabi tudi glagol domačin ‚prizdigovati' (sticheln) na pr. Vsaj je dosti, če mi enkrat poveste, kar ni bilo prav, ni me treba *skozi prizdigovati* zaradi tega. *Svoj pot* me *prizdiguje* zato, če sem se enkrat izpozabil, kakor da bi sam nikoli nič ne pregrešil (in einem fort sticheln).

štántman, a, m. najemnik, zakupnik, der *Bestand-*, In-*mann*, Beständner, Pächter (Polj.).

štavt, i, f. prav za prav ‚štalt', nem. (Ge)stalt, podoba. — Zelje nima nič štavti, nič prav ne kaže, ni rastljivo; — ni podobno, da bi zrastlo in napravilo glave. Kaka reč

nima štavti = ní postavna, ní podobna in sposobna (Polj.).

štír'lj, ljna, m. neka riba (Dol.), jesetra, der Stör. Menda iz deminutivne oblike Störl. Primeri Wörd (otok) in slov. Vird pri Vrhniki, ali bav. meur, srvn. miure, mür (iz murus, zid) in Mirje poleg Ljubljane (staro zidovje).

tájselj, tajseljna, m. (tudi tájsen, tájsen-na) močen tovorni voz na širokoplatiščnih kolesih (Polj.). — Tujka iz nemščine: der *Deichsel*wagen t. j. ojesnik, v katerega zapregajo konje sparoma. Različen od ojesnika bi bil samčnik ali samčast voz na ojnice, kamor vpregajo po jednega konja, der Einzwagen oder Gabelwagen. — Tu treba opomniti, da se nemški izraz ‚der *Einz*wagen' ne razlagaj iz števnika ‚ein', češ, to je voz-samec, der Einspänner, v katerega se vprega le jedno živínče, ampak v prvi polovici ‚Einz-' tiči naša ‚ojnica' (die Gabeldeichsel), to je torej »voz na ojnico«; — die Anzen f. pl. = ojnice.

táška, e, f. Ta tujka je v pomenu Vorhängeschloss že znana, rabi pa to imé tudi za neko otročjo igračo, ki obstoji iz šesterih različno izrezljanih lesenih klinčkov jednake velikosti, ki se dajo navzkriž zložiti tako, da sta po dva in dva vzporedno po dolgem, počez in navpik. Zadnji t. j. šesti klinček, páh (Riegel; a ne pàh) imenovan, ni nič zrezljan, ampak je scela gladek; z njim se zložena taška zapahne. Če hočeš taško zopet odpreti in razložiti, moraš najprej poiskati pāh. Der Teufelsknoten zum Zerlegen (Carl Quehl's Nürnberger-Spielwarenkatalog, pag. 23.).

tavbati, am, vb. impf., ugajati, služiti (Polj.). Iz nem. taugen. Vojaški potrjenci pravijo, da so tavblih t. j. tauglich, sposobni. — Vendar so, hval da, domači izrazi »služiti« in »dober, potrjen« še čvrsto v rabi. Na pr. Ta jed mi ne služi; s slanino zabeljeno mu ne služi (ne dé mu dobro, se mu ne prileže); nobeno življenje (= živež, živilo) mu več ne služi, rekše ničesar ne more uživati, pa tudi: želodec mu ne služi (mu je odpovedal); noge mu ne služijo (ohromel je).

tečíti, im, vb. impf., pritiskati, siliti (Letop. 1892. l. str. 41.) ne bo niti tlačiti niti tleči tolči, nego izimenska tvorba iz samostalnika »tek« (das Gedeihen, der Gang), torej uprav: tek dajati, v tek spravljati, pospeševati (in Gang bringen, den Fortgang fördern), jednako kakor: tok, točiti; mrak, mračíti, drag, dražiti itd.

tevjémka, e, f. mrtvaška ptica, das Käuzchen (Ljub. Zvon XV. 667.). Pri nas pravijo tej ptici »skovír« ali »sova«, vendar tudi omenjajo nekaj, iz česar bi se dalo navedeno imé »tevjemka« razlagati. Preprostega naroda iznajdljivost razume ti zvonjenje raznih zvonov, glasove raznih živali, kakor na pr. ptičje petje prelagati na besede. Podtikaje ptičjim glasovom besede človeškega govora pravijo, da na pr. meri prepelica strn na »pet pedí«, da ščínkovec poje zelenemu »gríču« in da skovír kliče v temno noč: »Te vím, te vím, te dobro poznam«. — Sicer izgovarjajo »vim« jednozložno, kakor da je »vém« (ich weiss), pa verjetnejše je »ujem« od ujesti, ich beiße dich (aus der Zahl der Lebenden). Ker narod misli, da mora tisti, ki mu skovir poje, gotovo kmalu umreti, tedaj je lahko razumljivo, da imenuje tega mrliškega ptiča »ujedljivca«, — češ, da poje »te ujem!«

tístām, adv., kaže na obližje druge (redkeje tretje) osebe; ravno tako *tistód*, samo s tem razločkom, da ‚tístām' odgovarja vprašanju ‚kje', a ‚tistód' vprašanju ‚kod' (ozir. ‚po kateri poti?'). Na neko bližíno s prvo osebo pa kaže *tǜtām* (tètām), tamle, nedaleč od mene; *tístām,* blizu ogovorjenca, bodisi med menoj in njim, bodisi še preko njega; tǜtām, preko mene. (Polj.)

tráhtar, rja, m. senomèt, der Heukasten, Futter*trichter,* t. j. opažen preduh iz seníka na hlevu doli v hlev izpeljan. skozi katerega mečejo senó (Polj.). Iz srvn. trahter = Trichter. — Je li potem nemški izraz izvajati iz srednjelatinskega »tractarius«, kakor sodi Lexer (str. 70), ali iz »traiectorium«, kakor sodijo drugi (Zeitschrift für Gymnasialwesen LI. 117.), to se ne dá tako lahko dognati. — Trahtar ali lijalnik imenujejo tudi tvorilo za vlivanje lojevih sveč, die Gießform für Unschlittkerzen.

trajnati, am. vb. impf. neumno govoriti, tevljati tja v en dan. Primeri koroški izraz »trànggin« = sich blödsinnig geberden (Lexer 67.). Torej prav za prav »tranjati«, kakor »udinjati se«, sich verdingen, drenjati se, sich drängen, jenjati ali henjati, hengen (t. j. pustiti delo viseti, ali obesiti orodje na kljuko). — Sitnemu čvekalu velé: »Molči, tranja tranjasta!« — Trangge = blödsinniger Mensch (Lexer l. c.).

trám, tràmu, m. prečnik pod lesenim stropom, der Rusbaum, der die Stubendecke tragende Balken (Polj.).

trébljenje, a, n. trebež t. j. listje, krtnínje in drugo smetje, kar se spomladi po travnikih nagrabi in *potrebi,* der

Abraum (Polj.). Glagolščakov s konkretnim pomenom, ki ne zaznamujejo le dotičnih dejanj, nego predmete teh dejanj, imamo v slovenščini mnogo, na pr. robkanje = robčevina; rezanje = rezanica (Häckerling); parjenje = parjenica (abgebrühter Häckerling); mlenje = semleto (das Aufgemahlene, Gemülle) [Prišel sem ravno iz mlina, sem mlenje prinesel domov] — zobanje = zob, i, f. (Körnerfutter); rejtanje (rešetanje), kar pri rejtanju na rejti ostane in se v plevnik vrže (der Abraum beim Reitern); oblanje = oblanice (Hobelspäne); piljenje = piljevina (das Feilicht); rezljanje = rezljína (das Geschnitz, das Schnitzwerk); scanje = scalnica (Urin); kozlanje (das Ausgespei, der Qualster); šivanje (Näherei, angefangenes Nähwerk); štrikanje = začeta nogovica. [Štrikanje sem nekam založila] — pletenje (Strickerei, Flechtwerk); cvrenje in cvrtje (Eierkuchen, Eierschmalz); pohanje (Gebackenes); pečenje = pečenka (Gebratenes); nadevanje = nadev (das Füllsel); mazanje = mazilo, maz, i, f. (die Schmiere, Salbe?) [mazanje in trosje za potico, s čimer se potica pomaže in potrese; v tej potici je prémalo mazanja, rekše: premalo je pomazana z maslom in medom, premalo potresena z orehi, mandeljni in rozinami]; mikanje = pezdirji in odpadki pri mikanju (Hechelabfälle); pometanje = smeti (Auskehricht). [Če v izbi kako drobnjavo izgubiš, pometi izbo, potem pa v pometanju (= v smeteh) poišči]; tkanje = tkanina (das Gewebe, stkan kos platna); nastiljanje = stelja, nastil (die Streu); pranje = perilo [pranje razobesiti po plotu] (die Wäsche); češuljanje = od vejevja natrgane češulje, z vejnika načešuljano suho listje, ki se primešava med krmo (Blätterfutter); okovanje = okov (das Beschläge); obrez'vanje = obreznina, natje in zelišče, ki odpade pri obrezovanju repe in korenja; strganje = stržíne pri strganju viter (das Schabsel) itd. Primeri žaganje (Letop. 1892. l. str. 47.).

túkast, adj. podhuljen, potmurjen, potuhnjen, duckmäuserisch (Polj.). Tukasto gleda (izpod čela), tukasto se drži; čuje se pa tudi pogosto: čukasto se drži, čukasto gleda (kot čuk). Primeri koroški: der Tuck, heimtückischer Mensch (Lexer 74.).

újčěk, čka, m. měněk, butoglavec, der Kaulkopf, die Quappe (Lipoglav).

urézati se, uréžem se, vb. pf. vonstatten gehen (Polj.). — Delo se mu ureže, gre mu gladko in spešno izpod rok. Beseda se mu ureže (= teče), rekše gladko in rezko

zna govoriti. Pisanje se mu pa nič ne ureže, t. j. on piše počasi in okorno.

úrlaba, e, f. obzidano dvorišče pri grajščinah in farovžih (Ig). Menda iz nem. die Vorlaube t. j. klonica, der Vorschopf, die Remise. — Primeri tudi ‚pourlàbe' (Lexer, 36).

vada, e, f. dolga ribiška na sredi vrečasta mreža z dvema kriloma, na spodnjem robu s svincem obtežena, na zgorenjem s plutovino ali probkovino obrobljena, das Zuggarn, Schleppnetz, die *Wate,* Streich*wade,* everriculum, tragula. Nemški slovniki nekako čudno namigavajo, kakor da je ta beseda po izvoru sorodna z »waten» (bresti, bredem). Hiermit umspannt man *watend* oder in Kähnen einen fischreichen Ort und zieht es dann mit beiden Enden an's Land (Sanders 1500). Z jednako pravico bi pač tudi mogli reči: vada zamreživši ribovit okoliš v vodi od vseh strani *privede* v omreženem okolišu nahajajoče se ribe h kraju, *izvadi* jih iz tolmunov. V znani Vilharjevi pesmi »lesena riba« razlagali smo naslednjo kitico:

In ribič je hvaležen
Leseno ribo vzel,
Domov se je povrnil,
Za vado jo pripel

— češ vada = vaba (als Köder, ut escam, pro esca). In vendar je videti naravneje, da bi se odgovorilo vprašanju, *kam* jo je pripel; odgovor: za vado, an die Wate, ad everriculum adiunxit, ad rete (ad nassam) annexuit, band ihn an's Zugnetz.

vlòčān, vlóčna, o, adj. (vlóčĕn), elastisch, biegsam, zähe (oppos. krhek, spröde, brechbar). Krhlikovina na pr. je krhek les, a brezovina je vločna (Polj.). V slovnikih (na pr. Plet. II. 775) nahajamo obliko »vláčen«, kakor da je izvajati besedo od korena »velk« (Mik. Et. Wtb. 379), toda izvajati jo bode kazalo iz korena »lenk« (Mik. Et. Wtb. 165), tedaj prav »ulòčān« (Primeri »ulekniti« Plet. II. 719). Vlačno je na pr. testo (der Strudelteig ist ziehbar), dobrovitova šiba je pa vločna, ker se dá v lok upogniti. — Grebenica trsova (der Absenker) se bržčas tudi ne imenuje »vláčenica«, kakor je zabeleženo (Plet. II. 775), ampak »ulóčenica«, ker je uločena t. j. upognjena.

vòrlīst, a, m. der Organist (Polj.). Primeri der Orgalist, Orgler (Schöpf 482). Vòrle, vòr'l f. pl. (uòrle) die Orgel; vòrlati (uòrlati), Orgel spielen.

zadírljiv, zadírčen, adj. spleißig, splitterig (Dol.). Les je zadírljiv, ki se ne dá gladko skobljati, ampak se pod strugalnikom v trske zadíra.

zadnje žito, slabejše žito na pol gluhega zrnja, das Nachgetreide, Afterkorn (Schöpf Idiot. 5. das àftre), izvevki in skrožki. Zadnje predivo = otre in tulė; zadnja moka = posevki; zadnje vino = patoka itd.

zbógati se, vb. pf. oslabeti, obrabiti se. Večkrat zapored na isti njivi isto žito sejati, ne kaže, kajti na ta način se njiva zboga. Žito se je zbogalo, ne donese več, bo treba seme *premeniti*. Seme se zboga, rekše unese se na svoji rodovitnosti, ne plenja več tako, nego je plenjalo. (Polj.). Ali imamo tu pred seboj tujko (durch ununterbrochene *Folge* an Kraft verlieren), ali domačinko (ubog postati?), to je težko določiti. Mik. Et. Wtb. 16 pravi: »sême se zboga, če ga kmet dolgo ne *premêri«* — to bi se reklo: če ga ne preveja in ne prezrači, zatohne in izgubí svojo kalivost. Katero je pravo? Kdor imaš priliko, poizvedi, ali se seme zboga po zatohnelosti, ali vsled pomanjkanja izpremembe?

zòbku (t. j. zòbkał) vabilni klic, s katerim vabijo domače živali (ovce in koze, pa tudi goveda), da pridejo blizu, molèč jim naproti na pol odprto prgišče, češ, da jim ponujajo zobanja (Polj.). Primeri koroški »légga légga!« (Imperativ zu lecken — Lexer, 175). — Zòbkał je voščilni deležnik (primeri ‚živio' = žível, er lebe hoch) od glagola zòbkati, demin. od zobati. Junice vabijo: ná, ná, zòbkala, zòbkala! — Podobno tudi: »Ná, jedel, ná«; (fem.) »ná, jedla, ná!«

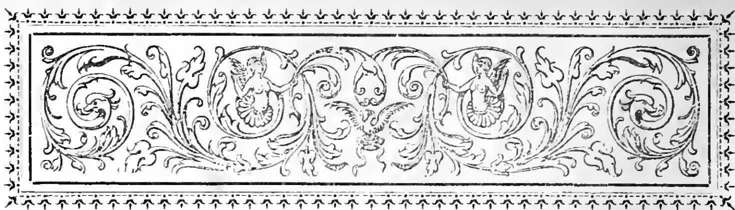
žáklata, e, f. širokobrada tesača na precej kratkem držalu nasajena, die Breithacke des Zimmermanns. (Polj.) (Lexer pag. 20. schelchpeil). »Žaklata« je pač per metathesin postala iz »žátlaka« t. j. Schâtlhacke, trskača, s katero tesar hlod, ko je enkrat na debelo obdelan, bolj na gladko obtesava tešoč od njega drobnejše trske. Schâte, dimin. Schâtl ali Schâdl, (uprav Scheide) je trska. Glej Lexer str. 214.

žnáblast, adj. = ustničast, großlippig (Gor.); žnablasti cesar, der Kaiser mit den großen Lippen (Leopold); tolar z žnablastim cesarjem, der *Triele*thaler, Leopoldsthaler — a to od Triel = Unterlippe (Lexer 70.).

žókałnik, a, m. kol, s katerim mlinar moko v vrečo trpa in pha ali *žoka*. Narodna pesem poje: ‚Mlinar popadel žokałnik, ven je zapodil grenko smrt'. Korytko IV. 54. ima sicer ‚sakolnik' — toda per nefas — in to se nam

zopet pri Plet. II. 842. razlaga za Steuernagel. — Žokati je pa menda tujka, — morda iz nem. ‚schochen‘ (t. j. schobern, schoppen = stopfend füllen). Primeri izraz ‚*geschockt* voll‘ t. j. do cela natrpan, skrajnoma poln. — Tako je tudi prav dvomljivo, da se li izvajaj »štokati« (Plet. II. 646.) od ‚Stock‘ (palica), ampak izvajati kaže naš glagol menda od ‚stochen‘ (stocheln, stochern, stöbern, purren). Štokałnik je torej drog, s katerim štokajo ribiči pod skale in obrežne koreníne, da preženó ribe iz zavetišč, die Störstange der Fischer, — a žokałnik = phača ali phałnik.

Duševna izobrazba človeštva in žensko vprašanje.

Spisal **Ivan Bernik.**

Žensko vprašanje, kakor vsa socijalna vprašanja, doseglo je dandanes že velik pomen. Našo dobo moramo smatrati kot nekak prehod k novemu socijalnemu in kulturnemu redu, in ker dandanes vse življenje, socijalno in kulturno, hitreje bije, porajajo in razširjajo se različne ideje tudi hitreje. Nočemo opozarjati na to, koliko ves ta nemir človeštvu koristi ali škoduje, omenimo naj le, da prenagljenje nikjer ne prinaša dobrih sadov. Tako dandanes različni duhovi omahujejo med nasprotstvi, hite od jedne ideje do druge in tako drobe in izgubljajo svoje moči. Dočim vsaka dobra ideja potrebuje časa in vsestranskega utemeljevanja, kupičijo se dandanes spisi drug na drugega, vsak meni, da mora z drugimi vred tudi kaj podati poduka potrebnemu in željnemu človeštvu, piše se navadno le radi senzacije, ne radi stvari. Tudi žensko vprašanje je jedna tistih točk, okoli katerih se je nabralo že precejšnje število spisov. Razpravlja se v blagohotnem in nasprotnem smislu, večinoma s socijalnega stališča, čemur se ne moremo čuditi, ker je materijalno vprašanje izpodrinilo vsa druga. Slika se nam tu človek v borbi za kruh in obstanek in dajejo se nasveti, kako da bi vsak posameznik prišel s kolikor možno zdravimi udi iz tega boja.

Večinoma se torej obravnava neestetična stran človeštva. Tu so seveda nekateri več ali manj objektivni, drugi pa zopet subjektivni in pristranski. Ali naj se ženski

odpro višje študije ali ne, to obliko ima žensko vprašanje za izobražence; ta oblika je pa seveda le specifikacija glavnega vprašanja, sme li biti ženska z moškim jednakopravna, in kaka bodi ta jednakopravnost. Moramo pa pomisliti, da vsi učni zavodi služijo dandanes v prvi vrsti le kruhoborstvu, potem nam bo lahko umljivo, zakaj da ima višja izobrazba žensk toliko nasprotnikov. Dosti je seveda tudi takih, pri katerih izvira mržnja proti ženski izobrazbi iz brutalnosti in sebičnosti, ker vsaka, posebno pa duševna jednakopravnost žensk draži njih samozavest. Ti so na videz veliki idealisti, govore namreč o domačem ognjišču, družinskem življenju in drugih takih idealitetah, katerih smisel pa je, da naj ženska moškega le boža in gladi, skrbi za njegovo telesno ugodnost, sicer pa molči in ga k večjemu le občuduje.

Nimam namena v tem oziru žensko vprašanje obdelavati, pač pa hočem stvar razpravljati v drugem, idealnejšem, estetiškem pogledu.

Ženska se od moškega kakor telesno, tako tudi duševno mnogo razlikuje. To se od nekaterih v zadnjem oziru zanikava, od drugih priznava, to pa zopet različno. Prvi hočejo iz žensk napraviti moške, torej nekako skušajo obnoviti zarod amazonk. To je takozvana slaboglasna ženska emancipacija. Drugi pa, ki različnost priznavajo, se pa zopet delé na dvoje: nekateri ženskam odrekajo sploh vse višje zmožnosti, kakor na pr. Schopenhauer in mnogi izmed novejših (na pr. prof. Albert), drugi pa jim priznavajo duševne zmožnosti, toda v drugi meri, in sicer na ta način, da so specifično moške zmožnosti na njih v nekaterih ozirih nekoliko slabeje, a druge, ki so za žensko značilne, pa zopet bolje zasnovane in razvite nego na moških. Zadnjega se hočemo držati mi.

Z duševnim razvitkom človeštva se hočemo pečati. Pred vsem si pa moramo razjasniti, kaj da je razvitek sploh in posebej duševni. Seveda tega ne bodemo razpravljali filozofično, podati hočemo le vzgled. Mislimo si seme, simbol vseh zmožnosti in možnega razvijanja. Iz njega pod gotovimi pogoji nastane nekaj novega. Seme požene steblo, liste in cvetove. Če se pa razvije samo jeden del na škodo drugih, imenujemo razvitek nepopoln, ker ne odgovarja naši ideji, ker ni iz semena postalo vse, za kar ima v sebi kali. Med deli mora biti torej tudi neko ugodno razmerje, da je razvitek popoln. Istotako je pri človeku. Človek ima obilico duševnih zmožnosti v sebi kot kal, kot duh ima razum, voljo in zmožnost čuvstev. Ali brez rabe in vaje so vse te lastnosti zakopani talenti. Razum si mora pridobiti znanja, volja se mora vaditi in krepiti, čuvstvo se mora

blažiti in likati. Izmed teh je razvoj razuma samostojen, volja in čuvstvo pa sta sama na sebi slepa in potrebujeta pri svojem razvijanju dobrega vodnika, sicer tavata v nejasnosti. Ta vodnik je pa razum. Za izobrazbo volje in čuvstev je torej izobrazba razuma neobhodno potrebna. Razum namreč pripravlja snov, daje smer s tem, da podaja znanja o najrazličnejših stvareh in presoja dobro in slabo, vredno in nevredno. Preden hoče človek svojo voljo izobraziti in uravnati, svoja čuvstva in afekte olikati, mora si pridobiti nekako naziranje o samem sebi in svoji ožji in širji okolici. V vsem tem se pa nahaja med moškim in žensko precejšnji razloček.

Pri vsakem napredku, tudi pri duševnem, sta dva jako važna faktorja merodajna, snov in pa oblika ali razmerje. Kar se razmerja obeh faktorjev tiče, je pa oblika v vsem odvisna od snovi. Čim obširnejša in mnogovrstnejša je snov, tem bolj razvita in polnejša je oblika, dočim je ob pomanjkanju snovi oblika borna, jednakomerna in neznatna. Ako hoče torej človeštvo napredovati, mora se javljati njegovo delovanje na dvojno stran: pripravljati mora snov, potem jo pa tudi uporabljati in razrejevati.

Najglavnejši in najvažnejši del je pripadel moškemu. On pripravlja snov. V njegovem duhu se vzbujajo nove misli in ideje, on je povsod začetnik. Bodisi v filozofiji, bodisi v eksaktnih vedah, naravoslovju, umetnosti in drugih strokah, povsod je njegovo delovanje merodajno, on ustvarja; kar se novega razkrije, je večinoma njegova pridobitev. Kakor v telesnem življenju, tako tudi v duševnem njemu pripada neumorno delo, pridobivanje potrebne snovi, on je v prvi vrsti produktiven. Med početniki novih idej nahajamo v vseh časih skoro brezizjemno le moške. K tolikim uspehom je pa seveda potreba popolne koncentracije duševnih sil, vglobiti se je treba nesebično v svoj predmet in iznebiti se vseh spon. Treba pa je za to velike duševne moči; moč, energija, koncentracija in osamljenje je pa tudi le moškemu duhu lastno. Seveda ima tako osamljenje tudi slabe posledice. Človek postane jednostranski in pedantičen. Dolgotrajno pečanje s samo jednim predmetom razbistri sicer razum v jednem oziru, v drugem pogledu ga pa zopet temni in ovira. Po navadi nimajo učenjaki za stvari izven svoje stroke dosti razuma, da, nekaterim strokam skušajo odvzeti ves pomen in jih prezirajo, ker se ne ravnajo ravno po metodi njih mišljenja. Drugi, ki se pečajo z bolj praktičnimi stvarmi, ne zanimajo se za teorijo, ti so bolj činitelji nego misleci. Skratka, jako redko se nahajajo moški, ki bi odlikujoč se v jedni stroki še za drugo imeli dosti

zanimanja in zmožnosti, z diletanti pa in srednje vrste talenti, ki se v vsem poskušajo brez pravega poklica, se pa itak ne more računati, kajti ti nikjer ne dovrše kaj posebnega. Posebno mnogokrat se pa zgodi, da med teorijo in prakso ni nikake zveze, nikakega prehoda, da torej zavlada jedna ali pa druga. Zadnje vrste ljudi, katerih delovanje je praktično, smo že omenili. Kadar pa iz teorije ni nikakega prehoda v prakso, takrat pa zavlada prva. Človek ne umeje prav konkretnih slučajev in okoliščin, ampak se ravna po abstraktnih pojmih; konkretne podatke mora prenesti v pojme in jih podrediti višjim pravilom, da si tako priredi pravec za posamezni slučaj; tako torej ne deluje neposredno, ampak posredno in po ovinkih, z jedno besedo, on je pedant.

Vglobljenje v svoj predmet in koncentracija sil je pa tudi vzrok, da človek pozabi na samega sebe. Kdor hoče popolnoma živeti za svojo stvar, ta ne more veliko živeti zase, kdor si stavi za nalogo, da razširi znanje v svojem predmetu ali da ustvari in izobrazi umotvor, temu ne ostaja časa in tudi ne čuti potrebe, da bi izobrazil svojo osebo. Pri moških je navada, da imajo najglobokejše misli in najlepše ideje, da imajo za umetnost jako razvit okus, da pa to svoje znanje in estetiško izobrazbo uporabijo povsod drugod prej nego sami na sebi. Bodisi filozof, bodisi zdravnik ali umetnik, vsak živi več ali manj v nesoglasju s svojim spoznanjem ali se vsaj ne briga za to, da bi s tem svojo osebo popolnil. Mož velikih zmožnosti ima izven sebe svoj smoter, ne v sebi samem, on ni sam svoj smoter.

Istotako je posebna moška prednost in pa tudi slabost neki nagon k razkrojevanju in kritikovanju. Moškemu ni nič sveto, on raziskuje vsak pojem, naj je še s tolikim svitom obdan, vsako čuvstvo presoja s hladnim razumom, vse vede, katere so podrle prejšnji krasni svet domišljije, v katerem se je tako brezskrbno bivalo in živelo, iznašel je on, in skepticizem pred vsem izvira iz njegovega mišljenja. Ali to bi nazadnje še dobro bilo, ko bi le namesto razdrtih sanj postavil kaj novega, kar bi človeškega duha zadovoljilo, toda on le prerad ostane na razvalinah nekdanjih zgradeb in se prepusti njih tožnemu vtisu. Iz tega razdevajočega dejstvovanja moškega duha izvira omrzenje srca, neka hladna brezbrižnost proti svoji in tuji usodi; ta razdevajoča stran razuma zamori ali vsaj oslabi vsa ona čuvstva, katera človeka vežejo na človeka. Tuja bol na moškega nima toliko vpliva, pač ima sicer sočutje, ali to ni tako močno, da bi se moglo ubraniti razuma, kateri čuvstvo z raznimi razlogi pomiri in odstrani.

Kadar se pa moški uda strastim, takrat pa tudi navadno ne pozna mere, ampak jih tako goji, da slednjič izbruhnejo in vse krog sebe uničijo.

S tem sem hotel podati le one lastnosti, katere so za moškega značilne; risal sem jih tudi v njih največjem razvitku, ravno ker sem hotel pokazati njih značaj.

Namenili smo se pa razpravljàti o razvoju človeštva Vsak razvoj mora pa imeti nekak smoter ali vzor, kateremu naj se bliža. Ta končni smoter pa v tem slučaju ne more biti nič druzega, nego vsestranska popolnost človeštva. Da je pa človeštvo popolno, popolni morajo biti posamezni členi, kajti pojem človeštva je skupni pojem za vse posameznike.

Da se popolnost človeškega rodu ne da doseči samo na podlagi specifično moških lastnosti, to je bržkone razvidno. Pri duševnem razvoju človeštva ne gre za razvoj posameznih strok, ampak za razvoj človeka kot osebe, ne gre toliko za obilico in izvrstnost umotvorov, kakor za estetiški razvoj človeka samega, tudi ne gre za razkrojevanje, ampak veliko bolj za zvezo (sintezo), ne za osamljenje, ampak za združenje, ne za odstranitev čuvstev, ampak za pravo podlago le-teh. Vendar pozabiti ne smemo, da je moško delovanje neprecenljive važnosti za ves ta razvoj, kajti brez potrebne snovi ni nobenega oblikovanja in razvijanja.

Kdo pa je nosivec drugih važnih zmožnosti? - Gotovo ženska. Moški teži na zunaj, ženska na znotraj, moški je objektiven, ženska je bolj subjektivna, moški se ukvarja s predmeti brez ozira na samega sebe, ženska več ali manj vse obrača na svojo osebo, moški si mero tako rekoč vsili, ženski je čut za mero uže prirojen, moški skuša svoj delokrog vedno razširjati, ženska ga omejuje, zato da v ožjem obsegu lažje vse uredi, moški je le preveč pripravljen, svojim strastim pustiti prosto pot, ženska se vsaj na zunaj drži dostojnih mej, moški prerad čuvstva zamori s hladnim premislekom, ženska se jim veliko rajši uda, moški je napreden, ženska je konservativna.

Jedino sredstvo, s katerim se da doseči katerakoli vrsta popolnosti, sta pa vaja in izobraževanje. Le-to razpada v več točk: onim zmožnostim, katere so v posebni meri zastopane, treba je odpreti polje na vse strani, zmožnostim pa, katere so sicer dejanski utemeljene, pa so v svojem razvoju odvisne od drugih in same sebi prepuščene ostanejo le v ozkem krogu in brez prave smeri, treba je priti na pomoč s tem, da se dotičnim zmožnostim, od katerih so odvisne, pripomore do izpopolnjenja; končno je

seveda tudi treba gledati na harmonični razvoj vseh zmožnosti. O značilnih moških zmožnostih smo že govorili in tudi lahko spoznamo, da njih razvoj ni odvisen od razvoja drugih zmožnosti.

Zdaj naj izpregovorimo nekoliko o ženskih zmožnostih samih zase, in kolikor se tiče njih razmerja k drugim zmožnostim.

Prvotni namen vsega izobraževanja je oseba. Človek je sam sebi najbližji, in najnaravnejši smoter spoznavanja je ta, da se pridobljeno znanje uporabi v razvoj osebe. Do popolne objektivnosti, do popolnega zatajenja svojega subjekta povzpne se človek šele po dolgem času in po mnogih izkušnjah, ko sam proti sebi in svoji usodi skeptičen postane. In ravno dandanes je prišlo človeštvo do te stopnje. Da bi iz samega sebe ustvaril nekako virtualno, harmonično celoto, tega nikomur ni mar. Dandanes se išče znanje le radi znanja samega, ali pa radi gmotnih koristi, in zadnja smer mišljenja prvo že skoro popolnoma nadkriljuje. Vse to je utemeljeno v moški naravi.

Drugačna je v tem oziru ženska. Po naravnih zakonih je odvisna od moškega. Ta je močnejši ter je produktiven v vsakem oziru, kar se tiče telesnega in duševnega življenja; moški pripravlja potrebna sredstva in potrebno gradivo. Radi tega zavzema napram ženski tudi povsem posebno stališče. Mož izbira in voli, dočim je ženska pasivna in skuša z raznimi sredstvi moškega pridobiti zase. Moški radi tega onim točkam, na katere se pri ženski posebno gleda, ne pripisuje tolike važnosti. Sem spada vprašanje o osebnosti. Moški se svojim težnjam veliko lažje prepusti, glede svoje osebe si lahko marsikaj dovoli, kar bi se ženski nikdar ne oprostilo. V svoj predmet se lahko popolnoma vglobi in pri tem pozabi na svojo osebo, njemu je dovoljeno, pri svojem dejstvovanju popolnoma ločiti se od nje.

Drugače je pri ženski. Moški izbira in torej pred vsem gleda na one lastnosti, katere mu ugajajo. Če je to izbiranje čisto naravno, tedaj vpoštevamo one lastnosti, katere so predmetu bistvene, in te so pri človeku osebne lastnosti. Da pa to razmerje med moškim in žensko poslednji ne škoduje, dala je narava ženski že čisto drugačno mer mišljenja. Pozornost ženske je pred vsem obrnjena na lastno osebo in njen razvoj. Ženska nehote poprime vsako sredstvo, katero more njeno osebno vrednost povišati, v vsem svojem početju je več ali manj subjektivna. Pri delovanju moškega se bolj gleda na uspeh in rezultat, njegova oseba se pri tem komaj vpošteva, ako pa ženska kaj nenavadnega, izvrstnega dovrši, poudarjamo nehote osebno stran, pri nena-

vadnih činih ženske mislimo precej na njene osebne lastnosti, katere so ji omogočile, povzdigniti se na višjo stopnjo. Izvrsten čin kaže vedno na izvrstno osebno svojstvo, v vsem ženskem dejstvovanju zrcali se njena oseba. In to je ženski tudi dobro znano, njo že naravni nagon napeljava k temu, da vse svoje življenje in gibanje uravnava in presoja s tega stališča.

Kako mnenje pa ima ona o osebi in njeni vrednosti, kaj spada po njenih mislih k osebnim prednostim, to pa je večinoma odvisno od moških. Kakršne si moški ženske žele, kar na njih najbolj občudujejo, iščejo in cenijo, temu te tudi pripisujejo največjo važnost; moški si ženstvo sami vzgoje, način ženske vzgoje je vedno odvisen od tega, po čemer moški najbolj povprašujejo. Ženska vzgoja je po tem takem nekako merilo moškega mišljenja in moške olike. Ako je ženstvo na nizki stopnji izobrazbe, tedaj gotovo moški od žensk v tem oziru ničesar ne pričakujejo, razmerje med moškim in žensko stoji na nizki stopnji spolskih in pa materijalnih vezi. Kadar je ženstvo izobraženo, plemenito, takrat so gotovo moški idealnejši, takrat cenijo moški poleg telesnih dražesti gotovo tudi duševne vrline in duševno lepoto.

Da bi bili dandanes v zadnjem položaju, s tem se nikakor ne moremo ponašati. Dandanašnje ženstvo je večinoma plitvo in gleda le na vnanjost, lišp; razne prazne, toda šumne veselice, na katerih more svoje telo razkazovati, polnijo mu glave. Poleg tega se je ženskega spola polotila neka reakcija proti postopanju moškega spola, ki je sicer popolnoma umljiva v svojih vzrokih, pa je vendar za človeštvo slabo znamenje. Ker je dandanes ženitev s tolikimi zaprekami zvezana, postalo je moštvo napram ženskemu spolu frivolno, nestanovitno in je izgubilo resne namene za poznejše življenje. Ženska pa na to reaguje, in sicer na ta način, da skuša navzeti se istih lastnosti kakor moški, postaviti se torej hoče na jednako stališče in biti se z jednakim orožjem, da se njemu nasproti lažje obdrži, ker staro orožje nič več ne pomaga. Ženska emancipacija ima jedino le ta vzrok in je le znamenje, da človeštvo boleha, kajti tako postopanje je smešno in brezuspešno, ker nima podlage v ženskem bistvu.

Ta zdanja plitvost ženskega spola in pa pomanjkljiva analiza ženskih lastnosti zapelje po navadi tudi sicer bistroumne duhove, da zlasti glede višjih študij ženske čisto napačno sodijo in jim odkazujejo nepravo mesto. Med temi hočejo nekateri žensko popolnoma emancipovati in jo staviti na jednako stališče z moškim, drugi pa jo hočejo po-

nižati še skoro pod njeno zdanje stališče in ji odrekajo sploh vsako zmožnost za višje duševno delo. Brošurica prof. Alberta: »Die Frauen und das Studium der Medizin« drži se zadnjih nazorov — in je proti temu, da bi se ženskam dovolil vstop k višjim akademičnim naukom. Podkrepiti pa skuša svojo negativno sodbo z razlogi, ki so sicer očividni, pa vendar nimajo toliko moči, da bi se ž njimi dalo kaj dokazati. Ženski spol se res ne more ponašati z ženiji kakor moški, moškim povsod pripada inicijativa, iz česar pa le sledi, da je moški bolj napreden, da je toliko močnejši, da se lahko povzpne do novih idej, novih iznajdeb. Ne sledi pa iz tega, da bi ženska tega, kar moški ustvarja, ne mogla pojmiti in proučiti. Ženska narava je k praktičnemu nagnjena, ženska sprejema in uporablja. Oba, moški in ženska, imata namen, delovati v prospeh človeštva, ali oba imata različne naloge. Da pa moreta delovati vkupno in uspešno, mora imeti ženska toliko zmožnosti, da izvršujoč svojo nalogo lahko uporabi uspehe moškega delovanja, da more razpolagati s tem, kar je moški pridobil. Ako naj moški in ženska na duševnem polju uspešno skupaj delujeta, je neobhodno potrebno, da je ženski razum vsaj toliko razvit, da za moškim lahko sledi in si nabira potrebne snovi. Kakor v telesnem življenju, ima tudi tu ženska sekundarno ulogo, mož vodi, ona se da voditi. Kakor morata pa vodnik in vojenec imeti nekaj skupnega, na pr. da imata oba zdrave ude in lahko hodita ter tako skupno premagata težave, katerih bi zadnji brez večje moči prvega ne mogel preobvladati, tako morata tudi moški in ženska na potu k skupnemu smotru v tem, v čemer sta drug od drugega odvisna, imeti dotične zmožnosti vsaj v toliki meri jednako razvite, da ženska za moškim kot začetnikom in vodnikom lahko sledi. Da so pa moške zmožnosti bolj razvite nego dotične ženske, to je naravno, ker mora mož pripravljati, ženska pa le prejemati.

Kdor torej hoče ženski zabraniti pristop k višjemu stališču, mora dokazati, da ona dotičnih lastnosti sploh nima, ne pa, da so v manjši meri zastopane. Radi tega je tudi način pojavljanja dotičnih zmožnosti drugačen. Moški daje mer in je v vsem početnik; ukvarja se s svojim predmetom v splošnejšem obsegu in v splošnejših ozirih, radi tega je tudi nestrpen, staro ga ne zanima več, posameznosti in malenkosti mu delajo preglavico. Ženska pa prejema, zbira in znaša vkup, njena glavna lastnost je marljivost. Tudi veliko lažje zadovoleva z malenkostmi in podrobnostmi, njena posebna lastnost je marljivost v malem. To se nam kaže v vsem ženskem delovanju. Uprav poklici,

pri katerih je treba največ potrpnosti in požrtvovalnosti, pripadli so ženski. Bodisi kot strežnica pri bolniku ali odgojiteljica in učiteljica pri mladini ali pri kateremkoli težavnejšem opravilu opravlja ženska z veliko večjo lahkoto svoj posel nego moški. Ravno radi tega se ženska tudi ukvarja z ročnimi deli, kjer je treba mnogo mehanične vzdržnosti. Tudi moški se žrtvuje, ali predmet, kateremu se žrtvuje, mora biti tak, da ne zahteva od njega preveč mehanične vztrajnosti, žrtvuje se svojim nameram le v soglasju s svojimi svojstvi. Ženska se z neumorno vztrajnostjo poprime vsake malenkosti in ima povrh tega še to dobro lastnost, da jej odkaže povsod pravo mesto. Z najmanjšimi stvarmi zna razpolagati tako, da služijo gotovemu namenu, da koristijo na svojem mestu in napravijo dober vtis. Moški za tako uporabo nima razuma, v njegovih očeh so take malosti brez pomena, zato jih zameta.

Če pa dalje pomislimo, da stoji povprečno moška in ženska inteligentnost do malega na jednaki stopnji, da navadni moški normalne ženske duševno prav malo ali pa, kar je še bolj gotovo, celo nič ne nadkriljuje, potem normalni ženski ne moremo odrekati celo nekake prednosti pred normalnim moškim. Kar se torej tiče prilastitve učne snovi, stojita oba na jednaki stopnji, s tem razločkom, da je ženska dosti marljivejša, vztrajnejša in da ume s pridobljeno zalogo dosti bolje razpolagati nego moški.

S to trditvijo se stavimo v nekako dozdevno nasprotje s svojim prejšnjim mnenjem o moški nadvladi, kar se tiče produktivnosti. Ali prej smo hoteli podati le karakteristični znak moškega duha, da je namreč pravilno le ta produktiven, kar seveda ne zabranjuje, da je velika produktivnost jako redka, dočim produktivnost ni ženska lastnost. Ker se torej ženiji in izredni talenti nahajajo običajno le pri moškem spolu, iz tega ne sledi, da bi moški in ženska glede inteligentnosti povprečno ne stala na isti stopnji. Takozvani normalni človek je nadarjen le z zmožnostmi srednje vrste.

Če imajo torej moški takozvane normalne vrste prost vstop do viših študij, zakaj bi ne bil dovoljen tudi normalnim ženskam, posebno ker se od svojih moških kolegov odlikujejo še z navedenimi svojstvi in po tem takem snov, katera se jim podaja, sprejemajo še z večjo intenzivnostjo in jo še bolj asimilujejo in bolje uporabljajo nego moški. Učni zavodi vsaj dandanes nimajo za glavni namen, vzbujati in vzgajati ženije, ampak da širijo izobrazbo in omiko, da skušajo ostalo človeštvo privesti do iste stopnje kulture, na kateri stoje pionirji vsega duševnega napredka. Duševni velikani imajo izjemno stališče, ti izhajajo iz učnih zavodov

kot izjeme, tudi je njihov duševni razvoj bolj odvisen od njih samih; taki odlični možje so ali bi vsaj morali biti le voditelji pri uravnavi učnega reda in učne snovi, izvrševanje poduka pa se lahko prepusti drugim, ki od njih prejemajo in dalje sporočajo. Glede duševnih sposobnosti torej za žensko ni nikakih ovir. Pač pa bi služilo tekmovanje z ženskim spolom pri moških le v spodbudo, da bi se tudi ti navzeli nekoliko onih ženskih lastnosti, medsebojno tekmovanje bi le pospeševalo vztrajnost. Popolnoma bi se seveda razmerje ne dalo uravnati, kajti ženski je nekak nagon k pravi uporabi že prirojen, žensko marljivost je moškemu le težko doseči, ženska zadene dostikrat pravo, kjer mož ne ve kaj početi, iznajdljivost se je pri njej razvila že do virtuoznosti.

Pri proučevanju vsake stroke je pa seveda tudi treba težiti na nekako popolnost, na splošen pregled, da ne zaostanemo pri posameznostih, ampak da si pridobimo višje naziranje, da se znanje vglobi in da obsega podlago in vezi vseh pojmov, kateri so se o gotovem predmetu nabrali. To je seveda težavnejše, zahteva tudi večje duševne sile, in radi tega jih je tudi malo, katerim bi bila organizacija snovi njih strokovnega znanja dopustna. Ali tudi tu navadni moški pred navadno žensko nima nobenih posebnih prednosti. Obema je to jednako težavno, in oba tudi lahko dosežeta iste uspehe. Po navadi je vse znanje le zbirka mnogih pojmov ter je po tem takem razkosano in le na lahko in zunanje zvezano, nedostaje pa notranje vezi, to je, človek se ne povzpne do sistema. Obema torej, moškemu in ženski, mora se podajati navodil in se mora skušati, privesti ju do splošnejšega pojmovanja, dvigniti ju na višje stališče, kjer jima je prost pregled na vse strani pridobljenega znanja.

Sklicujejo se na plitvost znanja in nazorov pri ženski, ali ne pomisli se navadno, kaj je temu vzrok. Pri tej učni snovi, kar se je ženskam podaja, in pri tej metodi je nemožno, da bi bilo drugače. Dvomim, da bi bilo znanje moških ob istih pogojih kaj boljše in nazori trdnejši. To se vidi dovolj pri takozvanih na pol omikancih. Kakor ženske, tako so tudi ti v vsem polovičarji, po zunanjem so sicer nekoliko obrušeni in oglajeni, a to je vse na površju. Potem pa pride pri ženski še ona tradicija od roda do roda skozi stoletja, po kateri se ji je odkazovalo vedno nižje stališče in se ji zabranjevalo vsako višje stremljenje. Po naravnih zakonih se pa zmožnosti, ako jih urimo in vadimo, utrjujejo, krepe in tudi več ali manj podedujejo od roda do roda. Stvar preide nazadnje v kri, in le čuditi se je, da ženski duh navzlic temu ni toliko degeneriral, da se z moškim

vsaj na normalni stopnji lahko kosa. Komur pa je le kaj do tega, da se ženski duh razvija in krepi, ta mu gotovo ne bo zapiral pota do višje, splošnejše izobrazbe, zlasti ker ima ženska na sebi še lastnosti, katere višjo izobrazbo še posebno priporočajo. Višja izobrazba ima tu praktičen namen, namreč da se te lastnosti vglobijo, razvijejo in povzdignejo nad samo zunanjost, partikularnost in plitvost.

Pisal sem, da je ženska bolj subjektivna, da je subjektivno delovanje za njo karakteristično. Kako delovanje pa je subjektivno? Razloček med subjektivnim in objektivnim delovanjem je ta, da pri zadnjem tako rekoč predmet s človekom razpolaga, pri prvem pa človek s predmetom. Objektivno delovanje je snovno, teoretično, subjektivno je oblikovno. Pri zadnjem subjekt vtisne predmetu svoje znamenje, subjekt se v objektu nekako vnovič realizuje, objektivuje, ali subjekt prenese svoje bistvo v objekt. To subjektivno dejstvovanje je pa seveda lahko tudi dvojno, razdevajoče in pa sestavljajoče ali urejajoče. Prvo je osobito moškim lastno ter se javlja na prav naiven, pa drastičen način pri otrocih. Dočim je deček vedno pripravljen k razdiranju in podiranju, dočim nobena stvar ni varna pred njegovim smešnim vandalizmom, pojavlja se ženska narava že v otročji dobi čisto nasprotno. Malo dekletce povsod gleda na red in čistoto, s svojimi igračami ravna varno in nežno, pri igrah je mirno in pomišljivo; dočim deček rohni in razgraja in je vedno pripravljen s silo doseči svojo zahtevo, je dekle mirno in se rajše uda; napram svojim družicam je že zgodaj nekako ceremonijelno, in kadar hoče kaj doseči, pokaže se kot malo diplomatinjo, ki ve, s kakimi sredstvi se da dotičniku najlažje priti do živega.

Isto je pri odrastlih. Moški si išče družice, da pride v pravi red. Že v vsakdanjem življenju se precej spozna, kje gospodari moška in kje vlada ženska roka. Okrožje, v katerem vlada moški, je nekako mrzlo, pusto, dočim ume ženska vsej svoji okolici vtisniti izraz ugodnosti, prijaznosti in prijetnosti. Vsaki stvari, katera na napačnem prostoru le moti in povzročuje nered, odkaže ona pravo mesto, kjer izpolnjuje svojo nalogo. Čut za pravo mero je torej pred vsem le ženski, ta čut se pojavlja povsod, bodisi glede okolice, bodisi glede njene osebe same.

Ali to svojstvo ima še drug, plemenitejši znak. Ne le uporabiti zna ženska vse na pravem mestu, ampak ona gleda tudi posebno na estetično stran, z vsako stvarjo razpolaga z okusom. Ženska skuša olepšati vsako reč in to tudi z najneznatnejšimi sredstvi, ženske so posebne prijateljice cvetličja. Laskajoči pesniki primerjajo ženske s cvet-

kami, cvetoče dekle jim je cvetica med sestrami cvetlicami, in principijelno imajo tudi prav. Narava je ženskam podarila lepoto in vtisnila jim tudi skrb za lepoto. Radi tega ženska toliko gleda na lepoto in olepšanje svoje osebe in pa na olepšanje svoje okolice; to bodi odtis njenega osebnega delovanja. Seveda se to žensko delovanje porazgubi v malenkostih in zunanjostih, ako nedostaje potrebne in primerne duševne izobrazbe. Olikana ženska naše dobe zanima se skoro brezizjemno le za zunanji lišp in se peča po navadi le s tem, kar prija njeni nečimernosti. Da ima pa tudi v tem pogledu višje smotre, vidi se iz tega, da posebno pazi, da njene duševne lastnosti ne motijo in uničujejo zunanjega vtisa; svoje strasti vedno brzda in čuva ali pa celo afektuje duševne vrline, katere pri njej niso razvite. Ženska ima torej pojem in čut tudi za duševne vrline in duševno lepoto; da pa pri njej telesna in duševna lepota nista vedno jednako razviti, temu je kriva navadno le nedostatna in plitva izobrazba.

Čut za lepoto je gotovo vrla lastnost, in vsak dobromisleč človek gotovo odobrava, ako se ta ženski čut popolnjuje in se mu odpre širje polje. Tudi tu je ženski treba podati potrebne snovi, med katerimi naj izbira. Ako ima ženska na izbiro le lepotičje, toalete itd., izbirala bo gotovo le med temi stvarmi; ako jo vedno opazarjamo le na zunanjost, ni čuda, da je njej pred vsem le zunanjost mar. Ali poskusimo ji podati druge snovi, gotovo se tudi tu pojavi njena dobra lastnost, če ne vedno v toliki meri, kakor v prvem slučaju, pa gotovo vsaj v tem razmerju, v katerem se moški briga poleg materijalnih stvari tudi za duševne zaklade.

Tudi tu ima normalna ženska pred normalnim moškim nekako prednost. Poleg nabiranja snovi ona tudi izbira s stališča lepote, kolikor je to seveda njej možno. Da pa navadna ženska v tem oziru doseže več nego navadni moški, o tem ne dvomimo. Seveda je to estetiško izbiranje in urejevanje nepopolno in nedostatno, ali ravno radi tega je treba, da se ženskemu duhu pride na pomoč, da se mu podaje snov v taki obliki, v kateri jo lažje in popolneje asimiluje. Ta oblika je pa estetiška. Paziti bi bilo treba pri izbiranju učne snovi tudi na estetično stran, na estetično vez, kolikor je to seveda možno. Gotovo bi na metodo podučevanja dobrodejno vplivalo, ako bi navadni učni mehanizem skušali ublažiti. Tudi bi se na ta način dala najti vez in pa prehod med posameznimi predmeti in strokami, če ne teoretično, za razum, pa vsaj za naziranje. In ravno dandanes, ob tej razkosanosti, nam je rabiti nekako višje sta-

lišče nasproti partikularizmu in mehanizmu v vsem našem znanju. Spričo ogromnega obsega in mnogovrstne vsebine današnjih ved je po teoretični poti skoro nemožno povzpeti se do tega višjega stališča, zato bi trebalo velikanskih in vsestranskih duševnih sil. Ali vse različne stroke vsaj estetično spojiti v celoto in soglasje, to bi ne bilo ravno nemožno. Pa tudi v posameznih vedah bi to prizadevanje bilo obilno poplačano, ker bi na ta način učenje bilo zanimivejše in ker bi imelo, če ne logično, vsaj praktično vez. In ravno ko bi se ženskam dovolil vstop k višjim študijam, dalo bi to povod, da bi se malo bolj ozirali na estetiško stran naše izobrazbe, ker bi bila to že pedagogiška zahteva.

Slišale so se že od več strani pritožbe, da v današnjih študijah preveč vlada mehanizem, in poudarjala se je tudi estetiška stran, na katero bi se bilo treba pred vsem ozirati, da se tako pride v okom materijalističnemu, nizkemu in površnemu mišljenju mladine, a prezrl se je po navadi oni vir, čigar poživljajoča moč bi mogla prenoviti in pomladiti človeškega duha. In to je ravno ženski genij, katerega bi bilo treba vpeljati v vse naše dejanje in nehanje, in kateri bi gotovo provzročil dobrih sadov. Le tako bi bilo mogoče, da bi se v višje duševno življenje povrnil zopet že toliko pogrešani idealizem nasproti zdanji brezbrižnosti za vse višje in dobro.

Gotovo najvažnejši del vse izobrazbe je izobrazba človeka kot osebe. Da si lažje predstavljamo, kaj si imamo tu misliti, vzemimo si za vzgled Goetheja. Kakor na premnogih mestih njegovih spisov čitamo, bil mu je glavni smoter vsega duševnega napora, da sam sebe izobrazi in olika, s kratka, stavil je sam sebe v razmerje umetnika in umotvora, prizadeval si je, ustvariti sam iz sebe umotvor, svoje umetniške vzore uresničiti najprej sam na sebi. Svet ga je radi tega imenoval »velikega pagana«. Pač je to zanj častno, in tudi njegov značaj in njegovo mišljenje je s tem dobro označeno. Starogrško paganstvo je res človeka navezavalo na samega sebe, stavilo je osebo v sredino vsega delovanja. To je bilo možno le pri narodu, čigar mišljenje in teženje je bilo že po naravi na to naperjeno. Tolikokrat imenovana καλοκἀγαθία je specialno grškega izvora, pri negrških narodih ne nahajamo tega pojma in tudi ne vzgledov za to. Grki so se izobraževali v raznih umetnostih in vedah, da s tem osebno pridobe, iskali so duševnega dobička, in radi tega imajo tudi vede in umetnosti, katere so se v Grkih razvile, svoj poseben značaj. To se kaže že v imenih. Naj omenimo le ime najvišje vede, filozofijo. Njeno poime-

novanje κατ' ἐξοχήν je σοφία, modrost, in Grk se je pečal z njo, da si pridobi modrosti (ἵνα σοφὸς γένωμαι), ki je osebna lastnost. Vsa modrost pa stoji v popolnjevanju osebnega in družabnega življenja, v uporabljanju znanstvenih pridobitev v povzdigo človečnosti.

Kdo se pa dandanes ukvarja z znanstvom iz tega namena? Vprašajmo, kogar hočemo, jeden nam odgovori, da si zagotovi svoj obstanek, drugi, da doseže novih uspehov v svoji stroki, da postane slaven učenjak ali umetnik. Komu pa je mar ona σοφία, kateri je Grk pripisoval največjo važnost? Ravno to zanemarjanje lastne osebe in pa popolno žrtvovanje za kak zunanji smoter je za vse druge narode značilno in značilno je tudi za krščansko svetovno naziranje. Paganstvo je absolutna pozicija lastne osebe, krščanstvo je negacija, krščanstvo končni smoter človeški prestavi v nadzemske, nadčloveške sfere, provzroči prevrat vsega mišljenja in zanemarjanje osebnosti. Seveda nočem krščanstvu ničesar očitati, morebiti so v njegovem okrilju narodi živeli še srečneje, nego staroklasiški narodi, katerih mišljenju je bilo vedno primešanega nekaj trpkega pesimizma, ali označiti hočem le današnje duševno stanje človeštva, in kar trdim, je resnično.

Da se tej človeški razdrtosti in negotovosti vsaj nekoliko pride v okom, treba je poskusiti vsa sredstva. Z ozirom na zdanje stanje zdi se nam skoro nemogoče, da bi se moštvo samo povzdignilo do idealnejših nazorov, ker je izobrazba dandanes veliko splošnejša, pa so radi tega tudi njene slabe posledice, plitvost in razcepljenost, veliko preveč ukoreninjene, da bi bilo mogoče s pojedinimi silami zajeziti časov tok. Razširjenim nedostatkom moramo nasproti postaviti tudi obširnejša, splošnejša, radikalnejša sredstva. To se pa zgodi lažje, ako jednemu faktorju nasproti postavimo drugega jednakovrstnega, ako s komplementarnimi lastnostmi drugega skušamo paralizovati slabe izrastke in posledice svojstev prvega, ako jednemu delu človeštva skušamo pomagati s tem, kar ima drugi v tem pogledu zdravega na sebi.

Omenili smo zgoraj, da ima ženska tudi za duševne vrline in duševno lepoto dosti razuma in čuta, in da je njena posebna prednost, da si pred vsem prizadeva sama sebe, svojo osebo postaviti v dobro luč. Ona je torej pred vsem sposobna, da svoje znanje upotrebi tudi v razvoj svojih osebnih lastnosti, da se torej ne spozna le iz njenih spisov, njenih proizvodov, da imamo pred seboj žensko z višjo nadarjenostjo, ampak da iz nje same, iz njene osebe spoznamo isto, kakor iz njenih proizvodov. Morebiti bi se kak na-

sprotnik opiral na to, da ženska vendar ne bi dosegla toliko, kolikor bi se od nje moralo pričakovati, da bi se ji mogel dopustiti pristop k višjemu znanju. Ali tu moramo zopet opozarjati na to, da imajo učni zavodi pred vsem namen širiti izobrazbo, ne pa vzgajati ženije, in da se more ženska, kar se razuma tiče, z navadnim moškim vedno meriti. Z veseljem bi se pa moralo pozdravljati žensko stremljenje po višji izobrazbi, če ima ženska poleg tega še lastnosti, katere ji dajejo pred moškim prednost in katere gotovo služijo v srečo človeštva. Tudi ko bi se ne dalo toliko doseči, kolikor bi pričakovali, imela bi stvar vendar mnogo dobrih posledic, kajti uravnati bi se morali nauki tako, da bi ž njimi ne pridobivali samo teoretičnega znanja, ampak da bi bili tudi človeku samemu kot duševnemu bitju v prid.

Da pa imajo ženske res razum za kaj višjega, dokazuje nam ravno žensko teženje po višji izobrazbi, po višjem znanju, katerega gotovo ne iščejo le radi nečimernosti in častihlepnosti, ampak ker čutijo svoj nevredni položaj in nečastno nasprotje med slavljenjem, katero velja njih telesnim in spolskim lastnostim, in pa med preziranjem, s katerim se govori o njih izobrazbi, o njih intelektualni stopnji. Za kar kdo nikakor nima sposobnosti, kar ne leži v njegovi naravi, radi tega se tudi ne čuti prizadetega, ako ga preziramo. Človek pticam ne zavida radi njih peruti in tudi ne skuša razviti osebnih zmožnosti, katerih nima. Ne bilo bi torej žensko vprašanje postalo toliko pereče, ako bi ženskam nedostajalo vsake zmožnosti do višje naobraženosti; ženstvo bi se ne zavedalo tako splošno svojega ponižanja in bi ne hrepenelo po višji omiki, ako bi ne imelo potrebnih sposobnosti. Da pa je ravno osobni ponos, kateri pri ženski največ vpliva, to pa služi le v potrdilo našim nazorom.

Toda v kateri smeri ženska najbolj gleda na svojo osebo? Gotovo v estetičnem oziru. Ženska vedno pazi na to, da je vse umerjeno, harmonično, ne samo, da vsaka stvar služi svojemu smotru, ampak da ima tudi mesto, kjer se najlepše strinja s celoto. Na zunaj kaže nekak blišč, zmerjenost, harmonijo, in tudi njej sami ugaja najbolj to, kar prija njenemu estetičnemu čutu. V družbi je eminentna ženska rada duhovita in kaže v vsem svojem kretanju in govorjenju okus: kar se pa njenega subjektivnega mišljenja in prepričanja tiče, pripravljen je njen razum do marsikakih koncesij, ako se le zadosti njenim estetiškim potrebam. Lepota, idealnost na pr. je tudi jeden izmed tistih vzrokov, iz katerih se ženska veliko trdneje oklene vere nego moški. Njo mika lepota in blišč, s katerim so verske dogme obdane, dočim moškemu ta čut navadno ne brani,

da se uda svojemu drugačnemu prepričanju ali pa tudi nepremišljeno le toku splošnega mnenja; žensko pa ravno ta čut, če tudi ne jedini, trdneje veže na stare tradicije, in splošno mnenje le težko premaga njeno naklonjenost starim idealom.

Ker pa je namen vsega izobraževanja, da se človek v oni smeri, v kateri se da doseči največ uspeha, povzdigne do kolikor mogoče visoke stopnje razvitka, treba je ženski čut za osebno lepoto krepiti, širiti in blažiti, kar se pa more zgoditi le s tem, da se duh uri in vadi, da se tako rekoč opere, očisti in očvrsti v vrelcu znanja in umetnosti. Iz nezavednega, instinktivnega tavanja povzpeti se mora duh do popolnega zavedanja in gotovosti, da se ne javlja več le po zunanjih nagibih, ampak da je vse njegovo življenje in delovanje organizovano in utemeljeno v smislu višje jednote in harmonije.

Iz navedenih lastnosti izvira tudi veliko zanimanje ženske za družabno življenje, kajti ravno v društvu je oseba merodajna in tu se tudi lahko razvijajo, kažejo in uporabljajo osebne prednosti. Duhovita ženska se zna veliko hitreje postaviti v središče družbe nego moški, ona umeje družiti najrazličnejše elemente, ki bi sicer brezbrižno šli drug mimo drugega. Ona umeje družbi vtisniti znak estetiške umerjenosti, na kar se v samo moških krogih toliko ne gleda. Ravno to njeno zanimanje za družbo nam zopet spričuje, da ima ženska glavne lastnosti, s katerimi se da doseči ideal vsega izobraževanja, osebna popolnost.

Ravno v družabnem življenju pa je ženski treba visoke omike, treba ji je duhovitosti, ako naj ima družabno življenje, katero ona vzdržuje, res višji pomen, ako naj se povzdigne čez banalnost in trivijalnost in ako naj moške kroge veže trajno nase. Zato imamo vzglede že v starih narodih. Grki na pr. so iskali družbe heter, katere so bile (seveda znamenitejše med njimi) izobražene in duhovite; za družbo svojih žen niso marali, ker med njimi in njihovimi ženami ni bilo nikake trajne zveze, katera je jedino duševna. Grške deklice so se vzgajale res samo za domače ognjišče in za prvo vzgojo otrok, za kar se še dandanes vnemajo gotovi »idealisti«, ali posledica temu je bila, da možje niso imeli drugega, kakor gospodinje in roditeljice svojih otrok, če so pa potrebovali od ženske tudi duševnega užitka in razvedrila, iskali so ga tam, kjer ga je bilo jedino najti.

Tudi od slavnih mož drugih narodov je znano, da so imeli zveze z duhovitimi in izobraženimi ženskami, katere ravno niso bile njih soproge. Ali — bi nam morda kdo očital — ravno to, da so bile le one ženske naobražene,

katere so se smatrale za nepoštene, priča že proti ženski višji izobrazbi. Ženski, katera si je pridobila višjega znanja, ne ljubi se več tičati v tako ozkem krogu, kakor je družinsko življenje. — Toda to morebiti učini le jednostranska izobrazba, taka, ki je ženskemu duhu neprimerna, ki je le sad takozvane emancipacije, ne pa vsestranska izobrazba razuma in srca. Pomisliti pa tudi moramo, da je bilo in da je še zdaj za žensko silo težavno više se izobraziti, ako je hotela in hoče vestno ugoditi starokopitnim nazorom, po katerih jedino se smatra ženska za pošteno. Potem se ne moremo čuditi, ako so duhovite in nadarjene ženske raztrgale stare vezí, katere so jo priklepale k ozkemu stališču, ako so se podale v svet, tam se izobrazile in olikale, seveda pa tudi izgubile svoj dober glas. Pač pa bi bile te ženske, da jim je bilo dano na izbiro, dobiti moža njim primernega, ali pa nadaljevati prejšnje svobodno življenje, gotovo skoro brezizjemno izvolile prvo, in vsa znamenja kažejo, da bi naobražena ženska tudi svojo naravno nalogo umela z višjega stališča. Vzglede za tak povrat imamo, na pr. Aspazija, ki je baje postala soproga Periklejeva.

Omenil sem tudi, da je ženska konservativna. To tudi izvira iz njene narave. Ženska je bolj pozitivna, ona bolj ljubi sintezo nego analizo, razkrojevanje, ravno ker je njeno subjektivno delovanje sintetično, urejujoče, združujoče. Te lastnosti, ki priganja človeka do ugodnih rezultatov, ki ne pripušča, da bi človek zadovolel le z razkrojevanjem, z analizo, pogrešamo dandanes. Ženska vedno pazi na to, da ločene dele zopet združi in zedini. Pač je analiza neobhodno potrebna, da razderemo stare, napačne sinteze in hipoteze, ali prizadevati bi si morali na njeni podlagi ustvariti višjo jednoto, ki bi bolj ugajala razumu in okusu. Moški ne čuti toliko te potrebe v sebi, pač pa ženska, in dobro bi bilo, ko bi se tej ženski lastnosti dal večji delokrog, kajti to bi pri prikrojevanju ved za ženskega duha gotovo le služilo k uresničenju jednotnosti.

Tudi čuvstvovanje je v ženski bolj razvito nego v moškem. Seveda se ženska, ako je neizobražena, v svojih čutilih da voditi večinoma le po slučajnih nagibih; s tem napravlja vtis nerazumnosti in otročje nezmožnosti. Tudi to se skuša uporabiti kot dokaz proti višjim ženskim zmožnostim, ali tudi tu napačno. Trdi se, da je ženska povsod preveč subjektivna, da povsod vmešava svoja čuvstva. Ali to ni nikakor dokaz, da ženska nima razuma, pač pa, da ima še druge lastnosti, katere so, ako se ugodno razvijo, le hvalevredne in delajo čast človeškemu rodu. Temu, ki se hoče z vedami pečati, ni treba zamoriti vseh svojih čuvstev, pač

pa jih naj ublaži s tem, da jim da razumno podlago, da ne motijo drugih duševnih svojstev v njih razvitku. Ženski je ravno radi tega treba višje izobrazbe, da si pridobi večjo oblast čez svoje čuvstvovanje, da ne postane v vsakem trenotku njegova žrtva, ampak da je pri vsej nežnosti in plemenitosti svojega srca razumna in se ne pusti vsakemu in vsemu zvoditi za nos, kar vpliva na njeno srce. Tam, kjer ženska potrebuje večje opore, ne smemo ji te odrekati, ampak moramo njeni šibkosti pomoči. Ženska tudi čuti to šibkost svojega srca in zato se tudi veliko strastneje oklepa starih opor, ona se veliko teže odpove svojim idealom, njena trdovratnost se nam zdi v mnogih slučajih smešna, ali pomisliti moramo, da stoji prvič ženska na nižji stopnji omike in da tudi to, kar se ji ponuja novega, njenega srca ne more zadovoljiti v jednaki meri. Ali o tem smo že govorili.

Pride pa tudi še druga, jako važna točka, katera posebno priporoča višjo žensko izobrazbo, in to je ravno vzgoja. Le pomislimo, da je občevanje otrok z materjo veliko intimneje in ožje nego z očetom, kateri zastopa bolj avtoriteto v družini. Naravno je torej, da na otroško vzgojo vpliva največ ženska, v kolikem obsegu pa, to je odvisno največ od stopnje njene naobraženosti. Spričo vseh lastnosti, katere smo obravnali, more ženska svoje nauke veliko trdneje vtisniti v otroškega duha in mnogo trajneje nanj vplivati nego moški. Ker se pa na otroke s svojstvi, katere ima ženska, s čuvstvi, s čutom za lepoto in razglednostjo dosti več vpliva, nego s strogostjo in s samim razumom, s katerim jedinim more po navadi razpolagati moški, priporočati se mora ženska izobrazba na vsak način, zlasti ker je posebno vzgoja ženskega naraščaja čisto njej prepuščena. Priporočati se pa mora tem bolj, da ženska v družini ne izgubi vsega vpliva na vzgojo, da ji otroci ne vzrastejo čez glavo, ako nekoliko odrastejo, in da s svojim vplivom in svojimi ozkimi nazori celo ne ovira očetovega vpliva. Nekatera svojstva more pač posebno ženska v otroku vzbuditi, namreč plemenitost čuvstev, okus za lepoto in nekak praktičen razum. Vse to bi mogla ženska izvesti veliko koreniteje, ako bi jo pri tem vodili višji nazori, višja načela. Tukaj uprav vidimo, kako veliko ulogo v kulturnem razvoju človeštva ima ženska, ker ima ona na človeka naj več vpliva ravno v teh letih, katera so odločilna za njegovo poznejše življenje, in ker so lastnosti in zmožnosti, katere more pred vsem ona vcepiti in razviti, za osebno srečo človekovo najvažnejše.

Ženski duh je kakor otročji obrnjen bolj na razgledno konkretnost, in ravno tu imata bistroumnost in iznajdljivost

najprimernejše polje. Pri ženskah tudi ne nahajamo toliko pedanterije, ker pri njih praktična smer mišljenja, njih estetični okus in pravi čut nekako dela prehod in veže teorijo s prakso, jih torej čuva pred jednakostranostjo. S konkretnimi podatki, faktičnimi položaji umeje ženska najbolje razpolagati, in to zlasti v družabnem življenju. In skoro brezizjemno so se vse duhovite ženske odlikovale v tem oziru. Znale so si pridobiti vpliva na družbo in državo, in tu je bila njih bistroumnost v škodo ali pa na korist, kakršni so bili smotri, kateri so jih vodili. Najbolj so se slavne ženske torej po navadi odlikovale v politiki in uporabi znanja za družabno življenje, torej v konkretnih položajih, kjer je treba razpolagati z dejstvi in s pridobljenim materijalom. Vzgledov imamo v zgodovini dovolj (Semiramis, Aspasija, Zenobija, Elizabeta angleška, Marija Terezija, Pompadur in dr.

Manj so se ženske odlikovale, kjer je treba prave produktivnosti, v vedi in umetnosti. Razen malih izjem (na pr. Sappho, Sophie Germain) nahajamo med ženskim spolom le srednje vrste talente. Ravno tu pridemo do nekakega dozdevnega nasprotstva. Ženske, kakor smo pisali, imajo posebno razvit čut za lepoto, ali zakaj med njimi ne nahajamo velikih umetnic, pesnic itd. To nasprotje se čisto lakko reši. Pač imajo ženske v sebi zastopan jeden princip, kateri je ob ustvarjanju umetniških in pesniških del merodajen, ali za ustvarjenje velikih del treba je tudi velike produktivnosti in duševne moči. In ravno te izredne duševne moči v ženskah ne nahajamo. Ženske so v tem oziru določene bolj za prejemanje in radi tega ostanejo tudi bliže normalni stopnji, one se le normalno razvijo. Velik umetnik pa mora združevati v sebi eminentno produktivnost (moško svojstvo) in pa razum, čut za mero, harmonijo, lepoto (žensko svojstvo). Umetnik, ženij je po tem takem popolnejši človek, ker človečnost ni več tako diferencirana, kakor v navadnih posameznikih, ampak sta oba principa v njem združena. Ženij stojí tako rekoč bliže izvoru človeštva, on se približuje onemu mističnemu idealu pri Platonu, od katerega se je človeštvo oddalilo po ločenju v dva različna spola. Radi tega so pa ženiji tudi nenormalni in tako redko sejani med toliko milijoni skoz toliko stoletij.

Na jednem prejšnjih mest sem pisal, da si moški ženske sami vzgajajo, da čim bolj izobraženo je moštvo, na tem višji stopnji izobrazbe stoji tudi ženstvo. Ker smo že toliko o Grkih govorili, očitalo bi se nam lahko, da se prejšnja trditev ravno z visoko omiko Grkov ne ujema. Toda Grki zavzemajo v svetovni zgodovini izjemno stališče. Bili so

narod čisto drugačne narave, nego narodi starega in novejšega veka. Grki so nam početniki v vedi in vzor v umetnosti, in posebno to zadnje je mogoče le radi tega, ker je bil grški rod ne le v posameznikih, ampak v celoti umetniško navdahnjen in nadarjen. Združevali so torej v sebi več ali manj oba principa, moški in ženski, kazali so v svojem zunanjem in duševnem življenju svojstva, katera dandanes običajno nahajamo le na ženskah. V Grkih je lepota, telesna in duševna, na moškem veljala veliko več nego dandanes, smatrala se je za bistveno, ne postransko. Gimnaziji in javne igre, na pr. olimpijske, so specifično grške naprave, in moramo jih razumeti le, ako razumemo grškega duha. Tudi oseba je bila v Grkih, kakor že omenjeno, glavni smoter. Istotako se Grki niso sramovali izražati čuvstva na način, ki se dandanašnji za moškega ne zdi dostojen. Mislimo le na Homerjeve junake, kateri se v svoji boli bridko izjokajo in potožijo sočutni osebi (Ahil). Ker pa so Grki imeli že mnogo teh lastnosti na sebi, radi katerih moški posebno iščejo ženske družbe, naravno je torej, da niso čutili toliko potrebe po omikani in izobraženi ženski družbi, ampak da jim je bila ženska le roditeljica otrok. Zdanje moštvo pa ne sestoji več iz Grkov, navezano je že bolj na ženstvo, in za zdanje moške veljajo zgoraj navedene besede.

Splošno bi duševno življenje človeško na vse strani pridobilo, ako bi se ženska izobrazba pospeševala in povzdignila. Le pomislimo na naše zdanje družabno življenje, kako je. Moški in ženska v nekaterih družbah čestokrat nimata drugih zvez nego spolske, okoli teh se suče vse govorjenje, in vse medsebojno občevanje je le na to naperjeno. In kako trivijalno po navadi še vse to! Razumen in misleč človek mora se samemu sebi smejati, ako si predstavlja samega sebe v jednakem položaju, in kjer se pametni smejajo, tam se gotovo le norci resno drže. Ko bi bilo ženstvo bolj izobraženo, sramovalo bi se že samo te nesrečne uloge in bi skušalo dati občevanju višji, lepši značaj.

Tudi bi na moštvo izobraženo ženstvo imelo več vpliva nego neizobraženo. Da je ženstvo pokvarjeno, tega je kriva le preobvlada razbrzdanega moškega mišljenja; materijalistično, naturalistično[1]) svetovno naziranje bi se ne bilo iz ženstva samega nikdar razvilo, človeška družba bi po ženski krivdi ne bila prišla nikdar do materijalistiškega razdruženja in brezvladja; če se je tudi ženstvo prijelo materijalističnih nazorov in postalo naturalistično, kriv je tega le pritisk

[1]) Tu nikakor nočem realizmu v slovstvu kaj očitati, ker ga odobravam. *Op. pis.*

moških nazorov, vsled katerega se je tudi ženski duh napil razdevajočega strupa. Treba je torej vpliva dobrodejnih ženskih lastnosti na moštvo, a to je pa jedino mogoče, ako ženska stoji z moškim na jednaki stopnji izobrazbe. Le tako jo bo moški vpošteval, in le na ta način ji je mogoče v večjem obsegu pridobiti vpliv na razvoj človeštva. Pričakujemo pa lahko za trdno, da bi se na ta način svet zopet postavil na idealnejšo stopnjo.

Prvi pogoj pa, da more moštvo razvoj ženstva objektivno presojati, je pa, da se iznebi one živalske brutalnosti in sebičnosti, katera čuva žensko le kot kako dragoceno blago in skrbno gleda, da ne pride z zunanjim svetom v dotiko. To brutalnost in sebičnost je pa seveda težko odpraviti, dokler veže moškega in žensko med seboj samo spolsko razmerje; tedaj je seveda moški vedno ljubosumen in sebičen. Ko bi pa bile med njima še drugačne zveze, duševne, bilo bi občevanje mnogo prostejše, in tudi ženske bi izgubile precej one večinoma priučene lastnosti, katero Nemci imenujejo »Zimperlichkeit«. Prišle bi nazadnje vendar do spoznanja, da je ono ljubosumno postopanje moških zanje nedostojno.

Mnogi nasprotniki ženske izobrazbe vstajajo tudi pod krinko skrbljivosti za ženski spol. Nekateri pravijo, da je ženska prešibka za napor, katerega zahtevajo višje študije, drugi zopet menijo, da bi ravno »ženstvo« (Weiblichkeit) pri njih vsled tega trpelo. Prvi navajajo, da se ravno v letih, katera bi bila odmerjena za študije, ženska najbolj razvija, da ima tedaj s svojim spolskim razvitkom dovolj opraviti. Ali do malega isto je pri moškem. Tudi za moškega bi bilo v teh letih bolje in bi se telesno lažje razvil, ko bi mu ne bilo treba posedati po šolskih sobah in doma pri knjigah. Pa saj je pri ženskah isto. Tudi one morajo velik del svojega časa presedeti pri duhomornem, navadno le mehaničnem delu, ki duha in telo še bolj utrudi, nego duševni napor. Ženska narava je le na videz šibka, sicer pa prenaša dostikrat še veliko večje težave nego moški. Le poglejmo kmetiško ženstvo. Temu trdo telesno delo gotovo ne škoduje, tudi »ženstvo« (vsaj kmetiško) radi tega čisto nič ne trpi. In zakaj bi žensko ravno pri duševnem delu ovirala šibkost? Vsled večje izobrazbe bi tudi »ženstvo« gotovo ne trpelo, a to smo že obravnavali dovolj in smo pokazali, da bi se ravno »ženstvo« na ta način le popolnilo.

Razpravljali smo do zdaj vprašanja, katera se tičejo samo duševnih zmožnosti in njih razvitka. Le-to smo si stavili v nalogo, nikakor pa ne razpravljanja socijalnih

razmer. Radi tega moramo tudi vsa taka vprašanja pustiti drugim ali pa za drugikrat.

Za vzgled, kako se nasprotniki in poniževavci ženstva navadno zapletajo v protislovja, navedemo naj le Grke sploh in pa Schopenhauerja. Splošno mnenje in pa tudi filozofija v Grkih je ženske popolnoma poniževala in njih samostojnost vedno tlačila. Znanstveno formulo za to splošno mnenje postavil je Aristotel: ženska je snovni, moški je formalni princip, torej oni princip, kateri jedino deluje, odločuje, kateri jedino je razumen, dočim je materija nerazumna. Mi smo to stališče precej zasuknili in sploh opustili ono Aristotelovo delitev, kajti le v nasprotju z ono formulo se da o ženskem vprašanju kaj pametnega ziniti.

In vendar so Grki vsako idealnejše dejstvovanje in stremljenje, katero so poosebljevali, predstavljali v ženski podobi. Muze, zastopnice ved in umetnosti, bile so ženske, Atena, tako rekoč poosebljeni jasni, na vse strani odprti razum, upodabljala se je kot ženska. Tu niso imeli v mislih samo fizičnih ženskih lastnosti, vplivalo je drugo, nekako instinktivno spoznanje o ženskih prednostih. Gotovo je vplivala tudi estetična stran in praktična smer ženskega duha. Toda v to se ne spuščamo dalje, da ne postanemo nejasni.

Nekaj podobnega nahajamo pri Schopenhauerju. Kako mnenje o ženskah je imel Schopenhauer in katero mesto bi jim po njegovem mnenju pristojalo, je gotovo vsem znano. Isti Schopenhauer pa uči, da otrok prejme svoj intelekt od matere. Ko bi bilo ženstvo res na tako nizki stopnji, kakor meni Schopenhauer, morale bi biti naše intelektuelne zmožnosti v jako slabem stanju. Ravno intelekt je oni faktor, kateri človeka povzdigne na višjo stopnjo; če torej otrok od matere dobi intelekt, vendar mati ne more biti brez vseh intelektuelnih sposobnosti. Kako pa se potem vse to strinja s Schopenhauerjevimi nazori o ženstvu?! —

Najboljša je povsod srednja pot, in najbolje je držati se gesla: Vsakemu svoje. Seveda je ta v pravnem principu utemeljena razdelitev težavnejša nego kaka poljubna; ali če hočemo zadeti pravo, moramo se držati kakega pravca. Omenjenega pravca in gesla skušali smo se držati tudi mi in menim, da ne brezuspešno.

———•••••———

Veliki šenklavški zvon v Ljubljani — čigav je?

Spisal **Ivan Vrhovec.**

Čigav je, je li šenklavški ali šentpetrski? No, dandanes je to vprašanje že rešeno, pred 40 leti pa še ni bilo. Ž njim so si več ko pol stoletja belile in ubijale glave posvetne in duhovske gosposke, a niso mogle najti odgovora. Velikì zvon v škofovski stolici v Ljubljani, kateri tehta 63 ali 64 starih centov,[1] je menda najtežji zvon v škofiji; za gotovo tega ne vem, pač pa vem, da nobeden kranjskih zvonov nima tako zanimive zgodovine za seboj kakor ta.

Od leta 1706. pa do leta 1808. je prejemala šentpetrska cerkev od stolne šenklavške dve tretjini funeralnih pristojbin od dveh šenklavških zvonov, četrtega in petega, največjega, to se pravi: od pogrebnega zvonjenja z vsemi petimi zvonovi je stolna cerkev spravljala od treh zvonov vso postavno določeno pristojbino, od največjih dveh, od četrtega in petega, pa samo jedno tretjino, drugi dve tretjini pa je prejemala šentpetrska cerkev. Pri sv. Petru so vedeli, odkod je prihajalo to, ali vsaj pripovedovali so, da je tako. Bogati baron Peter Anton Codelli, ki se je kot menjevavec in trgovec z denarjem pridobil v Ljubljani veliko imetje,

[1]) Številke v aktih niso točne, v nekaterih tehta zvon 63, v drugih 64 centov. Tudi o manjšem teh zvonov, o četrtem, velja isto. V aktih omahuje njegova teža od 30 centov 20 funtov do 37 centov. Ker pa v naši razpravi teža zvonov ne odločuje prav nič, nam tudi nič ni do nje. Zato se č. čitatelj ne izpodtikaj, da nam bodeta zvonova toliko tehtala, kakor akti na dotičnih mestih to zatrjujejo.

je neki dal l. 1706. uliti za šentpetrsko cerkev 63 ali 64 centov težek zvon. Ta pravljica je med šentpetrskimi farani še zdaj v prav živem spominu.

Baron Codelli je bil namreč lastnik vsem Ljubljančanom dobro znane grajščine Podturn pod Ljubljano na poti od posilne delavnice v Štepanjo vas v šentpetrski fari. Bil je torej njen faran.

A Bog si ga vedi iz katerega vzroka je zvonar Gašper Francho ulil tako velik zvon, da v šentpetrskem zvoniku, kjer so viseli že trije zvonovi, ni bilo prostora zanj. Tudi je bil zvonik — šentpetrska cerkev je imela takrat samo jednega[1]) — že slab in jako star.

Zavoljo tega je šentpetrska cerkev svoj preveliki zvon oddala stolni cerkvi, ki se je ravno takrat (med l. 1701. in 1706.) dozidala. Zapisanega sicer o tej reči niso imeli pri sv. Petru nič, a ohranilo se je tako ustno poročilo, ki je bilo tudi popolnoma verjetno, ker sicer skoraj ni bilo umeti, kako bi bila šentpetrska cerkev prišla do takih dohodkov, do dveh tretjin pogrebnih pristojbin od zvonjenja z dvema največjima šenklavškima zvonovoma. Najbrž sta se l. 1706. župnika šenklavški in šentpetrski dogovorila tako, a ničesar zapisala. Uravnala sta stvar, kakor pravimo, »prav po domače«.

Nov je bil takrat (l. 1706.) tudi manjši, četrti, 37 centov težki šenklavški zvon. Prelili so ga bili ravno leto poprej. Ubil se je bil namreč ob tridnevnem zvonjenju za umrlim cesarjem Leopoldom I. dne 8. junija 1705. leta. Bil je že zelo star, ravno 300 let, kajti ulit je bil l. 1405. Ubil se je bil prav o neprilično čnem času, uprav ko je bila šenklavška cerkev dozidana in je tičala še vsa v dolgeh. Ker v takih razmerah cerkvena blagajnica nikakor ni zmogla stroškov za prelivanje in obešanje zvonov, zastavil je tedanji kanonik Andrej Klemenčič vse svoje sile ter večinoma osebno pobiral milodare za novi zvon v Ljubljani in izven Ljubljane. Imel je pri tem toliko sreče, da so mogli novi, preliti zvon dne 27. majnika obesiti v tako zvani mali, na glavnem trgu stoječi zvonik.

Pet mesecev pozneje, dne 16. oktobra 1706. leta so isto tako storili z novim, za šentpetrski zvonik prevelikim Codellijevim zvonom. Obesili so ga v veliki, proti Ljubljanici stoječi zvonik. Takim potom je dobila šenklavška cerkev dva nova zvona.

A koliko je dala zanj?

[1]) Dva zvonika je dobila šele tedaj, ko so l. 1726. starodavno, l. 1385. zidano cerkev podrli ter do l. 1731. sezidali novo, zdanjo.

Ker so se bile nje blagajnice za zgradbo nove cerkve popolnoma izpraznile, ga šentpetrski cerkvi seveda nikakor ni mogla odkupiti. Zavoljo tega so se najbrž tako dogovorili, kakor se je že reklo, da bo šentpetrska cerkev dobivala od pogrebnega zvonjenja po dve tretjini dohodkov od dveh šenklavških zvonov, od četrtega, prelitega, in od petega, Codellijevega. Četrti zvon sicer ni bil njen, ampak šenklavški. Toda pri sv. Petru so vpoštevali, da se bo z velikim njih zvonom zvonilo primeroma le malokaterikrat, ker se je svet že tako nerodno uravnal, da je več revežev ko bogatašev, ki vrhu tega tudi še nerajši mrjo nego reveži. Zvon bi bil prinašal z ozirom na njegovo vrednost le malo, vedeli pak so, da se bo mnogo bolj obrabljal, ko če bi visel v šentpetrskem zvoniku, zakaj Šenklavž je bila stolna, škofijska cerkev, v kateri se je vršilo tekom leta mnogo več cerkvenih slovesnosti nego v šentpetrski. Posebno dostikrat so šenklavški zvonovi peli ob prilikah, ko so se opravljale mrtvaške molitve za umrlimi členi cesarske rodovine. Takih prilik pa je bilo takrat mnogo, mnogo več ko dandanašnji.

Z ozirom na vse to si je šentpetrska cerkev izgovorila tudi še dve tretjini od pogrebnega zvonjenja s četrtim zvonom.

Tako so se bile razmere najbrž razvijale, toda, kakor rečeno, zapisanega niso imeli o tem nič ne pri stolni cerkvi, ne pri sv. Petru.

Četrti zvon je služil svojemu namenu skoraj sto let. O božiču l. 1799. pa je počil v drugič. Stroški za prelitje so znašali 765 gld., katere je prevzela šentpetrska cerkev, druge stroške, za prevažanje v zvonarno in nazaj, za obešenje v zvonik itd.. pa šenklavška. Okrašen je ta zvon s podobo križanega Zveličarja in sv. Petra ter ima latinski napis: *„Delo Ivana Jakoba Samasse v Ljubljani l. 1800.“*

Francoski prevrat pa dolgotrajne in drage vojske, v katere so francoski prevratniki Avstrijo zapletli, so zadevale kaj pak da tudi šenklavško cerkev ter močno škodile nje finančnemu stanju, ki je bilo l. 1798. že itak slabo. To leto se je namreč povečalo pokopališče pri sv. Krištofu, otvorjeno dvajset let poprej, l. 1779., o katerem takrat (l. 1779.) pač niso mislili, da bo že v tako kratkem času postajalo premajhno. A temu se ni čuditi, če pomislimo, kako majhno je bilo, in da so na njem pokopavali ne samo v Ljubljani, ampak tudi v bližnji nje okolici umrle ljudi. Za povečanje sv. Krištofa — naj se mi z ozirom na kratkočo dovoli ta izraz — vrhu tega pa tudi še za napravo mrtvaščnice potrebni denar je posodila šenklavška cerkev. Vračanje je vlada

uravnala tako, da je povikšala pristojbine za zvonjenje ter mestnim faram, šentpetrski, šentjakobski in frančiškanski, ukazala, tretjino pristojbin za zvonjenje oddajati v Šenklavž toliko časa, da bo posojilo vrnjeno.

L. 1808. pa je dobil šentpetrski župnik Andrej Ahačič od stolnega kapitlja šenklavškega poziv, ki ga ni malo osupil. Kapitelj je namreč zahteval od njega, da župnik z veljavnimi pismi dokaži, odkod da pristoji šentpetrski cerkvi pravica do dveh tretjin pogrebnih pristojbin od zvonjenja s četrtim in petim zvonom, torej z velikima dvema zvonovoma šenklavškima. Ob enem pa se je obrnil kapitelj tudi do svojega škofa ter ga s sledečo spomenico prosil, naj ga podpira v tej stvari:

»Visoko prečastiti škof!
Milostljivi gospod ordinarij!

Skoraj da ob zdanjih razmerah veliki potroški pri stolni cerkvi presegajo določene ji dohodke. Že zdaj se skoraj več ne morejo pokrivati in zmagovati izdatki za najnujnejše potrebščine, ki pa bodo v kratkem še večje, kar se da že naprej preračuniti. Zato mora biti predstojništvu te cerkve mnogo do tega, da poskusi vse, kar utegne zboljšati gmotno nje cerkveno stanje ter jo zavarovati pred propastjo. Zavoljo tega nam je dolžnost poizvedeti, kako se more šentpetrska cerkev lastiti 4. in 5. zvona in odkod ji pristoji znani užitek od nju.

V kapiteljskih zapiskih se je našlo in je v njih popolnoma jasno in brezdvomno izrečeno, da se je četrti, 33 centov težki zvon, ki je služil celih 300 let, od l. 1405. do l. 1705., dal preliti na račun šenklavške cerkve. —

Dognalo se je tudi, da je l. 1706. gospod Peter Anton Codelli podaril peti, 63 centov težki zvon neposredno šenklavški cerkvi. Do l. 1800. je ni najti niti najmanjše sledi, kako, od kdaj in čemu je šentpetrska cerkev lastnica tega zvona. —

L. 1800. pa se prvikrat čita, da je stroške za prelitje četrtega zvona, ki pa to pot ni vztrajal dalj ko 94 let, poravnala šentpetrska cerkev. A tudi šenklavška je bila pri tem prizadeta s 119 gld. 20 kr., katere je morala plačati, ko je dala zvon vzeti iz stolpa ter ga obesila zopet nazaj.

Ker je stvar tako nejasna in negotova in ker prinašata velika dva zvonova šenklavška precejšnje dohodke na leto, kaže pač, da se naj stvari pride do dna.

Stare listine, katerim se verodostojnost nikakor ne more odrekati, govore pač za stolno cerkev ter ji pripoznavajo lastnino obeh zvonov.«

— Ta trditev ni bila popolnoma resnična. Ako bi bili kapiteljski gospodje v njih arhivu nahajajoče listine čitali z večjo pozornostjo, uverili bi se bili, da so te listine šentpetrski cerkvi kar naravnost in izrecno pripoznale lastninsko pravico celo do četrtega zvona. O tej stvari sta se v kapiteljskem arhivu nahajali dve beležki. Prva pod signaturo Tom. 16. latus CCLXXXVII nro. 851. lit. K. ddo 1. januar. 1880 se je glasila: »Stolni prošt opozarja referenta Gallenberga, naj šentpetrskemu župniku pismeno javi, »da je četrti, k ondotni (to je šentpetrski) cerkvi spadajoči zvon počil in da ga bo treba dati preliti«, »dass die vierte zur dortigen Kirche gehörige Glocke.... umgegossen werden müsse«.

Druga beležka Tom. 20. latus CCXXXVIII, nro. 960. lit. y, actum capitulariter 14. januar. 1801. se je glasila: »Unter d. 3. Januar 1801. Z. $\frac{6041}{4507}$ erinnert das Kreißamt, dass, nach von der Landesstelle erhaltenen Weisung die Auslagen für das Abnehmen und Wiederaufhängen der umgegossenen 4ten Glocke pr. 119 fl. 20 kr. aus der Domkirchenkasse bestritten werden sollen, gleichwie die Forderung des Glockengießers pr. 765 fl. aus der vorhandenen Barschaft und aus den Ausständen des Pfarrgotteshauses in der Vorstadt St. Peter zu tilgen kommt.« —

Kapitelj je končal svojo spomenico s prošnjo: »Dovoljujemo si zavoljo tega čast, Vaši škofovski milosti to stvar javiti in razložiti ter ta ne mali hasek stolne cerkve Vaši pozornosti priporočati.«

Od c. kr. stolnega kapitlja v Ljubljani
dne 21. avgusta 1808.

Ivan Anton Ricci l. r.
škof v Druziji, stolni prošt.

Škofijski konzistorij je to od ordinarijata mu poslano in predloženo prošnjo odklonil ter jo 12. septembra l. 1808. kapitlju vrnil z dostavkom, da v njej navedeni razlogi pač niso taki, da bi se na njih podlagi mogla šentpetrski cerkvi odrekati pravica do užitka četrtega in petega zvona šenklavškega. To pravico uživa cerkev že dolgo vrsto let; zavoljo tega ne more biti drugače, kakor da si jo je pridobila s kako pogodbo. Saj se skoraj ne more misliti, da bi bili predstojniki stolne cerkve prepuščali šentpetrski cerkvi užitek imenovanih dveh zvonov kar brez vsacega vzroka in pogoja.

Zavoljo tega je konzistorij kapitlju naročil, da najpoprej doženi, kdaj in kako je šentpetrska cerkev zadobila

to pravico. To utegnejo pojasniti akti kapiteljskega arhiva. Kar se pak tiče petega zvona, vedel bo pač baron Codelli najbolje pojasniti, kako in kaj.

Konzistorij je k sklepu še omenil, da stolna cerkev sicer ne bo Bog si ga vedi koliko na dobičku, če prav se stvar razvozlja po njeni volji, kajti treba je pomisliti, da ne bo več dolgo, ko se bosta morala zvonova dati preliti, kar bo povzročilo pač velike stroške.

Kapitelj je vsled tega odloka preiskal vse na to stvar nanašajoče se listine svojega arhiva, a ni našel druzega kakor to, kar se je gori povedalo o četrtem zvonu, da je namreč zvonil od l. 1405. do 1705., da je to leto počil, da so ga dali preliti ter ga l. 1706. zopet obesili. O petem, Codellijevem zvonu se je v kapiteljskem arhivu našla samo jedna listina pa ta-le beležka:

»Dne 16. oktobra so 63 centov težki zvon, ki ga je dal velikodušni in dobrotljivi gospod Peter Anton Codelli uliti na svoje stroške, jeli vleči v zvonik proti vodi (sc. Ljubljanici), a ga niso mogli še ta dan obesiti, ker je pripravljanje strojev in odrov in vrví dajalo le preveč dela in so tudi ljudje delali napotje, kajti privrelo je kar skoraj vse mesto skupaj. Naslednji dan pa so z delom začeli že ob sedmih zjutraj. Pri najlepšem vremenu so do osmih spravili zvon skozi line. Med dvanajsto in peto uro so ga obesili, ob šestih zvečer pa je prvikrat zapel. Za tako pobožno in hvalevredno dejanje bodi Bog po priprošnji sv. Miklavža dobrotljiv vračnik. Veličastni zvon pa se v proslavo dobrotnikovo po pravici imenuj Codellijev zvon, »Aes Codellianum«.

Kapitelj je navedel tudi še beležko slične vsebine iz Thalbergove zgodovine šenklavške cerkve v poglavju XVII: »Veliki 64 centov težki zvon je ulit 21. avgusta 1706. leta. Posvečen je v čast Božje modrosti ter ima te-le napise: Dominus Sapientia fundavit terram. Anno Domini MDCCVI sedente in Cathedra Petri Clemente XI. Regnante Josepho I. Rom. Imp. Gubernante sanctam Eccam. Labac. Ferdinando ex comit. a Kuenburg munifica manu Illustrissimi Domini Petri Antonii Kodelli de Fahnenfeld....fusa est haec Campana.... Casparus Franchi me fudit.« (»Modrost božja je ustvarila svet. L. 1706., ko je sedel na Petrovem prestolu Klement XI., ko je vladal rimski cesar Jožef I., ko je vodil sveto cerkev ljubljansko Ferdinand grof Kuenburg, je bil po radodarnosti preblagorodnega gospoda Petra Antona Kodelija pl. Fahnenfeld ulit ta-le zvon.... Ulil me je Gašper Franchi.«)

»K cerkvi je 7. septembra zvon pripeljalo pet parov volov in 30 delavcev. Tu je počival do 16. oktobra, dokler

se je pripravilo in poskrbelo vse, kar je bilo za vzdigovanje potrebno. A ker je bil ta dan prekratek, potegnili so ga šele naslednje jutro v zvonik ter ga srečno obesili ob osmih zjutraj.«

Omenjena v kapiteljskem arhivu se nahajajoča listina pa je bil reverz, obvezno pismo (v nemškem jeziku), ki se je glasilo: »Mi Ferdinand, po božji milosti škof ljubljanski, knez sv. rimskega cesarstva, grof pl. Khüenburg, kapitularni korar visoke solnograjske nadškofije itd. itd. izjavljamo to-le: Preblagorodni gospod Peter Anton Codelli pl. Fahnenfeld je dal za tukajšnjo novo zgrajeno stolno cerkev v čast božjo popolnoma iz svojega in iz najboljšega blaga uliti veliki zvon in na svoje stroške obesiti v zvonik. V zvon sta razen drugih napisov ulita tudi Codellijevo ime in Codellijev grb. Če pa bi se imenovani zvon prej ali slej na kakršenkoli način poškodoval, kar pa Bog zabrani, ali bi se celo ubil in bi ga bilo treba preliti, tedaj se zavežemo s tem pismom zase in za vse naslednike v škofijstvu, da se v takem slučaju, naj se prelije zvon na stroške kogarkoli, na preliti zvon ulije Codellijevo ime in Codellijev grb, kakor tudi vsi zdanji napisi. Pridržimo pa si pravico, da se bo smelo v zvon uliti tudi ime tistega, ki bo prevzel stroške za prelitje.

Dano v naši pfalci v Ljubljani dne 16. oktobra l. 1706.

Ferdinand l. r.
škof ljubljanski.«

Dostavimo le še to malenkost, da so razen imena in grba Codellijevega in napisov, ki jih navaja Thalnitscher, vtisnili zvonu tudi še podobi sv. Petra in sv. Miklavža, podobo Marijinega kronanja, sv. Janeza Krstnika, sv. Jožefa in podobo vernih duš v vicah. Sv. Peter, sv. Miklavž, sv. Janez Krstnik in Mati Božja so patroni štirih imenitnih ljubljanskih cerkvá, šentpetrske, šenklavške, trnovske (patron sv. Janez Krstnik) in frančiškanske (Marijino oznanjenje), ki so dandanes farne cerkve. Sv. Jožef je bil patron o zadnjem potresu (l. 1895.) porušene cerkve v civilni bolnici; le s podobo vernih duš v vicah ne vem kaj početi. Njim ni bila posvečena nobena cerkev v Ljubljani, vrhu tega pa pogrešam tudi še podobi patronov dveh imenitnih ljubljanskih cerkvá, nemške in šentjakobske. Morebiti bi se dalo domnevati, da

je baron Codelli, izbirajoč podobe za novi zvon, simbolično hotel izraziti, da je zvon ulit in namenjen za škofijsko cerkev, kateri so podrejene vse pod ljubljansko škofijo spadajoče cerkve, a je simbolično dal zvon okrasiti le s podobami nekaterih patronov ljubljanskih cerkvá, cerkvá glavnega mesta kot sedeža škofije. A ker ni takrat (l. 1808.) niti kapitelj niti kdo drugi iz teh podob izvajal kakih posledic, zavoljo tega tudi jaz tega ne storim, ampak spričujem le, da so se nahajale, oziroma da se nahajajo na zvonu še zdaj — kajti zvon ni bil še prelit — imenovane podobe.

To je bilo vse, kar je bilo možno najti o tem perečem in važnem vprašanju, važnem ravno tako za šentpetrsko, kakor za šenklavško cerkev.

Pač, našli so tudi še to majhno drobtinico, da je zvon stal 5000 gld. Pobrali so jo v že omenjeni Thalnitscherjevi zgodovini o gradbi šenklavške cerkve. V XX. poglavju te knjige, v katerem se navajajo dobrotniki, ki so prispevali k zgradbi stolne cerkve, nahaja se beležka: »Petrus Antonius Codelli a Fahnenfeld pro campana majori 5000 flor.«

A za dokaz, kdo je pravi lastnik velikega šenklavškega zvona, ni govorila niti jedna besedica najdenih virov. Stolni kapitelj celo v obveznem pismu nahajajočih se besedi: ».... Codelli pl. Fahnenfeld je dal za tukajšnjo novo zgrajeno stolno cerkev.... uliti veliki zvon« ni navajal kot dokaz za svoje mnenje.

Zato se je stolni kapitelj po namigljaju škofijskega konzistorija obrnil tudi še do tedanjega posestnika podturnske grajščine, do barona Avguština Codellija, ter ga poprosil, naj on stvar razreši. A tudi iz Codellijevega odgovora ni prešinila niti najmanjša iskrica teme, s katero je bilo ovito to vprašanje.

Baron je bil namreč odgovoril:

P r e č a s t i t i c. k r. s t o l n i k a p i t e l j ! »S cenj. odlokom dne 22. tega meseca št. 1094. me je prečastiti stolni kapitelj prosil, naj mu iz našega rodbinskega arhiva zberem in pošljem podatke, ki bi utegnili pojasniti, kakim potem je šentpetrska cerkev postala lastnica petega šenklavškega zvona in kako si je pridobila pravico do užitka od njega.

Vsled tega si podpisani usojam čast, da odgovorim: Navzlic temu, da sem preiskal ves arhiv, vendar nisem bil toliko srečen, da bi bil našel listino, s katero bi mogel ustreči želji prečastitega stolnega kapitlja. Sicer pa tudi pričakovati ni, da bi se bila taka listina sploh kdaj nahajala v njem, zato ker predstojniki stolne cerkve, prepustivši užitek od zvona šentpetrski cerkvi — če se je sicer to sploh zgodilo — takrat brezdvomno niso nikomur iz Codellijeve

rodovine ničesar sporočili o lastninski pravici do zvona, ki ga je moj stric Peter Anton Codelli pl. Fahnenfeld dal uliti za imenovano stolno cerkev, kakor dokazuje to ordinarijatovemu odloku priloženi reverz.[1])

Ljubljana dne 12. novembra 1808.

Avguštin baron pl. Codelli l. r.
posestnik fidei-komisa Petra Antona pl. Codellija.«

Torej tudi od te strani nič pojasnila!

Tak uspeh so imela poizvedovanja stolnega kapitlja, ki pa zavoljo tega nikakor ni še hotel kreniti s pota, na katerega se je podal. Dne 6. decembra l. 1808. je sporočil škofu, kaj je bil izvedel, ter ga prosil, ker so razmere take, naj šentpetrski cerkvi naroči, da ona dokaži, od kdaj je omenjeni zvon njen, in kako si ga je pridobila.

Za četrti, leta 1800. preliti, poprej 37, potem pa samo 30 centov 20 funtov težki zvon se kapitelj ni maral dalje pričkati. Sicer tudi glede na njega šentpetrski cerkvi ni kar naravnost pripoznal imovinske pravice, vendar je vpošteval, da ga je l. 1800. dala ona na svoje stroške preliti ter potrošila v to svrho 765 gld. Stolna cerkev je prevzela samo stroške za vožnjo, in obešanje zvona.

Glede na veliki zvon pa je stolni kapitelj škofa prosil: »Ko bi šentpetrska cerkev ne mogla predložiti — in to je pač najverjetnejše — pismene pogodbe, ki sta jo svoječasno sklenili morebiti med seboj predstojništvi šenklavške in šentpetrske cerkve, naj blagovoli škof delati na to, da ostane šentpetrski cerkvi dozdanji užitek le tedaj, če deželni knez potrdi to nje dozdevno staro pravico.«

Stolni kapitelj je bil uverjen, da se dela šenklavški cerkvi krivica morebiti že sto let, a je naglašal, da se iz tega nikakor ne sme izvajati, naj se ji dela še nadalje.

Škof je storil, česar ga je stolni kapitelj prosil, ter šentpetrskega župnika Andreja Ahačiča potom konzistorija pozval (dne 17. decembra l. 1808.), da šentpetrska cerkev dokaži svoje pravice ter predloži dotične pismene dokaze.

Šentpetrski župnik Ahačič je odgovoril resolutno (dne 1. marcija l. 1809.), da se mu zdi čisto nepotrebno in odveč,

[1]) Tako vsaj umem nekoliko nejasno stiliziran odgovor Codellijev: „Es lässt sich auch das Dasein derlei Urkunden im dießseitigen Archiv mit Grunde nicht vermuthen, weil die Vorsteher der Domkirche das Eigenthum der Glocke, welche laut des mit der mitgetheilten Ordinariatsbeilage anliegenden abschriftlichen Reverses der Uroheim Peter Anton Codelli von Fahnenfeld für obberührte Domkürche hat giessen lassen voraussetzend, die allfällige Überlassung der Nutznießung derselben an die Pfarrkirche St. Peter Jemanden aus der Familie des Stifters zu eröffnen zweifelsohne unterlassen haben."

stikati za takimi listinami. Šentpetrska cerkev ima Bog si ga vedi koliko let že miren in doslej neoviran užitek od četrtega in petega šenklavškega zvona, in to zadostuje. Zavoljo tega nosi tudi vse stroške za poprave. Če bi se zvon ubil, morala bi ga šentpetrska cerkev na svoje stroške preliti. Ob tej priliki se je župnik, toda le nekako mimogrede, doteknil tudi neke stvari, na katero je stolni kapitelj v svojih prošnjah ali pozabil ali jo pa nalašč zamolčal — doteknil se je stvari, ki je po župnikovih mislih že sama na sebi dovolj jasno dokazovala, da je šentpetrska cerkev gotovo po vsej pravici prišla do omenjenega užitka. Opomnil je, da je treba vselej, kadar se zvoni z velikim zvonom, dveh mož ali cerkovnikov, da ga gonita. Ta dva moža pa plačuje vse čase sem jedino le šentpetrska cerkev, in sicer ne samo za pogrebno zvonjenje, ampak za zvonjenje sploh. Brez dvoma je to jeden tistih pogojev, o katerih sta se l. 1706. cerkveni predstojništvi dogovorili med seboj.

Župnik Ahačič sicer ob tej priliki ni povedal, koliko omenjena moža služita, a iz jednega poznejših računov izvemo, da sta imela vsak po 24 gld. stalne letne plače, vrhu tega pa sta dobivala še posebej vsak po 40 kr. (starega denarja), torej oba skupaj 1 gld. 20 kr. vselej, kadar sta trikrat zvonila mrličem. Tudi za to ju je plačevala šentpetrska cerkev.

Če v kapiteljskem arhivu ni listin, s katerimi bi se dala dokazati pravica šentpetrske cerkve, tedaj iz tega še nikakor ne sledi, da cerkev nima te pravice. Ravno narobe! To dokazuje ravno, da se ji ta pravica ni nikoli odrekala, sicer bi se v arhivu gotovo nahajale na take ugovore nanašajoče se listine.

Škofijski ordinarijat je pritegnil šentpetrskemu župniku brez zadržka in kar popolnoma ter rešil tudi v tem smislu prošnjo stolnega kapitlja. Opozoril ga je celo na tisto obče znano pravno vodilo, da naj tisti, ki zanikuje — dokaže!

Na koncu svojega odloka (z dne 2. marcija 1809) je izjavil: če se kapitlju ta odlok ne vidi primeren, nastopi naj pravno pot. Ordinarijat mu tega ne zabranjuje, pridružil pa se mu v pravdi ne bo.

S tem je bila stvar za to pot obravnana. Stolni kapitelj je najbrž uvidel, da mu pravda ne bo hasnila nič. Zato je odjenjal. Tako vsaj se menda sme sklepati iz tega, da je dne 22. marcija leta 1809. od konzistorija zahteval Avguština Codellija pismo pa prvo svojo prošnjo, ki jo je dne 21. avgusta l. 1808. poslal škofu.

Nekaj mesecev pozneje so zasedli Francozi deželo. S tem se je bila ta stvar za dalje časa odložila.

Odložila se je bila celo do leta 1845. To leto pa se je začela obravnavati iz nova. Podrezalo jo je bilo c. kr. državno knjigovodstvo za kranjsko deželo (k. k. Provinzial-Staatsbuchhaltung) ter predstojnike stolne cerkve pozvalo, naj se kar najhitreje odkupijo šentpetrski cerkvi nje stare pravice do dveh zvonov šenklavških. To je neizogibno potrebno že iz gospodarskega stališča stolne cerkve same, še bolj potrebno pa z ozirom na računovodstvo pri vladi, kateri so cerkve polagale svoje vsakoletne račune.

Ta ukaz je bil tako odločen in v tako točnih besedah izražen, da je bilo vsako nadaljnje cencanje in pomišljevanje izključeno.

Povod temu ukazu je dala neka pritožba stolnega župnika Karola Zorna in njegovih cerkvenih ključarjev Gašperja Candutscha in Jožeta Aichholzerja. Leta 1798. za povečano pokopališče pri sv. Krištofu in za napravo mrtvaščnice posojeni denar v znesku 4149 gld. 34 kr. so ljubljanske fare vračale stolni cerkvi, kakor že vemo, na ta način, da se je za tretjino povišala pristojbina za srednje zvonjenje, to se pravi za zvonjenje z več ko dvema zvonovoma, in za veliko zvonjenje, to se pravi za zvonjenje z vsemi zvonovi; to tretjino so imeli župniki oddajati blagajni stolne cerkve. Samo trnovska cerkev je bila te tretjine oproščena, in sicer iz prav samo po sebi umljivega vzroka, ker je imela samo dva zvonova.

Na ta način se je od l. 1798. pa do l. 1804. vrnilo stolni cerkvi 447 gld. $56^1/_4$ kr. Pozneje se je zavoljo francoskih homatij in zavoljo dragih vojsk, v katere so Francozi Avstrijo zapletli, nadaljnje plačevanje povišane pristojbine vedno bolj in bolj zavlačevalo. S prihodom Francozov pa je prenehalo popolnoma. V denarnih stvareh se Francozi nikakor niso nosili po kavalirsko. Kjer koli so čutili kaj cvenka, vzeli so ga pod svoje »nadzorstvo«, to se pravi — pograbili so ga.

Po njih odhodu je avstrijska vlada popolnoma uravnala tudi cerkvene stvari zopet na prejšnji avstrijski podlagi ter izdala l. 1816. nov štolni red, ki se je dotikal tudi pogrebnih pristojbin. Vračanje posojenega kapitala se je stolni cerkvi pričelo iz nova. Najbrž pa ljubljanske fare v tem niso bile posebno točne. Leta 1837. je bil stolni župnik primoran kresijo prositi, naj ji vendar že naposled pripomore do toliko let zavlačevanega vračila.

V kresiji so prošnji ustregli ter izračunili, da pristoji stolni cerkvi še 2146 gld. $44^2/_4$ kr. Namesto zamudnega in

nikomur ne prijetnega dopošiljavanja tretjinske pristojbine plačajo naj ljubljanske fare dotične deleže iz cerkvenih blagajnic, če pa gotovina ne zadostuje, pa iz pritekajočih, kurentnih dohodkov dotične fare. S tem se ustreže najbrž na obe strani, stolni cerkvi, še bolj pa faram samim, ker bodo odvezane s tem nadaljnjega plačevanja in bodo do tedaj stolni cerkvi plačevano povišano tretjino od zvonjenja porabljale lahko za svoje potrebe.

Kot merilo ali »ključ« za razdelitev one vsote (2146 gld. $44^2/_4$ kr.) je kresija določila težo zvonov ter v tej meri prisodila stolni cerkvi 896 gld. $44^2/_4$ kr., šentjakobski 250 gld., šentpetrski 400 gld., frančiškanski pa 600 gld., skupaj 2146 gld. $44^2/_4$ kr.

Pri sv. Petru in pri frančiškanih je bila cerkvena gotovina v blagajni premajhna, da bi cerkvi mogli plačati prisojeni jima delež. Zato so cerkveni predstojniki, župnika in cerkveni ključarji, dodali iz svojega, kar je manjkalo.

Stolni župnik je sprejel te svote ter bil zadovoljen.

Leta 1844. pa se je nenadoma spomnil, da je bila ta razdelitev krivična, zakaj od zvonjenja z velikima zvonovoma je spravljala šentpetrska cerkev dve tretjini, stolna pa samo jedno, kar se l. 1832. ni jemalo v poštev, ampak se je stolni cerkvi odmeril tolik delež, kakor bi bil užitek od imenovanih dveh zvonov ves njen. Župnik Zorn je preračunil, da je stolna cerkev vsled tega prikrajšana za 432 gld. 15 kr. Če bi bili v kresiji takrat (l. 1832.) stvar bolj temeljito premislili, odmerili bi bili šentpetrski cerkvi 864 gld. $29^3/_4$ kr. vračila, stolni pa samo 432 gld. $14^3/_4$ kr., ne pa 896 gld. $44^2/_4$ kr. Zakaj pomisliti bi bili morali, da prihajajo šentpetrski cerkvi dohodki od šestih zvonov, od velikih dveh šenklavških in od štirih domačih, v šentpetrskih zvonikih visečih. Stolna cerkev pa je uživala vso pristojbino samo od malih treh zvonov. Ta pa je bila v primeri z »velikim zvonjenjem« mnogo manjša. Ko je vlada sestavljala l. 1816. štolni red, je jemala v poštev, da bodi pristojbina za uboge ljudi, za »malo zvonjenje« po možnosti majhna, »veliko zvonjenje« pa je smatrala za nekako potrato ali »luksus«, če se sme tako reči, ki si ga more privoščiti samo bogati človek, zato pa bogataš tudi plačuj. A ravno od »velikega zvonjenja« je prejemala šentpetrska cerkev več, dve tretjini, stolna pa samo jedno.

V kresiji so bili zavoljo te afere že dalj časa prav nejevoljni, posebno pa je v državnem knjigovodstvu delala ta neprilika pri pregledovanju in odobravanju cerkvenih računov leto za letom prav neprijetne in nepotrebne preglavice. Vrhu tega pa tudi med cerkvenimi predstojništvi

ni bilo pričkanju ne konca ne kraja, kar gotovo ni hasnilo nju ugledu. Zato se je sklenilo, storiti tej stvari enkrat za vselej konec. Iz tega vzroka je poslalo državno knjigovodstvo leta 1845. stolnemu župniku ob enem z odobrenimi računi za minulo leto tudi točni ukaz, da šentpetrski cerkvi odkupi pravico do šenklavških zvonov.

Kako pa naj se to zgodi, o tem naj stavi stolni župnik svoje predloge.

Ta je to tudi storil ter predlagal, da se doženi, koliko je prinašalo šentpetrski cerkvi zvonjenje v zadnjih desetih letih. Iz tega se preračuni povprečni letni užitek ter izpremeni v kapital, izračunjena vsota pa se plačaj sv. Petru kot odškodnina za njegove pravice.

V ta namen je predložil izkaz o pristojbinah za pogrebno zvonjenje po obeh štolnih redih, po onem z dne 5. aprila 1816. leta in po onem z dne 7. decembra 1843. leta. Oba sta jemala ozir na težo zvonov. Šenklavški so tehtali: najmanjši 735 funtov, drugi 1600, tretji 1900, četrti 3020, največji pa 6400 funtov.

Izkaz

o pristojbinah za pogrebno zvonjenje v stolni cerkvi in o tem, koliko je po štolnem redu prejemala stolna, koliko pa šentpetrska cerkev.

Za zvonjenje		Pristojbina po štolnem redu l. 1816.			Pristojbina po štolnem redu l. 1843.		
s koliko zvonovi?	kolikokrat?	pristojbina	delež stolne cerkve	delež šentpetrske cerkve	pristojbina	delež stolne cerkve	delež šentpetrske cerkve
z dvema	1krat 2krat 3krat	— gld. 20 kr. — » 40 » 1 » — »	vse	nič	— gld. 20 kr. — » 40 » 1 » — »	vse	nič
s tremi	1krat 2krat 3krat	— gld. 50 kr. 1 » 40 » 2 » 30 »	vse	nič	— gld. 50 kr. 1 » 40 » 2 » 30 »	vse	nič
s četverimi	1krat 2krat 3krat	2 gld. 40 kr. 5 » 20 » 8 » — »	1 gld. 20 kr. 2 » 40 » 4 » — »	1 gld. 20 kr. 2 » 40 » 4 » — »	1 gld. 47 kr. 3 » 34 » 5 » 20 »	1 gld. 3 kr. 2 » 5 » 3 » 7 »	— gld. 44 kr. 1 » 29 » 2 » 13 »
s petimi	1krat 2krat 3krat	7 gld. — kr. 14 » — » 21 » — »	2 gld. 30 kr. 5 » — » 7 » 30 »	4 gld. 30 kr. 9 » — » 13 » 30 »	4 gld. 40 kr. 9 » — » 14 » — »	1 gld. 27 kr. 2 » 54 » 4 » 21 »	3 gld. 13 kr. 6 » 26 » 9 » 39 »

Stolna župnija v Šenklavžu.

Ljubljana dne 29. septembra 1845.

Gašper Candutsch, ključar. — Karol Zorn, stolni župnik. — Jože Aichholzer, ključar.

Iz tega izkaza se vidi, da so leta 1843. pristojbino za »veliko zvonjenje« izdatno ponižali.

Stolni župnik je sestavil tudi izkaz o vsakoletnih dohodkih šentpetrske cerkve od zvonjenja s četrtim in petim zvonom šenklavškim, a sestavil ga je tudi šentpetrski župnik. Da se nju računi ne ujemajo, se ne bomo čudili, ker je vsak izmed nju najbolj gledal na korist svoje cerkve ter sta pri računanju navzlic štolnemu redu stala vsak na svojem stališču. Zanimivejši utegne biti izkaz z druge strani, kolikrat v letu se je v Šenklavžu zvonilo s štirimi, kolikrat pa z vsemi zvonovi in po kolikrat za vsakega mrliča.

leta	Zvonilo se je tekom vsega: s petimi zvonovi 1krat	2krat	3krat	s štirimi zvonovi 1krat	2krat	3krat	Vesletni delež[1]) šentpetrske cerkve po računu župnika: šenklavškega	šentpetrskega	Stroški, ki jih je pokrivala šentpetrska cerkev po računu župnika šentpetrskega.
1834	13	1	8	10	9	8	163 gld. 52 kr.	—	—
1835	9	—	10	5	3	8	151 » 18 »	157 gld. 4 kr.	65 gld. 6 kr.
1836	12	—	6	13	1	11	131 » 54 »	177 » 16 »	91 » 24 »
1837	4	1	4	9	2	12	94 » 4 »	87 » 25 »	62 » 55 »
1838	11	2	7	7	7	10	153 » 29 »	181 » 42 »	61 » 48 »
1839	13	—	8	9	6	9	154 » 28 »	185 » 27 »	68 » 53 »
1840	9	4	20	7	2	13	286 » 4 »	309 » 57 »	101 » 23 »
1841	2	1	9	8	3	12	136 » 38 »	137 » 36 »	70 » 14 »
1842	4	—	8	4	4	14	129 » 58 »	112 » 48 »	85 » 12 »
1843	10	—	10	5	4	7	153 » 27 »	170 » 54 »	67 » 56 »
1844	—	—	—	—	—	—	—	150 » 42 »	80 » 44 »
Skupaj	87	9	90	79	41	104	1555 gld. 32 kr.	1670 gld. 51 kr.	753 gld. 35 kr.
Povprečni čisti letni dohodek . . .							78 » 22 »	167 » 5 »[2])	

Poprečni čisti dohodek letnih 78 gld. 22 kr je po računu stolnega župnika predstavljal 5 odstotne obresti od 1567 gld. 42 kr. kapitala, ki se šentpetrski cerkvi izplačaj kot odškodnina za dozdevne nje pravice do šenklavških zvonov.

Stolni župnik je naglašal, da je ta račun z ozirom na tedanjo kakovost četrtega in petega zvona za šentpetrsko cerkev jako ugoden. Z velikim, takozvanim Codelli-jevim zvonom se zvoni že 139. leto, z manjšim pa 45. leto. Veliki zvon so morali že jedenkrat zasukati, ker je bil že preveč obrabljen, še jedenkrat zasukati ga pa več ne bo mogoče. Ko se pokaže ta potreba, moral se bo preliti, kar se utegne zgoditi prav v najbližjem času. Seveda bodo v takem slučaju vsi stroški zadeli jedino le stolno cerkev, zakaj šent-

[1]) Od teh deležev pa so odšteti še vsakoletni stroški, katere so šentpetrski cerkvi pouzročale vrvi, poprave zvonovega stola, raztrgano jermenje in ona dva moža, ki sta gonila veliki zvon. Stolni župnik je zračunil, da ostane šentpetrski cerkvi po odbitih teh stroških 78 gld. 22 kr. čistih letnih dohodkov.

[2]) Stroškov šentpetrski župnik pri tem številu ni še odbil.

petrska cerkev bo od tistega dne, ko sprejme odškodnino, odvezana od vseh dolžnosti, ki jih ima zdaj kot souživateljica šenklavških dveh zvonov.

Da se pa lažje in hitreje nabere za odškodnino potrebni denar, ponudil je stolni župnik 500 gld. iz svojega žepa. Ker pa je iskreno želel, da se dovedi stvar prej ko prej do konca, izjavil je, da veljaj ta njegova ponudba le do novega leta 1847. leta. Ako se dolgotrajna stvar do tega dne ne razreši, preklical bo ponudbo. Za ponujenih 500 gld. si je izgovoril za večne čase, ali pa vsaj za toliko časa, dokler bodo gmotne razmere stolne cerkve dovoljevale izpolnjevanje njegove želje, da naj čita stolni kaplan pri altarju sv. Dismaza po pet sv. maš na leto za njegovo dušo.

Priporočal je k sklepu tudi še ustanovljenje zaklada, čigar dohodki se bodo uporabljali za poprave odkupljenih zvonov. Ta zaklad bo prispeval tudi k stroškom za prelitje zvonov. V ta namen se izloči in naloži tekom dveh let, leta 1847. in 1848., iz pogrebnih dohodkov stolne cerkve petsto goldinarjev.

Šentpetrski župnik pa je izračunil mnogo višjo odškodnino ter zahteval 3341 gld. 40 kr. Ta velika razlika je prihajala od tod, da je stolni župnik Karol Zorn računil pristojbine na podlagi izdatno znižanega štolnega reda iz leta 1843., računil jih je za dobo od leta 1834. do 1843. po redu, ki ga takrat še bilo ni. Šentpetrski župnik Matevž Svetličič pa je za dobo od leta 1835. do 1843. računil po štolnem redu iz leta 1816., ki je bil do leta 1843. res v veljavi, in samo za leto 1844. po novem znižanem in šele jedno leto veljavnem štolnem redu.

Vsak nepristranski človek mora priznati, da je njegov račun popolnoma utemeljen.

Sicer pa s tem merilom ali »ključem« Svetličič nikakor ni bil zadovoljen, ampak se je skliceval na kresijski odlok z dne 6. majnika 1844. leta št. 846, ki je težo zvonov določil za »ključ« pri odmerjenju odškodnine. Zvonova sta tehtala v okroglem številu 94 centov ter bila vredna 5640 gld., ako se računi cent po 60 gld.; toliko so plačevali namreč zvonarji takrat za ubiti bron. A toliko Svetličič ni zahteval, ampak je od te vsote odbil stroške za poprave pri zvoneh in za ona dva moža pri velikem zvonu. Škofijskemu ordinarijatu pa je javil, da cerkveno predstojništvo šentpetrsko tudi želi končne rešitve tako dolgotrajnih obravnav, zato hoče zadovoleti s 3000 gld. odškodnine ali pa temu kapitalu primernimi, dobro zagotovljenimi letnimi obrestmi 150 gld.

Župnik Svetličič je bil uverjen — kar je bila tudi istina — da se je stolni cerkvi, ako ponudbo sprejme, obe-

tala večja korist nego sv. Petru. Tolik, namreč 150 gld., je bil čisti dohodek že prvo leto po znižanem štolnem redu, pričakovati pa je bilo, da bode vsako leto večji, ker se je število prebivavcev v Ljubljani vedno bolj množilo in ker je izkušnja že tekom jednega leta učila, da se je zavoljo znižanih pristojbin povzdignilo število pogrebov, pri katerih se je zvonilo z vsemi zvonovi. O naloženih 3000 gld. pa ni bilo misliti, da se bodo kdaj povekšali, k večjemu se utegne obrestovanje od 5% znižati na $4^1/_2$ ali celo 4%, o čemer so ljudje takrat po malem tudi že res govorili.

Z ozirom na to je župnik Svetličič ordinarijatu zatrdil, da cerkveno predstojništvo šentpetrsko ne more odjenjati od 3000 gld. niti krajcarja. Če se stolnemu župništvu ne zdi umestno, ponudbo sprejeti, tedaj naj se počaka do konca leta 1853., da se izračuni povprečni desetletni čisti dohodek po novem štolnem redu iz leta 1843.

Tako se je tudi res zgodilo. Stvar se je zavlekla iz nova, in sicer celo do leta 1860. Rešila pa se najbrž še tudi takrat ne bi bila, ko bi se ne bil zavzel zanjo veliki mecenat kranjski, nepozabni ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf, ki zasluži, da se v več ko jednem oziru zove Hren II.

V svoji oporoki, spisani dne 17. avgusta 1858. leta, je plemeniti mož v § 6. določil to-le: „*Dvomljivo je sicer zeló zeló, da sta v zvonikih stolne cerkve viseča največja dva zvonova lastnina šentpetrske cerkve. Toda ravno tako gotovo pa je tudi, da uživa predmestna farna cerkev sv. Petra od teh dveh zvonov že dolgo vrstò let pogrebno pristojbino, zato pa vzdržuje tudi dva cerkovnika za zvonjenje z največjim zvonom ter iz svojega plačuje poprave in kar je sicer stroškov pri zvoneh; celo preliti ju mora dati, če je to treba, na svoje stroške. Moja želja je, da se to neprilično razmerje med stolno cerkvijo in sv. Petrom odpravi in se šentpetrska cerkev šenklavški na dobro odpove vsem pravicam do teh zvonov in do vseh dozdanjih dohodkov, ki jih je imela od nju — seveda proti primerni odškodnini, katera se ji izplačaj iz moje zapuščine.*

Zavoljo tega velim in ukažem, da gospodje izvrševatelji moje oporoke, sporazumevši se s stolnim kapitljem in obojnimi cerkvenimi predstojniki, določijo primerno odškodnino, da bo za obe strani prav. Tako določena vsota se proti postavno kolekovani pobotnici izroči potem šentpetrskemu cerkvenemu oskrbništvu.“

V ta namen se je v pisarni finančne prokurature v Ljubljani sešla 1. svečana 1860. leta odlična in jako mnogoštevilna gospoda. Zastopani so bili stolni kapitelj, obe cerkvi, stolna in šentpetrska, umrli škof Anton Alojzij Wolf in Alojzijevišče kot dedič Wolfov.

1.) Stolni kapitelj so zastopali:

Anton Kos, generalni vikar in stolni prošt, vitez Franc Jožefovega reda.

Karol Zorn, bivši stolni župnik, tedaj pa stolni dekan, vitez Franc Jožefovega reda.

Vitez pl. Ştefan Grisoni, član reda sv. Joahima in stolni korar.

Janez Novak, stolni korar.

Jože Poklukar, stolni korar.

Dr. Janez Zlatoust Pogačar, stolni korar.

Jože Pauschler, stolni korar.

Jurij Zavašnik, stolni korar.

Jurij Volc, stolni korar.

2.) Umrlega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa zastopnik je bil Friderik Kaltenegger vitez pl. Riedhorst, c. kr. finančni svetnik in predstojnik finančne prokurature.

3.) Zastopnika Alojzijevišča kot dediča Wolfovega sta bila Janez Perko, c. kr. sodski svetovavec in dr. Julij Wurzbach pl. Tannenberg, dvorni in sodski advokat.

4.) Wolfove oporoke izvrševatelj je bil Anton Tavčar, knezoškofijski dvorni kaplan.

5.) Stolno cerkev so zastopali:

Jože Zupan, stolni korar in mestni župnik.

Karol Hradecky in

Jože Aichholzer, cerkvena ključarja.

6.) Šentpetrsko cerkev so pa zastopali:

Lukež Zierer, župnik,[1])

Silvester Homan in

Martin Wernig, cerkvena ključarja.

Zastopniki stolne cerkve so izjavili, da šentpetrski cerkvi ne pripoznajo imovinskih pravic do zvonov, kakor tudi ne pravic do pogrebnih pristojbin od teh dveh zvonov, potrdijo pa, kakor je potrdil tudi rajnik oporočnik (testator), knezoškof Wolf, da šentpetrska cerkev ni imela samo užitka od zvonov, ampak nosila tudi bremena, ki so bila združena s tem užitkom.

[1]) Lukež Zierer — ljudstvo ga je klicalo za „Cerarja" — je bil Svetličičev naslednik. Svetličič, ki se je za vsako še tako malenkostno, a šentpetrski fari koristno ali pa častno stvar zastavil z vso svojo občudovanja vredno gorečnostjo, ni pri sv. Petru dočakal konca te pravde. Odšel je 24. oktobra 1855. l. v Novo mesto za kanonika, kjer je umrl 13. oktobra 1866. leta. Za svojega univerzalnega dediča je napravil šentpetrsko faro. Svetličičevo ime je pri Šentpetrčanih še dandanes v prav živem spominu.

§ 3. *„Da pa se to vsekako neprilično razmerje za vselej odpravi, zedinijo se oskrbniki cerkvene imovine obeh fará, ustrezajoč v tem smislu izrecni želji nepozabnega, za Kranjsko deželo in ljubljansko škofijo velezaslužnega višjega pastirja, in oskrbništvo stolne cerkve sprejme s kneževsko dobrotljivostjo ponujeno odkupnino z iskreno zahvalo.“*

§ 4. *„Da se dožene visokost te odkupnine, pregledali so se računi od 1. januarija 1849. do zadnjega decembra 1858. l. Pri tem se je pokazalo, da je stolna cerkev od zvonov, o katerih je govorjenje, v imenovanem desetletju, od 1849. do 1858. leta, prejela in šentpetrski cerkvi izplačala 2493 gld. 30 kr. Temu nasproti pa je imela šentpetrska cerkev s plačo dveh cerkovnikov in za poprave v tej dobi 836 gld. 51 kr. potroškov. Če se od zneska 2493 gld. 30 kr. odbijejo stroški 836 gld. 51 kr., pokaže se v desetih letih čistega dobička 1656 gld., za jedno leto povprek torej 165 gld. 39$^{9}/_{10}$ kr. ali v okroglem številu 165 gld. konvec. velj., to je 173 gld. 25 kr. avstr. velj. Ta letni dohodek predstavlja po 5 $^{0}/_{0}$ kapital 3465 gld., vsoto, katera se zdi obema strankama primerna.“* [1]

S tem je bila dolgotrajna pravda končana. Stolna cerkev je izplačala dogovorjeno odškodnino ter je od 1. februarija l. 1860. prava lastnica vseh petih v nje zvonikih visečih zvonov.

---

[1]) Zapisnik o tej obravnavi se nahaja v aktih Wolfove zapuščine pri finančni prokuraturi v Ljubljani. Vse druge listine pa hrani deloma v originalih, deloma v prepisih arhiv šentpetrske cerkve.

Biblijografija slovenska.

Slovensko knjištvo od 1. januvarja do 31. decembra l. 1897.

Sèstavil **R. Perušek.**

V nastopnem knjigopisu so zabeležene vse količkaj važne knjige in brošurice, o katerih sem mogel zvedeti, da so prišle na svitlo. Sprejeti so pa tudi tiskopisi brez stalne književne vrednosti, ako sem mogel njih naslove zvedeti; vendar zapisnik teh tiskopisov ni povsem popoln. Oni tiskopisi, katerim nisem mogel zvedeti natančnega naslova, so v oklepajih. Končno so sprejeti tudi nekateri starejši, doslej še nezabeleženi tiskopisi. Pri sèstavljanju so mi prijazno pomagali posebno gospodje: dr. Fran Simonič, c. kr. kustos dunajske vseučiliške knjižnice, Gustaf Novak, c kr. gimn. profesor v Gorici in Janko Košan, c. kr. gimn. profesor v Mariboru. potem gg. profesorji dr. J. Sket v Celovcu, Anton Kosi v Celju, M. Cilenšek v Ptuju, g. c. kr. ammanuensis dr. Ahn v Gradcu ter g. Gašpar Križnik v Motniku. Vsem izrekam na tem mestu svojo zahvalnost. Jednako zahvaljam gospode imetnike in predstojnike onih tiskarnic in knjižarnic, ki so mi z večo ali manjšo postrežljivostjo sèstavili več ali manj natančen spisek tiskopisov tiskanih ali založenih v njih zavodih. Končno se hvaležno spominjam tudi nekaterih gospodov, ki so mi drage volje postregli z uradnim materijalom različnih šol in uradov.

I. Časopisi.

Amerikanski Slovenec. Tower Minn. Letnik VI. 1897. Urednik in založnik V. Rev. Jos. J. Buh. Tower Minn. Folio. (Izhaja vsak petek.)

Angeljček. Otrokom prijatelj, učitelj in voditelj. Uredil in izdal Anton Kržič. V. tečaj. V Ljubljani. Tiskala Katoliška tiskarna 1897. 8°. (Priloga »Vrtcu«. — 12 številk na leto.)

Brivec. (Šaljiv list s podobami.) Brije trikrat na mesec. V Trstu. Leto II. 1896. Leto III. 1897. Lastnik in izdajatelj Miloš Kamuščič, urednik: Ivan Dolenc (Fran Polić). Trst 4⁰. (Brivec je pričel izhajati 10. vinotoka 1896. Glej let. Slov. Mat. za leto 1892.)

Cerkveni glasbenik. Organ Cecilijinega društva v Ljubljani. Izhaja po enkrat na mesec. 1897. Letnik XX. Odgovorni urednik lista Janez Gnjezda. Odgovorni urednik glasbene priloge Anton Foerster. Zalaga Cecilijino društvo. Tiska R. Milic. Lex. 8⁰.

Cvetje z vertov sv. Frančiška. Časopis za verno ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. Šestnajsti tečaj. Vredil in izdal P. Stanislav Škrabec, mašnik reda manjših bratov sv. Frančiška na Kostanjevici. V Gorici, 1897—98. 8⁰. 384 str. Hilarijanska tiskarna. Izhaja v nedoločenih obrokih. 12 zvezkov. (Na platnicah nadaljuje o. St. Škrabec razpravo: »Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo«.)

Delavec. Glasilo slovenskih prometnih služabnikov in obrtnijskih delavcev. Izhaja trikrat v mesecu. 1897. V. leto. Lastnik lista je strokovno društvo prometnih služabnikov. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Zavertnik. Tiskarna L. Bergmann & Comp. na Dunaji (do 25. številke, potem:) Lastnika Bartl in Mihevc. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Zavertnik. Tiskarna Tomasich, Trst. Via Sta. Caterina. Casa Duma. (od 26. številke naprej). Folio.

Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko. V Gradcu, leto 1897. Tiska Leykam v Gradcu. (Izhaja v nedoločenih obrokih. Slov. in nemški). 4⁰.

Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko. XXXVII. tečaj. Leto 1897. Tiskala Klein & Comp. v Ljubljani. vel. 4⁰. (Slov. in nemški). 88 str.

Dolenjske novice. Izhajajo 1. in 15. vsacega meseca. V Novem mestu. XIV. letnik. 1897. Novomesto. Odgovorni urednik, izdajatelj, založnik in tiskar J. Krajec.

Domači prijatelj. Zabavno-poučna priloga »Miru«. Leto I. V Celovcu. 1897. Lastnik in izdajatelj Gregor Einspieler, župnik v Podkloštru. Odgovorni urednik J. Teršelič. Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. (Priloga izhaja 10. in 30. dan v mesecu.)

Dom in svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Viribus unitis. Uredil Frančišek P. Lampé, doktor bogoslovja in modroslovja, profesor bogoslovja. X. letnik. V Ljubljani. Založilo uredništvo. Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani. 1897. vel. 8°. (Izhaja po dvakrat na mesec.)

Domoljub. Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Izhaja zvečer vsak prvi in tretji četrtek meseca. V Ljubljani. 1897. Letnik X. Izdajatelj dr. Ivan Janežič. Odgovorni urednik Andrej Kalan. Tiska Katoliška tiskarna. v. 4°.

Domovina. V Celji. 1897. VII. Izhaja vsaki petek v tednu. Izdajatelj in urednik Dragotin Hribar. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. Folio.

Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. XLVI. tečaj. Leto 1897. Založnik c. kr. dvorna in državna tiskarnica na Dunaju. Izhaja v nedoločenih obrokih. 4°.

Duhovni Pastir. S sodelovanjem več duhovnov, ureduje Alojzij Stroj. XIV. letnik. V Ljubljani. 1897. Založba »Katoliške Bukvarne«. Tisk Katoliške tiskarne. vel. 8°. (12 zvezkov.)

Edinost. Glasilo političnega društva »Edinost« za Primorsko. Izhaja po trikrat na teden v šestih izdanjih. Tečaj XXII. V Trstu. 1897. Lastnik: konsorcij lista »Edinost«. Izdajatelj in odgovorni urednik: Fran Godnik. Tiskarna Dolenc v Trstu. Folio.

Gasilec. Bogu na čast, bližnjemu na pomoč. V Ljubljani. 1897. Izdaja odbor deželne zaveze kranjskih gasilnih društev. Založil odbor zaveze kranjskih gasilnih društev. Tiskala Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani (nemško in slov.). List izhaja poljubno po potrebi v nedoločenem času (4—6krat na leto).

Glas Národa. List slovenskih delavcev v Ameriki. New-York. Leto VI. 1897. Izdajatelj in urednik Fr. Sakser. Izhaja vsako sredo. Folio.

Glasnik. V Ljubljani. 1897. Letnik III. Izhaja 10., 20. in zadnjega dné vsakega meseca. Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Jakopič. Tiska Katoliška tiskarna. 4°.

Gospodarski glasnik za Štajersko. Glasilo za kmetijstvo in deželno kulturo. Izdaje c. kr. kmetijska družba Štajerska. Nemški ureduje generalni tajnik ces. svetovalec Friderik Müller. Na slovensko prelaga nadučitelj Jožef Me-

šiček v Sevnici. Založila štaj. kmetijska družba. Tiska Leykam v Gradcu. 8°. Izhaja vsakih štirinajst dnij. 1897.

Gospodarski list. Glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Ureduje Ernest Klavžar. Izhaja vsaki mesec enkrat na celi poli. V Gorici. 1897. Leto XVI. 8° Zal. c. kr. kmetijsko društvo. Tiskal Giov. Paternolli. (Priloga »Soči«.)

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Ant. Koblar. Letnik VII. V Ljubljani. 1897. Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko«. Natisnil A. Klein & Comp. (6 sešitkov na leto.)

Katoliški obzornik. Izdaje »Leonova družba«. Urejuje dr. Aleš Ušeničnik Leto I. V Ljubljani. 1897. Tiska Katoliška tiskarna. vel. 8°. Izhaja štirikrat na leto.

Kmetovalec. Ilustrovan gospodarski list. Uradno glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodine Kranjske. Urejuje Gustav Pirc, družbeni tajnik. V Ljubljani. 1897. Leto XIV. 4°.

Krščanski detoljub. List za krščansko izgojo in rešitev mladine. Izhaja štirikrat na leto. Ureduje Anton Kržič. Ljubljana. 1897. Tisk Katoliške tiskarne. Založba »kat. društva detoljubov«. Letnik IX. S prilogo: »Kako Ti je ime?«

Ljubljanski škofijski list. — Laibacher Diöcesanblatt. 1897. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Pogačar. Tiskala Katoliška tiskarna. 4°.

Ljubljanski Zvon. Leposloven in znanstven list. Uredil Viktor Bežek. XVII. leto. 1897. V Ljubljani. Tisk Národne tiskarne. v. 8°. (Izhaja vsak mesec po jedenkrat.) Izdajatelj in odgovorni urednik Valentin Kopitar. Lastnina in tisk Národne tiskarne v Ljubljani.

Mir. Izhaja 10., 20. in 30. dan vsakega meseca. V Celovcu. 1897. Leto XVI. Lastnik in izdajatelj Gregor Einspieler, župnik v Podkloštru. Odgovorni urednik Ivan Teršelič. Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. Folio. (S prilogo »Slov. prijatelj«.)

Novice gospodarske, obrtniške in národne. Izhajajo vsak petek. V Ljubljani. 1897. Tečaj LV. Odgovorni urednik Avgust Pucihar. Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki. 4°.

Planinski Vestnik. Glasilo »Slovenskega društva«. V Ljubljani. Leto III. 1897. Odgovorni urednik Josip Hauptmann.

Izdaja in zalaga »Slovensko planinsko društvo«. Tiska A. Klein & Comp. v Ljubljani. 8⁰. (Izhaja vsak mesec po jedenkrat.)

Popotnik. Glasilo zaveze slov. učiteljskih društev. (Izhaja 10. in 25. dné vsakega meseca.) Izdajatelj in urednik M. J. Nerat, nadučitelj. V Mariboru. 1897. Tečaj XVIII. Lastnik in založnik »Zaveza«. Tisk Tiskarne sv. Cirila v Mariboru. v. 8⁰.

Primorec. Izhaja vsak drugi torek. Tečaj V. 1897. V Gorici. Izdajatelj in odgovorni urednik Drag Štrucelj (pozneje Vinko Levičnik in Fran Strel). Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček (odgovoren Josip Krmpotić). Folio.

Primorski list. Poučljiv list za slovensko ljudstvo na Primorskem. Letnik V. Izhaja vsaki 1., 10. in 20. dan v mesecu. Odgovorni urednik in izdajatelj J. Marušič. Tiska Hilarijanska tiskarna. V Gorici. 1897. Folio.

Rodoljub. Glasilo »Slovenskega društva« v Ljubljani. Izhaja 1. in 3. soboto vsakega meseca. V Ljubljani. 1897. VII. leto. Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar. Lastnina in tisek Národne tiskarne v Ljubljani. 4⁰.

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja A. Gabršček. V Gorici. Tisk. in zal. Goriška Tiskarna A. Gabršček. 1897. (Izhaja po enkrat na mesec.)

Slovanski svet. Letnik X. 1897. Na Dunaju. Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik Fran Podgornik. »Slovanski svet« izhaja 5., 15. in 25. dan vsakega meseca. Tisk tiskarne J. N. Vernay.

Slovenec. Političen list za slovenski narod. Izhaja vsak dan izvzemši nedelje in praznike. V Ljubljani. 1897. Letnik XXV. Izdajatelj dr. Ivan Janežič. Odgovorni urednik Ivan Rakovec. Tisk Katoliške tiskarne v Ljubljani. Fol.

Slovenka. Glasilo slovenskega ženstva. Letnik I. V Trstu. 1897. Izdajatelj in odgovorni urednik Fran Godnik. Lastnik: Konsorcij lista »Edinost«. Tiskarna Dolenc v Trstu. Izhaja kakor priloga »Edinosti« vsako drugo soboto. 4⁰.

Slovenski gospodar. List ljudstvu v poduk in zabavo. (Izhaja vsak četrtek). V Mariboru. 1897. Tečaj XXXI. Izdajatelj in založnik Katol. tisk. društvo. Odgovorni urednik B. Ferk. Tisk tiskarne sv. Cirila. v. 4⁰.

Slovenski list. Neodvisno krščansko-socijalno glasilo. Letnik II. V Ljubljani. 1897. Urednik Svitoslav Breskvar. Izdajatelj konsorcij Slovenskega lista. Tisek J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. (Slovenski list je izhajal od 7. julija naprej po dvakrat na teden.) vel. Folio.

Slovenski Narod. Izhaja vsak dan zvečer izimši nedelje in praznike. Ljubljana XXX. leto. 1897. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Nolli. Lastnina in tisk Národne tiskarne. Folio.

Slovenski Pravnik. Izdaja društvo »Pravnik« v Ljubljani. Odgovorni urednik dr. Makso Pirc. XIII. leto. 1897. V Ljubljani. Natisnila Národna tiskarna. 8º. (Izhaja 15. dné vsacega meseca.)

Soča. Izhaja vsak petek opoldne. Tečaj XXVII. V Gorici. 1897. Izdajatelj in odgovorni urednik Dragotin Štrucelj (pozneje Vinko Levičnik in Fran Strel). Odgovoren J. Krmpotić. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabrščček. Folio.

Svoboda. Glasilo slovenskih prometnih službabnikov in obrtnijskih delavcev. Izhaja jedenkrat v mesecu. 1897. II. leto. Lastnik lista je strokovno društvo prometnih službabnikov Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Zavertnik. Tiskarna L. Bergmann & Comp. na Dunaji (do 8. številke, potem:) Trst. 1897. II. leto. Lastnika Bartl in Mihevc. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Zavertnik. Tiskarna Tomasich. Trst. Via St. Caterina. Casa Duma. Folio (od 9. številke naprej).

Svobodni glasovi. Poučno zabaven list za slovensko ljudstvo. Lastnik, izdajatelj in urednik Rok Drofenik. Tisk Národne tiskarne v Ljubljani. V Celji. 1897. Leto I. v. 8º. (Svobodni glasovi so izhajali po jedenkrat na mesec začenši od 1. septembra 1897. l.)

Učiteljski Tovariš. Glasilo »Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani. XXXVII. leto. 1897. Odgovorni urednik Jakob Dimnik. V Ljubljani. Natisnila R. Miličeva tiskarna. (Izdavatelj in lastnik: Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani).

Uradni list c. kr. celjskega okrajnega glavarstva. Uradni list izhaja vsako soboto. 1897. Izdaja c. kr. celjsko okrajno glavarstvo. Tiskala društvena tiskarna »Celeja« v Celju, Rotovške ulice št. 5., pozneje tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 4º. (Amtsblatt der k. k. Bezirkshauptmannschaft Cilli etc.)

Uradni list c. kr. okrajnega glavarstva v Brežicah. Uradni list izhaja v početku 1. in 15. vsakega meseca. 1897. Izdaja c. kr. okrajno glavarstvo v Brežicah. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 4⁰. (Slov. in nemško. — 10 štev.)

Venec cerkvenih bratovščin. Izhaja dne 24. vsakega meseca. Vrejuje dr. Frančišek Ušeničnik. Leto I. V Ljubljani. 1897. Izdaje »Katoliška Bukvarna«. Tiska Katoliška tiskarna«. vel. 8⁰.

Vrtec. Časopis s podobami za slovensko mladino. Uredil in izdal Anton Kržič. XXVII. tečaj. 1897. V Ljubljani. Natisnila Katoliška tiskarna. vel. 8⁰. (12 številk na leto.)

Zakonik in ukaznik za avstrijsko-ilirsko Primorje. Tečaj 1897. V Trstu. Tiskarnica avstrijskega Lloyda. 4⁰. (Izhaja v nedoločenih obrokih.)

Zgodnja Danica. Katolišk cerkven list. Izhaja vsak petek. Tečaj L. V Ljubljani. 1897. Odgovoren urednik Andrej Kalan, Franc Birk in zopet Andrej Kalan. Tiskarji in založniki: Jožef Blasnikovi nasledniki v Ljubljani. 4⁰.

Zgodovinski zbornik. Priloga ljubljanskemu škofijskemu listu. Izhaja v nedoločenih obrokih. X. leto. Ljubljana 1898. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Pogačar. Tiska Katoliška tiskarna v Ljubljani. 4⁰. (št. 38—41.)

Zora. Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva. Ureduje Anton Vadnal. Na Dunaju. III. leto. 1897. Tiskarna oo. Mehitaristov. (Zora izhaja koncem vsakega meseca izvzemši dva meseca počitnic.) Odgovorni urednik Frančišek Janković.

Slovenski pisane sèstavke prinašajo tudi nekateri hrvaški strokovni časopisi: „*Hrvatska misao*“, „*Nova nada*“, „*Ciklista*“, „*Stenograf*“ itd.

II. Zborniki.

Ant. Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. Izdaja »Slovenska Matica«. IV. zvezek. V Ljubljani. Tisk Národne tiskarne. 1897. 8⁰. 191 str.

Vsebina: I. Moja hoja na Triglav. Spomini Nejaza Nemcigrena. II. Fr. L. L.: Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano.

Dejanje svetega Detinstva. V poduk malim in odraščenim. XVII. zvezek. V Ljubljani. 1897. Samozaložba. Natisnila Katoliška tiskarna. 16⁰. 78 str.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. (Glej I.)

Letopis Slovenske Matice za leto 1897. Uredil Anton Bartl. Založila in izdala »Slovenska Matica«. V Ljubljani Natisnila Národna tiskarna. 1895. 8⁰. 338 str.

Vsebina: Dr. Franc Kos. Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev. — Ivan Steklasa: Ivan Vajkard Turjaški. Dr. Janko Pajk: O jedru tragedije in drame sploh — I. Vrhovec: Francoska ljudska šola na Kranjskem. — Dr. Matija Murko: Jan Kolar. — R. Perušek: Slovenska biblijografija. — E. Lah: Letopis „Slovenske Matice".

Naš Dom. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. II. zvezek. »Zadnji grof Celjski« in »Iskalci biserov na otoku Sv. Duha.« Povest. Ruski spisal Emilij Mušik, preložil Krutogorski. V Celju. 1897. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. 120 str. m. 8⁰.

Pomladni Glasi, posvečeni slovenski mladini. S štirimi slikami. Uredil in založil Evgen Lampe. 7. zvezek. V Ljubljani. 1897. Tiskala Katoliška tiskarna. m. 8⁰ 144 str.

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik »Domoljubu«. V Ljubljani. 1896. Založilo »Tiskovno društvo«. Tisk Katoliške tiskarne. Dobiva se v »Katoliški Bukvarni«. XI. zvezek. (1898). 8⁰. 192 str.

Salonska knjižnica. Izdaja in ureja Andrej Gabršček. (Glej XVII.)

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja Andrej Gabršček Snopič 57—69. m. 8⁰. V Gorici. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1897. (Glej I. in XVI.)

Slovenske Večernice. 50. zvezek.

Vsebina: J. Milovršnik. Boj za pravico (glej XIX. in XVI.)

Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodoznanskem, statističnem, kulturnem in zgodovinskem obziru. II. del. Trst in Istra. Ljubljana. 1897. Izdala »Slovenska Matica«. Natisnila J. Blasnikova tiskarna. (Glej XXI. Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra.)

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala »Slovenska Matica«. X. zvezek. Trojka. V Ljubljani. 1897. Tiskala Blasnikova tiskarna. (Glej XVI. Trojka.)

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središči. VI. zvezek. V Ljubljani. 1897. Samozaložba. Natisnila Katoliška tiskarna. m. 8⁰. 47 str.

III. Bogoslovna dela.

Novi testament gospoda in zveličarja našega Jezusa Kristusa. Poleg grškega izvirnika. Na Dunaji. 1882. Založila Britanska in inozemska svetopisemska družba. m. 8⁰. 410 str.

Psalmi Davidovi. Na Dunaji. 1882. Založila Britanska in inozemska svetopisemska družba. m. 8⁰. 112 str.

Kristusovo življenje in smrt. Spisal dr. Štefan Kocjančič. I. del. 3. snopič. (Nov natisek.) Izdala družba sv. Mohorja v Celovcu. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja. 4⁰. 10 pol.

Svete zgodbe za male otroke. V Ljubljani. 1897. Založilo »Katoliško društvo detoljubov«. Tisek Katoliške tiskarne v Ljubljani. m. 16⁰. 25.—70. str.

Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampè. 4. snopič. (str. 353—480). Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. V Celovcu. 1897. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja. 4⁰.

Življenje svetnikov. Spisala dr. J. Rogač in M. Torkar. 5. snopič in 7. snopič. (Nov natisek.) Izdala družba sv. Mohorja v Celovcu. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja. v. 8⁰. [vsak zvezek po 15 pol.]

Nauk o svetem Detinstvu. Na svetlo dalo vodstvo sv. Detinstva za slovenske pokrajine. V Ljubljani. Založilo vodstvo. Natisnila Katoliška tiskarna. 1897. 12⁰. 31 str.

Pravoverni Katoličan. Preložil Anton Chráska. V Ljubljani. Samozaložba. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Bamberg. 1897. 16⁰. 24 str.

Bratovščina sv. Uršule in njenih tovarišic za srečno zadnjo uro ter za medsebojno krščansko podučevanje in bratovsko spominjanje k lepemu življenju. Podučna in molitvena knjižica bratom in sestram te družbe in slehernemu v poduk in spodbudo. Z dovoljenjem............... Sedmi pomnoženi natis. Maribor. 1897. Založila bratovščina. Tisek tiskarne sv. Cirila. m. 16⁰. 212 str.

Bratovščina za vedno češčenje presvetega Rešnjega Telesa in za opravo ubožnih cerkvâ. Kanon. ustanovljena v cerkvi čč. gg. Uršulink v Ljubljani. — Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani. 16⁰. 32 str. (Založila bratovščina.)

Posvečenje tretjega reda božjemu srcu Jezusovemu............. V Celovcu. 1897. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja. 8⁰. $^1/_2$ pole.

Vodilo svetovnega tretjega reda sv. Frančiška. Ljubljana. 1896. Natisnili J. Blasnikovi nasledniki. 16°. 22 str.

Druga sveta sinoda ali cerkveno zborovanje lavantinske škofije v cerkvi svetega Alojzija v Mariboru od dne 28. septembra do 2. oktobra 1896. Maribor. 1897. Založilo »Katol. tisk. društvo«. (Sestavil dr. Ivan Mlakar.) Tisek tiskarne sv. Cirila. m. 8°. 22 str.

Kakó ti je ime? ali *Vzorno življenje naših svetih priprošnjikov v nebesih.* Za mladino. II. Sveti Jožef. V Ljubljani. 1897. Založilo »Katoliško društvo detoljubov,« Tisk Katoliške tiskarne. 16°. 49.—108. str.

Kakó ti je ime? ali *Vzorno življenje naših svetih priprošnjikov v nebesih.* Za mladino. III. Sv. Frančišek Asiški. Sestavil V. C. V Ljubljani. 1897. Založilo »Katoliško društvo detoljubov«. Tiskala Katoliška tiskarna. 16°. 1.—48. str.

Meditationes in exercitiis synodalibus (v slov. jeziku) 8°. 44 str. (v »Additamentum« h knjigi »Gesta et statuta synodi dioecesanae quam anno Domini 1896 constituit et celebravit Michael Napotnik, Princeps. Episcopus Lavantinus etc. Marburg. 1897. Sumptibus Pr. Ep. Ordinariatus Lavantini«. Typis typographiae s. Cyrilli. str. 407—450.)

Premišljevanje o življenju našega Gospoda Jezusa Kristusa za vse dneve celega leta. Spisal o. Brunon Vercruysse, duhovnik D. J. Po trinajsti francoski izdaji preložili lavantinski bogoslovci. II. zvezek. Od dne 1. malega srpana do dne 31. grudna. V Mariboru. 1897. Tisek in zaloga tiskarne sv. Cirila. 12°. 561 + XIV. str.

Srce človečje hiša božja, ali pa delavnica satana. Raztolmačeno v 10 podobah. V Gradcu. 1897. 8°. 56 stranij. (Založil Th. Keil.)

Sveta birma. Pouk in priprava za ta sveti zakrament. (Za šolo in dom.) Sèstavil Jernej Voh, župnik. Maribor. 1897. Tiskala in založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 16°. 50 str.

Šest govorov sv. Alojziju v čast, mladini in vzgojiteljem v prid. Govoril J. N. Renier pri sv. Jakobu v Ljubljani. 1897. Dobiček je namenjen za nove zvonove cerkve sv. Jakoba. Založilo cerkveno predstojništvo. Tiskala Katol. tiskarna. 16°. 48 str.

Nagovor (knezoškofa dr. Mihaela Napotnika) o priliki otvoritve misijonske hiše in slovesne predstave častitih očetov in bratov misijonarjev sv. Vincencija Pavljana v cerkvi sv. Jožefa v Studencih poleg Maribora dne 12. sept. 1897.

m. 8°. 10 str. (Eröffnung der neuen Missionsanstalt Jesus-Maria-Josef in Brunndorf bei Marburg am 12. September 1897. Von einem Festtheilnehmer. Marburg. 1897. Im Verlage des Berichterstatters. St. Cyrillus-Buchdruckerei. Str. 31—40.)

Pastirski list. Alojzij po božji in apostolskega sedeža milosti knez-nadškof Goriški častiti duhovščini in vernikom svoje nadškofije pozdrav in blagoslov! V Gorici dne 14. februvarja 1897. Izdala in natisnila Hilarijanska tisk. v Gorici. 4°. 6 str.

(*Pastirski list škofa Andreja Marije v Trstu.* Založilo škofijstvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 4°. 4 str.)

Pastirski list postni in postna postava za l. 1897. Mihael po božji milosti in božjem vsmiljenju knezoškof lavantinski, častiti duhovščini in vsem ljubim vernikom svoje škofije pozdrav, blagoslov in vse dobro od Boga Očeta in Boga Sina v edinosti sv. Duha! Maribor, dne 16. svečana 1897. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 4°. 8 str.

Pastirski list. Nadškofje in škofje avstrijski. (15. januvarja 1897.) Natisnila Katoliška tiskarna. 4°.

Pastirski list vseh avstrijskih škofov povodom bližnjih volitev za državni zbor. Nadškofje in škofje avstrijski vernikom svojih škofij mir milost in blagoslov od Gospoda našega Jezusa Kristusa. Maribor dne 30. prosinca 1897. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 4°. 8 str.

Skupno pastirsko pismo avstrijskih nadškofov in škofov ob priliki biserne maše sv. očeta Leona XIII. Natisnila Katoliška tiskarna. 4°.

Pastirski list avstrijskih nadškofov in škofov. 4°. 1/2 pole.
Isto o priliki državn. volitev. 4°. 1. pola. Isto 4°. 1 pola.
Isto postni. 4°. 1 pola. (Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. Založil knezoškofijski urad.)

Katoliški molitvenik za bolnike v desetih jezikih za vporabo dušnim pastirjem zlasti v bolnišnicah, kakor tudi vsem prijateljem bolnikov in bolnikom samim. Spisal Adalbert Anderl, duhovnik pri župni cerkvi sv. Jožefa v Leopoldovem mestu na Dunaji. Deveti ali slovenski del. Preložen v slovenščino po nemškem izvirniku, ki je potrjen od visokočastitega dunajskega knezo-nadškofijstva. Na Dunaji. Založil Adalbert Anderl. Wien, II. Taborstrasse Nr. 19. 1897. 8°. 40 strani. Tiskal Karol Fromme, c. kr. dvorna tiskarna na Dunaji.

Ključ nebeških vrat. Jutranje, večerne in mašne molitve z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R........ Desetega natisa. V Ljubljani. 1897. Založil Matija Gerber, bukvovez. Tiskarna R. Miličeva. Ljubljana. 24°. 427 str.

Naša ljuba Gospa vedne pomoči. Prevod iz nemškega. V Ljubljani. 1897. Založila »farna cerkev Tržiška«. Tiskala Katoliška tiskarna. 12°. 204 str.

Rajski cvet. Nabral iz spisov škofijstveno dovoljenih P. Hrisogon M. O. S. F. Ljubljana. 1897. Založil in prodaja Janez Giontini, knjigotržec. C. kr. dvorna tiskarna J. Feichtingerjevi dediči v Lincu. 12°. 320 str.

Reši dušo. Spomin na sv. misijon. Sèstavil in založil Franc Rihar, župnik v Mekinjah pri Kamniku. V Celovcu. 1897. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. 16°. 24 str.

Srce v Jezusu. (Molitvenik, izdal »Amerikanski Slovenec«. (Tow. Minne.)

Spomin slovesnega kronanja žalostne Matere božje na 20. septembra 1896. katera se časti v slavnej stolni cerkvi sv. Justa M. v Trstu. Poslovenil G. Janez Slavec, župnik. Čisti dohodek v korist bratovščine žalostne Matere božje ...... Založil Alojzij Stolfa. Tiskarna Tomasich v Trstu. 1896. 8°. 53 str. (Z 12 podobami.)

Sveti rožni venec. Poučna in nabožna knjiga za krščansko ljudstvo. Nemški spisal dr. Jožef Walter, prošt v Innichenu. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1897. 12°. 316 str. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Tolažba katoliškega kristjana. Spisal P. Hrisogon Majar. (Založil Mader v Pliberku. Natisnil Blanke v Ptuju) 16°. 20 pol.

Večna molitev pred Jezusom v Zakramentu ljubezni. Po tretjem natisu nemške knjige P. J. Walterja O. S. B. priredili za slovensko ljudstvo ljubljanski bogoslovci .... V Ljubljani. 1895. Založil J. Flis. Tisek Katoliške tiskarne. 12°. 624 str.

(*Knjižica za ustanovo družbe svete Obitelji.* Založilo škofijstvo v Trstu. Natisnila tiskarna Dolenc v Trstu. 1897. 16°. 30 str.)

Večna bratovščina za srečno smrt. V Selnici nad Mariborom. Zaloga bratovščine. Tisek tiskarne sv. Cirila v Mariboru. (1897.) m. 8°. 4 str.

Cerkveni listi: Cerkveni glasbenik, Cvetje z vrtov sv. Frančiška, Duhovni pastir, Katoliški obzornik, Ljubljanski škofijski list, Zgodnja Danica, Venec cerkvenih bratovščin.

Šolske knjige. (Glej VII. b.)

IV. Dela spadajoča v krog državnega in pravnega znanstva, politike in narodnega gospodarstva.

Civilno-pravdni red. Zakon z dne 1. avgusta 1895. št. 113. Prestavo na slovenski jezik priredil dr. L. Filipič. V Celju. 1897. 8°. [XII] + XXVIII. + 311 str. (Tiskal Drag. Hribar v Celju.)

Sodni pravilnik. Zakon od 1. avgusta l. 1895. št. 111. drž. zak. Uvodni zakon od 1. avgusta l. 1895. št. 110. drž. zak. Prestavo na slovenski jezik priredil dr. Ludovik Filipič, odvetnik v Celji. Založil in natisnil Drag. Hribar v Celji. m. 8°. 83 str.

Cerkvene pristojbine (štolnina) za Štajersko, Koroško in Kranjsko. Spisal Rok Drofenik. Založil in prodaja R. Drofenik v Celji. 1897. Natisnila Narodna tiskarna v Ljubljani. 8°. 16 str.

Boj za slovenske ljudske šole v Trstu. Utok Josipa Vodopivec .... Sèstavil in predložil dne 7. avgusta 1894. visocemu c. kr. ministerstvu za bogočastje in uk pooblaščenec prosilcev dr. Gustav Gregorin, odvetnik v Trstu. ...... V Trstu. 1894. Založil dr. Gustav Gregorin. Tiskala tiskarna Dolenc. 16°. 32 str.

Primorski odnošaji v poslanski zbornici na Dunaju. Po brzopisnih zapisnikih. V Gorici. Tiskala, izdala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabrščček. 1897. Lex 8°. 61 str. (Priloga »Edinosti«.)

Luč. Slovenskemu ljudstvu v prosveto. Založil Ivan Schanzer v Celju. Tiskala društvena tiskarna »Celeja« v Celju. 4°. 6 str.

Nova Luč. Slovenskemu ljudstvu v prosveto. Izdal in založil Ivan Schanzer v Celju. Natisnila društvena tiskarna »Celeja« v Celju. 4°. 4 str. Po konfiskaciji drugi natis!

Socijalni demokratje, novi „kmečki prijatelji“. Kmečko vprašanje zlasti z ozirom na knjižico »Slovenskim kmetom v poduk in prevdarek«. Drugi natis. Maribor. 1897. Tisk in zaloga tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. 36 str.

Deželni odbor poroča deželnemu zboru poknežene grofovine Goriške in Gradiške o svojem delovanji od 1. januarja do konca decembra 1897. V Gorici. 1897. Nat. Seitz. Zal. deželni odbor.

Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani od 28. decembra 1896. do dne 6. marca 1897. 38. zvezek. Založil deželni odbor kranjski. Tisek Miličev. 4⁰. XXXVIII + XXXVIII. 431 + 530 + 299 str.

Ustave Zjedinjenih držav. (Natisnil in založil »Amerikanski Slovenec«. Tow. Minn.)

Velecenjeni volilci mesta Idrije. V Ljubljani. Samozaložba. Tisk Národne tiskarne v Ljubljani. m. 8⁰. 16 str. (Volilni oklic Národne stranke.)

Velecenjeni volilci mest Loka in Kranj (itd.)

Politični listi: Amerikanski Slovenec, Delavec, Dolenjske no, vice, Domoljub, Domovina, Edinost, Glas Národa, Glasnik-Mir, Novice, Primorec, Primorski list, Rodoljub, Slovanski svet, Slovenec, Slovenski gospodar, Slovenski list, Slovenski narod, Soča, Svoboda.

Pravoslovni list: Slovenski pravnik.

Zakonarski listi: Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino štajersko; Deželni zakonik za vojvodino kranjsko; Državni zakonik; Uradni list celjskega glavarstva; Uradni list c. kr. okrajnega glavarstva v Brežicah; Zakonik in ukaznik za avstr.-ilirsko Primorje.

V. Zdravoslovna dela.

Kratko navodilo mrtvoogledmikom, da ložje spoznavajo in pravilno zapisujejo smrtne vzroke. Založil dr. Jul. Kotzmuth, c. kr. okr. zdravnik. Tiskal R. Šeber v Postojini. v. 8⁰. 4 str.

Kako se je ogibati nesreč provzročenih z elektriko in kako je pomagati v takšnih nesrečah. (Po nemškem izvirniku.) .... Na Dunaju. V cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig. 1897. 8⁰. 14 str. Natisnil Karl Gorišek na Dunaju. V.

Kutschera Adolf, vitez pl. Aichbergen. Navod k desinfekciji o praksi na deželi. (sic!) (nemški in slov.). V Ljubnem. Tiskal L. Nüssler. 1897. 8⁰. 17 str.

Službeni predpisi za babice. Izdalo c. kr. ministerstvo za notranje stvari z ukazom z dne 10. septembra 1897. 1.

(drž. zak. št. 216). Na Dunaju. Natisnila in založila c. kr. dvorna in državna tiskarnica. 1897. 8⁰. 55 str.

Zbirka domačih zdravil, kakor jih rabi slovenski narod. S poljudnim opisom človeškega telesa. Tretji pomnoženi natis. V Celji. 1897. Zbral, tiskal in založil Dragotin Hribar v Celji. 8⁰. 110 + II. str.

VI. Modroslovna dela.

Cvetje s polja modroslovskega. Kratek sestav glavnih modroslovskih naukov. Spisal dr. Frančišek Lampé. V Ljubljani. Tiskala Katoliška tiskarna. 1897. 12⁰. 265 str.

VII. Vzgojeslovna dela.

a) Teoretsko-vzgojeslovne knjige.

Anleitung zum Gebrauche des Ersten deutschen Übungsbuches für slovenische allgemeine Volksschulen (Prva nemška vadnica za slovenske občne ljudske šole.) . . . . Wien. Im kaiserlich-königlichen Schulbücherverlage. 1897. Druck von Karl Gorischek in Wien. v. 8⁰. 275 str.

Narodna šola družbe sv. Cirila in Metoda v Št. Rupertu pri Velikovcu. Pomnoženi ponatis iz »Mira«. Izdalo in založilo uredništvo »Mira«. Cena 10 kr. V Celovcu. 1896. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja. 12⁰. 64 str.

Razdelitev učne tvarine iz realij slovenskih in utrakvističnih šol za šolski okraj Kočevje. Sprejeta v okrajni učiteljski konferenci v Ribnici dne 30. junija 1897 l. in potrjena od visokega c. kr. deželnega šolskega svèta z odlokom od 23. oktobra 1897 št. 3065. Založil c. kr. okrajni šolski svèt v Kočevji. Tiskal R. Šeber v Postojni. 8⁰. 11 str.

Učni načrt za pouk v spisji na ljudskih šolah logaškega okraja, izdelala okrajna učiteljska konferencija l. 1897. . . . . Izdal in založil c. kr. okr. šolski svèt v Logatci l. 1897. pod št. 1095. Tiskal R. Šeber. Postojna. 8⁰. 8 str.

Ženska ročna dela za pouk na ženskih učiteljiščih. Sèstavila Pavla pl. Renzenberg, c. kr. učiteljica na ljublj. učiteljišču. I. del. Kvačkanje. V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1897. 8⁰. 99 str.

b) šolski učbeniki.

Mali katekizem ali krščanski nauk. (Izvirnik potrdili vsi avstrijski škofje, zbrani na Dunaju dne 9. aprila 1849.) . . . . V Ljubljani. 1897. Tiskala Katoliška tiskarna. Založilo knezoškofijstvo ljubljansko. m. 8⁰. 68 str.

Srednji katekizem ali krščanski nauk. ....
V Ljubljani. 1897. Tiskala Katoliška tiskarna. Založilo knezoškofijstvo ljubljansko. m. 8⁰. 192 str.

Veliki katekizem ali krščanski nauk. ....
V Ljubljani. 1897. (1896). Tiskala Katoliška tiskarna. Založilo knezoškofijstvo ljubljansko. m. 8⁰. 224 str.

Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi za nižje razrede srednjih šol priredil Andrej Karlin, katehet na c. kr. nižji gimnaziji v Ljubljani. ....
V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. 8⁰. 133 str.

Prva nemška vadnica za slovenske občne ljudske šole. Spisala H. Schreiner, ravnatelj in dr. J. Bizjak, profesor na c. kr. učiteljišču v Mariboru. . . . . Na Dunaju. V cesarsko kraljevi založbi šolskih knjig. 1897. 8⁰. 148 str. (Erstes deutsches Übungsbuch für slovenische allgemeine Volksschulen. Verfasst von H. Schreiner, Director und Dr. J. Bezjak, Professor an der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Marburg. . . . . Wien. Im kaiserlich-königlichen Schulbücherverlag. 1897. Druck von Karl Gorischek. Wien V.)

Slovensko-nemški abecednik za občne ljudske šole. Slovenisch-deutsche Fibel für allgemeine Volksschulen von Karl Prechern. Wien. Im k. k. Schulbücherverlage. 1897. 8⁰. 156 str.

Začetnica za slovenske ljudske šole. Sèstavila Janez Koprivnik in Gabrijel Majcen. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8⁰. 96 str. Natisnil K. Gorišek na Dunaju.

Druga nemška slovnica za obče ljudske šole. (Tiskana brez premene kakor leta 1896.) Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8⁰. 256 str. Natisnil K. Gorišek na Dunaju. V.

Navod k naučenju italijanskega jezika za slovenske ljudske šole. Spisal Anton Valentič. . . . Pregledano in popravljeno izdanje. I. del. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8⁰. 6 pol. (Natisnil Karl Gorišek na Dunaju. V.) II. del. $14^1/_2$ pol.

Deutsches Lesebuch für die 1. und 2. Classe slovenisch-utraquistischer Mittelschulen und verwandter Lehranstalten. Herausgegeben von Anton Štritof. Wien. Im kaiserlich-königlichen Schulbücherverlage. 1897. 8⁰. 282 str.

Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. Sèstavila M. Josin in E. Gangl, učitelja v Ljubljani. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1897. 8°. 224 str.

Tretje berilo za obče ljudske šole. (Tiskano brez premene kakor leta 1896.) Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8°. 247 str. Na Dunaju. Natisnil Karl Gorišek na Dunaju.

Četrto berilo za obče ljudske in nadaljevalne šole. (S podobo našega svetlega cesarja). Sèstavil Peter Končnik. Pregledana izdaja...... Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 303 str. Natisnil K. Gorišek na Dunaju. V.

Slovenska čitanka za Nemce na srednjih šolah in učiteljiščih. S slovensko-nemškim slovarjem. Nadaljevanje početnice »Slovenisches Elementarbuch« spisal Josip Lendovšek. Sèstavil Josip Lendovšek. Po rokopisni ostalini pisateljevi uredil, popolnil in izdal Anton Štritof... Na Dunaju. V c. kr. založbi šolskih knjig. 1897. Natisnil Karl Gorišek na Dunaju. V. 8°. 167 str.

Slovenisches Lesebuch für Deutsche an Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten. Hiezu ein slovenisch-deutsches Wörterbuch. Fortsetzung des Werkes »Slovenisches Elementarbuch« von Josef Lendovšek. Zusammengestellt von Josef Lendovšek. Nach dem handschriftlichen Nachlasse des Josef Lendovšek, redigiert, ergänzt und herausgegeben von Anton Štritof. Im k. k. Schulbücherverlage. 1897. Druck von Karl Gorischek. Wien. V.

Deutsch-slovenisches Wörterbüchlein zum Gebrauche beim Unterrichte in den weiblichen Handarbeiten an Volksschulen mit slovenischer Unterrichtssprache. Verfasst von H. Schreiner Dr. J. Bezjak. Marburg. 1897. Im Selbstverlage. Druck der St. Cyrillus-Buchdruckerei in Marburg. m. 8°. 32 str.

Slovensko-nemški slovar k Lendovšek-Štritofovi slovenski čitanki za Nemce. Sèstavil Josip Lendovšek. Po rokopisni ostalini pisateljevi uredil, popolnil in izdal Anton Štritof.... Na Dunaju. V c. kr. založbi šolskih knjig. 1897. Natisnil Karol Gorišek na Dunaju. v. 8°. 162 str. — Slovenisch-deutsches Wörterbuch zum slovenischen Lesebuche für Deutsche von Lendovšek-Štritof. Nach dem handschriftlichen Nachlasse des Josef Lendovšek, redigiert, ergäntzt und herausgegeben von Anton Štritof. Wien. Im kaiserlich-königlichen Schulbücherverlage. 1897. Druck von Karl Gorischek. Wien. V.

Stenski zemljevid Palestine. Za pouk v zgodbah sv. pisma starega in novega zakona. Za porabo v slovenskih šolah priredil prof. Fr. Orožen. Merilo 1 : 200.000. Založil Ed. Hölzel na Dunaju. 1897.

Zemljepis za meščanske šole. Spisal Fr. Orožen, profesor na c. kr. učiteljišči v Ljubljani. Prva stopnja. Drugi nespremenjeni natisk prve....... izdaje...... V Ljubljani. 1897. Tiskal in založil Rudolf Milic. 8°. 68 str.

Zemljepis za prvi gimnazijski razred. Sestavil Ivan Vrhovec, c. kr. profesor. Ljubljana. 1897. Založili in tiskali Blasnikovi nasledniki. 8°. 72 str.

Zemljepis za spodnje in srednje razrede avstrijskih srednjih šol. Spisal Simon Rutar, c. kr. gimnazijski profesor. Drugi tečaj: Opis zemelj..... V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1896. 8°. 167 str.

Zgodovina srednjega veka. Po Fr. Mayerjevi knjigi za nižje razrede srednjih šol priredil Anton Kaspret, c. kr. profesor prve državne gimnazije v Gradcu. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. V Ljubljani. 1897. 8°. 96 str.

Računica za obče ljudske šole. Izdája v treh delih. Prva stopnja. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. (Tiskana brez premene kakor leta 1896.) Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8°. 88 str. Natisnil Karl Gorišek na Dunaju. V.

Računica za obče ljudske šole. Izdaja v treh delih. Druga stopnja. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. (Tiskana brez premene kakor leta 1896.) Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1897. 8°. 97 str. Natisnil Karl Gorišek na Dunaju. V.

Slavček. Zbirka šolskih pesmi. Uglasbil Anton Nedvěd, c. kr. učitelj godbe. Prva stopnja..... Tretji natis..... V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 12°. 36 str.

(*Stenske table.* Sèstavila Žumer in Razinger.) Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. Folio. 25 tab. (1896).

c) Knjige za mladino.

Cvetke zelene in zvenéle za mlade in stare. Nabral H. Majar. V Ljubljani. 1897. Založil in prodaja Anton Turk, knjigovez. m. 8°. 72 str. (Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani.)

Pripovedke za mladino. 1. zvezek. Spisal Fr. Hubad. Tretji natis. V Ljubljani. Založil in prodaja J. Giontini. 1897. Natisnil V. Blanke v Ptuji. m. 8°. 72 str.

Pripovedke za mladino. II. zvezek. Spisal Fr. Hubad. Drugi natis. V Ljubljani. Založil in prodaja J. Giontini. 1897. Natisnil V. Blanke v Ptuji. m. 8°. 91 str.

Sto národnih legend. Slovenski mladini in preprostemu ljudstvu v poduk in zabavo nabral in priredil Anton Kosi. V Ljubljani. 1897. Izdal in založil J. Giontini. Tiskarnica R. Miličeva v Ljubljani. m. 8°. 234 str.

Pedagogijski listi: Angeljček, Dejanje sv. detinstva, Krščanski detoljub, Popotnik, Učiteljski tovariš, Vrtec.

Pedagogijski zborniki: Pomladni glasi. Zabavna knjižnica za mladino.

VIII. Jezikoslovna dela in spisi iz književne zgodovine.

Zgodovina slovenskega slovstva. III. del. Drugi zvezek. (Dalje in konec.) Spisal profesor dr. Karol Glaser. Katoliška tiskarna. Ljubljana. (1897.) 8°. str. 177—338.

Naši knjižni grehi. Spisal M. M. Hostnik, profesor v Rusiji. Ponatis iz »Slovanskega sveta«. Dunaj. Tiskarna Ivana N. Vernay. 1896. 16°. 32 str.

N. Odlomek latinsko-slovenskega slovarja (na pokaz). Sèstavil Fran Wiesthaler. (V Izvestju c. kr. državne nižje gimnazije v Ljubljani.)

Ročni rusko-slovenski slovar. 378 str. *Kratka slovnica ruskega jezika.* 85 str. Sèstavil M. M. Hostnik. V Gorici. 1897. 8°. Natisnola »Goriška tiskarna« A. Gabrščček.

Letopis Matice slovenske.

Šolski učbeniki.

IX. Zgodovinski spisi, življenjepisi, spominske knjige.

Božja pot Matere Božje na Blejskem jezeru. II. pomnoženi natisek. V Ljubljani. 1896. Založil Anton Turk, knjigovez. Katoliška tiskarna v Ljubljani. m. 8°. 20 str.

O stoletnici Vodnikovih „Lublanskih Noviz“. Spisal in izdal v prid družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani Ivan Vrhovnik. Ponatisnjeno iz »Slovenskega Lista«. V Ljubljani. 1897. Založil izdajatelj. m. 8°. 87 str.

Spomenica kranjske gimnazije vzidana pod sklepni kamen novega gimnazijskega poslopja dne 18. septembra l. 1897. Sèstavil A. Š t r i t o f. Ponatis iz »Slovenskega Lista«. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. 8⁰. 11 str.

Spominski listki iz avstrijske zgodovine. Sèstavil B o r i s l a v. V Ljubljani. 1897. Založil J. Giontini. Tiskal R. Milic v Ljubljani. m. 8⁰. 98 str.

Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica. Spisal Jožef L a v t i ž a r, duhovnik Ljubljanske škofije. V Ljubljani. 1897. Založil pisatelj. Tiskala R. Miličeva tiskarna. 8⁰. 146 str.

Izvestja muzejskega društva. (II.)

Letopis Matice slovenske. (II.)

Zgodovinski zbornik. (I.)

Šolski učbeniki. (VII.)

Sèstavki v različnih časopisih in knjigah.

X. Starinarska dela.

XI. Zemljepisna, potopisna in národopisna dela.

Bolgarija in Srbija. Opisal Anton B e z e n š e k, profesor na državni višji gimnaziji v Plovdivu, častnik akademije francoske itd. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1897. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8⁰. 237 str.

Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. Prirodoznanski, statistični, kulturni in zgodovinski spis (12 podob in 1 načrt). Spisal S. R u t a r, c. kr. gimnazijski profesor. (II. snopič). Ljubljana. 1897. Izdala »Matica Slovenska«. Natisnila J. Blasnikova tiskarna. 8⁰. 129.—280. + V str.

Časopis: Planinski vestnik.

Izvestja muzejskega društva. (I.)

Šolski učbeniki. (VII.)

Sèstavki v različnih časopisih in knjigah.

XII. Matematska in zvezdoslovna dela.

Šolski učbeniki.

XIII. Prirodopisna in prirodoslovna dela.

Matica slovenska. *Elektrika*, nje proizvajanje in uporaba. Spisal Ivan Šubic, c. kr. ravnatelj. Izdala in založila »Matica Slovenska«. V Ljubljani. 1897. Natisnil Dragotin Hribar v Celju. Lex. 8⁰. LXIV. + 96 str.

Izvestja muzejskega društva.

Sèstavki v različnih časopisih in knjigah.

XIV. Dela spadajoča v krog trgovine, obrta, rudarstva, stavbarstva.

Zapisnik o redni seji trgovske in obrtniške zbornice za Kranjsko v Ljubljani. 8⁰. (v različnem obsegu večkrat na leto).

VII. Letopis Zveze slovenskih posojilnic. 1896. Na svetlo dala Zveza slovenskih posojilnic v Celji. Celje. 1897. Izdalo in založilo načelstvo Zveze slovenskih posojilnic. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 4⁰. 83 str.

Letni računi slovenskih posojilnic. Spisal J. Lapajne. 12⁰. 16 str. S prilogo: *Izvestje centralne posojilnice slovenske* leta 1898. Samozaložba. Tisk Národne tiskarne v Ljubljani.

XV. Dela, katerim je predmet ratarstvo, živinarstvo, sadjarstvo, domače gospodinjstvo.

Naše vinogradništvo. Spisal Frančišek Gombač, deželni potovalni učitelj za vinstvo. Druga pomnožena izdaja knjižice »Najcenejša in najhitrejša obnovitev opustošenih vinogradov. V berilo je vtisnjenih 49 slik. Dodatek. Avstrijsko zakonodajstvo v trtnoušnih zadeváh. Sèstavil dr. Gustav Marchet, r. j. profesor na c. kr. visoki šoli za kmetijstvo na Dunaju. V Ljubljani. 1897. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. Založil deželni odbor Kranjski. 8⁰. 144 str.

Navodilo o pokončavanji škodljivih mrčesov. V Ljubljani. 1890. Na poli. (Tisek?)

Peronospora ali strupena rosa ter način, kako se tej bolezni obraniti. Govoril dne 27. maja 1897 na podučnem shodu središkega bralnega društva »Edinost« Anton Kosi,

učitelj in posestnik v Središči. Maribor. 1897. Založilo bralno društvo »Edinost«. Natisnila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. (Ponatis iz »Slov. Gospodarja«. 12°. 24 str.

Poljedelstvo. Slovenskim gospodarjem v poduk. Spisal Viljem Rohrman, strokovni učitelj na deželni kmetijski šoli na Grmu. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. I. del. Splošno poljedelstvo. V Celovcu. 1897. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja. 8°. 144 str.

Slovenska kuharica ali navod okusno kuhati navadna in imenitna jedila. Spisala in na svetlo dala Magdalena Pleiweis. Četrti pomnoženi natis. V Ljubljani. 1897. Založila Kat. tiskarna. 8°. 398 str.

Gospodarski listi: Gospodarski glasnik za Štajersko, Gospodarski list, Kmetovalec in različni drugi časopisi, ki se bavijo poleg drugih predmetov tudi z gospodarstvom.

XVI. Vojaške knjige, vežbeniki in pravilniki za požarnike, telovadce itd.

Časopis: Gasilec.

XVII. Leposlovne knjige, estetične razprave.

Ernani. (Lirična drama v štirih dejanjih, spisal J. M. Piave, preložil A. Funtek, uglasbil G. Verdi.) Samozaložba. Tisek Narodne tiskarne v Ljubljani. m. 8°. 16 str.

„Glasbena Matica“ v Ljubljani. (Besedilo vsporeda prvega rednega koncerta dne 7. januarija 1897. 4 str.) Národna tiskarna. Isto za drugi redni koncert 8. marcija 1897. 3 str.

„Glasbena Matica“ v Ljubljani. Franz Schubert. Simfonija št. 7. C-dur. Wolfgang Amadeus Mozart. Requiem. Requiema besede. Založila »Glasbena Matica« v Ljubljani. Tisek R. Miličeve tiskarne. 8°. 16 str. (Vspored koncerta dne 12. aprila 1897. l.)

Ilešič Fran. Dramatika in slovensko slovstvo. (Jahresbericht des k. k. Staatsobergymnasiums zu Laibach. 1897. v. 8°. str. 3.—14. —)

Ivanu Navratilu za sedemdeseti god. J. S. (Josip Stritar.) (Listič s pesmico v treh kiticah in podpisom.) Na Dunaju dne 4. sušca l. 1895. 8°.

Iz luči in teme. Zložil E. Gangl. Tiskal in založil Rudolf Milic. (V Ljubljani). 8°. 102 str.

Krištof Kolumb ali odkritje Amerike. Zgodovinski roman. Spisal E. Šreknik. (Z ruskega poslovenil J. M.) V Ljubljani. 1897. Tiskali in založili J. Blasnikovi nasledniki. 8°. 281 str.

Marijine pesmi. Nabral Valentin Štolcer, učitelj v Razboru pri Slovenjgradcu.. .... Ljubljana. Založil Val. Štolcer. Tisk J. Blasnika naslednikov. 1897. m. 8°. 39 str.

Ljuba Babič (Gjalski). Márica. Povest. Prevel Vinko Vinić. (Slovanska knjižnica. Snopič 62—63. V Gorici. 1897. m. 8°. 139 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabrščck.)

Moja hoja na Triglav. Spomini Nejaza Nemcigrena. (Glej II. Ant. Knezova knjižnica.)

O te ženske! Novele in črtice. Spisal Fran Govékar. (Salonska knjižnica. I. V Gorici. 1897. m. 8°. 291 str. Tisk. in zal. Goriška tiskarna A. Gabrščck.)

Poezije. Zložil Zamejski. (Slovanska knjižnica. Snopič 60—61. V Gorici. 1897. m. 8°, 128 str. Tiska in zalaga Goriška tiskarna A. Gabrščck.)

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. II. zvezek. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tiskala Ig. pl Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. m. 8°. 310 str.

Povesti s potovanja. Spisala Ana Řeháková. Z dovoljenjem pisateljice poslovenila A. Dermôta in J. Kunšič.

Korotanske povesti. Spisala Gabrijela Preissová. Z dovoljenjem pisateljice poslovenil A. Dermôta. (Slovanska knjižnica. Snopič 57—58—59. V Gorici. 1897. m. 8°. 238 str. Tiska in zalaga Goriška tiskarna A. Gabrščck.

Punčika. Mestni obraz. Poljski: Stanislav Grudziński. Poslovenil S. P—ov. (Slovanska knjižnica Snopič 64. V Gorici. 1897. m. 8°. 84 str. Tiska in zalaga Goriška tiskarna A. Gabrščck.)

Salonska knjižnica. Izdaja in ureja Andrej Gabrščck. I. knjiga. V Gorici. m. 8°. 1897. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabrščck.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. K. Štrekelj. III. snopič. (Pola 25 b—37.) Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani. 1897. Natisnila tiskarnica R. Milica. v. 8°. str. 393—592.

Slučaji usode. Roman. Spisala Pavlina Pajkova. (S sliko.) (Slovanska knjižnica. Snopič 65. do 68. V Gorici. 1897. m. 8⁰. 343 str. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabrščck.)

Trinko Ivan. K poroki Musoni-Velišič. K poroki prof. dr. Franceta Musonija z blagorodno gospodično Emilijo Velišič-evo. Prijatelju. Udine. Tipografia del patronato. 1897. m. 8⁰. 7 str.

Trojka. Povest. Spisal dr. F. D. V Ljubljani. 1897. Založila Slovenska Matica. Tiskala Blasnikova tiskarna 8⁰. 238 str. (Glej II.)

Zgodovina slovenskega slovstva. III. del. Drugi zvezek. (Dalje in konec.) Spisal profesor dr. Karol Glaser. (Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani. 1897.) Katoliška tiskarna. Ljubljana. v. 8⁰. 177.—338. str. (Glej VIII.)

Leposlovni listi: Domači prijatelj, Dom in svet, Ljubljanski Zvon, Slovenka, Svobodni glasovi.

Leposlovni zborniki: Salonska knjižnica, A. Knezova knjižnica, Slovanska knjižnica.

Knjige za mladino.

Knjige za ljudstvo.

Koledarji.

Različne knjige in časopisi prinašajo poleg drugih tvarin tudi leposlovne sèstavke.

XVIII. Umetniška dela (Glasbena, slikarska dela).

Glasbena Matica. 1872.—1897. Zbori za štiri moške glasove. Uredil Josip Čerin, koncertni vodja. Izdala in založila »Glasbena Matica« v Ljubljani. 1897. Tiskali J. Eberl & C. na Dunaji. 8⁰. 241 str.

Gloria in exelsis Deo. Trije božični napevi za samospev, mešan zbor in spremljavo orgelj ter offertorij za sveti Dan, praznik sv. Štefana, Novo leto in za sv. tri Kralje za mešan zbor zložil Ign. Hladnik. Op. 29. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisek J. Blasnikovih naslednikov. 4⁰.

Napevi za »Marijine pesmi«. Nabral Valentin Štolcer, učitelj v Razboru pri Slovenjgradcu .... Ljubljana. 1897. Založil Valentin Štolcer. Natisnili J. Blasnikovi nasledniki. dolg. 8⁰. 28 str.

Naša pesem. Po besedah Engelberta Gangla uglasbil P. Angelik Hribar. Založil in izdal odbor zaveze gasilnih društev kranjskih. Ljubljana. 1897. Tiskarna R. Milićeva. 8°.

Poduk v igranju na citrah. Sèstavil Fr. Sal. Koželjski. 3. zvezek. Založil L. Schwentner, knjigarna v Brežicah ob Savi.

13 božičnih pesem za mešan zbor. Uglasbil Ivan Zupan, organist in orgljar v Kamnigorici. Založil skladatelj....... Natisnila tiskarna R. Miliceva v Ljubljani. 1897. Lex 8°. 16 str.

Glasbeni list: Cerkveni glasbenik.

Slavček (Glej VII. b.)

Pole s podobami za šolo in dom. Založila družba za pomnoževalno umetnost na Dunaju. Komisijska zaloga: c. kr. zaloga šolskih knjig na Dunaju. [1897.] fol. Naslov, kazalo in 25 številk (listov) podob.

Novak Fran. *Srednje in končne okrajšave v slovenskem debatnem pismu.* 8°. 30 str. (v Jahresbericht des k. k. Staatsobergymnasiums in Krainburg. Nat. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.)

XIX. Knjige za prosti narod, spisi prigodniki, knjige različne vsebine.

Boj za pravico. Povest. Spisal Fr. J. Milovršnik. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. Slovenskih Večernic 50. zvezek. 1897. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°. 192 str.

Močni baron Ravbar. Povest iz slovenske zgodovine. Sèstavil D...... V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1897. Natisnil W. Blanke v Ptuji. (Pridejan je spis): Spomenik hvaležnosti. Povest iz socijalnega življenja. Spisal Anton Sušnik. m. 8°. 57 str.

Najdenček ali pravični se tudi živine usmili. Prevedeno iz nemščine. V Ljubljani. 1897. Založnik in prodajalec Janez Giontini. Tiskarna R. Miličeva. m. 8°. 92 str.

Nemški Pavliha v slovenski obleki. Knjižica polna smešnih povestij za kratek čas. Prevod iz nemščine. V Ljubljani. 1897. Založil in prodaja J. Giontini, bukvar. m. 8°. 88 str. Tiskal Drag. Hribar v Celji.

Sičara. Na svitlo dal M. Ivanétič. Vse pravice pridržane. Založil pisatelj. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 1897. 8°. 15 str.

Vojska na Turškem od leta 1875. do konca leta 1878. Začetek ustaje v Hercegovini, vojska Srbov, Črnogorcev in Rusov s Turčijo, zasedba Bosne in Hercegovine po slavni avstrijski armadi. Za priprosto ljudstvo spisal Jakob Alešovec. Drugi natis. V Ljubljani. 1897. Založil Janez Giontini. Tiskal Drag. Hribar v Celji. m. 8° 142 str.

Sèstavki v različnih časopisih in knjigah.

XX. Letna poročila, računski sklepi, pravila društev, imeniki, koledarji itd.

Izvestje c. kr. državne nižje gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1896/97. Na svetlo dal c. kr. ravnatelj Fran Wiesthaler. Vsebina: 1.) N. Odlomek latinsko-slovenskega slovarja na pokaz. Sèstavil Fr. Wiesthaler. 2.) Šolska poročila. Sèstavil ravnatelj. V Ljubljani. 1897. Založila c. kr. državna nižja gimnazija. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. v. 8°. 63 str.

XV. und XVI. Jahresbericht der Knabenbürgerschule mit landwirtschaftlicher Richtung in Gurkfeld. 1895/96 und 1896/97... *XV. in XVI. letno poročilo deške meščanske šole s kmetijskim značajem v Krškem 1895/96, 1896/97.* Založilo ravnateljstvo. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 8°. 34 str. Vsebina: Iz mestnega arhiva (Krško pred sto leti. Spisal Ivan Lapajne.) Opis črtežev iz F. Napravnikove geometrije za meščanske šole. III. del. str. 71 in 72. J. B.

Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol (strokovna šola za obdelovanje lesa z javno risarsko šolo in strokovna šola za umetno vezenje in čipkarstvo) v Ljubljani o šolskem letu 1896/97. Na svetlo dal c. kr. direktor Ivan Šubic. V Ljubljani. 1897. Založil c. kr. obrtni zavod. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. v. 8°. 20 str.

Letno poročilo Franc-Jožefove ljudske šole v Črnomlji, štirirazrednice z dekliško paralelko 1896/97. Izdalo šolsko voditeljstvo. Založil krajni šolski svet v Črnomlji. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 14 str.

(*Šolsko poročilo štirirazredne ljudske šole v Komnu za šolsko leto 1896/97.* V Trstu. Založil c. kr. okrajni šolski svet v Sežani. Natisnila tiskarna Dolenc v Trstu. 8⁰. 20 str.)

Letno poročilo štirirazredne dekliške ljudske šole v Kranji. Izdalo šolsko vodstvo na konci šolskega leta 1896/97. Založil slavni krajni šolski svèt v Kranji. Tiskal R. Milic v Ljubljani. v. 8⁰. 11 str.

Letno poročilo štirirazredne deške ljudske šole in obrtne nadaljevalne šole v Kranji. Izdalo šolsko vodstvo koncem šolskega leta 1896/97. Založil krajni šolski svet v Kranji. Tiskarna R. Miličeva v Ljubljani. v. 8⁰. 13 str.

Letno poročilo I. mestne petrazredne deške ljudske šole in obrtne nadaljevalne šole v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na konci šolskega leta 1896/97. Založila I. mestna petrazredna deška ljudska šola v Ljubljani. Tisek R. Miličeve tiskarne. v. 8⁰. 28 str.

Letno poročilo II. mestne petrazredne deške ljudske šole, obrtne pripravljalnice in šolske delarne v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na konci šolskega leta 1896/97. Založila II. mestna petrazredna deška ljudska šola v Ljubljani. Tisek R. Miličeve tiskarne. v. 8⁰. 24 str.

Letno poročilo mestne osemrazredne dekliške ljudske šole v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na konci šolskega leta 1896/97. Založila mestna osemrazredna dekliška ljudska šola v Ljubljani. Tiskarna R. Miličeva v Ljubljani. v. 8⁰. 20 str. (Vsebina: Vpliv prostoročnega risanja na dekliško vzgojo. Agneza Zupanova.)

Letno poročilo Uršulinskih dekliških šol v Ljubljani. Izdalo šolsko ravnateljstvo na koncu šolskega leta 1896/97. Založile Uršulinske dekliške šole. Tiskarna R. Miličeva. Ljubljana. v. 8⁰. 40 str. (Jahresbericht der Ursulinen-Mädchen-Schulen in Laibach. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1896/97. Verlag der Ursulinen-Mädchen-Schulen.

Letno poročilo štirirazredne ljudske in obrtne nadaljevalne šole v Metliki. Izdalo šolsko voditeljstvo na koncu šolskega leta 1896/97. Založil krajni šolski svèt v Metliki. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8⁰. 20 str.

Letno poročilo čveterorazredne deške ljudske šole v Novem mestu (Rudolfswert). 1896/97. Založil krajni šolski svèt. Tiskal J. Krajec (v Novem mestu). 8⁰. 14 str.

Letno poročilo trirazredne dekliške šole v Novem mestu. (Rudolfswert.) 1896/97. Založil krajni šolski svet. Tiskal J. Krajec (v Novem mestu). 8°. 10 str.

Letno poročilo petrazredne ljudske in obrtno-nadaljevalne šole v Postojini za šolsko leto 1896/97. Izdalo šolsko vodstvo. Vsebina: 1.) Jan Stan. Hofstetter. 2.) Šolska poročila. 3.) Šolska mladina po napredku. Založil krajni šolski svèt v Postojini. Tiskal R. Šeber v Postojni. v. 8°. 20 str.

(*Šolsko poročilo štirirazredne ljudske šole v Sežani* za šolsko leto 1896/97. V Trstu. Založil c. kr. okrajni šolski svèt v Sežani. Tiskala tiskarna Dolenc v Trstu. 8°. 20 str.)

Letno poročilo petrazredne deške ljudske in obrtno-nadaljevalne šole v Škofjiloki. Izdalo šolsko vodstvo koncem leta 1896/97. Založil krajni šolski svèt v Škofjiloki. Tisek R. Miličeve tiskarne. 8°. 12 str.

Letno poročilo trirazredne ljudske šole v Toplicah. Izdalo šolsko voditeljstvo ob koncu šolskega leta 1896/97. Založil krajni šolski svèt. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 8 str.

Letno poročilo o zasebnih šolskih zavodih s pravico javnosti družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu za šolsko leto 1896/97. Založila družba sv. Cirila in Metoda. V Trstu. Tiskarna Dolenc. 1897. 8°. 12 str.

Letno poročilo ljudske in obrtne nadaljevalne šole v Tržiču. 1896/97. Jahresbericht der Volksschule und der mit derselben in Verbindung stehenden gewerblichen Fortbildungsschule in Neumarktl. Buchdruckerei R. Millitz. Laibach. v. 8°. 24 str. (večinoma nemško).

Letno poročilo telovadnega društva „Sokol“ v Ljubljani za društveno dôbo od 1. januvarja do 31. decembra 1896. l. V Ljubljani. Založilo telovadno društvo »Sokol«. Tisek Národne tiskarne. 1897. v. 8°. 23 str.

Letno poročilo Narodne čitalnice v Novem mestu za leto 1896. Založila Narodna čitalnica. Tiskal J. Krájec. 8°. 12 str.

Letno poročilo mestne godbe ob koncu l. 1896. Založila mestna godba (v Novem mestu). Tiskal J. Krajec. 8°. 12 str.

Deveto letno poročilo Podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju, ustanovljenega l. 1888. o vladarski štiridesetletnici Njegovega Veličanstva cesarja Fran-

čiška Jožefa I. Na Dunaju. 1897. Izdalo in založilo društvo. Tiskala tiskarnica c. kr. dvornih gledališč, odgovoren A. Rimrich. 12⁰. 24 str.

Poročilo o delovanji gospinske podporne družbe rudečega kriča za Goriško in Gradiško za XVIII. družbeno leto. 1896. V Gorici. 1897. Založila družba. Tisk. Seitz. 8⁰. 16 str.

Poročilo deželnega pomočnega društva Rudečega križa za Kranjsko o njegovem delovanji leta 1896. (Natisnila Klein & Comp.) 8⁰. 6 str.

Poročilo odbora „Dijaške kuhinje v Kranji“ za šolsko leto 1896/97. J. Blasnikovi nasledniki. Ljubljana. v. 8⁰. 5 str.

Petletno poročilo okrajne bolnišne blagajne v Novem mestu za leta 1891.—1895. Založila okrajna bolnišna blagajna. Tiskal J. Krajec. 1897. 4⁰. 42 str.

Letno poročilo bolnišnice usmiljenih bratov v Kandiji ob sklepu leta 1896. Založila bolnišnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 4⁰. 4 str.

Peto letno poročilo bolnišnice usmiljenih bratov v Gradcu ob koncu leta 1896. Založila bolnišnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 4⁰. 4 str.

22. Poročilo Vincencijeve družbe za Kranjsko za leto 1897. Založila Vincencijeva družba. 8⁰. 12 str. Natisnila Katoliška tiskarna.

8. Poročilo Vincencijeve družbe v Tržiču. Založila družba. Natisnila Katoliška tiskarna. 8⁰. 4 str.

Triindvajseto poročilo in račun družbe duhovnikov Lavantinske škofije za l. 1896. Založba družbe. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 1897. 8⁰. 4 str.

Petnajsto letno poročilo družbe vednega češčenja presvetega Rešnjega telesa in v podporo ubožnih cerkev lavantinske škofije za leto 1896. Maribor. 1897. 8⁰. 4 str. (Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru.)

Upravniško poročilo glavnega odbora c. kr. kmetijske družbe kranjske občnemu zboru za leto 1896. Ljubljana. 1897. Založba c. kr. kmetijske družbe kranjske v Ljubljani. — Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. 8⁰. 18 str.

Letno poročilo Marijine bratovščine v Ljubljani za leto 1896. Založilo društvo. Natisnila Klein & Comp. 8⁰. 16 str. 1897.

(*Letni račun Arimatejskega društva v Barkovljah.* V Trstu. 1897. Založilo Arimatejsko društvo. — Tiskala Tiskarna Dolenc. 4⁰.)

(*Letni račun društva Jožef-Arimatej v Lonjeru....* V Trstu. 1897. Založilo društvo Jožef-Arimatej. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰. 4 str.)

(*Letni račun društva Nikodem v Opčini.* V Trstu. 1897. Založilo društvo Nikodem. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰.)

(*Letni račun pogrebnega društva v Rojanu.* Založilo društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰.)

(*Letni račun tržaškega podpornega in bralnega društva.* V Trstu. 1897. Založilo tržaško podporno in bralno društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰. 8 str.)

(*Letni račun delalskega podpornega društva v Trstu.* V Trstu. 1897. Založilo delalsko podporno društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 8⁰. 20 str.)

Računski sklep okrajne bolniške blagajnice v Kamniku za l. 1896. ½ pole. 8⁰. (Tisk?) Isto za leto 1897.

Drugo poročilo in računski sklep za upravno dôbo od dne 1. januarja do dne 31. decembra 1896 *okrajne hranilnice in posojilnice v Idriji*, registrovane zadruge z neomejeno zavezo. Založila okrajna hranilnica in posojilnica v Idriji. Natisnil R. Šeber v Postojni. 4⁰. 21 str.

(*Letni račun gospodarskega društva na Frdeniči.* V Trstu. 1897. Založilo gospodarsko društvo. Tiskala tiskarna Dolenc v Trstu. 4⁰. 4 str.)

(*Letni račun obrtnijskega društva v Barkovljah.* V Trstu. 1897. Založilo obrtnijsko društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰.)

(*Letni račun svetoivanskega konsumnega društva.* V Trstu. 1897. Založilo konsumno društvo v S. Ivanu. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰. —)

(*Letni račun hranilnice in posojilnice v Kopru.* V Trstu. 1897. Založila hranilnica. Tiskala tiskarna Dolenc. 8⁰. 4 str.)

(*Letni račun tržaške hranilnice in posojilnice.* V Trstu. 1897. Založila hranilnica in posojilnica v Trstu. Tiskala tiskarna Dolenc. 4⁰. 12 str.)

Posojilnica v Gornji Radgoni, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. Računski sklep za peto upravno leto 1896.

Dragotin Hribar v Celji. 4°. 4 str. [1897.] (Tudi v prejšnjih letih so izšli jednaki računski sklepi.)

Posojilnica na Vranskem, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. Poročilo in računski sklep za leto 1892. Društvena tiskarna D. Hribar v Celji. 4°. 4 str.

Prometni račun in računski sklep občinske blagajnice mesta Ljubljanskega in onih zakladov, s kterimi upravlja mestna blagajnica za leto 1896. Gebarungs-Ausweis und Rechnungsabschluss der Laibacher städtischen Communal-Casse und der in der Verwaltung derselben stehenden Fonde für das Jahr 1896. 99 str. vel. 4°.

Računski sklep za tretje upravno leto 1896. *Posojilnica za Il. Bistriški okraj*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Trnovem. R. Šeber. Postojna. 8°. 4 str.

Računski sklep za drugo upravno leto 1896. *Posojilnica in hranilnica v Crnem vrhu nad Idrijo*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 8°. 4 str.

Računski sklep posojilnice v Črnomlji za upravno leto 1896 Založila posojilnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 4 str.

Računski sklep posojilnice v Št. Jerneju. 1896. Založila posojilnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 4 str.

Poročilo in računski sklep za drugo upravno leto 1896. *Okrajna posojilnica v Litiji*, registrovana zadruga z neomejenim poroštvom. R. Šeber, Postojna. 4°. 4 str.

Računski sklep in poročilo Posojilnice v Logatci, registrovane zadruge z omejenim poroštvom (ustanovljene 22. julija 1888) za deveto upravno leto 1896. Založila Posojilnica v Logatci. Tiskal R. Šeber v Postojni. 4°. 9 str.

Računski zaključek za prvo upravno leto 1896. *Posojilnica za Loški potok, Drago in Travo*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 8°. 4 str.

Računski sklep posojilnice v Metliki, registrovane zadruge z neomejeno zavezo za upravno leto 1896. Založila posojilnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 4 str.

Računski sklep posojilnice v Mokronogu za upravno leto 1896. Založila posojilnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°. 4 str.

Računski sklep in poročilo Notranjske posojilnice v Postojni, vknjižene zadruge z omejenim poroštvom za štirinajsto upravno leto 1896. R. Šeber. Postojna. 4⁰. 4 str.

Poročilo in računski sklep Posojilnice v Ribnici, registrovane zadruge z omejenim poroštvom za deseto upravno leto 1896. Založila »Posojilnica v Ribnici«. Tiskal R. Šeber v Postojni. 4⁰. 10 str.

Računski sklep za prvo upravno leto 1896. *Posojilnica in hranilnica v Rovtah pri Logatcu*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 8⁰. 4 str.

Poročilo in računski sklep za tretje upravno leto 1896. *Posojilnica na Slapu pri Vipavi*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 4⁰. 3 str.

Poročilo in računski sklep za prvo upravno leto 1896. *Posojilnica v Trebnjem*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 4⁰. 3 str.

Računski sklep (Poročilo in računski sklep) „*Kmetske posojilnice na Vrhniki*“, registrovane zadruge z omejenim poroštvom za petnajsto upravno leto 1896. Založila »Kmetska posojilnica« na Vrhniki. Tiskal R. Šeber v Postojni. 4⁰. 9 str.

Poročilo in računski sklep za drugo upravno leto 1896. *Posojilnica v Zagorji ob Savi*, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. R. Šeber. Postojna. 4⁰. 3 str.

Poročilo in računski sklep za prvo upravno leto 1896. *Posojilnica v Zatičini*, registrovana zadruga z neomejenim poroštvom. R. Šeber. Postojna. 8⁰. 3 str.

Računski zaključek mestne hranilnice ljubljanske za sedmo upravno dobo od dne 1. januarija do dne 31. decembra 1896. leta. V Ljubljani. Založila mestna hranilnica ljubljanska. Natisnil A. Klein & Comp. v. 4⁰. 27 str.

Računski zaključek mestne hranilnice v Kranji za IV. upravno dobo. Založila mestna hranilnica v Kranji. Natisnila Národna tiskarna v Ljubljani. 4⁰. 1897.

(Isto za mestno hranilnico v Kamniku in v Radovljici.)

Računski zaključek mestne hranilnice v Novem mestu za III. upravno dobo od dne 1. jan. do 31. dec. 1896. V Novem mestu Založila hranilnica. Tiskal J. Krajec. 1897. 4⁰. 8 str.

Conto consuntivo del Monte di pietà ed unitavi cassa di risparmio di fondazione conte Thurn in Gorizia per l' anno 1896. — *Sklep računa zastavljalnice in ž njo združene hranilnice*, ustanovljene po grofu Thurnu v Gorici za leto 1896. Gorizia. Tipografia Ilariana editrice. 1897. 4⁰.

Inventar o imovini mestnega zakladu koncem leta 1896. Inventar des Gemeindefonds-Vermögens mit Ende 1896. 4⁰. 55 str.

Proračun mestnega zaklada za leto 1898. V Ljubljani. Založil mestni magistrat. Natisnil A. Klein & Comp. 1897. vel. 4⁰. 21 str.

(*Pravila društva „Arimatej" v Proseku.* V Trstu. 1897. Založilo društvo »Arimatej«. Tiskala tiskarna Dolenc. 16⁰.)

Pravila društva za zgradbo zavetišča in vzgojevališča v Ljubljani pod pokroviteljstvom Nj. ces. in kralj. visokosti presvitlega gospoda nadvojvode Fran Ferdinand d' Este. 1893. na poli. (Tisk?)

(*Pravila konsumnega društva v Sv. Ivanu.* V Trstu. 1897. Založilo društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 16⁰.)

(*Spremenjena pravila pomorskega konsumnega društva v Puli.* Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1897.) 4⁰.

Pravila delavskega konsumnega društva rudarske družbe v Zagorju. Samozaložba zadruge. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. m. 8⁰. 8 str.

Pravila gospodarske zveze. Kleinmayr & Bamberg. Ljubljana. 3388—97. m. 8⁰. 11 str.

Pravila gospodarskega društva na Frdeniči. V Trstu. 1897. Založilo gospodarsko društvo na Frdeniči. Tiskala tiskarna Dolenc v Trstu. 16⁰. 8 str.

Pravila političnega in gospodarskega društva za Notranjsko. Tiskal Šeber v Postojni. Založil odbor. 1897. 8⁰. 8 str.

Pravila c. kr. kmetijske družbe za Kranjsko. Tretji natis. V Ljubljani. 1893. 8⁰. 16 str. (Natisnili J. Blasnikovi nasledniki.)

Pravila in vozni red kluba dolenjskih biciklistov. Novomesto. 1897. Založil klub dolenjskih biciklistov. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. Povprečni 12⁰. 48 str.

Pravila ljubljanskega uradniškega društva (slov. in nemški). 9 + 11 str. m. 8⁰. J. Blasnikovi nasledniki. Ljubljana.

(*Pravila delalskega podpornega društva v Trstu.* V Trstu. 1897. Založilo delalsko podporno društvo. Tiskala tiskarna Dolenc. 16⁰. 20 str.)

Pravila podpornega društva za slov. visokošolce v Gradcu. Tiskal Dragotin Hribar v Celju. m. 8⁰. 7 str.

(*Pravilnik društvene blagajne za bolestne* [za različne fabrike]. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.)

Okrajna bolniška blagajnica v Ajdovščini v pokneženi grofiji goriški in gradiški. Izkaznica štev..... 1897. Tiskal R. Šeber v Postojni. (Ustanovilo za okrajno bolniško blagajnico v Ajdovščini.) 8⁰. 24 str.

(*Pravila čitalnice v Škednju.* V Trstu. 1897. Založila čitalnica v Škednju. Natisnila tiskarna Dolenc v Trstu. 16⁰. 8 str.

Pravila pevskega društva „Glas“ v Sodražici. Tiskal R. Šeber v Postojni. 8⁰. 4 str.

Družbena knjižica (pravila) katoliškega delavskega društva v Trbovljah. Založilo Katoliško delavsko društvo v Trbovljah. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru (1897). 16⁰. 12 str.

Pravila prostovoljnega gasilnega društva. Kleinmayr & Bamberg. Ljubljana. 3542—97. Fol. 4 str.

Pravila telovadnega društva „Sokol“ v Idriji. R. Šeber. Postojna. 8⁰. 4 str.

Pravila brivske zadruge v Ljubljani. (Natisnila Narodna tiskarna.)

Pravila razsodiškega odbora..... zadruge v ..... J. Blasnikovi nasledniki. Ljubljana. 12⁰. 14 str.

Pravila zadruge čevljarskih mojstrov v sodnem okraju Tržiškem. 1897. Založila čevljarska zadruga v Tržiču. Natisnili J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani. 12⁰. 20 str.

Pravila mlekarske zadruge v Trnovem, registrovane zadruge z neomejenim poroštvom. R. Šeber. Postojna. 8⁰. 18 str.

Pravila mlekarske zadruge v Košanski župniji, registrovane zadruge z neomejenim poroštvom. R. Šeber. Postojna. 8⁰. 18 str.

Zadružna pravila (Mlekarne in sirarne v Postojni). R. Šeber. Postojna. 8⁰. 18 str.

Pravila mestne hranilnice ljubljanske. Izvrševalne določbe k pravilom mestne hranilnice ljubljanske. (Tiskal Klein & Comp.) v Ljubljani. 1897. 8⁰. 15 + 9 str.

Pravila okrajne posojilnice v Krškem, registrovane zadruge z neomejeno zavezo........ Tiskal R. Šeber v Postojni. (1897.) m. 8⁰. 15 str.

Pravila za hranilnico in posojilnico v Gornjem Tuhinji, registrovana zadruga z neomejeno zavezo. 1897. Katoliška tiskarna v Ljubljani. 8⁰. 10 str.

Pravila za ljudsko posojilnico, registrovano zadrugo z neomejeno zavezo. V Ljubljani. Samozaložba ljudske posojilnice. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Ljubljana. m. 8⁰. 12 str.

Disciplinarni red za c. kr. državne gimnazije na Kranjskem. (Potrjen z razpisom visokega c. kr. naučnega ministerstva z dne 16. julija 1887. št. 11400). V Ljubljani. Natisnila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8⁰. 12 str.

Poslovnik pevskima zboroma Glasbene Matice. Samozaložba. Tisk Národne tiskarne. 8⁰. 7 str. (1897.)

Uredba za učiteljsko osobje Glasbene Matice. Samozaložba. Tisk Národne tiskarne v Ljubljani. (1896.)

Službeno navodilo za mestno policijsko stražo ljubljansko. Sèstavil Fran Podgoršek, mestni policijski komisar. Fol. (24 polovičnih stranij.)

Navodilo cestarjem. (Izdal in založil okrajni odbor ormoški. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1897.) m. 16⁰. 8 str.

Prevozniški red, to je red, s katerim se uravnava obrt prevoznikom ljudi v deželnem stolnem mestu ljubljanskem. V Ljubljani. Samozaložba mestnega magistrata. Natisnil A. Klein & Comp. 8⁰. (16 str. slov. in 16 str. nemških.)

Zglaševalni red za deželno stolno mesto Ljubljano. Založil mestni magistrat Ljubljanski. Natisnil A. Klein & Comp. 1897. 8⁰. (5 str. slov. in 5 str. nemški.)

Predpis za tobačne trafikante. Ljubljana. 1897. Tiskarna Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8⁰. 26 str. (n. in sl.)

Določila o pravicah in dolžnostih uradnega osobja pri mestni hranilnici ljubljanski. Pokojninski pravilnik za uradno osobje mestne hranilnice ljubljanske. (Tiskal Klein & Comp. v Ljubljani. (1897.) 8⁰. 30 str.

Občinska uprava deželnega stolnega mesta Ljubljane leta 1897. V Ljubljani. Založnik mestni magistrat. Natisnil A. Klein & Comp. 16°. 34 str.

Volilski imenik za dopolnilne volitve občinskega sveta deželnega stolnega mesta Ljubljane leta 1897. (Natisnil A. Klein & Comp. v Ljubljani. Fol.) 17 str.

Ilustrovani národni koledar. Uredil in izdal Dragotin Hribar. Leto X. 1898. V Celju. 8°.

Vsebina zabavnega dela (95—142): Slavlje ob otvoritvi „Narodnega doma" v Celji. Luka Jeran. Dr. Fran vitez Miklosich. Simon Robič. Janko Krsnik, spisal Fr. Vidic. Ljubljanski knezoškof Tomaž Hren na Spodnještajerskem, spisal P. pl. Radics. Rast, moč in razpad otmanske države, zgodovinski pregled, H. Majar. Važni dogodki v letu 1897.

Koledar Amerikanskega Slovenca leta 1898. Tower. Minn. Natisnil Amerikanski Slovenec. 8°. 110 str.

Obseg: K novemu letu. Štetje časa. . . . . . Rudar. Prvi razred. Pravljica o šepavem oslu. Dvojna vrsta ljudij. Stenska ura.

Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1898. . . . . . . Na svetlo dala in založila »Družba sv. Mohorja« v Celovcu. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. v. 4°. 128 + 80 str.

Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1898. Namenjen zlasti slovenski duhovščini. Deseti letnik. Izdalo in založilo katol. tiskovno društvo v Ljubljani. Natisnila Katoliška tiskarna. 12°. 148 str.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1897. s popolnim imenikom šolskih oblastnij, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno Štirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega leta 1896.—1897. IX. leto. Sestavil Mihael J. Nerat, nadučitelj in vrednik Popotnikov v Mariboru. V Gorici. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabrščck. 1896. 12°. XV. + 213 str.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1897. Izdalà tiskarna Glas Národa. 109. Grenwich-Street New-York. 8°. 104 str.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1898. Izdalo in založilo uredništvo »Glas Národa«. Četrti letnik. New-York. Tiskala tiskarna Glas Naroda. 109. Greenwich-Street.

(*Pratika* Amerikanskega Slovenca za l. 1898. Tow. Minn.)

Mala pratika za navadno leto 1898. ki ima 365 dni. Na svetlo dala c. kr. kmet. družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki. Vse tiskovne pravice prihranjene. 24⁰.

Velika pratika za navadno leto 1898. ki ima 365 dni. Na svetlo dala c. kr. kmet. družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki. Vse tiskovne pravice prihranjene. 24⁰. 57 str.

Slovenska Pratika za navadno leto 1897. ki ima 365 dni. V Ljubljani. Tiskarna Ig. pl. Kleinmayr & Fedor Bamberg v Ljubljani. 24⁰. 89 str.

Različni stenski koledarji.

Repertorij o obdobnih vlogah, katere ima županstvo predlagati c. kr. okrajnemu glavarstvu. (Stenska tabla.) 1897. Založil in tiskal J. Krajec. Novomesto.

Ročni katalog (zapisnik) z imenikom ljudskih šol in učiteljskega osobja na Kranjskem. Začetkom šolskega leta 1897/98. Tiskal in založil R. Šeber, tiskar v Postojni. IV. letnik. m. 8⁰.

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Istri za 1898. Uredil Josip Krmpotić. IV. letnik. V Gorici. 1897. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. m. 8⁰.

Tarifa za užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta in od mesa ter 4 % deželno doklado za vojvodino Kranjsko. Založilo nadzorništvo sam. dež. naklade v Ljubljani. Tiskal R. Šeber v Postojni. m. 8⁰. 19 str.

Vzpored I. národne dirke, katero priredi klub slovenskih biciklistov »Ljubljana« ob desetletnici svojega obstoja in slavnostni otvoritvi novega dirkališča v nedeljo dne 3. oktobra 1897. Natisnila A. Klein & Comp. v Ljubljani. 8⁰. 20 str.

Jesen in zima. 1897/98. III. letnik. Gričar & Mejač. Trgovina s konfekcijami za gospode in dame. Ljubljana. Prešernove ulice št. 9. 4⁰. 40 str.

Letopis „Slovenske Matice“.

(Sestavil **E. Lah.**)

I.

Poročilo o delovanju „Slovenske Matice“

v dobi od 1. grudna 1897 do 30. listopada 1898.

---

113. odborova seja, v sredo dné 19. prosinca 1898. l.

Navzočni: Gg. Fr. Levec (predsednik); dr. H. Dolenec, P. Grasselli, A. Koblar, A. Kržič, dr. J. Lesar, M. Pleteršnik, dr. L. Požar, dr. J. Starè, I. Sušnik, I. Šubic, A. Tavčar, I. Vavrů, Fr. Wiesthaler, V. Zupančič in dr. J. Zupanec (odborniki); E. Lah (zapisnikar). Skupaj 17.

Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzočne, otvori sejo in da besedo zapisnikarju.

Zapisnika o 111. redni in o 112. izredni odborovi seji, overovljena po *predsedniku* ter po odbornikih *dr. Požarju* in *Sušniku*, se odobrita brez ugovora. Na ogled sta zapisnika o sejah gospodarskega odseka z dné 19. vel. srpana in 6. grudna in pa zapisnik o seji književnega odseka z dné 17. prosinca. Overovateljema današnjemu zapisniku imenuje predsednik odbornika ravnatelja *Šubica* in nadzornika *Zupančiča*.

Dné 4. malega srpana lani je odkrilo »Slovensko učiteljsko društvo« v Podbrezju na Gorenjskem pokojnemu *Andreju Praprotniku* na rojstni hiši, dné 8. kimovca pokojnemu *Ivanu Tomšiču* na njegovem rojstnem domu na Vinici spominsko ploščo. Obeh slavnosti se je udeležila tudi Matica; pri prvi sta jo zastopala odbornik Žumer in tajnik, pri drugi

društvenik Gangl. — Dné 28. malega srpana je umrl v Ljubljani notar *Janko Kersnik*, Matičin odbornik, ustanovnik in poverjenik. Matica je izrazila njegovi vdovi pismeno sožaljenje, položila na krsto venec s trakovi in bila pri pogrebu na Brdu zastopana po predsedniku in odborniku Senekoviču. Njegove čestilce na Dunaju, praznujoče dné 6. grudna Kersnikov večer, je pa brzojavno pozdravila. — Starosti odborovemu, odborniku *dr. Jerneju Župancu*, je povodom odlikovanja z naslovom cesarskega svétnika čestitala pismeno. — Po istej poti se je spomnila *„Glasbene Matice“*, katera je dné 8. grudna praznovala 25letnico svojega obstanka s slavnostno sejo v »Glasbenem« in s slavnostnim koncertom v »Národnem domu«, vabeča tudi svoje odbornike k slavnostni seji. — Predsednik se zahvali odbornikom Grasselliju, Koblarju, dr. Požarju in Rutarju, ki so kot člani ožjega odseka veliko pripomogli, da se je *Kopitarjeva* slavnost dné 12. vinotoka v Ljubljani tako častno praznovala in tako dostojno izvršila; končno zahvali vse oné, ki so k temu sploh kaj pripomogli.

Na znanje se vzame, da je sprejela Matica knjižno zvezo s poljskim društvom *„Towarzystwo ludoznawcze“* v Levovu.

Matica je izgubila v zadnji dôbi več ustanovnikov in poverjenikov; umrli so župniki *Drčar, dr. Lipold, Oblak* in *Pogačnik*, dekan *Stariha*, kanonik *Hofstetter* in zasebnik *Navratil*. (V znak sožaljenja se odborniki dvignejo s svojih sedežev.)

Sklene se, da se Matica, ki je povabljena na praznovanje tisočletnice *Pavla Diakona* v Starem mestu na Furlanskem meseca kimovca 1899. l., te slavnosti, ako bode možno, primerno udeleži.

Po kratkem razgovoru se reši več *gospodarskih* vprašanj, ki se tičejo hišnih in tiskarskih zadev.

Odobré se *nagrade* pisateljem, korektorjem in urednikom društvenih knjig za l. 1897. neizpremenjene, kakor jih je nasvetoval književni odsek.

Za 1897. leto je izdala Matica za društvenike po *sedem* knjig v obsegu 91 pôl, in sicer: 1.) *Letopis* za l. 1897.; uredil prof. A. Bartel, tiskala »Národna tiskarna« v 3000 iztisih; 2.) *dr. K. Glaser*: Zgodovina slovenskega slovstva III. del, drugi zvezek, tiskala »Katoliška tiskarna« v 3200 iztisih; 3.) *dr. K. Štrekelj*: Slovenske národne pesmi III. snopič. Tiskala Miličeva tiskarna v 3200 iztisih; 4.) *S. Rutar*: Trst in Istra. II. del. Tiskala Blaznikova tiskarna v 3000 iztisih; 5.) *I. Šubic*: Elektrika. I. del. Tiskala Hribarjeva tiskarna v Celju v 3100 iztisih; 6.) Zabavne knjižnice X. zvezek: Trojka. Povest. Spisal

dr. Fr. D. Tiskala Blaznikova tiskarna v 3000 iztisih. 7.) Anton Knezove knjižnice IV. zvezek. Uredil predsednik. Tiskala »Národna tiskarna« v 3200 iztisih.

Ker se je za *„Stenski zemljevid slovenskih pokrajin"* oglasilo doslej še le 1442 naročnikov, torej še ne prav polovica za izdavanje in zalaganje potrebnega števila, je poziv ponoviti in zaostale poverjenike opomniti. Tudi se je obrniti na deželni zbor s prošnjo za prispevek k pokritju troškov.

Na znanje se vzame, da *dr. Kosovo „Vzgojeslovje"*, društvena založna knjiga, ni dobilo aprobacije za šole, baje ker sloni na Herbartovi pedagogiki. Čudno je, da se Lindnerjeva knjiga, po kateri je dr. Kosovo: Vzgojeslovje poslovenjeno, sme še nadalje rabiti kot učna knjiga, nje slovenski prevod pa ne, in da se temu očitajo Lindnerjeve napake. Sklene se to knjigo vsako leto podarjati interesovanim krogom kot učno pomagalo.

Društvo je prejelo jako veliko *prošenj* od zavodov, društev in posameznikov za podaritev založnih knjig, katerim se je redno ustrezalo. Matica je prejela za te podaritve ustne in pismene zahvale.

Veliko se je izpremenilo med *poverjeništvom.* Nove poverjenike so dobile Brežice, Draga, Loški potok, Šmarije pri Jelšah, Jesenice, Medvode, Metlika, Postojina, Brdo in Borovnica; spojili sta se zopet poverjeništvi Kotlje in Pliberk v jedno; novo poverjeništvo se snuje za Rakek z Uncem.

Društvu je pristopilo od zadnje redne seje 245 *društvenikov*; za leto 1897. jih je plačalo 2525, za 1896. pa 2461. Kot marljivi poverjeniki so se odlikovali posebno gg.: Andoljšek v Dragi, Eller na Zilji pri Beljaku, Jarc v Braslovčah, Kalan v Krškem, Lapanja v Kobaridu, Schwentner v Brežicah, Markošek v Mariboru, Gomilšek v Jarenini, Abram v Gorici, Slovenija na Dunaju, dr. Glaser v Trstu, i. dr. s tem, da so Matici pridobili več novih udov.

Knjižnici je prirastlo od zadnje seje 241 knjig, zvezkov in časopisov; največ ruskih, čeških in slovenskih; petina podarjenih, štiri petine zamenjane.

Voli se pododsek treh odbornikov (gg. Koblar, dr. Požar in Šubic) z nalogo, da razmišljava in poda odboru nasvete o tem, kaj bi bilo storiti z vedno močneje narastajočo društveno knjižnico.

Ko se odbor za to odloči, da bodi občni zbor takoj po Veliki noči, zaključi predsednik, ker se nihče več ne oglasi za besedo, sejo.

114. odborova seja, v ponedeljek dné 4. aprila 1898. l.

Navzočni: Gg. Fr. Levec (predsednik); A. Bartel, P. Grasselli, Fr. Hubad, dr. I. Janežič, A. Koblar, dr. Fr. Lampè, dr. J. Lesar, M. Pleteršnik, dr. L. Požar, A. Senekovič, dr. J. Starè, I. Šubic, A. Tavčar, dr. I. Tavčar, I. Vavrů, I. Vilhar, Fr. Wiesthaler in V. Zupančič (odborniki); E. Lah (zapisnikar). Skupaj 20.

Zapisnik o 113. odborovi seji, ki sta ga pregledala in potrdila odbornika ravnatelj *Šubic* in nadzornik *V. Zupančič*, se odobri brez ugovora. Overovateljema današnjemu zapisniku se imenujeta odbornika *dr. I. Janežič* in *M. Pleteršnik*. Na ogled so zapisniki o sejah književnega odseka z dné 17. februvarija, gospodarskega odseka z dné 24. marca in književnega odseka z dné 1. aprila t. l.

Na povabilo društva »Pravnik« se izvolijo predsednik *Levec* in pa odbornika *dr. Požar* in *Šubic* v odsek, ki sestavi v družbi s tremi pravniki in tremi duhovniki spomenico o ustanovitvi vseučilišča v Ljubljani.

»Matica« je pozdravila dné 17. februvarija t. l. *„Slovenijo“* na Dunaju ob praznovanju večje veselice, čestitala odborniku, ustanovniku in poverjeniku *L. Svetcu* ob njegovi srebrni poroki; nadučitelju in poverjeniku *A. Novaku* v Idriji ob njegovi 25letnici, odkar je ondi učitelj; jugoslovanskemu mecenu *dr. J. J. Strossmajerju* ob njegovi 60letnici mašništva in sklenila čestitati odličnemu pisatelju in sotrudniku *dr. Janezu Mencingerju* v Krškem ob njegovi 60letnici.

Deželnemu zboru, kateri je »Slovenski Matici« v pokritje troškov za »Stenski zemljevid« naklonil podporo 500 gld., se izreče pismena zahvala in se sklene naprositi tudi mestno občino ljubljansko, da bi k tem troškom prispevala s primerno svoto.

Srbskemu poslanstvu na Dunaju, dvornemu svétniku *dr. Jagiču* in svétniku *dr. J. Zupancu* se izrekó na krasnih knjižnih darilih pismene zahvale.

Podpredsedniku *P. Grasselliju* se izreče zahvala za njegov govor o odobrovanju slovenskih učnih knjig.

Poročilo gospodarskega odseka o *računih* za l. 1897., odobrenih po presojevavcih, se vzame na znanje. Zajedno ž njimi se sklene končno urediti več gospodarskih vprašanj, tako da ne bo trpelo društvo škode.

Odobri se poročilo književnega odseka o *letošnjih društvenih knjigah,* njih številu, obliki, vsebini in obsegu. Obsegale bodo krog 80 pôl, tiskale se bodo v 3200 iztisih; po vsebini bodo štiri znanstveno-poučne, dve pa leposlovni; po velikosti bodo imele prve štiri obliko Letopisa, zadnji dve pa obliko »Zabavne knjižnice«.

Sklene se, da se je pri izdavanju zabavnih knjig posebno ozirati na priljubljene starejše slovenske pripovednike

in pesnike (Kersnik, Ogrinec, Mencinger, Cegnar, Svetličič, Žakelj) in dadó se predsedniku v tem oziru potrebna pooblastila.

Soglasno se sklene, da je ob Prešernovi stoletnici l. 1900. izdati *„Prešernovo spomenico“*, ki bi obsegala pesnikov životopis, opis njegove dôbe, listine, tolmač njegovih pesmi, itd. ter popolnjevala izdajo njegovih poezij, ki jo pripravlja Bamberg.

Raznim rokopisom se določijo presojevavci.

Po nasvétu knjižničinega odseka se sklene občnemu zboru predlagati, naj stopi Matica radi odstopa svoje knjižnice v dogovor z deželnim odborom.

Sklene se sodelovati pri hrvatskem *folkloristskem „Zborniku“* in v ta namen naprositi strokovnjaka, da objavi v Letopisu navodilo.

Nova *poverjeništva* so se osnovala za Unec-Rakek, Gorje, Šmarije na Goriškem in Škedenj; nove poverjenike sta dobila Rojan in Sežana.

Podarilo se je v zadnjem času veliko knjig in je Matica prejela za darila več zahval. Jeli so se oglašati za starejše knjige tudi po znižanih cenah.

Za društvene knjige se kaže od leta do leta večje zanímanje v časopisju. Matičine knjige se pohvalno in v obširnih *ocenah* imenujejo ne le v domačih časopisih, ampak tudi v vnanjih, celo v inozemskih.

Matica se naprošena udeleži s svojimi prirodoznanskimi knjigami letošnje jubilejske razstave dunajske.

Poročilo o »Stenskem zemljevidu« se vzame na znanje.

Od zadnje seje je pridobila Matica 68 novih *udov*: 2 ustanovnika in 66 letnikov. Za letos jih je dozdaj plačalo 528, za lani 2603.

Knjižnici je prirastlo od zadnje seje 179 knjig, zvezkov in časopisov; večinoma po zamenji, nekoliko tudi podarjenih; največ čeških, ruskih in slovenskih.

Končno se sklene, da bo letos *občni zbor* v sredo dné 27. aprila ob šestih zvečer v »Narodnem domu«.

XXXIII. redni občni zbor, v sredo dné 27. aprila 1898. leta.

Navzočnih 45 društvenikov pod predsedstvom prof. *Fr. Levca*, ki pozdravi zbornike tako-le:

»Vsem gospodom društvenikom, ki so prišli na občni zbor ter s tem pokazali svoje zanimanje za naše društvo, izrekam presrčno zahvalo.

O društvenem delovanju, častita gospoda, Vam bode obširneje poročal tajnik; društveni računi pa so razgrnjeni

na vpogled in vrhu tega jih ima vsak tukaj navzočni društvenik tiskane v rokah.

Jaz le toliko na kratko omenim, da Matica glede števila društvenikov, kakor glede števila knjig in njih notranje cene očitno napreduje. Letošnje knjige društvenikom v obče ugajajo in javna kritika jih je tudi pohvalila. To je odboru znamenje, da je na pravem potu in da mu kaže tudi v prihodnje nadaljevati svoje dozdanje delovanje. Izkušnja je potrdila, kako prav je storil odbor, da se ni vdal sirenskim glasovom, ki so zadnja leta svetovali, *da Matica opusti vse znanstveno delovanje ter goji edino leposlovje.* Sprožilo se je namreč prevažno vprašanje o ustanovitvi *slovenskega vseučilišča v Ljubljani.* Kakšni bi stali pred svetom, ko bi se na eni strani protivili vsakemu znanstvenemu delovanju, na drugi strani pa zahtevali, naj nam učna uprava da vseučilišče? Zatorej mislim, *da čaka Matico v prihodnjih letih važna naloga, da s korenitimi znanstvenimi spisi dokaže, da so tudi Slovenci zmožni delovati na znanstvenem polju, — da so vredni zahtevanega vseučilišča.* Poleg »Leonove družbe«, poleg »Pravnika« in »Muzejskega društva« morajo naši učenjaki imeti na razpolaganje tudi »Slovensko Matico«, da v njenih knjigah priobčujejo dobre spise zlasti *knjižno-zgodovinske* in *jezikoslovne vsebine,* ker ostale znanstvene stroke imajo v glasilih zgoraj imenovanih društev svoje zavetišče. Ker pa Matica poleg tega ne bo smela prezirati leposlovja, poiskati ji bode drugih gmotnih virov in pomočkov za svoje publikacije. Obrniti se bode na učno upravo, da tudi ona podpre Matico z izdatnim prispevkom, kakor ga daje ne samo češki in poljski akademiji, ampak tudi maloruskemu knjižnemu društvu »Ševčenko« v Levovu.

Potem bi bilo Matici možno izdati vsako leto najmanj po sedmero knjig, izmed katerih bi bile štiri znanstvene, tri pa leposlovne vsebine.

Končno izvršujem prijetno nalogo, da se presrčno zahvaljujem vsem, ki so preteklo leto podpirali predsedstvo in društveni odbor v njiju poslovanju. Iskreno zahvalo izrekam vsem poverjenikom, ki so nam pridobili novih udov ter pospeševali društveno dolovanje. Iskreno pa se zahvaljujem tudi vsem delavnim odbornikom in pregledovavcem rokopisov za njih obilni trud.«

Potem dá predsednik besedo tajniku, kateri prečita svoje poročilo, ki slove tako-le:

»Slavni zbor, Dôba, katero imamo ravnokar za sabo, je sicer ena krajših, ni pa med neplodovitimi. Izmed društvenikov se je pojavila želja, naj se občni zbor ne skicuje še

le junija in ne na zgodnjo popoldansko uro. Odbor je tej želji ustregel in sklical zborovanje za danes ob šestih.

Lanski — to je 32. občni zbor — (vršil se je dné 23. junija ob polpetih popoldne v mestni dvorani) odboru razen ene ni prinesel nobene izpremembe. Namesto pokojnega Navratila je bil v odbor na novo voljen *dr. M. Murko*, ki si je za Matico že kot neodbornik pridobil veliko zaslug, bodisi kot pisatelj in sotrudnik, bodiši kot vpliven društvenik. V društvenem upravništvu je ostalo v preteklem letu vse pri starem: isti predsednik, ista podpredsednika, isti blagajnik, ista ključarja, isti udje gospodarskega in književnega odseka.

Odbor je imel 4 seje: 3 redne in 1 izredno; redne dné 30. junija lani, 19. januarija in 4. aprila letos; izredno dné 1. oktobra lani.

Književni odsek se je zbral v sejo dvakrat, namreč 17. jan. in 1. aprila t. l.; gospodarski trikrat, to je: 19. avgusta, 1. decembra in 26. marcija.

Poleg teh sta zborovala v Matici še dva ad hoc odseka, namreč Kopitarjev in knjižnični: prvi trikrat (14. julija, 25. septembra in 6. oktobra), drugi enkrat (17. februarija). V prvi svojih sej se je odbor osnoval in posvetoval o lanskih knjigah, v drugi o nagradah pisateljem, korektorjem in tiskarjem lanskih knjig, v tretji o pripravah za letošnji občni zbor in pa o letošnjih društvenih knjigah; izvenredna seja je bila sklicana zaradi Kopitarjeve slavnosti.

Matica je izdala lani sedem knjig. S tem je ustregla društvenikom, ustregla pa ni blagajni, ker je za knjige izdala več, nego bi bila smela. Podala je 90 pol berila. Namenjena je bila izdati le šest knjig; slučajne razmere so pa tako nanesle, da je morala izdati sedem knjig. Tudi lanske knjige so se nekoliko zakasnile, toda ne tako močno, kakor predlanske. Z zadnjimi knjigami je Matica, kakor sodi javno mnenje, napravila znaten korak naprej. Knjige močno ugajajo. Ta trditev ni smela, ker kritika, ki Matici nikdar ne prizanaša, tako sodi. Društvene knjige se ocenjujejo pohvalno skoro brez izjeme; privoščijo jim obširne ocene skupno in posamič. Omenjajo se v domačih in vnanjih časopisih, v dnevnikih in mesečnikih. Dokaz, da ugajajo, je tudi, *da so tri izmed njih komaj tri mesece potem, ko so izšle, tudi že pošle,* vkljub temu da je Matica naložila po 150—200 iztisov več, kakor je društvenikov. Novi društveniki, kateri pristopijo društvu tudi za nazaj, prejmô namesto teh knjig (Letopis, Trojka, Trst) druge s podobno vsebino.

Letos izda Matica *šest* knjig: štiri znanstveno-poučne in dve leposlovni. Matica izda 1.) *Letopis* za leto 1898; uredil

ga bo prof. Bartel. Tvarina mu je že zagotovljena. Knjiga bo obsegala krog 20 pôl; tiskala jo bo »Narodna tiskarna« v 3200 izvodih. — 2.) *Elektrika*. II. del. Spisuje ravnatelj Šubic. Knjiga bo letos obsegala krog 15 pôl in imela veliko več slik od lanske. Tiska jo Hribarjeva tiskarna v Celju v 3100 iztisih. — 3.) dr. *K. Glaser:* Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del. 1. zvezek. Tiskala jo bo v obsegu krog 10 tiskovnih pôl »Katoliška tiskarna« v 3200 iztisih. Pisatelj je naprošen, obdelati ostalo tvarino tako, da jo s prihodnjim letom skonča. — 4.) dr. *K. Štrekelj*: Slovenske národne pesmi. IV. snopič. Rokopis je zagotovljen za konec prihodnjega mesca; knjiga je proračunjena na okroglih 12 pôl in se bo tiskala zopet v 3200 izvodih. — 5.) Zabavne knjižnice XI. zvezek. Vsebina mu ni končno določena. Odbor se je le po nasvétu književnega odseka zedinil v načelu, naj začne Matica zbirati in objavljati stare slovenske klasike: pripovedovavce in pesnike. Misli se v prvi vrsti na Kersnika, Ogrinca, Mencingerja, Ledinskega, Cegnarja in Svetličiča in dalo se je g. predsedniku pooblastilo, v tem oziru potrebno. — 6.) Anton Knezove knjižnice V. zvezek. Uredil ga bo predsednik in poskrbel za primerno tvarino; tiskala ga bo pa »Narodna tiskarna v 3200 iztisih. — Odbor trdno upa, da bo društvenikom s temi knjigami ustreženo in zanesljivo pričakuje, da si društvo ž njimi pridobi novih zaveznikov.

Tudi lani je bila iz obresti Jurčič-Tomšičeve ustanove za literárne namene razpisana častna nagrada, imela pa ni povoljnega uspeha. Oglasilo se je sicer nekaj tekmovavcev; njih spisov pa ni bilo mogoče nagraditi, marveč jih je bilo treba vrniti pisateljem.

Prejela je Matica tudi sicer še več rokopišov; nekaj rabnih se bo precej porabilo, nekaj nerabnih se je vrnilo, nekaj neocenjenih se ocenjuje.

Vprašanje »Stenskega zemljevida« še nikakor ni dozorelo do izdaje. Matica se je obrnila lani na vse poverjenike, da ji naberô potrebno število naročnikov. Uspeh ni bil tako ugoden, kakor bi se bilo smelo pričakovati ob tolikem začetnem zanimanju. Po preteku enega leta se ni prijavila niti polovica potrebnega števila. Sklenilo se je pri zaostalih poverjenikih pospešiti nabiranje; objavili so se tudi oklici vnovič po vseh časopisih. Ker se pa po tej poti ni nadejati potrebnega števila naročnikov, se je obrnila Matica s posebno prošnjo na deželni zbor in prejela podporo 500 gld., in obrnila se je tudi na mestni zbor. — Potreba zemljevida je vsestranska, njegova važnost in korist se povdarja povsod; naj se torej interesirani krogi, ne samo poverjeniki, zavzemó, da se stvar čim preje uresniči.

Dvoje veselih znamenj je zabeležiti pri knjižni zalogi. Za založne knjige sploh se oglašajo od leta do leta pridnejše društva ob periferiji; dokaz da se ljudstvo probuja, kjer je bilo že v nevarnosti, da národno zaspi. Matica je prošnjam prav rada ustrezala, vsaj je to v popolnem soglasju z društvenim namenom. Zlasti so pa jeli segati po knjigah polpreteklega časa: po »Zabavni knjižnici«, »dr. Glaserju« in »dr. Štreklju«, proti znižani kupnini, posebno novi udje. Na ta način je vendarle upati, da se končno izprazni zaloga, tembolj ker se ne zalagajo več knjige po nepotrebnem v previsokem številu. Od tega postopanja imata torej korist društvo in občinstvo. S 1. septembrom lanskega leta je odbor po nasvétu gospodarskega odseka ustavil komisijonelno prodajo knjig in vpeljal za društvo boljši stari način prodaje proti sprotnemu plačevanju. Popusta dovoljuje Matica 25% in sicer vsem knjigarjem. Lani je štela zaloga pričetkom leta 16.406 knjig in 224 zemljevidov. Med letom jih je prirastlo 12.200, odpadlo pa 12.227 in sicer: 11.288 na ude, 280 je bilo kupljenih, 659 podarjenih. Koncem leta je torej štela zaloga 16.439 knjig in 224 zemljevidov. Popolnoma sta pošli II. del Goriške in prof. Trdine »Zgodovina slovenskega národa«.

Z založnimi knjigami se odbor ne more kar nič pohvaliti. Običajno se razpečava le Erjavčevo »Živalstvo«, pičleje »Somatologija«; še precej »Stenografija«, vkljub temu, da še vedno ni šolska knjiga, čeravno je odobrena. Vdušili so pa »Vzgojeslovje« vsled neugodne ocene, po kateri knjiga ne more postati šolska. Matici, katera se je gmotno žrtvovala, delajo se s tem le velike neprilike. Da bo knjiga imela vendarle nekoliko koristi, je odbor sklenil, da se vsako leto podari med učiteljiške četrtoletnike, katerim je bila kot šolska knjiga namenjena. Poslalo se je na ta način letos v Ljubljano, Celovec, Koper, Gorico in Maribor 137 izvodov. Križmanova »Slovnica italijanskega jezika« se tudi prav malo razprodaja.

Knjižnici je lani zopet prirastlo 499 knjig, zvezkov in časopisov: 117 podarjenih in 382 zamenjanih; po jeziku 189 ruskih, 150 čeških, 68 slovenskih, 35 hrvaških, 15 nemških, 13 srbskih, po 9 bolgarskih in poljskih; 5 sorbskih, 3 latinske, 2 madjarski in 1 švedska. V zvezo je stopila Matica na novo z dvema društvoma, namreč: »Towarzystwo ludoznawcze« in »Prof. zbor v Belem gradu«. Kar je poročevavec povdarjal lani, to mora ponavljati v isti, če ne v večji meri, še letos. Knjižnica je primeroma bogata in še precej raznovrstna, vendar zelo pomanjkljiva. Obžalovati je pa, da si knjig skoro nihče ne izposoja, da torej, kot izkušnja leto za letom uči, v tej sestavi nikakor ne odgovarja svojemu namenu. Še pred

kratkim je dobila prav dragocene in redke knjige v dar, kakor jih ima že več podobnih, toda nikomu ne hasnejo. Število knjig raste od leta do leta, prostor postaja vedno tesneji, zanimanje za knjige pa ne le ne raste, marveč celo ponehuje. Ker je želeti, da se temu razmerju napravi kmalu konec, stopa danes odbor pred občni zbor s samostojnim predlogom, merečim na to, da se odstopi društvena knjižnica pod gotovimi pogoji kaki drugi javni oblasti, kjer bi našle knjige boljše mesto in kjer bi svoj namen lože dosegale.

Računsko poročilo imajo gospodje zborniki v rokah. Ker se o njem lahko natančnejše pouče sami, ni moj namen, da se spuščam v podrobnosti. Na nekatere stvari je pa treba slavni zbor vendarle opozoriti. Računski sklep kaže 111 gld. 47 kr. nedostatka in v opazki je povedano, da je Matica 1670 gld. več izdala, nego bi bila smela. Glavni razlog, zakaj se je to zgodilo, je bil naveden že pri knjigah. Matica je po neljubem slučaju primorana izdala sedem knjig, mesto šest. Knjige so postale dražje: tiskarne so s cenami poskočile; tudi nagrade plačuje Matica visoke, če hoče dobiti dobre spise. Nedostatku so pa krivi še drugi momenti. Matica je imela pri Kopitarjevem računu nad 300 gld. primanjkljaja, Matica je izplačala 100 gld. nagrade nekemu pisatelju na račun rokopisa, ki izide šele prihodnje leto; za klišeje se je izdalo lani 400 gld. in vendar se večja polovica teh klišejev porabi šele letos. Matica ima končno tirjati še knjižni dolg več kot 100 gld.

Odkar je bila hiša po potresu temeljito popravljena, so se letni troški za hišne poprave izdatno zmanjšali. Treba se bo letos lotiti le še onega stanovanja, ki je ostalo po potresu nepopravljeno.

Ker je društvo izdalo več, nego bi bilo smelo, se je lani premoženje vkljub temu, da je število društvenikov narastlo in da je Matica pridobila pri papirjih na kurzu, vendarle skrčilo za 1220 gld.

Proračun je prav ugoden, čeravno ni sestavljen na optimistični podlagi. Na društvenini se bo skoro gotovo dobilo še več. Vendar je bilo tudi pri teh dohodkih za knjige mogoče določiti za 500 gld. višjo svoto od lanske proračunove in bo odboru mogoče po zdanjem načrtu ne le vzdržati ravnotežje, ampak skoro gotovo zmanjšati nekoliko lanski nedostatek.

Račun depozit kaže običajno lice.

Računski sklep Knezove ustanove izkazuje mal prebitek, vendar še nekoliko večji, nego predlanski.

Večjih volil in daril lani ni bilo. Volilo pokojnega Žuže končno še ni poravnano. Ponujano poravnavo za

dvomljivi tabulat okroglih 600 gld. s 50 gld. je Matica vsled soglasnega sklepa gospodarskega odseka odklonila. Tudi se bo Matica potrudila dve že močno zastareli tirjatvi izterjati.

Jako veliko se je v zadnji dóbi zopet izpremenilo med poverjeništvom. Poživilo se je poverjeništvo osapsko v Istriji; novega poverjenika je dobil Dunaj; spojili sta se poverjeništvi Kotlje in Vogrče v eno s sedežem v Kotljah; nove poverjenike so dobila poverjeništva na Brdu, v Postojini, Metliki, Medvodah, na Jesenicah, v Šmariju pri Jelšah, Dragi, Brežicah in Borovnici; novo poverjeništvo se je osnovalo za Unec in Rakek s sedežem na Uncu, novega poverjenika je dobila Sežana; nova poverjeništva se snujejo za Šmarije na Goriškem, Gorje in Škedenj. Matica šteje zdaj že do 150 poverjenikov, od katerih zaslužijo posebno pohvalo gg. Abram Josip v Gorici, Andoljšek Bernard zdaj v Mirni peči; Eller Franc na Zilji, dr. Glaser Karol v Trstu, Gomilšek Franc Sal. v Jarenini, Jarc Franc v Medvodah, Jarc Valentin v Braslovčah, Jelovšek Gabrijel na Vrhniki, Kalan Janko v Krškem, Lapanja Ivan v Kobaridu, Markošek Ivan v Mariboru, Novak Alojzij v Idriji, Primožič Štefan v Postojini, Sadnikar Josip v Kamniku, Schwentner Lavoslav zdaj v Ljubljani, Slovenija na Dunaju, Tomažič Ivan v Škofji Loki.

V tesni zvezi s poverjeniki so udje. Matica se v tej zadevi drži svojega starega, toda dobrega gesla: počasi, pa dosledno. Dokaz, da to geslo ni napačno, je faktum, da je Matica, ko je poročevavec prevzel tajništvo 1884. leta, štela 1125 letnikov, zdaj jih pa šteje 2621. Število se je torej z doslednjim narastanjem v 14letih več kot podvojilo.

V zadnji dôbi ima Matica zabeležiti jako veliko národnih in drugih pojavov, s katerimi je tudi ona v zvezi.

Lani o Binkoštih je praznoval njen častni član, češki rodoljub *Jan Lego*, štiridesetletnico svojega pisateljevanja. Matica mu je o tej priliki pismeno čestitala. — Dné 4. julija lani je odkrilo »Slov. učit. društvo« v gorenjskem Podbrezju svojemu pokojnemu predsedniku *A. Praprotniku* v rojstni hiši spominsko ploščo. Pri tej slavnosti, ki je veljala tudi Matičinemu soustanovitelju, odborniku, tajniku in ključarju, je bilo društvo zastopano po odborniku Žumru in po poročevavcu. Ožji rojaki pokojnega nepozabnega predsednika, kanonika *Marna* so sprožili misel, da se njemu postavi v rojstni fari v Štangi spomenik. Matica je to misel z veseljem pozdravila in poslala takoj znaten prispevek, enako kot za pokojnega odbornika, učitelja *I. Tomšiča*, kateremu so dné 8. septembra na Vinici odkrili spomenik. Pri tej slavnosti je Matico zastopal njegov rojak učitelj Gangl. Dné 10. in

12. oktobra lani sta se vršili na Dunaju in v Ljubljani *Kopitarjevi slavnosti,* obširnejše popisani v zadnjem zvezku Knezove knjižnice. Ni moj namen o njih še izgubljati besede. Le toliko bodi povedano, da je Matica ž njima prav dostojno nastopila in slovensko čast napram tujemu svétu prav dobro rešila. Delo, trud in zasluge interesovanih krogov je v zgoraj omenjeni knjigi spretnejše pero že opisalo. Dné 6. decembra so praznovali na Dunaju *Kersnikov* večer; slavitelje zaslužnega pokojnika je Matica brzojavno pozdravila in storila isto napram Sloveniji ob praznovanju večje veselice dné 17. februarija. Pevsko društvo „*Glasbena Matica*“ je praznovala dné 8. decembra 25letnico svojega obstanka. Prijateljskega društva, izborno sodelujočega pri Kopitarjevi slavnosti, se je Matica spomnila v pismeni čestitki in z vabilom odbornikov na slavnostno sejo. Januarija letos je prejela Matica vabilo na tisočletnico po zgodovinarju *Pavlu Diaconu*, katero bodo praznovali prihodnje leto v slovenski Furlaniji. Za vabilo se je Matica zahvalila in obljubila, da se, če možno, slavnosti udeleži po enem ali dveh zastopnikih. — Dné 16. februarija je praznoval jugoslovanski mecén, vladika *dr. Strossmajer*, 60letnico mašništva. Matica mu je o tej izredni priliki čestitala brzojavno in čestitala končno pismeno marljivemu poverjeniku *Alojziju Novaku* k 25letnici idrijskega učiteljevanja, odborniku, ustanovniku in poverjeniku *Luki Svetcu* k srebrni poroki. Nj. Veličanstvo je odborovega starosto, žalibog zdaj že pokojnega *dr. Jerneja Zupanca*, lani novembra mesca odlikovalo z naslovom ces. svétnika. Matica mu je na tej odliki pismeno čestitala. Isti častitljivi mož je že nekaj mesecev pozneje, dné 11. aprila na veke zatisnil svoje trudne oči v visoki starosti 88 let. Svojega staroste, soustanovitelja, ustanovnika, 33letnega odbornika, 9letnega blagajnika in večletnega revizorja se je o tej za društvo žalostni priliki Matica spomnila prav dostojno. Iz hiše je vihrala črna zastava, društvo je izdalo svoj parte, položilo na krsto venec s trakovi in bilo pri pogrebu zastopano po predsedniku, II. podpredsedniku, mnogobrojnih odbornikih in društvenikih. — Enako častno se je Matica poslovila lani od svojega odbornika, ustanovnika, poverjenika in sotrudnika *Janka Kersnika,* ki je umrl dné 28. julija v Ljubljani, razobesila črno zastavo, izdala svoj parte, poklonila venec s trakovi in bila pri pogrebu na Brdu zastopana po predsedniku in odborniku ravnatelju Senekoviču.

Matica je dobila od dvorne knjigarne Frickove na Dunaju častni poziv, da se s svojimi prirodoslovnimi knjigami udeleži letošnje ondotne jubilejske razstave. Društvo se je pozivu odzvalo in se bo razstave udeležilo z Erjavčevo »So-

matologijo«, s Tuškovim »Prirodopisom rastlinstva« in z Erjavčevim »Prirodopisom živalstva«.

Račune so dné 29. marcija t. l. pregledali, s knjigami primerjali in v popolnem redu našli gospodje pregledovavci F. Bradaška, J. Dimnik in Drag. Žagar. Za marljivi in zares vstrajni trud, katerega žrtvujejo že leta in leta, jim bodi iz občnega zbora zaslužena zahvala.

Da poverjenikom njihov posel nekoliko olajša, omislila si je Matica opominjevalne dopisnice za zamudne društvenike in vabilne dopisnice za nedruštvenike ter jim bo upravništvo takšne dopisnice na zahtevo dopošiljalo.

Matica žaluje ob grobu večjega števila društvenikov, kojim bodi vsem poleg že zgoraj posebej omenjenih blag spomin!«

Revizorjem *gg. F. Bradaški, J. Dimniku in Drag. Žagarju* se izreče zahvala in se po nasvétu odbornika ravnatelja A. Senekoviča z vsklikom izvolijo tudi za tekoče leto.

Izvrši se *dopolnilna volitev v odbor*. Skrutinij prevzemó: zbornika J. Dimnik in A. Kcelj in tajnik. Izid volitev je sledeč. Oddanih je bilo 32 glasovnic s 389 veljavnimi glasovi. Prejeli so pa gg.: 1.) dr. H. Dolenec, 2.) A Koblar, 3.) dr. Fr. Lampè, 4.) Fr. Orožen, 5.) R. Perušek, 6.) dr. J. Sernec, 7.) Fr. Šuklje in 8.) dr. I. Tavčar — po 389 glasov; 9.) Fr. Levec 388 in 10.) A. Žumer 366 glasov — ter so torej izvoljeni po § 12. al. 3.) dr. pravil v odbor »Slovenske Matice« za dôbo štirih let.

V odborovem imenu utemeljuje končno odbornik *dr. Požar* samostojni predlog glede društvene knjižnice in stavi nasvèt:

»Slavni občni zbor skleni: Odboru »Slovenske Matice« se naroča stopiti v dogovor z veleslavnim deželnim odborom, oziroma z deželnim zborom kranjskim, da mu prepusti vso svojo knjižnico in tudi nadaljnje vsakoletne v zamenjo došle knjige pod gotovim primernim varstvom pravic društvenikov »Slovenske Matice« v ta namen, da se polagoma ustanovi *javna deželna knjižnica*.«

Ta predlog obvelja soglasno.

Potem zaključi *predsednik zborovanje.*

115. odborova seja, v petek, dné 13. maja 1898. l.

Navzočni: Gg. Fr. Levec (predsednik); A. Bartel, P. Grasselli, A. Koblar, dr. J. Lesar, Fr. Orožen, R. Perušek, M. Pleteršnik, dr. L. Požar, A. Senekovič, I. Šubic, A. Tavčar, I. Vavrů, I. Vilhar, Fr. Wiesthaler in V. Zupančič (odborniki); E. Lah (zapisnikar). Skupaj 17.

Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzočne, v prvi vrsti novoizvoljena odbornika, profesorja *Orožna* in

18

Peruška, ter izreka upanje, da bosta Matico podpirala kot ocenjevavca rokopisov in kot cenjena pisatelja. Za overovatelja današnjemu zapisniku imenuje odbornika *dr. Lesarja* in *Vavrůta*.

Zapisnika o 114. odborovi seji in o XXXIII. rednem občnem zboru, ki sta ju pregledala odbornika *dr. Janežič* in *Pleteršnik*, oziroma predsednik in dva društvenika, se odobrita brez ugovora.

Sklene se na visoko c. kr. ministerstvo za bogočastje in nauk vložiti prošnjo za *državno podporo* za izdavanje znanstvene knjige.

Matica se bode udeležila *šolskega muzeja* ob desetletnici »Zaveze slov. učiteljskih društev« v proslavo petdesetletnice vladanja Nj. Veličanstva s strokovnimi knjigami iz svoje zaloge in bo zastopana pri stoletnici po *Fr. Palackom* dné 18., 19. in 20. junija t. l. v Pragi.

Da se končno uredi vprašanje radi *Kopitarjevega* spominka, se sklene stopiti v dogovor z jednim tukajšnjih kamnosekov.

Izvršé se volitve v upravništvo za leto 1898/99. Z vsklikom se izvolijo gospodje: *Fr. Levec*, za predsednika; *dr. Fr. Lampè,* za prvega in *P. Grasselli,* za drugega podpredsednika; *dr. J. Starè*, za blagajnika in hišnega upravitelja; *A. Kržič* in *I. Sušnik* za ključarja — ki vsi izvolitev sprejmó.

Dr. Štreklja IV. snopič *„Slovenskih narodnih pesmi“* se na izrecno željo pisateljevo pridrži Miličevi tiskarni.

Na znanje se vzame, da se je dvoje gospodarskih, oziroma denarnih vprašanj, še zadosti ugodno izteklo za Matico.

Nova *poverjenika* sta dobila Rogatec in Rojan. Letnino je plačalo za letos doslej 884 društvenikov. Od zadnje seje je pristopilo Matici na novo 68 društvenikov. Kot posebno marljivi poverjeniki so se v zadnji dôbi odlikovali gospodje: *Dolinar* v Ribnici, *Janežič* v Celovcu, *Jarc* v Medvodah, *Lapanja* v Kobaridu, *Ogradi* v Celju, *Primožič* v Postojini in *Schrey* na Jesenicah.

Knjižnici je prirastlo 42 knjig; 33 po zameni in 9 podarjenih; 16 ruskih, 12 čeških, po 3 hrvaške in poljske, po 2 slovenski, srbski in nemški, po 1 angleška in bolgarska.

V knjižni zalogi so zadnji čas popolnoma pošle knjige: *I. Trdina:* Zgodovina slovenskega národa; *S. Rutar*: Goriška. II. del; *dr. Fr. D.:* Trojka.

II. Računsko poročilo.

Izkaz

premoženja „Slovenske Matice“ koncem leta 1897.

Tekoče št.	Predmet	Znesek v gotovini gld.	kr.	hranilnih vlogah gld.	kr.	obligacijah gld.	kr.	Opombe
1	Vloga na knjižico mestne hranilnice pod št. 6612	—	—	6240	86	—	—	
2	Vloga na knjižicó kmet. posojilnice pod št. 1005	—	—	1451	16	—	—	
3	Obligacija drž. lot. pos. z dné 15. marca 1860. l. št. 18312	—	—	—	—	159	-	
4	Dvanajst obligacij drž. sreb. rente à 1000 gld. po kurzu z dné 31. decembra 1897	—	—	—	—	12234	—	
		—	—	7692	02	12393	—	
				20085	02			
5	Vknjiženi kapital . . .	—	—	6000	—			
6	Vrednost hiše po odbitem drž. tabulatu	—	—	27069	—			
7	Vrednost inventarja po odbitku 10 % za obrabo	—	—	399	67			
8	Vrednost knjižne zaloge z vštetim aktivnim zastankom	—	—	3120	—			
	Skupaj . .			56673	69			
	Če se odšteje blagajnični primanjkljaj			111	47			
	Znaša društveno premoženje			56562	22			
	Dné 31. decembra 1896. l. je pa znašalo . . .			57784	01			
	Torej se je tekom lanskega leta zmanjšalo za			**1221**	**79**			

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Sklep

vseh dohodkov in troškov „Slovenske Matice“ za

Tek. število	Dohodki	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	V obligacijah po kurzni vrednosti gld.	kr.	Opombe
1	Prebitek v blagajni . .	—	—	3823	43			K št. 4: Najemnina od prostorov, katere rabi društvo zase, v tej svoti ni zapopadena. Potrositi se je smelo: ad 2b) 5290·— ad 3abc) 1291·79 ad 4) 2611·28 ad 5) 174·47 ad 6) 5·— ad 7) 300·— ad 10) 35·10 Sk. 9707·64 potrosilo se pa je 11378·52 torej 1670·88 več nego bi se bilo smelo.
2	Doneski društvenikov:							
	a) ustanovnikov . . .	240	—					
	b) letnikov	5290	—	5530	—			
3	Obresti, in sicer:							
	a) od obligacij . . .	508	—					
	b) od gotovine . . .	483	79					
	c) od vknjiženega dolga	300	—	1291	79			
4	Dohodki hiše	—	—	2611	28			
5	Skupilo književne zaloge	—	—	174	47			
6	Darila in volila	—	—	5	—			
7	Za Kopitarjevo slavnost	—	—	300	—			
8	Za „Stenski zemljevid“ .	—	—	88	—			
9	Potegnjene vloge . . .	—	—	6990	—			
10	Razni	—	—	35	10			
11	Obligacije po kurzu . .	—	—	—	—	12393	—	
	Skupaj . .			20849	07	12393	—	

računa

XXXIV. društveno leto od 1. jan. do 31. dec. 1897. leta.

Tek. število	Troški	V gotovini posebej gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Upravni troški:					
	a) tajniku	600	—			
	b) blagajniku	60	—			
	c) pisarni	263	35	923	35	
2	Izdavanje knjig, in sicer:					
	a) pisateljem, urednikom in korektorjem	2698	90			
	b) tiskarnam	5187	31			
	c) vezava in odprava .	519	19	8405	40	
3	Hišni troški, in sicer:					
	a) davki	1182	89			
	b) poprave in drugo .	119	22	1302	11	
4	Za Kopitarjevo slavnost	—	—	624	18	
5	Potegnjene vloge . . .	—	—	9582	02	
6	Razni	—	—	123	48	
	Skupaj . . .			20960	54	
	Če se odštejejo dohodki			20849	07	
	ostane primanjkljaj . .			111	47	

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec, predsednik.

Dr. Josip Starè, blagajnik.

Pregledali, primerjali priloge s knjigami ter našli vse v najboljšem in najlepšem redu.

V Ljubljani dné 29. marcija 1897.

F. Bradaška, J. Dimnik, Drag. Žagar.

Proračun

„Slovenske Matice“ za leto 1898.

Tekoče število	Dohodki	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Obresti, in sicer:					
	a) od obligacij . .	508	—			
	b) od gotovine . .	400	—			
	c) od vknj. kapitala	300	—	1208	—	
2	Dohodki hiše, in sicer:					
	a) najemščina . .	2400	—			
	b) gostaščina . .	96	—			
	c) vodarina . . .	121	—	2617	—	
3	Doneski letnikov .	—	—	5000	—	
4	Skupilo knj. zaloge	—	—	250	—	
	Skupaj . . .	—	—	9075	—	

Tekoče število	Troški	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Upravni troški, in sicer:					
	a) tajniku	600	—			
	b) blagajniku	60	—			
	c) pisarni	250	—	910	—	
2	Hišni troški, in sicer:					
	a) davki	900	—			
	b) pristojbine	300	—			
	c) poprave in drugo . .	300	—	1500	—	
3	Društvene knjige, in sicer:					
	a) pisateljem, urednikom in korektorjem . .	2300	—			
	b) tiskarnam	3700	—			
	c) vezava in odprava . .	500	—	6500	—	
4	Razni			100	—	
5	Znesek prebitka			65	—	
	Skupaj . . .			9075	—	

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Depozita,

katera je hranila „Slovenska Matica“ leta 1897. v svoji blagajni.

Zaporedno število	Ime vlagatelja	Kje je nabrani denar vložen?	Vrednost dné 31. grudna 1896		Prirastek na obrestih tekom leta 1897		Vrednost koncem leta 1897	
			gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
1	Odbor za nabiranje doneskov za dr. Bleiweisov spomenik.	V knjižici kranjske hranilnice štev. 123.707.	3287	09	132	80	3419	89
2	Odsek za nabiranje doneskov za dr. E. H. Coste spomenik.	V knjižici kranjske hranilnice štev. 84.037	1652	11	65	72	1717	83
		Skupaj . . .	4939	20	198	52	5137	72

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Sklep računa

vseh dohodkov in troškov „Anton Knezove ustanove za izdavanje poučne in zabavne knjižnice“ za l. 1897.

Zap. število	Dohodki	V gotovini gld.	V gotovini kr.	Opombe
1	Prebitek v blagajni	5	53	
2	Obresti glavnice, in sicer:			
	a) od gotovine . . . . . 1053·81			
	b) od vrednost. papirjev 28·—	1081	81	
3	Dividenda od zadružnih deležev	171	—	
4	Skupilo za knjige	26	47	
	Skupaj . . .	1284	81	
	Ako se odštejejo troški v znesku	1259	31	
	ostane prebitka	**25**	**50**	

Zap. število	Troški	V gotovini gld.	V gotovini kr.	Opombe
1	Izdavanje knjige, in sicer:			
	a) pisateljem in korektorjem	407	—	
	b) tiskarni	633	90	
	c) knjigovezu	95	60	
	Skupaj . . .	1136	50	
2	Hranilniške vloge	122	81	
	Skupaj . . .	1259	31	

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Izkaz premoženja

národnih ustanov v društvenega odbora oskrbi za leto 1897.

Tekoče število	Predmet	Izkaz premoženja posebej gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Jurčič-Tomšičeva ustanova za literarne namene, in sicer:					
	a) Srečka ljubljanskega loterijskega posojila št. 50026, vredna . .	23	25			
	b) Knjižica kranjske hranilnice pod štev. 136491	440	58			
	c) Knjižica obrtno-podpornega društva v Ljubljani št. 364	1085	07			
	č) Knjižica posojilnice v Šoštajnu štev. 145	1683	92	3232	82	
2	A. Knezova ustanova za izdavanje poučne in zabavne knjižnice, in sicer:					
	a) Gotovina v blagajni	25	50			
	b) Vlogi pri „Kmetski posojilnici za ljubljansko okolico“ na knjižici št. 643 in 969 vredni	26322	31			
	c) Kreditna srečka z dné 31. marcija 1858. l. serija 1076 štev. 46 .	200	85			
	č) Sedem srečk za uravnavo Tisze à 139 gld. 50 kr.	976	50			
	d) En nagradni list izžrebane obveznice z nagrado ogerske hipot. banke serija 110 štev. 51 . .	20	75			
	e) Štiri srečke ljublj. loterijskega posojila à 23 gld. 25 kr. . . .	93	—			
	f) Ena srečka posojila mesta Solnograd št. 11843	30	10			
	g) Deset zadružnih deležev „Kmetske posojilnice za ljublj. okolico“ à 100 gld.	1000	—			
	h) Sedemintrideset delnic „Národne tiskarne“ à 50 gld.	1850	—			
	i) Dva deležna lista „Národnega doma“	200				
	j) Ostali meniški dolg	50	—	30769	01	
	Skupaj . . .	—	—	34001	83	
	Dné 31. decembra 1896. je znašalo premoženje			33701	91	
	torej se je lani pomnožilo za			299	92	

V Ljubljani dné 31. decembra 1897.

Fr. Levec, predsednik.

Dr. Josip Starè, blagajnik.

III.

Poročilo o knjižnici.

Slovenske knjige. (Dodatek.)

(Glej Letopis za l. 1888. str. 254.)

Romarske Bukvize: V Ljubljani 1757

Jurij Japel: Svetu pismu noviga testamenta. Labaci 1784.

Premishlovanje sa zhaſ svetiga leta. V Lublani 1826.

Franc Veriti: Popotnik ſhiroke in voske poti. V Ljubljani 1828.

Franc Veriti: Shivljenje svetnikov. V Ljubljani 1829.

Slovensko berilo za peti gimnazijski razred. Na Dunaju. 1853.

Josip Marn: Jezičnik. Leto I.—XXX. V Ljubljani 1863—1892.

Jurčič-Stritar: Klasje z domačega polja. V Ljubljani 1866.

dr. Jože Vošnjak: Slovenski tabori za prosto slovensko ljudstvo. Maribor 1869.

Letno poročilo »Dramatičnega društva« za IV. društveno leto. V Ljubljani 1870.

Letno sporočilo »Katoliške družbe« na Kranjskem za čas od novembra 1870. do decembra 1871. V Ljubljani 1871.

Janko Pajk: J. Pajka izbrani spisi. Prvi zvezek. V Mariboru 1872.

Pavla aposteljna list Rimljanom. Na Dunaju 1873.

Anton Janežič: Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo. V. natis. V Celovcu 1876.

Bezenšek-Celestin: Svečanost o priliki 70letnice dr. Janeza Bleiweisa. Zagreb 1879.

Jos. Lendovšek: Kratko poročilo o delovanji in stanji podporne zaloge. V Gradci 1881.

Različni: Ljubljanski Zvon. Leto I.—XIII. V Ljubljani 1881—1893.

Vinko Gregorič: Pesmi. I. zvezek. V Gorici 1884.

Janko Leban: Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli. (Ponatis iz »Tovariša«). V Ljubljani 1885.

Kalidasa-dr. Glaser: Indijska Talija. I. zvezek: Urvaši. Trst 1885.
Dolinar-Bremic: Lira in cvetje. Trst 1885.
Pravila delniške družbe »Národni dom« v Rudolfovem. Rudolfovo 1885.
Anton Trstenjak: Spomenik slovenske vzajemnosti. V Ljubljani 1886.
dr. Alojzij Valenta: Kratek navod o prvi pomoči pri nezgodah. V Ljubljani 1886.
Letno poročilo akademičnega društva »Slovenija« za leto 1885/6. Na Dunaji 1886.
Fran Kocbek: Pregovori, prilike in reki. V Ljubljani 1887.
Josip Pagliaruzzi-Krilan: Poezije. V Gorici 1887.
Ivan Hribar: Kazenska pravda dr. Ivana Tavčarja. V Ljubljani 1887.
Glasi »Slovenskega Jeza« v Brdih. V Gorici 1887.
Filip Haderlap Jurjev: Koroške bukvice, 1.—5., 7.—15. snopič. V Celovcu 1887—1889.
dr. Fr. Lampè: Drobtinice. XXII.—XXVII. leto. V Ljubljani 1888—1893.
A. Kalan: Tomaža Kempčana: Hodi za Kristusom. Celovec. 1888.
Slovenske večernice za pouk in kratek čas. Leto XLII—LI. Celovec 1888—1898.
J. Starè: Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. XII.—XV. snopič. Celovec 1888—1891.
dr. I. Tavčar: Slovenski Pravnik. Pouk o najpotrebnejših zakonih. V. sn. Celovec 1888.
Koledarji Družbe sv. Mohorja za l. 1889.—1899. Celovec 1888—1898.
J. Volčič: Življenje prebl. Device in Matere Marije in njenega preč. ženina sv. Jožefa. VII.—X. sn. Celovec 1888—91.
dr. Požar-Bartel: Letopis Slovenske Matice za l. 1888—1897. V Ljubljani 1888—1897.
J. Apih: Slovenci in l. 1848. V Ljubljani 1888.
Fr. Dolinar: Prihajač. Povest. V Ljubljani 1888.
Fr. Levec: Erjavčevi izbrani spisi. I.—II. del. V Ljubljani 1888—89.
Meško-Simonič: Dr. Gregor Jožef Plohel. V Beči 1888. (2 izvoda).
V. Ribnikar: Popis slavnosti v logaškem okrajnem glavarstvu. V Logatcu 1888.
Učiteljski Tovariš. Leto XXVIII.—XXXIV. V Ljubljani 1888—1894.
dr. Anton Mahnič: Rimski katolik I. 3, V. 2, VII. 1—2. V Gorici 1888—95.

Letopis národne čitalnice v Ljubljani za l. 1888—1895. V Ljubljani 1889—1896.
dr. A. Mosche-dr. Papež-dr. Majaron-dr. M. Pirc-dr V. Supan: Slovenski Pravnik. Leto V.—XIV. V Ljubljani 1889—98.
dr. Fr. Lampè: Dom in Svet. List za leposlovje in znanstvo. Leto II.—XI. V Ljubljani 1889—98.
A. pl. Comel: Službovnik nemško-slovenski za c. in kr. vojsko. I.—II. del. Celovec-Ljubljana. 1889.
dr. A. Jarc: XIII. letno poročilo Vincencijeve družbe v Ljubljani za l. 1888. V Ljubljani 1889.
A. pl. Comel: Prisega in vojni členi. Celovec 1889.
Fr. Gabršek: Izkustveno dušeslovje. V Ljubljani 1889.
Fr. Gabršek: Pedagogiški letnik. Leto III.—V. Ljubljana-Celje 1889—91.
V. Ribnikar: Logaško okrajno glavarstvo. V Logatcu 1889.
Letno poročilo národnih šol v ljutomerskem okraju v šolskem letu 1888/9. V Ljutomeru 1889.
Iv. Skuhala: Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa. Celovec. 1889.
H. Schreiner: Fizika ali nauk o prirodi. V Celovcu 1889—91.
dr. Fr. Lampè: Dušeslovje. I.—II. del. V Ljubljani 1889—90.
Novice gospodarske, obrtniške in národne. Leto XLVII—LVI. V Ljubljani 1889—98.
V. Rakež i dr.: Slovensko akademično društvo »Triglav« v Gradcu v XV. letu svojega obstanka. V Ljubljani. 1890.
Fr. Levec: Poročilo o javnih in privatnih ljudskih šolah za l. 1889/90. V Ljubljani 1890.
M. Lendovšek: Ant Mart. Slomšeka: Pastirski list. Celovec. 1890.
Fr. Dulár: Domači živinozdravnik. Celovec 1890.
Fr. Wiesthaler: Valentina Vodnika izbrani pripovedni spisi. V Ljubljani 1890.
J. Bezlaj: Navod k početnemu risanju in oblikoslovju. V Ljubljani 1890.
Fr. Gabršek: Jezikovni pouk v ljudski šoli. I. Teoretični del. V Ljubljani 1890.
Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda. IV.—VIII. letnik. V Ljubljani 1890—1894.
Računski zaključki mestne hranilnice ljubljanske. I.—VIII. V Ljubljani 1891—1898.
Pravila »Muzejskega društva za Kranjsko«. V Ljubljani. 1891.
A. Koblar: Izvestja »Muzejskega društva za Kranjsko«. Letnik I.—VIII. V Ljubljani 1891—1898.
Letna poročila I. mestne deške petrazrednice. V Ljubljani. 1891—98.
A. pl. Comel: Puška repetirka. V Ljubljani 1891.
Ivan Vrhovec: Zgodovina Novega mesta. V Ljubljani 1891.

dr. Fr. D.: Pegam in Lambergar. (Povest). V Ljubljani 1891.
J. P. Pavlič: Gospod, teci mi pomagat! Celovec. 1891.
Poročilo in imenik članov »Dolenjskega pevskega društva« za l. 1890. in 1891. Novo mesto 1891.
II. letno poročilo podpornega društva za visokošolce. Na Dunaju 1891.
Anton Funtek: Luči. Celje 1891.
Andrej Žnidaršič: Liturgični jeziki. V Gorici 1892.
Letno poročilo trirazredne dekliške ljudske šole v Kamniku. V Ljubljani 1892.
Knjižnica »Družbe sv. Cirila in Metoda«. VIII. zvezek: Janez Cigler. V Ljubljani 1892.
J. Volčič: Šmarnice naše ljube Gospé presvetega Srca. V Celovcu 1892.
dr. Fr. Lampè: Jeruzalemski romar. V Celovcu 1892—93.
Martin Cilenšek: Naše škodljive rastline v podobi in besedi. V Celovcu 1892—96.
Val. Podgorc: Domači zdravnik po naukih župnika Kneippa. V Celovcu 1892.
Simon Rutar: Slovenska zemlja. I. del. Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. I.—II. snopič. V Ljubljani. 1892—93.
H. Sienkiewicz-M. M.: Z ognjem in mečem. Povest iz davnih let. I.—IV. del. V Ljubljani 1892—93.
dr. I. Križanič: Pekel ali tretja reč med štirimi poslednjimi. V Mariboru 1892.
Lamurski: Kitica povesti. V Trstu 1892.
Anton Kosi: Zabavna knjižnica za slovensko mladino. II. zvezek. V Ptuji 1892.
Različni: Vesna. Mesečnik slovenskega dijaštva. I.—III. tečaj. V Celji 1892—94.
dr. Ivan Tavčar: Rodoljub. (Priloga »Slov. Národu). II. leto. V Ljubljani 1892.
M. Pleteršnik: Slovensko-nemški slovar v dveh delih in 24 sešitkih. V Ljubljani 1893—95.
Fr. Wiesthaler: Izvestje c. kr. državne nižje gimnazije v šolskem letu 1892/3—1897/8. V Ljubljani 1893—1898.
dr. J. Križanič: Nebeški venec ali vesela reč med štirimi poslednjimi. V Mariboru 1893.
dr. I. Križanič: Bela žena ali prva reč med štirimi poslednjimi. V Mariboru 1893.
Anton Martin Slomšek: Življenja srečen pot. Celovec. 1893.
Josip Starè: Kitajci in Japonci. Celovec 1893.
Poezije doktorja Franceta Prešerna (cirilski natis). V Trstu 1893.
Letno poročilo štirirazredne ljudske in obrtne nadaljevalne šole krške za leto 1892/3. V Celji 1893.

Drag. Hribar: Ilustrovani národni koledar za navadna leta 1893—95. V Celji 1893—95.
Jos. Bezlaj: Pouk o črtežih. (II. pomnoženi natis.) V Celju. 1894.
Franc Gabršek: Nazorni pouk v ljudski šoli. I. del. V Ljubljani 1894.
Lj Stiasny: Kamnik. Zemljepisno-zgodovinski opis. V Ljubljani 1894.
M. Kamuščič: Navod slovenski vrtnarici. V Ljubljani 1894.
J. Dimnik: Domoznanstvo v ljudski šoli. V Ljubljani 1894.
dr. Fr. Kos: Doneski k zgodovini »Škofje Loke« in njenega okraja. V Ljubljani 1894.
dr. K. Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva. I.—III. del. V Ljubljani 1894—97.
Fr. Levec: Anton Knezova knjižnica. I.—IV. zvezek. V Ljubljani 1894—97.
A. M. Slomšek: Krščansko devištvo. Celovec 1894.
Fr. Dulár: Umna živinoreja. I.—II. knjiga. Celovec 1894—95.
dr. Fr. Lampè: Zgodbe svetega pisma. Celovec 1894—98. (1.—5. snopič.)
Anton Kosi: Najnovejše jezikovne napake. V Mariboru 1894.
Anton Kosi: Zlate jagode. (Zbirka basnij za slovensko mladino.) V Ljubljani 1894.
Letno poročilo štirirazredne dekliške ljudske šole v Kranju. V Kranju 1895.
A. Leban: Šolsko poročilo štirirazredne ljudske šole v Komnu. Trst 1895.
dr. Jožef Pajk: Sveti Jožef rednik Kristusov. Celovec 1895.
Jos. Stritar: Pod lipo. Celovec 1895.
dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I.—III. snopič. V Ljubljani 1895—97.
Trošt-Vrhovec: Zabavne knjižnice IX. zvezek. V Ljubljani 1895.
Slovenske Talije 59. zvezek. Poljub, Trubadur, Marta. V Ljubljani 1895.
M. A. Lamurski: Čuvajmo svoje prastarine. Trst 1895.
Anton Žgur: Marija Devica majnikova kraljica. V Celovcu 1896.
Slovenska pesmarica. I. snopič. V Celovcu 1896.
S. Rutar: Slovenska zemlja. II. del. Trst in Istra. 1.—2. snopič. V Ljubljani 1896—97.
Gasilec. Glasilo odbora deželne zaveze kranjskih gasilnih društev. Leto I.—II. V Ljubljani 1897—98.
E. Gangl-A. Hribar: Naša pesem. V Ljubljani 1897.
Jožef Lavtižar: Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica. V Ljubljani 1897.
Zglaševalni red za deželno stolno mesto Ljubljana. V Ljubljani 1897.

Sveti rožni venec. V Celovcu 1897.
Viljem Rohrmann: Poljedelstvo. I.—II. snopič. V Celovcu 1897—98.
Fr. J. Milovršnik: Boj za pravico. Povest. V Celovcu 1897.
Anton Bezenšek: Bolgarija in Srbija. V Celovcu 1897.
Slovensko-ruski slovar. Zv. I. (abc). 3 izvodi. Trst 1897.
dr. Fr. Detela: Trojka; povest. V Ljubljani 1897.
VII. Letopis slovenskih posojilnic. Celje 1897.
Jernej Voh: Sveta birma (Za šolo in dom). Maribor 1897.
Ivan Šubic: Elektrika. I. del. V Ljubljani 1897.
Jožef Lavtižar: Zgodovina župnij v dekaniji Kranj. V Ljubljani 1898.
Cestno-policijski red za deželno stolno mesto Ljubljano. V Ljubljani 1898.
Izvestje »Glasbene Matice« v društvenem letu 1897/8. V Ljubljani 1898.
Slavnostni pedagogiški letnik. V Ljubljani 1898.
F. Magdič: Slovenska stenografija. Zagreb 1898.
dr. D. Majaron: Letno poročilo »Gospodinjske šole«. V Ljubljani 1898.
Veliki katekizem za krščanski nauk. V Celovcu 1898.
Jožef Apih: Naš cesar. V Celovcu 1898.
dr. Danilo Majaron: Za vseučilišče v Ljubljani. (Spomenica.) V Ljubljani 1898.

IV.

Upravništvo „Slovenske Matice“

za upravno leto 1898/9.

Predsednik: Levec Fran.

Namestnika: I. dr. Lampè Fran.

II. Grasselli Peter.

Blagajnik in hišni upravitelj: dr. Starè Josip.

Tajnik in knjižničar: Lah Evgen.

Ključarja: Kržič Anton in Sušnik Ivan.

Pravdni zastopnik: dr. Tavčar Ivan.

Odbor:

a) Ljubljanski odborniki:

1. Bartel Anton,
2. dr. Dolenec Hinko,
3. Grasselli Peter,
4. Hubad Fran,
5. dr Janežič Ivan,
6. dr. Jarc Anton,
7. Koblar Anton,
8. Kržič Anton,
9. dr. Lampè Fran,
10. dr. Lesar Josip,
11. Levec Fran,
12. Orožen Fran,
13. Perušek Rajko,
14. Pleteršnik Maks,
15. dr. Požar Lovro,
16. Rutar Simon,
17. Senekovič Andrej,
18. dr. Starè Josip,
19. Sušnik Ivan,
20 Šubic Ivan,
21. Tavčar Alojzij,
22. dr. Tavčar Ivan,
23. Vavrů Ivan,
24. Vilhar Ivan,
25. Wiesthaler Fran,
26. Zupančič Anton in
27. Zupančič Vilibald.

b) Vnanji odborniki:

1. dr. Detela Fran,
2. dr. Glaser Karol,
3. dr. Gregorčič Anton,
4. Gregorčič Simon,
5. Majciger Ivan,
6. dr. Murko Matija,
7. dr. Sernec Josip,
8. dr. Sket Jakob,
9. Stegnar Feliks,
10. Svetec Luka,
11. Šuklje Fran in
12. Žumer Andrej.

(Eno odborniško mesto je nepopolnjeno.)

Odseka:

a) Gospodarski odsek:

1. dr. Dolenec Hinko,
2. Grasselli Peter,
3. dr. Jarc Anton,
4. dr. Starè Josip (načelnik),
5. Sušnik Ivan,
6. dr. Tavčar Ivan,
7. Vilhar Ivan.

b) Književni odsek:

1. Bartel Anton,
2. Hubad Fran,
3. dr. Janežič Ivan,
4. Koblar Anton,
5. Kržič Anton,
6. dr. Lampè Fran,
7. dr. Lesar Josip,
8. Levec Fran (načelnik),
9. dr. Murko Matija,
10. Orožen Fran,
11. Perušek Rajko,
12. Pleteršnik Maks,
13. dr. Požar Lovro,
14. Rutar Simon,
15. Senekovič Andrej,
16. Šubic Ivan,
17. Tavčar Alojzij,
18. Wiesthaler Fran,
19. Zupančič Anton in
20. Zupančič Vilibald.

V.

Imenik

društvenikov „Slovenske Matice“ za leto 1898.[1])

A) Častni društveniki.

1. dr. baron RIEGER FRAN LADISLAV, graščak, itd. v Pragi (1869[2]).
2. dr. KVIČALA IVAN, c. kr. vseučiliški profesor v Pragi (1882).
3. grof HARRACH IVAN, graščak, veleposestnik, itd. v Pragi (1883).
4. LEGO JAN, uradnik češkega muzeja v Pragi (1885).
5. dr. JAGIĆ IGNACIJ VIKENTIJEVIČ, c. kr. vseučiliški profesor, itd. na Dunaju (1886).
6. baron WINKLER ANDREJ, c. kr. deželni predsednik v p., itd. itd. v Gorici (1892).

B) Ustanovniki in letniki.

I. Ljubljanska škofija.

1. Dekanija Ljubljana.

a) Mesto. Poverjenik: *Lah Evgen.*

*Arcè Rajko, c. kr. poštni blagajnik in posestnik.
*dr. vitez Bleiweis-Trsteniški Karol, dež. primarij, podžupan, posestnik, itd.
*Bušič Josip, c. kr. višji poštni oskrbnik v p. in posestnik.
*dr. Čebašek Andrej, stolni dekan, prelat, itd.
*Čitalnica národna.
*pl. Detela Oton, dež. glavar, graščak, vitez žel. krone III. reda, itd.
*dr. Dolenec Hinko, c. kr. dež. sod. tajnik.
*Dolenec Oroslav, svečar, trg. zborn. in obč. svétnik, posestnik.
*Fabian Ivan, trg. in posestnik.
*Fabiani o. Placid, franč. gvardijan.

---

[1]) Kdor vsled odboru nenaznanjene izpremembe svojega imena ne najde natisnjenega v kraju, kjer biva sedaj, naj išče svoje knjige pri onem poverjeniku, kateremu je plačal društvenino. Za take izpremembe upravništvo ne more biti odgovorno, prosi pa one poverjenike, pri katerih so se tekom leta društveniki preselili v druga poverjeništva, da mu v prihodnje takoj in redno naznanijo njihove nove adrese.

[2]) Letnica pomeni, kedaj je bil dotični izvoljen za častnega člana.

*vitez pl. Gariboldi Anton, zasebnik in posestnik.
*dr. Gestrin Karol, c. kr. dež. sod. svétnik v p.
*Gomilšek Josip, žel. oficijal.
*Grasselli Peter, dež. poslanec, vitez žel. krone III. reda, ravnatelj m. užitn. zakupa in posestnik.
*Heidrich Karol, misj. duhovnik kongr. sv. Vinc. Pavlanskega.
*Hranilnica kranjska.
*Hren Fran, veletržec in posestnik.
*dr. Hudnik Matija, odv. in obč. svétnik.
*Jamšek Ivan, trg. poslovodja in posestnik.
*dr. Jarc Anton, st. prošt, c. kr. dež. š. nadzornik v p., itd.
*Jereb Josip, župnik v p.
*Kadilnik Fran, trg. blagajnik.
*Kastelic Fran, c. in kr. stotnik v p.
*Klemenčič Josip, c. kr. učit. profesor v p., itd.
*Knjižnica frančiškanska.
*Knjižnica c. kr. moškega učiteljišča.
*Koblar Anton, dež. kurat in muz. arhivar.
*Kokalj o. Rajnerij, frančiškan.
*dr. Kosler Josip, posestnik.
*Kržič Anton, c. kr. učit. profesor, konz. svétnik in urednik.
*Kuralt Ivan, c. kr. sod pristav v p.
*Kušar Josip, trgovec, posestnik, vitez Fr.-Jos. reda in drž. poslanec.
*Lah Evgen, mag. konc. pristav.
*dr. Lampè Fran, sem. profesor, konz. svétnik, vodja »Marijanišča« in urednik.
*Lampè Josip, c. kr. zemlj. knjigovodja v p.
*dr. Lesar Josip, sem. profesor, konz. svétnik, ravnatelj »Alojzijevišča«, itd.
*Mahkot Ivan, c. kr. dež. vl. svétnik v p. in vitez žel. krone III. reda.
*dr. Majaron Danilo, odvetnik, obč. svétnik in dež poslanec.
*Mally Fran, tovarnar, obč. svétnik in posestnik.
*Martinak Josip, c. kr. dež. sod. svétnik in vitez Fr.-Jos. reda.
*dr. Munda Fran, odvetnik in posestnik.
*Murnik Ivan, ces svétnik, vitez Fr.-Jos. reda, trg. zborn. tajnik, dež. poslanec in odbornik, itd.
*Petričić Vaso, veletržec, trg. zborn. svétnik, m. hran. predsednik in posestnik, itd.
*Pfeifer Fran, c kr. rač. nadsvétnik v p.
*Pirc Gustav, c. kr. kmet. družbe ravnatelj in popotni učitelj.
*Plantan Ivan, c. kr. notar, obč. svétnik in posestnik.
*Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. profesor.
*Pogačar Martin, c. kr knezošk. kancelar v p. in č. kanonik.
*dr. Požar Lovro, c. kr. gimn. profesor, ravnatelj m. višje dekl. šole in obč. svétnik.
*Prosenc Josip, reprezentant zav. »Phoenix«.
*Ravnihar Fran, dež. knjigovodja v p.
*Rohrmann Viktor, tov. in posestnik.
*Rozman Ivan, mestni župnik in častni kanonik, itd.
*Rutar Simon, c. kr. gimn. profesor.
*Skubic Anton, c. kr. gimn. profesor v zač. p.
*»Sokol«, telovadno društvo.
*Souvan Ferdinand, veletržec in graščak.
*Souvan Fran Ks., veletržec, trg. zborn. svétnik in posestnik.
*Starè Alojzij, župnik v p. in posestnik.
*dr. Starè Josip, c. kr. fin. prok. pristav, obč. svétnik in posestnik.

*dr. Stor Fran, odvetnik.
*dr. Suppan Josip, hran. ravnatelj, itd.
*dr. Svetina Ivan, c. kr. gimn. profesor, itd.
*Šuman Josip, c. kr. dež. šolski nadzornik.
*dr. Tavčar Ivan, odvetnik, dež. poslanec in odbornik, obč. svétnik in posestnik.
*dr. pl. Valenta Alojzij, c. kr. dež. vl. svétnik v p., ravn dež. bolnice, posestnik, itd.
*Vavrů Ivan, c kr. gimn. profesor v p.
*Vilhar Ivan, zasebnik.
*Vrhovec Ivan, c. kr. gimn. profesor.
*Vrhovnik Ivan, predmestni župnik.
*Zamejec Andrej, stolni kanonik, itd.
*Zamida Matija, dež. svétnik.
*Zupan Tomo, c. kr. gimn. profesor, konz. svétnik, posestnik, itd.
*Žagar Karol, dež. blagajnik in posestnik.
*Žužek Fran, c. kr. nadinženêr v p., obč. svétnik in posestnik.
Abram Anton, sem. duhovnik.
Adamič Avgust, tov. comptoirist.
»Alojzijevišče«, knezošk. dij. zavod.
Anderwald Fran, trg. sotrudnik.
Arko Matko, trgovec.
Aškerc Anton, mestni arhivar.
Avšič Jakob, zav. uradnik.
Babnik Ivan, trg. agent.
dr. Babnik Janko, c. kr. dež. sod. tajnik.
Bahovec Jernej, comptoirist.
Bajec Andrej, c. kr. poštni sluga.
Ban Fran, tisk. upravitelj.
†Barborič Fran, župnik v p.
dr. Barlè Josip, not. kandidat.
Bartel Anton, c. kr. gimn. profesor.
Bartel Ivan, bogoslovec.
Bavdek Helena, posestnica.
Bayr Oton, blagajnik kmet. posojilnice.
Belè Ivan, mestni učitelj.
Benkovič Josip, alojz. prefekt.
Bezenšek Ernest, zav. uradnik.
Birek Fran, stolni vikar.
Blaznik Albina, solastnica tiskarne.
Bonač Ivan, knjigovez.
Borštner Vincenc, c. kr. gimn. profesor.
Borštnik Marija, gost. in posestnica.
Bradaška Ferdinand, m. blagajnik.
Brajec Josip, sem. duhovnik.
Breskvar Fran, knjigovez.
Brežnik Fran, c. kr. gimn. profesor.
Bulovec Mihael, urš. spiritual.
Celestina Josip, c. kr. učit. profesor v p.
Cuderman Josip, bogoslovec.
Čop Anton, bogoslovec.
Črnagoj Fran, mestni učitelj.
Črnivec Anton, c. kr. učit. profesor.
Čuk Karol, bogoslovec.
Debevec Ivan, bogoslovec.
dr. Debevec Josip, gimn. profesor.
Dečman Anton, trg. in posestnik.
Demšar Josip, bogoslovec.
Dimnik Jakob, mestni učitelj, itd.
Dobida Josip, c. kr. fin. svétnik.
dr. Dolenec Josip, sem. profesor.
Drahsler Pavl, trg. poslovodja.
Dralka Josip, c. kr. dvorni svétnik v p.
dr. Drč Josip, m. zdravnik in posestnik.
Drenik Fran, zav. zastopnik.
Drukar Avgust, not. kandidat.
Druškovič Andrej, trg. in posestnik.
Društvo tiskarjev.
Družba rokod. pomočnikov.
Duffè Ivan, m. stavbni svétnik.
Endlicher Rudolf, c. kr. okr. tajnik v p.
Eppich Ivan, c. kr. vadn. učitelj.
Erker Josip, st. kanonik in župnik.
Eržen Valentin, sem. podvodja.
dr. Ferjančič Andrej, I. podpredsednik zbornice poslancev, c. kr. dež. sod. svétnik, itd.

Ferjančič Fran, mestni kaplan.
Flerè Josip, c. kr. poštni oficijal in posestnik.
Fleš Ivan, comptoirist.
Flis Ivan, stolni kanonik in generalni vikar.
Florijančič Ivan, bogoslovec.
Frisch Ivan, trg. in posestnik.
Funtek Anton, c. kr. učit. profesor.
Furlan Jakob, mestni učitelj.
Gabršek Fran, mestni nadučitelj.
Gangl Engelbert, mestni učitelj.
Gerkman Fran, c. kr. vadn. učitelj.
Giontini J. R., trg. tvrdka.
Gnidovec Karol, bogoslovec.
Gnjezda Ivan, c. kr. realčni profesor, itd.
Gogola Ivan, c. kr. notar, obč. svétnik, not. zbornice predsednik in posestnik.
Goričnik Fran, trgovec.
†Goršič Fran, orglj. mojster in posestnik.
Govekar Fran, pravnik in pisatelj.
Grampovčan o. Klemen, franč. kaplan.
Gregorič Vekoslav, c. kr. poštni azistent.
dr. Gregorič Vinko, dež. primarij in posestnik.
dr. Gruden Josip, alojz. prefekt.
Hlavka Marija, c. kr. obrtna strok. učiteljica.
†Hohn Hugon, c. kr. poštni nadkontrolor in posestnik.
Hribar Ivan, mestni župan, dež. poslanec, ravn »Slavije« in posestnik.
Hubad Fran, c. kr. učit. ravnatelj.
Hubad Matej, konc. vodja.
Huth Karol, c. in kr. voj. župnik v p. in častni kanonik.
Ilešič Fran, c. kr. učit. profesor.
Jagodic Avgust, trg. sotrudnik.
Jakopič Fran, veletržec in posestnik.
dr. Jan Ivan, mag. tajnik.
Janežič Gašpar, c. kr. dež. sod. oficijal.
dr. Janežič Ivan, sem. profesor in konz. svétnik.
Janša Jernej, pek in posestnik.
dr. Jeglič Anton, knezoškof, itd.
Jeglič Josip, trg. in posestnik.
Jenko Josip, c. kr. gimn. profesor.
dr. Jenko Ludovik, zas. zdravnik.
Josin Maks, mestni učitelj.
Kadivec Antonija, trg. in posestnica.
Kajzelj Amalija, zasebnica.
Kalan Andrej, st. kanonik, dež. poslanec, posestnik in urednik.
dr. Karlin Andrej, c. kr. gimn. profesor.
Karlin Martin, c. kr. gimn. profesor.
Katoliško društvo.
Kaučič Jakob, c kr. zemlj. knjigovodja v p.
dr. Kavčič Jakob, c. kr. dež. sod. svétnik.
Kavčič Josip, c. kr. davkar.
Kavčnik Ivan, c. kr. dež. sod. tajnik.
Kcelj Alojzij, mestni učitelj.
Klein Anton, tiskarnar, dež. poslanec, posestnik, obč. svétnik, trg. zborn. podpredsednik, itd.
dr. Klofutar Leonhard, stolni prošt in stud. ravnatelj.
Knez Ivan, veletržec in posestnik.
Knjižnica bogoslovska.
Knjižnica c. kr. male gimnazije.
Knjižnica c. kr. velike gimnazije.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Knjižnica c. kr. velike realke.
Knjižnica c. kr. ženskega učiteljišča.
Knjižnica župnije trnovske.
Kobilca Josip, trg. in posestnik.
dr. Kokalj Alojzij, odv. kandidat.
Kollmann Fran, veletržec, trg. zborn. svétnik in posestnik.
dr. Komljanec J. B, gimn. profesor.
dr. Kopřiwa Ivan, m. zdrav. svétnik.
Kovač Ivan, zasebnik.
Kozlevčar Anton, žel. uradnik.

Koželj Alojzij, trg. sotrudnik.
Krapež Fran, kavarnar.
dr. Krek Ivan, sem. profesor in drž. poslanec.
Kremžar Andrej, oskrbnik dež. bolnice.
dr. Krisper Valentin, odvetnik in obč. svétnik.
Križman Anton, c. kr. davčni oficijal.
Krulec Ivan, mestni učitelj.
dr. Kulavic Ivan, st. kanonik, prelat in sem. ravnatelj.
Kunc Matija, krojač in posestnik.
Laharnar Anton, c. kr. realčni profesor.
Lampè Evgen, sem. pristav.
vitez pl. Langer-Podgoro Jurij, bogoslovec.
Lassnik Peter, trg. in posestnik.
Lavrenčič Josip, blagajnik m. užitn. zakupa in posestnik.
dr. Leben Matija, sem. profesor v p. in častni kanonik.
Ledenik Alfred, trg. in zav. zastopnik.
Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. profesor.
Lenarčič Anton, c. kr. fin. svétnik, itd.
Lenče Josip, trgovec, obč. svétnik in posestnik.
Lenček Alojzij, trgovec.
Levec Fran, c. kr. realčni profesor, okr. šolski nadzornik, itd.
Levičnik Albert, c. kr. dež. sod. predsednik, itd.
Levičnik Alfonz, dvorni kaplan.
Lončar Ivan, c. kr. fin. svétnik.
Lozar Josip, trgovec.
Lubec Dragotin, c. kr. fin. nadsvétnik in fin. ravnatelj.
Macher Ivan, c. kr. učit. profesor.
Mahr Ferdinand, ces. svétnik, lastnik trg. učilišča in posestnik.
Maier Josip, mestni učitelj-voditelj.
Malenšek Martin, predm. župnik, itd.
Marenčič Janko, bogoslovec.
grof Margheri Rudolf, c. kr. okr. glavar.
Marovt Marija, mestna učiteljica.
Mazi Fran, trg. sotrudnik.
Medved Anton, predmestni kaplan.
Mejač Ivan, trgovec.
Mekinec Fran, kaplan v zač. p. in posestnik.
Merčun Rok, mestni katehet.
Merkun Anton, bogoslovec.
Milavec Fran, črkostavec.
Milčinski Fran, c. kr. dež. sod. pristav.
Milic Ljudmila, posestnica.
Milohnoja Ivan, c. kr. fin. koncipist.
Modic Josip, c. kr. rač. revident.
Moos Julija, m. nadučiteljica v p.
dr. Mosche Alfonz, odvetnik in odv. zbornice predsednik.
Muellner Alfonz, muz. kustos in c. kr. profesor v p.
Mulaček Fran, trg. sotrudnik.
dr. Murnik Viktor, pravnik.
Nagodè Josip, bogoslovec.
Národna tiskarna.
Nolli Josip, operni pevec.
Ogorelec Janko, trgovec.
Orožen Fran, c. kr. učit. profesor.
dr. Papež Fran, odv., dež. poslanec, itd.
Papež Peter, trg. sotrudnik.
Pavlin Alfonz, c. kr. gimn. profesor.
Pavlin Fran, c. kr. inženêr, obč. svétnik in posestnik.
dr. Pečjak Gregor, mestni kaplan.
Perko Pavl, bogoslovec.
Peršin Matija, posestnikov sin.
Perušek Rajmund, c. kr. gimn. profesor.
Petelin Martin, c. kr. gimn. profesor.
Petrič Ivan, sem. duhovnik.
Petrovčič Anton, c. kr. rač. oficijal.
Pintar Luka, c. kr. lic. skriptor.
Pirc Alfonz, c. kr. dež. vl. tajnik.
Pirc Karol, c. kr. realčni profesor.

Platner Josip, trg. potnik.
Plečnik Andrej, predmestni kaplan.
Pleško Karol, c. kr. dež sod. nadsvétnik v p. in posestnik.
dr. Poček Fran, c. kr. dež. sod. pristav.
Podgornik Ivan, c. kr. poštni azistent.
Podrekar Gregor, kramar.
Pogačnik Alojzij, gostilničar in posestnik.
Pogačnik Janko, dež. rač. oficijal in posestnik.
Polec Julij, c. kr. dež. sod. svétnik.
Poljanec Alojzij, ravnatelj pris. delavnice.
Potokar Josip, sem. duhovnik.
Potokar Vekoslav, c. kr. poštni azistent.
Povšè Fran, veleposestnik, dež. poslanec in odbornik, vodja kmet. šole v p., drž. poslanec, itd.
Praprotnik Miroslav, c. kr. orožn. narednik.
Pretnar Fran, m. hran. blagajnik.
Prijatelj Ivan, bogoslovec.
Rebol Fran, bogoslovec.
Robida Ivan, m. pol. komisar.
Rodè Janko, trg. in posestnik.
Saller Rudolf, posestnikov sin.
Schaschel Feliks, c. kr. dež. vl. svétnik.
Schuendelen Božidar, trg, poslovodja.
Schumi Josipina, slašč. in posestnica.
Schwentner Lavoslav, knjigotržec.
Senekovič Andrej, c. kr. gimn. ravnatelj in obč. svétnik.
Sever Josip, bogoslovec.
Sinkovič Davorin, c. kr. gimn. profesor.
Sitar Zdravko, bogoslovec.
† Skabernè Avgust, trgovec, trg. zborn. svétnik in posestnik.
»Slavec«, del. pevsko društvo.
dr. Smolej Gustav, c. kr. drž. pravdn. namestnik.
Smolej Jakob, c. kr. dež. š. nadzornik v p. in vitez žel. krone III. reda.
Smolnikar Luka, stolni vikar.
Smrekar Ivan, mestni katehet, itd.
Smrekar Josip, sem. profesor, konz. svétnik in č. kanonik.
Snoj Ivan, zasebnik.
† Soss Friderik, trgovec.
Sterbenc Josip, duhoven v p.
dr. Sterger Stanko, c. kr. okr. zdravnik.
Steska Viktor, dvorni kaplan.
Stroj Alojzij, urš. katehet.
Sušnik Ivan, st. kanonik in dekan.
Svetek Anton, c. kr. rač. in obč. svétnik.
Šarabon Mavrilij, mestni katehet.
Šega Karol, c. kr. gimn. profesor.
Šesek Ivan, II. mag. svétnik.
Šetinc Ignacij, trg. potnik.
Ševar Hinko, pom. uradnik.
Šinkovec Karol, c. kr. sod. oficijal.
Šircelj Josip, abiturijent.
Šiška Josip, kancelar in konz. svétnik.
Škof Anton, trg. sotrudnik.
Šola mestna višja dekliška.
Šola I. mestna petrazredna.
Šola c. kr. obrtna strokovna.
Šola osemrazredna dekliška.
Šola uršulinska notranja.
Šola uršulinska vnanja.
Šola zasebna dekliška sedemrazredna.
Šorli Matija, c. kr. višji poštni oskrbnik, itd.
Štefè Ivan, upravitelj »Slov. lista«.
Štrekelj Anton, črkostavec.
Šubic Ivan, ravnatelj c. kr. obrtnih strok. šol, obč. svétnik, dež. poslanec in vitez Fr.-Jos. reda.
Šulc Antonija, slaščičarica.

pl. Tauzher-Zhuber Ivana, trg. in posestnica.
Tavčar Alojzij, c. kr. realčni profesor.
Terdina Fran, mestni knjigovodja.
Tomec Jakob, I. mestni komisar.
Tosti Ivan, gostiln. in posestnik.
Tratnik Antonija, c. kr. vp. višjega davčn. nadz. vdova.
Tratnik Leopold, pasar in posestnik.
Traun Jakob, trg. in posestnik.
dr. Trauner Martin, c. kr. drž. pravdn. namestnik.
Traven Ivan, bogoslovec.
Travnar Josip, mestni učitelj.
Trost Fran, mestni učitelj.
Trstenjak Anton, m. hran. kontrolor.
Trtnik Fran, dež. blag. kontrolor in posestnik.
Tschurn Karol, hran. knjigovodja.
Turk Hugon, trg. potnik.
Učiteljsko društvo slovensko.
Umberger Alojzij, c. kr. rač. azistent.
Umberger Anton, trg. sotrudnik.
dr. Ušeničnik Aleš, stolni vikar.
dr. Ušeničnik Fran, sem. spiritual.
Valentinčič Ignacij, nadz. m. užitn. zakupa, posestnik, itd.
Velkovrh Ivan, tovarnar, obč. svétnik in posestnik.
Vencajz Ivan, c. kr. dež. sod. svétnik in drž. poslanec.
Verbič Josip, c. kr. vadn. učitelj.
Verhunc Anton, trg. sotrudnik.
Vernik Alojzij, c. kr. poštni azistent.
Vernik Ivan, trg. sotrudnik.
Vodnik Alojzij, kamnosek in posestnik.
Vodošek o. Salezij, franč. kaplan.
Vodušek Matej, c. kr. gimn. profesor.
Vončina Ivan, ravnatelj mag. uradov, itd.
Vrančič Ivan, žel. oficijal.
Wenger Karol, c. kr. dež. sod. svétnik.
Wessner Marija, mest. nadz. dama.
Wester Avguštin, c. kr. gimn. profesor in posestnik.
Wester Josip, gimn. profesor.
Widmayer Lujiza, zasebnica.
Wiesthaler Fran, c. kr. gimn. ravnatelj.
Zajec Alojzij, trg. sotrudnik.
Zajec Avgust, posestnikov sin.
Zaplotnik Ignacij, bogoslovec.
Zaplotnik Ivan, bogoslovec.
Zarnik Ana, odv. vdova.
dr. Zbašnik Fran, dež. tajnik.
Zorko Fran, bogoslovec.
dr. Zupanc Fran, c. kr. dež. vl. svétnik in zdravnik.
Zupančič Anton, sem. profesor, konz. svétnik, itd.
Zupančič Vilibald, c. kr. učit. profesor in okr. š. nadzornik.
Žagar Ivan, c. in kr. stotnik.
Žakelj Friderik, c. kr. gimn. profesor.
Žerjov Gregor, c. kr. okr. sodnik v p.
dr. Žitnik Ignacij, beneficijat, drž. in dež. poslanec.
Župnek Fran, c. kr. okr. komisar.
Dva naročnika.

Štev. 75 + 312 + 2 = 389.

b) Okolica:

α) Ig. Poverjenik: *Trošt Fran.*

Dolenec Jakob, župnik.
Knific Josip, beneficijat v Tomišlju.
Kunauer Ivan, župnik na Golem.
dr. Mauring Ivan, kaplan.
Trošt Fran, nadučitelj.

Štev. 5.

β) Medvode. Poverjenik: *Jarc Fran.*

Brencè Ivan, župnik v Preski.
Dolinar Fran, žup. pri Sv. Katarini.
Hiersche Fran, župnik v Sori.
Hribar Anton, kaplan.
Jarc Fran, posestnik, itd.
Jerala Alojzij, kovač.
Krener Fran, špeditér.
Malinšek Franja, zasebnica,
Miklavčič Karol, žup. v p. v Trbojah.
Poklukar Josip, pos. sin na Dobrovi.
Zupančič Josip, tov. uradnik.

Štev. 11.

γ) Sp. in Zg. Šiška. Poverjenik: *Škarjevec Ivan.*

Bizjan Fran, slikar in posestnik.
Čitalnica národna.
Jančigaj Fran, velikošolec.
Knjižnica učiteljska ljublj. okolice.
Mathian Jakob, gost. in posestnik.
Roina Anton, slikar.
Suwa Ivan, tov. delovodja in posestnik.
Škarjevec Ivan, slikar.
Zakotnik Ivan, tesar in posestnik.

Štev. 9.

δ) D. M. v Polju. Poverjenik: *Kolar Matija.*

*Zupan Mihael, župnik v Sostrem.
Bralno društvo.
Čampa Božidar, učitelj.
Divjak Polonica, zdravn. soproga na Studencu.
Gantar Karol, železniški uradnik v Zalogu.
Kavčič Fran, nadučitelj.
Kolar Matija, župnik.
Mercina Ignacij, krojač v Zgorn. Kašlju.
Mueller Ivan, župnik pri Sv. Heleni.
Resman Ivan, načelnik žel. postaje v Zalogu.
Stelè Ivan, mlinar.
Wrus Josip, kaplan.

Štev. 1 + 11 = 12.

ε) Št. Vid. Poverjenik: *Žirovnik Janko.*

Belec Anton, župan, klepar in posestnik.
Čitalnica národna.
Erker Ferdinand, kaplan.
Malovrh Gregor, župnik.
Roina Fran, nadučitelj v Šmartnem.
Schuller Kristina, učiteljica v Šmartnem.
Sitsch Albert, učitelj.
Šola národna štirirazredna.
Trček Mihael, župnik v Šmartnem.
Žirovnik Janko, nadučitej in posestnik.

Štev. 10.

ζ) Posamezniki.

Črnuče: Kobilca Ivan, župnik. Štev. 1.

2. Dekanija Cirknica.

a) Cirknica. Poverjenik: *Kunstelj Fran.*

Blažon Marija, pos. v Begunjah.
Cerjak Edvard, obč. tajnik.
dr. Dereani Mano, okr. zdravnik.
Jan Simon, župnik v p.

Knific Ivan, kaplan.
Koller Gustav, župnik v Babnem polju.
Korbar Avgust, nadučitelj pri Sv. Vidu.
Kunstelj Fran, dekan.
Kušar Fran, ekspozit v Begunjah.
Lavrenčič Anton, kaplan.
Milavec Josip, trg. in posestnik.
Piš Rudolf, učitelj.
Pogačnik Alojzij, župan, trgovec, posestnik, itd.
Premrov Fran, trgovec, gostilničar in posestnik v Martinjaku.
Rajčevič Fran, župnik v Grahovem.
Šerko Fran, trg. in posestnik.
Vehovar Leopold, c. kr. notar.

Štev. 17.

b) Lož. Poverjenik: *Lah Gregor.*

Benčina Ivan, trg. in posestnik.
Čitalnica národna.
Dolinar Ivan, kaplan.
Eržen Gabrijel, boletni uradnik.
Havptmann Peter, kaplan.
Kolšek Vinko, c. kr. notar.
Lah Gregor, župan, itd.
Mlekuž Tomaž, trgovec.
dr. Neuberger Moric, dež. okr. zdravnik.
Ponikvar Anton, župnik.
Senčar Josip, c. kr. sod. pristav.
Žagar Fran, tovarnar.

Štev. 12.

c) Planina. Poverjenik: *Podboj Ivan.*

Čitalnica národna.
Klemenc Fran, župnik na Uncu.
Kobal Alojzij, trg. v Studenem.
Kremenšek Julija, pos. hči v Lazih.
Mayer Fr., grašč. logar v Predjami.
Podboj Ivan, župnik.
Rihar Štefan, župnik v Studenem.

Štev. 7.

č) Rakek-Unec. Poverjenik: *Repič Peter.*

Bele Avgust, posestnik.
Benedek Josip, nadučitelj.
Čufar Ivan.
Dekleva Fran, poštni upravitelj.
Domicelj Maks, trgovec.
Gnezda Fran, trg. in posestnik.
Kovač Josip, načelnik žel. postaje.
Leskovic Bogomir, mestni učitelj na Dunaju.
Maček Fran, log. pristav.
Matičič Martin, žel. uradnik.
Meliva Anton, log. pristav.
Modic Anton, lesni trgovec.
Pahor Lavoslav, žel. uradnik.
Repič Peter, nadučitelj.
Sebenikar Matilda, posestnica.
Segalla Just, lesni trgovec.
Ševar Ludovik, poštar in posestnik.
Šola ljudska na Rakeku.
Šola ljudska na Unçu.

Štev. 19.

3. Dekanija **Idrija.**

a) Idrija. Poverjenik: *Novak Alojzij.*

*Občina mestna.
*Vidmar Josip, župnik v Žiréh.
Arko Mihael, dekan.
Božič Anton, c. kr. učitelj.
Bralno društvo v Spodnji Idriji.
Čitalnica národna.

Delavsko bralno društvo.
Dežela Martin, pek in posestnik.
Goli Fran, trg. in posestnik.
Gregorić Josip, adm. na Vrhu.
Gruden Ivan, veleposestnik v Jeličinem vrhu.
Harmel Ivana, gost. in posestnica.
Jeglič Josip, c. kr. davkar.
Jurjavčič Anton, c. kr. rudn. paznik.
Katol. del. bralno društvo.
Kavčič Marija, c. kr. učiteljica.
Kogovšek Josip, posestnik.
Lapajne Dragotin, župan in trgovec.
Lapajne Franja, trgovka.
Lapajne Karolina, trg. in posestnica.
Lapajne Marija, trg. in posestnica.
Lapajne Valentin, trg. in posestnik.
dr. Mohorič Fran, c. kr. sod. pristav.
Moravec Ivan, ravnatelj v Canadi.
Novak Alojzij, c. kr. š. ravnatelj.
Novak Ignacij, c. kr. rudn. paznik.
Novak Josip, c. kr. učitelj.
Oswald Fran, benef. in katehet.
Pazniško bralno društvo.
Perko Andrej, dež. živinozdravnik.
Poljanec Fran, posestnik.
Prelovec Fran, gost. in pom. uradnik.
pl. Premerstein Kajetan, posestnik v Jeličinem vrhu.
Regen Josip, župnik na Vojskem.
Svoboda Karol, c. kr. strojni nadzornik.
Šepetavec Josip, trgovec.
Šola c. kr. rudniška.
Treven Valentin, trg. in posestnik.
Turk Ivan, pek.
Vedernjak Fran, c. kr. sod. svétnik.
Vidic Filip, c. kr. rudn. paznik.
Vogelnik Ivan, c. kr. učitelj.
Vončina Fran, obč. tajnik.
Žonta Ivan, pos. v Sp. Idriji.

Štev. 2 + 42 = 44.

b) Črni vrh. Poverjenik: *Hladnik Ivan.*

Hladnik Ivan, vikar.
Kržišnik Josip, kaplan.
Majnik Mihael, pos. v Zadlogu.
Modrian Zofija, učiteljica.
Pipan Ivan, nadučitelj.
Rudolf Dominik, posestnik.
Rudolf Fran, posestnik.
Rudolf Gašpar, pos. v Loméh.
Vidmar Ivan, trgovec.
Zagoda Fran, pos. v Zadlogu.

Štev. 10.

4. Dekanija **Kamnik.**

a) Kamnik. Poverjenik: *Sadnikar Josip.*

*Krčon Anton, župnik v p.
*Stranjska fara.
*Tabor o Rupert, duh. v Repnjah.
Bergant Luka, župan, trgovec in posestnik.
Bernik Valentin, župnik na Holmcu.
Čenčič Jernej, nadučitelj.
Čitalnica národna.
dr. Dereani Julij, dež. okr. zdravnik.
Drahsler Jakob, c. kr. okr. tajnik.
Flerin Fran, trg. in posestnik.
Frančiškanski samostan.
pl. Garzarolli Fran, c. kr. okr. sodnik.
Grabrijan Vekoslav, knjigovodja v Jaršah.
Grašek Janko, trg. in posestnik.
Hribar Jakob, pos. v Cirkušah.
Kalan Ivan, mestni kaplan.
Klančar Avgusta, učiteljica.
Klein Anton, c. kr. okr. komisar.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Krek Fran, župnik na Vranji peči.

Majdič Fran, veletržec v Jaršah.
Malenšek Srečko, učitelj v Zg. Tuhinju.
Matjan Primož, gost. in posestnik na Lazah.
Močnik Josip, lekar in posestnik.
Novak Martin, c. kr. poštar.
Pintar Anton, trgovec.
Plantarič Josip, kaplan v Vodicah.
Podboj Alojzij, c. kr. davč. kontrolor.
Regally Fran, c. kr. sod. pristav.
Rihar Fran, župnik v Mekinjah.
Rodè Josip, gost. in posestnik.
Sadnikar Josip, c. kr. okr. živinozdravnik.
dr. Schmidinger Karol, c. kr. notar in posestnik.
Smolnikar Josip, župan in posestnik v Zg. Tuhinju.
Stelè Ivan, posestnik.
Stenovec Anton, župnik na Selih.
Strupi Jakob, benef. na Goričici.
Šolske sestre v Repnjah.
dr. Volkar Andrej, c. kr. okr. glavar v Češkem Brodu (knjige Ani Volkarjevi).
Zabukovec Ivan, župnik v Zg. Tuhinju.
Zorè Fran, učitelj v Šmartnem.

Štev. 3 + 38 = 41.

b) Brdo. Poverjenik: *Marolt Fran.*

*Tavčar Ivan, stavbni podjetnik v Dolu.
Bizjan Ivan, župnik.
Breceljnik Gregor, pos. v Št. Vidu.
Bulovec Anton, c. kr. sod. pristav.
Dereani Dominik, c. kr. davčni kontrolor.
Hrast Ivan, c. kr. sod. kancelist.
Kadunec Fran, župnik v Krašnji.
Koželj Gregor, učitelj v Št. Gothardu.
Lenasi Anton, župnik v Ihanu.
Majdič Fran, tov. sin na Viru.
Marolt Fran, učitelj.
Mlakar Luka, župan, trgovec in posestnik v Lukovici.
Pavlič Julija, poštna upraviteljica v Dolu.
dr. Pekolj Ivan, c. kr. dež. sod. svétnik.
Perko Josip, c. kr. sod. kancelist.
Primožič Anton, pos. sin v Prevalju.
Rahne Janko, c. kr. notar.
Sadar Vendelin, učitelj v Ihanu.
Škufca Ludovik, župnik v Blagovici.
Šlakar Ivan, župnik v Št. Gothardu.
Štrukelj Ivan, pos. v Krašnji.
Vovk Peter, c. kr. davčni pristav.
Zorko Matija, c. kr. uradnik.

Štev. 1 + 22 = 23.

c) Komenda. Poverjenik: *Mejač Andrej.*

*Grivic Fran, kaplan v p. v Lahovčah.
Mejač Andrej, posestnik, itd.
Mesner Josip, nadučitelj.
Svetlin Andrej, trg. in posestnik.

Štev. 1 + 3 = 4.

č) Mengiš. Poverjenik: *Letnar Lovro.*

Kocijančič Ivan, učitelj.
Kos Mihael, učitelj.
Kukla Herman, knjigovodja.
Kuralt Peter, posestnik.
Letnar Lovro, nadučitelj.
Paternost Henrik, učitelj.
Rožnik Tomaž, kaplan.
Strmolè Alojzij, c. kr. kontrolor.
Zorec Ivan, župnik.

Štev. 9.

d) Motnik. Poverjenik: *Križnik Gašpar.*

Grabnar Terezija, posestnica.
Hribovšek Antonija, poštarica.
Konjar Ulrik, učitelj.
Križnik Gašpar, posestnik.
Zupanec Jernej, župnik.
Štev. 5.

5. Dekanija **Kočevje.** Poverjenik: *Komljanec Ivan.*

Gerzin Matija, župnik pri Fari.
Klinc Avgust, dež. carinar.
Knjižnica c. kr. gimnazije.
Komljanec Ivan, c. kr. gimn. profesor in katehet.
Krese Josip, dekan.
Lovšin Ivan, adm. v Polomu.
Meršol Simon, c. kr. fin. str. komisar.
Zupančič Ivan, župnik v Banji Loki.
Štev. 8.

6. Dekanija **Kranj.**

a) Kranj. Poverjenik: *Šavnik Karol.*

*Debeljak Ivan, župnik v Preddvoru.
*Majdič Vinko, tov. in posestnik.
*Mežnarec Anton, dekan, itd.
*Omersa Fran, trgovec, trg. zborn. svétnik in posestnik.
*Prevc Valentin, zas. in posestnik.
*Ross Matej, trgovec.
*Sajovic Ferdinand, trgovec.
*Šavnik Karol, lekarnar, župan, ces. svétnik, vitez Fr.-Jos. reda in posestnik.
*Urbančič Alojzija, graščakinja na Turnu.
Blagnè Antonija, trg. v Št. Jurju.
Bohinc Ivan, zas. uradnik.
Bralno društvo slovensko.
Bregant Mihael, nadučitelj v Šmartnem.
Čitalnica národna.
Dokler Anton, gimn. profesor.
Dolenc Fran, trg. in posestnik.
Dolinar Josip, učitelj v Mavčičah.
† Dolžan Ivan, župnik v Trsteniku.
Florijan Karol, trg. in posestnik.
Fock Ignacij, svečar in posestnik.
dr. Globočnik Edvard, dež. okr. zdravnik.
Hubad Josip, c. kr. gimn. ravnatelj.
Karlin Ivan, župnik v Smledniku.
Killer Jakob, trg. in posestnik.
Knjižnica gimnazijska.
Knjižnica okrajna učiteljska.
dr. Korun Valentin, c. kr. gimn. profesor.
Kovač Josip, gost. in posestnik.
Koželj Mihael, župnik v Podbrezju.
Krčon Josip, župnik in duh. svétnik v Predosljih.
Krisper Rajmund, trg. in posestnik.
Kukelj Anton, župnik v Št. Jurju.
dr. Kušar Valentin, gimn. profesor.
Levičnik Valentin, c. kr. fin. svétnik v p.
Luznar Fran, nadučitelj na Primskovem.
Maselj Ivan, gimn. profesor.
Mayr Peter, gost. in posestnik.
Mikš Ivan, župnik v Trsteniku.
Mohar Mihael, organist v Šmartnem.
Nemec Anton, župnik v Kokri.
Novak Fran, c. kr. gimn. profesor.
Pajk Milan, gimn. profesor.
Pavlin Alojzij, trg. in pos. v Podbrezju.
Pavšler Tomaž, trg. in posestnik.
dr. Perne Fran, c. kr. gimn. profesor.
Peterlin Fran, c. kr. sod. pristav.
Pezdič Ivan, nadučitelj, itd.

Pirc Ciril, trg. in posestnik.
Pogačnik Ivan, c. kr. sod. pristav.
Pokorn Fran, ekspozit v Besnici.
dr. Prevc Fran, odvetnik.
Prezelj Matej, župnik v Mavčičah.
Primožič Jernej, župnik v Goričah.
Rakovc Ivan, posestnik.
Rant Albin, trgovec.
Razboršek Josip, župnik v Šmartnem.
Renier Ivan Nep., mestni kaplan.
Šarec Alojzij, kaplan v Šmartnem.
dr. Šavnik Edvard, c. kr. okr. zdravnik.
Šlamberger Anton, c. kr. notar.
dr. Štempihar Valentin, odvetnik in posestnik.
Štritof Anton, c kr. gimn. profesor.
dr. Tominšek Josip, c. kr. gimn. profesor.
Traven Fran, kaplan v Št. Jurju.
Traven Josip, učitelj v Naklem.
Valenčič Ivan, hran. tajnik.
Volk Ivan, kaplan v Velesovem.
Zupanc Ignacij, kaplan v Predosljih.
dr. Žmavc Jakob, c. kr. gimn. profesor.
Žumer Andrej, c. kr. okr. š. nadz., itd.
Žvan Fran, mestni kaplan.
Štev. 9 + 62 = 71.

b) Tržič. Poverjenik: *Špendal Fran.*

*Pollak Viljem, zasebnik.
Ahačič Fran, tovarnar.
Ahačič Niko, tovarnar.
Albrecht Luka, učitelj pri Sv. Ani.
vit. pl. Andriolli Viktor, c. kr. davkar.
Bralno društvo slovensko.
Engelsberger Ivan, trgovec.
Jelenc Ivan, trgovec.
dr. Kladva Ivan, c. kr. okr. sodnik.
Kragl Josip, nadučitelj.
Lončar Matej, lesni trgovec.
Nadrah Ignacij, kaplan.
Pekovec Josip, kurat v Lomu.
Porenta Fran, župnik v Križih.
Špendal Fran, župnik.
Štev. 1 + 14 = 15.

c) Cerklje. Poverjenik: *Hočevar Jakob.*

*Bartol Baltazar, župnik v p.
*Globočnik Edvard, okr. zdravnik.
Bralno društvo na Zg. Brniku.
Hacin Josip, pos. v Češnjevku.
Hočevar Jakob, mag. pharm, itd.
Kmet Andrej, nadučitelj.
Kosobud Edvard, kaplan.
Matjan Jakob, kaplan.
Pavlič Luka, pos. na Sp. Brniku.
†Vavken Andrej, župan, itd.
Štev. 2 + 8 = 10.

7. Dekanija **Krško.**

a) Krško. Poverjenik: *Kalan Janko.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
Anžiček Ferdinand, odv. uradnik.
Bezlaj Josip, mešč. učitelj.
Božič Josip, posestnik.
dr. Geiger Ivan, okr. zdravnik.
Gregorič Fran, gost. in posestnik.
Gregorin Alojzij, c. kr. sod. svétnik.
Gril Matej, not. kandidat.
Hilbert Julij, c. kr. inženér.
Jugovic Amalija, pos. soproga.

Juvanc Fran, c. kr. okr. tajnik.
Kalan Janko, c. kr. višji davčni nadzornik.
Knavs Ivan, mestni župnik.
Kos Avgust, pom. uradnik in organist.
Lapajne Ivan, ravnatelj mešč. šole.
Lilleg Makso, c. kr. kontrolor.
dr. Mencinger Ivan, odvetnik in posestnik.
Občinska knjižnica.
Oblak Josip, c. kr. davkar.
Pfeifer Viljem, posestnik, drž. in dež. poslanec.
Prešern Vinko, c. kr. zemljemerec,
dr. Pučko Jurij, c. kr. notar.
dr. Romih Tomaž, mešč. učitelj in župan.
Rozman Florijan, mestni učitelj.
Šest Andrej, c. kr. okr. š. nadzornik.
Šilovinac I., brivec.
Tavčar Karol, c. kr. davkar.
Vaniš Ferdo, trg. in posestnik.
Vencajz Edvard, c. kr. davč. pristav.

Štev. 1 + 28 = 29.

b) Leskovec. Poverjenik: *dr. Šterbenc Jurij.*

*dr. Šterbenc Jurij, župnik.
Ažman Simon, župnik na Studencu.
Brcè Anton, župnik v Boštajnu.
Dolinar Ivan, župnik na Raki.
Maurer Gašpar, posestnik na Raki.
Šola trirazredna v Leskovcu.
Varl Tomaž, kaplan na Raki.
Zevnik Ana, učiteljica v Škocijanu.

Štev. 1 + 7 = 8.

c) Kostanjevica. Poverjenik: *Pavlič Damijan.*

Baloh Ivan, mestni kaplan.
Drašler Ivan, delovodja drž. trtnice in posestnik.
Hudovernik Aleksander, c. kr. notar.
Hudovernik Janko, not. kandidat.
Koželj Fran, kaplan na Križevem.
Pavlič Damijan, mestni župnik.
Pavlič Kozma, župnik na Križevem.
Uršič Valentin, trgovec.
dr. Wurner Josip, dež. okr. zdravnik, itd.

Štev. 9.

č) Št. Jernej. Poverjenik: *Trost Karol.*

*Šola ljudska.
*Štrobelj Fran.
Brulec Ivan, usnjar in posestnik.
Čik Karol, kaplan.
Fettich-Frankheim Anton, dekan.
Gantar Ivan, nadučitelj.
Jarc Anton, kaplan.
Rudež Josip, oenolog.
Sever Josip, trgovec.
Tavčar Josip, gostiln. in posestnik.
Trost Karol, učitelj.
Volovec Martin, trgovec.

Štev. 2 + 10 = 12.

d) Velika Dolina. Poverjenik: *Dolinar Mijo.*

Brulec Fran, župnik.
Dolinar Fran, posestnik.
Dolinar Mijo, trg. in posestnik.
Ivšič Mihael, pos. v Čatežu.
Pretnar Jakob, nadučitelj.
Radej Martin, poslovodja v Podsusedu.
Tancig Anton, c. kr. poštar in trgovec v Krški vasi.

Štev. 7.

8. Dekanija **Litija.**

a) Litija. Poverjenik: *Svetec Luka.*

*Nabernik Ivan, c. kr. sod. svétnik.
*Sajè Mihael, župnik v Štangi.
*Svetec Luka, c. kr. notar, posestnik in vitez Fr.-Jos. reda.
Goljmajer Josip, župnik na Vačah.
Gregorčič Ivan, not. kandidat.
Grill Matija, c. kr. okr. glavar.
Havptman Fran, pos. sin v Jablanici.
Ilovski Albin, župnik v Javorju.
Jaklič Karol, župnik v Prežganju.
Jeločnik Anton, tov. knjigovodja.
Jenko Ivan, nač. žel. postaje.
Jeretin Martin, c. kr. okr. tajnik.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Koechler Viktor, kaplan v Šmartnem.
Lapajne Štefan, c. kr. okr. nadkomisar.
Lavrenčič Ivan, dekan v Šmartnem.
Mahorčič Ignacij, c. kr. davčni oficijal.
Molek Martin, župnik na Savi.
Novak Ivan, trgovec v Dolah.
dr. Pavlič Ignacij, c kr. okr. nadzdravnik, itd.
Slanc Fran, posestnik.
Slovensko bralno društvo.
Šeber Božidar, c. kr. okr. živinozdravnik.
Trpin Ivan, benef. v Šmartnem.
Zupančič Jernej, duhoven v p.
Štev. 3 + 22 = 25.

b) Radeče. Poverjenik: *Zagorjan Ivan.*

*Krisper Valentin, tov. in posestnik.
Bralno društvo slovensko.
dr. Homan Alojzij, dež. okrožni zdravnik.
Kolnik Avgusta, učiteljica.
Koprivec Peter, kaplan.
Kuessl Vendelin, c. kr. davkar.
Levec Ivan, nadučitelj.
Pleiweiss Karol, c. kr. notar.
Šmitek Simon, župnik v Dobovcu.
Šolska knjižnica.
Vidergar Ivan, župnik v Št. Jurju.
Vrhovšek Fran, župnik v Svibnem.
Zagorjan Ivan, župnik.
Štev. 1 + 12 = 13.

9.) Dekanija **Loka.**

a) Škofja Loka. Poverjenik: *Tomažič Ivan.*

*Rožič Alojzij, župnik v p.
dr. Arko Anton, dež. okr. zdravnik.
Bleiweis Fran, urš. katehet.
Bralno društvo slovensko.
Brešar Josip, kaplan.
Burdych Ervin, lekarnar.
Čarman Gašpar, posestnik.
Čitalnica národna.
Dolenec Fran, pos. v Stari Loki.
Fojkar Fran, pos. v Stari Loki.
Homan Anton, pek in posestnik.
Jelovčan Jakob, župan v Stari Loki.
Jenko Peter, pos. v Virmaših.
Kat. društvo rok. pomočnikov.
Klobovs Ivan, c. in kr. vojni kurat.
Košir Valentin, trgovec.
Kummer Fran, dekan v Stari Loki.
Lavrič Leo, trgovec.
Lenček Niko, c. kr. notar in župan.
Mali Ivan, trg. poslovodja.
Mikuš Fran, c. kr. sod. svétnik.

Molinaro Angelo, trgovec.
Oblak Josip, mlinar.
Pecher Konrad, trgovec.
Pegam Josip, kotlar.
Peharc Stanko, kaplan v Stari Loki.
Pirnat Bernard, organist.
Premk Vinko, c. kr. davčni pristav.
Semen Karol, c. kr. davčni kontrolor.
Šola deška ljudska.
Šola uršulinska notranja.
Šola uršulinska vnanja.
Tomažič Ivan, mestni župnik.
Zavodnik Feliks, urš. spiritual.
Žigon Matej, trgovec.

Štev. 1 + 34 = 35.

b) Selca. Poverjenik: *Erzar Matija.*

Bernik Josip, poslovodja.
Boncelj Fran, župnik v Dražgoših.
Bralno društvo slovensko.
Demšar Fran, trg. v Češnjici.
Erzar Matija, župnik.
Eržen Fran, župnik v Zalem logu.
Grošelj Josip, podobar.
Jamnik Anton, župnik.
Stanonik Nikolaj, nadučitelj.
Šliber Fran, trgovec, župan in posestnik.
Tavčar Fran, trg. in posestnik.
Vavpetič Ivan, župnik pri Sv. Lenartu.
Veja Maks, župnik v Bukovščici.
Verhunc Ivan, posestnik.

Štev. 14.

c) Železniki. Poverjenik: *Košmelj Luka.*

Armič Josip, učitelj v Sorici.
Boncelj Josip, trg. in posestnik.
Bralno društvo slovensko.
Demšar Ivan, trg. in posestnik.
Demšar Josip, trg. in posestnik.
Dominik Ivan, dež. okr. zdravnik.
Globočnik Anton, tov. in posestnik.
Hafner Anton, fuž. vodja in posestnik.
Košmelj Josip, mesar in posestnik.
Košmelj Luka, trgovec, župan in posestnik.
Thaller Gabrijel, gostilničar.

Štev. 11.

č) Trata. Poverjenik: *Petrovčič Fran.*

*Debeljakova hiša v Poljanah.
*Ramoveš Jernej, župnik v Poljanah.
Dolinar Anton, župnik v Lučnah.
Hromec Ivan, župnik v Novi Oselici.
Kregar Fran, župnik v Javorju.
Oblak Valentin, kaplan v Poljanah.
Petrovčič Fran, župnik na Trati.
Pfajfar Anton, župnik v Leskovici.
Pintar Matej, župnik v Stari Oselici.

Štev. 2 + 7 = 9.

10. Dekanija **Moravče.**

a) Moravče. Poverjenik: *Kajdiž Tomaž.*

Kajdiž Tomaž, dekan in dež. poslanec.
Kepec Fran, adm. v Češnjicah.
Lesar Ivan, župnik v Pečeh.
Medved Anton, adm. na Sv. Gori.
Toman Janko, nadučitelj.

Štev. 5.

b) Zagorje. Poverjenik: *Sterlè Fran.*

Baša Alojzij, žel. uradnik.
Bevčič Ignacij, posestnik.
Bralno društvo slovensko.
Bukovc Martin, pos. na Toplici.
Cukjati Fran, župan, trgovec in posestnik v Št. Gothardu.
Dežman Josip, strojevodja
Firm Ignacij, rudn. uradnik.
Hybašek Vojteh, kaplan.
Jankovič Franja, učiteljica.
Jerin Leopold, rudn. uradnik.
Kolenc Valentin, pos. v Čemšeniku.
Konšek Fran, c. kr. poštar in posestnik na Trojanah.
Koprivec Tomo, posestnik.
Lužar Fortunat, učitelj v Št. Jurju.
Marian Franja, prodajalka.
Mauer Andrej, posestnik, itd.
Modic Josip, c. kr. poštar.
Novak Andrej, pos. na Trojanah.
dr. Ravnihar Vladimir, odv. kandidat.
Sanuškar Kristl, trg. sotrudnik.
Sterlè Fran, načelnik žel. postaje.
Škerjanc Martin, kaplan.
Taufer Ivan, rudn. pisar.
Tomažič Alojzij, poštni odpravitelj.
Weinberger Fran, rudn. uradnik.
Weinberger Pavl, posestnik.
Zelnik Josip, župnik v Čemšeniku.

Štev. 27.

11. Dekanija **Novo mesto.** Poverjenik: *Poljanec Ivan.*

*Babnik Ivan, župnik na Toplicah.
*Hočevar Anton, posestnik.
*Rozman Karol, posestnik.
*dr. Vojska Andrej, c. kr. sod. nadsvétnik v p.
*dr. Volčič Edvard, c. kr. sod. tajnik.
Andoljšek Bernard, nadučitelj v Mirni peči.
Artel Anton, c. kr. gimn. profesor v p.
Avsec Fran, župnik v Brusnicah.
Bergant Valentin, župnik v Mirni peči.
Berlec Fran, c. kr. orožn. nadstražnik.
Borštner Josip, župnik v Št. Petru.
Čitalnica národna.
dr. Defranceschi Peter, primarij in okr. zdravnik.
dr. Detela Fran, c. kr. gimn. ravnatelj in šolski svétnik.
Dolenc Metod, c. kr. avskultant.
Dulár Fran, nadučitelj v Vavti vasi.
Einspieler Tomaž, c. kr. sod. svétnik.
dr. Elbert Sebastijan, st. prošt.
Fajdiga Ignacij, c. kr. gimn. profesor.
Frančiškanski samostan.
Frank Rihard, kanonik.
Golia Ljudevit, c. kr. sod. svétnik.
Guzelj Avgust, c. kr. gozd. komisar.
Hočevar Josip, kanonik.
Jeraj Fran, c. kr. gimn. profesor.
Kerin Martin, kaplan v Šmarjeti.
Kessler Alojzij, c. kr. pravdn. namestnik.
Klemenčič Ivan, c. kr. poštni kontrolor.
Knjižnica gimnazijska.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Knjižnica vin. in sadj. šole.
Koritzky Josip, c. kr. evid. geometer.
Krajec Ivan, tiskarnar.
Levec Anton, c. kr. sod. svétnik.
dr. Marinko Josip, c. kr. gimn. profesor in katehet.
Mohar Martin, c. kr. vodja sod. pom. uradov.
Munda Jakob, c. kr. sod. svétnik.
Novak Matija, župnik v Poljanici.

Ogoreutz Josip, trgovec.
Pauser Adolf, trgovec.
Perko Fran, trgovec.
Plevaneč Ivan, župnik v Soteski.
Poljanec Ivan, c. kr. gimn. profesor.
Porenta Gašpar, kaplan v Stopičah.
Porenta Jakob, župnik v Stopičah.
Povšè Fran, kanonik.
dr. Poznik Albin, c. kr. notar in posestnik.
Prelesnik Matija, kap. vikar.
dr. Rogina Anton, c. kr. okr. sod. pristav.
Rohrmann Viljem, vin. učitelj.
Skalè Otmar, c. kr. okr. živinozdravnik.
Skalický Bohuslav, tehn. vodja.
Sladović pl. Sladoevič Simon, lekarnar.
dr. Slanc Karol, odv. in posestnik.
Stefanovič Dimitrija, posestnik.
dr. Šegula Jakob, župan in odvetnik.
Škerlj Milan, c. kr. avskultant.
Vindišar Viljem, gvardijan.
Virbnik Alojzij, c. kr. gimn. profesor.
Zabukovec Tomaž, kaplan v Toplicah.
Zakrajšek Ivan, župnik v Vavti vasi.
Žgur Anton, župnik pri Beli cerkvi.
dr. Žitek Vladimir, odvetnik.
Štev. 5 + 58 = 63.

12. Dekanija **Postojina.**

a) Postojina. Poverjenik: *Primožič Štefan.*

Arko Fran, posestnik.
Bloudek Leon, c. kr. inženér.
Bolè Anton, trgovec.
Burja Ivan, c. kr. dež. brambe razpr. asistent.
Čitalnica národna.
Ditrich Anton, trgovec.
Ditrich Ludovik, trgovec.
dr. Dolschein Gvidon, posestnik.
Fettich Frankheim Ludovik, učitelj.
Gaspari Ferdinand, c. kr. okr. živinozdravnik.
Gorjup Alojzij, učitelj.
Ileršič Ignacij, c. kr. poštni oficijal.
Jurca Fran, trgovec.
Knjižnica okrajna učiteljska.
dr. Kotzmuth Julijan, c. kr. okr. zdravnik.
Kovač Anton, zasebnik.
Kraigher Alojzij, trgovec.
Kraigher Peter, trgovec.
Kutin Fran, trgovec.
Levstik Anton, učitelj.
Mladič Anton, c. kr. sod. pristav.
Mlakar Ivan, kaplan.
Omahen Gustav, c. kr. notar.
dr. Papež Oton, c. kr. sod. pristav.
Pikel Gregor, trgovec.
dr. Ponebšek Janko, c. kr. davčni nadzornik.
Primožič Leopold, not. uradnik.
Primožič Štefan, učitelj-voditelj.
Sever Andrej, tisk. pomočnik.
Starè Fran, obč. tajnik.
Šeber Maks, fotograf.
Šeber Rihard, tiskarnar.
Šola petrazredna ljudska.
Švigelj Anton, odv. kandidat.
Thuma Ivan, nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.
dr. Treo Dragotin, odvetnik.
Vičič Friderik, nadžupan, hotelier, posestnik, itd.
Vodopivec Anton, c. kr. poštar.
Štev. 38.

b) Senožeče. Poverjenik: *Okorn Ignacij.*

*Občina razdrška.
Abram Lavoslav, nadučitelj.
Kavčič Filip, pos. na Razdrtem.
Koblar Josip, kaplan v Hrenovicah.

Korber Mihael, c. kr. notar.
Novak Mihael, c. kr. sod. svétnik.
Okorn Ignacij, župnik.
Pelc Ivan, kaplan v Hrenovicah.
† Puc Alojzij, župnik v Hrenovicah.
Suša Anton, trgovec.
Suša Fran, posestnik.
Škerjanc Ivan, župnik v Vremah.
Švigelj Josip, kaplan.
Trošt Ivo, učitelj na Razdrtem.
Zelen Josip, dež. poslanec in posestnik.

Štev. 1 + 14 = 15.

c) Št. Peter. Poverjenik: *Zupan Ivan.*

*Bole Martin, prof. na Ruskem.
*Sajovic Ivan, župnik in duh. svétnik v Slavini.
Abram Ivan, kaplan v Košani.
Avčin Fran, trgovec v Trnju.
Dekleva Fran, trgovec v Slavini.
Kalan Mihael, nadučitelj.
Kariš Ferdo, c. kr. poštni oskrbnik.
Korošec Ivan, gost. in posestnik.
Križaj Fran, tovarnar.
Lavrenčič Andrej, posestnik.
Lenassi Karol, kurat v Šmihelu.
Medica Matej, tovarnar.
Sajovic Karol, žel. uradnik.
Stelè Fran, knjigovodja.
Stroj Valentin, žel. uradnik.
Špilar Ludovik, pos. sin.
Tomazin Josip, c. kr. poštni azistent.
Torkar Matija, župnik v Košani.
Zupan Ivan, kurat v Št. Petru.

Štev. 2 + 17 = 19.

13. Dekanija **Radovljica.**

a) Radovljica. Poverjenik: *Roblek Aleks.*

Avsenik Ivan, gost. in posestnik v Begunjah.
Ažman Josip, nadučitelj na Breznici.
Berlic Ivan, župnik v Mošnjah.
dr. Bisiak Josip, odvetnik.
Bizavičar o. Josip, superior na Brezju.
Bulovec Ivan, trg. in posestnik.
Cuderman Ivan, kurat v Begunjah.
Čop Ivan, posestnik v Mostah.
Fatur Apolonija, učiteljica v Mošnjah.
Ferk Ernest, c. kr. sod. svétnik.
Fuersager Leopold, trgovec.
Homann Friderik, trg. in posestnik.
Hudovernik Vinko, gostilničar, itd.
Jurgele Andrej, župan v Mošnjah.
Kenda Luka, upr. dež. naklade.
Knjižnica ljudske šole v Mošnjah.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Košmelj Ivan, župnik v Begunjah.
Mulej Fran, trg. in posestnik.
Novak Ivan, mestni dekan, itd.
Pavlošič Fran, c. kr. poštar.
Potočnik Tomaž, župnik na Breznici.
Roblek Aleks, lekarnar, župan, posestnik, itd.
Rozman Ignacij, nadučitelj v Mošnjah.
Sittig Teodor, civ. geometer in posestnik.
Slapšak Julij, učitelj v Lešah.
Slov. pevsko in bralno društvo.
Tepina Josip, načelnik postaje.
Teran Ivan, župnik v Ljubnem.
dr. Vilfan Janko, odvetnik.
Vurnik Ivan, podobar in posestnik.
Zavrl Valentin, nadučitelj v Begunjah.
Žebrè Alojzij, c. kr. sod. pristav.

Štev. 33.

b) Bled. Poverjenik: *Rus Fran.*

*baron Schwegel Josip, veleposestnik, drž. in dež. poslanec, itd.
Bralno društvo slovensko.
Droll Katarina, učiteljica.
Hudovernik Anton, gost. in posestnik.
dr. Klimek Emil, zdravnik.
Mrak Matija, župnik na Beli.
Oblak Ivan, župnik.
Olifčič Friderik, gost. in pos. na Beli.
Peternel Jakob, gost. in posestnik.
Pretnar Ivan, posestnik.
Rus Fran, nadučitelj in posestnik.
Sekovanič Ferdinand, gostilničar.
Trojar Ivan, nadučitelj v p, itd.
Vovk Anton, posestnik.
Zorè Ivan, kaplan.

Štev. 1 + 14 = 15.

c) Gorje. Poverjenik: *Žirovnik Josip.*

Ažman Ivan, župnik, duh. svétnik in dež. poslanec.
Bralno društvo slovensko.
Godec Ivan, kaplan.
Jan Vinko, posestnik.
Jensko Gregor, c. kr. gozdar.
Skumavec Lovro, pos. v Zg. Lazih.
Sterlè Terezija, učiteljica.
Šola ljudska.
Troha Fran, c. kr. gozdar.
Uršič Kristina, c. kr. poštna upraviteljica.
Žirovnik Josip, nadučitelj.
Žumer Jakob, župan in posestnik.

Štev. 12.

č) Bohinj. Poverjenik: *Rihteršič Ivan.*

Bevec Matej, c. kr. poštar na Bistrici.
Humek Martin, nadučitelj na Bistrici.
Mencingar Franica, trg. hči na Bistrici.
Oblak Anton, kaplan v Srednji vasi.
Piber Ivan, župnik na Bistrici.
Rihteršič Ivan, nadučitelj v Srednji vasi.
Zarnik Matija, župnik v Srednji vasi.

Štev. 7.

d) Jesenice. Poverjenik: *Schrey Alojzij.*

Aljaž Jakob, župnik na Dovjem.
Guštin Milan, učitelj.
Jakelj Valentin, župnik na Planini.
Katoliško delavsko društvo.
Medič Josip, nadučitelj, itd.
Peternel Matej, gostilničar.
Pongraz Anton, rudn. uradnik.
Remškar Valentin, kaplan.
Schrey Alojzij, c. kr. poštar, posestnik, itd.
Šinkovec Avguštin, administrator.
Treven Anton, trg. in pos. na Savi.
Turk Avgust, župnik na Kor. Beli.

Štev. 12.

e) Kranjska gora. Poverjenik: *Bregar Josip.*

*Žlogar Anton, župnik.
Andolšek Fran, c. kr. sod. svétnik.
Bregar Josip, nadučitelj.
Budinek Fran, župan, trgovec, itd.

Fertin Ignacij, župnik v Beli peči.
Gorečan Josip, učitelj v Radečah.
dr. Kogoj Fran, dež. okr. zdravnik.
Lavtižar Josip, župnik v Radečah.
Pušavec Ivan, c. kr. sod. oficijal.
Štev. 1 + 8 = 9.

f) Kamna gorica. Poverjenik: *pl. Kappus Adolf.*

*Preša Josip, župnik na Ovsišču.
Aljančič Valentin, župnik na Dobravi.
Jalen Josip, trg. in pos. v Kropi.
pl. Kappus Adolf, župan, poštar, gostilničar in posestnik.
Kavčič Srečko, zadružni uradnik v Kropi.
Korošec Josip, nadučitelj v Kropi.
Lazar Luka, trg. in posestnik.
Pesjak Mihael, trg. in posestnik.
Pogačnik Josip, c. kr. poštar in drž. poslanec v Podnartu.
Šolar Fran, zadružni tajnik v Kropi.
Zupan brata, orglj. mojstra.
Štev. 1 + 10 = 11.

14. Dekanija **Ribnica.**

a) Ribnica. Poverjenik: *Dolinar Fran.*

*Kljunova hiša v Slatniku.
*Lesarjeva hiša v Hrovačah.
*Lesarjeva hiša v Sušju.
*Lovšin Marija, pos. v Jurjevici.
Dolinar Fran, dekan, itd.
Drobnič Jurij, župan v Sodražici.
Fajdiga Fran, trgovec v Sodražici.
Gruntar Ignacij, c. kr. notar.
Jaklič Josip, župnik v Dolenji vasi.
Jeršè Josip, kaplan.
Juvanec Avgust, brivec.
Kljun Fran, poslovodja v Dolenji vasi.
Klun Josip, trgovec.
Knjižnica čitalniška.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Krumpestar Fran, župnik pri Sv. Gregorju.
Levstek Andrej, upr. dež. naklade.
Lovšin Ivan, trg. v Dolenji vasi.
Mejač Anton, c. kr. sod. pristav.
Mrhar Josip, trg. v Dolenji vasi.
Pauser Anton, trg. v Dolenji vasi.
dr. Schiffrer Anton, dež. okr. zdravnik.
Škrabec Mihael, obč. tajnik.
Tič Lovro, kaplan v Sodražici.
Tomšič Štefan, nadučitelj.
Višnikar Fran, c. kr. sod. svétnik in dež. poslanec.
Voglar Josip, župnik v Sodražici.
Volc Josip, kaplan.
Vrbič Mihael, učitelj v Sodražici.
Zupančič Dragotin, trg. v Jurjevici.
Žužek Fran, kaplan v Dolenji vasi.
Štev. 4 + 27 = 31.

b) Velike Lašče. Poverjenik: *Šuflaj Danijel.*

Cerar Ivan, učitelj v Škocijanu.
Hočevar Matija, župan, poštar in posestnik.
Kosec Jernej, župnik v Škocijanu.
Pucelj Ivan, posestnik.
Simon Karol, nadučitelj.
Smodej Josip, c. kr. notar.
Sušnik Fran, sod. sluga.
Šuflaj Danijel, c. kr. sod. svétnik.
Štev. 8.

c) Dobrepolje. Poverjenik: *Jaklič Fran.*

Arko Ivana, učiteljica.
Barlè Konrad, učitelj v Robu.
Bralno društvo slovensko.
Hudovernik Matija, nadučitelj.
Jaklič Fran, učitelj.
Klavs Ivan, uradnik posojilnice.
Kmetijsko društvo.
Pešec Fran, župnik v Robu.
Petrič Matija, učitelj v Strugah.
Prijatelj Matija, župnik v Strugah.
Ramoveš Andrej, nadžupnik.
Šola ljudska.
Tiselj Ivan, posestnik v Zdenski vasi.
Žagar Josip, kaplan.
Žebrè Franja, učiteljica.

Štev. 15.

č) Draga-Loški potok. Poverjenik: *Rus Ivan.*

Bambič Ivan, pos. v Travniku.
Benčina Dragotin, trg. in posestnik v Retjah.
Gregorič Josip, trg. in pos. v Retjah.
Knavs Ivan, gost. in pos. na Hribu.
Kordiš Jakob, pos. na Hribu.
Košir Josip, mesar in posestnik v Travniku.
Lavrič Ivan, trgovec, gostilničar in posestnik v Travniku.
Morè Anton, župnik v Loškem potoku.
Rus Ivan, trg. in posestnik v Travniku.
Seliškar Dragotin, obč. in pos. tajnik v Loškem potoku.
Šola ljudska v Dragi.
Šola ljudska v Loškem potoku.
Turk Fran, gostilničar in posestnik na Lazem.
Vesel Fran, župan in posestnik v Podpreski.
Zakrajšek Fran, župnik v Dragi.

Štev. 15.

15. Dekanija **Semič.**

a) Črnomelj. Poverjenik: *dr. Guštin Julij.*

*Koenig Jurij, župnik na Vinici.
Čitalnica národna na Vinici.
dr. Guštin Julij, not kandidat.
Jarc Jakob, c. kr. okr. sodnik.
Juvanec Fran, učitelj na Vrhu.
Kadunec Matija, župnik v Preloki.
Karlin Jurij, mestni kaplan.
Klemenčič Mihael, mestni župnik.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Kramarič Josip, župnik na Vrhu.
Kunc Avgust, posestnik.
Kupljen Anton, c. kr. notar in posestnik.
dr. Malerič Josip, okr. zdravnik.
Nagu Ivan, poštni administrator.
Pavlin Fran, župnik v Dragatušu.
Pokorn Jakob, kaplan v Starem trgu.
Rauch Peter, grašč. oskrbnik v Podbrežju.
Režek Peter, župnik v Starem trgu.
Schweiger Janko, posestnik.
Šašelj Ivan, župnik v Adlešičih.
Šola farna v Starem trgu.
Zupančič Fran, mestni kaplan.

Štev. 1 + 21 = 22.

b) Metlika. Poverjenik: *Vukšinič Davorin.*

Aleš Anton, dekan v Semiču.
Čitalnica národna.
Dovgan Fran, prošt n. reda.
Globočnik Janko, c. kr. notar.

Guštin Fran ml., poštar.
Guštin Fran st., posestnik.
Hayne Edvard, c. kr. davkar v p.
Jarc Alojzij, mestni kaplan.
dr. Košenina Peter, dež. okr. zdravnik.
Marčič Valentin, kaplan v Semiču.
Novak Josip, mestni kaplan.
Premer Ignacij, pos. v Primostku.
Romè Josip, župnik n. reda v Podzemlji.
Schweiger Fran, župnik in dež. poslanec na Radovici.
Sola ljudska v Semiču.
Šola mestna v Metliki.
Šumer Jurij, c. kr. sod. pristav.
Vaha Milan, mag. pharm.
Vidovič Anton, župnik v Kamanju.
Vukšinič Davorin, opravnik n. r. komende.
Zupančič Vita, učiteljica.
Štev. 21.

16. Dekanija **Šmarije.**

a) Šmarije. Poverjenik: *Drobnič Andrej.*

Babšek Ivan, trg. in posestnik.
Borštnik Ivan, nadučitelj.
Češarek Fran, kaplan.
Debeljak Ivan, kaplan.
Drobnič Andrej, dekan, itd.
Mali Anton, župnik v Javoru.
Marešič Fran, župnik na Lipoglavem.
Novak Josip, župnik v Žalini.
Ogorelec Vinko, pos., itd. v Škofeljici.
Pipan Andrej, župnik na Polici.
Sitar Matej, župnik v Št. Jurju.
Štev. 11.

b) Zatičina. Poverjenik: *Jenčič Alojzij.*

dr. Bežek Rupert, c. kr. notar.
Dostal Josip, kaplan v Višnji gori.
Jaklič Štefan, župnik v Št. Vidu.
Jenčič Alojzij, c. kr. sod. svétnik.
Kastelic Matija, kaplan v Št. Vidu.
Končina Ivan, trg. in posestnik v Gorenji vasi.
Pristov Simon, benef. v Št. Vidu.
dr. Repič Rudolf, dež. okr. zdravnik.
Tekster Konrad, župnik v Višnji gori.
pl. Terbuhovič Evgen, c. kr. sod. pristav.
Štev. 10.

17. Dekanija **Trebnje.**

a) Trebnje. Poverjenik: *Nagodè Ivan.*

Bernard Jernej, kaplan.
Bralno društvo slovensko.
Hofer Karol, župnik v Čatežu.
Jarc Fran, župnik na Mirni.
Klobučar Anton, c. kr. sod. svétnik.
Mrvec Ivan, župnik v Št. Rupertu.
Mlakar Anton, kaplan.
Nagodè Ivan, dekan.
Orožen Emil, c. kr. notar.
Pavlin Alojzij, posestnik.
Pehani Friderik, učitelj.
Pristov Ivan, kaplan.
Rupreht Janko, lekarnar.
Seliškar Alojzij, c. kr. sod. pristav.
Tomic Vilko, trg. in posestnik.
Zupan Ferdinand, c. kr. geometer.
Štev. 16.

b) Mokronog. Poverjenik: *Ravnikar Jernej.*

Barbo Mihael, župnik na Trebelnem.
Bralno društvo slovensko.
Čadež Anton, kaplan pri Sv. Trojici.
Dimnik Fran, kaplan na Trebelnem.
Errath Josip, trg. in posestnik.
Lunaček Aleksander, nadučitelj v Št. Rupertu.
Pirnat Stanko, c. kr. notar.
Prijatelj Fran, trgovec in posestnik v Tržišču.
Prpar Fran, župnik pri Sv. Trojici.
Ravnihar Jernej, nadučitelj.
Rohrmann Josip, not. kandidat.
Sbil Jernej, trgovec.
Skulj Fran, učitelj v Tržišču.
Starič Josip, c. kr. sod. svétnik.
Šašelj Karol, posestnik.
Šircelj Rozalija, trg. soproga.
Šola ljudska.
Vohinc Edvard, učitelj.
Zupančič Fran, pos. pri Sv. Križu.

Štev. 19.

18. Dekanija **Trnovo.** Poverjenik: *Vesel Ivan.*

*Brinšek Ivan, trg. v Trnovem.
*Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
*Domicelj Alojzij, trg. v Zagorju.
*Jenko Škender, trg. v Trnovem.
*Valenčič Ivan, pos., itd. v Trnovem.
*Vesel Ivan, dekan v Trnovem.
Bilc Ivan, duhovnik v p.
Bralno društvo v Zagorju.
Izobraževalno društvo.
Križaj Nikolaj, župnik na Premu.
Oranič Fran, kaplan.
Rudolf Alojzij, kaplan.
Tomšič Ivan, posestnik.
Vodstvo dekliške ljudske šole.
Zarnik Martin, nadučitelj, itd.

Štev. 6 + 9 = 15.

19. Dekanija **Vipava.** Poverjenik: *Erjavec Matija.*

*Erjavec Matija, dekan, itd.
*Kavčič Fran, c. kr. poštar in posestnik v Št. Vidu.
Bajec Jakob, kurat v Ustju.
Božič Ivan, posestnik in deželni poslanec v Podragi.
Čitalnica v Podragi.
Čitalnica v Vipavi.
Dejak Hinko, župnik v Vrhpolju.
Demšar Ivan, župnik v Št. Vidu.
Habė Josip, posestnik na Gočah.
Hladnik Ivan, župnik na Gočah.
dr. Kenda Josip, okr. zdravnik.
Klobus Valentin, župnik na Slapu.
Knižek Feliks, provizor v Vrabčah.
Košir Fran, župnik na Colu.
Kromar Ivan, župnik v Šturiju.
grof Lanthieri Karol, graščak, itd.
Mezeg Anton, provizor v Podkraju.
Rudolf Ivan, učitelj v Vrabčah.
Semenič Ivan, posestnik v Podragi.
Silvester Fran, trgovec.
Skvarča Ivan, župnik v Budanjah.

Štev. 2 + 19 = 21.

20. Dekanija **Vrhnika.**

a) Vrhnika. Poverjenik: *Jelovšek Gabrijel.*

*Bohinjec Peter, župnik v Horjulu.
*Kotnikova hiša v Verdu.
Arko Anton, učitelj.
Bernik Fran, kaplan.

† Brilej Martin, trg. in posestnik.
Čebašek Ivan, župnik v Črnem vrhu.
Čitalnica národna.
Demšar Matej, zid. nadzornik.
Dolenc Fran, gostilničar.
Flis Anton, tov. knjigovodja.
dr. Furlan Anton, c. kr. sod. pristav.
Gantar Lovro, dekan, itd.
Grampovčan Andrej, trgovec in posestnik.
Gruden Ivan, c. kr. davkar v p., itd.
Jelovšek Franja, velepos. hči.
Jelovšek Gabrijel, trgovec, župan, dež. poslanec, posestnik, itd.
Jelovšek Karol, pos. v Verdu.
Jemec Anton, župnik v Podlipi.
Jurca Marica, pos. hči.
Kat. društvo rok. pomočnikov.
Kobal Bogdan, c. kr. sod. svétnik.
Kočevar Fran, gost. in posestnik.
Komotar Anton, c. kr. notar.
Korenčan Fran, gost. in posestnik.
Kunstelj Josip, trgovec.
Lakmayer Fran, župnik pri Sv. Joštu.
Laznik Josip, župnik v Polh. gradcu.
Ledenik Viljem, c. kr. d. praktiktant.
Lenarčič Josip, tovarnar, veleposestnik in dež. poslanec.
Levstik Vinko, nadučitelj.
Luznik Alojzij, učitelj.
dr. Marolt Janko, dež. okr. zdravnik.
Molè Kancijan, trg. pomočnik v Polh. gradcu.
Oblak Matej, klepar in posestnik.
Ogrin Simon, akad. slikar in posestnik.
Petrovčič Fran, zasebnik.
Požar Jakob, c. kr. kancelist v p.
Rihtarčič Ivan, kaplan.
Rus Anton, c. kr. orož. narednik v p.
Skvarča Ivan, obč. tajnik in posestnik.
Šusteršič Matej, poštar v Horjulu.
Tomšič Anton, kovač in posestnik v Verdu.
Tomšič Ignacij, posestnik.
Tomšič Ivan, usnjar in posestnik.
Tomšič Mihael, posestnik.
Tršar Fran, usnjar in posestnik.
Verbič Josip, restavratér.
Vidic Ivana, učiteljica.
Vonča Anton, kurat, itd. v Belkah.
Žitko Matija, posestnik v Verdu.

Štev. 2 + 48 = 50

b) Borovnica. Poverjenik: *Papler Fran.*

Drašler Anton, gost. in posestnik.
Kranjc Ivan, trgovec.
Kržič Uršula, gost. in posestnica.
Majaron Ivan ml., trgovec.
Papler Fran, nadučitelj.
Pirc Avgust, učitelj.
Rozman Jurij, župnik v Rakitni.
Schiffrer Gustav, župnik.
Suhadolnikova Anica.
Švigelj Fran, posestnik

Štev. 10.

c) Logatec. Poverjenik: *Śega Ivan.*

Bralno društvo v Spod. Logatcu.
de Gleria Anton, trgovec.
Gostiša Fran, trg. in posestnik.
Hrovat Josip, c. kr. fin. str. nadpaznik.
Jernejčič Fran, žel. poduradnik.
Juvan Fran, kaplan.
Knjižnica okrajna učiteljska.
dr. Kraut Štefan, c. kr. sod. pristav.
Lapuch Josip, zasebnik.
Lavrič Josip, župnik.
Lenassi Julij, trg. in posestnik.

Majdič Fran, c. kr. okr. živinozdravnik.
Možina Ivan, župnik v Rovtih.
Mulley Adolf, c. kr. poštar in posestnik.
Pehani Adolf, c. kr. davčni kontrolor.
Petrič Martin, posestnik.
dr. Rupnik Ivan, c. kr. d. nadzornik.
Sakser Ivan, župnik v Hotederšici.
Sežun Alojzij, učitelj v Rovtih.
Sicherl Ivan, župan, posestnik, itd.
Smolè Josip, posestnik.
Šega Ivan, učitelj.
Tollazzi Tomo, trg. in posestnik.
Turk Josip, nadučitelj.
Vončina Valentin, c. kr. sod. oficijal.
Zotmann Karol, c. kr. sod. pristav.

Štev. 26.

21. Dekanija **Žužemperk.** Poverjenik: *Tavčar Mihael.*

*Štrucelj Jurij, c. kr. sod. svétnik.
Bralno društvo slovensko.
Ključevšček Ignacij, župnik v Šmihelu.
Pehani Josip, posestnik.
Štrukelj Ivan, kaplan na Krki.
Tavčar Mihael, dekan, itd.
Vondrašek Vaclav, župnik v Ambrusu.
Zbašnik Fran, župnik v Hinjah.
Žavbi Ivan, kaplan v Hinjah.

Štev. 1 + 8 = 9.

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija **Bistrica Slovenska.** Poverjenik: *Hajšek Anton.*

*Hajšek Anton, dekan, itd.
*Ratej Fran, c. kr. notar.
*dr. Vošnjak Josip, dež. primarij v p. in posestnik.
Bizjak Vinko, župnik v Laporju.
Borsečnik Anton, župnik na Zg. Polskavi.
Bralno društvo v Studenicah.
Brezovšek Martin, župnik pri Sv. Martinu.
Gruntner Andrej, župan v Poljčanah.
Heber Fran, župnik v Sp. Polskavi.
Ivanuš Ferdinand, trg. v Poljčanah.
Jagodič Fran, c. kr. sod. pristav.
Karničnik Vinko, učitelj v Makolah.
Koropec Ivan, učitelj v Studenicah.
dr. Lemež Urban, odvetnik.
Lenart Ivan, župnik v Poljčanah.
Lendovšek Mihael, župnik, itd. v Makolah.
Mahor Feliks, učitelj v Makolah.
Marinič Jakob, župnik v Majšbregu.
Medved Martin, kaplan.
Novak Anton, kaplan v Majšbregu.
Osenjak Matej, kaplan.
Planker Martin, nadučitelj v Laporju.
Srabočan Anton, kaplan v Laporju.
Stajnko Ivan, župnik v Tinjah.
Sušnik Ivan, župnik v Črešnovcu.
Svetlin Josip, nadučitelj v Makolah.
Šanda Ivan, kaplan v Makolah.
Šebat Anton, kaplan v Poljčanah.
Terček Josip, učitelj v Laporju.
Terstenjak Ernest, kaplan.
Žekar Josip, kaplan pri Sv. Martinu.
Žekar Martin, župnik v Studenicah.

Štev. 3 + 29 = 32.

2. Dekanija **Braslovče.**

a) Braslovče. Poverjenik: *Jarc Valentin.*

Bralno društvo v Letušu.
Grad Fran, mesar in gostilničar.
Jarc Valentin, nadučitelj.
Marschitz Karol, šolski vodja v Letušu.
Pauer Josip, trgovec.
Plaskan Anton, trg. in posestnik.
Prislan Fran, pos. v Parižlah.
Rak Florijan, pos. v Zg. Gorčah.
Rojnik Fran, pos. v Sp. Gorčah.
Stritar Josip, učitelj.
Veternik Anton, kaplan.
Štev. 11.

b) Vransko. Poverjenik: *Schwentner Karol.*

*Podružnica kmetijska.
*dr. Vrečko Andrej, c. kr. gimn. profesor (knjige okr. učit. knjižnici).
Bralno društvo pri Sv. Jurju.
Čitalnica národna.
Dabršek Ivan, kaplan na Paki.
Gršak Vinko, župnik.
Kokelj Alojzij, kaplan v Št. Jurju.
Kolarič Josip, župnik na Paki.
Krajnc Jakob, kaplan.
Lipež Viktor, kr. gimn. ravn. v p.
Schwentner Karol, župan, itd.
Zdolšek Fran, župnik v Št. Jurju.
En naročnik.
Štev. 2 + 10 + 1 = 13.

c) Št. Pavl. Poverjenik: *Vidic Josip.*

Bralno društvo v Št. Pavlu.
Cimperšek Marica, učiteljica.
Kocuvan Anton, trgovec.
Plešnik Mihael, župnik.
Sadnik Julij, učitelj in posestnik.
dr. Vidic Fran, urednik »Državnega zakonika«.
Vidic Josip, nadučitelj.
Zanier Valerija, zasebnica.
Zotter Janko, nadučitelj v Gomilski.
Štev. 9.

3. Dekanija **Celje.**

a) Poverjenik: *Ogradi Fran.*

*Čitalnica národna.
*Krušič Ivan, c. kr. gimn. profesor v p., itd.
*Občina teharska.
*Ogradi Fran, opat, itd.
*Rančigaj Anton, mestni kaplan.
*dr. Sernec Josip, odvetnik, dež. poslanec, vitez žel. krone III. reda, posestnik, itd.
*Vošnjak Mihael, inženér, posestnik, itd.
*Žuža Ivan, zasebnik.
Baš Lovro, c. kr. notar, itd.
dr. Brenčič Alojzij, odvetnik.
dr. Dečko Ivan, odv. in dež. poslanec.
Detiček Jurij, c. kr. notar.
Društvo odvetniških in notarskih uradnikov.
Društvo pevsko.
dr. Filipič Ludovik, odvetnik.
Fon Ivan, c. kr. gimn. profesor.

dr. Hrašovec Jurij, odvetnik.
Hribar Dragotin, tiskarnar.
dr. Janežič Fran, c. kr. gimn. veroučitelj.
Janežič Rudolf, kaplan.
Kardinar Josip, gimn. katehet.
dr. Karlovšek Josip, odv. kandidat.
Knjižnica velike gimnazije.
Knjižnica male gimnazije.
Knjižnica kapucinska.
Kosi Anton, c. kr. gimn. profesor.
Kostić Peter, trgovec.
dr. Krančič Fran, c. kr. sod. pristav.
Krančič Ivan, mestni kaplan.
Kržišnik Josip, kaplan v Teharjih.
Lončar Fran, tajnik posojilnice.
Majdič Peter, veleposestnik.
Matič Josip, trgovec.
Potovšek Josip, mestni kaplan.
dr. Praunseis Alojzij, zdravnik.
Schmoranzer Ivan, okoliški učitelj.
Suhač Matej, c. kr. gimn. profesor.
dr. Šuklje Hinko, zdravnik.
Vodstvo zasebne dekliške šole.
dr. Vrečko Josip, odvetnik, itd.
Waldhans Fran, učitelj.

Štev. 8 + 33 = 41.

b) Žalec. Poverjenik: *Petřiček Anton.*

*Arzenšek Matija, župnik v Grižah.
*Janežič Jakob, tovarnar v Grižah.
*Lipold Fran, posestnik.
Gunčer Josip, kaplan.
Kač Ivan, obč. tajnik.
Klemenčič Josip, nadučitelj v Galiciji.
Kordiš Terezija, učiteljica.
Kvac Ivan, učitelj pri Sv. Martinu.
Nidorfer Fran, tovarnar v Vrbju.
Petřiček Anton, učitelj.
Roblek Fran, posestnik.
Rupnik Ivan, nadučitelj pri Sv. Lovrencu.
Šah Lovro, nadučitelj v Teharjih.
Širca Ernest, pos. v Grižah.
Širca Josip, župan in trgovec.
Štrukelj Ivan, učitelj v Svetini.
Učiteljsko okrajno društvo.
Zupančič Dragotin, nadučitelj v Frankolovem.

Štev. 3 + 15 = 18.

4. Dekanija **Dravsko polje.** Poverjenik: *Hirti Fran.*

*Ozmec Josip, župnik v Št. Lovrencu.
*Stranjšak Martin, dekan, duh. svétnik in č. kanonik v Hočah.
Bralno društvo v Framu.
Cestnik Anton, duhoven v Hausampachu.
Črnenšek Fran, župnik v Cirkovcah.
Golob Andrej, učitelj pri Sv. Marjeti.
Hirti Fran, župnik v Slivnici.
Hren Anton, nadučitelj v Št. Janžu.
Kat. bralno društvo v Hočah.
Krajnc Ivan, učitelj v Št. Janžu.
Mlasko Josip, kaplan v Št. Janžu.
Pestevšek Karol, nadučitelj v Slivnici.
Podvinski Anton, kaplan v Slivnici.
Posojilnica v Framu.
Sattler Josip, župnik v Črni.

Štev. 2 + 13 = 15.

5. Dekanija **Gornji grad.**

a) Gornji grad. Poverjenik: *Dovnik Fran.*

*Dovnik Fran, dekan, itd.
Božič Jakob, trgovec.
Bratkovič Kazimir, c. kr. notar.
Dekorti Josip, župnik na Ljubnem.

Kocbek Fran, nadučitelj.
Lekše Fran, župnik v Lučah.
Strnad Anton, pos. pri Novi Štifti.
Šola národna v Gornjem gradu.
Šola národna pri Novi Štifti.
Vidic Maks, c. kr. okr. sodnik.

Štev. 1 + 9 = 10.

b) Mozirje. Poverjenik: *Praprotnik Fran.*

Čitalnica národna.
Lipold Marko Josip, posestnik.
Medvešek Ivan, kaplan.
Pirš Josip, posestnik.
Plaper Ljudmila, učiteljica.
Praprotnik Fran, nadučitelj.
Šola národna.

Štev. 7.

c) Rečica. Poverjenik: *Turnšek Anton.*

Šola ljudska na Gorici.
Šola ljudska na Rečici.
Trafela o. Fulgencij, frančiškan v Nazaretu.
Turnšek Anton, trgovec in posestnik v Nazaretu.
Zorko Melhijor, kaplan.

Štev. 5.

č) Solčava. Poverjenik: *Šmid Miloš.*

Germel Kristijan, gostilničar.
Šmid Miloš, župnik.

Štev. 2.

6. Dekanija **Jarenina.** Poverjenik: *Gomilšek Fran Sal.*

*Vagaja o Rudolf, župnik v Svičini.
Arnuž Jurij, učitelj pri Sv. Jakobu.
Cizerlj Alojzij, kaplan pri Sv. Jakobu.
Čižek Josip, župnik.
Čonc Josip, učitelj.
Druzovič Josip, nadučitelj pri Sv. Jurju.
Fišer Anton, župnik v p.
Frangež Jernej, župnik pri Sv. Marjeti.
Gomilšek Fran Sal., kaplan.
Hauptmann Filip, učitelj v Svičini.
Hauptmann Svitoslav, nadučitelj pri Sv. Križu.
Hergouth Rudolf, učitelj pri Sv. Jakobu.
Inkret Anton, župnik pri Zgornji Sv. Kungoti.
Jančič Fran, pos. sin v Gačniku.
Kapler Ivan, župnik pri Sv. Jakobu.
Kautzner Viktorija, učiteljica pri Sv. Ilju.
Kelemina Matija, dekan pri Sv. Ilju.
Klenovšek Ivan, učitelj.
Kmetijsko bralno društvo.
Koprivnik Josip, trgovec.
Kovačič Štefan, nadučitelj pri Sv. Marjeti.
Kranjc Martin, kaplan v Svičini.
Kruljc Fran, kaplan pri Sv. Ilju.
Lichtenwallner Fran, učitelj pri Sv. Ilju.
Pavec o. Ivan, župnik pri Sv. Jurju.
Rešek o. Henrik, kap. in oskrbnik.
Slana Anton, žel. uradnik na Pesnici.
Slekovec Josip, nadučitelj.
Sorko Karol, nadučitelj pri Sv. Ilju.
Spritzey Ivan, učitelj pri Sv. Marjeti.

Spritzey Ivanka, učiteljica pri Sv. Marjeti.
Strnad Marica, učiteljica pri Sv. Jakobu.
Šerbinek Lavoslav, učitelj v Svičini.
Šijanec Fran, nadučitelj pri Sv. Jakobu.
Škof Gregor, župan in veleposestnik pri Sv. Jakobu.
Thaler Fran, posestnik pri Sv. Ilju.
Viher Lavoslav, učitelj pri Sv. Jakobu.
Vojsk Alojzij, župnik pri Spodnji Sv. Kungoti.
Vučnik Mary, učiteljica.
Zinauer Friderik, učitelj pri Zgornji Sv. Kungoti.

Štev. 1 + 39 = 40.

7. Dekanija Konjice. Poverjenik: *Voh Jernej.*

*Bezenšek Jurij, župnik v Čadramu.
*Knjižnica nadžupnijska.
*Kovač Josip, posestnik v Žrečah.
Bralno društvo v Žičah.
dr. Globočnik Škender, c. kr. sod. svétnik.
Janžekovič Vid, kaplan v Čadramu.
Kukovič Friderik, vikar.
Lednik Anton, župnik v Ločah.
Ogorevc Martin, trgovec.
dr. Rudolf Ivan, odvetnik.
Šepic Ivan, župan.
Voh Jernej, dekan, itd.

Štev. 3 + 9 = 12.

8. Dekanija Kozje. Poverjenik: *Bosina Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*Škerbec Martin, provizor na Planini.
Bosina Ivan, dekan, itd.
Fekonja Andrej, župnik na Bučah.
Fischer Andrej, župnik v Zagorju.
dr. Gelingsheim Karol, c. kr. okr. sodnik.
Grobelšek Ivan, kaplan v Pilštajnu.
Jeraj Matija, nadučitelj v Podčetrtku.
Kolar Anton, kaplan pri Sv. Petru.
Muršič Fran, kaplan.
dr. Rausch Fran, odvetnik.
Ribar Anton, župnik pri Sv. Vidu.
Rom Ignacij, župnik v Podčetrtku.
Staroveški Nikola, pos. v Podčetrtku.
Šetinc Fran, nadučitelj na Prevorju.
Tomažič Marko, prov. v Pilštajnu.
Tombah Josip, župnik, itd. pri Sv. Petru.
Vrečko Jakob, učitelj na Prevorju.
Vtičar Jurij, župnik na Prevorju.

Štev. 2 + 17 = 19.

9. Dekanija **Laško.** Poverjenik: *Žuža Ivan.*

Bralno društvo na Dolu.
Bralno društvo na Laškem.
Dimnik Ivan, pos. v Trbovljah.
Eferl Matija, kaplan pri Sv. Rupertu.
Elsbacher Andrej, trgovec.
Erjavec Peter, župnik v Trbovljah.
Fischer Anton, župnik na Dolu.
Gorišek Ivan, kaplan.
Gregorc Vsevlad, kaplan v Trbovljah.
Hvalec Matej, pos. v Jurijkloštru.
Iglar Mihael, nadučitelj v Loki.
dr. Kolšek Josip, odvetnik.
Končan Fortunat, kaplan v Trbovljah.

Lajnšič Anton, kaplan na Dolu.
Presečnik Gregor, župnik v Loki.
Roš Ferdinand, veleposestnik v Hrastniku.
Smolè Jakob, župnik pri Sv. Miklavžu.
Vaclavik Robert, župnik pri Sv. Jederti.
Žuža Ivan, dr. c p , konz. svétnik, dekan in nadžupnik.

Štev. 19.

10. Dekanija Št. Lenart. Poverjenik: *Jurčič Josip.*

*Lapuh Martin, župnik pri Sv. Barbari.
*Zmazek Fran, župnik pri Sv. Benediktu.
*Župnija sv. Bolfenka.
Črnko Jernej, učitelj pri Sv. Jurju.
Janžekovič Josip, kaplan pri Sv. Rupertu.
Jodl Ivan, kaplan pri Sv. Antonu.
Jurčič Josip, dekan, itd.
Kocbek Anton, kaplan pri Sv. Rupertu.
dr. Kronvogel Josip, c. kr. okr. sodnik.
Lesnika Mihael, nadučitelj pri Sv. Ani.
Mojzišek Anton, kaplan pri Sv. Ani.
Munda Janko, kaplan pri Sv. Benediktu.
Okrajna hranilnica.
Pajtler Janko, župnik pri Sv. Rupertu.
Posojilnica pri Sv. Lenartu.
Rajh Ivan, nadučitelj pri Sv. Bolfenku.
Rop Josip, not. uradnik.
Samostan pri Sv. Trojici.
Seifried Josip, c. kr. poštar pri Sv. Ani.
Sinko Josip, župnik pri Sv. Bolfenku.
dr. Suhač Anton, župnik pri Sv. Ani.
Šijanec Alojzij, župnik pri Negovi.
Šijanec Anton, kaplan pri Sv. Jurju.
Šorn Anton, kaplan pri Mariji Snežni.
Unger Anton, trg. pri Sv. Jurju.
Vraz Anton, župnik pri Sv. Antonu.
Zemljič Valentin, zidar pri Sv. Ani.
Zrnko Gašpar, kaplan.

Štev. 3 + 25 = 28.

11. Dekanija Ljutomer.

a) Ljutomer. Poverjenik: *Skuhala Ivan.*

*Skuhala Ivan, dekan, itd.
Bernot Ivan, učitelj pri Sv. Križu.
Bohanec Ivan, župnik v Svetinjah.
Božič Anton, pos. v Radoslavcih.
Bralno društvo v Cezanjevcih.
Bralno društvo na Cvenu.
Bralno društvo pri Sv. Križu.
Bralno društvo pri Mali nedelji.
Bralno društvo v Veržeju.
Brglez Fran, kaplan.
Cvahte Simon, nadučitelj pri Mali nedelji.
Čeh Fran, učitelj.
Čitalnica národna.
dr. Farkaš Ivan, zdravnik.
Herzog Anton, učitelj pri Sv. Križu.
Ivančič Josip, c. kr. d. kontrolor.
Janžekovič Lovro, župnik v Veržeju.
Karba Ivan, učitelj.

Kralj Ivan, pos. v Ilijaševcih.
Kukovec Ivan, posestnik, itd.
Lacko Anton, župnik pri Sv. Križu.
dr. Lebar Josip, zdravnik pri Sv. Križu.
dr. Mihalič Anton, zdravnik.
Mihalič Josip, kaplan pri Sv. Križu.
Mursa Josip, pos. na Krapju.
Pavlin Alojzij, c. kr. okr. živinozdravnik.
Pušenjak Ivan, učitelj pri Sv. Križu.
Pušenjak Tomaž, nadučitelj na Cvenu.
dr. Rosina Fran, odv. in dež. poslanec.
Schneider Fran, nadučitelj v Cezanjevcih.
Sever Fran, odv. uradnik.
Slekovec I., učitelj.
Sršen Fran, trgovec.
Šijanec Miroslav, učitelj na Cvenu.
Šoštarič Ferdinand, župnik pri Mali nedelji.
Učiteljsko okrajno društvo.
Vavpotič Ivan, gostilničar.
Weixl Josip, kaplan.
Zacherl Fran, učitelj v Cezanjevcih.

Štev. 1 + 38 = 39.

b) Radgona. Poverjenik: *Ploj Oton.*

*Meško Martin, župnik pri Kapeli.
Belšak Anton, župnik.
Bralno društvo pri Kapeli.
Bralno društvo pri Sv. Jurju.
Bralno društvo v Zg. Radgoni.
Hausman Fran, trgovec pri Kapeli.
Hibler Alojzij, trg. na Turj. vrhu.
Horvat Janko, trgovec pri Kapeli.
Horvat Rudolf, gost. pri Kapeli.
Jurjevčič Anton, pos. v Očeslavcih.
Keček Andrej, kaplan pri Sv. Petru.
Kosar Jakob, kaplan.
Kreft Alojzij, pos. v Očeslavcih.
Kunce Ivan, župnik pri Sv. Jurju.
Mir Jakob, stavbni vodja v Radincih.
Pelcl Ivan, pos. v Policah.
Ploj Oton, c. kr. notar.
Přibil Dragotin, učitelj pri Kapeli.
Senčar Fran, trg. pri Sv. Jurju.
Vavpotič Fran, poštar in gostilničar pri Sv. Jurju.
Vozlič Leopold, kaplan.
Zemljič Jakob, pos. v Radincih.

Štev. 1 + 21 = 22.

12. Dekanija **Maribor.**

a) Mesto. Poverjenik: *Majciger Ivan.*

*Bohinec Jakob, st. župnik.
*Čitalnica národna.
*dr. Dominkuš Ferdinand, odvetnik, itd.
*Ferk Feliks, zdravnik in posestnik.
*dr. Firbas Fran, c. kr. notar, itd.
*dr. Glančnik Jernej, odvetnik.
*Knjižnica gimnazijska.
*Knjižnica semeniška.
*Majciger Ivan, c. kr. gimn. profesor, itd.
*dr. Napotnik Mihael, knezoškof, itd.
*Orožen Ignacij, st. prošt, itd.
*dr. Pajek Josip, st. kanonik, itd.
*dr. Radaj Fran, c. kr, notar, itd.
*dr. Sernec Janko, odvetnik, itd.
Bahovec Vekoslav, c. kr. poštni oficijal.
Belè Ivan, dež. pot. učitelj.
dr. Bezijak Janko, c. kr. učit. profesor.

Cerjak Josip, korni vikar.
Časl Fran, kaplan v Kamci.
Divjak Fran, uradnik in posestnik.
Dolenc Fran, trgovec.
dr. Feuš Fran, sem. profesor.
Fistravec Josip, c. kr. vadn. učitelj.
Haubenreich Alojzij, knezošk. rač. revident.
Herg Lovro, stolni dekan, itd.
Hribovšek Karol, sem. ravnatelj, kanonik, itd.
Hudovernik Ludovik, stolni vikar.
Jentl Bernard, prokurist.
Jerovšek Fran, c. kr. gimn. profesor.
Kavčič Jakob, c. kr. gimn. veroučitelj.
Knjižnica učiteljska.
Koprivnik Ivan, c. kr. učit. profesor.
Koroša Ivan, žel. delavec.
Korošec Anton, prefekt.
Košan Janko, c. kr. gimn. profesor.
Kovačič Anton, kaplan pri Sv. Martinu.
dr. Kovačič Anton, bogosl. profesor.
dr. Križanič Ivan, prof. in kanonik.
Lavtar Luka, c. kr. učit. profesor.
Lenart Josip, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Majcen Gabrijel, c. kr. vadn. učitelj.
Majcen Josip, knezošk. tajnik in konz. svétnik.
Marin Stanko, c. kr. vadn. učitelj.
Matek Blaž, c. kr. gimn. profesor.
dr. Medved Anton, c. kr. gimn. profesor.
Miklošič Ivan, c. kr. vadn. učitelj v p.
dr. Mlakar Ivan, vodja dij. semenišča, profesor in st. kanonik (2 izt.)
Nerat Mihael, nadučitelj in urednik.
Peče Ivan, c. kr. poštni azistent.
Perko Josip, žel. oficijal.
dr. Pipuš Radoslav, odvetnik.
Pokorn Ignacij, c. kr. gimn. profesor.
Rakovec Alojzij, žel. uradnik.
Rapoc Josip, posestnik.
Robič Fran, posestnik, dež. in drž. poslanec.
Rotner Josip, c. kr. sod. tajnik.
Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj.
Simonič Fran, stolni kaplan in katehet.
Stegnar Feliks, c. kr. kazn. učitelj, itd.
Šolsko vodstvo v Lembahu.
Štrakl Matej, stolni vikar.
Tajek Jakob, c. in kr. voj. kaplan.
Verstovšek Karol, gimn. profesor.
dr. Vovšek Fran, c. kr. sod. svétnik.
Zidanšek Josip, sem. profesor.
Zver Alojzij, c. kr. kazn. duhovnik.
Žunkovič Davorin, c. in kr. stotnik.

Štev. 14 + 54 = 68.

b) Bogoslovnica. Poverjenik: *Markošek Ivan.*

Semeniški duhovniki.

Čebašek Jakob,
Markošek Ivan,
Stegenšek Avgust,
Tomažič Janko,
Vogrinec Ivan,
Žičkar Marko.

Bogoslovci.

Ašič M.,
Bosina Ivan,
Bratušek Fran,
Florjančič Josip,
Gala Ludovik,
Goričan Ivan,
Goričar Maks,
Gorjup Peter,
Ilc Janko,

Jager Avguštin,
Jelšnik Ivan,
Kociper Anton,
Kociper Ivan,
Kociper Rudolf,
Kolar Ivan,
Kosi Jakob,
Kramaršič Alojzij,
Krener Rudolf,
Lenart Martin,
Lončarič Josip,
Lorenčič Vinko,
Lovrec Andrej,
Malajner Dragotin,
Potočnik Vekoslav,
Potrč Alojzij,
Požar Alfonz,
Preglej Viktor,
Puc Dominik,
Pučnik Anton,
Rauter Jakob,
Skvarč Josip,
Slavič Matija,
Spindler Fran,
Strgar Anton,
Stuhec Fran,
Škamlec Ognjeslav,
Šlebinger Janko,
Vogrin Ivan,
Vraber Velimir,
Zajc Ivan in
Zakošek Ivan.
Štev. 47.

13. Dekanija **Maribor za Dravo.**

a) Ruše. Poverjenik: *Wurzer Matija.*

Bralno društvo slovensko.
Glaser Pavl, stud. iur.
dr. Gorišek G., zdravnik.
Grizold Fran, pos. na Smolniku.
Hleb Luka, pos., itd. na Smolniku.
Kotnik Josip, učitelj v Selnici.
Lasbaher Josip, nadučitelj.
Lesjak Martin, učitelj.
Lichtenwallner Matija, učitelj.
Lingelj Dragotin, posestnik.
Sernc Josip, pos. na Smolniku.
Skerbs Roman, sem. duhovnik.
Stáni Tomislav, podučitelj.
Šijanec Alojzij, kaplan.
Wurzer Matija, župnik.
Štev. 15.

b) D. M. v Puščavi. Poverjenik: *Korman Josip.*

*Sovič Josip, župnik pri Sv. Lovrencu.
Bresonelli Josip, župan v Činžatu.
dr. Glaser Ivan, odvetnik.
Grušovnik Adam, župnik.
Hauptman Andrej, pos. na Ruti.
Korman Josip, pos. na Kumenu.
Korman Peter, posestnik v Činžatu.
Monetti Alojzij, mizar v Činžatu.
Piščanec Ivan, žel. uradnik.
Štabuc Jernej, kaplan pri Sv. Lovrencu.
Witzman Fran, učitelj v Ribnici.
Štev. 1 + 10 = 11.

14. Dekanija **Marnberg.** Poverjenik: *Hecl Avgust.*

Hecl Avgust, dekan.
Kapus Armin, župnik na Soboti.
Kocbek Martin, c. kr. notar.
Raktelj Rudolf, župnik v Št. Jerneju.
Stolz Martin, župnik na Breznem.
Trtinek Matej, župnik na Pernicah.
Zagajšek Josip, župnik na Muti.
Zupančič Jakob, župnik v Št. Ožbaltu.
Žmavc Jurij, župnik na Remšniku.
Štev. 9.

15. Dekanija **Nova cerkev.**

a) Nova cerkev. Poverjenik: *dr. Gregorèc Lavoslav.*

*Gajšek Karol, dekan in č. kanonik na Doberni.
*dr. Gregorèc Lavoslav, kanonik, drž. in dež. poslanec.

*Kos Alojzij, župnik v Šmartinu.
Brezovnik Anton, učitelj v p. v Vojniku.
Hlastec Fran, kaplan v Vitanju.
Jerovšek Anton, kaplan v Vojniku.
Potokar Gregor, kaplan na Doberni.
Šelih Jurij, župnik pri Sv. Jungerti.
Trop Fran, kaplan v Vitanju.
Vodušek Andrej, župnik v Vojniku.
Vrečer Karol, gostilničar v Vojniku.
Žičkar Josip, župnik, drž. in dež. poslanec v Vitanju.
dr. Žižek Anton, zdravnik v Vojniku.

Štev. 3 + 10 = 13.

b) Črešnice. Poverjenik: *Brinar Fran.*

Brinar Fran, šolski vodja.
Brinar Josip, učitelj v Vojniku.
Čeh Josip, nadučitelj pri Sv. Jerneju.
Eberl Anton, nadučitelj v Tepini.
Pacher Adolf, šolski vodja v Št. Jungerti.
Serajnik Lovro, učitelj na Prihovi.

Štev. 6.

16. Dekanija **Ptuj.**

a) Ptuj. Poverjenik: *Cilenšek Martin.*

*Sorglechner Josip, župnik na Hajdini.
*Topljak Josip, posestnik.
*Zelenik Josip, pos. pri Sv. Urbanu.
Alekšič o. Fidelij, em. gvardijan.
Belšak Karol, min. kaplan.
Bralno društvo pri Sv. Marku.
Brdnik o. Andrej, min. kaplan.
dr. Brumen Anton, odvetnik.
Cerjak Fran, kaplan pri Sv. Marku.
Cilenšek Martin, dež. gimn. profesor.
dr. Čuček Josip, odvetnik.
Druzovič Henrik, učitelj.
Fleck Josip, prošt, itd.
Gregorič Anton, posestnik.
dr. Horvat Tomaž, odvetnik.
dr. Jurtela Fran, odvetnik, itd.
Kavkler Ivan, nadučitelj.
Kosèr Maks, c. kr. notar.
† Kunstek Luka, dež. gimn. profesor.
Majcen Ferdo, dež. gimn. profesor.
Oschgan Simon, c. kr. notar.
dr. Ploj Jakob, odvetnik.
dr. Presker Ivan, c. kr. sod. pristav.
Pulko Valentin, učitelj pri Sv. Marjeti.
Schreiner Fran, kaplan pri Sv. Marjeti.
Sedlaček Jan, pos. knjigovodja.
Slekovec Matej, župnik in duh. svétnik pri Sv. Marku.
dr. Stuhec Bela, zdravnik.
Suhar Fran, mestni učitelj.
Šalamon Fran, mestni vikar.
Učiteljsko okrajno društvo.

Štev. 3 + 28 = 31.

b) Sv. Lovrenc. Poverjenik: *Meško Jakob.*

*Meško Jakob, župnik, itd.
Farkas Ivan, nadučitelj.
Kukovič Anton, učitelj na Polenšaku.
Pečar Srečko, učitelj.
Ravšl Anton, kaplan.
Strelec Anton, nadučitelj pri Sv. Andražu.

Štev. 1 + 5 = 6.

17. Dekanija **Rogatec.** Poverjenik: *Berlisg Josip.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
Berlisg Josip, trgovec.
Cilenšek Alojzij, župnik v Stopercah.
Merkuš Anton, župnik v Žitalah.
Orožen Škender, c. kr. d. kontrolor.
Škorjanec Matija, župnik pri Sv. Florijanu.
Trafenik Josip, kaplan pri Sv. Križu.
Višnar Fran, kaplan pri Sv. Križu.

Štev. 1 + 7 = 8.

18 Dekanija **Šaleška dolina.** Poverjenik: *Kačič Ivan.*

dr. Chloupek Karol, zdravnik.
Cizej Fran, župnik pri Sv. Martinu.
Čitalnica národna.
Frecè Matija, župnik v Belih vodah.
Govedič Ivan, župnik v Šoštajnu.
Ješe Ivan, c. kr. sod. uradnik.
Kačič Ivan, c. kr. notar.
Kovač Josip, posestnik v Škalah.
Krajnc Ivan, velepos. v Št. Ilju.
Lager Ivan, trgovec v Velenju.
dr. Mayer Fran, odvetnik.
Mihelič Josip, c. kr. sod. svétnik.
Pivec Štefan, kaplan.
Rajster Fran, veleposestnik.
Skaza Josip, trgovec v Velenju.
Skubic Fran, zdravnik v Velenju.
Šumljak Ivan, učitelj.
Vošnjak Ivan, tov. in veleposestnik.

Štev. 18.

19. Dekanija **Šmarije pri Jelšah.**

a) Šmarije. Poverjenik: *Debelak Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
Canjko Ernest, c. kr. fin. nadpaznik.
Debelak Ivan, učitelj.
Ferlinc Fran, učitelj in posestnik.
Gajšek Ivan, župnik pri Sv. Vidu.
dr. Georg Josip, odvetnik, itd.
Jug Fran, dekan, itd.
Krajnc Josip, župnik na Zibiki.
Kreft Alojzij, župnik na Ponikvi.
Krištof Jurij, c. kr. okr. sodnik.
Krohne Josip, kaplan.
Meško Josip, kaplan.
Pintarič Anton, kaplan na Ponikvi.
dr. Rakež Josip, zdravnik.
Rošker Fran, šolski vodja v Loki.
Sotošek Martin, učitelj v Žusmu.
Strmšek Vekoslav, učitelj pri Sv. Petru.
Tobias Jakob, c. kr. davčni oficijal.
Vidmaier Fran, župnik v Žusmu.
Zdolšek Andrej, župnik pri Sv. Štefanu.

Štev. 1 + 19 = 20.

b) Št. Jurij. Poverjenik: *Čulek Josip.*

*dr. Ipavic Gustav, zdravnik, itd.
*Mikuš Valentin, župnik.
Bohak Fran, kaplan.
Čulek Josip, učitelj.
Jarnovič Mihael, trg. v Dramljah.
Kolarič Anton, kaplan.
Košutnik Fran, nadučitelj v Dramljah.
Kozinc Ivan, župnik v Slivnici.
Kurbus Valentin, nadučitelj v Slivnici.
Orač Marija, nadučiteljica.

Podhostnik Andrej, župnik v Dramljah.
Praunseis Fran ml., trgovec.
Recelj Alojzij, učitelj.
Ruepschlova Micika.
Sket Alfonz, c. kr. poštar in trgovec v Dramljah.
Slivnik Anton, živinozdravnik.
Stante Jakob, šolski vodja na Blagovni.

Štev. 2 + 15 = 17.

20. Dekanija **Šmartin.** Poverjenik: *Jazbec Anton.*

*dr. Šuc Josip, dekan, itd.
Hurt Fran, kaplan v Starem trgu.
Jazbec Anton, mestni župnik, itd.
Klepač Fran, župnik na Razborju.
Rath Pavl, župnik v Št. Ilju.
Rogina Ivan, pos. v Podgorju.
Rotner Ivan, župnik v Pamečah.

Štev. 1 + 6 = 7.

21. Dekanija **Velika nedelja.**

a) Ormož. Poverjenik: *dr. Geršak Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Petovar Ivan, odvetnik.
Bezjak Simon, učitelj pri Sv. Tomažu.
dr. Geršak Ivan, c. kr. notar.
Mikl Vekoslav, trgovec.
Sivka Anton, nadučitelj pri Sv. Tomažu.
Škrlec Janko, c. kr. poštar pri Sv. Tomažu.
Venedig Vilibald, župnik.

Štev. 2 + 6 = 8.

b) Središče. Poverjenik: *Kosi Anton.*

*Šinko Božidar, župnik v p.
»Edinost«, bralno društvo.
Kočevar Ivan, župan in trgovec.
Kolbesen Rudolf, trg. sotrudnik.
Kosi Anton, učitelj in posestnik.
Koželj Fran, kaplan.
Kralj Ivanka, učiteljica.
Milčinski Angela, učiteljica.
Plepelec Josip, kaplan pri Sv. Nikolaju.
Puklavec Anton, dež. vin. pristav.
Robič Maks, trg. in posestnik.
Stuhec Sidonija, učiteljica pri Sv. Bolfenku.
Šalamun Martin, nadučitelj pri Sv. Nikolaju.
Tomažič Ivan, učitelj v Svetinjah.

Štev. 1 + 13 = 14.

22. Dekanija **Videm.**

a) Brežice. Poverjenik: *Munda Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Srebrè Gvidon, odvetnik, župan, itd.
Adamus Sidonija, posestnica.
Agrež Josip, odv. uradnik.
Balon Josip, pos. v Stari vasi.
Balon Mihael, posestnik.
Balon Olga, veleposestnica v Stari vasi.
Brovet Rupert, c. kr. davčni oficijal.
Čitalnica národna.
Čižek Alojzij, mestni kaplan.

Dolinšek Rafael, c. kr. davčni kontrolor.
Fink Radoslav, kaplan v Pišecih.
Frančiškanski samostan.
Frecè Andrej, trg. v Kraljevcu.
Frecè Martin, trg. v Stari vasi.
Gaberc Martin, župnik v Kapelah.
Gerec Fran, trgovec in veleposestnik v Pišecih.
Gerjovič Ivan, veleposestnik v Dobovi.
Horvat Josip, župnik v p.
Janežič Josip, veleposestnik v Stari vasi.
Kacjan Fran, poštar in trgovec v Rajhenburgu.
Kete Fran, učitelj v Pišecih.
Kladovšek Josipina, pos. hči.
Klinc Josip, nadučitelj v Artičah.
Kostanjevec Josip, kaplan na Bizeljskem.
dr. Kotnik Josip, c. kr. sod. pristav.
Kresnik Peter, učitelj v Globokem.
Levak Andrej, veleposestnik.
Malus Ivan, ekonom na Bizeljskem.
Malus Ivan, velepos. na Bizeljskem.
Merc Jakob, župnik v Rajhenburgu.
Mešiček Josip, mestni župnik.
Munda Ivan, c. kr. okr. živinozdravnik.
Pavlič Ivan, župnik na Bizeljskem.
Pečnik Josip, šolski vodja v Kapelah.
Pečnik Josip, pos. na Bizeljskem.
Penič Matija, župnik v Brdovcu.
Pernat Anton, župnik v Dobovi.
pl. Pohl Josip, župnik v Pišecih.
Polanšek Ignacij, pek in posestnik.
Rebrovič Stevo, grašč. oskrbnik.
Schmidt Lavoslava, p. upraviteljica.
dr. Schmirmaul Matija, zdravnik v Rajhenburgu.
Sevnik Mihael, pos v Županevcu.
Sitter Josip, c. kr. okr. sodnik.
Stadler Fran, c. kr. davčni pristav.
Supan Ignacij, učitelj.
Šetinc Josip, odv. koncipijent.
Škof Fran, pos. na Bizeljskem.
Šoba Alojzij, župnik v Zdolah.
Šola »ces. Rudolfova« v Globokem.
Šribar Josip, kaplan v Rajhenburgu.
Tominc Blaž, nadučitelj v Globokem.
Tramšek Blaž, nadučitelj v Vidmu.
Tramšek Moric, nadučitelj v Sromljah.
Turkuš Štefan, župnik v Sromljah.
Umek Anton, trgovec.
Urek Andrej, župnik v p.
Varlec Fran, trgovec.
Veršec Vinko, pomolog in posestnik na Bizeljskem.
Vodošek Josip, kaplan v Rajhenburgu.
Vrabl Ivan, c. kr. davčni pristav.

Štev. 2 + 60 = 62.

b) Sevnica Poverjenik: *Pišl Ivo.*

*Slomšek Ivan, župnik pri Sv. Lenartu.
Bralno društvo slovensko.
Črnko Marko, župnik.
Kurent Damijan, obč. tajnik.
Pišl Ivan, učitelj.
Podkrajšek Fran, nač. postaje v Rajhenburgu.
Starkl Mijo, c. kr. sod. kancelist v p., itd.
Veršec Fran, c. kr. notar, itd.

Štev. 1 + 7 = 8.

23. Dekanija **Vozenica.** Poverjenik: *Mraz Tomaž.*

*Mraz Tomaž, dekan, itd.
Arzenšek Alojzij, župnik v Trbonjah.
Črnko Josip, župnik v Vuhredu.
Hrastelj Fran, župnik v Ribnici.

Lorbek Ivan, kaplan.
dr. Miglič Peter, c. in kr. polkovni zdravnik v p. v Ribnici.
Slavič Fran, župnik pri Sv. Antonu.
Štrajhar Filip, veleposestnik v Hudem kotu.
Zapečnik Blaž, pos. v Ribnici.

Štev. 1 + 8 = 9.

24. Dekanija **Zavrč.** Poverjenik: *Vrunkar Radoslav.*

*Hrtiš o. Benko, min. župnik pri Sv. Vidu v Halozah.
*Sovič o. Aleks, župnik pri Sv. Trojici.
Brumen Anton, učitelj pri Sv. Vidu.
Dulár Marija, učiteljica pri Sv. Vidu.
Kavčič Peter, učitelj pri Novi cerkvi.
Kralj Davorin, župnik v Leskovcu.
Kukec o. Fran, min. kaplan pri Sv. Trojici.
Ogorelec Anton, nadučitelj pri Sv. Barbari.
Plevanč Josip, trg. na Leskovcu.
Senčar Ljudmila, učiteljica pri Sv. Vidu.
Stoklas Vinko, nadučitelj na Leskovcu.
Šola národna na Leskovcu.
Vrunkar Radoslav, učitelj na Leskovcu.

Štev. 2 + 11 = 13.

III. Goriška nadškofija.

1. Dekanija **Bolec.** Poverjenik: *Sorč Alojzij.*

Bratina Kristijan, nadučitelj.
Ilovar Fran, dekan, itd.
Ivančič Matija, župnik na Srpenici.
Jelinčič Ferdinand, učitelj-voditelj v Logu.
Kragelj Valentin, vikar v Trenti.
Miklavič Fran, učitelj-voditelj v Soči.
Pečenko Fran, obč. tajnik.
Perinčič Karol, župnik v Soči.
Primožič Josip, kurat v Logu.
Sorč Alojzij, c. kr. poštar.
Štrukelj Mihael, vikar v Čezsoči.
Trebše Ivan, učitelj.

Štev. 12.

2. Dekanija **Cirkno.** Poverjenik: *Murovec Ivan.*

*Božič Peter, župnik v Ravnah.
Cigoj Josip, župnik v Jagerščah.
Čitalnica národna.
Guzelj Ivan, c. kr. okr. sodnik.
Klopčič Fran, župnik na Bukovem.
Kokošar Ivan, župnik v Šebreljah.
Kovačič Ivan, kaplan.
Murovec Ivan, dekan.
Pagon Josip, c. kr. sod. kancelist.
Ravnikar Alojzij, c. kr. poštar in veleposestnik.
Razpet Fran, vikar v Orehku.
Stibilj Kristijan, kurat v Novakah.
Trebše Andrej, nadučitelj.

Štev. 1 + 12 = 13.

3. Dekanija **Črniče.**

a) Črniče. Poverjenik: *Leban Ignacij.*

*Grča Blaž, župnik in dež. poslanec v Šempasu.
Abram Filip, kaplan.
Bralno društvo slovensko.
Cibič Anton, dekan.
Kavs Josip, c. kr. poštar.
Klanjšek Fran, kaplan v Kamenjah.
Kosec Josip, župnik v Kamenjah.
Kutin Anton, učitelj v Batujah.
Leban Ignacij, župnik v Batujah.
Oblak Amalija, učiteljica v Kamenjah.
Strnad Fran, nadučitelj.
Vodopivec Ivan, nadučitelj v Kamenjah.
Žnidarčič Andrej, vikar v Oseku.

Štev. 1 + 12 = 13.

b) Ajdovščina. Poverjenik: ————

*Čitalnica národna.
Čibej Fran, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Dugulin Ivan, župnik.
Kapuc. samostan pri Sv. Križu.
Kodrè Ivan, župnik pri Sv. Križu.
Krkoč Štefan, vikar v Lokavcu.
Lokar Anton, veleposestnik.
Poljšak Alfonz, vikar pri Sv. Tomažu.
Šalamun o. Hijacint, kapucin pri Sv. Križu.

Štev. 1 + 8 = 9.

4. Dekanija **Devin.** Poverjenik: *Črnigoj Henrik.*

Bratina Anton, vikar v Doberdobu.
Čigon Karol, vikar na Vojščici.
Črnigoj Henrik, kaplan.
Faganel Karol, pos. v Mirnu.
Faganelj Karola, gospica.
Jakil Andrej, veletržec v Rupi.
Jug Josipina, učiteljica v Mirnu.
Kos Simon, kurat v Opatjem Selu.

Štev. 8.

5. Dekanija **Gorica.**

a) Mesto. Poverjenik: *dr. Gregorčič Anton.*

*Bensa Štefan, kanonik in kancelar.
*Budal Bernard, inženér v Bosni.
*Ferfila Fran, tov. uradnik.
*Kavčič Josip, c. kr. notar.
*Knjižnica bogosl. semenišča.
*Knjižnica c. kr. studijska.
*dr. Kos Fran, c. kr. učit. profesor.
*dr. Missia Jakob, knezonadškof, tajni svétnik, itd.
*dr. vitez Tonkli Josip, odvetnik, itd.
*dr. Tuma Hinko, odv. kandidat, dež. poslanec in odbornik, itd.
*baron Winkler Andrej, c. kr. dež. predsednik v p., itd. itd
*Wolf Ivan, župnik in č. kanonik.
Berbuč Ivan, c. kr. realčni profesor in deželni poslanec.
Bežek Viktor, c. kr. učit. profesor in urednik.
Bralno in podporno del. društvo.
Brumat Miroslav, c. kr. p. praktikant.

Budin Anton Josip, kurat v Pevmi.
Čerin Tomaž, sem. profesor.
Čitalnica v Solkanu.
Drmastja Ivan, kaplan v Solkanu.
dr. Gabrijelčič Josip, sem. ravnatelj.
Gabrijelčič Mihael, c. kr. dež. sod. svétnik.
Gabrščček Andrej. tiskarnar.
dr. Gregorčič Anton, sem. profesor, drž. in dež poslanec.
Guttman Emil, c. kr. gozd. ravn. tajnik.
pl Holzinger Emerika, učiteljica.
Izobraževališče učiteljsko.
Jakončič Anton, zav. uradnik in posestnik.
Jug Tomaž, nadučitelj v Solkanu.
Kafol Štefan, kanonik.
Kaučič Ivan, trg. in posestnik.
Knjižnica gimnazijska.
Knjižnica realska.
Knjižnica učiteljska gor. okolice (3 izt.)
Kodrič Fran, vikar na Trnovem.
Kolavčič Ivan, župnik v Solkanu.
Koršič Ivan, mestni kaplan.
Kragelj Andrej, c. kr. gimn. profesor.
Krmpotič Josip, vodja tiskarne.
dr. Lisjak Andrej, zdravnik.
Mašera Josip, vikar v Št Mavru.
Medić o. Kallist, franč. gvardijan.
Meljavec Ivan, stavec.
Mercina Ivan, c. kr. vadn. učitelj.
dr. Pavlica Andrej, stolni vikar.
dr. Pavlica Josip, sem. spiritual.
Pavlin Josip, pos. v Štandrežu.
Plohl Fran, c. kr. realčni profesor.
Podboj Alfred, c. in kr. stotnik.
Poniž Benedikt, c. kr. pripr. učitelj.
Premrov Miroslav, not. kandidat.
Rudež Anton, učitelj v gluhonemnici.
Seidl Ferdinand, c. kr. real. profesor.
Semenišče nadškofijsko.
Skubin Anton, c. kr. vadn. učitelj.
dr. Stanič Josip, odvetnik.
Šantelj Anton, c. kr. gimn. profesor.
Škrabec o. Stanko, frančiškan.
Štukelj Josip, zas. uradnik.
Tabaj Andrej, c. kr. vadn. katehet.
Toman Ema, c. kr. vadn. učiteljica.
dr. Tonkli Nikolaj, odvetnik.
Urbančič Josip, učitelj pri Voglarjih.
Vodopivec Fran, c. kr. okr. š. nadz.
dr. Žigon Fran, sem. profesor.

Štev. 12 + 55 = 67.

b) Bogoslovje. Poverjenik: *Abram Josip.*

Abram Josip,
Apollonio Ivan,
Batić Fran,
Božič Izajija,
Buda Vinko,
Čok Anton,
Draščček Karol,
Feltrin Štefan,
Franke Ivan,
Kliš Fran,
Kepec Ivan,
Košir Anton,
Kragelj Mihael,
Kunšič Ivan,
Milanič Josip,
Peterlin Alojzij,
Pirc Valentin,
Plesničar Rafael,
Polutnik Ivan,
Rejec Ivan,
Seljak Ivan,
Skabar Matija,
Slamič Anton,
Šonc Ludovik,
Šorli Peter,
Štrekelj Andrej,
Theuerschuh Ivan,
Ujčič Josip,
Ukmar Jakob,
Vodopivec Fran,
Vuga Ciril,
Zalokar Ivan.

Štev. 32.

c) Čepovan. Poverjenik: *Rejec Jakob.*

Bitežnik Josip, učitelj v Gorenji Trebuši.
Božič Anton, kurat v Batah.
Budal Josip, nadučitelj v Grgarju.

Godnič Josip, kurat v Grgarju.
Leban Andrej, vodja na Sv. Gori.
Mežan Vinko, vikar v Lokovcu.
Mlekuž Anton, učitelj.
Plesničar Anton, kurat v Gorenji Trebuši.
Rejec Jakob, župnik v Čepovanu.
Reščič Ivan, učitelj.
Žnidarčič Fran, c. kr. profesor.

Štev. 11.

6. Dekanija **Kanal.** Poverjenik: *Gabrijelčič Anton.*

*Vidic Fran, dekan, itd.
Bavdaž Josip, trg. v Gorenji vasi.
Bevk Blaž, vikar v Zapotoku.
Čargo Angel, vikar v Gorenjem polju.
Čitalnica národna.
Feltrin Ivan, vikar v Deskli.
Gabrijelčič Anton, trgovec.
Jarc Ivan, kurat v Ročinju.
Kofol Fran, kurat v Kalu.
Križman Josip, učitelj v Levpi.
Križnič Alojzij, kotlar.
Križnič Josip, učitelj v Ligu.
Kuntih Josip, učitelj v Batah.
Leban Karolina, učiteljica.
Lokar Artur, c. kr. notar.
Lukančič Tomaž, učitelj na Gorenjem polju.
Mahnič Henrik, c. kr. rač. uradnik v p.
Manzoni Eliza, podučiteljica.
Pavlin Leopold, nadučitelj v Ročinju.
Pečenko Leopold, kaplan.
Perc Anton, učitelj v Avčah.
Pipan Anton, kurat v Lomu.
Pipan Valentin, vikar v Srednjem.
Rutar Matija, c. kr. sod. svétnik.
Strgar Fran, učitelj v Deskli.
Trampuš Alojzij, učitelj v Banjšičah.
Urbančič Vekoslav, učitelj. vodja v Gorenjem polju.
Ušaj Josip, vikar v Plavéh.
Zega Mihael, nadučitelj.

Štev. 1 + 28 = 29.

7. Dekanija **Kobarid.** Poverjenik *Lapanja Ivan.*

Bogataj Fran, učitelj na Livku.
Čubej Alojzij, kaplan.
Fon Jakob, vikar v Kredi.
Gerželj Zorica, učiteljica.
Gregorčič Simon, vikar v Sedlu.
Gruntar Janko, trgovec.
Gruntar Janko, velezaložnik tobaka.
Guzelj Fran, vikar v Logéh.
Ivančič Ivan, učitelj v Kredi.
Juretič Anton, veleposestnik.
Kalan Anton, c. kr. gozdar.
Kalin Josip, vikar na Drežnici.
Kašca Fran, učitelj na Grahovem.
Krajnik Ivan, vodja pripravnice.
Lapanja Ivan, zemljemerec in deželni poslanec
Leben Ivan, kurat na Ljubušnjem.
Manzini Anton, vikar v Starem selu.
Mašera Andrej, posestnik.
Mavri Roman, c. kr. fin. komisar.
Mesar Andrej, kurat na Livku.
Miklavič Anton, učitelj-voditelj.
Miklavič Fran, trgovec.
Miklavič Ivan, krčmar.
Peternel Jurij, dekan.
Rakovšček Josip, učitelj.
Schlunder Julij, trgovec.
Sedej Ivan, župnik v Borjani.
Stres Anton, učitelj v Sedlu.
Špehonjeva Milka.
Uršič Andrej, pos. v Starem Selu.
Uršič Fran, učitelj na Ljubušnjem.

Uršič Marija, trgovka.
Vidmar Ivan, adm. v Breginju.
Vuga Viktor, učitelj na Drežnici.
Štev. 34.

8. Dekanija **Komen.**

a) Komen. Poverjenik: *Leban Anton.*

*Vales Marko, kurat na Branici.
Leban Anton, nadučitelj.
Luvin Peter, učitelj na Vojščici.
Ravbar Ivan, učitelj na Pliskovici.
Štev. 1 + 3 = 4.

b) Rifenberk. Poverjenik: *Poniž Ambrož.*

Blažko Alfonz, kaplan.
Brezovšček Andrej, župnik.
Colja Ivan, posestnik.
Licen Maks, veleposestnik.
Poniž Ambrož, nadučitelj.
Vuga Ivan, učitelj.
Štev. 6.

c) Šmarije. Poverjenik: *Kavs Janko.*

Bratina Alojzij, kurat v Gabriju.
Čehovin Florijan, veleposestnik na Branici.
F. H., naročnik.
Gruntar Albin, pos. na Svinem.
Gruntar Fran, župan in veleposestnik
Kavs Janko, nadučitalj.
Krajnc Fran, župnik.
Poljšak Filip, veleposestnik.
Srebrnič Fran, učitelj v Gabriju.
Štrancar Josip, vikar v Štanjelu.
Štev. 9 + 1 = 10.

9. Dekanija **Ločnik.** Poverjenik: *Kumar Ludovik.*

Golob Josip, kurat v Podgori.
Grgolet Andrej, župnik v Št. Lovrencu.
Krmac Anton, učitelj.
Kumar Ludovik, župnik v Biljani.
Kurinčič Ivan, kurat v Medani.
Marinič Fran, župnik v Kojskem.
Pavletič Fran, vikar v Fojani.
Pirih Jakob, vikar v Vipolžah.
Vrč Alojzij, učitelj v Hruševljah.
Žnidaršič Andrej, vikar v Gradnem.
Štev. 10.

10 Dekanija **Št. Peter.** Poverjenik: *Pavletič Josip.*

Berlot Anton, župnik na Vogrskem.
Gregorčič Simon, vikar in posestnik na Gradišču.
Orel Josip, nadučitelj v Prvačini.
Pavletič Josip, župnik v Renčah.
Poljšak Josip, župnik v Prvačini.
Rojec Ivan, kurat v Biljah.
Štrekelj Edvard, vikar v Vrtojbi.
Štev. 7.

11. Dekanija **Tolmin.** Poverjenik: *Kragelj Josip.*

*Čitalnica národna.
*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Kotnik Ignacij, c. kr. notar, itd.

Grbec Anton, kaplan v Volčah.
Kenda Ivan, učitelj v Trebuši.
Kenda Matija, nadučitelj v Volčah.
Kocijančič Nikolaj, kurat v Ročah.
Košir Ivan, kaplan.
Kovačič Ignacij, veleposestnik pri Sv. Luciji.
Kragelj Josip, dekan, itd.
Kumar Valentin, c. kr. okr. š. nadzornik.
Matelič Josip, kaplan.
Mikuž Anton, gostiln. pri Sv. Luciji.
Primožič Matej, c. kr. okr. sodnik.
Širca Ivan, nadučitelj.
dr. Triller Karol, odvetnik.
Uršič Andrej, vikar na Oblokah.
Valentinčič Ignacij, vikar na Šentviški gori.

Štev. 3 + 15 = 18.

12. **Posamezniki.**

Gradišče ob Soči: Šiřek Rajko, c. kr. davkar. Štev. 1.

IV. Tržaško-koperska škofija.

1. Dekanija **Dolina.**

a) Dolina. Poverjenik: *Jan Jurij.*

*Jan Jurij, dekan v p., itd.
*dr. Požar Anton, duh. v Ricmanjih.
Benkovič Josip, župnik v Gročani.
Bralno društvo slovensko.
Bralno in pevsko društvo v Ricmanjih.
Jereb Fran, učitelj v Ospem.

Štev. 2 + 4 = 6.

b) Brezovica. Poverjenik: *Zupan Josip.*

Debenjak Štefan, učitelj v Materiji.
Elsnic Josip, župnik v Rodiku.
Habát Josip, kaplan v Podgorju.
Počivalnik Vatroslav, kaplan v Slivju.
Rapotec Fran, c. kr. poštar v Kozini.
Sila Svitoslav, učitelj v Rodiku.
Šiškovič Štefan, učitelj v Herpelju.
Zupan Josip, župnik.

Štev. 8.

c) Divača. Poverjenik: *Planinc Fran.*

Dekleva Janko, trgovec v Vremskem Britofu.
Dekleva Leopold, župan v Britofu.
Dovgan Fran, posestnik v Brežci.
Dujc Ivan, mlinar in posestnik v Zavrhku.
Fabiani Kristina, trgovka v Lokvi.
Gombač Marija, gost. hči v Motavunu.
Hafner Jakob, restavratér.
Helmih Bogomir, c. kr. poštar.
Kanobelj Ivan, žel. služabnik.
Kocjan Ivan, posestnik v Žirjah.
Mahorčič Aleksander, župan v Naklem.
Mahorčič Ferdinand, posestnik v Naklem.
Mahorčič Franja, posestnica.
Muha Anton, pos., itd. v Lokvi.
Narobe Ivan, župnik v Divači.
Novak Josip, župnik v Povirju.
Planinc Fran, načelnik žel. pastaje.

Praprotnik Avgust, župan in trgovec v Lokvi.
Prhavec Avgust, pos. v Sp. Ležečah.
Prhavec Fran, žel. strojevodja.
Sancin Lovro, c. kr. poštni upravitelj.
Stržinar Josip, kurat v Lokvi.
Štok Jakob, žel. služabnik.
Weiss Adolf, žel. služabnik.
Wiessl Ana, trgovka.
Zuderman Lovro, žel. sprevodnik.

Štev. 26.

2. Dekanija **Jelšane.** Poverjenik: *Nadilo Avgust.*

Baša Ernest, not. uradnik.
dr. Bilek Tomaž, obč. zdravnik.
Bralno društvo slovensko.
Dolžan Jurij, župnik v Vodicah.
Jenko Slavoj, trgovec, nadžupan in deželni poslanec.
Klun Zorko, kaplan v Hrušici.
Logar Rajmund, eksp. v Pregarjah.
Markič Matej, župnik v Golcu.
Marotti Fran, trgovec v Obrovem.
Mavrič Marija, zasebnica.
Nadilo Avgust, pos. tajnik.
Rogač Anton, dekan v Hrušici.
Schlebnig Roza, poštna odpraviteljica.
Sternad Josip, kaplan.
Vajšelj Fran, nadučitelj v Hrušici.
Velhartičky Josip, župnik v Jelšanah.
Volk Josip, poslovodja.

Štev. 17.

3. Dekanija **Kastav.** Poverjenik: *Jelušič Rajmund.*

Barbič Mihael, eksp. v Poljanah.
dr. Janežič Konrad, odv. v Voloski.
Jelušič Rajmund, župnik v Berščcu.
Sedmak Jakob, adm. v Kršanu.

Štev. 4.

4. Dekanija **Koper.** Poverjenik: *Glavina Blaž.*

Gašperčič Aleks, župnik v Marezgah.
Glavina Blaž, c. kr. kazn. kurat, itd.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Knjižnica c. kr. učiteljišča.
Kožuh Josip, c. kr. učit. profesor.
Kramberger Fran, subs. kurat.
Markelj Ivan, c. kr. učit. ravnatelj.
Orel Fran, učitelj v Kortah.
Šašelj Milan, župnik v Šmarijah.
Škrbec Matej, župnik v Kortah.
Šubic Albert, c. kr. učit. profesor.
Tomšič Josip, župnik v Dekanih.
Zink Andrej, kaplan v Dekanih.

Štev. 13.

5. Dekanija **Ospo.** Poverjenik: *Sancin Josip.*

*Notar Anton, ekspozit v Plavijah.
Berlok Josip, učitelj v Kubedu.
Kovač Ivan, župnik v Kubedu.
Maslú Anton, učitelj v Črnotičah.
Sancin Josip, župnik v Loki.
Tiringar Ivan, kaplan v Loki.

Štev. 1 + 5 = 6.

6. Dekanija **Pazin.** Poverjenik: *Grašič Josip.*

Bukovec Fran, župnik v Trvižu.
Grašič Josip, župnik v Bermu.
Kjuder Anton, župnik v Tinjanu.
Kropek Štefan, župnik v Starem Pazinu.
Šorli Ivan, c. kr. okr. glavar.
dr. Trinajstič Dinko, odvetnik, obč. načelnik in dež. poslanec.

Štev. 6.

7. Dekanija **Tomaj.** Poverjenik: *Kosovel Anton.*

Bajec Vekoslav, c. kr. pripr. učitelj.
Benigar Anton, nadučitelj v Tomaju.
Brginec Anton, nadučitelj v Povirju.
Fakin Anton, učitelj v Repentabru.
Gulič Franja, posestnica.
Kante Matko, c. kr. okr. š. nadzornik.
Knj. učiteljska za komenski okraj.
Knj. učiteljska za sežanski okraj.
Kosovel Anton, nadučitelj.
Legat Edvard, c. kr. dvorni kaplan in konz. svétnik.
Macarol Anton, učitelj v Avberu.
Matko Ludovik, c. kr. okr. tajnik.
Omers Josip, župnik.
Pitamic Nežika, učiteljica.
Sila Matija, dekan v Tomaju.
Slavec Ivan, župnik v Repentabru.
Švegelj Peter, kaplan v Koprivi.
Tomšič Josip, učitelj v Skopem.
Vodopivec Hilarij, c. kr. davčni nadzornik.
Vovk Milko, učitelj v Povirju.

Štev. 20.

8. Dekanija **Trst z okolico.**

a) Mesto. Poverjenik: *dr. Glaser Karol.*

*Gorup Josip, veletržec, itd. itd.
*Kalister Fran, veletržec.
*Kastelic Fran, trgovec.
*vitez pl. Klodič-Sabladoški Anton, c. kr. dež. šolski nadzornik, itd.
*Komar Alojzij, gl. dež. bl oficijal.
*Semenišče mladeniško.
Abram Ivan, lesni trgovec.
dr. Abram Josip, odvetnik.
Bartel Mihael, zasebnik.
Brodavec Ivan, zasebnik.
Dejak Kristijan, veletržec.
Delavsko podporno društvo.
Dovgan Anton, žel. uradnik.
Fabris Dragotin, mestni župnik, itd.
Flego Peter, kanonik.
Furlan Vekoslav, c. kr. rač. revident.
dr. Glaser Karol, c. kr. gimn. profesor, itd.
Golia Ivan, c. kr. fin. svétnik.
Gomilšek Jakob, c. kr. realčni profesor.
dr. Gregorin Gustav, odvetnik.
Hrast Anton, c. kr. mešč. učitelj.
Hribar Anton, c. kr. pol. stražnik.
Huber Avgust, c. kr. dež. sod. nadsvétnik.
dr. Ivanič Josip, vodja mlad. semenišča.
Jaklič Anton, c. kr. vojni kurat.
Jakopič Avgust, c. kr. dež. sod. svétnik.
Klemenec Ivan, trgovec.
Klinar Viktor, c. kr. poštni uradnik.

Korenčan Fran, c. kr. rač. uradnik.
Kržè Davorin, trgovec.
Macák Ivan, c. kr. višji kat. nadzornik, itd.
Mankoč Josip, trgovec.
Muha I. H., trg. knjigovodja.
Normali Ivan, mestni kaplan.
Novak Jernej, šolski sluga.
Paternost Dragoslav, c. kr. rač. uradnik.
dr. Pertot Simon, san. svétnik.
Peternel Ana, zasebnica.
Platzer Josip, c. kr. sod. tajnik.
Pogorelec Ivan, c. kr. poštni uradnik.
Porcun Klemen, zas. uradnik.
dr. Pretner Matej, odvetnik.
Prhavec Fran, trgovec.
Rešič Fran, žel. uradnik.
dr. Rybař Otokar, odvetnik.
Sila Jakob, c. kr. katehet.
Skrinjar Marija, trgovka.
Slovanska čitalnica.
pl. Suworoff Aleksander, ruski drž. svétnik.
Šabec Ivan, veleposestnik.
Šolske sestre.
Šonc Henrik, mestni kaplan.
Šorli Anton, kavarnar.
Tomažič Josip, c. kr. fin. tajnik.
Trnovec Bogdan, c. kr. dež. sod. nadsvétnik.
Truden Mihael, veletržec.
dr. Truden Mihael, odvetnik.
Tržaško bralno in podp. društvo.
Valenčič Ivan, trgovec.
Wartho Julij, mestni kaplan, itd.
Wilfan Josip, c. kr. stavbni svétnik.
Wisjan Leopold, c. kr. p. oficijal
Žbona Andrej, žel. podnačelnik.
Živec M. V., inženér, itd.
Dvanajst naročnikov.

Štev. 6 + 58 + 12 = 76

b) *Okolica.*

α) Rojan. Poverjenik: *Guštin Fran.*

*Černè Ivan, župnik v Barkovljah.
Debeljak Janko, c. kr. poštni oficijal.
Gerdol Ivan, c. kr. brz. oficijal.
Goljevšček Alojzij, c. kr. fin. komisar.
Gorkič Josip, učitelj v Barkovljah.
Guštin Fran, kaplan
Kavčič Ivan, žel. uradnik.
Nabergoj Emil, c. kr. fin. oficijal.
Starec Ferdo, učitelj v Barkovljah.
Štrekelj Fran, c. kr. višji car. oficijal.
Treven Ivan, gostilničar.
Vittori Antonija, učiteljica.
Wartbuechler Fran, vodovodni paznik.

Štev. 1 + 12 = 13.

β) Prosek-Opčina. Poverjenik: *Nekerman Ivan.*

Balanč Ivan, posestnik.
Bralno društvo v Nabrežini.
Caharija Ivan, pos. v Nabrežini.
Caharija Josip, pos. v Nabrežini.
Danev Ivan, učitelj.
Ferfolja Andrej, župnik v Zgoniku.
Ferluga Štefan, učitelj na Opčinah.
Goriup Ivan, veleposestnik in dež. poslanec na Opčinah.
Goriup Vekoslav, veletržec, dež. poslanec, itd.
dr. Hermann Anton, zdravnik v Nabrežini.
Koren Josip, nadučitelj na Proseku.
Luxa Marino, veleposestnik na Proseku.
Nabergoj Ivan, veleposestnik, itd. na Proseku.

Nekerman Ivan, c. kr. učitelj.
Pertot Josip, nadučitelj v Bazovici.
Požar Anton, nadučitelj v Trebčah.
Rupel Radoslav, c. kr. fin. asistent.
Srebotnjak Radoslav, trg. poslovodja.
Štoka Radoslav, odv. solicitator.
Valentič Anton, nadučitelj na Opčinah.

Štev. 20.

γ) Sv. Ivan-Lonjer. Poverjenik: *Zupančič Ivan.*

*dr. Glavina Ivan, vladika v p., itd.
*Vovk Ivan, župnik v Bazovici.
Grmek Anton, učitelj.
Kosec Fran, župnik na Katinari.
Nadlišek Marica, učiteljica.
Štrukelj Jakob, pos. v Trebčah.
Vatovec Ivan, dež. poslanec, itd.
Zupančič Ivan, kaplan.

Štev. 2 + 6 = 8.

9. Posamezniki.

Krkavci: Čemažar Jakob, kaplan. Štev. 1.

V. Krška škofija.

1. Dekanija **Beljak.** Poverjenik: *Eller Fran.*

Bergman Fran, župnik v Št. Lenartu.
Coriary Anton, učitelj v Bleibergu.
dr. Erlich Davorin, mestni kaplan.
Einspieler Gregor, župnik in dež. poslanec v Podkloštru.
Eller Fran, učitelj na Zilji.
Erat Fran, c. kr. merosodnik.
Frole Ivan, žel. asistent.
Grafenauer Mihael, cerkovnik pri Sv. Lenartu.
Hočevar Josip, žel. asistent.
Jerman Jurij, župnik v Štebnju.
Kalin Alojzij, c. kr. car. oficijal.
Knafelc Alojzij, žel. uradnik.
Knaflič Jakob, župnik v Ločah.
Knjižnica c. kr. višje gimnazije.
Kraut Valentin, župnik na Brnci.
Kržič Mihael, trg. v Podkloštru.
Ramovš Peter, žel. višji nadzornik in posestnik.
Ranc Blaž, c. kr. poštni uradnik.
Ražun Matej, župnik na Peravi.
Riepl Matej, mestni kaplan.
Schlegl Fran, žel. preglednik.
Spitzer Dijoniz, frančiškan.
Strojnik Josip, župnik na Zilji.
Vidic Gustav, žel. kontrolor.
Wang Jakob, c. kr. gimn. profesor.
Zobec Anton, žel. uradnik.
Železnikar Josip, žel. uradnik.

Štev. 27.

2. Dekanija **Borovlje.** Poverjenik: *Ogriz Ivan.*

grof Christalnigg Oskar, veleposestnik v Goričah.
Čitalnica v Glinjah.
Knjižnica župnijska v Kaplji.
Ogriz Ivan, župnik v Kaplji.
Šuštar Ivan, župnik v Svečah.
Vintar Josip, župnik v Bilčovsu.

Štev. 6.

3. Dekanija **Celovec.** Poverjenik: *Janežič Simon.*

*Janežič Evgen, zas. uradnik.
dr. Amschl Ivan, župnik v Vetrinju.
Apih Josip, c. kr. učit. profesor.
Arnuš Janko, bogoslovec.
Božič Fran, bogoslovec.
Dobrovec Josip, bogoslovec.
Einspieler Lambert, stolni kanonik in drž. poslanec.
Hribar Josip, stolni kaplan.
Hutter Ivan, c. kr. realčni katehet.
Janežič Simon, ravnatelj.
dr. Janežič Valentin, c. in kr. višji štabni zdravnik v p.
Knjižnica dijaška v Marijanišču.
Knjižnica slovenskih bogoslovcev.
Kolarič Fran, župnik v Porečah.
Kramar Ivan, c. kr. p. uradnik.
dr. Kraut Alojzij, odvetnik.
Kremenšek Janko, c. kr. dež. vl. tajnik.
Legat Alojzij, tisk. poslovodja.
Mikeln Simon, bogoslovec.
Očenašek Henrik, bogoslovec.
Perč Matija, bogoslovec.
Podgorc Valentin, sem. prefekt.
Poljanec Vinko, bogoslovec.
Rossbacher Bernard, trgovec.
Rozman Josip, mestni kaplan.
Sadnikar Fran, trgovec.
dr. Sket Jakob, c. kr. gimn. profesor.
Stress Anton, prefekt.
Trepal Matej, bogoslovec.
Vedenik Herman.
Zupan Josip, poobl. grof Eggerjev.
Žak Anton, župnik v Hodišah.

Štev. 1 + 31 = 32.

4. Dekanija **Doberla ves.** Poverjenik: *Šervicelj Matej.*

*Šervicelj Matej, komendator, konz. svétnik, itd.
Boštijančič Ivan, župnik v Kamnu.
Cajhen Ivan, kaplan v Žel. kaplji.
Česky Ivan, kaplan v Pliberku.
Lasnik Štefan, župnik v Št. Vidu.
Ledvinka Alojzij, župnik v Škocijanu.
Meško Ivan, kaplan v Škocijanu.
Mihl Fran, župnik v Št. Lipšu.
Nessler Matija, župnik v Galiciji.
Seebacher Jakob, župnik v Apačah.
Singer Štefan, prov. v Žel. kaplji.
Škrutel Simon, pos. sin v Žitarivesi.
Traven Jurij, župnik v Obirskem.
Vavtižar Luka, prošt v Doberli vesi.

Štev. 1 + 13 = 14.

5. Dekanija **Dravburg spodnji.** Poverjenik: *Žerjav Matej.*

Hüttner Dragotin, župnik na Ojstrici.
Žerjav Matej, župnik v Labodu.

Štev. 2.

6. Dekanija **Pliberk.** Poverjenik: *Štingl Fran.*

Bauer Simon, mestni dekan.
Čebul Fran, zastopnik »Slavije« v Globasnici.
Hutter Vekoslav, provizor v Vovbrah.
Kaplan Anton, mestni kaplan.
Keznar Anton, župnik pri Fari.
Kindelman Jakob, župnik v Št. Danijelu.
Kirchmajer Karol, župnik v Črni.
Kramer Florijan, mestni kaplan.
Križaj Avgust, provizor v Kampu.

Premru Fran, župnik v Možicah.
Randl Matija, župnik v Švabeku.
Sattler Fran, kaplan v Kaplji.
Smažik Henrik, kaplan pri Fari.
Svetina Anton, c. kr. notar.
Štingl Fran, župnik v Kotljah.
Trunk Jurij, kaplan v Šmihelu.
Valeš Vaclav, župnik v Guštajnu.
Štev. 17.

7. Dekanija **Rožek.** Poverjenik: *Gabron Anton.*

Aichholzer Jakob, pos. na Dravi.
Aichholzer Tomaž, pos. na Brdu.
Aplen Andrej, župnik v Št. Jakobu.
Falle Valentin, trg. v Srejah.
Fugger Ivan, nač. š. sveta na Dravi.
Fugger Josip, kaplan pri Sv. Jakobu.
Gabron Anton, župnik v Skočidolu.
Godec Ivan, župnik v Rožeku.
Kobentar Fran, župan v Št. Jakobu.
Kovačič Anton, nadučitelj v Št. Jakobu.
Lipič Ivan, odb. posojilne v Klečah.
Markovič Peter, slikar.
Oblak Anton, župnik v Gozdanjah.
Paul Josip, trgovec.
Sablatnig Ivan, župnik v Št. Ilju.
Schaubach Fran, dekan v Domačalah.
Schuster Josip, veleposestnik.
Šervicelj Ivan, načelnik posojilne v Klečah.
Virnik Fran, župnik v Lipi.
Vospernik Mat., pos. v Dvoru.
Walter Primož, zast. »Slavije« v Črni.
Weiss Tomaž, gost. v Gozdanjah.
Štev. 22.

8. Dekanija **Št. Mohor.** Poverjenik: *Šturm Anton.*

Fric Josip, msgr., dekan, itd.
Grafenauer Fran, dež. poslanec, itd.
Havliček Fran, župnik v Čačah.
Pelnař Anton, župnik v Štebnu.
Sakelšek Štefan, župnik v Št. Jurju.
Sever Lovro, župnik v Blačah.
Šturm Anton, župnik v Borljah.
Varmut Josip, župnik na Bistrici.
Štev. 8.

9. Dekanija **Tinje.** Poverjenik: *Bizer Andrej.*

Bayer Štefan, župnik v Pokrčah.
Bizer Andrej, dekan v Grabštajnu.
Brabanec Ivan, prov. pri Sv. Tomažu.
Ebner Ivan, župnik v Medgorjih.
Pogačnik Josip, župnik v Timenici.
Serajnik Lovro, prošt, itd.
Serajnik Volbenk, kaplan.
Štev. 7.

10. Dekanija **Trbiž.** Poverjenik: *Incko Simon.*

Germ Matej, župnik v Rablu.
Incko Simon, dekan v Žabnicah
Krejči Davorin, župnik na Vratih.
Svatoň Josip, adm. v Ukvah.
Štev. 4.

11. Dekanija **Velikovec.** Poverjenik: *Treiber Fran.*

Bizer Ivan, mestni župnik in dekan
Holec Fran, kanonik.
dr. Kulterer Jurij, odvetnik.
Petek Fran, župnik v Grebinju.

Šitelkopf Valentin, prov. v Vovbrah.
dr. Šubelj Ivo, c. kr. konc. praktikant.
Treiber Fran, župnik - kanonik v Št. Rupertu.
Volavčnik Ivan, župnik na Rudi.
Weiss Valentin, prov. v Djekšah.

Štev. 9.

12. **Posamezniki.**

Št. Pavl: *Pirc Fran, prefekt.

Štev. 1.

VI. Sekovska škofija.

1. Dekanija **Admont.** Poverjenik: *Pivec o. Maksimilijan.*

*Matevžič o. Eginhard, gimn. profesor.
*Pivec o. Maksimilijan, redovnik.
Jereb o. Romuald, redovnik.
Sivka br. Leon, klerik.
Šmid br. Valter, redovnik.

Štev. 2 + 3 = 5.

2. Dekanija **Gradec.** Poverjenik: *Hauptmann Fran.*

*Hrašovec Fran, c. kr. okr. sodnik v p.
*dr. Ipavic Benjamin, m. zdravnik.
*dr. Krek Gregor, c. kr. vseuč. profesor, itd.
dr. Čamer Anton, vseuč. docent.
Dolenc Fran, c. kr. p. kontrolor.
Hauptmann Fran, c. kr. profesor.
dr. Hoffer Edvard, dež. real. profesor.
Hren Jakob, c. kr. sod. nadsvétnik v p.
Kaspret Anton, c. kr. profesor.
Kermavner Valentin, c. kr. profesor v p.
dr. Klasinc Ivan, odvetnik.
Knjižnica c. kr. vseučilišča.
Kokalj Anton, mešč. učitelj v Voitsbergu.
Lavrič Josip, mestni učitelj.
Ljubša Matija, kazn. duhovnik.
Mikl Ivan, c. kr. rač. azistent.
Možek Marija, zas. in pos. soproga.
Papež Ivan, dež. real. profesor.
Papež Mihael, c. kr. pol. komisar.
Pešec Anton, c. kr. pol. komisar.
Premru Fran, c. in kr. vojni kaplan.
dr. Purgaj Jakob, c. kr. profesor.
Reich Anton, c. kr. blagajnik.
Rojnik Štefan, nam. uradnik.
Skočir Avgust, kurat v dež. bolnici.
dr. Štrekelj Karol, c. kr. vseuč. profesor.
Tomšič Fran, c. kr. sod. nadsvétnik.
»Triglav«, akad. dij. društvo.
Turkuš Anton, dež. real. profesor.
Urbas Viljem, c. kr. profesor v p.
Vamberger Anton, kurat v Messendorfu.
Verbošek Josip, zast. uradnik.
Wendler Sigmunda, c. kr. vp. sod. svétnika soproga.
Železinger Fran, c. kr. profesor.
dr. Žižek Fran, zdravnik.

Štev. 3 + 32 = 35.

3. Dekanija **Lipnica.** Poverjenik: *Bajec o. Gabrijel.*

Ažbe Janko, kap. superior.
Bajec o. Gabrijel, kapucin.
Brvar o. Edvard, kap. gvardijan.
Črček o. Leon, kapucin.
Kočik Josip, kaplan v Lučah.
Kolenko Josip, župnik v p. v Gaberskem.
Muršec Anton, župnik v Spielfeldu.
Putrih o. Hinko, kapucin.
Sattler o. Angel, kap. vikar v Schwanbergu.
Šavel Fran, upravitelj na Kaplji.
Tomažič Davorin, župnik na Gomilici.
Trstenjak Ivan, kaplan na Gomilici.
Zaplata o. Maks, kapucin v Schwanbergu.

Štev. 13.

4. Posamezniki.

Feldbach: Bonča Blaž, c. kr. okr. živinozdravnik.
Hartberg: Goričar o. Ciril, kapucin.
Stainz: Veberič Vekoslav, kaplan.

Štev. 3.

VII. Razne druge škofije.

1. Spodnja Avstrija.

a) **Dunaj.** Poverjenik: Akad. društvo »*Slovenija*«. VIII. Lederergasse 20.

*pl. Globočnik Anton, c. kr. dež. vl. svétnik v p.
*Kandernal Fran, c. kr. gimn. profesor v p. in š. svétnik.
*Novak Peter, terez. prefekt.
*dr. Ploj Miroslav, c. kr. min. tajnik.
*Sežun Žiga, c. kr. drž. blag. pristav.
*dr. Simonič Fran, c. kr. kustos v vseuč. knjižnici.
*dr. Turner Pavl, zasebnik.
Bončar Anton, stud. iuris.
Cvetnič Lavoslav, c. kr. poštne blagajne kontrolor.
»Danica«, slov. kat. akad. društvo.
Dolenc Karol, oficijal pri najvišjem računskem dvoru.
Endlicher Jul. R., inženér.
Fras Fran, c. kr. min. oficijal.
Goestl Fran, cand. med.
Hinterlechner Karol, tehn. azistent.
dr. Hočevar Janko, odv. kandidat.
Hohnjec Josip, stud. theol.
Jančar Fran, msgr., župnik n. reda, itd.
dr. Jelenc Josip, odgojitelj.
Jeršinovec Anton, stud. phil.
Košnik Ivan, realčni suplent.
Koželj Anton, odgojitelj.
Kreft Leon, stud. med.
Krušič Vinko, mag. uradnik.
Lastavec Fran, odgojitelj.
Lukančič Ivan, c. kr. nadinženér v p.
Luzar Ivan, žel. višji revident.
dr. Mantuani Josip, uradnik v c. kr. dvorni knjižnici.
Mesar Alojzij, stud. iuris.
Mrhar Ivan, stud. phil.
dr. Murko Matija, c. kr. docent, itd.
Nachtigall Rajko, stud. phil.
Novak Fran, stud. iuris.
Pajk Pavlina, c. kr. gimn. prof. soproga.
Podgornik Fran, urednik.
dr. Primožič Anton, c. kr. gimn. profesor, itd.
Pukl Radoslav, zasebnik.

Schweitzer Rudolf, stud. techn.
dr. Seshun Klemen, odvetnik.
»Slovenija«, akad. dij. društvo.
Spinčič Alojzij, dež. in drž. poslanec, itd.
Stritar Josip, c. kr. profesor, itd.
Svetič Fran, zasebnik.
Ščuka Jakob, odgojitelj.
Šuklje Fran, c. kr. dvorni svétnik, drž. poslanec, vitez Leop. reda, itd.
Tomšè Josip, c. in kr. stotnik.
Vodnik Hinko, stud. phil.
dr. Weingerl Josip, zdravnik.
Zabukovšek Ivan, stud. iuris.
Zupan Anton, stud. phil.

b) Ostala Spodnja Avstrija.

Dunajsko-Novo mesto: P. Sl., naročnik.

Štev. 7 + 43 + 1 = 51.

2. Zgornja Avstrija.

Sv. Florijan: Žibert Avgust, cand. O. S. B. Štev. 1.

3. Solnograška.

Solnograd: Žigon Avgust, stud. iuris. Štev. 1.

4. Ostala Primorska.

a) Pulj. Poverjenik: *Ambrož Ivan.*

Ambrož Ivan, c. in kr. nam kaplan I. vrste.
Bekar Berno, c. kr. gimn. učitelj.
Gólias Ivan, c kr. nam. pristav.
Križ Lacko, ravnatelj I. istrske vin. zadruge.
Mladič Adolf, c. in kr. nam. nadporočnik.
Mubej Josip, c. kr. nam. pristav.
Pipan Anton, c. in kr. nam. kaplan
Pirc Josip, c. kr. nam. pristav.
Stopar Krsto, c. kr. logar.

b) Ostali kraji.

Karojba: Cotelj Ivan, župnik. Štev. 10.

5. Tirolska s Predarlsko.

Bregenc: Koder Anton, c. kr. poštni nadoskrbnik.
Inomost: dr. Klemenčič Ignacij. c. kr. vseuč. profesor.
Škofic Lovro, c. kr. blag. ravnatelj. Štev. 3.

6. Češka.

a) Praga. Poverjenik: *Lego Jan.*

*Češko-slovenski spolek.
Ekert Fran, mestni župnik.
dr. Kadlec Karol, gled. tajnik.
dr. Schrutz Andrej, zdravnik.
Šporn Božidar, stud. iur.
dr. Váňa Fran, tajnik hipot banke.

b) Ostala Češka.

Plzeň: *Meštanska rada.
Domažlice: Meštanska rada.
Jičin: Meštanska rada.
Louny: Meštanska rada.
Mýto vísokě: Beseljak Fran, c. in kr. konj. stotnik. Meštanska rada.
Pardubice: Meštanska rada.
Tabor: Meštanska rada (knjige v Kotmaro ves.)
Terezin: Maselj Fran, c. in kr. rač. stotnik.
Železni brod: dr. Havliček K., odvetnik.

Štev 2 + 14 = 16.

7. Šlezija.

Belsk: *Makuc Ivan, c. kr. obrtni profesor.
Pusta Polom: Dostal Rihard, kaplan. Štev. 1 + 1 = 2.

8. Galicija.

Kraków: *Krajnc Viktor I., c. in kr. polkovnik.
*Nedok Josip, em profesor.
Rzeszow: Dolenc Ciril, c. in kr. poročnik.
Tarnopol: Kopytzak Bazil, c. kr. gimn. profesor.

Štev. 2 + 2 = 4.

9. Dalmacija.

a) Dubrovnik. Poverjenik: *Boršnik Fran.*

Boršnik Fran, c. kr. profesor.
Palunko V, c. kr. profesor.
Pregelj Valentin, c. kr. profesor.

b) Ostali kraji.

Zader: Namar Fran, c. kr. nam. oficijal.
Zavadlal Mihael, c. kr. dež. šolski nadzornik. Štev. 5.

10. Hrvaška s Slavonijo.

a) Karlovec. Poverjenik: *Vamberger Mijo.*

Frančiškanski samostan.
Jelenc Rudolf, trg. in posestnik.
Kette Mate, trgovec.
Knjižnica gimnazijska.
Lach Ivan, trg. in posestnik.
dr. Mohar Ivan, okr. zdravnik.
Ratkovič Peter, kr. profesor.
Ravnikar Dragan, kr. profesor.
Vamberger Mijo, kr. profesor.

b) Varaždin. Poverjenik: *dr. Križan Josip.*

Cajnko Valentin, m. katehet.
Hržič Anton, kr. profesor.
dr. Križan Josip, kr. profesor.
Milčetić Ivan, kr. profesor.
Raič o. Ivan, kap. gvardijan.

c) Zagreb. Poverjenik: *dr. Suk Srečko.*

*Bradaška Fran, kr. gimn. ravnatelj v p., itd.
*Jelovšek Martin, kr. š. nadzornik.
*Starè Josip, kr. real. profesor, itd.
*Steklasa Ivan, kr. gimn. profesor.
Badalič Hugon, kr. gimn. ravnatelj.
Barlè Janko, arhivar.
dr. Bauer Anton, kr. vseuč. profesor.
Beluhan Milan, bogoslovec.
Benigar Ivan, kr. gimn. profesor.
dr. Boroša Štefan, mestni župnik
Čitalnica grško-kat. semenišča.
dr. Dočkal Jurij, kr. vseuč. profesor.
Horvat Karlo, kaplan.
Huebsch Artur, bogoslovec.
Irgolič Anton, bogoslovec.
Knjižnica gimnazijska.
Kocijančič Janko, zem. obrtni učitelj.
Kolander Zlatko, bogoslovec.
dr. Kosirnik Ivan, primarij, itd.
Kunovar Janko, c. in kr. nadporočnik.
Kuralt Fran, tajnik gosp. društva.
Magdić Fran, kr. real. profesor in urednik.
Marn Fran, kr. gimn. profesor.
dr. Musič Avgust, kr. vseuč. profesor.
Pasarič Josip, kr. gimn. profesor v p. in urednik.
Poppl Fran, bogoslovec.
Rubetič Cvetko, kr. realčni profesor.
Rulic Fran, knjigotiskar.
Smičiklas Tadija, kr. vseuč. profesor, itd.
Starec Anton, prebendar.
Stožir Ivan, kr. real. profesor v p.
dr. Suk Srečko, kr. vseuč. profesor, kanonik, itd.
dr. Šrepel Milivoj, kr. profesor.
Tkalčić Ivan, knjižničar jugosl. akademije in prebendar.
dr. Tomić Peter, kr. profesor.
Tomšič Ljudevit, šolski ravnatelj.
Torbar Josip, kr. ravnatelj v p. in predsednik jugosl. akademije.
dr. Vidrič Lovro, odv. in posestnik.
Zadravec Vekoslav, aktuar.
Zbor duhovniške mladeži.

č) Ostali kraji.

Bednja: Vojska Lavoslav, župnik in dekan.
Djakovo: *dr. Strossmajer Josip Jurij, škof bosensko-sremski, itd. itd.
Konščina: *Košiček Ubaldo, župnik.
Mitrovica: Krstonošić Sava, trgovec.
Oštrc: Bučar Viktor, kaplan.
Požega: *Kos Anton, viećnik sudb. stola.
Reka: Borštnik-Kremenšek Ivanka, zdravn. soproga.
Sušak: Š. Fr., naročnik.
Samobor: Šusteršič o. Deodat, gvardijan.
Slunj: *Zor Lovro, okr. zdravnik.
Vinkovci: dr. Modestin Josip, kr. profesor.

Štev. 8 + 56 + 1 = 65.

11. Bosna in Hercegovina.

a) Sarajevo: Poverjenik: *Nemanič Davorin.*

Lilek Emil, c. kr. gimn. profesor.
Nemanič Davorin, c. kr. gimn. ravnatelj.
Pravdič Josip, c. kr. gimn. profesor.
dr. Unterlugauer Josip, c. kr. san. načelnik.
Žnidaršič Jakob, c. kr. gimn. profesor.

b) Ostali kraji.

Konjevša: Crkvenik Gregor, orožn. četovodja.
Krupa: Tomšič Anton, orožn. stražmešter.
Petrovac: Wirk Feliks, poštni upravitelj.

Štev. 8.

12. Rusija.

St. Petersburg: *Slavjanski dobrodelni komitet. Štev. 1.

13. Anglija.

Oxford: Morfill W. R., kr. vseuč. profesor. Štev. 1.

14. Italija.

Rim: Arnejc Ivan, bogoslovec. Štev. 1.

15. Amerika.

*Solnce Ivan M, misijonar v Št. Pavlu.
*Šavs Matija, župnik v Delani.
*Šusteršič Fran, duh. v Joliet.
Adamič Karol, v New Yorku.
Bilban Matija, duhovnik.
Dunda Josip, modroslovec.
Grilec Ivan, delavec v Chicagi.
Podgoršek Anton, duhovnik.

Štev. 3 + 5 = 8.

16. Neznana.

*Bučar Fran, trgovec.
*Kenda Anton, zav. uradnik.

Štev. 2.

Sumarni pregled vseh društvenikov.

Vrsta	Imena škofijam	Stevilo društvenikov					V primeri z lanskim letom naraslo ali padlo
		častnih	ustanovnih	letnih	naročnikov	skupaj	
I.	Ljubljanska	—	133	1334	2	1469	+ 130
II.	Lavantinska	—	66	665	1	732	+ 36
III.	Goriška	1	20	263	1	285	+ 24
IV.	Tržaško-koperska .	—	12	200	12	224	+ 23
V.	Krška	—	3	146	—	149	+ 18
VI.	Sekovska	—	5	51	—	56	+ 8
VII.	Razne druge	5	26	151	2	184	— 20
	Skupaj . .	6	265	2810	18	3099	+ 219

VI.

Umrli ustanovniki.

Tek. št.	Naslov ustanovnikov	Datum smrti	Leto
283	Črne Anton, veleposestnik v Tomaju.	?	?
284	Tušek Gregor, posestnik na Martinjem vrhu	22. vel. travna	1897
285	Oblak Ivan, župnik v Borovnici . .	11. prosinca	1898
286	Rasinger Fran, trgovec in posestnik na Dobravi pri Zavrču	21. prosinca	1898
287	dr. Zupanec Jernej, c. kr. notar, not. komore predsednik, vitez Fr.-Jos. reda in posestnik	11. mal. travna	1898
288	Kosler Ivan, tovarnar in graščak v Ljubljani	31. vel. travna	1898
289	baron Conrad-Eybesfeld Žiga, bivši minister, itd. itd. v Lebringu . .	9. mal. srpana	1898
290	Marušič Andrej, c. kr. gimn. profesor v p., itd. v Gorici.	17. vinotoka	1898
291	Lenc Fran, župnik v Železni kaplji	1. grudna	1898

VII.

S „Slovensko Matico“ zamenjujejo knjige.

1. Matica srbska v Novem Sadu. (1864)
2. Matica gališko-ruska v Lvovu. (1865)
3. Akademija cesarska v St. Petersburgu. (1866)
4. Matica češka v Pragi. (1866)
5. Umělecká Beseda v Pragi. (1866)
6. Družba sv. Mohorja v Celovcu. (1866)
7. Pravnická jednota v Pragi. (1866)
8. Srbsko učeno društvo v Belgradu. (1868)
9. Društvo sv. Jeronima v Zagrebu. (1869)
10. Matica moravska v Brnu. (1869)
11. Prvo društvo gabelsbergerskih stenografů v Pragi. (1870)
12. Universiteta imperatorska v Varšavi. (1872)
13. Universiteta imperatorska v Moskvi. (1872)
14. Jugosl. akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu. (1874)
15. Knjižnica slavj. komiteta v Moskvi. (1877)
16. Hrvatski pedagogijsko-književni zbor v Zagrebu. (1878)
17. »Smithsonian Institution« v Washingtonu. (1879)
18. Bolgarsko književno društvo v Sredcu. (1882)
19. Matica sorbska v Budišinu. (1882)
20. Universiteta imperatorska v Kijevu. (1882)
21. Jednota čeških mathematikov v Pragi. (1884)
22. Kr. česká společnost náuk v Pragi. (1884)
23. Spolek arhitektov in inženérjev v Pragi. 1884)
24. Jednota českých filologů v Pragi. (1884)
25. Češki muzej v Pragi. (1885)
26. Matica hrvatska v Zagrebu. (1886 vnovič)
27. Statistična komisija mesta Prage. (1889)
28. Muzealno društvo v Ljubljani. (1889)
29. Društvo »Pravnik« v Ljubljani. (1889)
30. Uredništvo »Doma in Svéta« v Ljubljani. (1890)
31. Češka akademija v Pragi. (1893)
32. Rusko geogr. občestvo v St. Petersburgu. (1893)
33. Redakcija hist. kvartalnika v Lvovu. (1894)
34. Zaklad narodowy imienia Ossolińskich v Lvovu. (1894)
35. Ogerska akademija v Budimpešti. (1895)
36. Redakcija zbornika: »Acta et commentationes universitatis Jurievensis« v Jurjew-Derptu. (1895)
37. Hrvaško arheološko društvo v Zagrebu. (1896)
38. Zemědelska řada pro království české. (1896)
39. Narodopisni muzej češko-slovanski v Pragi. (1897)
40. Narodopisni muzej angleški v New-Yorku. (1897)
41. »Towarzystwo ludoznawcze« v Lvovu. (1897)

VIII.

Zaznamek književne zaloge „Slovenske Matice“ in kupna cena posameznim iztisom.

1.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1871. Uredil dr. E. H. Costa	—	gld.	50	kr.
2.	Letopis „Slov. Mat.“ za ll. 1872–1873. Uredil dr. E. H. Costa	—	„	50	„
3.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1874. Uredil dr. E. H. Costa	—	„	50	„
4.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1875. Uredila I. Tušek in M. Pleteršnik	—	„	50	„
5.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1876. Uredil M. Pleteršnik	—	„	50	„
6.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1877. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„	50	„
7.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1878. I. in II. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„	25	„
8.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1878. III. in IV. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„	25	„
9.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1879. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„	50	„
10.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1880. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„	50	„
11.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1881. Uredil dr. J. vitez Bleiweis-Trsteniški	—	„	50	„
12.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1884. Uredil E. Lah	—	„	50	„
13.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1885. Uredil Fr. Levec	1	„	—	„
14.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1886. Uredil Fr. Levec	—	„	50	„
15.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1887. Uredil Fr. Levec	1	„	—	„
16.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1890. Uredil A. Bartel	—	„	50	„
17.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1891. Uredil A. Bartel	1	„	—	„
18.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1892. Uredil A. Bartel	1	„	—	„
19.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1893. Uredil A. Bartel	1	„	—	„
20.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1894. Uredil A. Bartel	1	„	30	„
21.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1895. Uredil A. Bartel	1	„	20	„
22.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1896. Uredil A. Bartel	1	„	—	„
23.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1898. Uredil A Bartel	1	„	—	„
24.	J. Krsnik: Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije (II. popravljeni natis)	—	„	20	„
25.	Erben-Rebec: Vojvodstvo Kranjsko	—	„	20	„
26.	Erben-Rebec: Vojvodstvo Koroško	—	„	20	„
27.	Slovenski Štajer. Spisali rodoljubi. I. snopič	—	„	25	„
28.	dr. Ivan Geršak: Slovenski Štajer. III. snopič	—	„	30	„
29.	Majciger-Pleteršnik-Raič: Slovanstvo I. del	—	„	50	„
30.	I. V.: Grmanstvo in njega vpliv na Slovanstvo v srednjem veku	—	„	10	„
31.	J. Jesenko: Prirodoznanski zemljepis	—	„	50	„
32.	Rossmaessler-Tušek: Štirje letni časi	—	„	40	„
33.	Felloecker-Erjavec: Rudninoslovje	—	„	40	„
34.	Pokorny-Erjavec: Prirodopis živalstva s podobami	1	„	16	„

Knjiga prirode:

35. I. snopič — Schoedler-Tušek: Fizika	— gld.	40 kr.
36. II. snopič — Schoedler-Ogrinec-Erjavec: Astronomija in Kemija	— „	40 „
37. III. snopič — Schoedler-Zajec: Mineralogija in Geognozija	— „	40 „
38. IV. snopič — Schoedler-Tušek-Erjavec: Botanika in Zoologija	— „	50 „
39. J. Žnidaršič: Oko in vid	— „	25 „
40. Jules Verne-Hostnik: Potovanje okolo sveta v 80 dnéh	— „	40 „
41. dr. M. Samec: Vpliv vpijančljivih pijač	— „	10 „
42. Fr. Levstik: Vodnikove pesni	— „	50 „
43. J. Vesel-Koseski: Raznim delom dodatek	— „	20 „
44. A. Praprotnik: dr. Lovro Toman (s podobo)	— „	40 „
45. V. Urbas: dr. Etb. H. Costa (s podobo)	— „	40 „
46. J. Marn: Kopitarjeva spomenica	— „	40 „
47. M. Cigale: Znanstvena terminologija	— „	50 „
48. J. Šuman: Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni	1 „	— „
49. Woldřich-Erjavec: Somatologija	— „	75 „
50. dr. S. Šubic: Telegrafija	— „	30 „
51. I. Tomšič: Slovenska bibliografija (Let. za l. 1881)	— „	20 „
52. F. M. Štiftar: Pavel M. Leontijev	— „	10 „
53. P. Kosler: Imenik mest, trgov in krajev	— „	20 „
54. Turgenjev-Remec: Lovčevi zapiski, II. del	— „	50 „
55. Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade	1 „	50 „
56. dr. Fr. Kos: Spomenica tisočletnice Metodove smrti	— „	40 „
57. I. Vrhovec: Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih	1 „	— „
58. Jos. Apih: Slovenci in l. 1848	1 „	— „
59. J. Križman: Slovnica italijanskega jezika	1 „	— „
60. dr. Fr. Lampè: Dušeslovje (II. del)	1 „	— „
61. dr. Fr. Kos: Vzgojeslovje	1 „	— „
62. Fr. Wiesthaler: Val. Vodnika izbrani pripovedni spisi	1 „	— „
63. I. Vrhovec: Zgodovina Novega Mesta	— „	80 „
64. S. Rutar: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska; opis (I. zvezek)	— „	50 „
65. S. Rutar: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra; opis (I zvezek)	— „	50 „
66. Anton Bezenšek: Slovenska stenografija	1 „	— „
67. dr. Fr. Kos: Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja	1 „	— „
68. dr. K. Glaser: Zgodovina slov. slovstva (I. del.)	— „	70 „
69. dr. K. Glaser: „ „ „ (II. del.)	— „	80 „
70. dr. K. Glaser: „ „ „ (III. del 1. zv.)	— „	60 „
71. dr. K. Glaser: „ „ „ (III. del 2. zv.)	— „	50 „
72. dr. K. Glaser: „ „ „ (IV. del 1. zv.)	— „	60 „
73. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 1. snopič	— „	60 „
74. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 2. snopič	— „	60 „
75. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 3. snopič	— „	60 „
76. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 4. snopič	— „	80 „
77. I. Šubic: Elektrika (I. del)	— „	60 „
78. I. Šubic: Elektrika (II. del)	— „	80 „

Zabavna knjižnica:

79. I. zvezek: Kraševski-Podgoriški: Koča za vasjo (Povest)	1	gld.	— kr.
80. III. zvezek: Fr. Dolinar: Prihajač (Povest)	—	„	30 „
81. VI. zvezek: dr. Fr. D.: Pegam in Lambergar.	—	„	60 „
82. VII. zvezek Sienkiewicz-M. M.: Z ognjem in mečem; povest. I. in II. del	1	„	50 „
83. VIII. zvezek: Sienkiewicz-M M.: Z ognjem in mečem; povest. III. in IV. del	1	„	50 „
84. IX. zvezek: A. Dobravec: Temni oblaki. — Ivan Vrhovec: Čolnarji in brodniki na Ljubljanici in Savi	—	„	40 „
85. XI. zvezek:	—	„	40 „

Poziv slovenskim pisateljem!

Odbor »Slovenske Matice« se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, **da bi čim preje tem bolje** poslali kaj primernih doneskov za prihodnji »Letopis«.

Kakor letos se bodo vsprejemali tudi v prihodnjem letu samo **izvirni znanstveni** in **znanstveno-poučni** spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam slovenskega naroda ter zaradi svoje obćne zanimivosti prijajo večini Matičinih društvenikov.

Rokopisi naj se pošiljajo najpozneje do konca maja 1899. l. predsedništvu »Slovenske Matice« v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v »Letopis« vsprejetim spisom se bode izplačevala, kedar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 15. decembra 1898.

V imenu »Slovenske Matice«:

Predsednik: Frančišek Levec.

Urednik: Anton Bartel.

"Slovenska matica" v Ljublijani.
Letopis Matice slovenske. --